Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
68
6 A
11

M

# M. TVLLII. CICERONIS ORATIONVM PARS I

68-6-A-11

Cum correctionibus Paulli Manutij.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

AL DVS

ALDVS. MANVTIVS. PAVLLI. F. A. N.

VENETIIS. ∞DLXIX

# BENEDICTO ACCOLTO,

## RAVENNAE CARDINALI,

### Paulus Manutius, Aldi F. S. P. D.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

M AXIME *eſſet optandum, Accolte clariſſime, ut, quae olim a doctiſſimis uiris magno labore, magniſq; uigilijs ſunt elucubrata, ea noſtram ad aetatem peruenire omnia potuiſſent. artium plurimarum ſcientia, quarum adiumento ad uitam recte inſtituendam indigemus, non deſideraretur. uerum ita caſu neſcio quo accidit, ut ex ijs ſcriptis, quae ueteres illi, homines ſapientiſſimi, reliquerunt, non ſolum multa prorſus interierint, ſed etiam, quae in hanc diem ſeruata ſunt, ita deprauata, ita mutila legantur, ut ſaepiſſime uix, aut ne uix quidem intelligi poſſint. hoc incommodnm pater olim meus magna ex parte ſuſtulit. cuius induſtria multos excitauit, ut eandem rem aggreſſi, iacentem litterarum laudem pro ſuis quiſque uiribus ſubleuaret. quod ſi alij fecerunt, aemulatione tantum gloriae permoti: certe, cur ego id faciam, hoc plus habeo cauſſae, quod, cum pater ſtudioſis id, quid in hoc genere promiſerat, morte praeuentus praeſtare non potuerit, hoc me nomine ita appellant, quaſi ad filios ſoleat non paternae ſolum rei, ſed uoluntatis etiam hæreditas peruenire. haec me, ut debet, opinio multum mouet, ſed auctoritas, Accolte, tua plurimum: quam ego tanti ſoleo facere, ut, quamcumque tu probas rationem, ea demum & utilis mihi,*

*& honeſta uideatur eſſe . tu igitur cum nos ad hoc poſteritatis adiuuandae ſtudium & uehementer , & ſaepe ſis cohortatus , effeciſti, vt in eam rem tanto alacrius incumbamus, quanto pluris apud me tua, quam reliquorum omnium, conſilia ſunt . quod ſi labore, ſtudio, diligentia profici in hoc genere quidquam poteſt, vt certe poteſt: magnopere ſpero fore , vt neque officij tui in me admonendo , neque liberalitatis in adiuuando paeniteat. cuius rei quaſi ſpecimen erit haec prima Ciceronis orationum pars , quam ex ueterum exemplarium collatione diligenter emendatam, nomini tuo inſcriptā emittimus . nam cum uſu, & conſuetudine ita comparatum ſit , vt , quibus rebus principes uiri delectentur, in ijs rebus multi ſuum ſtudium probare uelint ; ex quo fit, vt ab alijs canes, ab alijs equos, aut aues nobiles dono dari uideamus : commode me facturum exiſtimaui , ſi quid ego eius generis ad te mitterem , quod omnibus te praeter uoluptatibus intellexiſſem . ſoles enim quotidie fere a grauiſſimarum artium tractatione , in haec ſtudia, quae ſibi ab humanitate nomen aſciuerunt , quaſi ſi in hortum amoeniſſimum diuertere: ubi te modo oratorum, & poetarum flores, modo dulcium amicorum colloquia mirifice delectant : ut praeter id temporis, quod ualetudini dare ſoles, quod ſane puſillum eſt , hora nulla ſit, quam non in litteris, & cum uirtute traducas. quam tuae uitae rationem qui ignorant, mirantur ſcilicet, unde illa tibi in aduerſis rebus fortitudo tanta , unde animi robur illud inuicti, quod ne illa quidem ipſa, quae in rebus humanis Fortuna dominatur, ullo pacto potuerit infringere;*

*infringere; contra cuius uim duplici te praeſidio iam antea munieras, artium maximarum cognitione, & mentis optimae conſcientia, haec eſt aliarum uirtutum, quae in te ſunt multae, quaſi princeps & regina quadam; vt in alijs neminem tibi anteponere, in hac ne conferre quidem poſſim. Nam de prudentia, de pietate, de iuſtitia, ne uidear aſſentari, nihil dicam: ne de liberalitate quidem; quae tamen ita nota eſt, vt non, qui eam laudet, aſſentator, ſed, qui non laudet, maleuolus exiſtimetur. cum enim haec dandi beneficij ratio eiuſmodi ſit, vt nulla certior ad laudem, nulla item magis lubrica uideatur uia; propterea quod in beneficijs collocandis plerique fortunam hominum ſpectare ſolent, vt eandem gratiam, aut etiam cum foenore recipiant: non eſt, quod in hoc te labi quiſquam arbitretur; cum & rariſſime contingat, cuiuſquam opera vt egere uidearis, & tu tamen quamplurimis ob eximiam natura tua liberalitatem, atque amplitudinem benigne facere & ſoleas, & poſſis. & cum de omnibus ad bene merendum natura es maxime propenſius; tum uero ipſa te ratio, atque doctrina ita confirmauit, ut ad eos honeſtandos qui ſe ijs artibus, in quibus ipſe excellis, dedidere, tuum ſoleas ſtudium libentiſſime conferre. quae quidem humanitas, & beneficentia tua, non ſane uideo, qui poſſit in ullo maior eſſe, quam in me tuendo fuit. quae eſt enim a te res, quae ad meum commodum attineret, praetermiſſa? quis diligentius eſt adhortatus, vt hanc reſtituendae antiquitatis laudem, qua pater meus olim excelluit, paene afflictam excitarem? quis eam ipſam*

*rem perficiendam plura contulit? cum etiam magnis principibus, tui ſimillimis, ita me commendaueris, vt iudicij tui teſtimonio permoti, non minimis ad ſe praemijs euocarint. quae cum recordor, etſi me ipſum probe noui, tamen interdum mihi aſſentor, & mihi aliquid uideor eſſe, quod a te ſim ornatus. haec me inanis ambitio ita delectat, vt illum dolorem, quem ex difficultate capio remunerandi, ſi non tollat omnino, minuat quidem certe. quamquam tu is es, qui te ſatis ſuperq́ remuneratum exiſtimas, ſi modo id, quod dediſti, ab eo, qui accepit, intelligis memoria teneri. quo in officio praeſtando, noli credere, quemquam eſſe qui me uincat. & huius quidem rei, confido fore, vt aliquando eiuſmodi a me ſigna dentur, quae nullum cuiquam de mea in te uoluntate dubitandi locum relinquant. nunc earum rerũ, quas ipſi quidem hoc tempore poſſumus, maxima, primum, vt dixi, Ciceronis orationum uolumen in tuo nomine apparebit. omnino neque amplitudine tua, neque ijs officijs, quae in me contuliſti, digna res uidetur: ſed, vt ſpero, muneris noſtri tenuitatem humanitatis tuae magnitudo ſubleuauit. Vale.*

# M. TVLLII. CICERONIS ORATIONVM. QVAE. PRIMO VOLVMINE. CONTINENTVR

## INDEX


| | |
|---|---|
| *Pro P. Quinctio, oratio prima, char.* | 9 |
| *Pro Sex. Roſcio Amerino, oratio* II. | 50 |
| *Pro Q. Roſcio Comoedo, oratio* III. | 111 |
| *Diuinatio in C. Verrem, oratio* IV. | 133 |
| *In C. Verrem actio prima, oratio* V. | 160 |
| *In C. Verrem actionis* II. *liber* I. *de anteacta uita, oratio* VI. | 183 |
| *In C. Verrem actionis* III. *liber* II. *de praetura Sicilienſi; uel, de iure dicendo, oratio* VII. | 257 |
| *In C. Verrem actionis* IV. *liber* III. *de re frumentaria, oratio* IIX. | 346 |
| *In C. Verrem actionis* V. *liber* IV. *de ſignis, oratio* IX. | 465 |
| *In C. Verrem actionis* VI. *liber* V. *de ſupplicijs, oratio* X. | 547 |
| *Pro M. Fonteio, oratio* XI. | 638 |
| *Pro A. Caecina, oratio* XII. | 657 |

# M. TVLLII. CICERONIS PRO. P. QVINCTIO

## ORATIO. I

*QVAE res in ciuitate duae plurimum poſſunt, eae contra nos ambae faciunt in hoc tempore, ſumma gratia, & eloquentia. quarum alteram, C. Aquilli, uereor, alteram metuo. eloquentia Q. Hortenſii ne me dicendo impediat, non nihil commoueor: gratia Sex. Neuij ne P. Quinctio noceat, id uero non mediocriter pertimeſco. neque hoc tantopere querendum uideretur, haec ſumma in illis eſſe; ſi in nobis eſſent ſaltem mediocria. uerum ita ſe res habet, ut ego, qui neque uſu ſatis, & ingenio parum poſſum, cum patrono diſertiſſimo comparer; P. Quinctius, cui tenues opes, nullae facultates, exiguae amicorum copiae ſunt, cum aduerſario gratioſiſſimo contendat. Illud quoque nobis accedit incommodum, quod M. Iunius, qui hanc cauſſam, Aquilli, aliquoties apud te egit, homo & in alijs cauſſis exercitatus, & in hac multum & ſaepe uerſatus, hoc tempore abeſt, noua legatione impeditus: & ad me uentum eſt, qui ut ſumma haberem cetera, temporis quidem certe uix ſatis habui, ut rem tantam, tot controuerſiis implicatã, poſſem cognoſcere. ita, quod mihi conſueuit in ceteris cauſſis eſſe adiumento, id quoque in hac cauſſa deficit. nam, quo minus ingenio poſſum,*

*ſum,*

*ſum, ſubſidio mihi diligentiam comparaui: quae quanta ſit, niſi tempus, & ſpatium datum ſit, intelligi non poteſt. Quae quo plura ſunt C. Aquilli, eo te, & hos, qui tibi in conſilio adſunt, meliori mente noſtra uerba audire oportebit; ut multis incommodis ueritas debilitata, tandem aequitate talium uirorum recreetur. quod ſi tu iudex nullo praeſidio fuiſſe uidebere contra uim, & gratiam ſolitudini, atque inopiae; ſi apud hoc conſilium ex opibus, non ex ueritate cauſſa pendetur: profecto nihil eſt iam ſanctum, atque ſincerum in ciuitate; nihil, quod humilitatem cuiuſquam grauitas & uirtus iudicis conſoletur. certe aut apud te, & eos, qui tibi adſunt, ueritas ualebit: aut, ex hoc loco repulſa ui, & gratia, locum, ubi conſiſtat, reperire non poterit. Non eo dico, C. Aquilli; quo mihi ueniat in dubium tua fides, & conſtantia; aut quo non in iis, quos tibi aduocaſti, uiris electiſſimis ciuitatis, ſpem ſummam habere P. Quinctius debeat. quid ergo eſt? primum magnitudo periculi ſummo timore hominem afficit, quod uno iudicio de fortunis omnibus decernit. idq. dum cogitat, non minus ſaepe ei uenit in mentem poteſtatis, quam aequitatis tuae: propterea quod omnes, quorum in alterius manu uita poſita eſt, ſaepius illud cogitant, quid poſſit is, cuius in ditione ac poteſtate ſunt, quam quid debeat facere. deinde habet aduerſarium P. Quinctius uerbo Sex. Naeuium, re uera huiuſce aetatis homines diſertiſſimos, fortiſſimos, ornatiſſimos no-*

*ſtrae*

ſtrae ciuitatis, qui communi ſtudio ſummis opibus Sex. Naeuium defendunt: ſi id eſt defendere, cupitati alterius obtemperare, quo is facilius, quem uelit, iniquo iudicio opprimere poſſit. nam quid hoc iniquius, aut indignius, C. Aquilli, dici, aut commemorari poteſt, quam me, qui caput alterius, famam, fortunasq. defendam, priore loco cauſſam dicere? cum praeſertim Q. Hortenſius, qui hoc iudicio partes accuſatoris obtinet, contra me ſit dicturus; cui ſummam copiam facultatemq. dicendi natura largita eſt. ita fit, ut ego, qui tela depellere, & uulneribus mederi debam, tum id facere cogar, cum etiam telum aduerſarius nullum iecerit: illis autem id tempus impugnandi detur, cum & uitandi illorum impetus poteſtas adempta nobis erit, &, ſi qua in re, id quod parati ſunt facere, falſum crimen, quaſi uenenatum aliquod telum, iecerint, medicinae faciendae locus non erit. id accidit praetoris iniquitate, & iniuria: primum, quod contra omnium conſuetudinem iudicium prius de probro, quam de re, maluit fieri: deinde, quod ita cōſtituit id ipſum iudicium, ut reus, ante quam uerbum accuſatoris audiſſet, cauſſam dicere cogeretur. quod eorum gratia, & potentia factum eſt, qui, quaſi ſua res, aut honos agatur, ita diligenter Sex. Naeuij ſtudio & cupiditatem morem gerunt; et in eiuſmodi rebus opes ſuas experiuntur, in quibus quo plus propter uirtutem nobilitatemq. poſſunt, eo minus, quantum poſſint, debent oſtendere. Cum tot tantisq. difficultatibus affectus, atque afflictus, in

*tuam, C. Aquilli, fidem, ueritatem, miſericordiam T. Quinctius confugerit; cum adhuc ei propter uim aduerſariorum non ius par, non agendi poteſtas eadem, non magiſtratus aequus reperiri potuerit; cum ei ſummam per iniuriam omnia inimica, atque infeſta fuerint: te, C. Aquilli, uoſque, qui in conſilio adeſtis, orat, atque obſecrat, ut multis iniurijs iactatam, atque agitatam aequitatem; in hoc tandem loco conſiſtere, & confirmari patiamini. id quo facilius facere poſſitis, dabo operam, ut, a principio res quemadmodum geſta & contracta ſit, cognoſcatis. C. Quinctius fuit T. Quinctij huius frater, ſane ceterarum rerum paterfamilias & prudens, & attentus, una in re paullo minus conſideratus, qui ſocietatem cum Sex. Neuio fecerit, uiro bono, uerumtamen non ita inſtituto, ut iura ſocietatis, & officia certi patrisfamilias noſſe poſſet: non quo ei deeſſet ingenium: (nam neque parum facetus ſcurra Sex. Neuius, neque inhumanus praeco eſt umquam exiſtimatus) quid ergo eſt? cum ei natura nihil melius, quam uocem, dediſſet, pater nihil, praeter libertatem, reliquiſſet; uocem in quaeſtum contulit; libertate uſus eſt, quo impunius dicax eſſet. quare, quod ſocium tibi eum uelles adiungere, nihil erat; niſi ut in tua pecunia condiſceret, qui pecuniae fructus eſſet. tamen inductus conſuetudine, ac familiaritate Quinctius fecit, ut dixi, ſocietatē earum rerum, quae in Gallia cōparabantur. erat ei pecuaria res ampla, & ruſtica ſane bene culta, & fructuoſa. tollitur ab*

*atrijs*

*atrijs Licinijs, atque a praeconum conſeſſu in Galliam Neuius, & trans alpes uſque transfertur. fit magna mutatio loci, non ingenij. nam qui ab adoleſcentulo quaeſtum ſibi inſtituiſſet ſine impendio; poſtea quam neſcio quid impendit, & in commune contulit, mediocri quaeſtu contentus eſſe non poterat. nec mirum, ſi is, qui uocem uenalem habuerat, ea, quae uoce quaeſiuerat, magno ſibi quaeſtui fore putabat. itaque hercule haud mediocriter de communi, quidquid poterat, ad ſe in priuatam domum ſeuocabat. qua in re ita diligens erat; quaſi ij, qui magna fide ſocietatem gererent, Arbitrium pro ſocio condemnari ſolerent. Verum his de rebus non neceſſe habeo dicere ea, quae me P. Quinctius cupit commemorare. tametſi cauſſa poſtulat, tamen, quia poſtulat, non flagitat, praeteribo. Cum annos iam complures ſocietas eſſet; & cum ſaepe ſuſpectus Quinctio Neuius fuiſſet; neque ita commode poſſet rationem reddere earum rerum, quas libidine, non ratione geſſerat; moritur in Gallia Quinctius, cum adeſſet Neuius, & moritur repentino. heredem teſtamento reliquit hunc P. Quinctium; ut, ad quem ſummus maeror morte ſua ueniebat, ad eundem ſummus honos quoque perueniret. quo mortuo, nec ita multo poſt, in Galliam proficiſcitur Quinctius. ibi cum iſto Neuio familiariter uiuit. annum fere una ſunt; cum & de ſocietate inter ſe multa communicarent, & de tota illa ratione atque re Gallicana: neque interea uerbum ullum interpo-*

*ſuit*

*ſuit Neuius, aut ſocietatem ſibi quippiam debere, aut priuatim Quinctium debuiſſe. cum aeris alieni aliquantulum eſſet relictum, quibus nominibus pecuniam Romae curari oporteret; auctionem in Gallia P. hic Quinctius Narbone ſe facturum eſſe proſcribit earum rerum, quae ipſius erant priuatae. ibi tum uir optimus Sex. Neuius hominem multis uerbis deterret, ne auctionetur: eum non ita commode poſſe eo tempore, quae proſcripſiſſet, uendere: Romae ſibi nummorum facultatem eſſe, quam, ſi ſaperet, communem exiſtimaret pro fraterna illa neceſſitudine, & pro ipſius affinitate. nam P. Quinctij conſobrinam habet in matrimonio Neuius, & ex ea liberos. quia, quod uirum bonum facere oportebat, id loquebatur Neuius; credidit Quinctius, eum, qui orationem bonorum imitaretur, facta quoque imitaturum. auctionem uelle facere deſiſtit: Romam proficiſcitur: decedit ex Gallia Romam ſimul Neuius. Cum pecuniam C. Quinctius P. Scapulae debuiſſet; per te, C. Aquilli, decidit P. Quinctius, quod liberis eius diſſolueret. hoc eo per te agebatur, quod propter aerariam rationem non ſatis erat, in talibus inſpexiſſe quantum deberetur, niſi a quaeſtoribus quaeſiſſet quantum ſolueretur. decidis, ſtatuisq. tu propter neceſſitudinem, quae tibi cum Scapulis eſt, quid ijs ad denarium ſolueretur. haec omnia Quinctius agebat auctore, & conſuaſore Neuio. nec mirum, ſi eius utebatur conſilio, cuius auxilium ſibi paratum putabat. non mo-*

do

*do enim pollicitus erat in Gallia, ſed Romae quotidie, ſimul atque ſibi hic annuiſſet, numeraturum ſe dicebat. Quinctius porro iſtum poſſe facere uidebat: debere, intelligebat: mentiri, quia cauſſa, cur mentiretur, non erat, non putabat. Quaſi domi nummos haberet, ita conſtituit Scapulis ſe daturum: Neuium certiorem facit: rogat, ut curet, quod dixiſſet. Tum iſte, uir optimus, (uereor, ne ſe derideri putet, quod iterum iam dico, optimus) qui hunc in ſummas anguſtias adductum putaret; ut eum ſuis condicionibus in ipſo articulo temporis adſtringeret, aſſem ſeſe negat daturum, niſi prius de rebus rationibusq. ſocietatis omnibus decidiſſet, & ſciſſet ſibi cum Quinctio controuerſiae nihil futurum. Poſterius, inquit, iſta uidebimus, Quinctius: nunc hoc uelim cures, ſi tibi uidetur, quod dixiſti. Negat ſe alia ratione facturum: quod promiſiſſet, non plus ſua referre, quam ſi, cum auctione uenderet, domini iuſſu quippiam promiſiſſet. Deſtitutione illa perculſus Quinctius, a Scapulis paucos dies aufert; in Galliã mittit, ut ea, quae proſcripſerat, uenirent. deteriore tempore abſens auctionatur: Scapulis difficiliore condicione diſſoluit. tunc appellat ultro Neuium, ut, quoniam ſuſpicaretur aliqua de re fore controuerſiam, uideret, ut quamprimum, & quam minima cum moleſtia tota res tranſigeretur. dat iſte amicum M. Trebellium: nos communem neceßarium, qui iſtius domi erat educatus, & quo utebatur iſte plurimum, propinquum noſtrum, Sex. Alphenum.*

res

*res conuenire nullo modo poterat: propterea quod hic mediocrem iacturam facere cupiebat, iſte mediocri praeda contentus non erat. itaque ex eo tempore res eſſe in uadimonium coepit. cum uadimonia ſaepe dilata eſſent; & cum aliquantum temporis in ea re eſſet conſumptum, neque quidquam profectum eſſet; uenit ad uadimonium Neuius. Obſecro, C. Aquilli, uosque, qui adeſtis in conſilio, ut diligenter attendatis, ut ſingulare genus fraudis, & nouam rationem inſidiarum cognoſcere poſſitis. Ait ſe auctionatum eſſe in Gallia: quod ſibi uideretur, ſe uendidiſſe: curaſſe, ne quid ſibi ſocietas deberet: ſe iam neque uadari amplius, neque uadimonium promittere: ſi quid agere ſecum uelit Quinctius, non recuſare. Hic, cum rem Gallicanam cuperet reuiſere, hominem in praeſentia non uadatur. ita ſine uadimonio diſceditur. deinde Romae dies* XXX *fere Quinctius commoratur: cum ceteris, quae habebat, uadimonia differt, ut expeditus in Galliam proficiſci poſſet. proficiſcitur: Roma egreditur ante diem* II. *Kal. Febr. Scipione & Norbanio cos. quaeſo, ut eum diem memoriae mandetis. L. Albius, Sex. filius, Quirina, uir bonus, & cumprimis honeſtus, una profectus eſt. cum ueniſſent ad Vada Volaterrana quae nominantur, uident perfamiliarem Neuij, qui ex Gallia pueros uenales iſti adducebat, L. Publicium. qui ut Romam uenit, narrat Neuio, quo in loco uiderit Quinctium. quod niſi ex Publicio*

*blicio narratum Neuio eſſet, non tam cito res in contentionem ueniſſet. tum Neuius ipſe pueros circum amicos dimittit: ipſe ſuos neceſſarios ab atrijs Licinijs, & à faucibus macelli corrogat, ut ad tabulam Sextiam ſibi adſint hora ſecunda poſtridie. ueniunt frequentes: teſtificatur iſte, P. Quinctium non ſtitiſſe, & ſe ſtitiſſe. tabulae maximae ſignis hominum nobilium conſignantur. diſceditur. poſtulat à Burrieno praetore Neuius, ut ex edicto bona poſſidere liceat. iuſſit bona proſcribi eius, qui cum familiaritas fuerat, ſocietas erat, affinitas, liberis iſtius uiuis, diuelli nullo modo poterat. qua ex re intelligi facile potuit, nullum eſſe officium tam ſanctum, atque ſollemne, quod non auaritia comminuere, atque uiolare ſoleat. etenim ſi ueritate amicitia, fide ſocietas, pietate propinquitas colitur: neceſſe eſt, iſte, qui amicum, ſocium, affinem fama ac fortunis ſpoliare conatus eſt, uanum ſe, & perfidioſum, & impium eſſe fateatur. Libellos Sex. Alphenus, procurator P. Quinctij, familiaris & propinquus Sex. Neuij, deijcit: ſeruulum unum, quem iſte prehenderat, abducit: denunciat, ſeſe procuratorẽ eſſe, iſtum aequum eſſe famae fortuniſq. P. Quinctij conſulere, & aduentum eius exſpectare: quod ſi facere nolit, atque imbiberit eiuſmodi rationibus illum ad ſuas condiciones perducere; ſeſe nihil precari, &, ſi quid agere uelit, iudicio defendere. Haec dum Romae geruntur, Quinctius interea, contra ius, & conſuetudinem, edicto praetoris de ſaltu agroq. cõmuni à ſer-*

*uis communibus ui detruditur. Exiſtima, C. Aquilli, modo, & ratione omnia Romae Neuium feciſſe, ſi hoc, quod per litteras iſtius in Gallia geſtum eſt, recte, atque ordine factum uidetur. Expulſus, atque eiectus e praedio Quinctius, accepta inſigni iniuria, confugit ad C. Flaccum imperatorem, qui tum erat in prouincia: quem, ut ipſius dignitas poſcit, honoris gratia nomino. is eam rem quam uehementer uindicandam putarit, ex decretis eius poteritis cognoſcere. Alphenus interea Romae cum iſto gladiatore uetulo quotidie pugnabat: utebatur populo ſane ſuo; propterea quod iſte caput petere non deſinebat. Iſte poſtulat, ut procurator iudicatum ſolui ſatiſdaret. negat Alphenus aequum eſſe procuratorem ſatiſdare, quod reus ſatiſdare non deberet, ſi ipſe adeſſet. Appellantur tribuni: à quibus cum eſſet certum auxilium petitum, ita tamen diſceditur, ut idibus Sept. P. Quinctium ſiſti Sex. Alphenus promitteret. Venit Romam Quinctius, uadimonium ſiſtit. iſte, homo acerrimus, bonorum poſſeſſor, expulſor, ereptor, annum & ſex menſes nihil petit, quieſcit, condicionibus hunc, quoad poteſt, producit: a Cn. Dolabella denique praetore poſtulat, ut ſibi Quinctius iudicatum ſolui ſatiſdet, ex formula, quod ab eo petat, cuius ex edicto practoris Romani bona dies xxx poſſeſſa ſint. non recuſabat Quinctius, quin ita ſatiſdare iuberet, ni bona poſſeſſa eſſent ex edicto. Decernit: quam aequum, nihil dico: unum hoc dico, nouum:*

&

*& hoc ipſum tacuiſſe mallem; quoniam utrumque quiuis intelligere potuißet. Iubet P. Quinctium aut ſatiſdare, aut ſponſionem cum Sex. Neuio facere, ni bona ſua ex edicto P. Burrieni praetoris dies* XXX *poſſeſſa eſſent. Recuſabant, qui aderant tum Quinctio: demonſtrabant, de re iudicium fieri oportere; ut aut uterque inter ſe, aut neuter ſatisdaret: non neceſſe eſſe famam alterius in iudicium uenire. clamabat porro ipſe Quinctius, ſeſe iccirco nolle ſatisdare, ne uideretur indicaße, bona ſua ex edicto poſſeſſa eſſe: ſponſionem porro ſi iſtiuſmodi faceret, ſe, id quod nunc euenit, de capite ſuo priore loco cauſſam eſſe dicturum. Dolabella (quemadmodum ſolent homines nobiles: ſeu recte, ſeu perperam facere coeperunt, ita in utroque excellunt, ut nemo noſtro loco natus aſſequi poſſit) iniuriam facere fortiſſime perſeuerat; aut ſatisdare, aut ſponſionem iubet facere, & interea recuſantes noſtros aduocatos acerrime ſubmoueri. Conturbatus ſane diſcedit Quinctius: neque mirum, cui haec optio tam miſera, tamq. iniqua daretur, ut aut ipſe ſe capitis damnaret, ſi ſatiſdedißet; aut cauſſam capitis, ſi ſponſionem feciſſet, priore loco diceret. Cum in altera re cauſſae nihil eſſet, quin ſecus iudicaret ipſe de ſe, quod iudicium grauiſſimum eſt; in altera ſpes eſſet ad talem tamen uirum iudicem ueniendi, unde eo plus opis auferret, quo minus attuliſſet gratiae: ſponſionem facere maluit, fecit, te iudicem, C. Aquilli ſumpſit, ex ſponſo egit. in hoc ſumma iudicij,*

*cauſſaq. tota conſiſtit. Iudicium eſſe, C. Aquilli, non de re pecuniaria, ſed de fama fortuniſq. P. Quinctij uides. cum maiores ita conſtituerint, ut, qui pro capite diceret, is poſteriore loco diceret: nos, inaudita criminatione accuſatorum, priore loco cauſſam dicere intelligis: eos porro, qui defendere conſuerunt, uides accuſare, & ea ingenia conuerti ad perniciem, quae antea uerſabantur in ſalute, atque auxilio ferendo. Illud etiam reſtiterat, quod heſterno die fecerunt, ut te in ius adducerent, ut nobis tempus, quam diu diceremus, praeſtitueres. quam rem facile à praetore impetraſſent, niſi tu, quod eſſet tuum ius, & officium, parteſque, docuiſſes. neque nobis adhuc, praeter te, quiſquam fuit, ubi noſtrum ius contra illos obtineremus: neque illis umquam ſatis fuit illud obtinere, quod probari omnibus poſſet: ita ſine iniuria potentiam leuem, atque inopem eſſe arbitrantur. Verum, quoniam tibi inſtat Hortenſius, ut eas in conſilium; à me poſtulat, ne dicendo tempus abſumam; queritur, priore patrono cauſſam defendente, numquam perorari potuiſſe: non patiar iſtam manere ſuſpicionem, nos rem iudicari nolle. nec illud mihi arrogabo, me poſſe cauſſam commodius demonſtrare, quam antea demonſtrata ſit: neque tamen tam multa uerba faciam: propterea quod & ab illo, qui ante dixit, informata iam cauſſa eſt; & à me, qui neque excogitare, neque pronunciare multa poſſum, breuitas poſtulatur, quae mihimet ipſi amiciſſima eſt. faciam,*

*quod*

*quod te ſaepe animaduerti facere Hortenſi : totam cauſſae meae dictionem certas in partes diuidam . tu id ſemper facis , quia ſemper potes : ego in hac cauſſa faciam , propterea quod in hac uideor poſſe facere . quod tibi natura dat ut ſemper poſſis , id mihi cauſsa dat ut hodie poſſim. certos mihi fines , terminosq. conſtituam , extra quos egredi non poſſim , ſi maxime uelim : ut & mihi ſit propoſitum , de quo dicam ; & Hortenſius habeat expoſita , ad quae reſpondeat ; & tu , C. Aquilli iam ante animo proſpicere poſſis , quibus de rebus auditurus ſis. Negamus , te bona P. Quinctij, Sex. Neui , poſſediſse ex edicto praetoris , in eo ſponſio facta eſt . oſtendam , primum, cauſſam non fuiſſe , cur à pretore poſtulares , ut bona P. Quinctij poſſideres : deinde , ex edicto te poſſidere non potuiſſe : poſtremo , non poſſediſſe . Quaeſo , Aquilli, uosque, qui eſtis in conſilio, ut,quid pollicitus ſim,diligenter memoriae mandetis.etenim rem facilius totam accipietis,ſi haec meminer itis: & me facile ueſtra exiſtimatione reuocabitis , ſi extra hos cancellos egredi conabor , quos mihi ipſe circumdedi . Nego fuiſse cauſſam , cur poſtularet : nego, ex edicto poſſidere potuiſſe: nego poſsediſſe . haec tria cum docuero , perorabo . Non fuit cauſsa , cur poſtularet . qui hoc intelligi poteſt ? quia Sex. Neuio neque ex ſocietatis ratione, neque priuatim quidquam debuit Quinctius . quis huic rei teſtis eſt? idem,qui acerrimus aduerſarius.in hac re te,te inquam teſtem,Neui,citabo.annum, et eo diutius poſt*

*mortem C. Quinctij fuit in Gallia tecum ſimul Quinctius. doce, te petijſſe ab eo iſtam neſcio quam innumerabilem pecuniam. doce, aliquando mentionem feciſſe; dixiſſe, deberi: debuiſſe, concedam. moritur C. Quinctius, qui tibi, ut ais, certis nominibus grandem pecuniam debuit: heres eius P. Quinctius in Galliam ad te ipſum uenit, in agrum communem, eo denique, ubi non modo res erat, ſed ratio quoque omnis, & omnes litterae. quis tam diſſolutus in re familiari fuiſſet, quis tam negligens, quis tam tui Sexte diſſimilis, qui, cum res ab eo, qui cum contraxiſset, receſſiſſet, & ad heredem perueniſſet, non heredem, cum primum uidiſſet, certiorem faceret? appellaret? rationem afferret? ſi quid in controuerſiam ueniret, aut intra parietes, aut ſummo iure experiretur? ita ne eſt? quod uiri optimi faciunt, ſi qui ſuos propinquos, ac neceſſarios caros, & honeſtos eſſe, atque haberi uolunt, id Sex. Neuius non faceret? qui uſque eo feruet, ferturq. auaritia, ut de ſuis commodis nolit aliquam partem amittere, ne quam partem huic propinquo ſuo ullius ornamenti relinquat. & is pecuniam, ſi qua deberetur, non peteret, qui, quia, quod debitum numquam eſt, id datum non eſt, non pecuniam modo, uerum etiam hominis propinqui ſanguinem, uitamq. eripere conatur? Huic tu moleſtus eſſe uidelicet noluiſti, quem nunc reſpirare libere non ſinis. quem nunc interficere nefarie cupis, eum tum pudenter appellare nolebas. ita credo,*

*hominem*

*hominem propinquum, tui obſeruantem, uirum bonum, pudentem, maiorem natu, nolebas, aut non audebas appellare. ſaepe, ut fit, cum ipſe te confirmaſſes, cum ſtatuiſſes de pecunia mentionem facere, cum paratus, meditatusq. ueniſses, homo timidus, uirginali uerecundia, ſubito ipſe te retinebas, excidebat repente oratio; cum cuperes appellare, non audebas, ne inuitus audiret. id erat profecto. credamus hoc, Sex. Neuium, cuius caput oppugnet, eius auribus peperciſse. ſi debuiſset, Sexte, petiſses ſtatim, ſi non ſtatim, paullo quidem poſt, ſi non paullo, at aliquando, ſex quidem illis menſibus profecto anno uertente ſine controuerſia. anno & ſex menſibus uero, cũ tibi quotidie poteſtas hominis fuiſſet admonendi, uerbum nullum facis: biennio iam confecto fere, appellas. quis tam perditus ac profuſus nepos, non adeſa iam, ſed abundanti pecunia, ſic diſsolutus fuiſset, ut fuit Sex. Neuius? cum hominem nomino, ſatis mihi uideor dicere. Debuit tibi C. Quinctius: numquam petiſti. mortuus eſt ille: res ad heredem uenit: cum eum quotidie uideres, poſt biennium denique appellas. dubitabitur, utrum ſit probabilius, Sex. Neuium ſtatim, ſi quid deberetur, petiturum fuiſſe, an ne appellaturum quidem biennio? Appellandi tempus non erat? at tecum anno plus uixit. In Gallia agi non potuit? at & in prouincia ius dicebatur; & Romae iudicia fiebant. Reſtat, ut aut ſumma negligentia tibi obſtiterit, aut unica liberalitas. ſi negligentiam dices, mirabimur:*

*ſi bonitatem, ridebimus. neque, praeterea quid poſſis dicere, inuenio. Satis eſt argumenti, nihil eſſe debitum Neuio, quod tam diu nihil petiuit. quid, ſi hoc ipſum, quod nunc facit, oſtendo teſtimonio eſſe, nihil deberi? Quid enim nunc agit Sex. Neuius? qua de re controuerſia eſt? quod eſt hoc iudicium, in quo iam biennium uerſamur? quid negotij geritur, in quo ille tot & tales uiros defatigat? pecuniam petit: nunc denique? uerumtamen petit: audiamus. de rationibus & controuerſijs ſocietatis uult dijudicari, ſero, uerum aliquando tamen: concedamus. Non, inquit, id ago, C. Aquilli, neque in eo nunc laboro: pecunia mea tot annos utitur P. Quinctius: utatur ſane, non peto. Quid igitur pugnas? an, quod ſaepe multis in locis dixiſti, ne in ciuitate ſit? ne locum ſuum quem adhuc honeſtiſſime defendit, obtineat? ne numeretur inter uiuos? decernat de uita, & ornamentis ſuis omnibus? apud iudicem cauſſam priore loco dicat? &, eam cum perorarit, tum denique uocem accuſatoris audiat? Quid? hoc quo pertinet? ut ocyus ad tuum peruenias? at, ſi id uelles, iam pridem actum eſſe poterat. ut honeſtiore iudicio conflictere? at ſine ſummo ſcelere P. Quinctium, propinquum tuum, iugulare non potes. ut facilius iudicium ſit? at neque C. Aquillius de capite alterius libenter iudicat; & Q. Hortenſius contra caput non didicit dicere. Quid a nobis autem, C. Aquilli, refertur? pecuniā petit: negamus deberi. iudicium fiat ſtatim: non recuſamus.*

ſamus. num quid praeterea? ſi ueretur, ut res, iudicio facto, parata ſit; iudicatum ſolui ſatis accipiat: quibus a me uerbis ſatis accipiet, ijſdem ipſe, quod peto, ſatiſdet. Actum iam poteſt eſſe, C. Aquilli: iam tu potes diſcedere liberatus moleſtia prope dicam non minore, quam Quinctius. Quid agimus, Hortenſi? quid de hac condicione dicimus? poſſumus aliquando, depoſitis armis, ſine periculo fortunarum, de re pecuniaria diſceptare? poſſumus ita rem noſtram perſequi, ut hominis propinqui caput incolume eſſe patiamur? poſſumus petitoris perſonam capere, accuſatoris deponere? Immo, inquit, abs te ſatis accipiam; ego autem tibi non ſatiſdabo. Quis tandem nobis iſta iura tam aequa deſcribit? quis hoc ſtatuit, quod aequum ſit in Quinctium, id iniquum eſſe in Neuium? Quinctij bona, inquit, ex edicto praetoris poſſeſſa ſunt. Ergo, id ut confitear, poſtulas: ut, quod numquam factum eſſe iudicio defendimus, id, perinde quaſi factum ſit, noſtro iudicio confirmemus. Inueniri ratio, C. Aquilli, non poteſt, ut ad ſuum quiſque quamprimum ſine cuiuſquam dedecore, infamia, pernicieq. perueniat? profecto, ſi quid deberetur, peteret; non omnia iudicia fieri mallet, quam unum illud, unde haec omnia naſcuntur. Qui inter tot annos ne appellarit quidem Quinctium, cum poteſtas eſſet agendi quotidie; qui, quo tempore primum male agere coepit, in uadimonijs differendis tempus omne conſumpſerit; qui, poſtea quam uadimonium miſſum fe-

*cerit, hunc per inſidias ui de agro communi deiecerit; qui, cum de re agendi, nullo recuſante, poteſtas fuiſſet, ſponſionem de probro facere maluerit; qui, cum reuocetur ad id iudiciũ, unde haec nata ſunt omnia, condicionem aequiſſimam repudiet; fateatur, ſe non pecuniam, ſed uitam, & ſanguinem petere: is non hoc palam dicit? mihi ſi quid deberetur, peterem, atque adeo iam pridem abſtuliſſem: nihil hoc tanto negotio, nihil tam inuidioſo iudicio, nihil tam copioſa aduocatione uterer, ſi petendum eſſet: extorquendum eſt inuito, atque ingratis, quod non debet; eripiendum, atque exprimendum eſt: de fortunis omnibus P. Quinctius deturbandus eſt: potentes, diſerti, nobiles omnes aduocandi ſunt: adhibenda uis eſt ueritati: minae iactentur: pericula intendantur: formidines opponantur, ut his rebus aliquando uictus, & perterritus ipſe cedat. quae mehercule omnia, cum, qui contra pugnent, uideo, & cum illum conſeſſum conſidero, adeſſe atque impendere uidentur, neque uitari ullo modo poſſe. cum autem ad te, C. Aquilli, oculos, animumq. retuli; quo maiore conatu ſtudioq. aguntur, eo leniora, infirmioraq. exiſtimo. Nihil igitur debuit, ut tu ipſe praedicas. Quid, ſi debuiſſet? continuo ne cauſſa fuiſſet, cur a praetore poſtulares, ut bona poſſideres? non opinor id quidem neque ius eſſe, neque cuiquam expedire. Quid igitur demonſtrat? uadimonium ſibi ait eſſe deſertum. ante quam doceo id factum non eſſe, libet mihi, C. Aquilli, ex officij ratione, atque ex omnium*

*con-*

*conſuetudine rem ipſam, & factum ſimul Sex. Neuij conſiderare. Ad uadimonium non uenerat, ut ais, is, qui cum tibi affinitas, ſocietas, omnes denique cauſſae, & neceſſitudines ueteres intercedebant: illico ne ad praetorem ire conuenit? continuo ne uerum fuit poſtulare, ut ex edicto bona poſſidere liceret? ad haec extrema, & inimiciſſima iura tam cupide decurrebas, ut tibi nihil in poſterũ, quod grauius, atque crudelius facere poſſes, reſeruares? nam quid homini poteſt turpius, quid uiro miſerius, aut acerbius uſu uenire? quod tantum euenire dedecus? quae tanta calamitas inueniri poteſt? pecuniam ſi cuipiam fortuna ademit, aut ſi alicuius eripuit iniuria, tamen, dum exiſtimatio eſt integra, facile conſolatur honeſtas egeſtatem. at non nemo aut ignominia affectus, aut iudicio turpi conuictus, bonis quidem ſuis utitur, alterius opes, id quod miſerrimum eſt, non expectat; hoc tamen in miſerijs adiumento, & ſolatio ſubleuatur. cuius uero bona uenierunt; cuius non modo illae ampliſſimae fortunae, ſed etiam uictus, ueſtitusq. neceſſarius ſub praecone cum dedecore ſubiectus eſt; is non modo ex numero uiuorum exturbatur, ſed, ſi fieri poteſt, infra etiam mortuos amandatur. etenim mors honeſta ſaepe uitam quoque turpem exornat: uita turpis ne morti quidẽ honeſtae locum relinquit. ergo hercule, cuius bona ex edicto poſſidentur, huius omnis fama, & exiſtimatio cum bonis ſimul poſſidetur: de quo libelli in celeberrimis locis proponuntur, huic ne perire quidem certe tacite, obſcureq.*

*conceditur. cui magiſtri fiunt, & domini conſtituuntur, qui, qua lege, & qua condicione pereat, pronuncient; de quo homine praeconis uox praedicat, & pretium conficit; huic acerbiſſimum uiuo, uidētiq. funus ducitur: ſi funus id habendum ſit, quo non amici conueniunt ad exequias cohoneſtandas, ſed bonorum emptores, ut carnifices, ad reliquias uitae lacerandas, & diſtrahendas. itaque maiores noſtri raro id accidere uoluerunt; praetores, ut conſiderate fieret, comparauerunt. uiri boni, cum palam fraudantur, cum experiundi poteſtas non eſt, timide tamen & pedentim iſtuc deſcendunt, ui ac neceſſitate coacti, inuiti, multis uadimonijs deſertis, ſaepe illuſi, ac deſtituti. conſiderant enim, quid & quantum ſit, alterius bona proſcribere. iugulare ciuem ne iure quidem quiſquam bonus uult: mauult enim commemorare, ſe, cum poſſet perdere, pepercisse, quam, cum parcere potuerit, perdidiſſe. haec in homines alieniſſimos, denique in inimiciſſimos uiri boni faciunt et hominum exiſtimationis, & communis humanitatis cauſſa; ut, cum ipſi nihil alteri ſcientes incommodarint, nihil ipſis iure incommodi cadere poſſit. Ad uadimonium non uenit: quis? propinquus. ſi res iſta grauiſſima ſua ſponte uideretur, tamen eius atrocitas neceſſitudinis nomine leuaretur. Ad uadimonium non uenit: quis? ſocius. etiam grauius aliquid ei deberes concedere, qui cum te aut uoluntas congregaſſet, aut fortuna coniunxiſſet. Ad uadimodium non uenit: quis? is, qui tibi praeſto ſemper*

*fuit.*

*fuit. ergo in eum, qui ſemel hoc commiſit, ut tibi praeſto non eſſet, omnia tela conieciſti, quae parata ſunt in eos, qui permulta male agendi cauſſa fraudandiq. fecerunt? ſi de praedijs tuis ageretur, Sex. Neui, ſi in paruula re captionis aliquid uererere, non ſtatim ad C. Aquillium, aut ad eorum aliquem, qui conſuluntur, concurriſſes? cum ius amicitiae, ſocietatis, affinitatis ageretur; cum officij rationem, atque existimationis duci conueniret; eo tempore tu non modo C. Aquillium, aut L. Lucullum, ſed ne ipſe quidem te conſuluiſti, ſed ne ipſe quidem ad te retuliſti: ne haec quidem tecum locutus es: horae duae fuerunt: Quinctius ad uadimonium non uenit: quid ago? ſi mehercule haec tecum duo uerba feciſſes, quid ago? reſpiraſſet cupiditas, atque auaritia paullulum: aliquid loci rationi, & conſilio dediſſes: tu te collegiſſes: non in eam turpitudinem ueniſſes, ut hoc tibi eſſet apud tales uiros confitendum, qua tibi uadimonium non ſit obitum, eadem te hora conſilium cepiſſe, hominis propinqui fortunas funditus euertere. Ego pro te nunc hoc conſulo, poſt tempus, in aliena re, quod tu in tua re, cum tempus erat, conſulere oblitus es. quaero abs te, C. Aquilli, L. Luculle, P. Quinctili, M. Marcelle, uadimonium mihi non obijt quidam ſocius, & affinis meus, quicum mihi neceſſitudo uetus, controuerſia de re pecuniaria recens intercedit: poſtulo ne a praetore, ut eius bona mihi poſſidere liceat; an, cum Romae domus eius, uxor, liberi ſint, domum potius denunciem?*

*quid*

*quid eſt, quod hac tandem de re uobis poſſit uideri? profecto, ſi recte ueſtram bonitatem, atque prudentiam cognoui, non multum me fallit, ſi conſulamini, quid ſitis reſponſuri. primum, expectare: deinde, ſi latitare, ac diutius ludificare uideatur, amicos conuenire; quaerere, quis procurator ſit; domum denunciare. dici uix poteſt, quam multa ſint, quae reſpondeatis ante fieri oportere, quam ad hanc rationem extremam neceſſariam deuenire. Quid ad haec Neuius? ridet ſcilicet noſtram amentiam, qui in uita ſua rationem ſummi officij deſideremus, & inſtituta bonorum uirorum requiramus. quid mihi, inquit, cum iſta ſumma ſanctimonia, ac diligentia? uiderint iſta officia uiri boni, de me autem ita conſiderent: non quid habeam, ſed quibus rebus inuenerim, quaerant, & quemadmodum natus, & quo pacto educatus ſim. memini: uetus eſt de ſcurra, multo facilius diuitem, quam patremfamilias fieri poſſe. haec ille ſi uerbis non audet, re quidem uera palam loquitur. etenim ſi uult uirorum bonorum inſtituto uiuere, multa oportet diſcat, atque dediſcat: quorum illi aetati utrumque difficile eſt. Non dubitaui, inquit, cum uadimonium deſertum eſſet, bona proſcribere. improbe: uerum, quoniam tu id tibi arrogas, & concedi poſtulas, concedamus. quid, ſi nunquam deſeruit? ſi iſta cauſſa abs te tota per ſummam fraudem, & malitiam ficta eſt? ſi uadimonium omnino tibi cum P. Quinctio nullum fuit, quo te nomine appellemus? improbum? at, etiam ſi deſertum uadimonium eſſet, tamen*

*men in iſta poſtulatione, & proſcriptione bonorum improbiſſimus reperiebare. num malitioſum? negas. fraudulentum? iam id quidem arrogas tibi, & praeclarum putas. audacem? cupidum? perfidioſum? uulgaria, & obſoleta ſunt; res autem noua, & inaudita. quid ergo eſt? uereor mehercule, ne aut grauioribus utar uerbis, quam natura fert, aut leuioribus, quam cauſſa poſtulat. Ais eſſe uadimonium deſertum. Quaeſiuit à te ſtatim, ut Romam rediјt, Quinctius, quo die uadimonium iſtuc factum eſſe diceres. reſpondiſti ſtatim, nonis Febr. diſcedens in memoriam rediјt Quinctius, quo die Roma in Galliam profectus ſit: ad ephemeridem reuertitur: inuenitur dies profectionis, pridie Kal. Februarij. nonis Febr. ſi Romae fuit, cauſſae nihil dicimus, quin tibi uadimonium promiſerit. quid? hoc inueniri qui poteſt? profectus una L. Albius, homo in primis honeſtus: dicet teſtimonium. profecti ſunt familiares & Albij, & Quinctij: dicent hi quoque teſtimonium. litterae P. Quinctij, teſtes tot, quibus omnibus cauſſa iuſtiſſima eſt cur ſcire potuerint, nulla cur mentiantur, cum adſtipulatore tuo comparabuntur. Et in hac eiuſmodi cauſſa P. Quinctius laborabit? & diutius in tanto metu miſer, periculoq. uerſabitur? & uehementius eum gratia aduerſarij perterrebit, quã fides iudicis conſolabitur? uixit enim ſemper inculte, atque horride: natura triſti, ac recõdita fuit: non ad ſolarium, non in campo, non in conuiuijs uerſatus eſt: id egit, ut amicos obſeruantia, rẽ parſimonia retineret:*

*antiquam*

*antiquam officij rationem dilexit, cuius ſplendor omnis his moribus obſoleuit. at ſi in cauſſa pari diſcedere inferior uideretur, tamen eſſet non mediocriter conquerendum: nunc in cauſſa ſuperiore, ne ut par quidem ſit, poſtulat: inferiorem eſſe patitur, duntaxat uſque eo, ne cum bonis, fama, fortuniſq. omnibus Sex. Neuij cupiditati, crudelitatiq. dedatur. Docui, quod primum pollicitus ſum, C. Aquilli, cauſſam omnino, cur poſtularet, non fuiſſe; quod neque pecunia debebatur, &, ſi maxime deberetur, commiſſum nihil eſſet, quare ad iſtam rationem perueniretur. attende nunc, ex edicto praetoris bona P. Quinctij poſſideri nullo modo potuiſſe. recita edictũ.* QVI. FRAVDATIONIS. CAVSSA. LATITARIT. *non eſt is Quinctius: niſi ſi latitant, qui ad negotium ſuum, relicto procuratore, proficiſcuntur.* CVI. HERES. NON. EXTABIT. *ne ijs quidem.* QVI EXILII. CAVSSA. SOLVM. VERTERIT.

*

*quo tempore exiſtimas oportuiſſe, Neui, abſentem Quinctium defendi? aut quo modo? tum, cum poſtulabas, ut bona poſſideres? nemo affuit: neque enim quiſquam diuinare poterat te poſtulaturum: neque quemquam attinebat id recuſare, quod praetor fieri, ſed non fieri ex edicto ſuo iubebat. qui locus igitur abſentis defendendi procuratori primus datus eſt? cũ proſcribebas. ergo affuit, non paſſus eſt, libellos deiecit Sex. Alphenus: qui primus erat officij gradus, ſeruatus eſt a procuratore ſumma cũ diligentia. uideamus,*

*mus, quae deinde ſint conſecuta. Hominem P. Quinctij deprehendis in publico, conaris abducere: non patitur Alphenus, ui tibi adimit, curat ut domum reducatur ad Quinctium. hic quoque ſumme cōſtat procuratoris diligentis officium. Debere tibi dicis Quinctium: procurator negat. uadari uis: promittit. in ius uocas: ſequitur. iudicium poſtulas: non recuſat. Quid aliud ſit abſentem defendi, ego non intelligo. At quis erat procurator? credo aliquem eiectum hominem, egentem, litigioſum, improbum, qui poſſet ſcurrae diuitis quotidianum conuicium ſuſtinere: nihil minus. eques R. locuples, ſui negotij benegerens, denique is, quem, quoties Neuius in Galliam profectus eſt, procuratorem Romae reliquit. & audes, Sex. Neui, negare abſentem defenſum eſſe Quinctium, cum eum defenderit idem, qui ſolebat? & cum is iudicium acciperet pro Quinctio, cui tu & rem, & famam tuam commendare proficiſcens, & concredere ſolebas, conaris hoc dicere, neminem extitiſſe, qui Quinctium iudicio defenderet? Poſtulabam, inquit, * ut ſatiſdaret: iniuria poſtulabas. ita iubebare. recuſabat Alphenus. ita: uerum praetor decernebat. tribuni igitur appellabantur. Hic te, inquit, teneo: non eſt iſtud, iudicium pati, neque iudicio defendere, cum auxilium a tribunis petas. Hoc ego, cum attendo qua prudentia ſit Hortenſius, dicturum eſſe eum non arbitror: cum autem antea dixiſſe audio, & cauſſam ipſam conſidero, quid aliud dicere poſſit, non reperio. fatetur enim libellos Alphenum*

*deieciſſe, uadimonium promiſiſſe; iudicium quin acciperet in ea ipſa uerba, quae Neuius edebat, non recuſaſſe, ita tamen, more & inſtituto per eum magiſtratum, qui auxilij cauſſa conſtitutus eſt, aut haec facta non ſint, neceſſe eſt; aut C. Aquillius, talis uir, iuratus, hoc ius in ciuitate conſtituat; cuius procurator non omnia iudicia acceperit, quae quiſque in uerba poſtularit; cuius procurator a praetore tribunos appellare auſus ſit; eum non defendi; eius bona recte poſſideri poſſe; ei miſero, abſenti, ignaro omnia fortunarum ſuarum, omnia uitae ornamenta per ſummum dedecus, & ignominiam diripi conuenire. quod ſi probari nemini poteſt; illud certe probari omnibus neceſſe eſt, defenſum eſſe iudicio abſentem Quinctium. quod cum ita eſt, ex edicto bona poſſeſſa non ſunt. At enim tribuni pl. ne audierunt quidem. Fateor, ſi ita eſt, procuratorem decreto praetoris R. oportuiſſe parere. quid, ſi M. Brutus interceſſurum ſe dixit palam, niſi quid inter ipſum Alphenum, & Neuium conueniret? uidetur ne interceſſiſſe appellatio tribunorum non more, ſed auxilij cauſſa? quid deinde fit? Alphenus, ut omnes intelligere poſſent iudicio defendi Quinctium, ne qua ſubeſſe poſſet aliena aut ipſius officio, aut huius exiſtimatione ſuſpicio, uiros bonos complures aduocat: teſtatur iſto audiente, ſe pro communi neceſſitudine id primum petere, ne quid atrocius in T. Quinctium abſentem ſine cauſſa facere conetur: ſin autem inimiciſſime, atque infeſtiſſime contẽdere perſeueret, ſe paratum*

ratum

*ratum eſse omni recta, atque honeſta ratione defen-dere : quod petat, non deberi : ſe iudicium id, quod edat, accipere. eius rei, condicionisq. tabellas obſignauerunt uiri boni complures. res in dubium uenire non poteſt. fit, rebus omnibus integris, neque proſcriptis, neque poſſeſſis bonis, ut Alphenus promittat Neuio ſisti Quinctium. uenit ad uadimonium Quinctius: iacet res in controuerſiis, iſto calumniãte, biennium, uſque dum inueniretur, qua ratione res ab uſitata conſuetudine recederet, & in hoc ſingulare iudicium cauſsa omnis concluderetur. Quod officium, Aquilli, commemorari procuratoris poteſt, quod ab Alpheno praeteritum eſse uideatur? quid affertur, quare P. Quinctius abſens negetur eſse defenſus? an uero id, quod Hortenſium, quia nuper iniecit, & quia Neuius ſemper id clamitat, dicturum arbitror, non fuiſse Neuio parem certationem cum Alpheno, illo tempore, illis dominantibus? quod ſi uelim confiteri; illud, opinor, concedent, non procuratorem P. Quinctij neminem fuiſse, ſed gratioſum fuiſse. mihi autem ad uincendum ſatis eſt, fuiſse procuratorem, qui cum experiri poſset. qualis is fuerit, ſi modo abſentem defendebat per ius, & magiſtratum, nihil ad rem arbitror pertinere. Erat, inquit, illarum partium. quid ni? qui apud te eſſet educatus; quem tu a puero ſic inſtituiſses, ut nobili ne gladiatori quidem haereret. ſicut tu ſemper ſumme concupiſti, idem uolebat Alphenus: ea re tibi cum eo par contẽtio erat. Bruti, inquit, erat familiaris: itaque is in-*

*tercedebat. tu contra Burrieni, qui iniuriam decernebat; omnium denique illorum, qui tum & poterant per uim, & ſcelus plurimum, &, quod poterant, id audebant. an omnes tu iſtos uincere uolebas, qui nunc, tu ut uincas, tantopere laborant? aude id dicere, non palam, ſed his ipſis, quos aduocaſti. tametſi nolo eam rem commemorando renouare, cuius omnino rei memoriam omnem tolli funditus, ac deleri arbitror oportere. unum illud dico: ſi propter partium ſtudium potens erat Alphenus; potentiſſimus Neuius: ſi fretus gratia poſtulabat aliquid iniquius Alphenus; multo iniquiora Neuius impetrabat. neque enim inter ſtudium ueſtrum quidquam, ut opinor, interfuit: ingenio, uetuſtate, artificio tu facile uiciſti. ut alia omittam, hoc ſatis eſt: Alphenus cum ijs, & propter eos periјt, quos diligebat: tu, poſtquam; qui tibi erant amici, non poterant uincere; ut amici tibi eſſent, qui uincebant, effeciſti. quod ſi tum par tibi ius cum Alpheno fuiſſe non putas, quia tamen aliquem contra te aduocare poterat; quia magiſtratus aliquis reperiebatur, apud quem Alpheni cauſſa conſiſteret: quid hoc tempore Quinctio ſtatuendum eſt? cui neque magiſtratus adhuc aequus inuentus eſt; neque iudicium redditum eſt uſitatum; non condicio, non ſponſio, non denique ulla umquam interceſſit poſtulatio, mitto aequa, uerum ante hoc tempus ne fando quidem audita. De re pecuniaria cupio contendere: non licet. at ea controuerſia eſt: nihil ad me attinet: cauſ-*

*ſam*

*ſam capitis dicas, oportet. accuſa, ubi ita neceſſe eſt: non, inquit, niſi tu ante, nouo modo, priore loco dixeris: dicendum neceſſario eſt: praeſtituendae horae ad arbitrium noſtrum: iudex ipſe arceſſetur. quid tum? tu aliquem patronum inuenies, hominem anti qui officij, qui ſplendorem noſtrum, & gratiam negli gat. pro me pugnabit L. Philippus, eloquentia, gra uitate, honore florentiſſimus ciuitatis: dicet Horten ſius, excellens ingenio, nobilitate, exiſtimatione: aderunt autem homines nobiliſſimi, ac potentiſſimi, quorum frequentiam, & conſeſſum non modo P. Quinctius, qui de capite decernit, ſed quiuis, qui ex tra periculum ſit, perhorreſcat. haec eſt iniqua certatio, non illa, qua tu contra Alphenum uelitabaris. huic, ne ubi conſiſteret quidem contra te, locum reliquiſti. quare aut doceas oportet, Alphenum negaſſe ſe procuratorem eſſe, non deieciſſe libellos, iudicium accipere noluiſſe: aut, cum haec ita facta ſint, ex edicto te bona P. Quinctij non poſſediſſe concedas. etenim, ſi ex edicto poſſediſti; quaero, cur bona non uenierint? cur ceteri ſponſores, & creditores non cõuenerint? nemo ne fuit, cui deberet Quinctius? fuerunt, & complures fuerunt: propterea quod Caius frater aliquantum aeris alieni reliquerat. quid ergo eſt? homines erant ab hoc omnes alieniſſimi, & ijs debebatur; neque tamen quiſquam inuentus eſt tam inſignite improbus, qui uiolare P. Quinctij exiſtimationem abſentis auderet. unus fuit affinis, ſocius, neceſſarius, Sex. Neuius, qui, cum ipſe ul*

*tro deberet, quaſi eximio praemio ſceleris expoſito, cupidiſſime contenderet, ut, per ſe afflictum, atque euerſum, propinquum ſuum non modo honeſte partis bonis, uerum etiam communi luce priuaret. ubi erant ceteri creditores? denique hoc tempore ubi ſunt? quis eſt, qui fraudationis cauſſa latuiſſe dicat? quis, qui abſentem defenſum neget eſſe Quinctium? nemo inuenitur. at contra omnes, quibuſcum ratio huic aut eſt, aut fuit, adſunt, defendunt; fides huius, multis locis cognita, ne perfidia Sex. Neuij derogetur, laborant. in huiuſmodi ſponſionem teſtes daret oportebat, ex eo numero, qui haec dicerent: uadimoniũ mihi deſeruit: me fraudauit, a me nominis eius, quod inficiatus eſſet, diem petiuit: ergo experiri non potui, latitauit, procuratorem nullum reliquit. horum nihil dicitur. parantur teſtes, qui haec dicant. uerum opinor uideremus, cum dixerint. unum tamen hoc cogitent, ita ſe graues eſſe, ut, ſi ueritatem uolent retinere, grauitatem poſſint obtinere; ſin eam negligent, ita leues, ut omnes intelligant, non ad obtinendum mendacium, ſed ad uerum probandum auctoritatem adiuuare. Ego haec duo quaero: primum, qua ratione Neuius ſuſceptum negocium non tranſegerit, hoc eſt cur bona, quae ex edicto poſſidebat, non uendiderit: deinde, cur ex tot creditoribus alijs ad iſtam rationem nemo acceſſerit: ut neceſſario confiteare, neque eorum tam temerarium quẽquam fuiſſe, neque te ipſum id, quod turpiſſime ſuſcepiſſes, perſeuerare & tranſigere potuiſſe. Quid, ſi tu*

*ipſe,*

*ipſe, Sex. Neui, ſtatuiſti bona P. Quinctij ex edicto poßeſſa non eſſe? opinor, tuum teſtimonium, quod in aliena re leue eſſet, id in tua, quoniam contra te eſt, grauiſſimum debet eſſe. emiſti bona Sex. Alpheni, L. Sylla dictatore uendente: ſocium tibi in his bonis edidiſti Quinctium. plura non dico: cum eo tu uoluntariam ſocietatem coibas, qui te in hereditaria ſocietate fraudarat: & eum iudicio tuo comprobabas, quem ſpoliatum fama fortunisq; omnibus arbitrabare. diffidebam mehercule, C. Aquilli, ſatis animo certo & cõfirmato me poſſe in hac cauſſa conſiſtere: ſic cogitabam, cum contra dicturus eſſet Hortenſius, & cum eſſet attente auditurus Philippus, fore, uti permultis in rebus timore prolaberer. dicebam huic Q. Roſcio, cuius ſoror eſt cum P. Quinctio, cum a me peteret, & ſumme contenderet, ut propinquum ſuum defenderem, mihi perdifficile eſſe contra tales oratores non modo tantam cauſſam perorare, ſed omnino uerbum facere conari. cum cupidius inſtaret, homini pro amicitia familiarius dixi, mihi uideri ore duriſſimo eſſe, qui praeſente eo geſtum agere conaretur; qui uero cum ipſo contenderent, eos, etiamſi quid antea recti aut uenuſti habere uiſi ſunt, id amittere: ne quid mihi eiuſmodi accideret, cum contra talem artificem dicturus eſſem, me uereri. Tum mihi Roſcius & alia multa, confirmandi mei cauſſa, dixit: & mehercule, ſi nihil diceret, tacito ipſo officio, & ſtudio, quod abhibebat erga propinquum ſuum, quemuis commoueret. etenim*

*cum artifex eiuſmodi ſit, ut ſolus dignus uideatur eſſe, qui in ſcena ſpectetur: tum uir eiuſmodi eſt, ut ſolus dignus uideatur, qui eo non accedat. Veruntamen, quid ſi, inquit, habes eiuſmodi cauſsam, ut hoc tibi planum ſit faciendum, neminem eſſe, qui poſſit biduo, ad ſummum triduo* DCC *millia paſſuum ambulare? tamen ne uereris, ut poſſis haec contra Hortenſium contendere? minime, inquam. ſed quid id ad rem? nimium, inquit: in eo cauſſa conſiſtit. quo modo? docet me eiuſmodi rem, & factum ſimul Sex. Neuij, quod ſi ſolum proferretur, ſatis eſſe deberet. quod abs te, C. Aquilli, & a uobis, qui adeſtis in conſilio, quaeſo, ut diligenter attendatis. profecto intelligetis, illinc ab initio cupiditatem pugnaſse, & audaciam; hinc ueritatem & pudorem, quoad potuerit, reſtitiſſe. Bona, poſtulas, ut ex edicto poſſidere liceat: quo die? te ipſum Neui uolo audire: uolo inauditum facinus ipſius, qui id commiſit, uoce conuinci. dic Neui diem. ante V.* KAL. *intercalares. bene agis. quam longe eſt hinc in ſaltum ueſtrum Gallicanum? Neui te rogo.* DCC *millia paſſuum. optime. de ſaltu deijcitur Quinctius, quo die? poſſumus hoc quoque ex te audire: quid taces? dic inquam diem. pudet dicere: intelligo: uerum & ſero, & nequidquam pudet. deijcitur de ſaltu, C. Aquilli, pridie* KAL. *intercalares. biduo poſt, aut, ut ſtatim de iure aliquis cucurrerit, non toto triduo* DCC *millia paſſuum conficiuntur. o rem incredibilem: o cupiditatem inconſideratam: o*

nuncium

*nuncium uolucrem. adminiſtri, & ſatellites Sex. Neuij Roma trans alpes in Sebuſianos biduo ueniunt. o hominem fortunatum, qui eiuſmodi nuncios, ſeu potius Pegaſos habeat. hic ego, ſi Craſſi omnes cum Antonijs exiſtant; ſi tu L. Philippe, qui inter illos florebas, hanc cauſſam uoles cum Hortenſio dicere; tamen ſuperior ſim neceſſe eſt. non enim, quemadmodum putatis, omnia ſunt in eloquentia: eſt quaedam tamen ita perſpicua ueritas, ut eam infirmare nulla res poſſit. An, antequam poſtulaſti ut bona poſſideres, miſiſti, qui curarent ut dominus de ſuo fundo a ſua familia ui deijceretur? utrumlibet elige. alterum incredibile eſt, alterum nefarium, & ante hoc tempus utrumque inauditum. DCC millia paſſuum uis eſſe decurſa biduo? dic. negas? ante igitur miſiſti. malo. ſi enim illud diceres, improbe mentiri uiderere: cum hoc confiteris, id te admiſiſſe concedis, quod ne mendacio quidem tegere poſſis. Hoc conſilium Aquillio, & talibus uiris, tam cupidum, tam audax, tam temerarium, probabitur? quid haec amentia? quid haec feſtinatio? quid haec immaturitas tanta ſignificat? non uim? non ſcelus? non latrocinium? non denique omnia potius, quam ius, quam officium, quam pudorem? mittis iniuſſu praetoris: quo conſilio? iuſſurum ſciebas? quid? cum iuſſiſſet, tum mittere non ne poteras? poſtulaturus eras: quando? poſt dies XXX: nempe, ſi te nihil impediret; ſi uoluntas eadem maneret; ſi ualeres; denique ſi uiueres. Praetor iuſſiſſet. opinor,*

*nor, ſi uellet, ſi ualeret, ſi ius diceret, ſi nemo recuſaret, qui ex ipſius decreto & ſatiſdaret, & iudicium accipere uellet. nam, per deos immortales, ſi Alphenus, procurator P. Quinctij, tibi tum ſatiſdaret, & iudicium accipere uellet, denique omnia, quae poſtulares, facere uoluiſſet, quid ageres? reuocares eum, quem in Galliam miſeras? at hic quidem iam de fundo expulſus, iam a ſuis dijs penatibus praeceps eiectus, iam, quod indigniſſimum eſt, ſuorum ſeruorum manibus, nuncio atque imperio tuo uiolatus eſſet. corrigeres haec ſcilicet tu poſtea. De cuiuſquam uita dicere audes, qui hoc concedas neceſſe eſt, ita te caecum cupiditate, & auaritia fuiße, ut, cum, poſtea quid futurum eßet, ignorares, (accidere autem multa poßent) ſpem maleficij praeſentis in incerto reliqui temporis euentu collocares? Atque haec perinde loquor, quaſi ipſo illo tempore, cum te praetor iuſſißet ex edicto poſſidere, ſi in poßeſſionem miſißes, debueris, aut potueris P. Quinctium de poßeſſione deturbare. omnia ſunt C. Aquilli eiuſmodi, quiuis ut perſpicere poſſit, in hac caußa improbitatem, & gratiam cum inopia, & ueritate contendere. Praetor quemadmodum poſſidere iuſſit? opinor, ex edicto. Sponſio quae in uerba facta eſt? ni ex edicto praetoris bona P. Quinctij poßeßa non ſint. Redeamus ad edictum. id quidem quemadmodum iubet poſſidere? num quid eſt caußae, C. Aquilli, quin, ſi longe aliter poßedit, quam praetor edixit, iſte ex edicto non poßederit, ego ſponſione uicerim? nihil, opinor.*

*cogno-*

cognoſcamus edictum. QVI.EX.EDICTO.MEO.IN POSSESSIONEM.VENERIT. *de te loquitur, Neui, quemadmodum tu putas: ais enim, te ex edicto ueniſſe: tibi, quid facias, definit, te inſtituit, tibi praecepta dat.* EOS.ITA.VIDETVR.IN.POSSESSIONE.ESSE.OPORTERE. *quo modo?* QVOD.IBIDEM.RECTE.CVSTODIRE.POTERVNT. ID.IBIDEM.CVSTODIANT.QVOD.NON.POTERVNT.ID AVFERRE.ET.ABDVCERE.LICEBIT. *quid tum?* DOMINVM, *inquit,* INVITVM.DETRVDERE.NON PLACET. *eum ipſum, qui fraudandi cauſſa latitet; eum ipſum, quem iudicio nemo defendat; eum ipſum, qui cum omnibus creditoribus ſuis male agat, inuitum de predio detrudi uetat. proficiſcenti tibi in poſſeſſionem praetor ipſe, Sex. Neui, palam dicit, Ita poſſideto, ut tecum ſimul poſſideat Quinctius: ita poſſideto, ut Quinctio uis non afferatur. quid? tu id quemadmodum obſeruas? mitto illud dicere, eum, qui non latitarit, cui Romae domus, uxor, liberi, procurator eſset; eum, qui tibi uadimonium non deſeruiſset: haec omnia mitto; illud dico, dominum expulſum eſse de praedio, domino a familia ſua manus allatas eſse ante ſuos lares familiares. hoc dico,*

*

*Neuium ne appellauiſse quidem Quinctium, cum ſimul eſset, experiri poſset quotidie: deinde, quod omnia iudicia difficillima cũ ſumma ſua inuidia, maximoq. periculo P. Quinctij fieri mallet, quam illud pe-*

*cunia-*

*cuniarium iudicium, quod uno die tranſigi poſſet: ex quo uno haec omnia nata, & profecta eſſe concedit. Quo in loco condicionem tulit; ſi uellet pecuniam petere, P. Quinctium iudicatum ſolui ſatiſdaturum, dum ipſe, ſi quid peteret, pari condicione uteretur. Oſtendi, quam multa ante fieri conuenerit, quam hominis propinqui bona poſſideri poſtularentur, praeſertim cum Romae domus eius, uxor, liberi eſſent, & procurator aeque utriuſque neceſſarius. Docui, cum deſertum eſſe dicat uadimonium, omnino uadimonium nullum fuiſſe: quo die hunc ſibi promiſiſſe dicat, eo die ne Romae quidem eum fuiſſe. id teſtibus me pollicitus ſum planum facturum, qui & ſcire deberent, & cauſſam, cur mentirentur, non haberent. Ex edicto autem non potuiſſe bona poſſideri, demonſtraui: quod neque fraudandi cauſſa latitaſset, neque exſilij cauſſa ſolum uertiſse diceretur. Reliquum eſt, ut eum nemo iudicio defenderit: quod contra copioſiſſime defenſum eſſe contendi, non ab homine alieno, neque ab aliquo calumniatore, atque improbo, ſed ab equite R. propinquo, & neceſſario ſuo, quem ipſe Sex. Neuius procuratorem relinquere antea conſueſſet: neque eum, ſi tribunos appellarit, iccirco minus iudicium pati paratum fuiſſe, neque potentia procuratoris Neuio ius ereptum: contra, iſtum potentia ſua tum tantum modo ſuperiorem fuiſſe, nunc nobis uix reſpirandi poteſtatem dare. Quaeſiui, quae cauſſa fuiſſet, cur bona non ueniſſent, cum ex edicto poſſiderentur. Deinde illud quoque requi-*

*requiſiui, qua ratione ex tot creditoribus nemo neque tum idem fecerit, neque nunc contra dicat, omnesq. pro P. Quinctio pugnent, praeſertim cum in tali iudicio teſtimonia creditorum exiſtimentur ad rem maxime pertinere. Poſtea ſum uſus aduerſarij teſtimonio, qui ſibi eum nuper edidit ſocium, quem, quo modo nunc intendit, ne in uiuorum quidem numero tum demonſtrat fuiſſe. Tum illam incredibilem celeritatem, ſeu potius audaciam protuli: confirmaui neceſſe eſſe aut biduo* DCC *millia paſſuum eſſe decurſa, aut Sex. Neuium diebus compluribus ante in poſſeſſionem miſiſſe, quam poſtularet, ut ei liceret bona poſſidere. Poſtea recitaui edictum, quod aperte dominum de praedio detrudi uetaret: in quo conſtitit, Neuium ex edicto non poſſediſſe, cum confiteretur ex praedio ui detruſum eſse Quinctium. Omnino autem bona poſſeſſa non eſſe conſtitui, quod bonorum poſseſſio ſpectetur non in aliqua parte, ſed in uniuerſis, quae teneri, ac poſſideri poſſint. Dixi, Romae domum fuiſſe, quo iſte ne aſpirarit quidem; ſeruos complures, ex quibus iſte poſſederit neminem, ne attigerit quidem: unum fuiſſe, quem attingere conatus ſit; probibitum fuiſſe, quieuiſſe. in ipſa Gallia cógnoſtis in praedia priuata Quinctij Sex. Neuium non ueniſſe: denique ex hoc ipſo ſaltu, quem, per uim expulſo ſocio, poßedit, ſeruos priuatos Quinctij non omnes eiectos eſse. Ex quo, & ex ceteris dictis, factis, cogitatisq. Sex. Neuij quiuis poteſt intelligere, iſtum nihil aliud egiſse, neque nunc agere niſi uti per*

*uim,*

*uim, per iniuriam, per iniquitatem iudicij totum agrum, qui communis eſt, ſuum facere poſſit. Nunc, cauſſa perorata, res ipſas, & periculi magnitudo, C. Aquilli, cogere uidetur, ut te, atque eos, qui tibi in conſilio ſunt, obſecret, obteſteturq. P. Quinctius per ſenectutem, ac ſolitudinem ſuam, nihil aliud, niſi ut ueſtrae naturae bonitatiq. obſequamini: ut, cum ueritas cum hoc faciat, plus huius inopia poſſit ad miſericordiam, quam illius opes ad crudelitatem. quo diē ad te iudicem uenimus, eodem die illorum minas, quas ante horrebamus, negligere coepimus. ſi cauſſa cum cauſſa contenderet, nos noſtram perfacile cuiuis probaturos ſtatuebamus. quod uitae ratio cum ratione uitae decerneret, iccirco nobis etiam magis te iudice opus eſſe arbitrati ſumus. ea res enim nunc in diſcrimen uerſatur, utrum ne poſſit ſe contra luxuriam, ac licentiam ruſticana illa, atque inculta parſimonia defendere; an deformata, atque ornamentis omnibus ſpoliata, nuda cupiditati, petulantiaeq. addicatur. Non comparat ſe tecum gratiae P. Quinctius, Sex. Neui, non opibus, non facultate contendit: omnes tuas artes, quibus tu magnus es, tibi concedit. fatetur ſe non belle dicere, non ad uoluntatem loqui poſſe, non ab afflicta amicitia transfugere, atque ad florentem aliam deuolare, non profuſis ſumptibus uiuere, non ornare magnifice, ſplendideq. conuiuium, non habere domum clauſam pudori, & ſanctimoniae, patentem atque adeò expoſitam cupiditati, & uoluptatibus: contra,*

*contra, ſibi officium, fidem, diligentiam, uitam omnino ſemper horridam, atque aridam cordi fuiße. iſta ſuperiora eſſe, ac plurimum poſſe his moribus, ſentit. quid ergo eſt? non uſque eo tamen, ut in capite fortuniſq. hominum honeſtiſſimorum dominentur ij, qui, relicta bonorum uirorum diſciplina, & quaeſtum, & ſumptum Gallonij ſequi maluerunt, atque etiam, quod in illo non fuit, cum audacia perfidiaq. uixerunt. ſi licet uiuere eum, quem Sex. Neuius non uult; ſi eſt homini honeſto locus in ciuitate inuito Neuio; ſi fas eſt reſpirare P. Quinctium contra nutum ditionemq. Neuij; ſi, quae pudore ornamenta ſibi peperit, ea poteſt contra petulantiam te defendente obtinere: ſpes eſt, & hunc miſerum, atque infelicem aliquando tandem poſſe conſiſtere. ſin & poterit Neuius id, quod libet, & ei libebit, quod non licet: quid agendum eſt? qui deus appellandus eſt? cuius hominis fides imploranda eſt? qui denique queſtus, qui maeror dignus inueniri calamitate tanta poteſt? miſerum eſt, exturbari fortunis omnibus: miſerius eſt, iniuria. acerbum eſt, ab aliquo circumueniri: acerbius, a propinquo. calamitoſum eſt, bonis euerti: calamitoſius, cum dedecore. funeſtum eſt, à forti, atque honeſto uiro iugulari: funeſtius, ab eo, cuius uox praeconio quaeſtu proſtitit. indignum eſt, a pari uinci, aut ſuperiore: indignius, ab inferiore, atque humiliore. luctuoſum eſt, tradi alteri cum bonis: luctuoſius, inimico. horribile eſt, cauſſam capitis dicere: horribilius, priore loco dicere. omnia*

*circum-*

*circumſpexit Quinctius, omnia periclitatus eſt, C. Aquilli: non praetorem modo, a quo ius impetraret, inuenire non potuit, atque adeo ne unde arbitratu quidem ſuo poſtulare, ſed ne amicos quidem Sex. Neuij, quorum ſaepe & diu ad pedes iacuit ſtratus, obſecrans pro deos immortales, ut aut ſecum iure contenderent, aut iniuriam ſine ignominia ſibi imponerent. denique ipſius inimici uultum ſuperbiſſimum ſubijt: ipſius Sex. Neuij lacrymans manum apprehendit, in propinquorum bonis proſcribendis exercitatam: obſecrauit per fratris ſui mortui cinerē, per nomen propinquitatis, per ipſius coniugem, & liberos, quibus propior P. Quinctio nemo eſt, ut aliquando miſericordia caperet; aliquam, ſi non propinquitatis, at aetatis ſuae, ſi non hominis, at humanitatis rationem haberet; ut ſecum aliquid, integra ſua fama, qualibet, dummodo tolerabili, condicione tranſigeret. ab ipſo repudiatus, ab amicis eius non ſubleuatus, ab omni magiſtratu agitatus, atque perterritus, quem praeter te appellet, habet neminem. tibi ſe, tibi ſuas omnes opes, fortunasq. commendat: tibi committit exiſtimationem, ac ſpem reliquae uitae: multis uexatus contumelijs, plurimis iactatus iniurijs, non turpis ad te, ſed miſer confugit. e fundo ornatiſſimo deiectus, ignominijs omnibus appetitus, cum illum in ſuis paternis bonis dominari uideret, ipſe filiae nubili dotem conficere non poſſet, nihil alienum tamen uita ſuperiore commiſit. itaque te hoc obſecrat C. Aquilli, ut, quam exiſtimationem,*

*quam*

*quam honeſtatem in iudicium tuum prope acta iam aetate decurſaq. attulit, eam liceat ei ſecum ex hoc loco efferre; ne is, de cuius officio nemo umquam dubitauit, ſexageſimo denique anno dedecore, macula, turpiſſimaq. ignominia notetur; ne ornamentis eius omnibus Sex. Neuius pro ſpolijs abutatur; ne per te ferat, quo minus, quae exiſtimatio P. Quinctium uſque ad ſenectutem perduxit. eadem uſque ad rogum proſequatur.*

# PRO. SEX. ROSCIO. AMERINO ORATIO. II

CREDO ego uos iudices mirari, quid ſit, quod, cum tot ſummi oratores, hominesq. nobiliſſimi ſedeant, ego potiſſimum ſurrexerim, is, qui neque aetate, neque ingenio, neque auctoritate ſim cum his, qui ſedeant, comparandus. omnes enim hi, quos uidetis adeſſe in hac cauſſa, iniuriam nouo ſcelere conflatam putant oportere defendi, defendere ipſi propter iniquitatem temporum non audent. ita fit, ut adſint, propterea quod officium ſequuntur; taceant autem iccirco, quia periculum metuunt. quid ergo? audaciſſimus ego ex omnibus? minime. at tanto officioſior, quam ceteri? ne iſtius quidem laudis ita ſum cupidus, ut alijs eam praereptam uelim. quae me igitur res praeter ceteros impulit, ut cauſſam Sex. Roſcij reciperem? quia, ſi quis iſtorum dixiſſet, quos uidetis adeſſe, in quibus ſumma auctoritas eſt, atque amplitudo; ſi uerbum de rep. feciſſet, id quod in hac cauſſa fieri neceſſe eſt; multo plura dixiſſe, quam dixiſſet, putaretur: ego etiam ſi omnia, quae dicenda ſunt, libere dixero, nequaquam tamen ſimiliter oratio mea exire, atque in uulgus emanare poterit: deinde, quod ceterorum neque dictum obſcurum poteſt eſſe propter nobilitatem, & amplitudinem. neque temere dicto concedi propter aetatem, & prudentiam;

ego

*ego ſi quid liberius dixero, uel occultum eſſe propterea, quod non dum ad remp. acceſſi, uel ignoſci adoleſcentiae meae poterit. tametſi non modo ignoſcendi ratio, uerum etiam cognoſcendi conſuetudo iam de ciuitate ſublata eſt. accedit illa quoque cauſſa, quod a ceteris forſitan ita petitum ſit, ut dicerent, ut utrumuis ſaluo officio ſe facere poſſe arbitrarentur: a me autem ij contenderunt, qui apud me & amicitia, & beneficijs, & dignitate plurimum poßunt: quorum ego neque beneuolentiam erga me ignorare, nec auctoritatem aſpernari, nec uoluntatem negligere debeam. His de cauſſis ego huic cauſſae patronus extiti, non electus unus, qui maximo ingenio, ſed relictus ex omnibus, qui minimo periculo poſſem dicere: neque uti ſatis firmo praeſidio defenſus Sex. Roſcius, uerum uti ne omnino deſertus eſſet. Forſitan quaeratis, qui iſte terror ſit, & quae tanta formido, quae tot, ac tales uiros impediat, quo minus pro capite & fortunis alterius, quēadmodum conſueuerunt, cauſſam uelint dicere. quod adhuc uos ignorare non mirum eſt: propterea quod conſulto ab accuſatoribus eius rei, quae conflauit hoc iudicium, mentio facta non eſt. quae res ea eſt? bona patris huiuſce Sex. Roſcij, quae ſunt ſexagies, quae de uiro fortiſſimo, & clariſſimo L. Sylla, quem honoris cauſſa nomino, duobus millibus nummū ſeſe dicit emiſſe, adoleſcens uel potentiſſimus hoc tempore noſtrae ciuitatis, L. Cornelius Chryſogonus. is a uobis, iudices, hoc poſtulat, ut, quoniā in alienam pecu-*

*niam, tam plenam, atque praeclaram, nullo iure inuaſerit; quoniamq. ei pecuniae uita Sex. Roſcij obſtare, atque officere uideatur, deleatis ex animo ſuo ſuſpicionem omnem, metumq. tollatis. ſeſe, hoc incolumi, non arbitratur huius innocentis patrimonium tam amplum, & copioſum poſse obtinere; damnato, & eiecto, ſperat ſe poſſe, quod adeptus eſt per ſcelus, id per luxuriam effundere, atque conſumere. hunc ſibi ex animo ſcrupulum, qui ſe dies noctesq. ſtimulat, ac pungit, ut euellatis, poſtulat; & ad hanc ſuã praedam tam nefariam adiutores uos profiteamini. Si uobis aequa, & honeſta poſtulatio uidetur, iudices; ego contra breuem poſtulationem affero, &, quo modo mihi perſuadeo, aliquanto aequiorem. Primum a Chryſogono peto, ut pecunia, fortunisq. noſtris contentus ſit, ſanguinem, & uitam ne petat: deinde a uobis, iudices, ut audacium ſceleri reſiſtatis, innocentium calamitatem leuetis, & in cauſſa Sex. Roſcij periculum, quod in omnes intenditur, propulſetis. quodſi aut cauſſa criminis, aut facti ſuſpicio, aut quaelibet denique uel minima res reperietur, quamobrem uideantur illi non nihil tamen in deferendo nomine ſecuti; poſtremo ſi praeter eam praedam, quam dixi, quidquam aliud cauſſae inueneritis: non recuſamus, quin illorum libidini Sex. Roſcij uita dedatur. ſin aliud agitur nihil, niſi ut ijs ne quid deſit, quibus ſatis nihil eſt; ſi hoc ſolum hoc tempore pugnatur, ut ad illam opimam, praeclaramq. praedam damnatio Sex. Roſcij, uelut*

*lut cumulus, accedat: non ne cum multa indigna, tum uel hoc indigniſſimum eſt, uos idoneos habitos, per quorum ſententias, iusq. iurandum id aſſequantur, quod antea ipſi ſcelere, & ferro aſſequi conſuerunt? qui ex ciuitate in ſenatum propter dignitatem, ex ſenatu in hoc conſilium delecti eſtis propter ſeueritatem, ab his hoc poſtulare homines ſicarios, atque gladiatores, non modo ut ſupplicia uitent, quae a uobis pro maleficijs ſuis metuere atque horrere debent, uerum etiam ut ſpolijs Sex. Roſcij hoc iudicio ornati auctiq. diſcedant? His de rebus tantis, tamq. atrocibus neque ſatis me commode dicere, neque ſatis grauiter conqueri, neque ſatis libere uociferari poſſe intelligo. nam commoditati ingenium, grauitati aetas, libertati tempora ſunt impedimento. huc accedit ſummus timor: quem mihi natura, pudorq. meus attribuit, & ueſtra dignitas, & uis aduerſariorum, & Sex. Roſcij pericula. Quapropter uos oro, atque obſecro, iudices, ut attente, bonaq. cum uenia uerba mea audiatis. fide ſapientiaq. ueſtra fretus, plus oneris ſuſtuli, quam ferre me poſſe intelligo. hoc onus ſi uos aliqua ex parte alleuabitis, feram, ut potero, ſtudio, & induſtria, iudices. ſin a uobis, id quod non ſpero, deſerar; tamen animo non deficiam, & id, quod ſuſcepi, quoad potero, perferam. quod ſi perferre non potero, opprimi me onere officij malo, quam id, quod mihi cum fide ſemel impoſitum eſt, aut propter perfidiam abijcere, aut propter infirmitatem animi deponere. Te*

*quoque magnopere, M. Fanni, quaeſo, ut, qualem te iam antea populo R. praebuiſti, cum huic idem quaeſtioni iudex praeeſſes, talem te & nobis, & populo R. hoc tempore impertias. quanta multitudo hominum conuenerit ad hoc iudicium, uides: quae ſit omnium mortalium expectatio, quae cupiditas, ut acria ac ſeuera iudicia fiant, intelligis. longo interuallo iudicium inter ſicarios hoc primum committitur, cum interea caedes indigniſſimae, maximaeq. factae ſint. omnes hanc quaeſtionem, te praetore, de manifeſtis maleficijs, quotidianoq. ſanguine haud remiſſius ſperant futuram. qua uociferatione in ceteris iudicijs accuſatores uti conſueuerunt, ea nos hoc tempore utimur, qui cauſſam dicimus. petimus abs te, M. Fanni, a uobisq. iudices, ut quamacerrime maleficia uindicetis, ut quamfortiſſime hominibus audaciſſimis reſiſtatis, ut hoc cogitetis, niſi in hac cauſſa, qui ueſter animus ſit, oſtendetis, eo prorumpere hominum cupiditatem, & ſcelus, & audaciam, ut non modo clam, uerum etiam hic in foro, ante tribunal tuum, M. Fanni, ante pedes ueſtros, iudices, inter ipſa ſubſellia caedes futurae ſint. etenim quid aliud hoc iudicio tentatur, niſi ut id fieri liceat? accuſant ij, qui in fortunas huius inuaſerunt: cauſſam dicit is, cui praeter calamitatem nihil reliquerunt. accuſant ij, quibus occidi patrem Sex. Roſcij bono fuit: cauſſam dicit is, cui non modo luctum mors patris attulit, uerum etiam egeſtatem. accuſant ij, qui hunc ipſum iugulare ſumme cupierunt: cauſſam dicit is, qui*

*etiam*

*etiam ad hoc ipſum iudicium cum praeſidio uenit, ne hic ibidem ante oculos ueſtros trucidetur. denique accuſant ij, quos populus poſcit: cauſſam dicit is, qui unus relictus ex illorum nefaria caede reſtat. atque ut facilius intelligere poſſitis, iudices, ea, quae facta ſunt, indigniora eſſe, quam haec ſunt, quae dicimus; ab initio res quemadmodum geſta ſit, uobis exponemus; quo facilius & huius hominis innocentiſſimi miſerias, & illorum audaciam cognoſcere poſſitis, & reip. calamitatem. Sex. Roſcius pater huiuſce, municeps Amerinus, fuit cum genere, & nobilitate, & pecunia non modo ſui municipij, uerum etiam eius uicinitatis facile primus, tum gratia, atque hoſpitijs florens hominum nobiliſſimorum. nam cum Metellis, Seruilijs, Scipionibus erat ei non modo hoſpitium, uerum etiam domeſticus uſus, & conſuetudo. quas, ut aequum eſt, familias honeſtatis amplitudinisq. gratia nomino. itaque ex ſuis omnibus commodis hoc ſolum filio reliquit. nam patrimonium domeſtici praedones ui ereptum poſſident: fama, & uita innocentis ab hoſpitibus, amicisq. paternis defenditur. hic cum omni tempore nobilitatis fautor fuiſſet, tum hoc tumultu proximo, cum omnium nobilium dignitas, et ſalus in diſcrimen ueniret, praeter ceteros in ea uicinitate eam partem, cauſſamq. opera, ſtudio, auctoritate defendit. etenim rectum putabat, pro eorum honeſtate ſe pugnare, propter quos ipſe honeſtiſſimus inter ſuos numerabatur. poſtea quam uictoria conſtituta eſt, ab armisq. receſſimus;*

*mus; cum proſcriberentur homines, atque ex omnī regione caperentur ij, qui aduerſarij fuiſſe putabantur; erat ille Romae frequens, atque in foro, & in ore omnium quotidie uerſabatur, magis ut exultare uictoria nobilitatis uideretur, quam timere ne quid ex ea calamitatis ſibi accideret. erant ei ueteres inimicitiae cum duobus Roſcijs Amerinis: quorum alterum ſedere in accuſatorum ſubſellijs uideo, alterum tria huiuſce praedia poſſidere audio. quas inimicitias ſi tam cauere potuiſſet, quam metuere ſolebat, uiueret. neque enim, iudices, iniuria metuebat. nam duo iſti ſunt T. Roſcij, quorum alteri Capitoni cognomen eſt; iſte, qui adeſt, Magnus uocatur: homines eiuſmodi: alter plurimarum palmarum uetus ac nobilis gladiator habetur: hic autem nuper ſe ad eum laniſtam contulit: qui, cum ante hanc pugnam tyro eſſet ſcientia, facile ipſum magiſtrum ſcelere, audaciaq. ſuperauit. nam cum hic Sex. Roſcius eſſet Ameriae, T. autem iſte Roſcius Romae; cum hic filius aſſiduus in praedijs eſſet; cumq. ſe uoluntate patris rei familiari, uitaeq. ruſticae dediſset; iſte autem frequens Romae eſſet; occiditur ad balneas Palatinas rediens a coena Sex. Roſcius. ſpero ex hoc ipſo non eſſe obſcurum, ad quē ſuſpicio maleficij pertineat. uerum id, quod adhuc eſt ſuſpicioſum, niſi perſpicuum res ipſa fecerit, hunc affinem culpae iudicatote. Occiſo Sex. Roſcio, primus Ameriam nunciat Manlius Glaucia quidam, homo tenuis, libertinus, cliens, & familiaris*

*liaris*

*liaris iſtius T. Roſcij: & nunciat domum, non filij, ſed T. Capitonis inimici. & cum poſt horam primam noctis occiſus eſſet, primo diluculo nuncius hic Ameriam uenit. decem horis nocturnis ſex & quinquaginta millia paſſuum ciſiis peruolauit; non modo ut exoptatum inimico nuncium primus afferret, ſed etiam cruorem inimici quamrecētiſſimum, telumq. paullo ante e corpore extractum oſtenderet. quatriduo, quo haec geſta ſunt, res ad Chryſogonum in caſtra L. Syllae Volaterras defertur: magnitudo pecuniae demonſtratur: bonitas praediorum, (nam fundos decem & tres reliquit, qui Tiberim fere omnes tangunt) huius inopia, & ſolitudo commemoratur. demonſtrant, cum pater huiuſce Sex. Roſcius, homo tam ſplendidus, & gratioſus, nullo negotio ſit occiſus, perfacile hunc, hominem incautum, & ruſticum, & Romae ignotum, de medio tolli poſſe. ad eam rem operam ſuā pollicentur. ne diutius uos teneam, iudices, ſocietas coitur. cum iam proſcriptionis mentio nulla fieret; & cum, etiam qui antea metuerant, redirent, ac iam defunctos ſeſe periculis arbitrarentur: hominis ſtudioſiſſimi nobilitatis manceps fit Chryſogonus: tria praedia uel nobiliſſima Capitoni propria traduntur, quae hodie poſsidet: in reliquas omnes fortunas iſte T. Roſcius nomine Chryſogoni, quemadmodum ipſe dicit, impetum facit. haec bona ſexagies HS, emuntur duobus millibus nummum. haec omnia, iudices, imprudente L. Sylla facta eſſe certo ſcio. neque enim mirum, cum eodem tempore & ea, quae praeterita*

*rita ſunt, & ea, quae uidentur inſtare, praeparet; cum & pacis conſtituendae rationem, & belli geren di poteſtatem ſolus habeat; cum omnes in unum ſpe-ctent, unus omnia gubernet; cum tot tantisq. nego-tijs diſtentus ſit, ut reſpirare libere non poſſit; ſi ali-quid non animaduertat; cum praeſertim tam multi occupationem eius obſeruent, tempusq. aucupentur, ut, ſimul atque ille deſpexerit, aliquid huiuſcemodi moliantur. huc accedit, quod, quamuis ille felix ſit, ſicut eſt, tamen tanta felicitate nemo poteſt eſſe in magna familia, qui neminem neque ſeruum, neque libertum improbum habeat. Interea iſte T. Roſcius, uir optimus, procurator Chryſogoni, Ameriam ue-nit; in praedia huius inuadit; hunc miſerum, luctu perditum, qui nō dum etiam paterno funeri iuſta ſol-uiſſet, nudum eijcit domo, atque focis patrijs, dijsq. penatibus praecipitem, iudices, exturbat: ipſe am-pliſſimae pecuniae fit dominus: qui in ſua re fuiſset egentiſſimus, erat, ut fit, inſolens in aliena: multa palam domum ſuam auferebat, plura clam de medio remouebat: non pauca ſuis adiutoribus large effu-ſeq. donabat, reliqua conſtituta auctione uendebat. quod Amerinis uſque eo uiſum eſt indignum, ut ur-be tota fletus gemitusq. fieret. etenim multa ſimul ante oculos uerſabantur; mors hominis florentiſſimi, Sex. Roſcij crudeliſſima; filij autem eius egeſtas indi-gniſsima, cui de tanto patrimonio praedo iſte nefa-rius ne iter quidem ad ſepulcrum patrium reliquiſſet; bonorum emptio, flagitioſa poſſeſsio, furta, rapinae,*

*dona-*

*donationes. nemo erat, qui non ardere omnia mallet, quam uidere in Sex. Roſcij, uiri optimi, atque honeſtiſſimi, bonis iactantem ſe, ac dominantem T. Roſcium. itaque decurionum decretum ſtatim fit, ut decem primi proficiſcantur ad L. Syllam; doceantq. eum, qui uir Sex. Roſcius fuerit; conquerantur de iſtorum ſcelere, & iniurijs; orent, ut & illius mortui famam, & filij innocentis fortunas conſeruatas uelit. atque ipſum decretum, quaeſo, cognoſcite.* DECRETVM. DECVRIONVM. *legati in caſtra ueniunt. intelligitur, iud. id quod iam ante dixi, imprudente L. Sylla ſcelera haec & flagitia fieri. nam ſtatim Chryſogonus & ipſe ad eos accedit, & homines nobiles allegat ijs, qui peterent, ne ad Syllam adirent, & omnia Chryſogonum, quae uellent, eſſe facturum pollicerentur. uſque adeo autem ille pertimuerat, ut mori mallet, quam de his rebus Syllam doceri. homines antiqui, qui ex ſua natura ceteros fingerent, cum ille confirmaret ſeſe nomen Sex. Roſcij de tabulis exempturum, praedia uacua filio traditurum, cumq. id ita futurum T. Roſcius Capito, qui in* X *legatis erat, adpromitteret, crediderunt, Ameriam re inorata reuerterunt. ac primo rem differre quotidie ac procraſtinare iſti coeperunt, deinde aliquanto lentius, nihil agere, atque deludere, poſtremo, id quod facile intellectum eſt, inſidias uitae huiuſce Sex. Roſcij parare, neque ſeſe arbitrari poſſe diutius alienam pecuniam, domino incolumi, obtinere. quod is ſimul atque ſenſit, de amicorum cognatorũq.*

*ſententia*

ſentẽtia Romam confugit, & ſeſe ad Caeciliam Nepotis filiam, quam honoris cauſſa nomino, contulit, qua pater uſus erat plurimum. in qua muliere, iudices, etiam nunc, id quod omnes ſemper exiſtimauerũt, quaſi exempli cauſſa ueſtigia antiqui officij remanẽt. ea Sex. Roſcium inopem, eiectum domo, atque expulſum ex ſuis bonis, fugientem latronum tela & minas, recepit domum, hoſpitiq. oppreſſo iam, deſperatoq. ab omnibus opitulata eſt. eius uirtute, fide, diligentia factum eſt, ut hic potius uiuus in reos, quam occiſus in proſcriptos referretur. nam poſtquam iſti intellexerunt; ſumma diligentia uitam Sex. Roſcij cuſtodiri, neque ſibi ullam caedis faciundae poteſtatem dari; conſilium ceperunt plenum ſceleris, & audaciae, ut nomen huius de paricidio deferrent; ut ad eam rem aliquem accuſatorem ueterem compararẽt, qui de ea re poſſet dicere aliquid, in qua re nulla ſubeſſet ſuſpicio; denique, ut, quoniam crimine non poterant, tẽpore ipſo pugnarent: ita loqui homines, quod iudicia tã diu facta non eſſent, condemnari eum oportere, qui primus in iudicium adductus eſſet; huic autem patronos propter Chryſogoni gratiam defuturos; de bonorum uenditione, et de iſta ſocietate uerbum eſſe facturum neminem; ipſo nomine paricidij, & atrocitate criminis, fore, ut hic nullo negotio tolleretur, cum ab nullo defenſus eſſet. hoc conſilio, atque adeo hac amentia impulſi, quem ipſi, cum cuperent, non potuerunt occidere, eum iugulandum uobis tradiderunt. Quid primum querar? aut unde potiſſimum

exordiar,

*exordiar, iudices? aut quod, aut a quibus auxilium petam? deorum ne immortalium, populi ne Romani, ueſtram ne, qui ſummam poteſtatem habetis, hoc tempore fidem implorem? pater occiſus nefarie, domus obſeſſa, ab inimicis bona adempta, poſſeſſa, direpta; filij uita infeſta, ſaepe ferro atque inſidijs appetita. quid ab his tot maleficijs ſceleris abeſſe uidetur? tamen haec alijs nefarijs cumulant, atque adaugent: crimen incredibile confingunt: teſtes in hunc, & accuſatores huiuſce pecunia comparant: hanc condicionem miſero ferunt, ut optet utrum malit, ceruices Roſcio dare, an inſutus in culeum, per ſummum dedecus uitam amittere. patronos huic defuturos putauerunt: deſunt: qui libere dicat, qui cum fide defendat, id quod in hac cauſſa eſt ſatis, quoniam quidem ſuſcepi, non deeſt profecto, in iudices. & forſitan in ſuſcipienda cauſſa temere impulſus adoleſcentia fecerim: quoniam quidem ſemel ſuſcepi, licet hercules undique omnes terrores, minae, periculaq. impendeant omnia, ſuccurram, atque ſubibo. certum eſt, deliberatumque, quae ad cauſſam pertinere arbitror, omnia non modo dicere, uerum etiam libenter, audacter, libereq. dicere. nulla res tanta exiſtat, iudices, ut poſſit uim mihi maiorem adhibere metus, quam fides. etenim quis tam diſſoluto animo eſt, qui, haec cum uideat, tacere, ac negligere poſſit? patrem meum, cum proſcriptus non eſſet, iugulaſtis: occiſum in proſcriptorum numerum retuliſtis: me domo mea per uim expuliſtis: patrimo-*

paricida supplicium

*nium*

*nium meum poſſidetis: quid uultis amplius? etiam ne ad ſubſellia cum ferro atque telis ueniſtis, ut hic aut iuguletis, aut condemnetis Sex. Roſcium? Hominem longe audaciſſimum nuper habuimus in ciuitate C. Fimbriam, & quod inter omnes conſtat, niſi inter eos, qui ipſi quoque inſaniunt, inſaniſſimum. is cum curaſſet in funere C. Marij, ut Q. Scaeuola uulneraretur, uir ſanctiſſimus, atque ornatiſſimus noſtrae ciuitatis, de cuius laude neque hic locus eſt ut multa dicantur, neque plura tamen dici poſſunt, quam populus R. memoria retinet; diem Scaeuolae dixit, poſtea quã comperit eum poſſe uiuere. cum ab eo quaereretur, quid tandem accuſaturus eſſet eum, quem pro dignitate ne laudare quidem quiſquam ſatis commode poſſet, aiunt hominem, ut erat furioſus, reſpondiſſe, quod non totum telum corpore recepiſſet. quo populus R. nihil uidit indignius, niſi eiuſdem uiri mortem: quae tantum potuit, ut omnes ciues ſuos perdiderit, & afflixerit: quos quia ſeruare per compoſitionem uolebat, ipſe ab ijs interemptus eſt. Eſt ne hoc illi dicto, atque facto Fimbriae non ſimillimum? accuſatis Sex. Roſcium: quid ita? quia de manibus ueſtris effugit, quia ſe occidi paſſus non eſt. illud, quia in Scaeuola factum eſt, magis indignum uidetur: hoc, quia fit a Chryſogono, num eſt ferendum? nam, per deos immortales, quid eſt in hac cauſſa, quod defenſionis indigeat? qui locus ingenium patroni requirit, aut oratoris eloquentia magnopere deſiderat? totam cauſſam, iudices, explicemus, atque an*

*te oculos expoſitam conſideremus.ita facillime,quae res totum iudicium contineat, & quibus de rebus nos dicere oporteat, & quid uos ſequi conueniat, intelligetis. Tres ſunt res, quantum ego exiſtimare poſſum,quae obſtent hoc tempore Sex. Roſcio,crimen aduerſariorum, & audacia, & potentia. criminis confictionem accuſator Erutius ſuſcepit: audaciae partes Roſcij ſibi popoſcerunt: Chryſogonus autem, is, qui plurimum poteſt, potentia pugnat. de hiſce omnibus rebus me dicere oportere intelligo. quid igitur eſt? non eodem modo de omnibus: ideo quod prima illa res ad meum officium pertinet, duas autem reliquas uobis populus R. impoſuit. ego crimen, oportet, diluam: uos & audaciae reſiſtere, & hominum eiuſmodi pernicioſam atque intolerandam potentiam primo quoque tempore extinguere, atque opprimere debetis. Occidiſſe patrem Sex.Roſcius arguitur. ſceleſtum, dij immortales, ac nefarium facinus, atque eiuſmodi; quo uno maleficio ſcelera omnia complexa eſſe uideantur. etenim ſi, id quod praeclare a ſapientibus dicitur, uultu ſaepe laeditur pietas; quod ſupplicium ſatis acre reperietur in eum, qui mortem obtulerit parenti? pro quo mori ipſum, ſi res poſtularet, iura diuina atque humana cogebant; in hoc tanto, tam atroci, tam ſingulari maleficio,quod ita raro extitit,ut, ſi quando auditum ſit, portenti ac prodigij ſimile numeretur, quibus tandem te, C. Eruti, argumentis accuſatorem cenſes uti oportere? non ne & audaciam eius, qui*

*in*

*in crimen uocetur, ſingularem oſtendere, & mores feros, immanemq. naturam, & uitam uitijs flagitijsq. omnibus deditam, & denique omnia ad perniciem profligata, atque perdita? quorum tu nihil in Sex. Roſcium, ne obijciendi quidem cauſſa, contuliſti. Patrem occidit Sex. Roſcius: qui homo? adoleſcentulus corruptus, & ab hominibus nequam inductus? annos natus magis quadraginta. Vetus uidelicet ſicarius, homo audax, & ſaepe in caede uerſatus? at hoc ab accuſatore ne dici quidem audiſtis. Luxuries igitur hominem nimirum, & aeris alieni magnitudo, & indomitae animi cupiditates ad hoc ſcelus impulerunt. de luxuria purgauit Erutius, cum dixit hunc ne in conuiuio quidem ullo fere inter fuiſſe. nihil autem umquam debuit. cupiditates porro quae poßunt eße in eo, qui, ut ipſe accuſator obiecit, ruri ſemper habitarit, & in agro colendo uixerit? quae uita maxime diſiuncta a cupiditate, & cum officio coniuncta. quae res igitur tantum iſtum furorem Sex. Roſcio obiecit? Patri, inquit, non placebat. patri non placebat? quam ob caußam? neceſſe eſt enim eam quoque iuſtam, & magnam, & perſpicuam fuiſſe. nam ut illud incredibile eſt, mortem oblatam eſſe patri a filio ſine plurimis & maximis cauſſis: ſic hoc ueriſimile non eſt, odio fuiſſe parenti filium ſine cauſſis multis, & magnis, & neceſſarijs. rurſus igitur eodem reuertamur, & quaeramus, quae tanta uitia fuerint in unico filio, quare is patri diſpliceret. at perſpicuum eſt, nullum fuiße.*

*pater*

ıater igitur amens, qui odiſſet eum ſine cauſſa,
ıuem procrearat. at is quidem fuit omnium con-
ſtantiſſimus. ergo illud iam perſpicuum profectò
eſt, ſi neque amens pater, neque perditus filius
fuerit, neque odij cauſſam patri, neque ſceleris fi-
lio fuiſſe. Neſcio, inquit, quae cauſſa odij fuerit:
fuiſſe odium intelligo, quia antea, cum duos filios
haberet, illum alterum, qui mortuus eſt, ſecum o-
mni tempore uolebat eſſe, hunc in praedia ruſtica re
legarat. Quod Erutio accidebat in mala nugatoriaq.
accuſatione, idem mihi uſu uenit in cauſſa optima.
ille, quo modo crimen commenticium confirmaret,
non inueniebat: ego, res tam leues qua ratione in-
firmem, ac diluam, reperire non poſſum. quid ais
Eruti? tot praedia, tam pulchra, tam fructuoſa,
Sex. Roſcius filio ſuo relegationis, ac ſupplicij gra-
tia colenda, ac tuenda tradiderat? quid hoc? pa-
tresfamilias, qui liberos habent, praeſertim homi-
nes illius ordinis, ex municipijs ruſticanis, non ne
optatiſſimum ſibi putant eſſe, filios ſuos rei familia-
ri maxime ſeruire, & in praedijs colendis operae plu
rimum ſtudijq. conſumere? At amandarat hunc ſic,
ut eſſet in agro, ac tantummodo aleretur ad uillam,
ut commodis omnibus careret. Quid, ſi conſtat, hunc
non modo colendis praedijs praefuiſſe, ſed certis fun
dis, patre uiuo, frui ſolitum eſſe? tamen ne haec at-
tenta uita, & ruſticana, relegatio, atque amandatio
appellabitur? uides Eruti, quantum diſtet argumen-
tatio tua ab re ipſa, atque a ueritate. quod conſue-

*tudine patres faciunt, id quaſi nouum reprehendis: quod beneuolentia ſit, id odio factum criminaris. quod honoris cauſſa pater filio ſuo conceſſit, id eum ſupplicij cauſſa feciſſe dicis. neque haec tu non intelligis, ſed uſque eo, quid arguas, non habes, ut non modo tibi contra nos dicendum putes, uerum etiam contra rerum naturam, contraq. conſuetudinem hominum, contraq. opiniones omnium. At enim, cum duos filios haberet, alterum a ſe non dimittebat, alterum ruri eſſe patiebatur. Quaeſo Eruti, ut hoc in bonam partem accipias: non enim exprobrandi cauſſa, ſed commonendi gratia dicam. Si tibi fortuna non dedit, ut patre certo naſcere, ex quo intelligere poſſes, qui animus patrius in liberos eſſet: at natura certe dedit, ut humanitatis non parum haberes. eo acceſſit ſtudium doctrinae, ut ne a litteris quidem alienus eſſes. ecquid tandem tibi uidetur (ut ad fabulas ueniamus) ſenex ille Caecilianus minoris facere Eutychum filium ruſticum, quam illum alterum Chereſtratum? (nam, ut opinor, hoc nomine eſt) alterum in urbe ſecum honoris cauſſa habere, alterum rus ſupplicij cauſſa relegaſſe? quid ad iſtas ineptias abis, inquies? quaſi uero mihi difficile ſit quamuis multos nominatim proferre (ne longius abeam) uel tribules, uel uicinos meos, qui ſuos liberos, quos plurimi faciunt, agricolas aſſiduos eſſe cupiunt. uerum homines notos ſumere odioſum eſt: cum & illud incertum ſit, uelint ne hi ſeſe nominari; & nemo nobis magis notus futurus ſit, quam eſt hic Eutychus;*

*tychus; & certe ad rem nihil interſit, utrum hunc ego comicum adoleſcentem, an aliquem ex agro Veiente nominem. etenim haec confiƈta arbitror a poetis eſſe, ut effiƈtos noſtros mores in alienis perſonis, expreſſamq. imaginem noſtram uitae quotidianae uideremus. age nunc, refer animum, ſis, ad ueritatem; & conſidera, non modo in Vmbria, atque in ea uicinitate, ſed in his ueteribus municipijs quae ſtudia a patribusfamilias maxime laudentur: iam profeƈto te intelliges inopia criminum ſummam laudem Sex. Roſcio uitio & culpae dediſſe. at non modo hoc patrum uoluntate liberi faciunt; ſed permultos & ego noui, & niſi me fallit animus, unuſquiſque ueſtrum, qui & ipſi incenſi ſunt ſtudio, quod ad agrum colendum attinet, uitamq. hanc ruſticam, quam tu probro & crimini putas eſſe oportere, & honeſtiſſimam, & ſuauiſſimam eſſe arbitrantur. quid cenſes hunc ipſum Sex. Roſcium, quo ſtudio, & qua intelligentia eſſe in ruſticis rebus? ut ex his propinquis eius, hominibus honeſtiſſimis, audio, non tu in iſto artificio accuſatorio callidior es, quam hic in ſuo. uerum, ut opinor, quoniam ita Chryſogono uidetur, qui huic nullum praedium reliquit, & artificium obliuiſcatur, & ſtudium deponat, licebit. quod tametſi miſerum, & indignum eſt, feret tamen aequo animo, iudices, ſi per nos uitam, & famam poteſt obtinere. hoc uero eſt, quod ferri non poteſt, ſi & in hanc calamitatem uenit propter praediorum bonitatem, & multitudinem; &, quod ea ſtudioſe coluit, id erit ei ma-*

*ximefraudi: ut parum miſeriae ſit, quod alijs coluit, non ſibi; niſi etiam, quod omnino coluit, criminifuerit. Nae tu Eruti accuſator eſſes ridiculus, ſi illis temporibus natus eſſes, cum ab aratro arceſſebantur, qui conſules fierent. etenim, qui praeeſſe agro colendo flagitium putes, profecto illum Atilium, quem ſua manu ſpargentem ſemen, qui miſſi erant, conuenerunt, hominem turpiſſimum, atque inhoneſtiſſimum iudicares. at hercule maiores noſtri lõge aliter & de illo, & de ceteris talibus uiris exiſtimabant: itaque ex minima tenuiſſimaq. rep. maximam & florentiſſimam nobis reliquerunt. ſuos enim agros ſtudioſe colebant, non alienos cupide appetebant: quibus rebus & agris, & urbibus, & nationibus remp. atque hoc imperium, & populi R. nomen auxerunt. Neque ego haec eo profero, quo conferenda ſint cum hiſce, de quibus nunc quaerimus; ſed ut illud intelligatur, cum apud maiores noſtros ſummi uiri clariſſimiq. homines, qui omni tempore ad gubernacula reip. ſedere debebant, tamen in agris quoque colendis aliquantum operae, temporisq. conſumpſerint; ignoſci oportere ei homini, qui ſe fateatur eſſe ruſticum, cum ruri aſſiduus ſemper uixerit; cum praeſertim nihil eſſet, quod aut patri gratius, aut ſibi iucundius, aut re uera honeſtius facere poſſet. Odium igitur acerrimum patris in filium ex hoc opinor oſtenditur Eruti, quod hunc ruri eſſe patiebatur. numquid eſt aliud? immo uero, inquit, eſt: nam iſtum exheredare in animo habebat. audio. nunc di*

cis

*cis aliquid, quod ad rem pertineat. nam illa opinor tu quoque concedis leuia eſſe, atque inepta. Conuiuia cum patre non inibat. quippe qui ne in opidum quidem, niſi perraro, ueniret. Domum ſuam iſtum non fere quiſquam uocabat. nec mirum, quem neque in urbe uideret, neque rure uocaturus eſſet. uerum haec tu quoque intelligis eſſe nugatoria. illud, quod coepimus, uideamus; quo certius argumentum odij reperiri nullo modo poteſt. Exheredare pater filium cogitabat. mitto quaerere, qua de cauſſa: quaero, qui ſcias? tametſi te dicere, atque enumerare cauſas omnes oportebat: & id erat certi accuſatoris officium, qui tanti ſceleris argueret, explicare omnia uitia, atque peccata filij, quibus incenſus parens potuerit animum inducere, ut naturam ipſam uinceret, ut amorem illum penitus inſitum eijceret ex animo, ut denique patrem ſe eſſe obliuiſceretur: quae ſine magnis huiuſce peccatis accidere potuiſſe non arbitror. uerum concedo tibi, ut ea praetereas, quae cum taces, nulla eſſe concedis. illum quidem uoluiſſe exheredare, certe tu planum facere debes. quid ergo affers, quare id factum putemus? uere nihil potes dicere. finge aliquid ſaltem commode, ut ne plane uidearis id facere, quod aperte facis, huius miſeri fortunis, & horum uirorum talium dignitati illudere. Exheredare filium uoluit: quam ob cauſſam? neſcio. exheredauit ne? non. quis prohibuit? cogitabat. cogitabat? cui dixit? nemini. quid eſt aliud, iudicio, ac legibus, ac maieſtate ueſtra abuti ad*

*quaeſtum, atque ad libidinem, niſi hoc modo accuſare, atque id obijcere, quod planum facere non modo non poſſis, uerum ne coneris quidem? nemo noſtrum eſt Eruti, quin ſciat tibi inimicitias cum Sex. Roſcio nullas eſſe: uident omnes, qua de cauſſa huic inimicus uenias: ſciunt huiuſce pecunia te adductum eſſe. quid ergo eſt? ita tamen quaeſtus te cupidum eſſe oportebat, ut horum exiſtimationem, & legem Memmiam putares aliquid ualere oportere. accuſatores multos eſſe in ciuitate utile eſt, ut metu contineatur audacia. uerumtamen hoc ita eſt utile, ut ne plane illudamur ab accuſatoribus. innocens eſt quiſpiam: uerumtamen, quamquam abeſt a culpa, ſuſpicione tamen non caret. tametſi miſerum eſt, tamen ei, qui hunc accuſet, poſſim aliquo modo ignoſcere: cum enim aliquid habeat, quod poſſit criminoſe, ac ſuſpicioſe dicere, aperte ludificari, & calumniari ſciens non uideatur. quare facile omnes patimur eſſe quamplurimos accuſatores: quod innocens, ſi accuſatus ſit, abſolui poteſt; nocens, niſi accuſatus fuerit, condemnari non poteſt. utilius eſt autem abſolui innocentem, quam nocentem cauſſam non dicere. Anſeribus cibaria publice locantur, & canes aluntur in Capitolio, ut ſignificent, ſi fures uenerint. at fures internoſcere non poſſunt, ſignificant tamen, ſi qui noctu in Capitolium uenerint: & quia id eſt ſuſpicioſum, tametſi beſtiae ſunt, tamen in eam partem potius peccant, quae eſt cautior. quodſi luce quoque canes latrent; cum deos*

*ſalutatum*

*ſalutatum aliqui uenerint: opinor, ijs crura ſuffringantur; quod acres ſint etiam tum, cum ſuſpicio nulla ſit. Simillima eſt accuſatorum ratio. alij ueſtrum anſeres ſunt, qui tantummodo clamant, nocere non poſſunt: alij canes, qui & latrare, & mordere poſſunt. cibaria uobis praeberi uidemus: uos autem maxime debetis in eos impetum facere, qui merentur. hoc populo gratiſſimum eſt. deinde, ſi uoletis, etiam tum, cum uériſimile erit aliquem commiſiſſe, in ſuſpicione latratote. id quoque concedi poteſt. ſin autem ſic agetis, ut arguatis aliquem patrem occidiſſe, neque dicere poſſitis aut quare, aut quo modo, ac tantummodo ſine ſuſpicione latrabitis: crura quidem uobis nemo ſuffringet; ſed, ſi ego hos bene noui, litteram illam, cui uos uſque eo inimici eſtis, ut etiam alias omnes oderitis, ita uehementer ad caput affigent, ut poſtea neminem alium, niſi fortunas ueſtras accuſare poſſitis. Quid mihi ad defendendum dediſti bone accuſator? quid hiſce autem ad ſuſpicandum? Ne exheredaretur, ueritus eſt. audio: ſed qua de cauſſa uereri debuerit, nemo dicit. Habebat pater in animo: planum fac. nihil eſt; non, qui cum deliberarit, quem certiorem fecerit, unde iſtud uobis ſuſpicari in mentem uenerit. Cum hoc modo accuſas Eruti, non ne hoc palam dicis? ego, quid acceperim, ſcio: quid dicam, neſcio. unum illud ſpectaui, quod Chryſogonus aiebat, neminem iſti patronum futurum; de bonorum emptione, deq. ea ſocietate neminem eſſe, qui uerbum facere hoc*

*tempore auderet. haec te opinio falſa in iſtam fraudem impulit. non mehercule uerbum feciſſes, ſi tibi quemquam reſponſurum putaſſes. Operaepretium erat, ſi animaduertiſtis iudices, negligentiam eius in accuſando conſiderare. credo, cum uidiſſet, qui homines in hiſce ſubſellijs ſederent, quaeſiſſe, num ille, aut ille defenſurus eſſet; de me ne ſuſpicatum quidem, quod antea cauſſam publicam nullam dixerim. poſtea quam inuenit, neminem eorum, qui poſſunt, & ſolent: ita negligens eſſe coepit, ut, cum in mentem ueniret ei, reſideret, deinde ſpatiaretur, nonnumquam etiam puerum uocaret, credo cui coenam imperaret; prorſus ut ueſtro conſeſſu, & hoc conuentu pro ſumma ſolitudine abuteretur. perorauit aliquando, aſſedit. ſurrexi ego. reſpirare uiſus eſt, quod non alius potius diceret. coepi dicere. uſque eo animaduerti, iudices, eum iocari, atque alias res agere, ante quam Chryſogonum nominaui. quem ſimul atque attigi, ſtatim homo ſe erexit, mirari uiſus eſt. intellexi, quid eum pupugiſſet. iterum, ac tertio nominaui. poſtea homines curſare ultro & citro non deſtiterunt, credo, qui Chryſogono nunciarent, eſſe aliquem in ciuitate, qui contra uoluntatem eius dicere auderet; aliter cauſſam agi, atque ille exiſtimaret; aperiri bonorum emptionem, uexari peſſime ſocietatem, gratiam potentiamq. eius negligi, iudices diligenter attendere, populo rem indignam uideri. Quae quoniam te fefellerunt, Eruti; quoniamq. uides uerſa eſſe omnia,*

*mnia,*

mnia, cauſſam pro Sex. Roſcio ſi non commode, at libere dici; quem dedi putabas, defendi intelligis; quos tradituros ſperabas, uides iudicare: reſtitue nobis aliquãdo ueterem tuam illam calliditatem, atque prudentiam: confitere huc ea ſpe ueniſſe, quod putares hic latrocinium, non iudicium futurum. De paricidio cauſſa dicitur: ratio ab accuſatore reddita nõ eſt, quam ob cauſſam patrem filius occiderit. quod in minimis noxis, & in his leuioribus peccatis, quae magis crebra, & iam prope quotidiana ſunt, maxime, & primum quaer.tur, quae cauſſa maleficij fuerit; id Erutius in paricidio quaeri non putat oportere. in quo ſcelere, iudices, etiam cum multae cauſſae conueniſſe unum in locum, atque inter ſe congruere uidentur; tamen non temere creditur; neque leui coniectura res penditur; neque teſtis incertus auditur; neque accuſatoris ingenio res iudicatur: cum multa antea commiſſa maleficia, tum uita hominis perditiſſima, tum ſingularis audacia oſtendatur, neceſſe eſt, neque audacia ſolum, ſed ſummus furor, atque amentia. haec cum ſint omnia, tamen extent oportet expreſſa ſceleris ueſtigia, ubi, qua ratione, per quos, quo tempore maleficium ſit admiſſum. quae niſi multa, & manifeſta ſunt; profecto res tam ſceleſta, tam atrox, tam nefaria credi non poteſt. magna eſt enim uis humanitatis: multum ualet communio ſanguinis: reclamitat iſtiuſmodi ſuſpicionibus ipſa natura: portentum, atque monſtrum certiſſimum eſt, eſſe aliquem humana ſpecie, & figura, qui

tantum

*tantum immanitate beſtias uicerit, ut, propter quos hanc ſuauiſſimam lucem aſpexerit, eos indigniſſime luce priuarit; cum etiam feras inter ſeſe partus, atque educatio, & natura ipſa conciliet. non ita multis ante annis aiunt T. Cloelium quendam Tarracinenſem, hominem non obſcurum, cum coenatus cubitum in idem conclaue cum duobus adoleſcentibus filijs iſſet, inuentum eſſe mane iugulatum. cum neque ſeruus quiſquam reperiretur, neque liber, ad quem ea ſuſpicio pertineret; id aetatis autem duo filij propter cubantes ne ſenſiſſe quidem ſe dicerent: nomina filiorum de paricidio delata ſunt. quid poſtea? erat ſane ſuſpicioſum: neutrum ſenſiſſe? auſum autem eſſe quemquam ſe in id conclaue committere, eo potiſſimum tempore, cum ibidem eſſent duo adoleſcentes filij, qui & ſentire, & defendere facile poſſent? erat porro nemo, in quem ea ſuſpicio conueniret. tamen, cum planum iudicibus eſſet factum, aperto oſtio dormientes eos repertos eſſe, iudicio abſoluti adoleſcentes, & ſuſpicione omni liberati ſunt. nemo enim putabat quemquam eſſe, qui, cum omnia diuina atque humana iura ſcelere nefario polluiſſet, ſomnum ſtatim capere potuiſſet: propterea quod qui tantum facinus commiſerunt, non modo ſine cura quieſcere, ſed ne ſpirare, quidem ſine metu poſſunt. Videtis ne, quos nobis poetae tradiderunt patris ulciſcendi cauſſa ſupplicium de matre ſumpſiſſe, cum praeſertim deorum immortalium iuſſis, atque oraculis id feciſſe dicātur; tamen ut eos agitent furiae, neque conſiſtere uſquam patian-*

*patiantur? quod ne pij quidem ſine ſcelere eſſe potuerunt. ſic ſe res habet, iudices: magnam uim, magnam neceſſitatem, magnam poſſidet religionem paternus, maternusq. ſanguis. ex quo, ſi qua macula concepta eſt, non modo elui non poteſt, uerum uſque eo permanat ad animum, ut ſummus furor, atque amentia conſequatur. nolite enim putare, quemadmodum in fabulis ſaepe numero uidetis, eos, qui aliquid impie ſcelerateq. commiſerint, agitari, & perterreri furiarum tedis ardentibus. ſua quemque fraus, & ſuus terror maxime uexat: ſuum quemque ſcelus agitat, amentiaq. afficit: ſuae malae cogitationes, conſcientiaeq. animi terrent. hae ſunt impijs aſſiduae domeſticaeq. furiae, quae dies noctesq. parentum poenas a conſceleratiſſimis filijs repetant. haec magnitudo maleficij facit, ut, niſi paene manifeſtum paricidium proferatur, credibile non ſit; niſi turpis adoleſcentia, niſi omnibus flagitijs uita inquinata, niſi ſumptus effuſi cum probro atque dedecore, niſi prorupta audacia, niſi tanta temeritas, ut non procul abhorreat ab inſania. accedat huc oportet odium parentis, animaduerſionis paternae metus, amici improbi, ſerui conſcij, tempus idoneum, locus opportune captus ad eam rem: paene dicam, reſperſas manus ſanguine paterno iudices uideant, oportet, ſi tantum facinus, tam immane, tam acerbum credituri ſunt. quare hoc, quo minus eſt credibile, niſi oſtenditur; eo magis eſt, ſi conuincitur, uindicandum. itaque cum multis ex rebus intelligi poteſt, maiores noſtros*

ſtros non modo armis plus, quam ceteras nationes, uerum etiam conſilio ſapientiaq. potuiſſe, tum ex hac re uel maxime, quod in impios ſingulare ſupplicium inuenerunt. qua in re quantum prudentia praeſtiterint ijs, qui apud ceteros ſapientiſſimi fuiſſe dicuntur, conſiderate. Prudentiſſima ciuitas Athenienſium, dum ea rerum potita eſt, fuiſſe traditur: eius porro ciuitatis ſapientiſſimum Solonem dicunt fuiſſe, eum, qui leges, quibus hodie quoque utuntur, ſcripſerit. is cum interrogaretur, cur nullum ſupplicium conſtituiſſet in eum, qui parentem necaſſet; reſpondit, ſe id neminem facturum putaſſe. ſapienter feciſſe dicitur, cum de eo nihil ſanxerit, quod antea commiſſum non erat; ne non tam prohibere, quam admonere uideretur. Quanto maiores noſtri ſapientius; qui, cum intelligerent, nihil eſſe tam ſanctum, quod non aliquando uiolaret audacia, ſupplicium in paricidas ſingulare excogitauerunt: ut, quos natura ipſa retinere in officio non potuiſſet, ij magnitudine poenae maleficio ſummouerentur. inſui uoluerunt in culeum uiuos, atque ita in flumen deijci. o ſingularem ſapientiam, iudices. non ne uidentur hunc hominem ex rerum natura ſuſtuliſſe, & eripuiſſe, cui repente caelum, ſolem, aquam, terramq. ademerunt? ut, qui eum necaſſet, unde ipſe natus eſſet; careret ijs rebus omnibus, ex quibus omnia nata eſſe dicuntur. noluerunt feris corpus obijcere, ne beſtijs quoque, quae tantum ſcelus attigiſſent, immanioribus uteremur:

*non ſic nudos in flumen deijcere, ne, cum delati eſſent in mare, ipſum polluerent, quo cetera, quae uiolata ſunt, expiari putantur. denique nihil tam uile, neque tam uulgare eſt, cuius partem ullam reliquerint. etenim quid tam eſt commune, quam ſpiritus uiuis? terra mortuis? mare fluctuantibus? litus eiectis? ita uiuunt, dum poßunt, ut ducere animam de caelo non queant: ita moriuntur, ut eorum oſſa terra non tangant: ita iactantur fluctibus, ut numquam alluantur: ita poſtremo eijciuntur, ut ne ad ſaxa quidem mortui conquieſcant. Tanti maleficij crimen, cui maleficio tam inſigne ſupplicium eſt conſtitutum, probare te, Eruti, cenſes poſſe talibus uiris, ſi ne cauſſam quidem maleficij protuleris? ſi hũc apud bonorum emptores ipſos accuſares, eiq. iudicio Chryſogonus praeeſſet; tamen diligentius, paratiusq. ueniſſes. utrum, quid agatur, non uides; an, apud quos agatur? agitur de paricidio: quod ſine multis cauſſis ſuſcipi non poteſt. apud homines autem prudentiſſimos agitur: qui intelligunt neminem ne minimum quidẽ maleficium ſine caußa admittere. Eſto: caußam proferre non potes. tametſi ſtatim uiciſſe debeo, tamen de meo iure decedam, & tibi, quod in alia cauſſa non concederem, in hac concedam, fretus huius innocentia. non quaero abs te, quare patrem Sex. Roſcius occiderit: quaero, quo modo occiderit. ita quaero abs te, C. Eruti, quo modo, & ſic tecum agam, ut in eo loco uel reſpondendi, uel interpellandi tibi poteſtatem faciam, uel etiam, ſi quid uoles,*

*in-*

interrogandi. Quo modo occidit? ipſe percuſſit, an alijs occidendum dedit? ſi ipſum arguis: Romae non fuit. ſi per alios feciſſe dicis: quaero, ſeruos ne, an liberos? quos homines? indidem ne Ameria, an hoſce ex urbe ſicarios? ſi Ameria, qui ſunt hi? cur non nominantur? ſi Roma, unde eos nouerat Roſcius? qui Romam multis annis non uenit, neque umquam plus triduo fuit. ubi eos conuenit? quicum locutus eſt? quo modo perſuaſit? pretium dedit? cui dedit? per quem dedit? unde, aut quantum dedit? non ne his ueſtigijs ad caput maleficij perueniri ſolet? Et ſimul tibi in mentem ueniat facito, quemadmodum uitam huiuſce depinxeris: hunc hominem ferum, atque agreſtem fuiſſe: numquam cum homine quoquam collocutum eſſe: numquam in opido conſtitiſſe. Qua in re praetereo illud, quod mihi maximo argumento ad huius innocentiam poterat eſſe; in ruſticis moribus, in uictu arido, in hac horrida, incultaq. uita, iſtiuſmodi maleficia gigni non ſolere. ut non omnem frugem, neque arborem in omni agro reperire poſſis: ſic non omne facinus in omni uita naſcitur. in urbe luxuries creatur: ex luxuria exiſtat auaritia neceſſe eſt, ex auaritia erumpat audacia: inde omnia ſcelera ac maleficia gignuntur. uita autem haec ruſtica, quam tu agreſtem uocas, parſimoniae, diligentiae, iuſtitiae magiſtra eſt. Verum haec miſſa facio: illud quaero, is homo, qui, ut tute dicis, numquam inter homines fuerit, per quos homines hoc tantum facinus, tam occultum, abſens praeſertim, confice-

re

*re potuerit. Multa ſunt falſa, iudices, quae tamen argui ſuſpicioſe poſſunt: in his rebus ſi ſuſpicio reperta erit, culpam ineſſe concedam. Romae Sex. Roſcius occiditur, cum in agro Amerino eſſet filius. litteras, credo, miſit alicui ſicario, qui Romae nouerat neminem. arceſſiuit aliquem: at quando? nuncium miſit: quem? aut ad quem? pretio, gratia, ſpe, promiſſis induxit aliquem: nihil horum ne confingi quidem poteſt: & tamen cauſſa de paricidio dicitur. Reliquum eſt, ut per ſeruos id admiſerit. o dij immortales, rem miſeram, & calamitoſam. quod in tali crimine innocenti ſaluti ſolet eſſe, ut ſeruos in quaeſtionem polliceatur; id Sex. Roſcio facere non licet: uos, qui hunc accuſatis, omnes eius ſeruos habetis: unus puer, uictus quotidiani adminiſter, ex tanta familia Sex. Roſcio relictus non eſt. Te nunc appello, P. Scipio, te, Metelle: uobis aduocatis, uobis agentibus, aliquoties duos ſeruos paternos in quaeſtionem ab aduerſarijs Sex. Roſcius poſtulauit. meminiſtis ne T. Roſcium recuſare? quid? ij ſerui ubi ſunt? Chryſogonum, iudices, ſectantur, apud eum ſunt in honore, & in pretio. etiam nunc, ut ex his quaeratur, ego poſtulo, hic orat, atque obſecrat. quid facitis? cur recuſatis? Dubitate etiam nunc, iudices, ſi poteſtis, a quo ſit Sex. Roſcius occiſus: ab eo ne, qui propter illius mortem in egeſtate, & inſidijs uerſatur, cui ne quaerendi quidem de morte patris poteſtas permittitur; an ab ijs, qui quaeſtionem fugitant, bona poſſident, in caede, atque ex caede uiuunt. Omnia, iudices,*

*dices,*

*dices, in hac cauſſa ſunt miſera, atque indigna: tamen hoc nihil neque acerbius, neque iniquius proferri poteſt. mortis paternae de ſeruis paternis quaeſtionem habere filio non licet. ne tam diu quidem dominus erit in ſuos, dum ex ijs de patris morte quaeratur. ueniã, neque ita multo poſt, ad hunc locum. nam hoc totum ad Roſcios pertinet: de quorum audacia tum me dicturum pollicitus ſum, cũ Erutij crimina diluiſſem. Nunc, Eruti, ad te uenio. Conueniat mihi tecum, neceſſe eſt; ſi ad hunc maleficium iſtud pertinet, aut ipſum ſua manu feciſſe, id quod negas; aut per aliquos liberos, aut ſeruos. liberos ne? quos neque ut conuenire potuerit, neque qua ratione inducere, neque ubi, neque per quos, neque qua ſpe, aut quo pretio, potes oſtendere. ego contra oſtendo, non modo nihil eorum feciſſe Sex. Roſcium, ſed ne potuiſſe quidem facere; quod neque Romae multis annis fuerit, neque de praedijs umquam temere diſceſſerit. Reſtare tibi uidebatur ſeruorum nomen, quo, quaſi in portum reiectus a ceteris ſuſpicionibus, confugere poſſes: ubi ſcopulum offendis eiuſmodi, ut non modo ab hoc crimen reſilire uideas, uerum omnem ſuſpicionem in uoſmet ipſos recidere intelligas. Quid eſt ergo, quo tandem accuſator inopia argumentorum confugerit? eiuſmodi tempus erat, inquit, ut homines uulgo impune occiderentur. quare tu hoc, propter multitudinem ſicariorum, nullo negotio facere potuiſti. interum mihi uideris, Eruti, una mercede duas res aſſequi uelle, nos iudicio perfundere, accuſare autem eos ipſos, a quibus mercedem*

*dem accepiſti. Quid ais? uulgo occidebantur? per
quos? & a quibus? non ne cogitas te a ſectoribus huc
adductum eſſe? quid poſtea? neſcimus, per iſta tempo
re eoſdem fere ſectores fuiſſe collorum, & bonorum?
ij denique, qui tũ armati dies noctesq. concurſabant,
qui Romae erant aſſidui, qui omni tempore in praeda
& ſanguine uerſabantur, Sex. Roſcio temporis illius
acerbitatem iniquitatemq. obijcient? & illam ſica-
riorum multitudinem, in qua ipſi duces ac principes
erant, huic crimini putabunt fore? qui non modo Ro
mae non fuit, ſed omnino, quid Romae ageretur, ne
ſciret; propterea quod ruri aſſiduus, quemadmodum
tute confiteris, fuit. Vereor, ne aut moleſtus ſim uo
bis, iudices, aut ne ingenijs ueſtris uidear diffidere, ſi
de tam perſpicuis rebus diutius diſſeram. Erutij crimi
natio tota, ut arbitror, diſſoluta eſt. niſi forte expe-
ctatis, ut illa diluam, quae de peculatu, ac de eiuſmo
di rebus commenticijs, inaudita nobis ante hoc tem-
pus, ac noua, obiecit. quae mihi iſte uiſus eſt ex alia
oratione declamare, quam in alium reum cõmmen-
taretur: ita neque ad crimen paricidij, neque ad
eum, qui cauſſam dicit, pertinebant. de quibus quo
niam uerbo arguit, uerbo ſatis eſt negare. ſi quid
eſt, quod ad teſtes reſeruet; ibi nos quoque, ut in
ipſa cauſſa, paratiores reperiet, quam putabat.*

*Venio nunc eo, quo me non cupiditas ducit, ſed fi-
des. nam ſi mihi liberet accuſare, accuſarem alios po-
tius, ex quibus poſſem creſcere: quod certum eſt non
facere, dum utrumuis licebit. is enim mihi uidetur*

*ampliſſimus, qui ſua uirtute in altiorem locum perue nit, non qui aſcendit per alterius incommodum, & calamitatem. Deſinamus aliquando ea ſcrutari, quae ſunt inania: quaeramus, ubi maleficium & eſt, & inueniri poteſt. iam intelliges Eruti, certum crimen quam multis ſuſpicionibus coarguatur. tametſi neque omnia dicam, & leuiter unumquodque tangam. neque enim id facerem, niſi neceſſe eſſet: & id erit ſigni me inuitum facere, quod non proſequar longius, quam ſalus huius, & mea fides poſtulabit. Cauſſam tu nullam reperiebas in Sex. Roſcio. at ego in T. Roſcio reperio. tecum enim mihi res eſt, T. Roſci, quoniam iſtic ſedes, ac te palam aduerſarium eſſe profiteris. de Capitone poſt uiderimus, ſi, quemadmodum paratum eſſe audio, teſtis prodierit. tum alias quoque ſuas palmas cognoſcet, de quibus me ne audiſſe quidem ſuſpicatur. L. Caſſius ille, quem popu lus R. ueriſſimum & ſapientiſſimum iudicem putabat, identidem in cauſſis quaerere ſolebat, cui bono fuiſſet. ſic uita hominum eſt, ut ad maleficium nemo conetur ſine ſpe, atque emolumento accedere. hunc quaeſitorem, ac iudicem fugiebant, atque horrebant ij, quibus periculum creabatur: ideo quod, tametſi ueritatis erat amicus, tamen natura non tam propenſus ad miſericordiam, quam inclinatus ad ſeueritatem uidebatur. Ego, quamquam praeeſt huic quaeſtioni uir & contra audaciam fortiſſimus, & ab innocentia clementiſſimus, tamen facile me paterer, uel illo ipſo acerrimo iudice quaerente, uel apud Caſ*

*ſianos*

*ſianos iudices, quorum etiam nunc ij, quibus cauſſa dicenda eſt, nomen ipſum reformidant, pro Sex. Roſcio dicere. in hac enim cauſſa cum uiderent illos amplißimam pecuniam poßidere, hunc in ſumma mendicitate eſſe, illud quidem non quaererent, cui bono fuiſſet; ſed & perſpicuum crimen, & ſuſpicionem potius ad praedam adiungerent, quam ad egeſtatem. quid, ſi accedit eodem, ut tenuis antea fueris? quid, ſi, ut auarus? quid, ſi, ut audax? quid, ſi, ut illius, qui occiſus eſt, inimicißimus? num quaerenda cauſſa; quae te ad tantum facinus adduxerit? quid ergo horum negari poteſt? tenuitas hominis eiuſmodi eſt, ut diſſimulari non queat, atque eo magis eluceat, quo magis occultatur. auaritiam praefers, qui ſocietatem coieris de municipis, cognatiq. fortunis cum alienißimo. quam ſis audax, (ut alia obliuiſcar) hinc omnes intelligere potuerunt, quod ex tota ſocietate, hoc eſt ex tot ſicarijs, ſolus tu inuẽtus es, qui cum accuſatoribus ſederes, atque os tuum non modo oſtenderes, ſed etiam offerres. inimicitias tibi fuiſſe cũ Sex. Roſcio, et magnas rei familiaris controuerſias, concedas, neceſſe eſt. Reſtat, iudices, ut hoc dubitemus, uter potius Sex. Roſcium occiderit; is, ad quem morte eius diuitiae uenerint; an is, ad quem mendicitas: is, qui antea tenuis fuerit; an is, qui poſtea factus ſit egentißimus: is, qui ardens auaritia feratur infeſtus in ſuos; an is, qui ſemper ita uixerit, ut quaeſtum noſſet nullum, fructum autem eum ſolum, quem labore pepe●iſſet: is, qui omnium ſectorum audacißimus ſit; an*

*is, qui propter fori iudiciorumq. inſolentiam non modo ſubſellia, uerum etiã urbem ipſam reformidat: poſtremo, iudices, id quod ad rem mea ſententia maxime pertinet, utrũ inimicus potius, an filius. Haec tu, Eruti, tot & tãta ſi nactus eſſes in reo, quam diu diceres? quo te modo iactares? tempus hercule te citius, quã oratio deficeret. etenim in ſingulis rebus eiuſmodi materies eſt, ut dies ſingulos poſsis conſumere: neque ego non poſſum: non enim mihi tantum derogo, tametſi nihil arrogo, ut te copioſius, quam me, putẽ poſſe dicere. uerum ego forſitan propter multitudinem patronorum in grege annumerer: te pugna Cannenſis accuſatorem ſat bonũ facit. multos ceſos non ad Thraſimenum lacũ, ſed ad Seruilium uidimus. quis ibi non eſt uulneratus ferro Phrygio? non neceſſe eſt omnes commemorare, Curtios, Marios, denique Mamercos, quos iam aetas a proelijs auocabat; poſtremo Priamũ ipſum, ſenem Antiſtium, quem non modo aetas, ſed etiam leges pugnare prohibebant. iam quos nemo propter ignobilitatem nominat, ſexcenti ſunt, qui inter ſicarios, & de ueneficijs accuſabant. qui omnes, quod ad me attinet, uellem uiuerent: nihil enim mali eſt, canes ibi quamplurimos eſſe, ubi permulti obſeruandi, multaq. ſeruanda ſunt. uerum, ut fit, multa ſaepe, imprudentibus imperatoribus, uis belli, ac turba molitur. dum is in alijs rebus erat occupatus, qui ſummam rerum adminiſtrabat; erant interea, qui ſuis uulneribus mederentur, qui, tanquam ſi offuſa reip. ſempiterna nox eſſet, ita*

*ruebant*

*ruebant in tenebris, omniaq. miſcebant. a quibus miror, ne quod iudiciorum eſſet ueſtigium, non ſubſellia quoque eſſe combuſta: nam & accuſatores, & iudices ſuſtulerunt. hoc commodi eſt, quod ita uixerunt, ut teſtes omnes, ſi cuperent, interficere non poſſent. nam, dum hominum genus erit; qui accuſet eos, non deerit: dum ciuitas erit, iudicia fient. Verum, ut coepi dicere, & Erutius, haec ſi haberet in cauſſa, quae commemoraui, poſſet ea quamuis diu dicere, & ego iudices poſſum: ſed in animo eſt, quemadmodum ante dixi, leuiter tranſire, ac tantummodo perſtringere unamquamque rem; ut omnes intelligant, me non ſtudio accuſare, ſed officio defendere. Video igitur cauſſas eſſe permultas, quae iſtum impellerent: uideamus nunc, ecquae facultas ſuſcipiendi maleficij fuerit. Vbi occiſus eſt Sex. Roſcius? Romae. quid tu, Roſci, ubi tunc eras? Romae. uerum quid ad rem? & alij multi. quaſi nunc id agatur, qui ex tanta multitudine occiderit; ac non hoc quaeratur, eum, qui Romae ſit occiſus, utrum ueriſimilius ſit ab eo eſſe occiſum, qui aſſiduus eo tempore Romae fuerit; an ab eo, qui multis annis Romam omnino non acceſſerit. Age nunc, ceteras facultates quoque conſideremus. Erat tum multitudo ſicariorum, id quod commemorauit Erutius: & homines impune occidebantur. quid? ea multitudo quae erat? opinor, aut eorum, qui in bonis erant occupati; aut eorum, qui ab ijs conducebantur, ut aliquem occiderent. ſi eos putas, qui alie*

*num appetebant; tu es in eo numero, qui noſtra pecunia diues es: ſin eos, quos, qui leuiore nomine appellant, percuſſores uocant; quaere, in cuius fide ſint, & clientela: mihi crede, aliquem de ſocietate tua reperies. & quidquid tu contra dixeris, id cum defenſione noſtra contendito: ita facillime cauſſa Sex. Roſcij cum tua conferetur. Dices, quid poſtea, ſi Romae aſſiduus fui? reſpondebo: at ego omnino non fui. Fateor me ſectorem eſſe; uerum & alij multi. at ego, ut tute arguis, agricola, & ruſticus. non continuo, ſi me in gregem ſicariorum contuli, ſum ſicarius. at ego profecto, qui ne noui quidem quemquam ſicarium, longe abſum ab eiuſmodi crimine. Permulta ſunt, quae dici poſſunt, quare intelligatur ſummam tibi facultatem fuiſſe maleficij ſuſcipiendi: quae non modo iccirco praetereo, quod te ipſum non libenter accuſo; uerum eo magis etiam, quod, ſi de illis caedibus uelim cõmemorare, quae tum factae ſunt iſta eadem ratione, qua Sex. Roſcius occiſus eſt, uereor ne ad plures oratio mea pertinere uideatur. Videamus nunc ſtrictim, ſicut cetera, quae poſt mortem Sex. Roſcij abs te, T. Roſci, facta ſunt: quae ita aperta & manifeſta ſunt, ut mediusfidius, iudices, inuitus ea dicam. uereor enim, cuicuimodi es Roſci, ne ita hunc uidear uoluiſſe ſeruare, ut tibi omnino non pepercerim. cum hoc uereor, & cupio tibi aliqua ex parte, quod ſalua fide poſſim, parcere; rurſus immuto uoluntatem meam. uenit enim mihi in mentem oris tui. te ne, cum ceteri ſocij tui fugerent,*

*ac*

*ac ſe occultarent, ut hoc iudicium non de illorum praeda, ſed de huius maleficio fieri uideretur; potiſſimum tibi partes iſtas depopoſciſſe, ut in iudicio uerſarere, & ſederes cum accuſatore? qua in re nihil aliud aßequeris, niſi ut ab omnibus mortalibus audacia tua cognoſcatur, & impudentia. Occiſo Sex. Roſcio, qui primus Ameriam nunciat? Manlius Glaucia, quem iam antea nominaui, tuus cliens, & familiaris. quid attinuit eum potiſſimum nunciare, quod, ſi nullum iam ante conſilium de morte, ac de bonis eius inieras, nullamq. ſocietatem neque ſceleris, neque praemij cum homine ullo coieras, ad te minime omnium pertinebat? Sua ſponte Manlius nunciat? quid, quaeſo, eius intererat? An cum Ameriam non huiuſce rei cauſſa ueniſſet, caſus accidit, ut id, quod Romae audierat, primus nunciaret? cuius rei cauſſa uenerat Ameriam? non poſſum, inquit, diuinare. eo rem iam adducam, ut nihil diuinatione opus ſit. Qua ratione Roſcio Capitoni primum nunciauit? cum Ameriae Sex. Roſcij domus, uxor, liberiq. eſſent, cum tot propinqui cognatiq. optime conuenientes; qua ratione factum eſt, ut iſte tuus cliens, ſceleris tui nuncius T. Roſcio Capitoni potiſſimum nunciaret? occiſus eſt a cena rediens. nondum lucebat, cum Ameriae ſcitum eſt. quid hic incredibilis curſus? quid? haec tanta celeritas, feſtinatioq. ſignificat? non quaero, quis percuſſerit. nihil eſt Glaucia, quod metuas: nō excutio te ſi quid forte ferri habuiſti, non ſcrutor: nihil ad me arbitror pertinere.*

*tinere. quoniam, cuius conſilio occiſus ſit, inuenio; cuius manu ſit percuſſus, non laboro. unum hoc ſumo, quod mihi apertum tuum ſcelus, resq. manifeſta dat: ubi, aut unde audiuit Glaucia, qui tam cito ſciuit? fac audiſſe ſtatim. quae res eum nocte una tantum itineris contendere coegit? quae neceſſitas eum tanta premebat, ut, ſi ſua ſponte iter Ameriam faceret, id temporis Roma proficiſceretur? nullam partem noctis requieſceret? Etiam ne in tam perſpicuis rebus argumentatio quaerenda, aut coniectura capienda ſit? non ne uobis haec, quae audiſtis, cernere oculis uidemini, iudices? non illum miſerum, ignarum caſus ſui, redeuntem a coena uidetis? non poſitas inſidias? non impetum repentinum? non uerſatur ante oculos uobis in caede Glaucia? non adeſt iſte T. Roſcius? non ſuis manibus in curru collocat Autumedontem illum, ſui ſceleris acerbiſſimi, nefariaeq. uictoriae nuncium? non orat, ut eam noctem peruigilet? ut honoris ſui cauſſa laboret? ut Capitoni quamprimum nunciet? quid erat, quod Capitonem primum ſcire uoluerit? neſcio: niſi hoc uideo, Capitonem in his bonis eſſe ſocium: de tribus & decem fundis tres nobiliſſimos fundos eum uideo poſſidere. audio praeterea, non hanc ſuſpicionem nunc primum in Capitonẽ conferri, multas eſſe infames palmas, hanc primam eſſe tamen lemniſcatam, quae Romae deferatur: nullum modum eſſe hominis occidendi, quo ille non aliquot occiderit: multos ferro, multos ueneno. habeo etiam dicere, quem, contra morem maiorum, mi*

*norem annis* L X *de ponte in Tiberim deiecerit. quae, ſi prodierit, atque adeo cum prodierit, ſcio enim proditurum eſſe, audiet. ueniat modo, explicet ſuum uolumen illud; quod ei, planum facere poſſum, Erutium conſcripſiſſe: quod aiunt illum Sex. Roſcio intentaſſe, & minitatum eſſe, ſe omnia illa pro teſtimonio eſſe dicturum. o praeclarum teſtem, iudices: o grauitatem dignam expectatione: o uitam honeſtam, atque eiuſmodi, ut libentibus animis ad eius teſtimonium ueſtrum iuſiurandum accommodetis. profecto non tam perſpicue iſtorum maleficia uideremus, niſi ipſos caecos redderet cupiditas, & auaritia, & audacia. Alter ex ipſa caede uolucrem nuncium Ameriam ad ſocium, atque ad magiſtrum ſuum miſit, ut, ſi diſſimulare omnes cuperent ſe ſcire ad quem maleficium pertineret, tamen ipſe apertum ſuum ſcelus ante omnium oculos poneret. Alter, ſi dijs immortalibus placet, teſtimonium etiam in Sex. Roſcium dicturus eſt. quaſi uero id nunc agatur, utrum id, quod dixerit, credendum, an, quod fecerit, uindicandum ſit. itaque more maiorum comparatum eſt, ut in minimis rebus homines ampliſſimi teſtimonium de ſua re non dicerent. Africanus, qui ſuo cognomine declarat tertiam partem orbis terrarum ſe ſubegiſſe, tamen, ſi ſua res ageretur, teſtimonium non diceret. nam illud in talem uirum nõ audeo dicere: ſi diceret, non crederetur. Videte nunc, quam uerſa, & mutata in peiorem partem ſint omnia. cũ de bonis, & de caede agatur, teſtimonium dicturus eſt is, qui & ſe-*

*ctor eſt, & ſicarius, hoc eſt, qui & illorum ipſorum honorum, de quibus agitur, emptor, atque poſſeſſor eſt, & eum hominem occidendum curauit, de cuius morte quaeritur. Quid tu, uir optime? ecquid habes, quod dicas? mihi auſculta: uide ne tibi deſis: tua quoque res permagna agitur. multa ſcelerate, multa audacter, multa improbe feciſti, unum ſtultiſſime, profecto tua ſponte, non de Erutij ſententia. nihil opus fuit te iſtic ſedere. neque enim accuſatore muto, neque teſte quiſquam utitur eo, qui de accuſatoris ſubſellio ſurgit. huc accedit, quod paullo tamen occultior, atque tectior ueſtra iſta cupiditas eſſet. nunc quid eſt, quod quiſquam ex uobis audire deſideret; cum, quae facitis, eiuſmodi ſint, ut ea dedita opera a uobis contra uoſmet ipſos facere uideamini? Age, nunc illa uideamus iudices, quae ſtatim conſecuta ſunt. Ad Volaterras in caſtra L. Syllae mors Sex. Roſcij quatriduo, quo is occiſus eſt, Chryſogono nunciatur. quaeritur etiam nunc, quis eum nuncium miſerit. non ne perſpicuum eſt, eundem, qui Ameriam? curat Chryſogonus, ut eius bona ueneant ſtatim. qui non norat hominem, aut rem? atqui ei uenit in mentem praedia concupiſcere hominis ignoti, quem omnino numquam uiderat. ſoletis, cum aliquid huiuſmodi auditis, iudices, continuo dicere: neceſſe eſt aliquem dixiſſe municipem, aut uicinum. ij plerumque indicant; per eos plerique produntur. hic nihil eſt, quod ſuſpicionem hanc putetis. non enim ego ita diſputabo: uериſimile eſt Roſcios iſtam rẽ*

ad

*ad Chryſogonum detuliſſe. erat enim eis cum Chryſogono iam antea amicitia. nam cum multos ueteres a maioribus Roſcij patronos, hoſpitesq. haberent, omnes eos colere atque obſeruare deſtiterunt, ac ſe in Chryſogoni fidem & clientelam contulerunt. haec poſſum omnia uere dicere: ſed in hac cauſſa coniectura nihil opus eſt: ipſos certo ſcio non negare, ad haec bona Chryſogonum acceſſiſſe impulſu ſuo. Si eũ, qui indicij partem acceperit, oculis cernetis: poteritis ne dubitare, iudices, qui indicarit? qui ſunt igitur in iſtis bonis, quibus partem Chryſogonus dederit? duo Roſcij. num quiſnam praeterea? nemo eſt, iudices. num ergo dubium eſt, quin ij obtulerint hanc praedam Chryſogono, qui ab eo partem praedae tulerunt? Age, nunc ex ipſius Chryſogoni iudicio Roſciorum factum conſideremus. Si nihil in iſta pugna Roſcij, quod operaepretium eſſet, fecerant, quam ob cauſſam a Chryſogono tantis praemijs donabantur? ſi nihil aliud fecerunt, niſi rem detulerunt; non ne ſatis fuit his gratia agi? denique, ut perliberaliter ageretur, honoris aliquid haberi? cur tria praedia, tantae pecuniae ſtatim Capitoni dantur? cur, quae reliqua ſunt, iſte Roſcius omnia cum Chryſogono communiter poſſidet? non ne perſpicuum eſt, iudices, has manubias Roſcijs Chryſogonum, re cognita, conceſſiſſe? Venit in decemprimis legatus in caſtra Capito. Totam uitam, naturam, moresq. hominis ex ipſa legatione cognoſcite. niſi intellexeritis, iudices, nullum eſſe officium, nullum ius tam ſanctum,*

*atque*

atque integrum, quod non eius ſcelus, atque perfidia uiolarit, & imminuerit; uirum optimum eſſe eum iudicatote. Impedimento eſt, quo minus de his rebus Sylla doceatur: ceterorum legatorum conſilia, & uoluntatem Chryſogono enunciat: monet, ut prouideat, ne palam res agatur: oſtendit, ſi ſublata ſit uenditio bonorum, illum pecuniam grandem amiſſurum, ſeſe capitis periculum aditurum: illum acuere, hos, qui ſimul erant miſſi, fallere: illum identidem monere, ut caueret; hiſce inſidioſe ſpem falſam oſtendere: cum illo contra hos inire conſilia, horum conſilia illi enunciare: cum illo partem ſuam depaciſci, * hiſce, aliqua fretus hora ſemper, omnes aditus ad Syllam intercludere. poſtremo, iſto hortatore, auctore, interceſſore, ad Syllam legati non adierunt: iſtius fide, ac potius perfidia decepti. id quod ex ipſis cognoſcere poteritis, ſi accuſator uoluerit teſtimonium eis denunciare, pro re certa ſpem falſam domum retulerunt. In priuatis rebus ſi qui rem mandatam non modo malitioſius geſſiſſet ſui quaeſtus, aut com modi cauſſa, uerum etiam negligentius, eum maiores ſummum admiſiſſe dedecus exiſtimabant: itaque mandati conſtitutum eſt iudicium, non minus turpe quam furti; credo propterea, quod quibus in rebus ip ſi intereſſe nō poſſumus, in his operae noſtrae uicaria fides amicorum ſupponitur: quam qui laedit, oppugnat omnium commune praeſidium, et, quantum in ip ſo eſt, diſturbat uitae ſocietatem. non enim poſſumus omnia per nos agere: alius in alia eſt re magis utilis:

iccirco

*iccirco amicitiae comparantur, ut commune commodum mutuis officijs gubernetur. quid recipis mandatum, ſi aut neglecturus, aut ad tuum commodum conuerſurus es? cur mihi te offers, ac meis commodis officio ſimulato officis, & obſtas? recede de medio; per alium tranſigam. ſuſcipis onus officij, quod te putas ſuſtinere poſſe: quod minime uidetur graue ijs, qui minime ipſi leues ſunt. ergo iccirco turpis haec culpa eſt, quod duas res ſanctiſſimas uiolat, amicitiam, et fidem. nam neque mandat quiſquam fere, niſi amico; neque credit, niſi ei, quem fidelem putat. perditiſſimi eſt igitur hominis, ſimul & amicitiam diſſoluere, & fallere eum, qui laeſus non eſſet, niſi credidiſſet. Ita ne eſt? in minimis rebus, qui mandatum neglexerit, turpiſſimo iudicio condemnetur, neceſſe eſt: in re tanta, cum is, cui fama mortui, fortunae uiui, commendatae ſunt, atque concreditae, ignominia mortuum affecerit, is inter honeſtos homines, atque adeo inter uiuos numerabitur? in minimis priuatisq. rebus etiam*
* *negligentia in crimen mandati iudiciumq. infamia reuocatur; propterea quod, ſi recte fiat, illum negligere oporteat, qui mandarit, non illum, qui mandatum receperit: in re tanta, quae publice geſta, atque commiſſa ſit, qui non negligentia priuatũ aliquod commodum laeſerit, ſed perfidia, legationis ipſius caeremoniam polluerit, maculaq. affecerit, qua is tandem poena afficietur? aut quo iudicio damnabitur? ſi hanc ei rem priuatim Sex. Roſcius mandauiſſet, ut cũ Chryſogono tranſigeret, atque decideret; inq. eam*

*rem*

*rem fidem ſuam, ſi quid opus eſſe putaret, interponeret: ille, qui ſeſe facturum recepiſſet, non ne, ſi ex eo negotio tantulum in rem ſuam conuertiſſet, damnatus per arbitrum, & rem reſtitueret, & honeſtatem omnem amitteret? nunc non hanc ei rem Sex. Roſcius mandauit: ſed, id quod multo grauius eſt, ipſe Sex. Roſcius cum fama, uita, bonisq. omnibus a decurionibus publice Roſcio mandatus eſt: & ex eo T. Roſcius non paullum neſcio quid in rem ſuam conuertit, ſed hunc funditus euertit bonis: ipſe tria praedia ſibi depactus eſt; uoluntatem decurionum ac municipum omnium tantidem, quanti fidem ſuam, fecit. Videte iam porro cetera, iudices, ut intelligatis fingi maleficium nullum poſſe, quo iſte ſeſe non contaminarit. In rebus minoribus ſocium fallere turpiſſimum eſt, aequeq. turpe, atque illud, de quo ante dixi: neque iniuria: propterea quod auxilium ſibi ſe putat adiunxiſſe, qui cum altero rem communicauit. ad cuius igitur fidem confugiet, cum per eius fidem laeditur, cui ſe commiſerit? atqui ea ſunt animaduertenda peccata maxime, quae difficillime praecauentur. tecti eſſe ad alienos poſſumus: intimi multa apertiora uideant neceſſe eſt: ſocium uero cauere qui poſſumus? quem etiam ſi metuimus, ius officij laedimus. recte igitur maiores eum, qui ſocium fefelliſſet, in uirorum bonorum numero non putarunt haberi oportere. at uero T. Roſcius non unum rei pecuniariae ſocium fefellit; (quod tametſi graue eſt, tamen aliquo modo poſſe ferri uidetur) uerum nouem homi-*

*nes honeſtiſſimos, eiuſdem muneris, legationis, of-
ficij, mandatorumq. ſocios, induxit, decepit, deſti-
tuit, aduerſarijs tradidit, omni fraude & perfidia fe-
fellit. qui de eius ſcelere ſuſpicari nihil potuerunt, ſo
cium officij metuere non debuerunt; eius malitiam
non uiderunt, orationi uanae crediderunt. itaque
nunc illi homines honeſtiſſimi propter iſtius inſidias
parum putantur cauti prouidiq. fuiſſe. iſte, qui ini-
tio proditor fuit, deinde perfuga, qui primo ſocio-
rum conſilia aduerſarijs enunciauit, deinde ſocieta-
tem cum ipſis aduerſarijs coijt; terret etiam nos, ac
minatur, tribus praedijs, hoc eſt praemijs ſceleris,
ornatus. In eiuſmodi uita, iudices, in his tot tan-
tisq. flagitijs hoc quoque maleficium, de quo iudicium
eſt, reperietis. etenim quaerere ita debetis: ubi mul
ta auare, multa audacter, multa improbe, multa
perfidioſe facta uidetis, ibi ſcelus quoque latere in-
ter illa tot flagitia putatote. tametſi hoc quidem mi-
nime latet; quod ita promptum, & propoſitum eſt,
ut non ex illis maleficijs, quae in illo conſtat eſſe,
hoc intelligatur; uerum ex hoc, etiam ſi quod illo-
rum forte dubitabitur, conuincatur. Quid tandem,
quaeſo, iudices? num aut ille laniſta omnino iam a
gladijs receſſiſſe uidetur, aut hic diſcipulus magiſtro
tantulum de arte concedere? par eſt auaritia, ſimi-
lis improbitas, eadem impudentia, gemina audacia:
etenim, quoniam fidem magiſtri cognoſtis, cognoſci-
te nunc diſcipuli aequitatem. Dixit iam antea, ſae-
penumero poſtulatos eſſe ab iſtis duos ſeruos in quae-
ſtionem:*

ſtionem: tu ſemper T. Roſci recuſaſti. quaero abs te, ij ne qui poſtulabant, indigni erant, qui impetrarent; an iſte non commouebat, pro quo poſtulabant? an res ipſa tibi iniqua uidebatur? poſtulabant homines nobiliſſimi, atque integerrimi noſtrae ciuitatis, quos iam antea nominaui: qui ita uixerunt: talesq. a populo R. putantur, ut, quidquid dicerent, nemo eſſet, qui non aequum putaret. poſtulabant autem pro homine miſerrimo, atque infeliciſſimo; qui uel ipſe ſeſe in cruciatū dari cuperet, dum de patris morte quaereretur. res porro abs te eiuſmodi poſtulabatur, ut nihil intereſſet, utrum eam rem recuſares, an de maleficio confiterere. quae cum ita ſint, quaero abs te, quam ob cauſam recuſaris. cum occiditur Sex. Roſcius, ibidem fuerunt. ſeruos ipſos quod ad me uttinet, neque arguo, neque purgo. quod a uobis hoc pugnari uideo, ne in quaeſtionem dentur, ſuſpicioſum eſt: quod uero apud uos ipſos in honore tanto ſunt, profecto neceſſe eſt, ſciant aliquid, quod ſi dixerint, pernicioſum uobis futurum ſit. In dominos quaeri de ſeruis, iniquum eſt. an ne quaeritur? Sextus enim Roſcius reus eſt: neque, cum de hoc quaeritur, uos dominos eſſe dicitis. cum Chryſogono ſunt. ita credo: litteris eorum, & urbanitate Chryſogonus ducitur, ut inter ſuos omnium deliciarum atque omnium artium puerulos, ex tot elegantiſſimis familijs lectos, uelit hos uerſari, homines pene operarios, ex Amerina diſciplina patrisfamiliae ruſticani. non eſt ita profecto, iudices; non eſt ueriſimile, ut Chryſogonus horum litteras

*teras adamarit, aut humanitatem; non, ut rei familiaris negocio diligentiam cognorit eorum,& fidem. eſt quiddam, quod occultatur: quod quo ſtudioſius ab ipſis opprimitur,& aſconditur, eo magis eminet, & apparet. quid igitur? Chryſogonus, ſui maleficij occultandi cauſſa,quaeſtionem de his haberi nõ uult? minime, iudices. non in omnes arbitror omnia conuenire. ego in Chryſogono,quod ad me attinet, nihil eiuſmodi ſuſpicor:neque hoc mihi nunc primum in mentem uenit dicere. meminiſtis me ita diſtribuiſſe initio cauſſam;in crimen,cuius tota argumentatio permiſſa Erutio eſt; & in audaciam, cuius partes Roſcijs impoſitae ſunt.quidquid maleficij, ſceleris,caedis erit,proprium id Roſciorum eſſe debebit.nimiam gratiam,potentiamq. Chryſogoni dicimus & nobis obſtare, & perferri nullo modo poſſe,& a uobis,quoniam poteſtas data eſt,non modo infirmari, uerum etiam uindicari oportere. ego ſic exiſtimo; qui quaeri uelit ex ijs, quos conſtat, cum caedes facta ſit,affuiſſe,eum cupere uerum inuenire; qui recuſet, eum profecto, tametſi uerbo non audet,tamen re ipſa de maleficio ſuo confiteri. Dixi initio,iudices,nolle me plura de iſtorum ſcelere dicere,quam cauſſa poſtularet, ac neceſſitas ipſa cogeret. nam & multae res afferri poſſunt; & unaquaeque earum multis cum argumentis dici poteſt. uerum ego, quod inuitus, ac neceſſario facio, neque diu, neque diligenter facere poſſum: quae praeteriri nullo modo poterant,ea leuiter,iudices,attigi:quae poſita ſunt in ſuſpicionibus,de quibus*

*ſi coepero dicere, pluribus uerbis ſit diſſerendum; ea ueſtris ingenijs, coniecturaeq. committo. Venio nunc ad illud nomen aureum Chryſogoni: ſub quo nomine tota ſocietas ſtatuitur. de quo, iudices, neque quo modo dicã, neque quo modo taceam, reperire poſſum. ſi enim taceo, uel maximam partem relinquo: ſin autem dico, uereor ne non ille ſolus, id quod ad me nihil attinet, ſed alij quoque plures laeſos ſe eſſe putent. tametſi ita res ſe habet, ut mihi in communem cauſſam ſectorum dicendum nihil magnopere uideatur: haec enim cauſſa noua profecto & ſingularis eſt. Bonorum Sex. Roſcij emptor eſt Chryſogonus. primum hoc uideamus, eius hominis bona qua ratione uenierunt, aut quo modo uenire potuerunt. atque hoc non ita quaeram, iudices, ut id dicam, eſſe indignum hominis innocentis bona ueniſſe. ſi enim haec audientur, ac libere dicentur; non fuit tantus homo Sex. Roſcius in ciuitate, ut de eo potiſſimum conqueramur. uerum ego hoc quaero: qui potuerunt iſta ipſa lege, quae de proſcriptione eſt, ſiue Valeria eſt, ſiue Cornelia, (non enim noui, nec ſcio) uerum iſta ipſa lege bona Sex. Roſcij uenire qui potuerunt? ſcriptum enim ita dicunt eſſe, ut eorum bona ueneant, qui proſcripti ſunt: quo in numero Sex. Roſcius non eſt: aut eorum, qui in aduerſariorum praeſidijs occiſi ſunt. dum praeſidia ulla fuerũt, in Syllae praeſidijs fuit: poſtea quã ab armis receſſerunt; in ſummo otio, rediens a coena, Romae occiſus eſt. ſi lege: bona quoque lege ueniſſe fateor. ſin autem conſtat, contra omnes non modo*

*do ueteres leges, uerum etiam nouas: bona quo iure, aut quo modo, aut qua lege uenierint, quaero. In quem hoc dicam, quaeris Eruti? non in eum, quem uis, & putas: nam Syllam & oratio mea ab initio, & ipſius eximia uirtus omni tempore purgauit. ego haec omnia Chryſogonum feciſſe dico, ut ementiretur, ut malum ciuem Roſcium fuiße fingeret, ut eum apud aduerſarios occiſum eſſe diceret, ut his de rebus a legatis Amerinorum doceri L. Syllam paſſus non ſit. denique etiam illud ſuſpicor, omnino haec bona non ueniſſe: id quod poſtea, ſi per uos, iudices, licitum erit, aperietur. opinor enim eſſe in lege, quam ad diem proſcriptiones, uenditionesq. fiant, nimirum ad Kal. Iun. aliquot poſt menſes & homo occiſus eſt, & bona ueniſſe dicuntur. profecto aut haec bona in tabulas publicas nulla redierunt; nosq. ab iſto nebulone facetius eludimur, quam putamus: aut, ſi redierunt, tabulae publicae corruptae aliqua ratione ſunt. nam lege quidem bona ueni re non potuiſſe conſtat. Intelligo, me ante tempus, iudices, haec ſcrutari, & propemodum errare, qui, cum capiti Sex. Roſcij mederi debeam, redi uiam cu rem. non enim laborat de pecunia, non ullius rationẽ ſui commodi ducit: facile egeſtatem ſuam ſe laturum putat, ſi hac indigna ſuſpicione, et ficto crimine liberatus ſit. uerum quaeſo a uobis, iudices, ut haec pauca, quae reſtant, ita audiatis, ut partim me dicere pro me ipſo putetis, partim pro Sex. Roſcio. quae enim mihi ipſi indigna, & intolerabilia uidentur, quaeq. ad o-*

*mnes, niſi prouidemus, arbitror pertinere, ea pro me ipſo, ex animi mei ſenſu ac dolore pronuncio: quae ad huius uitae caſum, cauſſamq. pertineant, & quid hic pro ſe dici uelit, & qua condicione contentus ſit, iã in extrema oratione noſtra, iudices, audietis. Ego haec a Chryſogono mea ſponte, remoto Sex. Roſcio, quaero: primum, quare ciuis optimi bona uenierint: deinde, quare hominis eius, qui neque apud aduerſarios occiſus eſt, neque proſcriptus fuerat, bona uenierint, cum in eos ſolos lex ſcripta ſit: deinde, quare aliquanto poſt eam diẽ uenierint, quae dies in lege praefinita eſt: deinde, cur tantulo uenierint. quae omnia ſi, quemadmodum ſolent liberti nequam, & improbi facere, in patronum ſuum uoluerit conferre, nihil egerit. nemo eſt enim, qui neſciat, propter magnitudinem rerũ multa multos, partim conniuente, partim imprudente L. Sylla, commiſiſſe. placet igitur in his rebus aliquid imprudentia praeteriri? non placet, iudices; ſed neceſſe eſt. etenim ſi Iupiter Optimus Maximus, cuius nutu & arbitrio caelum, terra, mariaq. reguntur, ſaepe uentis uehementioribus, aut immoderatis tempeſtatibus, aut nimio calore, aut intolerabili frigore hominibus nocuit, urbes deleuit, fruges perdidit; quorum nihil pernicie cauſſa diuino conſilio, ſed ui ipſa, & magnitudine rerum factum putamus; at contra, commoda, quibus utimur, lucemque, qua fruimur, ſpiritumque, quem ducimus, ab eo nobis dari, atque impertiri uidemus: quid miramur, L. Syllam, cum ſolus remp. regeret, orbemq. terrarum gubernaret,*

*bernaret, imperijq. maieſtatem, quam armis receperat, legibus confirmaret, aliqua animaduertere non potuiſſe? niſi hoc mirum eſt, quod uis diuina aſſequi non poſſit, ſi id mens humana adepta nonſit. Verum, ut haec miſſa faciam, quae iam facta ſunt; ex ijs, quae nunc maxime fiunt, non ne quiuis poteſt intelligere, omnium architectum, & machinatorem unum eſſe Chryſogonum, qui Sex. Roſcij nomen deferendum curauit? hoc iudicium, cuius honoris cauſſa accuſare ſe dicit Erutius.*

*deſunt non pauca.*

*aptam, & ratione diſpoſitā ſe habere exiſtimant, qui in Salentinis, aut in Brutijs habent, unde uix ter in anno audire nuncium poſſunt. alter tibi diſcedit de Palatio, & aedibus ſuis: habet animi relaxandi cauſſa rus amoenum, & ſuburbanum, plura praeterea praedia, neque tamen ullum niſi praeclarum, & propinquū: domus referta uaſis Corinthijs, & Deliacis, in quibus eſt authepſa illa, quam tanto pretio nuper mercatus eſt, ut, qui praetereuntes pretium enumerari audiebant, fundum uenire arbitrarentur. Quid praeterea caelati argenti? quid ſtragulae ueſtis? quid pictarum tabularum? quid ſignorum? quid marmoris apud illum putatis eſſe? tantum ſcilicet, quantum e multis ſplendidisq. familijs in turba & rapinis coaceruari una in domo potuit. Familiam uero quantam, & quam uarijs cum artificijs habeat, quid*

*ego dicam? mitto haſce artes uulgares, coquos, piſtores, lecticarios: animi, & aurium cauſſa tot homines habet, ut quotidiano cantu uocum, & neruorum, & tibiarum, nocturnisq. conuiuijs tota uicinitas perſonet. In hac uita, iudices, quos ſumptus quotidianos, quas effuſiones fieri putatis? quae uero conuiuia? honeſta, credo, in eiuſmodi domo: ſi domus haec habenda eſt potius, quam officina nequitiae, & diuerſorium flagitiorum omnium. Ipſe uero quemadmodum compoſito & delibuto capillo paſſim per forum uolitet cum magna caterua togatorum, uidetis iudices; ut omnes deſpiciat; ut hominem prae ſe neminem putet; ut ſe ſolum beatum, ſolum potentem putet. Quae uero efficiat, & quae conetur, ſi uelim commemorare, uereor, iudices, ne quis imperitior exiſtimet me cauſſam nobilitatis, uictoriamq. uoluiſſe laedere. tametſi meo iure poſſum, ſi quid in hac parte mihi non placeat, uituperare. non enim uereor, ne quis alienum me animum habuiſſe a cauſſa nobilitatis exiſtimet. ſciunt ij, qui me norunt, me pro illa tenui infirmaq. parte, poſteaquam id, quod maxime uolui, fieri non potuit, ut componeretur, id maxime defendiſſe, ut ij uincerent, qui uicerunt. quis enim erat, qui non uideret humilitatem cum dignitate de amplitudine contendere? quo in certamine perditi ciuis erat, non ſe ad eos iungere, quibus incolumibus, & domi dignitas, & foris auctoritas retineretur. quae perfecta eſſe, & ſuum cuique honorem, & gradum redditum, gaudeo,*

*iudices,*

*indices, uehementerq. laetor: eaq. omnia deorum uoluntate, ſtudio populi R. conſilio, & imperio, & felicitate L. Syllae geſta eſſe intelligo. quod animaduerſum eſt in eos, qui contra omni ratione pugnarunt; non debeo reprehendere. quod uiris fortibus, quarum opera eximia in rebus gerendis exſtitit, honos habitus eſt; laudo. quae ut fierent, iccirco pugnatum eſſe arbitror; meq. in eo ſtudio partium fuiſſe confiteor. ſin autem id actum eſt, & iccirco arma ſumpta ſunt, ut homines poſtremi pecunijs alienis locupletarentur, & in fortunas uniuſcuiuſque impetum facerent; & id non modo re prohibere non licet, ſed ne uerbis quidem uituperare: tum uero in iſto bello non recreatus, neque reſtitutus, ſed ſubactus, oppreſſusq. populus R. eſt. uerum longe aliter eſt: nihil horum eſt, indices: non modo non laedetur cauſſa nobilitatis, ſi iſtis hominibus reſiſtetis, uerum etiam ornabitur. etenim qui haec uituperare uolunt, Chryſogonum tantum poſſe quaeruntur: qui laudare uolunt, conceſſum ei non eſſe commemorant. ac iam nihil eſt, quod quiſquam aut tam ſtultus, aut tam improbus ſit, qui dicat: uellem quidem liceret; hoc dixiſſem: dicas licet. hoc feciſſem: facias licet; nemo prohibet. hoc decreuiſſem: decerne, modo recte; omnes approbabunt. hoc iudicaſſem: laudabunt omnes, ſi recte, & ordine iudicaris. dum neceſſe erat, resq. ipſa cogebat, unus omnia poterat. qui poſtea quam magiſtratus creauit, legesq. conſtituit: ſua cuique procuratio, auctoritasq. eſt reſtituta.*

*quam ſi retinere uolunt ij, qui receperunt: in perpetuum poterunt obtinere. ſin has caedes, & rapinas, & hos tantos, tamq. profuſos ſumptus aut facient, aut approbabunt: nolo in eos grauius quidquam ne ominis quidem cauſſa dicere: unum hoc dico: noſtri iſti nobiles, niſi uigilantes, & boni, & fortes, & miſericordes erunt, ijs hominibus, in quibus haec erunt, ornamenta ſua concedant, neceſſe eſt. quapropter deſinant aliquando dicere, male aliquem locutum eßе, ſi quis uere, ac libere locutus ſit: deſinant ſuam caußam cum Chryſogono communicare: deſinant, ſi ille laeſus ſit, de ſe aliquid detractum arbitrari: uideant, ne turpe miſerumq. ſit, eos, qui equeſtrem ſplendorem pati non potuerunt, ſerui nequiſſimi dominationem ferre poſſe. quae quidem dominatio, iudices, in alijs rebus antea uerſabatur; nunc uero quam uiam munitet, quo iter affectet, uidetis: ad fidem, ad iuſiurandum, ad iudicia ueſtra, ad id, quod ſolum prope in ciuitate ſincerum, ſanctumq. reſtat. Hic ne etiam ſeſe putat aliquid poſſe Chryſogonus? hic etiam potens eſſe uult? o rem miſeram, atque acerbam. neque mehercules hoc indigne fero, quod uerear, ne quid poſſit: uerum, quod auſus eſt, quod ſperauit ſeſe apud tales uiros aliquid ad perniciem poſſe innocentis, id ipſum quaeror iccirco ne experrecta nobilitas, armis, atque ferro remp. recuperauit, ut ad libidinem ſuam liberti, ſeruuliq. nobilium, bona, fortunas ueſtras, noſtraſq. uexare poſſent? ſi id actum*

*eſt,*

*eſt,fateor me erraſſe,qui hoc maluerim: fateor inſaniſſe, qui cum illis ſenſerim: tametſi inermis, iudices, ſenſi. ſin autem uictoria nobilium ornamento, atque emolumento reip. populoq. R. debet eſſe: tum uero optimo, & nobiliſſimo cuique meam orationem gratiſſimam eſſe oportet. Quod ſi quis eſt, qui & ſe, & cauſſam laedi putet, cum Chryſogonus uituperetur; is cauſſam ignorat, ſe ipſum prope non nouit. cauſſa enim ſplendidior fiet, ſi nequiſſimo cuique reſiſtetur. ille improbiſſimus Chryſogoni fautor, qui ſibi cum illo rationem communicatam putat, laeditur, cum ab hoc ſplendore cauſſae ſeparatur. Verum haec omnis oratio, ut iam ante dixi, mea eſt: qua me uti reſp. & dolor meus, et iſtorum iniuria coegit. ſed Roſcius horum nihil indignum putat: neminem accuſat: nihil de ſuo patrimonio queritur: putat homo imperitus morum, agricola, & ruſticus, iſta omnia, quae uos per Syllam geſta eſſe dicitis, more, lege, iure gentium facta: culpa liberatus, & crimen nefario ſolutus, cupit a uobis diſcedere: ſi hac indigna ſuſpicione careat, animo aequo ſe carere ſuis omnibus commodis dicit: rogat, oratq. te, Chryſogone, ſi nihil de patris fortunis ampliſſimis in ſuam rem conuertit; ſi nulla in re te fraudauit; ſi tibi optima fide ſua omnia conceſſit, adnumerauit, appendit; ſi ueſtitum, quo ipſe tectus erat, annulumq. de digito ſuũ tibi tradidit; ſi ex omnibus rebus ſe ipſum nudum, neque praeterea quidquam, excepit; ut ſibi per te liceat innocenti amicorum opibus uitã in egiſtate degere. praedia mea tu poſſides: ego aliena*

*miſericordia*

*miſericordia uiuo. concedo; & quod animus aequus eſt, & quia neceſſe eſt. mea domus tibi patet, mihi clauſa eſt fero. familia mea maxima uteris: ego ſeruum habeo nullum. patior, & ferendum puto. quid uis amplius? quid inſequeris? quid oppugnas? qua in re tuam uoluntatem laedi a me putas? ubi tuis commodis officio? quid tibi obſto? ſi ſpoliorum cauſſa uis hominem occidere; ſpoliaſti. quid quaeris amplius? ſi inimicitiarum; quae ſunt tibi inimicitiae cum eo, cuius antea praedia poſſediſti, quam ipſum cognoſti? ſin metuis: ab eo ne aliquid metuis, quem uides ipſum ab ſeſe tam atrocem iniuriam propulſare non poſſe? ſin, quod bona, quae Roſcij fuerunt, tua facta ſunt, icc:rco hunc illius filium ſtudes perdere: non ne oſtendis id te uereri, quod praeter ceteros tu metuere non debeas, ne quando liberis proſcriptorum bona patria reddantur? facis iniuriam Chryſogone, ſi maiorem ſpem emptionis tuae in huius exitio ponis, quam in iis rebus, quas L. Sylla geſſit. quod ſi tibi cauſſa nulla eſt, cur hunc miſerum tanta calamitate affici uelis; ſi tibi omnia ſua praeter animam tradidit, nec ſibi quid quam paternum, ne monumenti quidem cauſſa, reſeruauit: per deos immortales, quae iſta tanta crudelitas eſt? quae tam fera immanisq. natura? quis umquam praedo fuit tam nefarius, quis pirata tam barbarus, ut, cum integram praedam ſine ſanguine habere poſſet, cruenta ſpolia detrahere mallet? ſcis hunc nihil habere, nihil audere, nihil poſſe, nihil umquam contra rem tuam cogitaſſe: & tamen oppugnas*

*pugnas eum: quem neque metuere potes, neque odiſſe debes, nec quidquam habere iam reliqui uides, quod ei detrahere poſſis: niſi hoc indignum putas; quod ueſtitum ſedere in iudicio uides, quem tu e patrimonio, tamquam e naufragio, nudum expuliſti. quaſi uero neſcias hunc & ali, & ueſtiri a Caecilia Balearici filia, Nepotis ſorore, ſpectatiſſima femina: quae cum patrem clariſſimum, ampliſſimos patruos, oranatiſſimum fratrem haberet, tamen, cum eſſet mulier, uirtute perfecit, ut, quanto honore ipſa ex illorum dignitate afficeretur, non minora illis ornamenta ex ſua laude redderet. An, quod diligenter defenditur, id tibi indignum facinus uidetur? mihi crede, ſi pro patris eius hoſpitijs, & gratia uellent omnes huius hoſpites adeſſe, & auderent libere defendere, ſatis copioſe defenderetur: ſin autem pro magnitudine iniuriae, proq. eo, quod ſumma reip. in huius periculo tentatur, haec omnes uindicaret; conſiſtere mehercule uobis iſto in loco non liceret. nunc ita defenditur, non ſane ut moleſte ferre aduerſarij debeant, neque ut ſe potentia ſuperari putent. quae domi gerenda ſunt, ea per Caeciliam tranſiguntur. fori iudicijq. rationem Meſſalla, ut uidetis iudices, ſuſcepit. qui ſi iam ſatis aetatis, atque roboris haberet, ipſe pro Sex. Roſcio diceret. quoniam ad dicendum impedimento eſt aetas, & pudor, qui ornat aetatem; cauſſam mihi tradidit, quem ſua cauſſa cupere ac debere intelligebat. ipſe aſſiduitate, conſilio, auctoritate, diligentia perfecit, ut Sex. Roſcij*

*uita*

*uita erepta de manibus ſectorum, ſententijs iudicum permitteretur. Nimirum, iudices, pro hac nobilitate pars maxima ciuitatis in armis fuit, haec acta res eſt, uti nobiles reſtituerentur in ciuitatem, qui hoc facerent, quod facere Meſſallam uidetis, qui caput innocentis defenderent, qui iniuriae reſiſterent, qui, quantum poſſent, in ſalute alterius, quam in exitio, mallent oſtendere. quod ſi omnes, qui eodem loco nati ſunt, facerent: & reſp. ex illis, & ipſi ex inuidia minus laborarent. Verum ſi a Chryſogono, iudices, non impetramus, ut pecunia noſtra contentus ſit, uitam ne petat; ſi ille adduci non poteſt, ut, cum ademerit nobis omnia, quae noſtra erant propria, ne lucem quoque hanc, quae communis eſt, eripere cupiat; ſi non ſatis habet auaritiam ſuam pecunia explere, niſi etiam crudelitate ſanguinis perlitus ſit: unum perfugium, iudices, una ſpes reliqua eſt Sex. Roſcio, eadem quae reip. uera priſtina bonitas, & miſericordia. quae ſi manet, ſalui etiā nunc eſſe poſſumus. ſin ea crudelitas, quae hoc tēpore in rep. uerſata eſt, ueſtros quoque animos, id quod fieri profecto non poteſt, duriores, acerbioresq. reddidit: actum eſt, iudices: inter feras ſatius eſt aetatem degere, quam in hac tāta immanitate uerſari. ad eam ne rem uos reſeruati eſtis, ad eam ne rē delecti, ut eos condemnaretis, quos ſectores, ac ſicarij iugulare non potuiſſent? ſolent hoc boni imperatores facere, cum proelium committunt, ut in eo loco, quo fugam hoſtium fore arbitrantur, milites collocent, in quos, ſi qui ex acie fugerint, de improuiſo*

*prouiſo*

*prouiſo incidant. nimirum ſimiliter arbitrantur iſti bonorum emptores, uos hic tales uiros ſedere, qui excipiatis eos, qui de ſuis manibus effugerint. dij prohibeant, iudices, ut hoc, quod maiores conſilium publicum uocari uoluerunt, praeſidiū ſectorum exiſtimetur. An uero, iudices, uos non intelligitis, nihil aliud agi, niſi ut proſcriptorum liberi quauis ratione tollantur? & eius rei initium in ueſtro iureiurando, atque in Sex. Roſcij periculo quaeri? dubium eſt, ad quem maleficium pertineat, cum uideatis ex altera parte ſectorem, inimicum, ſicarium, eundemq. accuſatorem hoc tempore; ex altera egentem, probatū ſuis filium, in quo nō modo culpa nulla, ſed ne ſuſpicio quidem potuit conſiſtere? numquid hic aliud uidetis obſtare Roſcio, niſi quod patris bona uenierunt? quod ſi id uos ſuſcipitis, & eadem in re operam ueſtram profitemini; ſi iccirco ſedetis, ut ad uos adducantur eorum liberi, quorum bona uenierunt: cauete, per deos immortales, iudices, ne noua, & multo crudelior per uos proſcriptio inſtaurata eſſe uideatur. illam priorem, quae facta eſt in eos, qui arma capere potuerunt, tamen ſenatus ſuſcipere uoluit, ne quid acrius, quam more maiorum comparatum eſt, publico conſilio factum uideretur. hanc uero, quae ad eorum liberos, atque infantium puerorum incunabula pertinet, niſi hoc iudicio a uobis reijcitis, & aſpernamini: uidete, per deos immortales, quem in locū remp. peruenturā putetis. Homines ſapientes, & iſta auctoritate, et poteſtate praeditos, qua uos eſtis, ex quibus*

*rebus*

*rebus maxime reſp. laborat, ijs maxime mederi cõuenit. ueſtrum nemo eſt, quin intelligat populum R. qui quõdam in hoſtes leniſſimus exiſtimabatur, hoc tempore domeſtica crudelitate laborare. hanc tollite ex ciuitate, iudices: hanc pati nolite diutius in hac rep. uerſari: quae non modo id habet in ſe mali, quod tot ciues atrociſſime ſuſtulit; uerum etiam hominibus leniſſimis ademit miſericordiam conſuetudine incommodorum. nam cum omnibus horis aliquid atrociter fieri uidemus, aut audimus; etiam qui natura mitiſſimi ſumus, aſſiduitate moleſtiarum ſenſum omnem humanitatis ex animis amittimus.*

*Deſit fortaſſe quippiam.*

# PRO. Q. ROSCIO. COMOEDO
## ORATIO. III

*Multa, quae deſunt, quaerenda.*

*malitiam naturae, crederetur. is ſcilicet uir optimus, & ſingulari fide praeditus, in ſuo iudicio tabulis ſuis teſtibus uti conatur. ſolent fere dicere qui per tabulas hominis honeſti pecuniam expenſam tulerunt: ego ne talem uirum corrumpere potui, ut mea cauſſa falſum in codicem referret? exſpecto, quam mox Cherea hac oratione utatur: ego ne hanc manum, plenam perfidiae, & hos digitos meos impellere potui, ut falſum perſcriberent nomen? quod ſi ille ſuas proferet tabulas, proferet ſuas quoque Roſcius. erit in illius tabulis hoc nomen: at in huius non erit. cur potius illius, quam huius, credetur? ſcripſiſſet ille, ſi non iuſſu huius expenſum tuliſſet? non ſcripſiſſet hic, quod ſibi expenſum ferri iuſſiſſet? nam quemadmodum turpe eſt ſcribere, quod non debetur: ſic improbum eſt non referre, quod debeas. aeque enim tabulae condemnantur eius, qui uerum non retulit; & eius, qui falſum perſcripſit. Sed ego, copia & facultate cauſſae confiſus, uide, quo progrediar. ſi tabulas C. Fannius accepti & expenſi profert ſuas, in ſuam rē, ſuo arbitratu ſcriptas: quo minus ſecundum illum iudicetis, non recuſo. quis hoc frater fratri, quis parens filio tribuit, ut, quodcumque retuliſſet, id ratum haberet? ratum habebit Roſcius, profer. quod*

*tibi*

*tibi fuerit perſuaſum, huic erit perſuaſum: quod tibi fuerit probatum, huic erit probatum. paullo ante a M. Perperna, P. Saturi, tabulas poſcebamus: nunc tuas, C. Fanni Cherea, ſolius flagitamus: & quo minus ſecundum eas lis detur, non recuſamus. quid ita non profers? non conficit tabulas? immo diligentiſſime. non refert parua nomina in codices? immo omnes ſummas. leue, & tenue hoc nomen* H-S CCCIↃↃↃ *ſunt? quo modo tibi tanta pecunia extraordinaria iacet? quo modo* H-S CCCIↃↃↃ *in codice accepti & expenſi non ſunt? pro dij immortales, eſſe ne quemquam tanta audacia praeditum, qui, quod nomen referre in tabulas timeat, id petere audeat? quod in codicem iniuratus referre noluit, id iurare in litem non dubitet? quod ſibi probare non poſſit, id perſuadere alteri conetur? Nimium cito ait me indignari de tabulis: non habere ſe hoc nomen in codice accepti & expenſi relatum confitetur, ſed in aduerſarijs patere contendi. Vſque eo ne te diligis, & magnifice circumſpicis, ut pecuniam non ex tuis tabulis, ſed aduerſarijs petas? ſuum codicem teſtis loco recitare, arrogantiae eſt: ſuarum perſcriptionum, & liturarum aduerſaria proferre, non amentia eſt? quod ſi eandem uim, diligentiam, auctoritatemq. habent aduerſaria, quam tabulae: quid attinet codicem inſtituere, conſcribere? ordinem conſeruare? memoriae tradere litterarum uetuſtatem? ſed ſi, quod aduerſarijs nihil credimus, iccirco codicem ſcribere inſtituimus: quod etiam apud omnes leue, & infirmum*

*mum eſt, id apud iudicem graue, & ſanctum eſſe ducetur? quid eſt, quod negligenter ſcribamus aduerſaria? quid eſt, quod diligenter conficiamus tabulas? qua de cauſſa? quia haec ſunt menſtrua, illae ſunt aeternae: haec delentur ſtatim, illae ſeruantur ſancte: haec parui temporis memoriam, illae perpetuae exiſtimationis fidem & religionem amplectuntur: haec ſunt deiecta, illae in ordinem confectae. itaque aduerſaria in iudicium protulit nemo: codicem protulit: tabulas recitauit. tu, C. Piſo, tali fide, uirtute, grauitate, auctoritate ornatus, ex aduerſarijs pecuniam petere non auderes. ergo, quae clara ſunt conſuetudine, diutius dicere non debeo: illud uero, quod ad rem uehementer pertinet, quaero: Quam pridem hoc nomen, Fanni, in aduerſaria retuliſti? erubeſcit: quid reſpondeat, neſcit: quid fingat extemplo, non habet. ſunt duo menſes iam, dices: tamen in codicem accepti & expenſi referri debuit. amplius ſunt ſex menſes: cur tam diu iacet de hoc nomen in aduerſarijs? quid, ſi tandem amplius triennium eſt? quo modo, cum omnes, qui tabulas conficiant, menſtruas paene rationes in tabulas transferant, tu hoc nomen triennium amplius in aduerſarijs iacere pateris? utrum cetera nomina in codicem accepti et expenſi digeſta habes, an non? ſi non, quo modo tabulas conficis? ſi etiam: quamobrem, cum cetera nomina in ordinem referebas, hoc nomen triennio amplius, quod erat in primis magnum in aduerſarijs relinquebas? nolebas ſciri, debere tibi Roſcium: cur ſcribebas? rogatus eras; ne*

*referres: cur in aduerſarijs ſcriptum habebas? Sed haec quamquam firma eſſe uideo: tamen ipſe mihi ſatisfacere non poſſum, niſi a C. Fannio ipſo teſtimonium ſumo, hanc pecuniam ei non deberi. magnum eſt, quod conor: difficile eſt, quod polliceor: niſi eundum & aduerſarium, & teſtem habuerit Roſcius, nolo uincat. Pecunia tibi debebatur certa, quae nunc petitur per iudicem, in qua legitimae partis ſponſio facta eſt. hic tu ſi amplius* H-S *nummo petiſti, quam tibi debitum eſt; cauſſam perdidiſti: propterea quod aliud eſt iudicium, aliud eſt arbitrium. iudicium eſt pecuniae certae, arbitrium incertae. ad iudicium hoc modo uenimus, ut totam litem aut obtineamus, aut amittamus: ad arbitrium hoc animo adimus, ut neque nihil, neque tantum, quantum poſtulauimus, conſequamur. eius rei ipſa uerba formulae teſtimonio ſunt. quid eſt iudicio? directum, aſperum, ſimplex:* SI. PARET. H-S. IϽϽϽ. DEBERI. *hic, niſi planum facit* H-S. IϽϽϽ *ad libellam ſibi deberi, cauſſam perdit. quid eſt in arbitrio? mite, moderatum,* QVANTVM. AEQVIVS. MELIVS. SIT. DARI. *ille tamen confitetur plus ſe petere, quam debeatur; ſed ſatis ſuperq. habere dicit, quod ſibi arbitro tribuatur. itaque alter cauſſae confidit, alter diffidit. Quae cum ita ſint, quaero abs te, quid ita de hac pecunia, de his ipſis* H-S. IϽϽϽ, *de tuarum tabularum fide compromiſſum feceris, arbitrum ſumpſeris, quantum aequius melius ſit dari, repromitti ue; ſi pateret. quis in hanc rem fuit arbiter? utinam is quidem*

*dem Romae eſſet: Romae eſt. iam utinam adeſſet in iudicio: adeſt. utinam ſederet in conſilio C. Piſonis: ipſe C. Piſo eſt. eundem ne tu arbitrũ, & iudicem ſumebas? eidem & infinitam largitionem remittebas, & eundem in anguſtiſſimam formulam ſponſionis concludebas? quis umquam ad arbitrum, quantum petijt, tantum abſtulit? nemo: quantum enim aequius eſſet ſibi dari, petijt. de quo nomine ad arbitrum adiſti, de eo ad iudicem ueniſti. ceteri cum ad iudicem cauſſam labefactari animaduertunt, ad arbitrum confugiunt: hic ab arbitro ad iudicem uenire eſt auſus: qui cum de hac pecunia, de tabularum fide arbitrum ſumpſit, iudicauit ſibi pecuniam non deberi. Iam duae partes cauſſae ſunt confectae: adnumeraſſe ſeſe negat: expenſum tuliſſe non dicit, cum tabulas non recitat. reliquum eſt, ut ſtipulatum ſe eſſe dicat: praeterea enim quemadmodum certam pecuniam petere poſſit, non reperio. Stipulatus es? ubi? quo die? quo tempore? quo praeſente? quis ſpopondiſſe me dicit? nemo. Hic ego ſi finem faciam dicendi, ſatis fidei, et diligentiae meae, ſatis cauſſae, & controuerſiae, ſatis formulae, & ſponſioni, ſatis etiam iudici feciſſe uidear, cur ſecundum Roſciũ iudicari debeat. Pecunia petita eſt certa, cum tertia parte ſpõſio facta eſt. haec pecunia, neceſſe eſt, aut data, aut expenſa lata, aut ſtipulata ſit. datam non eſſe, Fannius confitetur: expenſam latam non eſſe, codices Fannij confirmant: ſtipulatam non eſſe, taciturnitas teſtium concedit. Quid ergo eſt? quod & reus is eſt, cui & pecunia leuiſſima,*

*& exiſtimatio ſanctiſſima fuit ſemper; & iudex eſt is, quem nos non minus bene de nobis exiſtimare, quam ſecundum nos iudicare uelimus; & aduocatio ea eſt, quam propter eximium ſplendorem, ut iudicem unum, uereri debeamus: perinde ac ſi in hac formulam omnia iudicia legitima, omnia arbitria honoraria, omnia officia domeſtica concluſa, & comprehenſa ſint, perinde dicemus. illa ſuperior fuit oratio neceſſaria, haec erit uoluntaria: illa ad iudicem, haec ad C. Piſonem: illa pro reo, haec pro Roſcio: illa uictoriae, haec bonae exiſtimationis cauſſa comparata. Pecuniam petis, Fanni, a Roſcio: quam? dic audacter, & aperte: utrum, quae tibi ex ſocietate debeatur, an, quae ex liberalitate huius promiſſa ſit, & oſtentata? quorum altérum eſt grauius, & odioſius: alterum leuius, & facilius. quae ex ſocietate debeatur? quid ais? hoc iam non leuiter ferendum eſt, neque negligenter defendendum. ſi qua enim ſunt priuata iudicia ſummae exiſtimationis, & paene dicam capitis, tria haec ſunt, fiduciae, tutelae, ſocietatis: aeque enim perfidioſum, & nefarium eſt fidem frangere, quae continet uitam; & pupillum fraudare, qui in tutelam peruenit; et ſocium fallere, qui ſe in negotio coniunxit. quae cum ita ſint: qui ſit, qui ſocium fraudarit, & fefellerit, conſideremus. dabit enim nobis iam tacite uita acta in alterutram partem firmum & graue teſtimonium. Q. Roſcius? quid ais? non ne, ut ignis in aquam coniectus continuo reſtinguitur, & refrigeratur: ſic referuens falſum crimen*

*in*

*in puriſſimam & caſtiſſimam uitam collatum ſtatim concidit, & extinguitur? Roſcius ſocium fraudauit. poteſt hoc homini huic haerere peccatum? qui mediusfidius (audacter dico) plus fidei, quam artis, plus ueritatis, quam diſciplinae poſſidet in ſe: quem populus R. meliorem uirum, quam hiſtrionem, eſſe arbitratur: qui ita digniſſimus eſt ſcena propter artificium, ut digniſſimus ſit curia propter abſtinentiam. ſed quid ego ineptus de Roſcio apud Piſonem dico? ignotum hominem ſcilicet pluribus uerbis commendo. eſt ne quiſquam omnium mortalium, de quo melius exiſtimes tu? eſt ne quiſquam, qui tibi purior, pudentior, humanior, officioſior, liberalior uideatur? Quid tu, Saturi, qui contra hunc uenis, exiſtimas aliter? non ne, quotieſcunque in cauſſa in nomen huius incidiſti, toties hunc & uirum bonum eſſe dixiſti, & honoris cauſſa appellaſti? quod nemo niſi aut honeſtiſſimo, aut amiciſſimo facere conſueuit. qua in re mihi ridicule es uiſus eſſe inconſtans, qui eundem & laederes, & laudares; & uirum optimum, & hominem improbiſſimum eſſe diceres. eundem tu & honoris cauſſa appellabas, & uirum primarium eſſe dicebas, & ſocium fraudaſſe arguebas. ſed, ut opinor, laudem ueritati tribuebas; crimen gratiae concedebas: de hoc, ut exiſtimabas, praedicabas; Chereae arbitratu cauſſam agebas. Fraudauit Roſcius. eſt hoc quidem auribus, animiſq. hominũ abſurdum. quid, ſi tandem aliquem timidum, dementem, diuitem inertem nactus eſſet, qui experiri non*

*poſſet? tamen incredibile eſſet. uerumtamen, quem fraudarit, uideamus. C. Fannium Cheream Roſcius fraudauit. oro, atque obſecro, uos, qui utrumque noſtis, uitam inter ſe utriuſque conferte; qui non noſtis, faciem utriuſque conſiderate. non ne ipſum caput & ſupercilia illa penitus abraſa olere malitiam, & clamitare calliditatē uidentur? non ne ab imis unguibus uſque ad uerticem ſummum, ſi quam coniecturam affert hominibus tacita corporis figura, ex fraude, fallacijs, mendacijs conſtare totus uidetur? qui icirco capite, & ſupercilijs ſemper eſt raſis, ne ullum pilum uiri boni habere dicatur. cuius perſonam praeclare Roſcius in ſcena tractare conſueuit. (neque tamen pro beneficio ei par gratia refertur) nam Ballionem illum improbiſſimum, & periuriſſimum lenonem cum agit, agit Cheream. perſona illa, lutulenta, impura, inuiſa, in huius moribus, natura, uitaq. eſt expreſſa. qui quamobrem Roſcium ſimilem ſui in fraude & malitia exiſtimarit, nihil uidetur: niſi forte, quod praeclare hunc imitari ſe in perſona lenonis animaduertit. Quamobrem etiam atque etiam conſidera, C. Piſo, quis quem fraudaſſe dicatur: Roſcius Fannium? quid eſt hoc? probus improbum, pudens impudētē, periurum caſtus, callidum imperitus, liberalis auidum. incredibile eſt. quemadmodum, ſi Fannius Roſcium fraudaſſe diceretur, utrumque ex utriuſque perſona ueriſimile uideretur, & Fannium per malitiam feciſſe, & Roſcium per imprudentiam deceptum eſſe: ſic, cum Roſcius Fannium fraudaſſe arguatur,*

tur, utrumque incredibile eſt, & Roſcium quidquam per auaritiam appetiſſe, & Fannium quidquam per ſuam bonitatẽ amiſiſſe. Principia ſunt huiuſmodi: ſpectemus reliqua. H-S. Iↄↄↄ Q. Roſcius fraudauit Fannium: qua de cauſſa? ſubridet Saturius ueterator, ut ſibi uidetur: ait, propter ipſa H-S. Iↄↄↄ. uideo: ſed tamen, cur ipſa H-S. Iↄↄↄ tam uehementer concupierit, quaero. nam tibi, M. Perperna, C. Piſo, certe tanti non fuiſſet, ut ſocium fraudaretis. Roſcio cur tanti fuerit, cauſſam requiro. egebat? immo locuples erat. debebat? immo in ſuis nummis uerſabatur. auarus erat? immo etiam ante, quam locuples, ſemper liberaliſſimus, munificentiſſimusq. fuit. pro deum hominumq. fidem, qui H-S. CCCIↄↄↄ. CCCIↄↄↄ. CCCIↄↄↄ quaeſtus facere noluit, (nam certe H-S. CCCIↄↄↄ CCCIↄↄↄ. CCCIↄↄↄ merere & potuit, & debuit, ſi poteſt Dionyſia H-S. CCCIↄↄↄ. CCCIↄↄↄ merere) is per ſummam fraudem, & malitiam, & perfidiam H-S. Iↄↄↄ appetijt? & illa fuit pecunia immanis, haec paruula: illa honeſta, haec ſordida: illa iucunda, haec acerba: illa propria, haec in cauſſa, & in iudicio collocata. decem his annis proximis H-S ſexagies honeſtiſſime conſequi potuit, noluit: laborem quaeſtus recepit, quaeſtum laboris reiecit: populo R. adhuc ſeruire non deſtitit, ſibi ſeruire iampridem deſtitit. hoc tu umquam Fanni faceres? ſed ſi hos quaeſtus recipere poſſes, non eodem tempore & geſtũ, & animam ageres? dic nunc te ab Roſcio

H-S. ꟾↄↄↄ circumſcriptum eſſe: qui tantas,& tam infinitas pecunias non propter inertiam laboris, ſed propter magnificentiam liberalitatis repudiarit. Quid ego nunc illa dicam, quae uobis in mentem uenire certo ſcio? Fraudabat te in ſocietate Roſcius. ſunt iura, ſunt formulae de omnibus rebus conſtitutae, ne quis aut in genere iniuriae, aut ratione actionis errare poſſit. expreſſae ſunt enim ex uniuſcuiuſque damno, dolore, incommodo, calamitate, iniuria publicae a praetore formulae, ad quas priuata lis accommodatur. quae cum ita ſint; cur non arbitrum pro ſocio adegeris Q. Roſcium, quaero. formulam non noras? notiſſima erat. iudicio graui experiri nolebas? quid ita? propter familiaritatem ueterem? cur ergo laedis? propter integritatem hominis? cur igitur inſimulas? propter magnitudinem criminis? ita ne uero; quem arbitrum circumuenire non poſſes, cuius de ea re proprium erat iudicium; hunc per iudicem condemnabis, cuius de ea re nullum eſt arbitrium? quin tu hoc crimen aut obijce, ubi licet agere: aut iacere noli, ubi non oportet. tametſi iam hoc tuo teſtimonio crimen ſublatum eſt. nam quo tu tempore illa formula uti noluiſti, nihil hunc in ſocietatem fraudis feciſſe oſtendiſti. Fecit pactionem: num tabulas habet, an non? ſi non habet, quemadmodum pactio eſt? ſi habet, cur non nominas? Dic nunc, Roſcium abs te petiſſe, ut familiarem ſuum ſumeres arbitrum: non petijt. dic pactionem feciſſe, ut abſoluere tur: nō pepigit. quaere, quare ſit abſolutus: quod erat

ſumma

*ſumma innocentia, & integritate. quid enim factum eſt? uenisti domum ultro Roſcij: ſatisfeciſti: quod temere commiſiſſes in iudicium ut denunciares, rogaſti ut ignoſceret: te affuturum negaſti: deberi tibi ex ſocietate nihil, clamitaſti. iudici hic denunciauit: abſolutus eſt. tamen fraudis, ac furti mentionem facere audes? Perſtat in impudentia. pactionem enim, inquit, mecum fecerat. iccirco uidelicet, ne condemnaretur? quid erat cauſſae, cur metueret ne condemnaretur? res erat manifeſta: furtum erat apertum. cuius rei furtum factum erat? exorditur magna cum exſpectatione ueteris hiſtrionis exponere ſocietatem. Panurgus, inquit, fuit Fannij. is fuit ei cum Roſcio communis. hic primum queſtus eſt non leuiter Saturius, communem factum eſſe gratis cum Roſcio, qui pretio proprius fuiſſet Fannij. largitus eſt ſcilicet, homo liberalis, & diſſolutus, & bonitate affluens, Fannius Roſcio. ſic puto. quoniam ille hic conſtitit paulliſper, mihi quoque neceſſe eſt paullum commorari. Panurgum tu, Saturi, proprium Fannij dicis fuiſſe: at ego totum Roſcij fuiſſe contendo. quid erat enim Fannij? corpus: quid Roſcij? diſciplina. facies non erat, ars erat pretioſa. ex qua parte erat Fannij, non erat* H-S. IↃↃↃ *:ex qua parte erat Roſcij, amplius erat* H-S. CCCIↃↃↃ. *nemo enim illum ex trunco corporis ſpectabat, ſed ex artificio comico aeſtimabat. nam illa membra merere per ſe non amplius poterāt duodecim aeris: diſciplina, quae erat ab hoc tradita, locabat ſe nō minus* H-S. CCCIↃↃↃ

*oſo-*

*o ſocietatem captioſam, & idignam, ubi alter* H-S ↄↄↄ, *alter*, C C C I ↄ ↄ ↄ *quod ſit, in ſocietatem affert. niſi icirco moleſte pateris, quod* H-S. I ↄ ↄ ↄ *tu ex arca proferebas*, H-S. CCCIↄↄↄ *ex diſciplina & artificio Roſcius promebat. quam enim rem, & exſpectationem, quod ſtudium, & quem fauorem ſecum in ſcenam attulit Panurgus? quod Roſcij fuit diſcipulus. qui diligebant hunc, illi fauebant: qui admirabantur hunc, illum probabant: qui denique huius nomen audierant, illum eruditum, & perfectum exiſtimabant. ſic eſt uulgus; ex ueritate pauca, ex opinione multa aeſtimat: quid ſciret, ille, perpauci animaduertebant: ubi didiciſſet, omnes quaerebant: nihil ab hoc prauum & peruerſum produci poſſe arbitrabantur. ſi ueniret ab Statilio, tametſi artificio Roſcium ſuperaret, aſpicere nemo poſſet. nemo enim, ſicut ex improbo patre probum filium naſci, ſic ex peſſimo hiſtrione bonum comoedum fieri poſſe exiſtimaret. quia ueniebat a Roſcio, plus etiam ſcire, quam ſciebat, uidebatur. quod item nuper in Erote comoedo uſu uenit: qui poſtea quam e ſcena non modo ſibilis, ſed etiam conuicio explodebatur, ſicut in aram confugit in huius domum, diſciplinam, patrocinium, nomen. itaque perbreui tempore, qui ne in nouiſſimis quidem erat hiſtrionibus, ad primos peruenit comoedos. quae res extulit eum? una commendatio huius: qui tamen Panurgum illum non ſolum, ut Roſcij diſcipulus fuiſſe diceretur, domum recepit, ſed etiam ſummo cum labore, ſtomacho, miſeriaq. erudijt. nam*

quo

*quo quiſque eſt ſolertior, ingenioſior, hoc docet iracundius, & laborioſius. quod enim ipſe celeriter arripuit, id cum tarde percipi uidet, diſcruciatur. Paullo longius oratio mea prouecta eſt hac de cauſa, ut condicionem ſocietatis diligenter cognoſceretis. quae deinde conſecuta? Panurgum, inquit, hunc ſeruum communem, Q. Flauius Tarquinienſis quidam interfecit. in hanc rem, inquit, me cognitorem dediſti: lite conteſtata, iudicio damni iniuria conſtituto, tu ſine me cum Flauio decidiſti: utrum pro dimidia parte, an pro tota ſocietate? planius dicam: utrum pro me, an pro me, & pro te? pro me? potui. exemplo multorum licitum eſt: iure fecerunt multi: nihil in ea re tibi iniuriae feci: pete tu tuum: exige, & aufer quod debetur: ſuam quiſque partem iuris poſſideat, ac perſequatur. at enim tu tuum negotium geſſiſti bene: gere & tu tuum bene. magno tuam dimidiam partem decidiſti: magno et tu tuā partē decide.* H-S. CCCIƆƆƆ *tu abſtuliſti: ſi ſit hoc uero,* H-S. CCCIƆƆƆ *tu quoque aufer. ſed hanc deciſionem Roſcij, oratione, & opinione augere licet, re, & ueritate mediocrem & tenuem eſſe inuenietis. accepit enim agrum temporibus ijs, cum iacerent pretia praediorum: qui ager neque uillam habuit, neque ex ulla parte fuit cultus: qui nunc multo pluris eſt, quam tunc fuit. neque id eſt mirum. tum enim propter reip. calamitates omnium poſſeſſiones erant incertae: nunc, deum immortalium benignitate, omnium fortunae ſunt certae. tum erat ager incultus, ſine tecto, nunc*

*eſt*

*eſt cultiſſimus, cum optima uilla. Verumtamen, quoniam natura tam maleuolus es, numquam iſta te moleſtia, & cura liberabo. Praeclare ſuum negotium geſſit Roſcius, fundum fructuoſiſſimum abſtulit: quid ad te? tuam partem dimidiam, quemadmodum uis, decide. Vertit hic rationem, & id, quod probare non poteſt, fingere conatur. de tota re, inquit, decidiſti. Ergo huc uniuerſa cauſſa deducitur, utrum Roſcius cum Flauio de ſua parte, an de tota ſocietate fecerit pactionem. nam ego Roſcium, ſi quid communi nomine tetigit, confiteor praeſtare debere ſocietati. ſocietatis, non ſuas lites redemit, cum fundum a Flauio accepit. quid ita ſatis non dedit, amplius a ſe neminem petiturum? qui de ſua parte decidit, reliquis integram relinquit actionem: qui pro ſocijs tranſigit, ſatiſdat neminem eorum poſtea petiturum. quid ita Flauio ſibi cauere non uenit in mentem? neſciebat uidelicet Panurgum fuiſſe in ſocietate: ſciebat. neſciebat Fannium Roſcio eſſe ſocium: praeclare. nam iſte cum eo litem conteſtatam habebat. cur igitur decidit, & non reſtipulatur, neminem amplius petiturum? cur de fundo decidit, & iudicio non abſoluitur? cur tam imperite facit, ut nec Roſciũ ſtipulatione alliget, neque a Fannio iudicio ſe abſoluat? eſt hoc primum & ex condicione iuris, & ex conſuetudine cautionis grauiſſimum, & firmiſſimum argumentum: quod ego pluribus uerbis amplecterer, ſi non alia certiora & clariora teſtimonia in cauſſa haberem. & ne forte me hoc fruſtra pollicitum*

*eſſe*

*eſſe praedices, te, te, inquam, Fanni ab tuis ſubſellijs contra te teſtem ſuſcitabo. Criminatio tua quae eſt? Roſcium cum Flauio pro ſocietate decidiſſe. quo tempore? abhinc annis quattuor. Defenſio mea quae eſt? Roſcium pro ſua parte cum Flauio tranſegiſſe. repromittis tu abhinc triennium Roſcio. quid? recita iſtam reſtipulationem clarius. attende quaeſo, Piſo: Fannium inuitum, & huc atque illuc tergiuerſantem, teſtimonium contra ſe dicere cogo. quid enim reſtipulatio clamat?* QVOD. A. FLAVIO. ABSTVLERO, PARTEM. DIMIDIAM. INDE. ROSCIO. SOLVTVRVM. SPONDEO. *tua uox eſt, Fanni. quid tu auferre potes a Flauio, ſi Flauius nihil debet? quid hic porro nunc reſtipulatur, quod iampridem ipſe exegit? quid uero Flauius tibi daturus eſt, qui Roſcio omne, quod debuit, diſſoluit? cur in re tam ueteri, in negotio tam confecto, in ſocietate diſſoluta, noua haec reſtipulatio interponitur? quis eſt huius reſtipulationis ſcriptor? teſtis? arbiter? quis? tu, Piſo: tu enim Q. Roſcium pro opera pro labore, quod cognitor fuiſſet, quod uadimonia obiſſet, rogaſti ut Fannio daret* H-S. CCCIƆƆƆ, *hac condicione, ut, ſi quid ille exegiſſet a Flauio, partem eius dimidiam Roſcio diſſolueret. ſatis ne iſta reſtipulatio dicere tibi uidetur aperte, Roſcium pro ſe decidiſſe? At enim forſitan hoc tibi ueniat in mẽtem, repromiſiſſe Fãniũ Roſcio, ſi quid a Flauio exegiſſet, eius partem dimidiã; ſed omnino exegiſſe nihil. Quid? tu non exitum exactionis, ſed initium repromiſſionis*

*ſpectare*

*ſpectare debes: neque, ſi ille perſequi noluit, non, quod in ſe fuit, iudicauit Roſcium ſuas, non ſocietatis lites redemiſſe. Quid, ſi tandem planum facio, poſt deciſionem ueterem Roſcij, poſt repromiſſionem recentem hanc Fannij* H-S. CCCIↃↃↃ *Fannium a Q. Flauio Panurgi nomine abſtuliſſe? tamen diutius illudere uiri optimi exiſtimationi Q. Roſcij audebit? paullo ante quaerebam, id quod uehementer ad rem pertinebat, qua de cauſſa Flauius, cum de tota lite faceret pactionem, neque ſatis acciperet a Roſcio, neque iudicio abſolueretur a Fannio. nunc uero, id quod mirum & incredibile eſt, requiro, quamobrem, cum de tota re decidiſſet cum Roſcio,* H-S. CCCIↃↃↃ *ſeparatim Fannio diſſoluit. hoc loco, Saturi, quid pares reſpondere, ſcire cupio; utrum, omnino Fannium a Flauio* H-S. CCCIↃↃↃ *non abſtuliſſe, an alio nomine, & alia de cauſſa abſtuliſſe? ſi alia de cauſſa; quae ratio tibi cum eo interceſſerat? nulla. addictus erat tibi? non. fruſtra tempus contero. omnino, inquit,* H-S. CCCIↃↃↃ *a Flauio non abſtulit neque Panurgi nomine, neque cuiuſquam. ſi planum facio, poſt hanc recentem ſtipulationem Roſcij* H-S CCCIↃↃↃ *a Flauio te abſtuliſſe; numquid cauſſae eſt, quin ab iudicio abeas turpiſſime uictus? quo teſte igitur hoc planum faciam? uenerat, ut opinor, haec res in iudicium? certe. quis erat petitor? Fannius. quis reus? Flauius. quis iudex? Cluuius. ex his unus mihi teſtis eſt producendus, qui pecuniam datam dicat. quis eſt ex his grauiſſimus? ſine controuerſia,*

*ſia, qui omnium iudicio comprobatus eſt, iudex. quem igitur ex his tribus a me teſtem expectabis? petitorem? Fannius eſt: contra ſe numquam teſtimonium dicet. reum? Flauius eſt: is iampridem eſt mortuus: ſi uiueret, uerba eius audiretis. iudicem? Cluuius eſt. quid is dicit?* H-S. CCCIↃↃↃ *Panurgi nomine Flauium Fannio diſſoluiſſe. quem tu ſi ex cenſu ſpectas, eques R. eſt: ſi ex uita, homo clariſſimus eſt: ſi ex te, iudicem ſumpſiſti: ſi ex ueritate, id, quod ſcire potuit, & debuit, dixit. nega, nega nunc, equiti R. homini honeſto, iudici tuo, credi oportere. circumſpicit, aeſtuat, negat nos Cluuij teſtimonium recitaturos. recitabimus: erras: inani, & tenui ſpe te conſolaris. recita teſtimonium T. Manilij, & C. Luſcij Ocreae, duorum ſenatorum, hominum ornatiſſimorum, qui ex Cluuio audierunt. Vtrum dicis, Luſcio, & Manilio, an & Cluuio non eſſe credendum? planius atque apertius dicam: utrum Luſcius, et Manilius nihil de* H-S. CCCIↃↃↃ *ex Cluuio audierunt, an Cluuius falſum Luſcio, & Manilio dixit? hoc ego loco, ſoluto & quieto ſum animo: &, quorſum recidat reſponſum tuum, non magnopere laboro: firmiſſimis enim, & ſanctiſſimis teſtimonijs uirorum optimorum cauſſa Roſcij communita eſt. ſi iam tibi deliberatum eſt, quibus abroges fidem iuriſiurandi: reſponde. Manilio, & Luſcio negas eſſe credendum? dic, aude. eſt tuae contumaciae, arrogantiae, uitaeq. uniuerſae uox. quid exſpectas, quam mox ego Luſcium, & Manilium dicam ordine eſſe ſenatores,*

*res,*

*res, aetate grandes natu, natura ſanctos & religioſos, copijs rei familiaris locupletes, & pecunioſos? non faciam: nihil mihi detraham, cum illis exactae aetatis ſeueriſſime fructum, quem meruerunt, retribuam. magis mea adoleſcentia indiget illorum bona exiſtimatione, quam illorum ſeueriſſima ſenectus deſiderat meam laudem. Tibi uero, Piſo, diu deliberandum, & concoquendum eſt, utrum potius Chereae iniurato in ſua lite, an Manilio, & Luſcio iuratis in alieno iudicio credas. Reliquum eſt, ut Cluuium falſum dixiſſe Luſcio, & Manilio contendat. quod ſi facit, qua impudentia eſt? eum ne teſtem improbabit, quem iudicem probarit? ei negabit credi oportere, cui ipſe crediderit? eius teſtis ad iudicem fidem infirmabit, cuius propter fidem & religionem iudicis teſtes comparabat? quem ego ſi ferrem iudicem, refugeee non deberet; cum teſtem producam, reprehendere audebit? Dixit enim, inquit, iniuratus Luſcio, & Manilio. ſi diceret iuratus, crederes? at quid intereſt inter periurum, & mendacem? qui mentiri ſolet, peierare conſueuit. quem ego, ut mentiatur, inducere poſſum; ut peieret, exorare facile potero. nam qui ſemel a ueritate deflexit, hic non maiore religione ad periurium, quam ad mendacium, perduci conſueuit. quis enim deprecatione deorum, non conſcientiae fide, commouetur? propterea, quae poena ab dijs immortalibus periuro, haec eadem mendaci conſtituta eſt. non enim pactione uerborum, quibus iuſiurandum comprehenditur, ſed ex perfi-*

*dia,*

*dia, & malitia, per quam inſidiae tenduntur alicui, dij immortales hominibus iraſci, & ſuccenſere conſuerunt. At ego hoc ex contrario contendo. leuior eſſet auctoritas Cluuij, ſi diceret iuratus, quam nunc eſt, cum dicit iniuratus. tum enim forſitan improbis nimis cupidus uideretur, qui qua de re iudex fuiſſet, teſtis eſſet: nunc omnibus inimicis, neceſſe eſt, caſtiſſimus, & conſtantiſſimus eſſe uideatur, qui id, quod ſcit, familiaribus ſuis dicit. Dic nunc, ſi potes, ſi res, ſi cauſſa patitur, Cluuium eſſe mentitum. mentitus eſt Cluuius? ipſa mihi ueritas manum iniecit, & paulliſper conſiſtere, & commorari cogit. Vnde hoc totum ductum, & conflatum mendacium eſt? Roſcius eſt uidelicet homo callidus & uerſutus: hoc initio cogitare cœpit: quoniam Fannius a me petit* HS. IↃↃↃ, *petam a C. Cluuio, equite R. ornatiſſimo homine, ut mea cauſſa mentiatur; dicat deciſionem factam eſſe, quae facta non eſt;* HS. CCCIↃↃↃ *a Flauio data eſſe Fannio, quae data non ſunt. eſt hoc principium improbi animi, miſeri ingenij, nullius conſilij. quid deinde? Poſtea quam ſe praeclare confirmauit, uenit ad Cluuium, quem hominem? leuem? immo grauiſſimum: mobilem? immo conſtantiſſimum: familiarem? immo alieniſſimum. hunc poſtea quam ſalutauit, rogare coepit, & blande et cõcinne ſcilicet: mentire mea cauſſa; uiris optimis, tuis familiaribus, praeſentibus dic Flauium cum Fannio de Panurgo decidiſſe, qui nihil tranſegit: dic* HS. CCCIↃↃↃ *dediſſe, qui aſſem nullũ dedit. Quid ille? ego uero cupide*

*rit ne Roſcius ex ſocietate ſuam partem petere, nec ne? ſi non potuit, quemadmodum abſtulit? ſi potuit, quemadmodum non ſibi exegit? nam quod ſi petitur, certe alteri non exigitur. an ita eſt? ſi, quod uniuerſae ſocietatis fuiſſet, petiſſet; quod tum exactum eſſet, aequaliter omnes partirentur: nunc, cum petierit quod ſuae partis eſſet, non, quod abſtulit, ſoli ſibi exegit? Quid intereſt inter eum, qui per ſe litigat, & qui cognitor eſt datus? qui per ſe litem conteſtatur, ſibi ſoli petit: alteri nemo poteſt, niſi qui cognitor eſt factus. ita ne uero? cognitor ſi fuiſſet tuus; quod uiciſſet iudicio, ferres tuum: ſuo nomine petiјt; quod abſtulit, tibi, non ſibi exegit? quod ſi quiſquam petere poteſt alteri, qui cognitor non eſt factus: quaero, quid ita, cum Panurgus eſſet interfectus, & lis conteſtata cum Flauio damni iniuria eſſet, tu in eam litem cognitor Roſcij ſis factus? cum praeſertim ex tua oratione, quodcunque tibi peteres, huic peteres; quodcunque tibi exigeres, id in ſocietatem recideret. quod ſi ad Roſcium nihil perueniret, quod tu a Flauio abſtuliſſes, niſi te in ſuam litem dediſſet cognitorem: ad te peruenire nihil debet, quod Roſcius pro ſua parte exegit, quoniam tuus cognitor non eſt factus. quid enim huic rei reſpondere poteris, Fanni? cum de ſua parte Roſcius tranſegit cum Flauio, actionem tibi tuã reliquit, an non? ſi non reliquit, quemadmodum* H-S CCCIↃↃↃ *ab eo poſtea exegiſti? ſi reliquit, quid ab hoc petis, quod per te perſequi et petere debes? ſimillima enim, et maxime gemina ſocietas hereditatis eſt.*

*quemadmodum ſocius in ſocietate habet partem: ſic heres in hereditate habet partem. ut heres ſibi ſoli, non coheredibus, petit: ſic ſocius ſibi ſoli, non ſocijs, petit: & quemadmodum uterque pro ſua parte petit, ſic pro ſua parte diſſoluit; heres ex ſua parte, qua hereditatem adijt; ſocius ex ea, qua ſocietatem coijt. quemadmodum ſuam partem Roſcius ſuo nomine cõdonare potuit Flauio, ut eam tu non peteres: ſic cum exegit ſuam partem, & tibi integram petitionem reliquit, tecum partiri non debet. niſi forte tu peruerſo more, quod huius eſt, ab alio extorquere non potes, huic eripere potes. Perſtat in ſententia Saturius; quodcunque ſibi petat ſocius, id ſocietatis fieri. quod ſi ita eſt: qua, malum, ſtultitia fuit Roſcius, qui ex iuris peritorum conſilio & auctoritate reſtipularetur a Fannio diligenter, ut, quod is exegiſſet a Flauio, dimidiam partem ſibi diſſolueret; ſiquidem ſine cautione, & repromiſſione nihilo minus id Fannius ſocietati, hoc eſt Roſcio, debebat?*

*deſiderantur non pauca.*

# DIVINATIO. IN. C. VERREM
## SIVE. DE. CONSTITVENDO
## ACCVSATORE
## ORATIO. IV

SI QVIS *ueſtrum, iudices, aut eorum, qui adſunt, forte miratur, me, qui tot annos in cauſſis, iudicijsq. publicis ita ſim uerſatus, ut defenderim multos, laeſerim neminem, ſubito nunc, mutata uoluntate, ad accuſandum deſcendere; is, ſi mei conſilij cauſſam rationemq. cognouerit, una & id, quod facio, probabit, & in hac cauſſa profecto neminem mihi eſſe praeponendum actorem putabit. Cum quaeſtor in Sicilia fuiſſem, iudices, itaque, ex ea prouincia deceſſiſſem, ut Siculis omnibus iucundam diuturnamq. memoriam quaeſturae nominisq. mei relinquerem; factum eſt, uti cum ſummum in ueteribus patronis multis, tum non nullum etiam in me praeſidium ſuis fortunis conſtitutum eſſe arbitrarentur. qui nunc populati, atque uexati, cuncti ad me publice ſaepe uenerunt, ut ſuarum fortunarum omnium cauſſam defenſionemq. ſuſciperem. me ſaepe eſſe pollicitum, ſaepe oſtendiſſe dicebant, ſi quod tempus accidiſſet, quo tempore aliquid a me requirerent, commodis eorum me non defuturum. ueniſſe tempus aiebant, non iam ut commoda ſua, ſed ut uitam ſalutemq. totius prouinciae defenderim: ſeſe iam ne deos quidem in ſuis urbibus, ad quos*

*inſtituto meo uideor, & non omnino a defendendis hominibus ſubleuandisq. diſcedere. quod ſi hanc cauſſam tam idoneam, tam illuſtrem, tam grauem non haberem; ſi aut hoc a me Siculi non petiſſent, aut mihi cum Siculis cauſſa tantae neceſſitudinis non intercederet, & hoc, quod facio, me reip. cauſſa faceret profiterer, ut homo ſingulari cupiditate, audacia, ſcelere praeditus, cuius furta, atque flagitia non in Sicilia ſolum, ſed in Achaia, Aſia, Cilicia, Pamphylia, Romae denique ante oculos omnium maxima turpiſſimaq. noſſemus, me agente in iudicium uocaretur: quis tandem eßet, qui meum factum, aut conſilium poſſet reprehendere? quid eſt, pro deum hominumq. fidem, in quo ego reip. plus hoc tempore prodeſſe poſſim? quid eſt, quod aut populo R. gratius eſſe debeat, aut ſocijs exterisq. nationibus optatius eſſe poſſit, aut ſaluti fortunisq. omnium magis accommodatum ſit? populatae, uexatae, funditus euerſae prouinciae: ſocij, ſtipendiarijq. populi R. afflicti, miſeri, iam non ſalutis ſpem, ſed exitij ſolatium quaerunt. qui iudicia manere apud ordinem ſenatoriũ uolunt, queruntur accuſatores ſe idoneos non habere. qui accuſare poſſunt, iudiciorum ſeueritatem deſiderant. populus R. interea, tametſi multis incommodis difficultatibusq. affectus eſt, tamen nihil aeque in rep. atque illam ueterem iudiciorum uim grauitatemq. requirit. iudiciorum deſiderio tribunicia poteſtas efflagitata eſt. iudiciorum leuitate ordo quoque alius ad res iudicandas poſtulatur. iudicum culpa, at*

*que dedecore etiam cenſorium nomen, quod aſperius antea populo uideri ſolebat, id nunc poſcitur, id iam populare; atque plauſibile factum eſt, in hac libidine hominum nocentiſſimorum, in populi R. quotidiana querimonia, iudiciorum infamia, totius ordinis offenſione, cum hoc unum his tot incommodis remedium eſſe arbitrarer, ut homines idonei, atque integri cauſſam reip. legumq. ſuſciperent; fateor me ſalutis omnium cauſſa ad eam partem acceſſiſſe reip. ſubleuandae, quae maxime laboraret. nunc, quoniam, quibus rebus adductus ad cauſſam acceſſerim, demonſtraui; dicendum neceſſario eſt de contentione noſtra, ut in conſtituendo accuſatore, quod ſequi poſſitis, habeatis. Ego ſi intelligo, iudices: cum de pecunijs repetundis nomen cuiuſpiam deferatur, ſi certamen inter aliquos ſit, cui potiſſimum delatio detur, haec duo in primis ſpectari oportere; quem maxime uelint actorem eſſe ij, quibus factae eſſe dicantur iniuriae; & quem minime uelit is, qui eas iniurias feciſſe arguatur. in hac cauſſa, iudices, tametſi utrumque eſſe arbitror perſpicuum, tamen de utroque dicam, & de eo prius, quod apud uos plurimum debet ualere, hoc eſt de uoluntate eorum, quibus iniuriae factae ſunt, quorum cauſſa iudicium de pecunijs repetundis eſt conſtitutum. Siciliam prouinciam C. Verres per triennium depopulatus eſſe, Siculorum ciuitates uaſtaſſe, domos exinaniſſe, fana ſpoliaſſe dicitur. adſunt, queruntur Siculi uniuerſi: ad meam fidem, quam habent*

*bent*

*bent ſpectatam iam, & diu cognitam, confugiunt: auxilium ſibi per me a uobis, atque a popul. R. legibus petunt: me defenſorem calamitatum ſuarum, me ultorem iniuriarum, me cognitorem iuris ſui, me actorem cauſſae totius eſſe uoluerunt. Vtrum, Q. Caecili, hoc dices, me non Siculorum rogatu ad cauſſam accedere, an optimorum fideliſſimorum ſociorum uoluntatem apud hos grauem eſſe non oportere? ſi id audebis dicere, quod C. Verres, cui te inimicum eſſe ſimulas, maxime exiſtimari uult, Siculos hoc a me non petiſſe: primum cauſſam inimici tui ſubleuabis; de quo non praeiudicium, ſed plane iudicium iam factum putatur, quod ita percrebuit, Siculos omnes actorem ſuae cauſſae contra illius iniurias quaeſiſſe. hoc ſi tu, inimicus eius, factum negabis, quod ipſe, cui maxime haec res obſtat, negare non audet: uideto, ne nimium familiariter inimicitias exercere uideare. deinde ſunt teſtes uiri clariſſimi noſtrae ciuitatis: quos omnes a me nominari non eſt neceſſe: eos, qui adſunt, appellabo: quos, ſi mentirer teſtes eſſe impudẽtiae meae minime uellem. ſcit is, qui eſt in conſilio, C. Marcellus: ſcit is, quem adeſſe uideo, Cn. Lentulus Marcellinus: quorum fide, atque praeſidio Siculi maxime nituntur, quod omnino Marcellorum nomini tota illa prouincia adiuncta eſt. hi ſciunt, hoc non modo a me petitum eſſe, ſed ita ſaepe, & ita uehementer eſſe petitum, ut aut cauſſa mihi ſuſcipienda fuerit, aut officium neceſſitudinis repudiandum. ſed quid ego his teſtibus utor? quaſi*

*res*

*res dubia, aut obſcura ſit. adſunt homines ex tota prouincia nobiliſſimi, qui praeſentes uos orant atque obſecrant, iudices, ut in actore cauſſae ſuae deligendo ueſtrum iudicium a ſuo iudicio ne diſcrepet. omnium ciuitatum totius Siciliae legationes adſunt, praeter duas ciuitates: quarum duarum ſi adeſſent, duo crimina uel maxima minuerentur, quae cum his ciuitatibus C. Verri communicata ſunt. At enim cur a me potiſſimum hoc praeſidium petiuerunt? ſi eſſet dubium, petiſſent a me praeſidium, nec ne; dicerem, cur petiſſent: nunc uero, cum id ita perſpicuum ſit, ut oculis iudicare poſſitis; neſcio, cur hoc mihi detrimento eſse debeat, ſi id mihi obijciatur, me potiſſimum eſse delectum. uerum id mihi non ſumo, iudices, & hoc non modo in oratione mea non pono, ſed ne in opinione quidem cuiuſquam relinquo, me omnibus patronis eſſe praepoſitum. non ita eſt: ſed uniuſcuiuſque, temporis, ualetudinis, facultatis ad agendum, ducta ratio eſt. mea fuit ſemper haec in hac re uoluntas, & ſententia, quemuis ut hoc mallent, de ijs, qui eſſent idonei, ſuſcipere, quam me; me ut mallent, quam neminem. Reliquum eſt, iam ut illud quaeramus; cum hoc conſtet, Siculos a me petiſſe, ecquid hanc rem apud uos, animosq. ueſtros ualere oporteat, ecquid auctoritatis apud uos in ſuo iure repetundo ſocij populi R. ſupplices ueſtri habere debeant. de quo quid ego plura commemorem? quaſi uero dubiũ ſit, quin tota lex de pecunijs repetundis ſociorum cauſſa conſtituta ſit. nam ciuibus cum ſunt ereptae pe-*

*pecuniae, ciuili fere actione, & priuato iure repetuntur: haec lex ſocialis eſt: hoc ius nationum exterarum eſt: hanc habent arcem, minus aliquanto nunc quidem munitam, quam antea; uerumtamen, ſi qua reliqua ſpes eſt, quae ſociorum animos conſolari poſſit, ea tota in hac lege poſita eſt. cuius legis non modo a populo R. ſed etiam ab ultimis nationibus iampridem ſeueri cuſtodes requiruntur. quis igitur eſt, qui neget oportere eorum arbitratu lege agi, quorum cauſſa lex ſit conſtituta? Sicilia tota, ſi una uoce loqueretur, hoc diceret: quod auri, quod argenti, quod ornamentorum in meis urbibus, ſedibus, delubris fuit, quod in unaquaque re beneficio ſenatus populiq. R. iuris habui, id mihi tu, C. Verres, eripuiſti, atque abſtuliſti. quo nomine abs te ſeſtertium millies ex lege repeto. ſi uniuerſa, ut dixi, prouincia loqui poßet, hac uoce uteretur. quoniam id non poterat, harum rerum actorem, quod idoneum eße arbitrata eſt, ipſa delegit. in huiuſmodi re quiſquam tam impudens reperietur, qui ad alienam cauſſam inuitis ijs, quorum negocium eſt, accedere, aut aſpirare audeat? Si tibi, Q. Caecili, hoc Siculi dicerent; te non nouimus; neſcimus, qui ſis; numquam te antea uidimus; ſine nos per eum noſtras fortunas defendere, cuius fides eſt nobis cognita: non ne id dicerent, quod cuiuis probare deberent? nunc hoc dicunt, utrumque ſe noſſe, alterum ſe cupere defenſorem eſſe fortunarum ſuarum, alterum plane nolle. cur nolint, etiam ſi tacent, ſatis dicunt. uerum non tacent.*

*tamen*

*tamen his inuitiſſimis te offeres? tamē in aliena cauſſa loquere? tamen eos defendes, qui ſe ab omnibus deſertos potius, quam abs te defenſos eſſe malunt? tamē his operam tuam pollicebere, qui te neque uelle ſua cauſſa, nec, ſi cupias, poſſe arbitrantur? cur eorum ſpē exiguam reliquarum fortunarum, quam habent in legis & iudicij ſeueritate poſitam, ui extorquere conaris? cur te interponis inuitiſſimis ijs, quibus maxime lex conſultum eſſe uult? cur, de quibus in prouincia non optime es meritus, eos nunc plane fortunis omnibus conaris euertere? cur ijs non modo perſequendi iuris ſui, ſed etiam deplorandae calamitatis adimis poteſtatem? nam, te actore, quem eorum affuturum putas, quos intelligis, non ut, per te alium, ſed ut per aliquem te ipſum ulciſcantur, laborare? At enim ſolum id eſt, ut me Siculi maxime uelint: alterum illud credo obſcurum eſt, a quo Verres minime ſe accuſari uelit. ecquis umquam tam palam de honore, tam uehementer de ſalute ſua contendit, quam ille, atque illius amici, ut ne haec mihi delatio detur? ſunt multa, quae Verres in me eſſe arbitratur, quae ſcit in te, Q. Caecili, non eſſe: quae cuiuſmodi in utroque noſtrum ſunt, paullo poſt commemorabo: nunc tantum id dicam, quod tacitus tu mihi aſſentiare; nullam rem in me eſſe, quam ille contemnat; nullam in te, quam pertimeſcat. itaque magnus ille defenſor, & amicus eius, tibi Hortenſius ſuffragatur, me oppugnat; aperte ab iudicibus petit, ut tu mihi anteponare: & ait, hoc ſe honeſte, ſine ulla inuidia, ac ſine*

*ulla*

ulla offenſione contendere. non enim, inquit, illud peto, quod ſoleo, cum uehementius contendi, impetrare: reus ut abſoluatur, non peto: ſed ut ab hoc potius, quam ab illo accuſetur, id peto. da mihi hoc: concede, quod facile eſt, quod honeſtum, quod non inuidioſum: quod cum dederis, ſine ullo tuo periculo, ſine infamia illud dederis, ut is abſoluatur, cuius ego cauſſa laboro. & ait idem, ut aliquis metus adiunctus ſit ad gratiam, certos eſſe in conſilio, quibus oſtendi tabellas uelit: id eſſe perfacile: non enim ſingulos ferre ſententias, ſed uniuerſos conſtituere: ceratam unicuique tabellam dari cera legitima, non illa infami, ac nefaria. atque is non tam propter Verrem laborat, quam quod eum minime res tota delectat. uidet enim, ſi a pueris nobilibus, quos adhuc eluſit, ſi a quadruplatoribus, quos non ſine cauſſa cõtempſit ſemper, ac pro nihilo putauit, accuſandi uoluntas ad uiros fortes, ſpectatosq. homines translata ſit, ſe in iudicijs dominari non poſſe. huic ego homini iam ante denuncio; ſi a me cauſſam hanc uos agi uolueritis, rationem illi defendendi totam eſſe mutandam, & ita tamen mutãdam, ut meliore, & honeſtiore condicione ſit, quam qua ipſe eſſe uult; ut imitetur homines eos, quos ipſe uidit, ampliſſimos, L. Craſſum, & M. Antoniũ, qui nihil ſe arbitrabãtur ad iudicia cauſſasq. amicorũ, praeter fidem, et ingeniũ, afferre oportere. nihil erit, quod me agente arbitretur iudicium ſine magno multorum periculo poſſe corrumpi. ego in hoc iudicio mihi Siculorum cauſſam receptam, populi R. ſuſceptam eſſe arbi-

*arbitror: ut mihi non unus homo improbus opprimendus ſit, id quod Siculi petiuerunt, ſed omnino omnis improbitas, id quod populus R. iam diu flagitat, extinguenda, atque delenda ſit. in quo ego quid eniti, aut quid efficere poſſim, malo in aliorum ſpe relinquere, quam in oratione mea ponere. Tu uero, Caecili, quid potes? quo tempore, aut qua in re non modo ſpecimen ceteris aliquod dediſti, ſed tute tui periculum feciſti? in mentem tibi non uenit, quid negotij ſit, cauſſam publicam ſuſtinere? uitam alterius totam explicare? atque eam non modo in animis iudicum, ſed etiam in oculis, conſpectuq. omnium exponere? ſociorum ſalutem, commoda prouinciarum, uim legum, grauitatem iudiciorum defendere? cognoſce ex me, quoniam hoc primum tempus diſcendi nactus es, quam multa eſſe oporteat in eo, qui alterum accuſet: ex quibus ſi unum aliquod in te cognoueris, ego iam tibi ipſe iſtuc, quod expetis, mea uoluntate concedam. primum integritatem, atque innocentiam ſingularem: nihil eſt enim, quod minus ferendum ſit, quam rationem ab altero uitae repoſcere eum, qui non poſſit ſuae reddere. hic ego de te plura non dicam: unum illud credo omnes animaduertere, te adhuc ab nullis, niſi a Siculis, potuiſſe cognoſci: Siculos hoc dicere, cum eidem ſint irati, cui tu te inimicum eſſe dicis, ſeſe tamen, te actore, ad iudicium non affuturos. quare negent, ex me non audies: hos patere id ſuſpicari, quod neceſſe eſt. illi quidem, ut eſt hominum genus nimis acutum, & ſuſpicioſum, non*

*te*

*te ex Sicilia litteras in Verrem deportare uelle arbitrantur, ſed, cum iiſdem litteris illius praetura, & tua quaeſtura conſignata ſit, aſportare te uelle ex Sicilia litteras ſuſpicantur. Deinde, accuſatorem firmum, uerumq. eſſe oportet. eum ego ſi te putem cupere eſſe, facile intelligo eſſe non poſſe. nec ea dico, quae, ſi dicam, tamen infirmare non poſſis: te, ante quam de Sicilia deceſſeris, in gratiam rediſſe cum Verre: Potamonem, ſcribam, & familiarem tuum, retentum eſſe a Verre in prouincia, cum tu decederes: M. Caecilium, fratrem tuum, lectiſſimum, atque ornatiſſimum adoleſcentem, non modo non adeſſe, neque tecum tuas iniurias perſequi, ſed eſſe cum Verre. cum illo familiariſſime, atque amiciſſime uiuere. ſunt haec, & alia in te falſi accuſatoris ſigna permulta: quibus ego nunc non utor: hoc dico, te, ſi maxime cupias, tamen uerum accuſatorem eſſe non poſſe. uideo enim permulta eſſe crimina, quorum tibi ſocietas cum Verre eiuſmodi eſt, ut ea in accuſando attingere non audeas. Queritur Sicilia tota C. Verrem ab aratoribus, cum frumentum ſibi in cellam imperauiſſet, & cum eſſet tritici, modius HS II, pro frumento in modios ſingulos duodenos ſeſtertios exegiſſe. magnum crimen, ingens pecunia, furtum impudens, iniuria non ferenda. ego hoc uno crimine illum condemnem, neceſſe eſt. tu, Caecili, quid facies? utrum hoc tantum crimen praetermittes, an obiicies? ſi obiicies; id ne alteri crimini dabis, quod eodem tempore in eadem prouincia tu ipſe feciſti? au-*

*debis*

*debis ita accuſare alterum, ut, quo minus tute condemnere, recuſare non poſſis? ſi praetermittes; qualis erit iſta tua accuſatio? quae domeſtici periculi metu, certiſſimi & maximi criminis non modo ſuſpicionem, uerum etiam mentionem ipſam pertimeſcat. Emptum eſt ex S. C. frumentum ab Siculis praetore Verre, pro quo frumento pecunia omnia ſoluta non eſt. graue eſt hoc crimen in Verrem, graue me agente, te accuſante nullum. eras enim tu quaeſtor: pecuniam publicam tu tractabas: ex qua, etiam ſi cuperet praetor, tamen, ne qua deductio fieret, magna ex parte tua poteſtas erat. huius quoque igitur criminis, te accuſante, mentio nulla fiet. ſilebitur toto iudicio de maximis, & notiſſimis illius furtis, & iniurijs. mihi crede, Caecili, non poteſt in accuſando, ſocios uere defendere is, qui cum reo criminum ſocietate coniunctus eſt. Mancipes a ciuitatibus pro frumento pecuniam exegerunt. quid? hoc Verre praetore factum eſt ſolum? non, ſed etiam quaeſtore Caecilio. quid igitur? daturus es huic crimini, quod & potuiſti prohibere ne fieret, & debuiſti? an totum id relinques? ergo id omnino Verres in iudicio ſuo nõ audiet, quod cum faciebat, quemadmodum defenſurus eſſet, non reperiebat. atque ego haec, quae in medio poſita ſunt, commemoro: ſunt alia magis occulta furta; quae ille, ut iſtius credo animos, atque impetus retardaret, cum quaeſtore ſuo benigniſſime communicauit. haec tu ſcis ad me eſſe delata: quae ſi uelim proferre, facile omnes intelligent, uobis inter uos*

*non*

non modo uoluntatem fuiſſe coniunctam, ſed ne praedam quidem adhuc eſſe diuiſam. Quapropter ſi tibi indicium poſtulabas dari, quod tecum una fecerit: concedo, ſi id lege permittitur. ſin autem de accuſatione dicimus: concedas oportet ijs, qui nullo ſuo peccato impediuntur, quo minus alterius peccata demonſtrare poſſint. Ac uide, quantum interfuturum ſit inter meam, atque tuam accuſationem. ego, etiam quae tu ſine Verre commiſiſti, Verri crimini daturus ſum, quod te non prohibuerit, cum ſummam ipſe haberet poteſtatem. tu contra, ne quae ille quidem fecit, obijcies, ne qua ex parte coniunctus cum eo repeririare. Quid illa, Caecili? contemnenda ne tibi uidentur eſſe? ſine quibus cauſſa ſuſtineri, praeſertim tanta, nullo modo poteſt. aliqua facultas agendi, aliqua dicendi conſuetudo, aliqua in foro, iudicijs, legibus aut ratio, aut exercitatio. intelligo, quam ſcopuloſo, difficiliq. in loco uerſer. nam cum omnis arrogantia odioſa eſt, tum illa ingenij, atque eloquentiae multo moleſtiſſima. quamobrem nihil dico de meo ingenio; neque eſt, quod poſſim dicere; neque, ſi eſſet, dicerem. aut enim id mihi ſatis eſt, quod eſt de me opinionis, quidquid eſt: aut, ſi id parum eſt, ego maius id commemorando facere non poſſum. de te, Caecili, iam mehercule hoc extra hanc contentionem certamenq. noſtrum familiariter tecum loquar. tu ipſe quemadmodum exiſtimes, uide etiam atque etiam: & tute collige: &, qui ſis, & quid facere poſſis, conſidera. putas ne te poſſe de maximis, acer

*biſſimisq. rebus, cum cauſſam ſociorum, fortunasq. prouinciae, ius populi R. grauitatem iudicij, legũq. ſuſceperis, tot res, tam graues, tam uarias, uoce, memoria, conſilio, ingenio ſuſtinere? putas ne te poſſe, quae C. Verres in quaeſtura, quae in legatione, quae in praetura, quae Romae, quae in Italia, quae in Achaia, Aſia, Pamphyliaq. patrarit, ea, quemadmodum locis, temporibusq. diuiſa ſint, ſic criminibus, et oratione diſtinguere? putas ne poſſe, id quod in eiuſmodi reo maxime neceſſarium eſt, facere, ut, quae ille libidinoſe, quae nefarie, quae crudeliter fecerit, ea aeque acerba, & indigna uideantur eſſe ijs, qui audient, atque illis uiſa ſunt, qui ſenſerunt? magna ſunt ea, quae dico. mihi crede, noli haec contemnere. dicẽda, demonſtranda, explicanda ſunt, omnia: cauſſa non ſolum exponenda, ſed etiam grauiter copioſeq. agenda eſt: perficiendum eſt, ſi quid agere, aut perficere uis, ut homines te non ſolum audiant, uerum etiam libẽter, ſtudioſeq. audiant. in quo ſi te multum natura adiuuaret; ſi optimis a pueritia diſciplinis, atque artibus ſtuduiſſes, et in his elaboraſſes; ſi litteras graecas Athenis, non Lilybaei, latinas Romae, non in Sicilia didiciſſes: tamen eſſet magnum, tantam cauſſam, tam exſpectatam et diligentia conſequi, & memoria complecti, & oratione exponere, & uoce, & uiribus ſuſtinere. Fortaſſe dices: quid? ergo haec in te ſunt omnia? utinam quidem eſſent: uerumtamen, ut eſſe poſſent, magno ſtudio mihi a pueritia eſt elaboratum. quod ſi ego haec propter magnitudinem rerum,*

*ac*

*ac difficultatem aſsequi non potui, qui in omni uita nihil aliud egi: quam longe tu te ab his rebus abeſſe arbitrare, quas non modo antea numquam cogitaſti, ſed ne nunc quidem, cum in eas ingrederis, quae, & quantae ſint, ſuſpicari potes? ego, qui, ſicut omnes ſciunt, in foro iudicijsq. ita uerſor, ut eiuſdem aetatis aut nemo, aut pauci plures cauſſas defenderint, & qui omne tempus, quod mihi ab amicorũ negotijs datur, in his ſtudijs, laboribusq. conſumam, quo paratior ad uſum forenſem, promptiorq. eſſe poſſim; tamen, ita deos mihi uelim propitios, ut, cum illius diei mihi uenit in mentem, quo die, citato reo, mihi dicendum ſit, non ſolum commoueor animo, ſed etiam toto corpore perhorreſco. iam nunc mente, & cogitatione proſpicio, quae tum ſtudia hominum, qui concurſus futuri ſint, quantam exſpectationem magnitudo iudicij ſit allatura, quantam auditorem multitudinem C. Verris infamia concitatura, quantam denique audientiam orationi meae improbitas illius factura ſit. quae cum cogito, iam nunc timeo, quinam pro offenſione hominum, qui illi inimici, infenſiq. ſunt, & exſpectatione omnium, & magnitudine rerum dignum eloqui poſſim. tu horum nihil metuis, nihil cogitas, nihil laboras: &, ſi quid ex uetere aliqua oratione;* Iouem ego Optimum Maximum, *aut*, Vellem, ſi fieri potuiſſet, iudices; *aut aliquid eiuſmodi ediſcere potueris; praeclare te paratum in iudicium uenturũ arbitraris. ac, ſi nemo tibi reſponſurus eſſet, tamen ipſam cauſſam, ut ego*

*arbitror, demoſtrare non poſſes: nunc illud ne quidem cogitas, tibi cum homine diſertiſſimo, & ad dicendum paratiſſimo futurum eſſe certamen? quicum modo diſſerendum, modo omni ratione pugnandum, certandumq. ſit. cuius ego ingenium ita laudo, ut non pertimeſcam; ita probo, ut me ab eo delectari facilius, quam decipi putem poſſe. numquam ille me opprimet conſilio, numquam ullo artificio peruertet: numquam ingenio me ſuo labefactare, atque infirmare conabitur: noui omnes hominis petitiones, rationesq. dicendi: ſaepe in iiſdem, ſaepe in contrariis cauſſis uerſati ſumus. ita contra me ille dicet, quamuis ſit ingenioſus, ut non nullum etiam de ſuo genio iudicium fieri arbitretur. te uero, Caecili, quẽadmodum ſit eluſurus, quam omni ratione iactaturus, uidere iam uideor: quoties ille tibi poteſtatem optionemq. facturus ſit, ut eligas utrum uelis; factũ eſſe, nec ne; uerum eſſe, an falſum: utrum dixeris, id contra te futurum. qui tibi aeſtus, qui error, quae tenebrae, dii immortales, erunt, homini minime malo. quid, cum accuſationis tuae membra diuidere coeperit, & in digitis ſuis ſingulas partes cauſſae conſtituere? quid, cum unumquodque tranſigere, expedire, abſoluere? ipſe profecto metuere incipies, ne innocenti periculum faceſſeris. quid, cum commiſerari, cõqueri, & ex illius inuidia deonerare aliquid, & in te traiicere coeperit? commemorare quaeſtoris cum praetore neceſſitudinem conſtitutam? morem maiorum? ſortis religionem? poteris ne eius oratio*

*nis*

*nis ſubire inuidiae? uide modo, etiam atque etiam conſidera. mihi enim uidetur periculum fore, ne ille non modo uerbis te obruat, ſed geſtu ipſo, ac motu corporis praeſtringat aciem ingenij tui, teq. ab inſtitutis tuis, cogitationibusq. abducat. atque huiuſce rei iudicium iam continuo uideo futurum. ſi enim mihi hodie reſpondere ad haec, quae dico, potueris; ſi ab iſto libro, quem tibi magiſter ludi neſcio quis ex alienis orationibus compoſitum dedit, uerbo uno diſceſſeris: poſſe te & illi quoque iudicio non deeſſe, & cauſſae atque officio tuo ſatisfacere arbitrabor. ſin mecum in hac proluſione nihil fueris, quem te in ipſa pugna cum acerrimo aduerſario fore putemus? Eſto: ipſe nihil eſt, nihil poteſt: at uenit paratus cum ſubſcriptoribus exercitatis, & diſertis. eſt tamen hoc aliquid, tametſi non eſt ſatis. omnibus enim rebus is, qui princeps in agendo eſt, ornatiſſimus, & paratiſſimus eſſe debet. ueruntamen L. Apuleium eſſe uideo proximum ſubſcriptorem, hominem non aetate, ſed uſu forenſi atque exercitatione tironem. deinde, ut opinor, habet Allienum, hunc tamen a ſubſellijs: qui quid in dicendo poſſit, numquam ſatis attendi: in clamando quidem uideo eum eſſe bene robuſtum, atque exercitatum. in hoc ſpes tuae ſunt omnes. hic, ſi tu eris actor conſtitutus, totum iudicium ſuſtinebit. ac ne is quidem tantum contendet in dicendo, quantum poteſt; ſed conſulet laudi, & exiſtimationi tuae, & ex eo, quod ipſe poteſt in dicendo, aliquantum remittet, ut tu: a nen ali*

*quid eſſe uideare. ut in auctoribus Graecis fieri uidemus; ſaepe illum, qui eſt ſecundarum, aut tertiarum partium, cum poſſit aliquanto clarius dicere, quam ipſe primarum, multum ſummittere, ut ille princeps quammaxime excellat: ſic faciet Allienus: tibi ſeruiet: tibi lenocinabitur: minus aliquanto contendet, quam poteſt. iam hoc conſiderate, cuiuſmodi accuſatores in tanto iudicio ſimus habituri, cum & ipſe Allienus ex ea facultate, ſi quam habet, aliquantum detracturus ſit, & Caecilius tum deniqueſe aliquid futurum putet, ſi Allienus minus uehemens fuerit, & ſibi primas in dicendo partes cõceſſerit. quartum quem ſit habiturus, non uideo, niſi quem forte ex illo grege oratorum, qui ſubſcriptionem ſibi poſtularunt, cuicumque uos delationem dediſſetis. ex quibus alieniſſimis hominibus ita paratus uenis, ut tibi hoſpes aliquis ſit recipiendus. quibus ego non ſum tantum honorem habiturus, ut ad ea, quae dixerint, certo loco, aut ſingulatim unicuique reſpondeam. ſic breuiter, quoniam non conſulto, ſed caſu in eorum mentionem incidi, quaſi praeteriens ſatisfaciam uniuerſis. tanta ne uobis inopia uideor eſſe amicorum, ut mihi non ex his, quos mecum adduxerim, ſed de populo ſubſcriptor addatur? uobis autem tanta inopia reorum eſt, ut mihi cauſſam praeripere conemini potius, quam aliquos a columna Menia ueſtri ordinis reos reperiatis? Cuſtodem, inquit, Tullio me apponite. quid? mihi quam multis cuſtodibus opus erit, ſi te ſemel*

*ad*

*ad meas capſas admiſero? qui, non ſolum ne quid enuncies, ſed etiam ne quid auferas, cuſtodiendus ſis. ſed de iſto cuſtode toto ſic uobis breuiſſime reſpondebo: numquam eſſe hos tales uiros commiſſuros, ut ad cauſſam tantam, a me ſuſceptam, mihi creditam, quiſquam ſubſcriptor, me inuito, aſpirare poſſit: etenim fides mea cuſtodem repudiat, diligentia ſpeculatorem reformidat. Verum ut ad te, Caecili, redeam, quam multa te deficiant, uides: quam multa ſint in te, te quae reus nocens in accuſatore ſuo cupiat eſſe, profecto iam intelligis. quid ad haec dici poteſt? non enim quaero, quid tu dicturus ſis. uideo, mihi non te, ſed hunc librum eſſe reſponſurum, quem monitor tuus hic tenet. qui ſi recte monere uolet, ſuadebit tibi, ut hinc diſcedas, neque mihi uerbum ullum reſpondeas. quid enim dices? an id, quod dictitas, iniuriam tibi feciſſe Verrem? arbitror: neque enim eſſet ueriſimile, cum omnibus Siculis faceret iniurias, te illi unum eximium, cui conſuleret, fuiſſe. ſed ceteri Siculi ultorem ſuarum iniuriarum inuenerunt: tu, dum tuas iniurias per te, id quod non potes, perſequi conaris, id agis, ut ceterorum quoque iniuriae ſint impunitae, atque inultae. & hoc te praeterit, non id ſolum ſpectari ſolere, qui debeat, ſed etiam illud, qui poſſit ulciſci; in quo utrumque ſit, eum ſuperiorem eſſe; in quo alterum, in eo, non quid is uelit, ſed quid facere poſſit, quaeri ſolere. Quod ſi ei potiſſimum cenſes permitti oportere accuſandi poteſtatem, cui maximam C. Verres iniu-*

*riam fecerit: utrum tandẽ cenſes hos iudices grauius ferre oportere, te ab illo eſſe laeſum, an prouinciam Siciliam eſſe uexatam, ac perditam? opinor, conce-dis, multo hoc eſſe grauius, & ab omnibus ferri gra uius oportere. concede igitur, ut tibi anteponatur in accuſando prouincia. nam prouincia accuſat, cum is agit cauſſam, quem ſibi illa defenſorem ſui iuris, ultorem iniuriarum, actorem totius cauſſae adopta uit. At eam tibi C. Verres fecit iniuriam, quae ce-terorum quoque animos poſſet alieno incommodo commouere. Minime. nam id quoque ad rem perti-nere arbitror, qualis iniuria dicatur, quae cauſſa ini micitiarum proferatur. cognoſcite ex me: nam iſte eam profecto, niſi plane nihil ſapit, nnmquam profe-ret. Agonis eſt quaedam Lylibaetana, liberta Ve-neris Erycinae, quae mulier ante hunc quaeſtorem copioſa plane, & locuples fuit. ab hac praefectus Antonij quidam ſymphoniacos ſeruos abducebat per iniuriam, quibus ſe in claſſe uti uelle dicebat. tum illa, ut mos in Sicilia. eſt omnium Venereorum, & eorum, qui a Venere ſe liberauerunt, ut praefe-cto illi religionem Veneris, nomenq. obijceret, di-xit & ſe, & omnia ſua Veneris eſſe. ut hoc quaeſto-ri Caecilio, uiro optimo, & homiui aequiſſimo, nun-ciatum eſt; uocari ad ſe Agonidem iubet: iudicium dat ſtatim, ſi pareret eam ſe, & ſua Veneris eſſe di-xiſſe. iudicant recuperatores id, quod neceſſe e-rat. neque enim erat cuiquam dubium, quin illa di-xiſſet. iſte in poſſeſſionem bonorum mulieris mittit:*

*ipſam*

pſam Veneri in ſeruitutem adiudicat: deinde bona uendit: pecuniam redigit. ita, dum pauca mancipia Veneris nomine Agonis, ac religione retinere uult, fortunas omnes, libertatemq. ſuam iſtius iniuria perdidit. Lilybaeum Verres uenit poſtea. rem cognoſcit: factum improbat: cogit quaeſtorem ſuum pecuniam, quam ex Agonidis bonis redegiſſet, eam mulieri omnem adnumerare, & reddere. eſt adhuc, id quod uos omnes admirari uideo, non Verres, ſed Q. Mucius. quid enim facere potuit elegantius ad hominum exiſtimationem, aequius ad leuandam mulieris calamitatem, uehementius ad quaeſtoris libidinem coercendam? ſumme haec omnia mihi uidentur eſſe laudanda: ſed repente e ueſtigio ex homine, tamquam aliquo Circaeo poculo, factus eſt Verres: redit ad ſe, atque ad mores ſuos: nam ex illa pecunia magnam partem ad ſe auertit: mulieri reddidit, quantulum uiſum eſt. Hic tu ſi laeſum te a Verre eſſe dices, patiar, & concedam: ſi iniuriam tibi factam quereris, defendam, & negabo. Deinde, de iniuria, quae tibi facta ſit, neminem noſtrum grauiorem uindicem eſſe oportet, quam te ipſum, cui facta dicitur. ſi tu cum illo poſtea in gratiam rediſti; ſi domi illius aliquoties fuiſti; ſi ille apud te poſtea coenauit: utrum, te perfidioſum, an praeuaricatorem exiſtimari mauis? uideo eſſe neceſſe alterutrum. ſed ego tecum in eo non pugnabo, quo minus, utrum uelis, eligas. Quid, ſi ne iniuriae quidem, quae tibi ab illo facta ſit, cauſa remanet? quid habes, quod poſſis dicere,

quam-

*quamobrem non modo mihi, ſed cuiquam anteponare? niſi forte illud, quod dicturum te eſſe audio; quaeſtorem illius fuiſſe. quae cauſſa grauis eſſet, ſi certares mecum, uter noſtrum illi amicior eſſe deberet: in contentione ſuſcipiendarum inimicitiarum ridiculum eſt putare, cauſſam neceſſitudinis ad inferendum periculum iuſtam uideri oportere. etenim ſi plurimas a tuo praetore iniurias accepiſſes; tamen, eas ferendo, maiorem laudem, quam ulciſcendo mererere: cum uero nullum illius in uita rectius factum ſit, quam id, quod tu iniuriam appe las; hi ſtatuent, hanc cauſſam, quam ne in alio quidem probarent, in te iuſtam ad neceſſitudinem uiolandam uideri? qui ſi ſummam iniuriam ab illo accepiſti: tamen, quoniam quaeſtor eius fuiſti, non potes eum ſine ulla uituperatione accuſare. ſi uero nulla tibi facta eſt iniuria: ſine ſcelere eum accuſare non potes. quare, cum incertum ſit de iniuria; quemquam eſſe horum putas, qui non malit te ſine uituperatione, quam cum ſcelere diſcedere? At uide, quid differat inter meam opinionem, ac tuam. tu cum omnibus rebus inferior ſis, hac una re te mihi anteferri putas oportere, quod quaeſtor illius fueris. ego, ſi ſuperior ceteris rebus eſſes, te hanc unam ob cauſſam accuſatorem repudiari putarem oportere. ſic enim a maioribus noſtris accepimus, praetorem quaeſtori ſuo parentis loco eſſe oportere, nullam neque iuſtiorem, neque grauiorem cauſſam neceſſitudinis poſſe reperiri, quam coniunctionem ſortis, quam prouinciae, quam officij, quam publicam muneris ſocietatem.*

cietatem. quamobrem ſi iure eum poſſis accuſare, tamen, cum is tibi parentis numero fuiſſet, id pie facere non poſſes. cum uero neque iniuriam acceperis, & praetori tuo periculum crees: fatearis, neceſſe eſt, te illi iniuſtum impiumq. bellum inferre conari. etenim iſta quaeſtura ad eam rem ualet, ut elaborandum tibi in ratione reddenda ſit, quamobrem, eum, cui quaeſtor fueris, accuſes; non ut ob eam ipſam cauſſam poſtulandum ſit, ut tibi potiſſimum accuſatio detur. neque fere umquam uenit in contentionem de accuſando qui quaeſtor fuiſſet, quin repudiaretur. itaque neque L. Philoni in C. Seruilium nominis deferendi poteſtas eſt data, neque M. Aurelio Scauro in L. Flaccum, neque Cn. Pompeio in T. Albutium: quorum nemo propter indignitatem repudiatus eſt, ſed ne libido uiolandae neceſſitudinis auctoritate iudicum cõprobaretur. atque ille ita cum C. Iulio contendit, ut tu mecum. quaeſtor enim Albutij fuerat, ut tu Verris. Iulius hoc ſecum auctoritatis ad accuſandum afferebat, quod, ut hoc tempore nos ab Siculis, ſic tum ille ab Sardis rogatus ad cauſſam acceſſerat. ſemper haec cauſſa plurimum ualuit: ſemper haec ratio accuſandi fuit honeſtiſſima, pro ſocijs, pro ſalute prouinciae, pro exterarum nationum commodis inimicitias ſuſcipere, ad periculum accedere, operam, ſtudiũ, laborem interponere. etenim ſi probabilis eſt eorum cauſſa, qui iniurias ſuas perſequi uolunt, qua in re dolori ſuo, non reip. commodis ſeruiunt: quanto illa cauſſa honeſtior, quae nõ ſolum probabilis uideri, ſed etiã

grata

*grata eſſe debet, nulla priuatim accepta iniuria, ſociorum atque amicorum populi R. dolore atque iniurijs commoueri? nuper cum in T. Gabinium uir fortiſſimus & innocentiſſimus L. Piſo delationem nominis poſtularet, & contra Q. Caecilius peteret, isq. ſe ueteres inimicitias, iamdiu ſuſceptas, perſequi diceret: cum auctoritas, & dignitas Piſonis ualebat plurimũ, tum illa erat cauſſa iuſtiſſima, quod eum ſibi Achaei patronum adoptarant. etenim cum lex ipſa de pecunijs repetundis ſociorum, atque amicorum populi R. cauſſa comparata ſit; iniquum eſt, non eum legis iudicũq. actorem idoneum maxime putari, quem actorem cauſſae ſuae ſocij, defenſoremq. fortunarum ſuarum potiſſimum eſſe uoluerunt. an quod ad commemorandum eſt honeſtius, id ad probandum non multo uideri debet aequius? utra igitur eſt ſplendidior, utra illuſtrior commemoratio: Accuſaui eum, cui quaeſtor fueram, quicum me ſors conſuetudoq. maiorum, quicum me deorum hominumq. iudicium coniunxerat: an, Accuſaui rogatu ſociorum atque amicorum; delectus ſum ab uniuerſa prouincia, qui eius iura fortunasq. defenderem? dubitare quiſquam poteſt, quin honeſtius ſit, eorum cauſſa, apud quos quaeſtor fueris, quam eum, cuius quaeſtor fueris, accuſare? Clariſſimi uiri noſtrae ciuitatis, temporibus optimis, hoc ſibi ampliſſimum pulcherrimumq. ducebant, ab hoſpitibus clientibusq. ſuis, ab exteris nationibus, quae in amicitiam populi R. ditionemq. eßent, iniurias propulſare, eorumq. fortunas defendere. M. Catonem*

tonem illum ſapientem, clariſſimum uirum, & prudentiſſimum, cum multis graues inimicitias geſſiſſe accepimus propter Hiſpanorum, apud quos conſul fuerat, iniurias. nuper Cn. Domitium ſcimus M Silano diem dixiſſe propter unius hominis Egritomari, paterni amici, atque hoſpitis, iniurias. neque enim magis animos hominum nocentium res umquam ulla commouit, quam haec maiorum conſuetudo longo interuallo repertita, atque relata. Sociorum querimoniae delatae ad hominem non inertiſſimum: ſuſceptae ab eo, qui uidebatur eorum fortunas fide, diligentiaq. ſua poſſe defendere. hoc timent homines: hoc laborant: hoc inſtitui, atque adeo inſtitutum referri, ac renouari moleſte ferunt. putant fore, uti, ſi paulatim haec conſuetudo ſerpere, ac prodire coeperit, per homines honeſtiſſimos, uiroſq. fortiſſimos, non imperitos adoleſcentulos, aut illiuſmodi quadruplatores, leges iudiciaq. adminiſtrentur. cuius conſuetudinis, atque inſtituti patres maioresq. noſtros non poenitebat, tum, cum P. Lentulus, is, qui princeps ſenatus fuit, accuſabat M'. Aquillium, ſubſcriptore C. Rutilio Rufo; aut cum P. Africanus, homo uirtute, fortuna, gloria, rebus geſtis ampliſſimus, poſtea quam bis conſul, & cenſor fuerat, L. Cottam in iudicium uocabat. iure tum florebat populi R. nomen: iure auctoritas huius imperij, ciuitatisq. maieſtas grauis habebatur. nemo mirabatur in Africano illo, quod in me nunc, homine paruis opibus, ac facultatibus praedito, ſimulant ſeſe mirari: cum moleſte ferant, Quid ſi

bi

*hi iſte uult? accuſatorem ne ſe exiſtimari, qui antea defendere conſueuerat? nunc praeſertim, ea iam aetate, cum aedilitatem petat. ego uero aetatis non modo meae, ſed multo etiam ſuperioris, & honoris ampliſſimi puto eſſe, & accuſare improbos, & miſeros calamitoſosq. defendere. & profecto aut hoc remedium eſt aegrotae, ac prope deſperatae reip. iudiciisq. corruptis, ac contaminatis paucorum uitio, ac turpitudine, homines ad legum defenſionem, iudiciorumq. auctoritatem quam honeſtiſſimos, & integerrimos, diligentiſſimosq. accedere: aut, ſi ne hoc quidem prodeſſe poterit, profecto nulla umquam medicina his tot incommodis reperietur. nulla ſalus reip. maior eſt, quam eos, qui alterum accuſant, non minus de laude, de honore, de fama ſua, quam illos, qui accuſantur, de capite, ac fortunis ſuis pertimeſcere. itaque ſemper ij diligentiſſime, laborioſiſſimeq. accuſarunt, qui ſe ipſos in diſcrimen exiſtimationis uenire arbitrati ſunt. Quamobrem hoc ſtatuere, iudices, debetis, Q. Caecilium, de quo nulla umquam opinio fuerit, nullaq. in hoc ipſo iudicio exſpectatio futura ſit, qui neque, ut ante collectam famam conſeruet, neque, uti reliqui temporis ſpem confirmet, laborat, non nimis hanc cauſſam ſeuere, non nimis accurate, non nimis diligenter acturum. habet enim nihil, quod in offenſione deperdat, ut turpiſſime flagitioſiſſimeq. diſcedat: nihil de ſuis ueteribus ornamentis requiret. a nobis multos obſides habet populus R. quos ut incolumes conſeruare, tueri, confirmare, ac recuperare*

re

*re poſſimus; omni ratione erit dimicandum. habet honorem, quem petimus: habet ſpem, quam propoſitam nobis habemus: habet exiſtimationem multo ſudore, labore, uigilijsq. collectam: ut, ſi in hac cauſſa noſtrum officium, ac diligentiam probauerimus, haec, quae dixi, retinere per populum R. incolumia, ac ſalua poſſimus: ſin tantulum offenſum, titubatũq. ſit, ut ea, quae ſingulatim ac diu collecta ſunt, uno tempore uniuerſa perdamus. Quapropter, iudices, ueſtrum eſt, deligere quem exiſtimetis facillime poſſe magnitudinem cauſſae, ac iudicij ſuſtinere fide, diligentia, conſilio, auctoritate. uos, ſi mihi Q. Caecilium anteposueritis; ego me dignitate ſuperatum non arbitrabor; populus R. ne tam honeſtam, tam ſeueram, diligentemq. accuſationem neque uobis placuiſſe, neque ordini ueſtro placere arbitretur, prouidete.*

# ACTIO. PRIMA IN. C. VERREM
## ORATIO. V

QVOD erat optandum maxime, iudices, & quod unum ad inuidiam ueſtri ordinis, infamiamq. iudiciorum ſedandam maxime pertinebat, id non humano conſilio, ſed prope diuinitus datum, atque oblatum uobis ſummo reip. tempore uidetur. inueterauit enim iam opinio, pernicioſa reip. uobisq. perículoſa, quae non modo Romae, ſed & apud exteras nationes omnium ſermone percrebuit, his iudicijs, quae nunc ſint, pecunioſum hominem, quãuis ſit nocens, neminem poſſe dãnari. nunc in ipſo diſcrimine ordinis iudiciorumq. ueſtrorũ, cũ ſint parati qui concionibus et legibus hanc inuidiã ſenatus inflammare conentur, reus in iudicium adductus eſt C. Verres, homo uita, atque factis, omnium iã opinione, dãnatus, pecuniae magnitudine, ſua ſpe, ac praedicatione abſolutus. Huic ego cauſſae, iudices, cum ſumma uoluntate, & exſpectatione populi R. actor acceſſi; non ut augerem inuidiam ordinis; ſed ut infamiae communi ſuccurrerem. adduxi enim hominem, in quo reconciliare exiſtimationem iudiciorum amiſſam, redire in gratiam cum populo R. ſatisfacere exteris nationibus poſſetis, depeculatorem aerarij, uexatorem Aſiae, atque Pamphyliae, praedonem iuris urbani, labem atque perniciem prouinciae Siciliae. de quo ſi uos ſeuere, religioſeq. iudicaueritis,

*tis: auctoritas ea, quae in uobis remanere debet, haerebit. ſin iſtius ingentes diuitiae iudiciorum religionem ueritatemq. perfregerint: ego hoc tamen aſſequar, ut iudicium potius reip. quam aut reus iudicibus, aut accuſator reo defuiſſe uideatur. equidem, ut de me confitear, iudices, cum multae mihi a C. Verre inſidiae terra mariq. factae ſint, quas partim mea diligentia deuitarim, partim amicorum ſtudio, officioq. repulerim; numquam tamen neque tantum periculum mihi adire uiſus ſum, neque tantopere pertimui, ut nunc in ipſo iudicio. neque tantum me exſpectatio accuſationis meae, concurſusq. tantae multitudinis, quibus ego rebus uehementiſſime perturbor, commouet; quantum iſtius inſidiae nefariae, quas uno tempore mihi, uobis, M'. Glabrioni praetori, ſocijs, exteris nationibus, ordini, nomini denique ſenatorio facere conatur. qui ita dictitat, ijs eſſe metuendum, qui, quod ipſis ſolis ſatis eſſet, ſurripuiſſent; ſe tantum rapuiſſe, ut id multis ſatis eſſe poſſit; nihil eſſe tam ſanctum, quod non uiolari, nihil tam munitum, quod non expugnari pecunia poſſit. quod ſi, quam audax eſt ad conandum, tam eſſet obſcurus in agendo: fortaſſe aliqua in re quando fefelliſſet: uerum hoc adhuc percommode cadit, quod cum incredibili eius audacia ſingularis ſtultitia coniuncta eſt. nam ut apertus in corripiendis pecunijs fuit, ſic in ſpe corrumpendi iudicij perſpicua ſua conſilia, conatusq. omnibus fecit. ſemel ait ſe in uita per-*

*timuiſſe, tum, cum primum reus a me factus ſit: quod, cum e prouincia recens eſſet, inuidiaq. & infamia non recenti, ſed uetere ac diuturna flagraret, tum ad iudicium corrumpendum tempus alienum offenderet. itaque cum ego diem in Siciliam inquirendi perexiguam poſtulauiſſem, inuenit iſte qui ſibi in Achaiam biduo breuiorem diem poſtularet: non ut diē conficeret diligentia, & induſtria ſua, quod ego meo labore, & uigilijs conſecutus ſum: etenim ille Achaicus inquiſitor ne Brundiſium quidem peruenit: ego Siciliam totam quinquaginta diebus ſic obij, ut omnium populorum, priuatorumq. litteras, iniuriasq. cognoſcerem: ut perſpicuum cuiuis eſſe poſſit, hominem ab iſto quaeſitū eſſe non qui reum ſuum adduceret, ſed qui meum tempus obſideret. nunc homo audaciſſimus, atque amētiſſimus hoc cogitat: intelligit me ita paratum, atque inſtructum in iudicium uenire, ut non modo in auribus ueſtris, ſed in oculis omnium ſua furta, atque flagitia defixurus ſim: uidet ſenatores multos eſſe teſtes audaciae ſuae: uidet multos equites R. frequentes praeterea ciues, atque ſocios, quibus ipſe inſignes iniurias fecerit: uidet etiam tot graues ab amiciſſimis ciuitatibus legationes cum publicis auctoritatibus, ac teſtimonijs conueniſſe. quae cum ita ſint; uſque eo de omnibus bonis male exiſtimat; uſque eo ſenatoria iudicia perdita profligataq. eſſe arbitratur; ut hoc palam dictitet, non ſine cauſſa ſe cupidum pecuniae fuiſſe, quoniam tantum in pecunia praeſidium experiatur*

*tur*

*tur eſſe : ſeſe , id quod difficillimum fuerit , tempus ipſum emiſſe iudicij ſui, quo cetera facilius emere poſſet , ut , quoniam criminum uim ſubterfugere nullo modo poterat,procellam temporis deuitaret.quòd ſi non modo in cauſſa, uerum in aliquo honeſto praeſidio , aut in alicuius eloquentia , aut gratia ſpem aliquam collocaſſet : profectò non haec omnia colligeret,atque aucuparetur ; non uſque eo deſpiceret,contemneretq. ordinem ſenatorium , ut arbitratu eius diligeretur ex ſenatu qui reus fieret , qui , dum hic , quae opus eſſent, compararet , cauſſam interea ante eum diceret . quibus ego rebus quid iſte ſperet , & quo animum intendat , facile perſpicio : quamobrem uero ſe cõfidat aliquid perficere poſſe hoc praetore , & hoc conſilio,intelligere non poßum. unum illud intelligo,quod populus R. in reiectione iudicum iudicauit;ea ſpe iſtum fuiſſe praeditum,ut omnem rationem ſalutis in pecunia poneret ; hoc erepto praeſidio , ut nullam ſibi rem adiumento fore arbitraretur.etenim quod eſt ingenium tantum, quae tanta facultas dicendi , & copia , quae iſtius uitam tot uitijs flagitijsq. conuictam , iampridem omnium uoluntate , iudicioq. damnatum , aliqua ex parte poſſit defendere ? cuius ut adoleſcentiae maculas,ignominiasq. praeteream, quaeſtura, primus gradus honoris , quid aliud habet in ſe,niſi Cn.Carbonem ſpoliatum a quaeſtore ſuo pecunia publica? nudatum, & proditum conſulem? deſertum exercitum? relictam prouinciam? ſortis neceſſitudinem , religionemq. uiolatam ? cuius*

*legatio exitium fuit Aſiae totius, & Pamphyliae. quibus in prouincijs multas domos, plurimas urbes, omnia fana depeculatus eſt; cum in Cn. Dolabellam ſcelus ſuum illud priſtinum renouauit, & inſtaurauit quaeſtorium; cum eum, cui legatus, & pro quaeſtore fuiſſet, & in inuidiam ſuis maleficijs adduxit, & in ipſis periculis non ſolum deſeruit, ſed etiam oppugnauit, ac prodidit. cuius praetura urbana aediũ ſacrarum fuit, publicorumq. operum depopulatio: ſimul in iure dicendo, bonorum poſſeſſionumq. contra omnium inſtituta addictio, & condonatio. iam uero omnium uitiorum ſuorum plurima, & maxima conſtituit monumenta, & indicia in prouincia Sicilia: quam iſte per triennium ita uexauit, ac perdidit, ut ea reſtitui in antiquum ſtatum nullo modo poſſit, uix autem per multos annos, innocentesq. praetores aliqua ex parte recreari aliquando poſſe uideatur. hoc praetore Siculi neque ſuas leges, neque noſtra S. C. neque communia iura tenuerunt. tantum quiſque habet in Sicilia, quantum hominis auariſſimi, & libidinoſiſſimi aut imprudentiam ſubterfugit, aut ſatietati ſuperfuit. nulla res per triennium, niſi ad nutum iſtius, iudicata eſt: nulla res cuiuſquam tam patrita, atque auita fuit, quae non ab eo, imperio iſtius, abiudicaretur. innumerabiles pecuniae ex aratorum bonis nouo nefarioq. inſtituto coactae: ſocij fideliſſimi in hoſtium numero exiſtimati: ciues Romani ſeruilem in modum cruciati, & necati: homines nocentiſſimi propter pecuniam iudicio liberati,*

*ti, honeſtiſſimi, atque integerrimi, abſentes rei facti, indicta cauſſa damnati, & eiecti: portus munitiſſimi, maximae tutiſſimaeq. urbes piratis, praedonibusq. patefactae: nautae, militesq. Siculorum, ſocij noſtri, atque amici fame necati: claſſes optimae, atque oportuniſſimae cum magna ignominia populi R. amiſſae, & perditae. idem iſte praetor monumenta antiquiſſima partim regum locupletiſſimorum, quae illi ornamento urbibus eſſe uoluerunt, partim etiam noſtrorum imperatorum, quae uictores ciuitatibus Siculis aut dederunt, aut reddiderunt, ſpoliauit, nudauitq. omnia. neque hoc ſolum in ſtatuis publicis, ornamentisq. fecit: ſed etiam delubra omnia, ſanctiſſimis religionibus conſecrata, depeculatus eſt: deum denique nullum Siculis, qui ei paullo magis affabre, atque antiquo artificio factus uideretur, reliquit. In ſtupris uero, & flagitijs nefarias eius libidines commemorare, pudore deterreor: ſimul illorum calamitatem commemorando augere nolo, quibus liberos, coniugesq. ſuas integras ab iſtius petulantia conſeruare non licitum eſt. At enim haec ita commiſſa ſunt ab iſto, ut non cognita ſint ab omnibus. Hominem eſſe arbitror neminem, qui nomen iſtius audierit, quin facta quoque eius nefaria commemorare poſſit: ut mihi magis timendum ſit, ne multa crimina praetermittere, quam ne qua in iſtum fingere exiſtimer. neque enim mihi uidetur haec multitudo, quae ad audiendum conuenit, cognoſcere ex me cauſſam uoluiſſe, ſed ea, quae ſcit, me-*

*cum recognoſcere. quae cum ita ſint: iſte, homo amens, ac perditus, alia mecum ratione pugnat: non id agit, ut alicuius eloquentiam mihi opponat: non gratia, non auctoritate cuiuſquam, non potentia nititur: ſimulat, his ſe rebus confidere. ſed uideo, quid agat: neque enim agit occultiſſime: proponit inania mihi nobilitatis, hoc eſt hominum arrogantium, nomina: qui non tam me impediunt, quod nobiles ſunt; quam adiuuant, quod noti ſunt: ſimulat ſe eorum praeſidio confidere, cum interea aliud quiddam iamdiu machinetur. quam ſpem nũc habeat in manibus, & quid moliatur, breuiter iam, iudices, exponam: ſed prius, ut ab initio res ad eo conſtituta ſit, quaeſo cognoſcite. Vt primum è prouincia rediјt, redemptio eſt huius iudicij facta grandi pecunia. ea manſit in condicione atque pacto uſque ad eum finem, dum iudices reiecti ſunt. poſtea quam reiectio iudicum facta eſt: quod & in ſortitione, iſtius ſpẽ fortuna populi R. & in reijciendis iudicibus mea diligentia iſtorum impudentiam uicerat; renunciata eſt tota conductio. praeclare ſe res habebat: libelli nominum ueſtrorum, conſilijq. huius in manibus erant omnium: nulla nota, nullus color, nullae ſordes uidebantur his ſententijs allini poſſe: cum iſte repente ex alacri, atque laeto ſic erat humilis, atque demiſſus, ut non modo populo R. ſed etiam ſibi ipſe condemnatus uideretur. ecce autem repente, his diebus paucis, comitijs conſularibus factis, eadem illa uetera conſilia pecunia maiore repetuntur, ea edemq. ueſtrae famae, fortunisq.*

*niſq. omnium inſidiae per eoſdem homines comparantur. quae res primo, iudices, pertinui nobis argumento, iudicioq. patefacta eſt: poſt aperto ſuſpicionis introitu ad omnia intima iſtorum conſilia ſine ullo errore peruenimus. nam ut Hortenſius, conſul deſignatus, domum reducebatur e campo, cum maxima frequentia, a multitudine; fit obuiam caſu ei multitudini C. Curio. quem ego hominem honoris potius, quam contumeliae cauſſa nominatum uolo. etenim ea dicam, quae ille ſi commemorari noluiſſet, non tanto in conuentu, tam aperte, palamq. dixiſſet: quae tamen a me pedetentim, cauteq. dicentur, ut amicitiae noſtrae, & dignitatis illius habita ratio eſſe intelligatur. Videt ad ipſum fornicem Fabianum in turba Verrem: appellat hominem, & ei uoce maxima uictoriam gratulatur: ipſi Hortenſio, qui conſul erat factus, propinquis neceſſarijsq. eius, qui tum aderant, uerbum nullum facit: cum hoc conſiſtit, hunc amplexatur, hunc iubet ſine cura eſſe. renuncio, inquit, tibi, te hodiernis comitijs eſſe abſolutum. quod cum tam multi homines honeſtiſſimi audiſſent, ſtatim ad me defertur, immo uero, ut quiſque me uiderat, narrabat. alijs illud indignum, alijs ridiculum uidebatur: ridiculum ijs, qui iſtius cauſſam in teſtium fide, in criminum ratione, in iudicum poteſtate, non in comitijs conſularibus poſitam arbitrabantur: indignum ijs, qui altius perſpiciebant, & hanc gratulationem ad iudicium corrumpendum ſpectare arbitrabantur. ete-*

*nim ſic ratiocinabantur, ſic honeſtiſſimi homines inter ſe, & mecum loquebantur, aperte iam & perſpicue nulla eſſe iudicia: qui reus pridie iam ipſe ſe condemnatum putabat, is, poſtea quam defenſor eius conſul eſt factus, abſoluitur. Quid igitur? quod tota Sicilia, quod omnes Siculi, omnes negotiatores, omnes publicae priuataeq. litterae Romae ſunt, nihil ne id ualebit? nihil, inuito conſule deſignato. Quid iudices? non crimina, non teſtes, non exiſtimationem populi R. ſequentur? non: omnia in unius poteſtate, ac moderatione uertentur. Vere loquar, iudices. uehementer me haec res commouebat. optimus enim quiſque ita loquebatur: iſte quidem tibi eripietur, ſed nos non tenebimus iudicia diutius. etenim quis poterit, Verre abſoluto, de transferendis iudicijs recuſare? erat omnibus moleſtum: neque eos tam iſtius perditi ſubita laetitia, quam hominis ampliſſimi noua gratulatio commouebat. Cupiebam diſſimulare, me id moleſte ferre: cupiebam animi dolorem uultu tegere, & taciturnitate caelare. ecce autem illis ipſis diebus, cum praetores deſignati ſortirentur, & M. Metello obtigiſſet, ut is de pecunijs repetundis quaereret, nunciatur mihi, tantam iſti gratulationem eſſe factam, ut is quoque domum mitteret, qui uxori ſuae nunciarent. ſane ne haec quidem res mihi placebat: neque tamen, quid tantopere in hac ſorte metuendum mihi eſſet, intelligebam: unum illud ex hominibus certis, ex quibus omnia comperi, reperiebam, fiſcos complures cum pecunia Siciliensi a quodam ſenatore ad equitem*

R.

*R. eſſe translato: ex his quaſi* x *fiſcos ad ſenatorem illum relictos eſſe comitiorum meorum nomine: diuiſores omnium tribuum noctu ad iſtum uocatos. ex quibus quidam, qui ſe omnia mea cauſſa debere arbitrabatur, eadem illa nocte ad me uenit: demonſtrat, qua iſte oratione uſus eſſet: commemoraſſe iſtum, quam liberaliter eos tractaſſet, & iam antea, cum ipſe praeturam petiſſet, & proximis conſularibus, praetorijsq. comitijs: deinde eſſe pollicitum quantum uellent pecuniae, ſi me aedilitate deieciſſent: hic alios negaſſe audere; alios reſpondiſſe, non putare perfici poſſe: inuentum tamen eſſe fortem amicum, ex eadem familia, Q. Verrem Romilia, ex optima diuiſorum diſciplina, patris iſtius diſcipulum, atque amicum, qui,* HS *quingentis millibus depoſitis, id ſe perfecturum polliceretur: & fuiſſe tamen nonnullos, qui ſe una facturos eſſe dicerent. quae cum ita eſſent: ſane beneuolo animo me, ut magnopere cauerem, praemonebat. Solicitabar rebus maximis uno, atque eo perexiguo tempore. urgebant comitia: & his ipſis oppugnabar grandi pecunia. inſtabat iudicium: ei quoque negotio fiſci Sicilienſes minabantur. agere, quae ad iudicium pertinebant, libere, comitiorum metu deterrebar: petitioni toto animo ſeruire, propter iudicium non licebat. minari denique diuiſoribus, ratio non erat, propterea quod eos intelligere uidebam, me hoc iudicio diſtrictum, atque obligatum futurum. atque hoc ipſo tempore Siculis denunciatum eſſe audio, primum ab*

*Hortenſio*

*Hortenſio, domum ad illum ut uenirent: Siculo ſane in eo liberos fuiſſe; qui, quamobrem accerſerentur, cum intelligerent, non ueniſſent. interea comitia noſtra, quorum iſte ſe, ut ceterorum hoc anno comitiorum, dominum eſſe arbitrabatur, haberi coepta ſunt. curſare iſte, homo potens, cum filio blando, & gratioſo circum tribus: paternos amicos, hoc eſt diuiſores, appellare omnes, & conuenire. quod cum eſſet intellectum, & animaduerſum, fecit animo libentiſſimo populus R. ut, cuius diuitiae me de fide deducere non potuiſſent, ne eiuſdem pecunijs de honore deijcerer. poſtea quam illa petitionis magna cura liberatus ſum, animo coepi multo magis uacuo, ac ſoluto nihil aliud, niſi de iudicio, agere, & cogitare. reperio, iudices, haec ab iſtis conſilia inita, & conſtituta, ut, quacunque opus eſſet ratione, res ita duceretur, ut apud M. Metellum praetorem cauſſa diceretur: in eo eſſe haec commoda, primum M. Metellum amiciſſimum, deinde Hortenſium conſulem, non ſolum, ſed etiam Q. Metellum: qui quam iſti ſit amicus, attendite: dedit enim praerogatiuam ſuae uoluntatis eiuſmodi, ut iſti pro praerogatiuis iam reddidiſſe uideatur. An me taciturum tantis de rebus exiſtimauiſtis? & in tanto reip. exiſtimationisq. meae periculo cuiquam conſulturum potius, quam officio, & dignitati meae? Accerſit alter conſul deſignatus Siculos: ueniunt non nulli, propterea quod L. Metellus eſſet praetor in Sicilia: cum ijs ita loquitur, ſe conſulem eſſe, fratrem ſuum alterum Siciliam prouinciam*

*uinciam obtinere, alterum eſſe quaeſiturum de pecunijs repetundis: Verri ne noceri poſſit, multis rationibus eſſe prouiſum. Quid eſt, quaeſo, Metelle iudicium corrumpere, ſi hoc non eſt, teſtes, praeſertim Siculos, timidos homines, & afflictos, non ſolum auctoritate deterrere, ſed etiam conſulari metu, & duorum praetorum poteſtate? quid faceres pro homine innocente, & propinquo, cum propter hominem perditiſſimum, atque alieniſſimum de officio, ac dignitate decedis, & committis, ut, quod ille dictitat, alicui, qui te ignorat, uerum eſſe uideatur? nam hoc Verrem dicere aiebant: te non fato, ut ceteros ex ueſtra familia, ſed opera ſua conſulem factum. Duo igitur conſules, & quaeſitor erunt ex illius uoluntate. non ſolum effugiemus, inquit, hominem in quaerendo nimium diligentem, nimium ſeruientem populi exiſtimationi, M'. Glabrionem: accedet nobis etiam illud: iudex eſt M. Caeſonius collega noſtri accuſatoris, homo in rebus iudicandis ſpectatus, & cognitus: quem minime expediat eſſe in eo conſilio, quod conemur aliqua ratione corrumpere: propterea quod iam antea, cum iudex in Iuniano conſilio fuiſſet, turpiſſimum illud facinus non ſolum grauiter tulit, ſed etiam in medium protulit. hunc iudicem ex Kal. Ian. non habebimus. Q. Manlium, & Q. Cornificium, duos ſeueriſſimos, atque integerrimos iudices, quod tribuni pl. tum erunt, iudices non habebimus. P. Sulpicius, iudex triſtis, & integer, magiſtratum inea tneceſſe eſt nonis Dec. M. Crepereius, ex acerrima illa*

*equeſtri*

*equeſtri familia, & diſciplina; L. Caſſius, ex familia tum ad ceteras res, tum ad iudicandum ſeueriſſima; Cn. Tremellius, homo ſumma religione, & diligentia; tres hi, homines ueteres, tribuni militares ſunt deſignati, ex K al. Ian. non iudicabunt. ſubſortiemur etiam in M. Metelli locum; quoniam is huic ipſi quaeſtioni praeſuturus eſt. ita ſecundum Kal. Ian. & praetore, & prope toto conſilio commutato, magnas accuſatoris minas, magnamq. iudicij exſpectationem ad noſtrum arbitrium, libidinemq. eludemus. Nonae ſunt hodie Sextiles: hora nona conuenire coepiſtis. hunc diem iam ne numerant quidem. decem dies ſunt ante ludos uotiuos, quos Cn. Pompeius facturus eſt. hi ludi dies quindecim auferent: deinde continuo Romani conſequentur. ita prope XL diebus interpoſitis, tum denique ſe ad ea, quae a nobis dicta erunt, reſponſuros eſſe arbitrantur: deinde ſe ducturos & dicendo, & excuſando facile ad ludos Victoriae: cum his plebeios eſſe coniunctos, ſecundum quos aut nulli, aut pauci dies ad agendum futuri ſunt: ita, defeſſa, ac refrigerata accuſatione, rem integram ad M. Metellum praetorem eſſe uenturam. quem ego hominem, ſi eius fidei diffiſus eſſem, iudicem non retinuiſſem. nunc tamen eo animo ſum, ut eo iudice, quam praetore, hanc rem tranſigi malim, & iurato ſuam, quam iniurato aliorum tabellas committere. Nunc ego, iudices, iam uos conſulo, quid mihi faciendum putetis. id enim conſilij mihi profecto taciti dabitis, quod egomet mihi neceſſario capiendum*

*piendum*

*piendum intelligo. ſi utar ad dicendum meo legitimo tempore: mei laboris, induſtriae, diligentiaeq. capiam fructum, & ex accuſatione perficiam, ut nemo umquam poſt hominum memoriam paratior, uigilantior, compoſitior ad iudicium ueniſſe uideatur. ſed in hac laude induſtriae meae, reus ne elabatur, ſummum periculum eſt. quid eſt igitur, quod fieri poſſit? non obſcurum, opinor, neque abſconditum. fructum iſtum laudis, qui ex perpetua oratione percipi potuit, in alia tempora reſeruemus: nunc hominem tabulis, teſtibus, priuatis, publicisq. litteris, auctoritatibusq. accuſemus. Res omnis mihi tecum erit, Hortenſi. dicam aperte. ſi te mecum dicendo, ac diluendis criminibus in hac cauſſa contendere putarem: ego quoque in accuſando, atque in explicandis criminibus operam conſumerem. nunc, quoniam pugnare contra me inſtituiſti non tam ex tua natura, quam ex iſtius tempore, & cauſſa, malitioſe: neceſſe eſt iſtiuſmodi rationi aliquo conſilio obſiſtere. tua ratio eſt, ut ſecundum binos ludos mihi reſpondere incipias: mea, ut ante primos ludos comperendinem. ita fiet, ut tua iſta ratio exiſtimetur aſtuta, meum hoc conſilium neceſſarium. uerum illud, quod inſtitueram dicere, mihi rem tecum eſſe, huiuſmodi eſt. Ego cum hanc cauſſam Siculorum rogatu recepiſſem, idq. mihi amplum, & praeclarum exiſtimaſſem, eos uelle meae fidei, diligentiaeq. periculum facere, qui innocentiae, abſtinentiaeq. feciſſent: tum, ſuſcepto negotio, maius mihi*

quiddam

*quiddam propoſui, in quo meam in remp. uoluntatem populus R. perſpicere poſſet . nam illud mihi nequaquam dignum induſtria, conatuq. meo uidebatur, iſtum a me in iudicium, iam omnium iudicio condemnatũ, uocari, niſi iſta tua intolerabilis potentia, & ea cupiditas, qua per hoſce annos in quibuſdam iudicijs uſus es, etiam in iſtius hominis deſperati cauſſa interponeretur. nunc uero, quoniam haec te omnis dominatio, regnumq. iudiciorum tantopere delectat; & ſunt homines, quos libidinis, infamiaeq. ſuae neque pudeat, neque taedeat; qui quaſi de induſtria in odium offenſionemq. populi R. irruere uideantur: hoc me profiteor ſuſcepiſſe, magnum fortaſſe onus, & mihi periculoſum, uerumtamen dignum in quo omnes neruos aetatis, induſtriaeq. meae contenderẽ. quoniam totus ordo, paucorum improbitate, & audacia, premitur, & urgetur infamia iudiciorum: profiteor, huic generi hominum me inimicum, accuſatorem, odioſum, aſſiduum, acerbum aduerſarium. hoc mihi ſumo: hoc mihi depoſco, quod agam in magiſtratu, quod agam ex eo loco, ex quo me populus R. ex Kal. Ian. ſecum agere de rep. ac de hominibus improbis uoluit. hoc munus aedilitatis meae populo R. ampliſſimum, pulcherrimumq. polliceor. moneo, praedico, ante denuncio: qui aut deponere, aut accipere, aut recipere, aut polliceri, aut ſequeſtres, aut interpretes corrumpendi iudicij ſolent eſſe, quiq. ad hanc rem aut potentiam, aut impudentiam ſuam profesſi ſunt, abſtineant in hoc iudicio manus, animosq. ab*

*hoc*

*hoc ſcelere nefario. erit tum conſul Hortenſius cum ſummo imperio, & poteſtate: ego autem aedilis, hoc eſt paullo amplius, quam priuatus. tamen haec huiuſmodi res eſt, quam me acturum eſſe polliceor, ita populo R. grata, atque iucunda, ut ipſe cōſul in hac cauſſa prae me minus etiam, ſi fieri poſſit, quam priuatus eſſe uideatur. omnia non modo commemorabuntur, ſed etiam, expoſitis certis rebus, agentur, quae intra decem annos, poſtea quam iudicia ad ſenatum tranſlata ſunt, in rebus iudicandis nefarie, flagitioſeq. facta ſunt. cognoſcet ex me populus R. quid ſit, quamobrem, cum equeſter ordo iudicaret, annos prope quinquaginta continuos nullo iudice equite R. iudicante ne tenuiſſima quidem ſuſpicio acceptae pecuniae ob rem iudicandam conſtituta ſit: quid ſit, quod, iudicijs ad ſenatorium ordinem translatis, ſublataq. populi R. in unumquemque noſtrum poteſtate, Q. Calidius damnatus dixerit, minoris HS tricies praetorium hominem honeſte non poſſe damnari: quid ſit, quod, P. Septimio ſenatore damnato, Q. Hortenſio praetore, de pecunijs repetundis, lis aeſtimata ſit eo nomine, quod ille ob rem iudicandam pecuniam accepiſſet: quod in C. Herennio, quod in C. Popilio ſenatoribus, qui ambo peculatus damnati ſunt, quod in M. Atilio, qui de maieſtate damnatus eſt, hoc planum factum eſt, eos pecuniam ob rem iudicandam accepiſſe: quod inuenti ſunt ſenatores, qui, C. Verre praetore urbano ſortiente, exirent in eum reum, quem incognita cauſſa condemnarent: quod inuen-*

*tus*

*tus eſt ſenator, qui cum iudex eſſet, in eodem iudicio ab reo pecuniam acciperet, quam iudicibus diuideret, & ab accuſatore, ut reum damnaret. Iam uero quo modo illam labem, ignominiam, calamitatemq. totius ordinis conquerar? hoc factum eſſe in hac ciuitate, cum ſenatorius ordo iudicaret, ut diſcoloribus ſignis, iuratorum hominum ſententiae notarentur. Haec omnia me diligenter, ſeuereq. acturum eſſe polliceor. quo me tandem animo fore putetis, ſi quid in hoc ipſo iudicio intellexero ſimili aliqua ratione eſſe uiolatum, atque commiſſum? cum praeſertim planum facere multis teſtibus poſſim, C. Verrem in Sicilia, multis audientibus, ſaepe dixiſſe, ſe habere hominem potentem, cuius fiducia prouinciam ſpoliaret; neque ſibi ſoli pecuniam quaerere, ſed ita triennium illud praeturae Sicilienſis diſtributum habere, ut ſecum praeclare agi diceret, ſi unius anni quaeſtum in rem ſuam cõuerteret, alterum patronis, & defenſoribus ſuis traderet, tertium illum uberrimum quaeſtuoſiſſimumq. annum totum iudicibus reſeruaret. ex quo mihi uenit in mentem illud dicere, quod apud M'. Glabrionem nuper cum in reijciendis iudicibus commemoraſſem, intellexi uehementer populum R. commoueri; me arbitrari fore, uti nationes exterae legatos ad populum R. mitterent, ut lex de pecunijs repetundis iudiciumq. tolleretur. ſi enim iudicia nulla ſint, tantum unumquemque ablaturum putant, quantum ſibi ac liberis ſuis ſatis eſſe arbitretur: nunc, quod eiuſmodi iudicia ſint, tantum*

*unum-*

*unumquemque auferre, quantum ſibi, patronis, aduocatis, praetoribus, iudicibus ſatis futurum ſit: hoc profecto infinitum eſſe: ſe auariſſimi hominis cupiditati ſatisfacere poſſe, nocentiſſimae uictoriae nõ poſſe. o commemoranda iudicia, praeclaramq. exiſtimationem noſtri ordinis, cum ſocij populi R. iudicia de pecunijs repetundis fieri nolunt, quae a maioribus noſtris ſociorum cauſſa comparata ſunt. An iſte umquam de ſe bonam ſpem habuiſſet, niſi de uobis malam opinionem animo imbibiſſet? quo maiore etiam, ſi fieri poteſt, apud uos odio eſſe debet, quam eſt apud populum R. cum in auaritia, ſcelere, periurio uos ſui ſimiles eſſe arbitretur. cui loco, per deos immortales, iudices conſulite, ac prouidete. moneo, praedicoq. id, quod intelligo, tempus opportuniſſimum uobis hoc diuinitus datum eſſe, ut odio, inuidia, infamia, turpitudine totum ordinem liberetis. nulla in iudicijs ſeueritas, nulla religio, nulla denique iam exiſtimantur eſſe iudicia. itaque a populo R. contemnitur, deſpicimur: graui, diuturnaq. iam flagramus infamia. neque enim ullam aliam ob cauſſam populus R. tribuniciam poteſtatem tanto ſtudio requiſiuit: quam cum poſcebat, uerbo illam poſcere uidebatur, re uera iudicia poſcebat. neque hoc Q. Catulum, hominem ſapientiſſimum, atque ampliſſimum, fugit: qui, Cn. Pompeio, uiro fortiſſimo, & clariſſimo, de tribunicia poteſtate referente, cum eſſet ſententiam rogatus, hoc initio eſt, ſumma cum auctoritate, uſus: patres*

M con-

*conſcriptos iudicia male & flagitioſe tueri: quod ſi in rebus iudicandis populi R. exiſtimationi ſatiſfacere uoluiſſent, non tantopere homines fuiſſe tribuniciam poteſtatem deſideraturos. ipſe denique Cn. Pompeius, cum primum concionem ad urbem conſul deſignatus habuit, ubi, id quod maxime exſpectari uidebatur, oſtendit ſe tribuniciam poteſtatem reſtituturum; factus eſt in eo ſtrepitus, & grata concionis admurmuratio. idem in eadem concione cum dixiſſet, populatas, uexatasq. eſſe prouincias, iudicia autem turpia, & flagitioſa fieri, ei rei ſe prouidere, ac conſulere uelle: tum uero non ſtrepitu, ſed maximo clamore ſuam populus R. ſignificauit uoluntatem. nunc autem homines in ſpeculis ſunt: obſeruant, quemadmodum ſe unuſquiſque ueſtrum gerat in retinenda religione, conſeruandisq. legibus: uident, adhuc poſt legem tribuniciam unum ſenatorem uel tenuiſſimum eſſe damnatum. quod tametſi non reprehendunt, tamen magnopere, quod laudent, non habent: nulla eſt enim laus, ibi eſſe integrum, ubi nemo eſt, qui aut poſſit, aut conetur corrumpere. hoc eſt iudicium, in quo uos de reo, populus R. de uobis iudicabit. in hoc homine ſtatuetur, poſſit ne, ſenatoribus iudicantibus, homo nocentiſſimus, pecunioſiſſimusq. damnari. deinde eſt huiuſmodi reus, in quo homine nihil ſit, praeter ſumma peccata, maximamq. pecuniam: ut, ſi liberatus ſit nulla alia ſuſpicio, niſi ea, quae turpiſſima eſt, reſidere poſſit. non gratia, non cognatione, non alijs*

*recte*

*recte factis, non denique aliquo modiocri uitio tot tantaq. eius uitia ſubleuata eſſe exiſtimabuntur. poſtremo ego cauſſam ſic agam, iudices, eiuſmodi res, ita notas, ita teſtatas, ita magnas, ita manifeſtas proferam; ut nemo a uobis, ut iſtum abſoluatis, per gratiam conetur contendere. habeo autem certam uiam, atque rationem, qua omnes illorum conatus inueſtigare, & conſequi poſſim. ita res a me agetur, ut in eorum conſilijs omnibus non modo aures hominum, ſed etiam oculi populi R. intereſſe uideantur. uos aliquot iam per annos conceptam huic ordini turpitudinem, atque infamiam delere, ac tollere poteſtis. conſtat inter omnes, poſt haec conſtituta iudicia, quibus nunc utimur, nullum hoc ſplendore, atque hac dignitate conſilium fuiſſe. hic ſi quid erit offenſum; omnes homines non iam ex eodem ordine alios magis idoneos, quod fieri non poteſt, ſed alium omnino ordinem ad res iudicandas quaerendum arbitrabuntur. Quapropter primum ab dijs immortalibus, quod ſperare mihi uideor, hoc idem, iudices, peto, ut in hoc iudicio nemo improbus praeter eum, qui iampridem inuentus eſt, reperiatur. deinde, ſi plures improbi fuerint, hoc uobis, hoc populo R. iudices confirmo, uitam mehercule mihi prius, quam uim perſeuerantiamq. ad illorum improbitatem perſequendam, defuturam. Verum quod ego laboribus, periculis, inimicitijsq. meis tum, cum admiſſum erit, dedecus ſeuere me perſecuturum eſſe polliceor; id ne accidat, tu*

*tua ſapientia, auctoritate, diligentia, M'. Glabrio, potes prouidere. ſuſcipe cauſſam iudiciorum: ſuſcipe cauſſam ſeueritatis, integritatis, fidei, religionis: ſuſcipe cauſſam ſenatus, ut is hoc iudicio probatus cum populo R. & in laude, & in gratia eſſe poſſit. cogita, qui ſis, quo loco ſis, quid dare populo R. quid reddere maioribus tuis debeas. fac tibi paternae legis Aciliae ueniat in mentem: qua lege populus R. de pecunijs repetundis, optimis iudicijs, ſeueriſſimisq. iudicibus uſus eſt. circumſtant te ſummae auctoritates, quae te obliuiſci laudis domeſticae non ſinant, quae te dies noctesq. commoneant, fortiſſimum tibi patrem, ſapientiſſimum auum, grauiſſimum ſocerum fuiße. quare ſi Glabrionis patris uim, & acrimoniam ceperis ad reſiſtendum hominibus audaciſſimis; ſi aui Scaeuolae prudentiam ad proſpiciendas inſidias, quae tuae, atque horum famae comparantur; ſi ſoceri Scauri conſtantiam, ut ne quis te de uera, & certa poſſit ſententia dimouere: intelliget populus R. integerrimo, atque honeſtiſſimo praetore; delectoq. conſilio, nocenti reo magnitudinem pecuniae plus habuiſſe momenti ad ſuſpicionem criminis, quam ad rationem ſalutis. mihi certum eſt non committere, ut in hac cauſſa praetor nobis, conſiliumq. mutetur. non patiar rem in id tempus adduci, ut Siculi, quos adhuc ſerui deſignatorum conſulum non mouerunt, cum eos nouo exemplo uniuerſos arceſſerent, eos tum lictores conſulum uocent, ut homines miſeri, antea ſocij, atque amici populi R. nunc ſerui,*

ui, ac ſupplices, non modo ius ſuum fortunasq. omnes eorum imperio amittant, uerũ etiam deplorandi iuris ſui poteſtatem non habeant: non ſinam profecto, cauſſa a me perorata, XL diebus interpoſitis, tum nobis denique reſpondeant, cum accuſatio noſtra in obliuionem diuturnitate adducta ſit. non committam, ut tum res iudicetur, cum haec frequentia totius Italiae Roma diſceſſerit, quae conuenit uno tempore undique, comitiorum, ludorum, cenſendiq. cauſſa. huius iudicij & laudis fructum, & offenſionis periculum, ueſtrum; laborem, ſolicitudinemque, noſtram, ſcientiam quid agatur, memoriamq. quid a quoque dictum ſit, omnium puto eſſe oportere, faciam hoc non nouum, ſed ab ijs, qui nunc principes noſtrae ciuitatis ſunt, ante factum, ut teſtibus utar ſtatim. illud a me nouum, iudices, cognoſcetis, quod ita teſtes conſtituam, ut crimen totum explicem: ubi id interrogando, argumentis, atque oratione firmauero, tum teſtes ad crimen accommodem, ut nihil inter illam uſitatam accuſationem, atque hanc nouam interſit, niſi quod in illa tunc, cum omnia dicta ſunt, teſtes dantur, hic in ſingulas res dabuntur, ut illis quoque eadem interrogandi facultas, argumentandi, dicendiq. ſit. ſi quis erit, qui perpetuam orationem, accuſationemq. deſideret; altera actione audiet. nunc id, quod facimus, ea ratione facimus, ut malitiae illorum conſilio noſtro occurramus, neceſſario fieri intelligat. haec primae actionis erit accuſatio. Dicimus C,

*Verrem, cum multa libidinoſe, multa crudeliter in ciues R. atque in ſocios, multa in deos, hominesq. nefarie ſecerit, tum praeterea quadringenties ſeſtertium ex Sicilia contra leges abſtuliſſe. hoc teſtibus, hoc tabulis, priuatis publicisq. auctoritatibus ita uobis planum faciemus, ut hoc ſtatuatis, etiam ſi ſpatium ad dicendum noſtro commodo, uacuosq. dies habuiſſemus, tamen oratione longa nihil opus fuiſſe. Dixi.*

# ACTIONIS. II. IN. VERREM

## LIB. I

## ORATIO. VI

NEMINEM *ueſtrum ignorare arbitror, iudices, hunc per hoſce dies ſermonem uulgi, atque hanc opinionem populi R. fuiſſe, C. Verrem altera actione reſponſurum non fuiſſe, neque ad iudicium affuturum. quae fama non iccirco ſolum emanarat, quod iſte certe ſtatuerat, ac deliberauerat, non adeſſe; uerum etiam, quod nemo quemquam tam audacem, tam amentem, tam impudentem fore arbitrabatur, qui, tam nefarijs criminibus, tam multis teſtibus euictus, ora iudicum aſpicere, aut os ſuum populo R. oſtendere auderet. eſt idem Verres, qui fuit ſemper, ut ad audendum proiectus, ſic paratus ad audiendum: praeſto eſt, reſpondet, defenditur: ne hoc quidem ſibi reliqui fecit, ut in rebus turpiſſimis, cum manifeſto teneatur, ſi reticeat, & abſit; tamen impudentiae ſuae pudentem exitum quaeſiſſe uideatur. patior, iudices, & non moleſte fero, me laboris mei, uos uirtutis ueſtrae fructum eſſe laturos. nam ſi iſte id feciſſet, quod primo ſtatuerat, ut non adeſſet; minus aliquanto, quam mihi opus eſſet cognoſceretur, quid ego in hac accuſatione comparanda, conſtituendaq. elaboraſſem: ueſtra uero laus tenuis plane, atque obſcura, iudices, eſſet: neque enim hoc a uobis populus R. exſpectat, neque eo poteſt*

*eſſe contentus, ſi condemnatus ſit is, qui adeſſe noluerit, & ſi fortes fueritis in eo, quem nemo ſit auſus defendere. immo uero adſit, reſpondeat, ſummis opibus, ſummo ſtudio potentiſſimorum hominum defendatur: certet mea diligentia cum illorum omnium cupiditate, ueſtra integritas cum iſtius pecuniae, teſtium conſtantia cum illius patronorum minis, atque potentia. tum demum illa uicta uidebuntur, cum in contentionem certamenq. uenerint: abſens ſi iſte eſſet damnatus, non tam ipſe ſibi conſuluiſſe, quam inuidiſſe ueſtrae laudi uideretur. neque enim ſalus ulla maior reip. hoc tempore reperiri poteſt, quam populum R. intelligere, diligenter reiectis ab accuſatore iudicibus, ſocios, leges, remp. ſenatorio conſilio maxime poſſe defendi: neque tanta fortunis omnium pernicies poteſt accidere, quam opinione populi R. rationem ueritatis, integritatis, fidei, religionis ab hoc ordine abiudicari. itaque mihi uideor, iudices, magnam, et maxime aegram, et prope depoſitam reip. partem ſuſcepiſſe, neque in eo magis meae, quam ueſtrae laudi exiſtimationiq. ſeruiſſe. acceſſi enim ad inuidiam iudiciorum leuandam, uituperationemq. tollendam; ut cum haec res pro uoluntate populi R. eſſet iudicata, aliqua ex parte mea diligentia conſtituta auctoritas iudiciorum uideretur: poſtremo, ut eſſet hoc iudicatum, ut finis aliquando iudiciariae controuerſiae conſtitueretur. etenim ſine dubio, iudices, in hac cauſſa ea res in diſcrimen adducitur. reus eſt enim homo nocentiſſimus: qui*

*ſi*

ſi condemnatur, deſinent homines dicere, his iudicijs pecuniam plurimum poſſe; ſin abſoluitur, deſinemus non de iudicijs transferendis recuſare. tametſi de abſolutione iſtius neque ipſe iam ſperat, nec populus R. metuit, de impudentia ſingulari, quod adeſt, quod reſpondet, ſunt qui mirentur: mihi, pro cetera eius audacia, atque amentia, ne hoc quidem mirandum uidetur: multa enim & in deos, & in homines impie nefarieq. commiſit. quorum ſcelerum poenis agitatur, & a mente conſilioq. deducitur. agunt eum praecipitem poenae ciuium R. quos partim ſecuri percuſſit, partim in uinculis necauit, partim implorantes iura libertatis & ciuitatis in crucem ſuſtulit. rapiunt eum ad ſupplicium dij patrij, quod iſte inuentus eſt, qui è complexu parentum abreptos filios ad necem duceret, & parentes pretium pro ſepoltura liberum poſceret. religiones uero, caerimoniaeq. omnium ſacrorum, fanorumque, uiolatae, ſimulacraq. deorum, quae non modo ex ſuis templis ablata ſunt, ſed etiam iacent in tenebris ab iſto retruſa, atque abdita, conſiſtere eius animum ſine furore atque amentia non ſinunt. neque iſte mihi uidetur ſe ad damnationem offerre ſolum, neque hoc auaritiae ſupplicio communi, qui tot ſceleribus ſe obſtrinxerit, contentus eſſe: ſingularem quandam poenam iſtius immanis, atque importuna natura deſiderat. non id ſolum quaeritur, ut, iſto damnato, bona reſtituantur ijs, quibus erepta ſunt: ſed & religiones deorum immortalium expiandae, & ciuium

R. cru-

*R. cruciatus, multarumq. innocentium ſanguis iſtius ſupplicio luendus eſt. non enim furem, ſed ereptorẽ; non adulterum, ſed expugnatorem pudicitiae; non ſacrilegum; ſed hoſtem ſacrorum religionumq.; non ſicarium, ſed crudeliſſimum carnificem ciuium, ſociorumq. in ueſtrum iudicium adduximus: ut ego hunc unum eiuſmodi reum poſt hominum memoriam fuiſſe arbitrer, cui damnari expediret. nam quis hoc non intelligit, iſtum abſolutum dijs hominibusq. inuitis, tamen ex manibus populi R. eripi nullo modo poſſe? quis hoc non perſpicit, praeclare nobiſcum actum iri, ſi populus R. iſtius unius ſupplicio contentus erit? ac non ſic ſtatuerit, non iſtum maius in ſeſe ſcelus concepiſſe, cum fana ſpoliarit, cum tot homines innocentes necarit, cum ciues R. morte, cruciatu, cruce affecerit, cum praedonum duces accepta pecunia dimiſerit; quam eos, ſi qui iſtum, tot, tantis, tã nefarijs ſceleribus coopertum, iurati ſententia ſua liberarent? non eſt, non eſt in hoc homine cuiquam peccandi locus, iudices: non is eſt reus, non id tempus, non id conſilium; (metuo, ne quid arrogantius apud tales uiros uidear dicere) ne actor quidem eſt is, cui reus tam nocens, tam perditus, tam uictus aut occulte ſurripi, aut impune eripi poſſit. his ego iudicibus non probabo, C. Verrem contra leges pecunias cepiſſe? ſuſtinebunt tales uiri, ſe tot ſenatoribus, tot equitibus R. tot ciuitatibus, tot hominibus honeſtiſſimis ex tam illuſtri prouincia, tot populorum, priuatorumq. litteris non crediidiſſe? tantae populi R. uoluntati*

tati reſtitiſſe? ſuſtineant. reperiemus, ſi iſtum uiuum ad alium iudicium perducere potuerimus, quibus probemus, iſtum in quaeſtura pecuniam publicam, Cn. Carboni conſuli datam, auertiſſe: quibus perſuadeamus, iſtum alieno nomine a quaeſtoribus urbanis, quod priore actione didiciſtis, pecuniam abſtuliſſe. erunt, qui & in eo quoque audaciam eius reprehendant, quod aliquot nominibus de capite, quantum cõmodum fuerit, frumenti decumani detraxerit. erunt etiam fortaſſe, iudices, qui illum eius peculatum uel acerrime uindicandum putent, quod iſte M. Marcelli, & P. Africani monumenta, quae nomine illorum, re uera populi R. & erant, & habebantur, ex fanis religioſiſſimis, ex urbibus ſociorum, atque amicorum non dubitauerit auferre. emerſerit ex peculatus etiam iudicio: meditetur de ducibus hoſtium, quos accepta pecunia liberauit: uideat, quid de illis reſpondeat, quos in eorum locum ſubditos domi ſuae reſeruauit. quaerat, non ſolum quemadmodum noſtro crimini, uerum etiam quo pacto ſuae confeſſioni poſſit mederi meminerit, ſe priore actione clamore populi R. infeſto, atque inimico excitatum, confeſſum eſſe, duces a ſe praedonum ſecuri non eſſe percuſſos; ſe iam tum eſſe ueritum, ne ſibi crimini daretur, eos ab ſe pecunia liberatos. fateatur id, quod negari non poteſt, ſe priuatum hominem praedonum duces uiuos, atque incolumes domi ſuae, poſtea quam Romam redierit, uſque dum per me licuerit tenuiſſe. hoc in illo maieſtatis iudicio ſi licuiſſe ſibi oſtenderit, ego oportuiſſe

*oportuiſſe concedam. ex hoc quoque euaſerit: proficiſcar eo, quo me iampridem uocat populus R. de iure enim libertatis, & ciuitatis ſuum putat eſſe iudiciũ, & recte putat. confringat iſte ſane ui ſua conſilia ſenatoria; quaeſtiones omnium perrumpat; euolet ex ueſtra ſeueritate: mihi credite, arctioribus apud populum R. laqueis tenebitur. credet ijs equitibus R. populus R. qui ad uos antea producti teſtes, ipſis inſpectantibus ab iſto ciuem R. qui cognitores homines honeſtos daret, ſublatum eſſe in crucem dixerunt. credent omnes* V *&* XXX *tribus homini grauiſſimo, atque ornatiſſimo M. Annio, qui ſe praeſente ciuem R. ſecuri percuſſum eſſe dixit. audietur a populo R. uir primarius, eques R. L. Flauius, qui ſuum familiarem Herennium negotiatorem ex Africa, cum eum Syracuſis amplius centum ciues R. cognoſcerent, lacrymanteſq. defenderent, pro teſtimonio dixit, ſecuri eſſe percuſſum. probabit fidem, & auctoritatem, & religionem ſuam L. Suetius, homo omnibus ornamentis praeditus, qui iuratus apud uos dixit, multos ciues R. in Latumijs iſtius imperio crudeliſſime per uim morte eſſe multatos. Hanc ego cauſſam cum agam beneficio populi R. de loco ſuperiore, non uereor, ne aut iſtum uis ulla ex populi R. ſuffragijs eripere, aut a me ullum munus aedilitatis amplius, aut gratius populo R. eſſe poſſit. Quapropter omnes in hoc iudicio conentur omnia: nihil eſt iam, quod in hac cauſſa peccare, iudices, quiſquam, niſi ueſtro periculo, poſſit. mea qui-*

*dem*

*dem ratio cum in praeteritis eſt rebus cognita, tum in reliquis explorata, atque prouiſa eſt. ego meum ſtudium in remp. iam illo tempore oſtendi, cum longo interuallo ueterem conſuetudinem retuli, & rogatu ſociorum, atque amicorum populi R. meorum autem neceſſariorum, nomen hominis audaciſſimi detuli. quod meum factum lectiſſimi uiri, atque ornatiſſimi, quo in numero e nobis complures fuere, ita probarunt, ut ei, qui iſtius quaeſtor fuiſſet, & ab iſto laeſus inimicitias iuſtas perſequeretur, non modo deferendi nominis, ſed ne ſubſcribendi quidem, cum id poſtularet, facerent poteſtatem. In Siciliam ſum inquirendi cauſſa profectus. quo in negotio induſtriam meam celeritas reditionis, diligentia multitudo litterarum, & teſtium declarauit: pudorem uero, ac religionem, quod, cum ueniſſem ſenator ad ſocios populi R. qui in ea prouincia quaeſtor fuiſſem, ad hoſpites meos, ac neceſſarios cauſſae communis defenſor diuerti potius, quam ad eos, qui a me auxilium petiuiſſent. nemini meus aduentus labori, aut ſumptui neque publice, neque priuatim fuit. uim in inquirendo tantam habui, quantam mihi lex dabat, non quantam habere poteram iſtorum ſtudio, quos iſte uexarat. Romam ut ex Sicilia redij, cum iſte, atque iſtius amici, homines lauti, & urbani, ſermones huiuſcemodi diſſipaſſent, quo animos teſtium retardarent, me magna pecunia a uera accuſatione eſſe deductum: tametſi probabatur nemini, quod & ex Sicilia teſtes erant ij, qui*

*qui quaeſtorem me in prouincia cognouerat, & hinc homines maxime illuſtres, qui ut ipſi noti ſunt, ſic noſtrum unumquemque optime norunt; tamen uſque eo timui, ne quis de mea fide, atque integritate dubitaret, donec ad reijciendos iudices uenimus. ſciebam, in reijciendis iudicibus non nullos memoria noſtra pactionis ſuſpicionem non uitaſſe, cum in ipſa accuſatione eorum induſtria, ac diligentia probaretur. ita reieci iudices, ut hoc conſtet, poſt hunc ſtatum reip. quo nunc utimur, ſimili ſplendore, & dignitate conſilium nullum fuiſſe. quam iſte laudem communem ait ſibi eſſe mecum: qui cum P. Galbam iudicem reieciſset, M. Lucretium retinuit: et, cum eius patronus ex eo quaereret, cur ſuos familiariſſimos, Sex. Peduceũ, Q. Conſidium, Q. Iunium reijci paſſus eßet, reſpondit, quod eos in iudicando nimium ſui iuris, ſententiaeq. cognoſceret. itaque, iudicibus reiectis, ſperabam iam onus meum uobiſcum eſſe commune: putabam, non ſolum notis, ſed etiam ignotis probatam meam fidem eſſe, & diligentiam. quod me non fefellit. nam comitijs meis, cum iſte infinita largitione contra me uteretur, populus R. iudicauit, iſtius pecuniam, quae apud me contra fidem meam nihil potuiſſet, apud ſe contra honorem meum nihil poſſe debere. quo quidem die primum iudices citati in hunc reum conſediſtis, quis tam inimicus huic ordini fuit, quis tam nouarum rerum, iudiciorum, iudicumq. cupidus, qui non conſpectu, conſeſſuq. ueſtro commoueretur? cum in eo ueſtra mihi dignitas fructum diligentiae referret, id ſum aſſecutus,*

*tus, ut una hora, qua coepi dicere, reo audaci, pecunioſo, profuſo, perdito ſpem iudicij corrumpendi praeciderem: ut primo die teſtium tanto numero citato populus R. iudicaret, ipſo abſoluto remp. ſtare non poſſe: ut alter dies amicis iſtius, & defenſoribus non modo ſpem uictoriae, ſed etiam uoluntatem defenſionis auferret: ut tertius dies ſic hominem proſterneret, ut, morbo ſimulato, non quid reſponderet, ſed quemadmodum non reſponderet, deliberaret. deinde reliquis diebus, his criminibus, his teſtibus, & urbanis, & prouincialibus, ſic obrutus, atque oppreſſus eſt, ut, his ludorum diebus interpoſitis nemo iſtum comperendinatum, ſed condemnatum iudicaret. Quapropter ego, quod ad me attinet iudices, uici. non enim ſpolia C. Verris, ſed exiſtimationem populi R. concupiui. meum fuit, cum cauſſa accedere ad accuſandum: quae cauſſa fuit iuſtior, quam a tam illuſtri prouincia defenſorem conſtitui, & deligi? reip. conſulere: quipiam reip. honeſtius, quam in tanta inuidia iudiciorum adducere hominum, cuius damnatione totus ordo cum populo R. & in laude, & in gratia poſſit eſſe? oſtendere, ac perſuadere, hominem nocentem adductum eſſe: quis eſt in populo R. qui hoc non ex priore actione abſtulerit, omnium ante damnatorum ſcelera, furta, flagitia, ſi in unum locum conferantur, uix cum huius parua parte aequari, conferriq. poſſe? Vos, quod ad ueſtram famam, exiſtimationem, ſalutemq. communem pertinet, iudices, proſpicite, atque conſulite. ſplendor ueſter facit, ut pec-*

care

*care ſine ſummo reip. detrimento, ac periculo non poſſitis. non enim poteſt ſperare populus R. eſſe alios in ſenatu, qui recte poſſint iudicare, uos ſi non potueritis. neceſſe eſt, cum de toto ordine deſperarit, aliud genus hominum, atque aliam rationem iudiciorum requirat. hoc ſi uobis ideo leuius uidetur, quod putatis onus eſſe graue, & incommodum, iudicare: intelligere debetis, primum intereſſe, utrum id onus uoſmet ipſi reieceritis, non, quod probare populo R. fidem ueſtram, & religionem non potueritis, eo uobis iudicandi poteſtas erepta ſit. deinde etiam illud cogitate, quanto periculo uenturi ſimus ad eos iudices, quos propter odium ueſtri populus R. de uobis uoluerit iudicare. uerum uobis dicam id, quod intellexi iudices. homines ſcitote eſſe quoſdam, quos tantum odium ueſtri ordinis teneat, ut hoc palam iam dictitent, ſe iſtũ, quem ſciant eſſe hominem improbiſſimum; hoc uno nomine abſolui uelle, ut ab ſenatu iudicia per ignominiam, turpitudinemq. auferantur. Haec me, iudices, pluribus uerbis uobiſcũ agere coegit non timor meus de ueſtra fide, ſed ſpes illorum noua: quae cum Verrem a porta ſubito ad iudicium retraxiſſet; nonnulli ſuſpicati ſunt, non ſine cauſſa illius conſilium tam repente eſſe mutatum. nunc ne nouo querimoniae genere uti poſſit Hortenſius, & ea dicere, opprimi reum, de quo nihil dicat accuſator; nihil eſſe tam periculoſum fortunis innocentium, quam tacere aduerſarios; & ne aliter, quam ego uelim, meum laudet ingeniũ, cum dicat, me, ſi multa dixiſsem, ſubleuaturum fuiſ-*

*ſe*

*ſe eum, quem contra dicerem; quia non dixerim, perdidiſſe: morem illi geram: utar oratione perpetua; non quoniam hoc ſit neceſſe; uerum ut experiar, utrum ille ferat moleſtius, me tunc tacuiſſe, an nunc dicere. Hic tu fortaſſe eris diligens, ne quam ego horam de meis legitimis horis remittam: niſi omni tempore, quod mihi lege conceſſum eſt, abuſus ero; querere, deum atque hominum fidem implorabis, circumueniri C. Verrem, quod accuſator nolit tam diu, quam diu liceat, dicere. quod mihi lex mea cauſſa dedit, eo mihi non uti non licebit? nam accuſandi mihi tempus mea cauſſa datum eſt, ut poſſem oratione mea crimina cauſſamq. explicare. hoc ſi non utor, non tibi iniuriam facio, ſed de meo iure aliquid, & commodo detraho. Cauſſam enim, inquit, cognoſci oportet. Ea re quidem, quod aliter condemnari reus, quamuis ſit nocens, non poteſt. id igitur tu moleſte tuliſti, a me aliquid factum eſſe, quo minus iſte condemnari poſſet? nam, cauſſa cognita, poſſunt multi abſolui: incognita quidem, condemnari nemo poteſt. adimo enim comperendinatum; quod habet lex in ſe moleſtiſſimum; bis ut cauſſa dicatur. quod aut mea cauſſa potius eſt conſtitutum, quam tua; aut nihilo tua potius, quam mea. nam ſi, bis dicere, eſt commodum: certe utriuſque commune eſt. ſin eum, qui poſterius dixit, opus eſt redargui: accuſatoris cauſſa, ut bis ageretur, conſtitutum eſt. Verum, ut opinor, Glaucia primus tulit, ut comperendinaretur reus. antea uel iudi-*

cari primo poterat, uel, amplius, pronunciari. utram igitur putas legem molliorem? opinor, illam ueterem; qua uel cito abſolui, uel tarde condemnari licebat. ego tibi illam Aciliam legem reſtituo: qua lege multi ſemel accuſati, ſemel dicta cauſſa, ſemel auditis teſtibus condemnati ſunt, nequaquam tam manifeſtis, neque tantis criminibus, quantis tu conuinceris. puta te non hac tam atroci, ſed illa lege mitiſſima cauſſam dicere. accuſabo: reſpondebis. teſtibus editis, ita mittam in conſilium, ut, etiam ſi lex ampliandi faciat poteſtatem, tamen iſti turpe ſibi exiſtiment, non primo iudicare. Verum, ſi cauſſam cognoſci opus eſt, parum ne cognita eſt? diſſimulamus, Hortenſi: quod ſaepe in dicendo experti ſumus. quis nos magnopere attendit umquam, in hoc quidem genere cauſſarum, ubi aliquid ereptum, aut ablatum a quopiam dicitur? non ne aut in tabulis, aut in teſtibus omnis exſpectatio iudicum eſt? dixi prima actione, me planum eſſe facturum, C. Verrem HS quadringenties contra legem abſtuliſſe. quid? hoc planius egiſſem, ſi ita narraſſem. Dio quidam fuit Haleſinus: qui, cum eius filio, praetore Sacerdote, hereditas a propinquo permagna ueniſſet, nihil habuit neque negotij, neque controuerſiae. Verres, ſimul ac tetigit prouinciam, ſtatim Meſſana litteras dedit, Dionem euocauit, calumniatores ex ſinu ſuo appoſuit, qui illam hereditatem Veneri Erycinae commiſſam eſſe dicerent. hac de re oſtendit ſe ipſum cogniturum. poſſum deinceps totam rem explicare, de

inde

inde ad extremum id, quod accedit, dicere; Dionem HS decies centena millia numeraſſe, ut cauſſam certiſſimam obtineret; praetera greges equarum eius iſtum abigendos curaſſe; argenti ueſtisq. ſtragulae quod fuerit, curaſſe auferendum. haec neque cum ego dicerem, neque cum tu negares, magni momenti noſtra eſſet oratio. quo tempore igitur aures iudex erigeret, animumq. attenderet? cum Dio ipſe prodiret; cum ceteri, qui tum in Sicilia negotijs Dionis interfuiſſent; cum per eos ipſos dies, per quos cauſſam Dio diceret, reperiretur, pecunias ſumpſiſſe mutuas, nomina ſua exegiſſe, praedia uendidiſſe; cum tabulae uirorum bonorum proferrentur; cum, qui pecuniam Dioni dederunt, dicerent ſe iam tum audiſſe, eo nummos ſumi, ut Verri darentur; cum amici, hoſpites, patroni Dionis, homines honeſtiſſimi, haec eadem ſe audiſſe dicerent. opinor, cum haec fierent, tum uos audiretis, ſicnt audiſtis, tum cauſſa agi uideretur. ſic a me ſunt acta omnia priore actione, ut in criminibus omnibus nullum eſſet, in quo quiſquam ueſtrum perpetnam accuſationem requirat. nego eſſe quidquam a teſtibus dictum, quod aut ueſtrum cuipiam eſſet obſcurum, aut cuiuſquam oratoris eloquentiam quaereret. etenim ſic meipſum egiſſe memoria tenetis, ut in teſtibus interrogandis omnia crimina proponerem, & explicarem; ut, cum rem totam in medio propoſuiſſem, tum denique teſtem interrogarem. itaque non modo uos, quibus eſt iudicandum, noſtra crimina tene-

*tis : ſed etiam populus R. totam accuſationem cauſſamq. cognouit. Tametſi ita de meo facto loquor, quaſi ego illud mea uoluntate potius quam ueſtra iniuria adductus fecerim. interpoſuiſtis accuſatorem, qui, cum ego mihi* C & X *dies ſolos in Siciliam poſtulaſſem,* C & VIII *ſibi in Achaiam poſtularet : menſes mihi tres cum eripuiſſetis, ad agendum maxime appoſitos; reliquum omne tempus huius anni me uobis remiſſurum putaſtis : ut, cum horis noſtris nos eſſemus uſi, tu, binis ludis interpoſitis, quadrageſimo poſt die reſponderes; ita deinde ita tempus duceretur, ut me a M'. Glabrione praetore & a magna parte horum iudicum ad praetorem alium, iudicesq. alios ueniremus. haec ſi ego non uidiſſem; ſi me non omnes noti ignotiq. monuiſſent, id agi, id cogitari, in eo laborari, ut res in illud tempus reijceretur : credo, ſi meis horis in accuſando uti uoluiſſem, uererer, ne mihi crimina non ſuppeterent, ne oratio deeſſet, ne uox uireſq. deficerent, ne, quem nemo prima actione defendere auſus eſſet, eum ego bis accuſare non poſſem. ego meum conſilium tum iudicibus, tum populo R. probaui. nemo eſt, qui alia ratione iſtorum iniuriae, atque impudentiae potuiſſe obſiſti arbitretur. etenim qua ſtultitia fuiſſem, ſi, quam diem, qui iſtum eripiendum redemerunt, in cautione uiderunt, cum ita cauerent, ſi poſt Kal. Ian. in conſilium iretur; in eam diem ego, cum potuiſſem uitare, incidiſſem? nunc mihi temporis eius, quod mihi ad dicendum datur, quoniam in animo eſt cauſſam omnem*

*mnem exponere, habenda ratio eſt diligenter. itaque primum illum actum iſtius uitae turpiſſimum, & flagitioſiſſimum praetermittam: nihil a me de pueritiae ſuae flagitijs, peccatiſq. audiet: nihil ex illa impura adoleſcentia ſua: quae qualis fuerit, aut meminiſtis, aut ex iſto, quem ſui ſimillimum produxit, recognoſcere poteſtis. omnia praeteribo, quae mihi turpia dictu uidebuntur; neque ſolum, quid iſtum audire, uerum etiam quid me deceat dicere, conſiderabo. uos, quaeſo, date hoc, & concedite pudori meo, ut aliquam partem de iſtius impudentia reticere poſſim. omne illud tempus, quod fuit ante quam iſte ad magiſtratus, remq. publicam acceſſit, habeat per me ſolutum, ac liberum. ſileatur de nocturnis eius bacchationibus, ac uigilijs: lenonum, aleatorum, perductorum nulla mentio fiat: damna, dedecora, quae res patris eius, aetas ipſius pertulit, praetereantur: lucretur indicia ueteris infamiae: patiatur eius uita reliqua me hanc tantam iacturam criminum facere. Quaeſtor Cn. Papirio conſul fuiſti abhinc annos* XIV. *ex ea die ad hanc diem quae feciſti, in iudicium uoco. hora nulla uacua a furto, a ſcelere, crudelitate, flagitio reperietur. hi ſunt anni conſumpti in quaeſtura, & legatione Aſiatica, & praetura urbana, & praetura Sicilienſi. quare haec eadem erit quadripartita diſtributio totius accuſationis meae. Quaeſtor ex S C. prouinciam ſortitus es: obtigit tibi conſularis: ut cum conſule Cn. Carbone eſſes, eamq. prouinciam obtineres.*

*erat tum diſſenſio ciuium: de qua nihil ſum dicturus, quid ſentire debueris: unum hoc dico, in eiuſmodi tempore ac ſorte ſtatuere te debuiſſe, utrum malles ſentire, atque defendere. Carbo grauiter ferebat, ſibi quaeſtorem obtigiſſe hominem ſingulari luxuria, atque inertia: uerumtamen ornabat eum beneficijs, officijsq. omnibus. ne diutius teneam, pecunia attributa numerata eſt: profectus eſt quaeſtor in prouinciam: uenit in Galliam exſpectatus ad exercitum conſularem cum pecunia: ſimul ac primum ei occaſio uiſa eſt, (cognoſcite hominis principium magiſtratuum gerendorum, & reip. adminiſtrandae) auerſa pecunia publica quaeſtor conſulem, exercitum, prouinciamq. deſeruit. uideo, quid egerim: erigit ſe: ſperat ſibi auram poſſe aliquam afflari in hoc crimine uoluntatis, aſſenſionisq. eorum, quibus Cn. Carbonis mortui nomen odio ſit: quibus illam relictionem, proditionemq. conſulis ſui gratam ſperat fore. quaſi uero id cupiditate defendendae nobilitatis, aut ſtudio partium fecerit, ac non apertiſſime conſulem, exercitum, prouinciamq. compilarit, & propter impudentiſſimum furtum aufugerit. eſt enim obſcurum, aut eiuſmodi factum eius, ut poſſit aliquis ſuſpicari, C. Verrem, quod ferre nouos homines non potuerit, ad nobilitatem, hoc eſt ad ſuos, tranſiſſe, nihil feciſſe propter pecuniam. uideamus, rationes quemadmodum retulerit: iam ſe ipſe oſtendet, quam obrem Cn. Carbonem reliquerit: iam ſe ipſe indicabit. primum breuitatem cognoſcite.* ACCEPI, *inquit,*

*quit*, VICIES.DVCENTA.TRIGINTA QVINQVE.MILLIA.QVADRINGENTOS XVII.NVMMOS.DEDI.STIPENDIO.FRVMENTO.LEGATIS.PRO.QVAESTORI COHORTI . PRAETORIAE . H-S . MILLE . SEXCENTA . TRICINTA . QVINQVE . MILLIA . QVADRINGENTOS . XVII . NVMMOS . RELIQVI ARIMINI . HS . SEXCENTA . MILLIA . *hoc eſt rationes referre? hoc modo aut ego, aut tu, Hortenſi, aut quiſquam hominum retulit? quid hoc eſt? quae impudentia? quae audacia? quod exemplum ex tot hominum rationibus relatis huiuſmodi eſt? illa tamen* HS *ſexcenta millia, quae ne falſo quidem potuit, quibus data eſſent, deſcribere, quae ſe Arimini ſcribit reliquiſſe, quae ipſa* HS *ſexcenta millia reliqua facta ſunt, neque Carbo attigit, neque Sylla uidit, neque in aerarium relata ſunt. opidum ſibi elegit Ariminum, quod tum, cum iſte rationes referebat, oppreſſum, direptumq. erat. non ſuſpicabatur id, quod nunc ſentiet, ſatis multos ex illa calamitate Ariminenſium teſtes nobis in hanc rem reliquos eſſe. recita denuo.* P. LENTVLO. L. TRIARIO QVAESTORIBVS. VRBANIS. RATIONVM RELATARVM. *recita.* EX. S. C. *ut hoc pacto rationes referre liceret, eo Syllanus repente factus eſt, non ut honos, & dignitas nobilitati reſtitueretur. quod ſi illinc inanis profugiſſes; tamen*

*men iſta tua fuga, nefaria proditio conſulis tui, ſcelerata iudicaretur. malus ciuis, improbus conſul, ſeditioſus homo Cn. Carbo fuit. fuerit alijs: tibi quando eſſe coepit? poſtea quam tibi pecuniam, rem frumentariam, rationes omnes ſuas, exercitumq. commiſit. nam ſi tibi antea diſplicuiſſet, idem feciſſes, quod anno poſt M. Piſo quaeſtor, cum L. Scipioni conſuli obtigiſſet: non attigit pecuniam: non ad exercitum profectus eſt: quod de rep. ſenſit, ita ſenſit, ut nec fidem ſuam, nec morem maiorum, nec neceſſitudinē ſortis laederet. etenim ſi haec perturbare omnia, & permiſcere uolumus, totam uitam periculoſam, infeſtamq. reddemus, ſi nullā religionem ſors habebit, nullam ſocietatem coniunctio ſecundae, dubiaeq. fortunae, nullam auctoritatem mores, atque inſtituta maiorum. omnium eſt communis inimicus, qui fuit hoſtis ſuorum. nemo umquam ſapiens proditori credendum putauit. ipſe Sylla, cui aduentus iſtius gratiſſimus eſſe debuit, ab ſe hominem, atque ab exercitu ſuo remouit, Beneuenti eſſe iuſſit apud eos, quos ſuis partibus amiciſſimos eſſe intelligebat, ubi iſte ſummae rei, cauſſaeq. nocere nihil poſſet. ei poſtea praemia tamen liberaliter tribuit: bona quaedam proſcriptorum in agro Beneuentano diripienda conceſſit: habuit honorem ut proditori, non ut amico fidem. nunc, quamuis ſint homines, qui mortuum Cn. Carbonem oderint: tamen hi debent, non quid illi accidere uoluerint, ſed quid ipſis in tali re metuendum ſit cogitare. commune eſt*

*hoc*

*hoc malum, communis metus, commune periculum. nullae ſunt occultiores inſidiae, quam eae, quae latent in ſimulatione officij, aut in aliquo neceſſitudinis nomine. nam eum, qui palam aduerſarius, facile cauendo uitare poſſis: hoc uero occultum, inteſtinum, ac domeſticum malum non modo non exiſtit, uerum etiam opprimit ante quam perſpicere, atque explorare potueris. Ita ne uero? tu, cum quaeſtor ad exercitum miſſus ſis, cuſtos uon ſolum pecuniae, ſed etiam conſulis; particeps omnium rerum, conſiliorumq. fueris, habitus ſis in liberum loco, ſicut mos maiorum ferebat; repente relinquas? deſeras? ad aduerſarios tranſeas? o ſcelus: o portentum in ultimas terras exportandum. non enim poteſt ea natura, quae tantum facinus commiſerit, hoc uno ſcelere eſſe contenta: neceſſe eſt, ſemper aliquid eiuſmodi moliatur: neceſſe eſt, in ſimili audacia, perfidiaq. uerſetur. itaque idẽ iſte, quem Cn. Dolabella poſtea, C. Malleolo occiſo, pro quaeſtore habuit, (haud ſcio, an maior etiam haec neceſſitudo fuerit, quam illa Carbonis. ac plus iudicium uoluntatis ualere, quam ſortis, debeat) idem in Cn. Dolabellam, qui in Cn. Carbonem, fuit. nam, quae in ipſum ualebant crimina, contulit in illum, cauſſamq. illius omnem ad inimicos, accuſatoresq. detulit: ipſe in eum, cui legatus, cui pro quaeſtore fuerat, inimiciſſimum, atque improbiſſimum teſtimonium dixit. ille miſer cum eſſet; tum proditione iſtius nefaria, tum improbo, & falſo eiuſdem teſtimonio, tum*

multo

*multo ex maxima parte iſtius furtorum, ac flagitiorum inuidia conflagrauit. Quid hoc homine faciatis? aut ad quam ſpem tam perfidioſum, tam importunum animal reſeruetis? qui in Cn. Carbone ſortem, in Cn. Dolabella uoluntatem neglexerit, ac uiolarit, eosq. ambos non ſolum deſeruerit, ſed etiam prodiderit, atque oppugnarit. Nolite, quaeſo, iudices, breuitate orationis meae potius, quam rerum ipſarum magnitudine crimina ponderare. mihi enim properandum neceſſario eſt, ut omnia uobis, quae mihi conſtituta ſunt, poſſim exponere. quamobrem, quaeſtura iſtius demonſtrata, primiq. magiſtratus & furto, & ſcelere perſpecto, reliqua attendite. in quibus illud tempus Syllanarum proſcriptionum, ac rapinarum praetermittam: neque ego iſtum ſibi ullam ex communi calamitate defenſionem ſinam ſumere: ſuis eum certis proprijsq. criminibus accuſabo. quamobrem, hoc omni tēpore Syllano ex accuſatione circumſcripto, legationem eius praeclaram cognoſcite. Poſtea quam Cn. Dolabellae prouincia Cilicia cōſtituta eſt, o dij immortales, quanta iſte cupiditate, quibus allegationibus illam ſibi legationē expugnauit? id quod Cn. Dolabellae principiū maximae calamitatis fuit. nam ut iſte profectus eſt, quacunque iter fecit, eiuſmodi fuit, non ut legatus populi R. ſed ut quaedam calamitas peruadere uideretur. In Achaia (praetermittam minora omnia, quorum ſimile forſitan alius quoque aliquid aliquando fecerit: nihil dicam, niſi ſingulare, niſi quod, ſi in alium reum diceretur, incredibile uideretur)*

*uideretur) magiſtratũ Sycionium nummos popoſcit. ne ſit hoc crimen in Verrem: fecerunt alij. cum ille non daret, animaduertit. improbum, ſed non inauditum. genus animaduerſionis uidete: quaeretis, ex quo genere hominum iſtum iudicetis. ignem ex lignis uiridibus, atque humidis in loco anguſto fieri iuſſit: ibi hominem ingenuum, domi nobilem, populi R. ſocium, atque amicum, fumo excruciatum, ſemiuiuum reliquit. Iam quae iſte ſigna, quas tabulas pictas ex Achaia ſuſtulerit, non dicam hoc loco: eſt alius mihi locus ad hanc cupiditatem demonſtrandam ſeruatus. Athenis, audiſtis, ex aede Mineruae grande auri pondus ablatum. dictum hoc eſt in Cn. Dolabellae iudicio: dictum? etiam aeſtimatum. huius conſilij nõ modo participem C. Verrem, ſed principem fuiſſe reperietis. Delum uenit: ibi ex fano Apollinis religioſiſſimo noctu clam ſuſtulit ſigna pulcherrima, atque antiquiſſima, eaq. in onerariam nauem ſuam conijciẽda curauit. poſtridie cum ſpoliatum fanum uiderent ij, qui Delum incolebant, grauiter ferebant. eſt enim tanta apud eos eius fani religio, atque antiquitas, ut in eo loco ipſum Apollinem natum eſſe arbitrentur. uerbum tamen facere non audebant; ne forte ea res ad Dolabellam ipſum pertineret. tum ſubito tempeſtates coortae ſunt maximae, iudices, ut nõ modo proficiſci, cum cuperet, Dolabella non poſſet, ſed uix in opido conſiſteret: ita magni fluctus eijciebantur. hic nauis illa praedonis iſtius, onuſta ſignis religioſis, expulſa, atque eiecta fluctu, frangitur: in littore*

*ſigna*

*ſigna illa Apollinis reperiuntur: iuſſu Dolabellae reponuntur: tempeſtas ſedatur: Dolabella Delo proficiſcitur. Non dubito, quin, tametſi nullus in te ſenſus humanitatis, nulla ratio unquam fuit religionis, nunc tamen, in metu periculoque, tuorum tibi ſcelerum ueniat in mentem. Poteſt ne tibi ulla ſpes ſalutis commoda oſtendi, cũ recordaris, in deos immortales quã impius, quam ſceleratus, quam nefarius fueris? Apollinem ne tu Delium ſpoliare auſus es? illi ne tu templo, tam antiquo, tam ſancto, tam religioſo, manus impias, ac ſacrilegas afferre conatus es? ſi in pueritia non ijs artibus, & diſciplinis inſtitutus eras. ut ea, quae litteris mandata ſunt, diſceres, atque cognoſceres: ne poſtea quidem, cum in ea ipſa loca ueniſti, potuiſti accipere id, quod eſt proditum memoriae, ac litteris? Latonam ex longo errore, & fuga, grauidam, & iam ad pariendum uicinam, temporibus exactis fugiſſe Delum, atque ibi Apollnem Dianamq. peperiſſe. qua ex opinione hominum illa inſula eorum, deorum ſacra putatur: tantaq. eius auctoritas religionis & eſt, & ſemper fuit, ut ne Perſae quidem, cum bellum toti Graeciae, dijs, hominibusq. indixiſſent, & mille numero nauium claſſem ad Delum appuliſſent, quidquam conarentur aut uiolare, aut attingere. hoc tu fanum depopulari, homo improbisſime, atque amentiſſime, audebas? fuit ulla cupiditas tanta, quae tantam extingueret religionem? & ſi tum haec non cogitabas, ne nunc quidem recordaris, nullum eſſe tantum malum, quod*

*non*

*non tibi pro ſceleribus tuis iamdiu debeatur? In Aſia uero poſtquam uenit, quid ego aduentu iſtius prandia cenas, equos, muneraq. commemorem? nihil cum Verre de quotidianis criminibus acturus ſum. Chio per uim ſigna pulcherrima dico abſtuliſſe, item Erythris, & Halicarnaſſo. Tenedo (praetereo pecuniam, quam eripuit) Tenem ipſum, qui apud Tenedios ſanctisſimus deus habetur, qui urbem illam dicitur condidiſſe, cuius ex nomine Tenedus nominatur, hunc ipſum, inquam, Tenem, pulcherrime factum, quem quondam in Comitio uidiſtis, abſtulit magno cum gemitu ciuitatis. Illa uero expugnatio fani antiquisſimi, & nobilisſimi Iunonis Samiae quam luctuoſa Samijs fuit? quam acerba toti Aſiae? quam clara apud omnes? quam nemini ueſtrum inaudita? de qua expugnatione cum legati ad C. Neronem in Aſiam Samo ueniſſent, reſponſum tulerunt, eiuſmodi querimonias, quae ad legatum populi R. pertinerent, non ad praetorem, ſed Romam deferri oportere. Quas iſte tabulas illinc, quae ſigna ſuſtulit? quae cognoui egomet apud iſtum in aedibus nuper, cum obſignandi gratia ueniſsem. quae ſigna nunc, Verres, ubi ſunt? illa quaero, quae apud te nuper ad omnes columnas, omnibus etiam intercolumnijs, in ſilua denique diſpoſita ſub dio uidimus. cur ea, quam diu alium praetorem cum ijs iudicibus, quos in horum locum ſubſortitus es, de te in conſilium iturum putaſti, tam diu domi fuerunt: poſtea quam noſtris teſtibus nos, quam horis tuis, uti*

*malle uidiſti, nullum ſignum domi reliquiſti, praeter duo, quae in mediјs aedibus ſunt, quae ipſa Samo ſub lata ſunt? non putaſti me tuis familiariſſimis in hanc rem teſtimonia denunciaturum? qui tuae domi ſaepe fuiſſent, ex quibus quaererem, ſigna ſcirent ne fuiſſe, quae non eſſent. quid tum hos de te iudicaturos arbi tratus es, cum uiderent, te iam non contra accuſatorem tuum, ſed contra quaeſtorem, ſectoremq. pugnare? qua de re Charidemum Chium teſtimonium priore actione dicere audiſtis: ſeſe. cum eſſet trierarchus, & Verrem ex Aſia decedentem proſequeretur, iuſſu Dolabellae fuiſſe una cum iſto Sami, ſeſeq. tum ſcire ſpoliatum eſſe fanum Iunonis, & oppidum Samũ, poſteaq. ſe cauſſam apud Chios, ciues ſuos, Samiјs accuſantibus publice dixiſſe, eoq. ſe eſſe abſolutũ, quod planum feciſſet, ea, quae legati Samiorum dicerent, ad Verrem, non ad ſe, pertinere. Aſpendum, uetus opidum, & nobile in Pamphylia, ſcitis eſſe pleniſſimum ſignorum optimorum. non dicam, illinc hoc ſignum ablatum eſſe, & illud: hoc dico, nullum te Aſpendi ſignum, Verres, reliquiſſe, omnia ex fanis, ex locis publicis, palam, ſpectantibus omnibus, ploſtris euecta, aſportataq. eſſe. atque etiam illum Aſpendium cithariſtam. de quo ſaepe audiſtis id, quod eſt Graecis hominibus in prouerbio, quem omnia intus canere dicebant, ſuſtulit, & in intimis ſuis aedibus poſuit; ut etiam illum ipſum artificio ſuo ſuperaſſe uideatur. Pergae fanum antiquiſſimum, & ſanctiſſimum Dianae ſcimus eſſe. id quoque a te nudatum,*

*tum, & ſpoliatum eſſe, ex ipſa Diana, quod habebat auri, detractum, atque ablatum eſſe dico. Quae, malum, eſt iſta tanta audacia, atque amentia? quas enim ſociorum, atque amicorum urbes adiſti legationis iure, & nomine; ſi in eas ui cum exercitu, imperioq. inuaſiſſes, tamen opinor, quae ſigna, atque ornamenta ex his urbibus ſuſtuliſſes. haec non in tuam domum, neque in ſuburbana amicorum, ſed Romam in publicum deportaſſes. Quid ego de M. Marcello loquar, qui Syracuſas, urbem ornatiſſimam, cepit? quid de L. Scipione, qui bellum in Aſia geſſit, Antiochumq. regem potentiſſimum uicit? quid de Flaminino, qui regem Philippum, & Macedoniam ſubegit? quid de L. Paullo, qui regem Perſen ui, ac uirtute ſuperauit? quid de L. Mummio, qui urbem pulcherrimam, atque ornatisſimam Corinthum, plenisſimam rerum omnium, ſuſtulit, urbesq. Achaiae, Boeotiaeq. multas ſub imperium populi R. ditionemq. ſubiunxit? quorum domus cum honore, & uirtute florerent, ſignis, & tabulis pictis erant uacuae. at uero urbem totam, templa deorum, omnesq. Italiae partes illorum donis, ac monumentis exornatas uidemus. Vereor, ne haec forte cuiquam nimis antiqua, & iam obſoleta uideantur. ita enim tum aequabiliter omnes erant huiuſmodi, ut haec laus eximiae uirtutis, & innocentiae non ſolum hominum, uerum etiam tẽporum illorum eſſe uideatur. P. Seruilius, uir clarisſimus, maximis rebus geſtis, adeſt, de te ſententiam laturus eſt: Olympum ui, copijs, conſilio, uirtute cepit,*

*pit, urbem antiquam, & omnibus rebus auctam, & ornatam. recens exemplum fortisſimi uiri profero: nam poſtea Seruilius imperator populi R. Olympum, urbem hoſtium, cepit, quam tu in iiſdem illis locis legatus quaeſtorius opida pacata ſociorum, atque amicorum diripienda, ac uexanda curaſti. tu quae ex fanis religioſisſimis per ſcelus, & per latrocinium abſtuliſti, ea nos uidere, niſi in tuis, amicorumq. tuorum tectis, non poſſumus: P. Seruilius, quae ſigna, atque ornamenta ex urbe hoſtium, & uirtute capta, belli lege, atque imperatorio iure ſuſtulit, ea populo R. apportauit, per triumphum uexit, in tabulas publicas ad aerarium perſcribenda curauit. Cognoſcite ex litteris publicis hominis amplisſimi diligentiā. recita.* RATIONES RELATAE. P. SERVILII.

*Non ſolum numerum ſignorum, ſed etiam uniuſcuiuſque magnitudinem, figuram, ſtatum litteris definiri uides. certe maior eſt uirtutis, uictoriaeq. iucunditas, quam iſta uoluptas, quae percipitur ex libidine, & cupiditate. multo diligentius habere dico Seruilium praedam populi R. quam te tua furta notata, atque deſcripta. dices, tua quoque ſigna, & tabulas pictas ornamento urbi, foroq. populi R. fuiſſe. Memini: uidi ſimul cum populo R. forum, Comitiumq. adornatum ad ſpeciem magnifice ornatu, ad ſenſum, cogitationemq. acerbo, & lugubri: uidi collucere omnia furtis tuis, praeda prouinciarum, ſpolijs ſociorum, atque amicorum. quo quidem tempore, iudices, iſte ſpem maximam reliquorum quoque peccatorum*

*nactus*

mactus eſt. uidit enim eos, qui iudiciorum dominos eſ
ſe dici uolebant, harum cupiditatum eſſe ſeruos. ſocij
uero, nationesq. exterae ſpem omnium tum primum
abiecere rerum, ac fortunarum ſuarum: propterea
quod caſu legati ex Aſia, atque Achaia plurimi Ro
mae tunc fuerunt, qui deorum ſimulacra ex ſuis fa-
nis ſublata in foro uenerabuntur: itemq. cetera ſi-
gna, & ornamenta cum cognoſcerent, alia alio in lo
co lacrymantes intuebantur. quorum omnium hunc
ſermonem tum eſſe audiebamus, nihil eſſe, quod quiſ-
quam dubitaret de exitio ſociorum, atque amicorum,
cum quidem uiderent in foro populi R. quo in loco
antea, qui ſocijs iniurias fecerant, accuſari, & con-
demnari ſolebant, ibi eſſe palam poſita ea, quae ab
ſocijs per ſcelus ablata, ereptaq. eſſent. Hic ego non
arbitror illum negaturum, ſigna ſeſe plurima, tabu-
las pictas innumerabiles habere. ſed, ut opinor, ſolet
haec, quae rapuit, & furatus eſt, non numquam dice
re ſe emiſſe, quoniam quidem in Achaiam, Aſiam,
Pamphyliam ſumptu publico, & legationis nomine,
cum imperio, & ſecuribus mercator ſignorum tabu
larumq. pictarum miſſus eſt. Habeo & iſtius & pa-
tris eius accepti tabulas omnes, quas diligentiſſime
legi, atque digeſſi; patris, quoad uixit; tuas, quoad
ais te confeciſſe. nam in iſto, iudices, hoc nouum re
perietis. audimus aliquem tabulas numquam confe-
ciſſe: quae eſt opinio hominum de Antonio, falſa:
nam fecit diligentiſſime. uerum ſit hoc genus aliquod,
minime probandum. audimus alium non ab initio fe-

*ciſſe, ſed ex tempore aliquo confeciſſe. eſt aliqua etiam huiuſce rei ratio: hoc uero nouum, & ridiculum eſt, quod hic nobis reſpondit, cum ab eo tabulas poſtularemus; uſque ad M. Terentium, & C. Caſſium conſules confeciſſe, poſtea deſtitiſſe. alio loco, hoc cuiuſmodi ſit, conſiderabimus. nunc nihil ad me attinet. horum enim temporum, in quibus nunc uerſor, habeo tabulas & tuas, & patris. plurima ſigna pulcherrima, plurimas tabulas deportaſſe te, negare non potes: atque utinam neges. unum, oſtende in tabulis aut tuis, aut patris tui, emptum eſſe: uiciſti. ne haec quidem duo ſigna pulcherrima, quae nunc ad impluuium tuum ſtant, quae multos annos ad ualuas Iunonis Samiae ſteterunt, habes quo modo emeris; haec, inquam, duo, quae in aedibus tuis ſola iam ſunt, quae ſectorem exſpectant, relicta, ac deſtituta a ceteris ſignis. At credo in hiſce ſolis rebus indomitas cupiditates, atque effraenatas habebat: ceterae libines eius ratione aliquo, aut modo continebantur. quam multis iſtum ingenuis; quam multis matribus familias in illa tetra atque impura legatione uim attuliſſe exiſtimatis? ecquo in opido pedem poſuit, ubi non plura ſtuprorum, flagitiorumq. ſuorum, quam aduentus ſui, ueſtigia reliquerit? ſed ego omnia, quae negari poterunt, praetermittam: etiam haec, quae certiſſima ſunt, & clariſſima, relinquam: unum aliquod de nefariis iſtius factis eligam, quo facilius ad Siciliam poſſim aliquando, quae mihi hoc oneris, negotijq. impoſuit, peruenire. Opidum*

*eſt*

eſt in Helleſponto Lampſacum, iudices, in primis Aſiae prouinciae clarum, & nobile: homines autem ipſi Lampſaceni tum ſumme in omnes ciues Romanos officioſi, tum praeterea maxime ſedati, & quieti, prope praeter ceteros ad ſummum Graecorum otium potius, quam ad ullam uim, aut tumultum accommodati. accidit, cum iſte a Cn. Dolabella efflagitaſſet, ut ſe ad regem Nicomedem, regemq. Sadalam mitteret; cumq. iter hoc ſi magis ad quaeſtum ſuum, quam ad reip. tempus accommodatum depopoſciſſet; ut illo itinere ueniret Lampſacum, cum magna calamitate, et prope pernicie ciuitatis. deducitur iſte ad Ianitorē quendam, hoſpitem: comitesq. eius item apud ceteros hoſpites collocantur. ut mos erat iſtius, atque ut eum ſuae libidines flagitioſae facere admonuerant, ſtatim negotium dat illis ſuis comitibus, nequiſſimis, turpiſſimisq. hominibus, ut uideant, & inueſtigent, ecquae uirgo ſit, aut mulier, digna, quamobrem iſte Lampſaci diutius commoraretur. erat comes eius Rubrius quidam, homo factus ad iſtius libidines: qui miro artificio, quocumque uenerat, haec inueſtigare omnia ſolebat. is ad eum rem iſtam defert. Philodamum eſſe quendam, genere, honore, copijs, exiſtimatione facile principem Lampſacenorum: eius eſſe filiam, quae cum patre habitaret, propterea quod uirum non haberet, mulierem eximia pulchritudine, ſed eam ſumma integritate pudicitiaq. exiſtimari. homo ut haec audiuit, ſic exarſit ad id, quod non modo ipſe numquam uiderat, ſed ne audierat quidem ab

*eo, qui ipſe uidiſſet; ut ſtatim ad Philodamum migrare ſe diceret uelle. hoſpes Ianitor, qui nihil ſuſpicaretur, ueritus ne quid in ipſo ſe offenderit, hominem ſumma ui retinere coepit. iſte, qui hoſpitis relinquendi cauſſam reperire non poſſet; alia ſibi ratione uiam munire ad ſtuprum coepit: Rubrium, delicias ſuas, in omnibus eiuſmodi rebus adiutorem ſuũ, & conſcium, parum laute diuerſari dicit; ad Philodamum deduci iubet. quod ubi eſt Philodamo nunciatum; tametſi erat ignarus, quantum ſibi ac liberis ſuis iam tum mali conſtitueretur, tamen ad iſtum uenit, oſtendit munus illud ſuum non eſſe: ſe cum ſuae partes eſſent hoſpitum recipiendorum, tamen ipſos tantum praetores, & conſules, non legatorum aſſeclas, recipere ſolere. iſte, qui una cupiditate raperetur, totum illius poſtulatum cauſſamq. neglexit: per uim ad eum, qui recipere non debebat, Rubrium deduci imperauit. hic Philodamus, poſtea quam ius ſuum obtinere non potuit; ut humanitatem, conſuetudinemq. ſuam retineret, laborabat. homo, qui ſemper hoſpitaliſſimus, amiciſſimuſq. noſtrorum hominum exiſtimatus eſſet, noluit uideri ipſum illum Rubrium inuitus in domum ſuam recepiſſe: magnifice, & ornate, ut erat in primis inter ſuos copioſus, conuiuium comparat: rogat Rubrium, ut, quos ei commodum ſit, inuitet; locum ſibi ſoli, ſi uideatur, relinquat: ut etiam filium ſuum, lectiſſimum adoleſcentem, foras ad propinquum ſuum quendam mitteret ad cenam. tum Ru-*

*brius*

*brius iſtius comites inuitat. eos omnes Verres certiores facit, quid opus eſſet. mature ueniunt: diſcumbitur: fit ſermo inter eos, & inuitatio, ut graeco more biberetur. hoſpes hortatur: poſcunt maioribus poculis: celebratur omniumq. ſermone laetitiaq. conuiuium. poſtea quam ſatis calere res Rubrio uiſa eſt; quaeſo, inquit, Philodame, cur ad nos filiam tuam nõ intro uocari iubes? homo, qui & ſumma grauitate, & iam id aetatis, & parens eſſet, obſtupuit hominis improbi dicto. inſtare Rubrius. tum ille, ut aliquid reſponderet, negauit moris eſſe Graecorum, ut in conuiuio uirorum accumberent mulieres. hic tum alius ex alia parte: enimuero ferendum hoc non eſt: uocetur mulier. & ſimul ſeruis ſuis Rubrius, ut ianuam clauderent, & ipſi ad fores aſſiſterent, imperat. quod ubi ille intellexit, id agi, atque id parari, ut filiae ſuae uis afferretur; ſeruos ſuos ad ſe uocat; his imperat, ut ſe ipſum negligant, filiam defendant; excurrat aliquis, qui hoc tantum domeſtici mali filio ſuo nunciet. clamor interea fit tota domo: pugna inter ſeruos Rubrij, atque hoſpitis: iactatur domi ſuae uir optimus, & homo honeſtiſſimus. pro ſe quiſque manus affert: aqua denique feruenti a Rubrio ipſo Philodamus perfunditur. haec ubi filio nunciata ſunt, ſtatim exanimatus ad aedes cõtẽdit, ut et uitae patris, et pudicitiae ſororis ſuccurreret. omnes eodem animo Lampſaceni, ſimul ut hoc audiuerunt, quod eos tum Philodami dignitas, tum iniuriae magnitudo mouebat, ad aedes noctu cõuene-*

*runt. hic lictor iſtius Cornelius, qui cum eius ſeruis erat a Rubrio, quaſi in praeſidio, ad auferendam mulierem collocatus, occiditur: ſerui non nulli uulnerantur: ipſe Rubrius in turba ſauciatur. iſte, qui ſua cupiditate tantos tumultus concitatos uideret, cupere aliqua euolare, ſi poſſet. poſtridie mane homines in concionem ueniunt: quaerunt, quid optimum factu ſit: pro ſe quiſque, ut in quoque erat auctoritatis plurimum, ad populum loquebatur: inuentus eſt nemo, cuius non haec & ſententia eſſet, & oratio: non eſſe metuendum, ſi iſtius nefarium ſcelus Lampſaceni ultiui, manuq. eſſent, ne ſenatus populusq. R. in eam ciuitatem animaduertendum putaret: quod ſi hoc iure legati populi R. in ſocios, nationesq. exteras uterentur, ut pudicitiamq. liberorum ſeruare ab eorum libidine tutam non liceret; quiduis eſſe perpeti ſatius, quam in tanta ui, atque acerbitate uerſari: haec cum omnes ſentirent; & cum in eam rationem pro ſuo quiſque ſenſu, ac dolore loqueretur; omnes ad eam domum, in qua iſte diuerſabatur, profecti ſunt. caedere ianuam ſaxis, inſtare ferro, ligna & ſarmenta circumdare, ignem ſubijcere coeperunt. tum ciues R. qui Lampſaci negotiabantur, concurrunt, orant Lampſacenos, ut grauius apud eos nomen legationis, quam iniuria legati putaretur: ſeſe intelligere, hominem illum eſſe impurum, ac nefarium; ſed quoniam nec perfeciſſet, quod conatus eſſet, neque futurus eſſet Lampſaci poſtea; lenius eorum peccatum fore, ſi homini*

*ſcelerato peperciſſent, quam ſi legato non peperciſſent. ſic iſte, multo ſceleratior, & nequior, quam ille Adrianus, aliquanto etiam felicior fuit. ille, quod eius auaritiam ciues R. ferre non potuerant, Vticae domi ſuae uiuus exuſtus eſt; idq. ita illi merito accidiſſe exiſtimatum eſt; ut laetarentur omnes, neque ulla animaduerſio conſtitueretur: hic, ſociorum ambuſtus incendio, tamen ex illa flamma, periculoq. euolauit: neque adhuc cauſſam ullam excogitare potuit, quamobrem euenerit, aut, quid commiſerit, ut in tantum periculum ueniret. non enim poteſt dicere, cum ſeditionem ſedare uellem, cum frumentum imperarẽ, cum ſtipendium cogerem, cum aliquid denique reip. cauſſa gererem; quod acrius imperaui, quod animaduerti, quod minatus ſum. quae ſi diceret; tamen ignoſci non oporteret, ſi nimis atrociter imperando ſocijs, in tantum adductus periculum uideretur. nunc, cum ipſe cauſſam illius tumultus neque ueram dicere, neque falſam confingere audeat; homo autem ordinis ſui frugaliſſimus, qui tum accenſus C. Neroni fuit, P. Tettius haec eadem ſe Lampſaci cognoſſe dixerit; uir omnibus rebus ornatiſſimus C. Varro, qui tum in Aſia tribunus militum fuit, haec eadem ipſa ſe ex Philodamo audiſſe dicat: poteſtis dubitare, quin iſtum fortuna non tam ex illo periculo eripere uoluerit, quam ad ueſtrum iudicium reſeruare? niſi uero illud dicet, quod & in teſtimonio Tettij priore actione interpellauit Hortenſius: quo tempore quidem ſigni ſatis dedit, ſi quid eſſet, quod poſſet*

dicere, ſe tacere, non poſſe: ut, quam diu in ceteri rebus tacuerit, ſcire omnes poſſemus, nihil habuiſſe quod diceret. hoc tum dixit, Philodamum, & eius filium a C. Nerone eſſe damnatos. de quo ne multa diſſeram, tantum dico, ſecutum id eſſe Neronem, & eius conſilium; quod Cornelium lictorem occiſum eſſe conſtaret, putaſſe non oportere eſſe cuiquam, ne in ulciſcenda quidem iniuria, hominis occidendi poteſtatem. in quo uideo, Neronis iudicio non te abſolutum eſſe improbitatis, ſed illos damnatos eſſe caedis: Verum iſta damnatio tamen cuiuſmodi fuit? audite, quaeſo, iudices, & aliquando miſeremini ſociorum, & oſtendite aliquid his in ueſtra fide praeſidij eſſe oportere. Quod toti Aſiae iure occiſus uidebatur iſtius ille uerbo lictor, reuera miniſter improbiſſimae cupiditatis, pertimuit iſte, ne Philodamus Neronis iudicio liberaretur. rogat, & orat Dolabellam, ut de ſua prouincia decedat, ad Neronem proficiſcatur: ſe demonſtrat incolumem eſſe nō poſſe, ſi Philodamo uiuere, atque aliquando Romam uenire licuiſſet. commotus eſt Dolabella: fecit id, quod multi reprehenderunt, ut exercitum, prouinciam, bellum relinqueret, & in Aſiam hominis nequiſſimi cauſſa, in alienam prouinciam, proficiſceretur. poſtea quam ad Neronem uenit, contendit ab eo, ut Philodami cauſſam cognoſceret. uenerat ipſe, qui eſſet in conſilio, & primus ſententiam diceret: adduxerat etiam praefectos, & tribunos militares ſuos; quos Nero omnes in conſilium uocauit: erat in conſilio etiam, a

qu iſſimus e-

equiſſimus iudex ; ipſe Verres: erant nonnulli togati, creditores Graecorum ; quibus ad exigendas pecunias improbiſſimi cuiuſque legati plurimum prodeſt gratia . ille miſer defenſorem reperire neminem poterat. quis enim eſſet aut togatus, qui Dolabellae gratia, aut Graecus, qui eiuſdem ui, & imperio non moueretur? accuſator autem apponitur ciuis Romanus, de creditoribus Lampſacenorum; qui, ſi dixiſſet quod iſte iuſſiſſet, per eiuſdem iſtius lictores a populo pecuniam poſſet exigere. cum haec omnia tanta contentione, tantis copiјs egerentur; cum illum miſerum multi accuſarent, nemo defenderet; cumq. Dolabella cum ſuis praefectis pugnaret in conſilio; Verres fortunas agi ſuas diceret, idem teſtimonium diceret, idem eſſet in conſilio, idem accuſatorem paraſſet; haec cum omnia fierent; & cum hominem conſtaret occiſum; tamen tanta uis iſtius iniuriae, tanta in iſto improbitas putabatur, ut de Philodamo, amplius, pronunciaretur. Quid ego nunc in altera actione Cn. Dolabellae ſpiritus, quid huius lacrymas, & concurſationes proferam? quid C. Neronis, uiri optimi, atque innocentiſſimi, non nullis in rebus animum nimis timidum, atque demiſſum? qui, in illa re quid facere potuerit, non habebat: niſi forte id, quod omnes tum deſiderabant, ut ageret eam rem ſine Verre, & Dolabella. quidquid eſſet ſine his actũ, omnes probarent. tum uero quod pronunciatum eſt, non per Neronẽ iudicatum, ſed per Dolabellam ereptũ exiſtimabatur. condemnatur enim perpaucis ſen-

tentijs

*tentijs Philodamus, & eius filius. adeſt, inſtat, urget Dolabella, ut quamprimum ſecuri feriantur, quo quamminime multi ex illis de iſtius nefario ſcelere audire poſſent. conſtituitur in foro Laodiceę ſpectaculum acerbum, & miſerum, & graue toti Aſiae prouinciae, grandis natu parens adductus ad ſuppliciū, ex altera parte filius, ille, quòd pudicitiam liberorum, hic quod uitam patris, famamq. ſororis defenderat. flebat uterque, non de ſuo ſupplicio, ſed pater de filij morte, de patris filius. quid lacrymarum ipſum Neronem putatis profudiſſe? quem fletum totius Aſiae fuiſſe? quem luctum, & gemitum Lampſacenorum? ſecuri eſſe percuſſos homines innocentes, nobiles, ſocios populi R. atque amicos, propter hominis flagitioſiſſimi ſingularem nequitiā atque improbiſſimam cupiditatem. Nemo iam, Dolabella, neque tuorum liberum, quos tu miſeros in egeſtate, atque in ſolitudine reliquiſti, miſereri poteſt. Verres ne tibi tanti fuit, ut eius libidinem hominum innocentum ſanguine lui uelles? iccirco ne exercitum, atque hoſtem relinquebas, ut tua ui, & crudelitate iſtius hominis improbiſſimi pericula ſubleuares? quod enim cū tibi quaeſtoris in locum conſtitueras, iccirco tibi amicum in perpetuū fore putaſti? neſciebas, ab eo Cn. Carbonem conſulem, cuius re uera quaeſtor fuit, non modo relictum, ſed etiam ſpoliatum auxilijs, nefarie oppugnatum, & proditum? expertus igitur es iſtius perfidiam tum, cum ſe ad inimicos tuos contulit, cum in te homo ipſe nocēs acerrimum teſtimonium dixit,*

*cum*

*cum rationes ad aerarium, niſi damnato te, referre no
luit. Tantae ne tuae, Verres, libidines erũt, ut eas ca
pere, ac ſuſtinere non prouinciae populi R. non natio
nes exterae poſſint? tu ne quod uideris, quod audie-
ris, quod concupieris, quod cogitaris, niſi id ad nutum
tuum praeſto fuerit, niſi libidini tuae cupiditatiq; pa
ruerit; immittentur homines? expugnabuntur do-
mus? ciuitates non modo pacatae, uerum etiam ſocio
rum, atque amicorum, ad uim, atque ad arma confu-
gient, ut ab ſe, atque ab liberis ſuis legati populi R.
ſcelus, atque libidinem propulſare poſſint? nam quae
ro abs te, circumſeſſus ne ſis Lampſaci? coeperit ne
domum, in qua diuerſabare, illa multitudo incende-
re? uoluerint ne legatum populi R. comburere ui-
uum Lampſaceni? negare non potes: habeo enim te-
ſtimonium tuum, quod apud Neronem dixiſti: ha-
beo quas ad eundem litteras miſiſti. Recita hunc i-
pſum locum de teſtimonio.* TESTIMONIVM. C
VERRIS. IN. ARTEMIDORVM. *Recita de
litteris ad Neronem miſſis.* LITTERAE. C
VERRIS. AD. NERONEM. NON. MV TO
POSI. IN. DOMVM. *Bellum ne populo R.
Lampſaceni ciues facere conabantur? deficere ab im
perio ac nomine noſtro uolebant? uideo enim, & ex
ijs, quae legi, & audiui, intelligo; in qua ciuitate non
modo legatus populi R. circumſeſſus, non modo igni,
ferro, mann, copijs oppugnatus, ſed aliqua ex parte
niolatus ſit, niſi publice ſatisfactum ſit, ei ciuitati bel
lum indici, atque inferri ſolere. quae fuit igitur cauſ-*

*ſa,*

*ſa, cur cuncta ciuitas Lampſacenorum de concione, quemadmodum tute ſcribis, domum tuam concurreret? tu enim neque in litteris, quas Neronis mittis, neque in teſtimonio cauſſam tanti tumultus oſtendis ullam. obſeſſum te dicis: ignem allatum, ſarmenta circumdata, lictorem tuum occiſum eſſe dicis: prodeundi tibi in publicum poteſtatem factam negas: cauſſam huius tanti terroris occultas. nam ſi quam Rubrius iniuriam ſuo nomine, ac non impulſu tuo, & tua cupiditate, feciſſet; de tui comitis iniuria queſtum ad te potius, quam te oppugnatum uenirent. cum igitur, quae cauſſa illius tumultus fuerit, teſtes a nobis producti dixerint, ipſe caelarit; non ne cauſſam hanc, quam nos propoſuimus, tum illorum teſtimonia, tum iſtius taciturnitas perpetua confirmat? Huic homini parcetis igitur, iudices? cuius tanta peccata ſunt, ut ij, quibus iniurias fecerit, neque legitimũ tempus exſpectare ad ulciſcendum, neque uim tantam doloris in poſterum differre potuerint. Circumſeſſus es. a quibus? a Lampſacenis: barbaris hominibus, credo, aut ijs, qui populi R. nomen contemnerent: inmo uero ab hominibus & natura, & conſuetudine, & diſciplina leniſſimis; porro autem populi R. condicione ſocijs, fortuna ſeruis, uoluntate ſupplicibus: ut perſpicuum ſit omnibus, niſi tanta acerbitas iniuriae, tanta uis ſceleris fuiſſet, ut Lampſaceni moriendum ſibi potius, quam perpetiendum putarent, numquam illos in eum locũ progreſſuros fuiſſe, ut uehemẽtius odio libidinis tuae, quam metu legationis,*

*moue-*

*mouerentur. Nolite, per deos immortales, cogere ſocios, atque exteras nationes hoc uti perfugio: quo, niſi nos uindicatis, utentur neceſſario. Lampſacenos in iſtum numquam ulla res mitigaſſet, niſi eum poenas Romae daturum credidiſſent: & ſi talem acceperant iniuriam, quam nulla lege ſatis digne perſequi poterant: tamen incommoda ſua ueſtris committere legibus, & iudicijs, quam dolori ſuo permittere, maluerunt. Tu mihi, cum circumſeſſus a tam illuſtri ciuitate ſis propter tuum ſcelus, atque flagitium; cum coegeris homines miſeros, & calamitoſos, quaſi deſperatis noſtris legibus, & iudicijs, ad uim, ad manus, ad arma confugere; cum te in opidis, ciuitatibus amicorum non legatum populi R. ſed tyrannum libidinoſum, crudelemq. praebueris; cum apud exteras nationes imperij, nominisq. noſtri famam tuis probris, flagitijsq. uiolaris; cum te ex ferro amicorum populi R. eripueris, atque e flamma ſociorum euolaris: hic tibi perfugium ſperas futurum? erras. ut huc incideres, non ut hic conquieſceres; illi te uiuum exire paſſi ſunt. Et ais iudicium eſſe factum, te iniuria circumſeſſum eſſe Lampſaci, quod Philodamus cum filio condemnatus ſit. quid, ſi doceo, ſi planum facio, teſte homine nequam, uerum ad hanc rem tamen idoneo, te ipſo, inquam, teſte docebo, te huius circumſeſſionis tuae cauſſam, & culpam in alios tranſtuliſſe, neque in eos, quos tu inſimularis, eſſe animaduerſum? iam nihil te iudicium Neronis adiuuat. Recita, quas ad Neronem literas miſit.*

EPISTOLA . C. VERRIS . AD . NERONEM . THEMISTAGORAS , ET THESSALVS.

*Themiſtagoram, & Theſſalum ſcribit populum concitaſſe : quem populum? qui te circumſedit, qui te uiuum comburere conatus eſt. ubi hos perſequeris? ubi accuſas? ubi defendis ius, nomenq. legati? in Philodami iudicio dices id actum. cedo mihi ipſius Verris teſtimonium. uideamus, quid idem iſte iuratus dixerit. Recita* . AB . ACCVSATORE . INTERROGATVS . RESPONDIT . IN . HOC . IVDICIO . NON . PERSEQVI . SIBI . IN ANIMO . ESSE . ALIO . TEMPORE . PERSEQVI . *Quid igitur te iuuat Neronis iudicium? quid Philodami damnatio? legatus cum eſſes circumſeſſus; cumque, quemadmodum tute ad Neronem ſcripſiſti, populo R. communiq. cauſſae legatorum facta eſſet iniuria inſignis; non es perſecutus; dicis tibi in animo eſſe alio tempore perſequi. quod fuit id tempus? quando es perſecutus? cur imminuiſti ius legationis? cur cauſſam populi R. deſeruiſti, ac prodidiſti? cur iniurias tuas, coniunctas cum publicis, reliquiſti? non ne te ad ſenatum cauſſam deferre, non de tam atrocibus iniurijs conqueri, non eos homines, qui populum cōcitarant, conſulum litteris euocandos curare oportuit? nuper, M. Aurelio Scauro poſtulante, quod is Epheſi ſe quaeſtorem ui prohibitum eſſe dicebat, quo minus e fano Dianae ſeruum ſuum; qui in illud aſylum confugiſſet, abduceret; Pericles Epheſius, homo nobiliſſimus, Romam euocatus eſt, quod*

*auctor*

auctor iniuriae illius fuiſſe argueretur. tu, ſi, te legatũ ita Lampſaci tractatum eſſe, ſenatum docuiſſes; ut tui comites uulnerarentur, lictor occideretur, ipſe circumſeſſus paene incenderere, eius autem rei duces & auctores, & principes fuiſſe, quos ſcribis, Themiſtagoram, & Theſſalum quis; non commoueretur? quis non ex iniuria, quae tibi eſſet facta, ſibi prouideret? quis non in ea re cauſſam tuam, periculum commune agi arbitraretur? etenim nomen legati eiuſmodi eſſe debet, quod non modo inter ſociorum iura, ſed etiam inter hoſtium tela incolume uerſetur. Magnum hoc Lampſacenum crimen eſt libidinis, atque improbiſſimae cupiditatis: accipite nunc auaritiae propemodum in ſuo genere non leuius. Mileſios nauem popoſcit: quae cum praeſidij cauſſa Myndum proſequeretur. illi ſtatim myoparonem egregium de ſua claſſe, ornatum, atque armatum, dederunt. hoc praeſidio Myndum profectus eſt. Nam quid Mileſiis lanae publicae abſtulerit, item de ſumptu in aduentum, de contumelijs, & iniurijs in magiſtratum Mileſium, tametſi dici tum uere, tum grauiter, & uehementer poteſt, tamen dicere praetermittam, eaq. omnia teſtibus integra reſeruabo. illud, quod neque taceri ullo modo poteſt, neque dici pro dignitate, cognoſcite. milites remigesq. Miletum Myndo pedibus reuerti iubet: ipſe myoparonem pulcherrimum, de decem Mileſiorũ nauibus electum, L. Magio, & L. Fannio, qui Myndi habitabant, uendidit. hi ſunt homines, quos nuper ſenatus in hoſtium numero cenſuit habendos. hoc illi

nauigio

*nauigio ad omnes populi R. hoſtes uſque ad Dianio, quod in Hiſpania eſt, ad Sinopem, quae in Ponto eſt, nauigauerunt. O dij immortales, incredibilem auaritiam, ſingularemq; audaciam. nauem tu de claſſe populi R. quam tibi Mileſia ciuitas, ut te proſequeretur, dediſſet, auſus es uendere? ſi te magnitudo maleficij, ſi te hominum exiſtimatio non mouebat; ne illud quidem cogitabas, huius improbiſſimi furti, huius adeo nefariae praedae tam illuſtrem ac tam nobilem ciuitatem teſtem futuram? an, quia tum Cn. Dolabella in eum, qui ei myoparoni praefuerat, Mileſiisq. rem geſtam renunciarat, animaduertere tuo rogatu conatus eſt, renunciationemq. eius, quae erat in publicas litteras relata illorum legibus, tolli iuſſerat; iccirco te ex hoc crimine elapſum eſſe arbitrabare? multum te iſta fefellit opinio, & quidem multis in locis: ſemper enim exiſtimaſti, & maxime in Sicilia, ſatis cautum tibi ad defenſionem fore, ſi aut referri aliquid in litteras publicas uetuiſſes, aut, quod relatum eſſe, tolli coegiſſes. hoc quam nihil ſit, tametſi ex multis Siciliae ciuitatibus priore actione didiciſti, tamen etiam in hac ipſa ciuitate cognoſce. ſunt illi quidem dicto audientes, quam diu adſunt ij, qui imperant: ſimul ac diſceſſerunt, non ſolum illud perſcribunt, quod tum prohibiti ſunt, ſed etiam cauſſam adſcribunt, cur non tum in litteras relatum ſit. manent iſtae litterae Mileti: manent, &, dum erit illa ciuitas, manebunt. decem enim naues iuſſu L. Muraenae populus Mileſius ex pecunia uectigali po*

*puli R. fecerat, ſicut pro ſua quaeque parte Aſiae ce
terae ciuitates. quamobrē unam ex decem non prae-
donum repentino aduentu, ſed legati latrocinio, non
ui tempeſtatis, ſed hac horribili tempeſtate ſociorum
amiſſam, in litteras publicas retulerunt. ſunt Romae
legati Mileſii, homines nobiliſſimi, ac principes ciui-
tatis: qui tametſi menſem Februarium exſpectant, et
conſulum deſignatorum nomen extimeſcunt, tamen
hoc tantum facinus non modo negare interrogati, ſed
ne producti quidem reticere poterunt. dicent, in-
quam, & religione adducti, & legum domeſticarum
metu, quid illo myoparone factum ſit. oſtendent, C.
Verrem in ea claſſe; quae contra piratas aedificata
ſit; piratā ipſum conſceleratū fuiſſe. C. Malleolo, quae
ſtore Cn. Dolabellae, occiſo, duas ſibi hereditates ue-
niſſe arbitratus eſt, unam quaeſtoriae procurationis,
(nā a Dolabella ſtatim pro quaeſtore iuſſus eſt eſſe)
alteram tutelae. nam cum pupilli Malleoli tutor eſ-
ſet, in bona eius impetum fecit. nam Malleolus in pro
uinciam ſic copioſe profectus erat, ut domi prorſus ni
hil relinqueret. praeterea pecunias occuparat apud
populos, et ſyngraphas fecerat: argenti optime caela
ti grande pondus ſecum tulerat: (nam ille quoque ſo
dalis iſtius erat in hoc morbo, et cupiditate) grande
pondus argenti, familiam magnam, multos artifices,
multos formoſos homines reliquit. iſte, quod argenti
placuit, inuaſit: quae mancipia uoluit, abduxit: uina,
ceteraque, quae in Aſia facillime cōparantur, quae
ille reliquerat, aſportauit: reliqua uendidit, pecu-*

*niam exegit. cum ad HS uicies quinquies redegiſſe conſtaret: ut Romam rediјt, nullam litteram pupillo, nullam matri eius, nullam tutoribus reddidit: ſeruos artifices pupilli cum haberet domi, circumpedes autem homines formoſos, & litteratos, ſuos eſſe dicebat, ſe emiſſe. cum ſaepius mater, & auia pueri poſtularent, uti, ſi non redderent pecuniam, nec rationem daret, diceret ſaltem, quantum pecuniae Malleoli deportaſſet: multis efflagitatus aliquando dixit, HS decies: deinde in codicis extrema cera nomen infimum in flagitioſa litura fecit: expenſa Chryſogono ſeruo HS ſexcenta millia, accepta pupillo Malleolo retulit. quo modo ex decies HS* DC *ſint facta, quomodo* DC *eodem modo quadrarint, (ut illa de Cn. Carbonis pecunia reliqua HS ſexcenta facta) quo modo Chryſogono expenſa lata ſint, cur id nomen infimum, in lituraq. ſit, uos exiſtimabitis. tamen H-S ſexcenta millia cum accepta retuliſſet, H-S quadringenta millia ſoluta non ſunt. homines, poſtea quam reus factus eſt, aliј redditi, aliј etiam nunc retinentur: peculia omnium, uicariјq. retinentur. Haec eſt iſtius praeclara tutela. en cui tuos liberos committas, en memoria mortui ſodalis, en metus uinorum exiſtimationis. Cum tibi ſe tota Aſia ſpoliandam, ac uexandam tradidiſſet; cum tibi expoſita eſſet omnis ad praedandum Pamphylia; contentus his tam opimis rebus non fuiſti? manus a tutela, manus a pupillo, manus a ſodalis filio abſtinere non potuiſti? iam te non Siculi, non aratores, ut dictitas, circum-*

*cumueniunt, non ij, qui decretis, edictisq. tuis in te
concitati, infeſtiq. ſunt: Malleolus, a me productus,
& mater eius, atque auia: quae miſerae, flentes,
euerſum a te puerum patrijs bonis eſſe dixerunt.
quid exſpectas? an, dum ab inferis ille Malleolus exi
ſtat, atque abs te officia tutelae, ſodalitatis, familia
ritatisq. flagitet? ipſum putato adeſſe. homo auariſſi
me & ſpurciſſime, redde bona ſodalis filio, ſi non
quae abſtuliſti, at quae confeſſus es. cur cogis ſoda
lis filium hanc primam in foro uocem cum dolore,
& querimonia emittere? cur ſodalis uxorem, ſo-
dalis ſocrum, domum denique totam ſodalis mortui
contra te teſtimonium dicere? cur pudentiſſimas, le
ctiſſimasq. feminas in tantum uirorum conuentum
inſolitas, inuitasq. prodire cogis? Recita omnium
teſtimonia.* TESTIMONIA. MATRIS. ET. AVIAE.
*Pro quaeſtore uero quo modo iſte commune Milia-
dum uexarit; quo modo Lyciam, Pamphyliam, Piſi-
diam, Phrygiamq. totam, frumento imperando, ae-
ſtimando hac ſua, quam tum primum excogitauit,
Sicilienſi aeſtimatione, afflixerit; non eſt neceſſe
demonſtrare uerbis. hoc ſcitote, his nominibus,
quae res per eum geſtae ſunt, cum iſte ciuitatibus
frumentum, coria, cilicia, ſaccos imperaret, neque
ea ſumeret, pro his rebus pecuniam exigeret, his
nominibus ſolis Cn. Dolabellae* H-S *ad tricies litem
eſſe aeſtimatam. quae omnia, etiam ſi uoluntate Do
labellae fiebant, per iſtum tamen omnia gerebantur.
conſiſtam in uno nomine: multa ſunt ex eodem gene*

*re. Recita.* DE. LITIBVS. AESTIMATIS. CN. DOLABELLAE. PR. POPVLO. R. PECVNIAE. REDACTAE. QVOD. A. COMMVNI. MILIADVM. *Te haec coegiſſe, te aeſtimaſſe, tibi pecuniam numeratam eſſe dico: eadẽq. ui, & iniuria cum pecunias maximas cogeres, per omnes partes prouinciae te, tamquam aliquam calamitoſam tempeſtatem, peſtemque peruaſiſſe demonſtro. itaque M. Scaurus, qui Cn. Dolabellam accuſauit. iſtum in ſua poteſtate, ac ditione tenuit. homo adoleſcens, cum iſtius in inquirendo multa furta, ac flagitia cognoſceret, fecit perite, & callide: uolumen eius rerum geſtarum maximum iſti oſtendit: ab homine, quae uoluit, in Dolabellam abſtulit: iſtum teſtem produxit. dixit iſte, quae uelle accuſatorem putauit. quo ex genere mihi teſtium, qui cum iſto furati ſunt, ſi uti uoluiſſem, magna copia fuiſſet; qui, ut ſe periculo litium, coniunctione criminum, liberarent, quo ego uellem, deſcenſuros pollicebantur. eorum ego uoluntatem omnium repudiaui: non modo proditori, ſed ne perfugae quidem locus in meis caſtris cuiquam fuit. forſitan meliores illi accuſatores habendi ſunt, qui haec omnia fecerunt. ſed ego defenſorem in mea perſona, non accuſatorem, maxime laudari uolo. Rationes ad aerarium, ante quam Dolabella condemnatus eſt, non audet referre. impetrat a ſenatu, ut dies ſibi prorogaretur, quod tabulas ſuas ab accuſatoribus Dolabellae obſignatas diceret: perinde quaſi exſcribẽdi poteſtatẽ non haberet. ſolus eſt hic,*

*qui*

*qui numquam rationes ad aerarium referat. audiſtis quaeſtoriam rationem tribus uerſiculis relatum: legationis; non niſi condemnato, & eiecto eo, qui poſſet reprehendere: nunc denique praeturae, quam ex S.C. ſtatim referre debuit, uſque ad hoc tempus non retulit, quaeſtorem ſe in ſenatu exſpectare dixit. perinde quaſi non, ut quaeſtor ſine praetore poſſet referre, ut tu Hortenſi, ut omnes, eodem modo ſine quaeſtore praetor. Dixit, idem Dolabellam impetraſſe. omen magis patribus conſcriptis, quam cauſſa placuit. probauerunt. Verum quaeſtores quoque iam pridem uenerunt: cur non retuliſti? illarum rationum ex ea faece legationis, quaeſtoriaeq. tuae procuratio nis illa ſunt nomina, quae Dolabellae neceſſario ſunt aeſtimata.* EX. LITIBVS. AESTIMATIS. DOLABELLAE. PR. ET. PROPR. *quod minus Dolabella Verri acceptum retulit, quam Verres illi expenſum tulerit, HS quingenta triginta quinque millia: quod plus fecit Dolabella Verrem accepiſſe, quam iſte in ſuis tabulis habuit, HS ducenta triginta duo millia: quod plus frumenti fecit accepiſſe iſtum, HS decies & octingenta millia; quod tu, homo caſtiſſimus, aliud in tabulis habebas. hinc illae extraordinariae pecuniae, quas, nullo duce, tamen aliqua ex particula inueſtigamus, redundarunt. hinc ratio cum Q. & Cn. Poſtumijs, Curtijs, multis nominibus, quorum in tabulis iſte habet nullum. hinc HS quater decies P. Tadio numerata Athenis, teſtibus planum faciam. hinc empta*

*ſa, cur cuncta ciuitas Lampſacenorum de concione, quemadmodum tute ſcribis, domum tuam concurreret? tu enim neque in litteris, quas Neronis mittis, neque in teſtimonio cauſſam tanti tumultus oſtendis ullam. obſeſſum te dicis: ignem allatum, ſarmenta circumdata, lictorem tuum occiſum eſſe dicis: prodeundi tibi in publicum poteſtatem factam negas: cauſſam huius tanti terroris occultas. nam ſi quam Rubrius iniuriam ſuo nomine, ac non impulſu tuo, & tua cupiditate, feciſſet; de tui comitis iniuria queſtum ad te potius, quam te oppugnatum uenirent. cum igitur, quae cauſſa illius tumultus fuerit, teſtes a nobis producti dixerint, ipſe caelarit; non ne cauſſam hanc, quam nos propoſuimus, tum illorum teſtimonia, tum iſtius taciturnitas perpetua confirmat? Huic homini parcetis igitur, iudices? cuius tanta peccata ſunt, ut ij, quibus iniurias fecerit, neque legitimũ tempus exſpectare ad ulciſcendum, neque uim tantam doloris in poſterum differre potuerint. Circumſeſſus es. a quibus? a Lampſacenis: barbaris hominibus, credo, aut ijs, qui populi R. nomen contemnerent: inmo uero ab hominibus & natura, & conſuetudine, & diſciplina leniſſimis; porro autem populi R. condicione ſocijs, fortuna ſeruis, uoluntate ſupplicibus: ut perſpicuum ſit omnibus; niſi tanta acerbitas iniuriae, tanta uis ſceleris fuiſſet, ut Lampſaceni moriendum ſibi potius, quam perpetiendum putarent, numquam illos in eum locũ progreſſuros fuiſſe, ut uehemẽtius odio libidinis tuae, quam metu legationis,*

*moue-*

*mouerentur: Nolite, per deos immortales, cogere ſocios, atque exteras nationes hoc uti perfugio: quo, niſi uos uindicatis, utentur neceſſario. Lampſacenos in iſtum numquam ulla res mitigaſſet, niſi eum poenas Romae daturum credidiſſent. & ſi talem acceperant iniuriam, quam nulla lege ſatis digne perſequi poterant: tamen incommoda ſua ueſtris committere legibus, & iudicijs, quam dolori ſuo permittere, maluerunt. Tu mihi, cum circumſeſſus a tam illuſtri ciuitate ſis propter tuum ſcelus, atque flagitium; cum coegeris homines miſeros, & calamitoſos, quaſi deſperatis noſtris legibus, & iudicijs, ad uim, ad manus, ad arma confugere; cum te in opidis, ciuitatibus amicorum non legatum populi R. ſed tyrannum libidinoſum, crudelemq. praebueris; cum apud exteras nationes imperij, nominisq. noſtri famam tuis probris, flagitijsq. uiolaris; cum te ex ferro amicorum populi R. eripueris, atque e flamma ſociorum euolaris: hic tibi perfugium ſperas futurum? erras. ut huc incideres, non ut hic conquieſceres; illi te uiuum exire paſſi ſunt. Et ais iudicium eſſe factum, te iniuria circumſeſſum eſſe Lampſaci, quod Philodamus cum filio condemnatus ſit. quid, ſi doceo, ſi planum facio, teſte homine nequam, uerum ad hanc rem tamen idoneo, te ipſo, inquam, teſte docebo, te huius circumſeſſionis tuae cauſſam, & culpam in alios tranſtuliſſe, neque in eos, quos tu inſimularis, eſſe animaduerſum? iam nihil te iudicium Neronis adiuuat. Recita, quas ad Neronem literas miſit.*

EPI-

*auctor iniuriae illius fuiſſe argueretur. tu, ſi, te legatũ ita Lampſaci tractatum eſſe, ſenatum docuiſſes, ut tui comites uulnerarentur, lictor occideretur, ipſe circumſeſſus paene incenderere, eius autem rei duces & auctores, & principes fuiſſe, quos ſcribis, Themiſtagoram, & Theſſalum quis; non commoueretur? quis non ex iniuria, quae tibi eſſet facta, ſibi prouideret? quis non in ea re cauſſam tuam, periculum commune agi arbitraretur? etenim nomen legati eiuſmodi eſſe debet, quod non modo inter ſociorum iura, ſed etiam inter hoſtium tela incolume uerſetur. Magnum hoc Lampſacenum crimen eſt libidinis, atque improbiſſimae cupiditatis: accipite nunc auaritiae propemodum in ſuo genere non leuius. Mileſios nauem popoſcit: quae cum praeſidij cauſſa Myndum proſequeretur. illi ſtatim myoparonem egregium de ſua claſſe, ornatum, atque armatum, dederunt. hoc praeſidio Myndum profectus eſt. Nam quid Mileſiis lanae publicae abſtulerit, item de ſumptu in aduentum, de contumelijs, & iniurijs in magiſtratum Mileſium, tametſi dici tum uere, tum grauiter, & uehementer poteſt, tamen dicere praetermittam, eaq. omnia teſtibus integra reſeruabo. illud, quod neque taceri ullo modo poteſt, neque dici pro dignitate, cognoſcite. milites remigesq. Miletum Myndo pedibus reuerti iubet: ipſe myoparonem pulcherrimum, de decem Mileſiorũ nauibus electum, L. Magio, & L. Fannio, qui Myndi habitabant, uendidit. hi ſunt homines, quos nuper ſenatus in hoſtium numero cenſuit habendos. hoc illi*

*nauigio*

*nauigio ad omnes populi R. hoſtes uſque ad Dianio, quod in Hiſpania eſt, ad Sinopem, quae in Ponto eſt, nauigauerunt. O dij immortales, incredibilem auaritiam, ſingularemq; audaciam. nauem tu de claſſe populi R. quam tibi Mileſia ciuitas, ut te proſequeretur, dediſſet, auſus es uendere? ſi te magnitudo maleficij, ſi te hominum exiſtimatio non mouebat; ne illud quidem cogitabas, huius improbiſſimi furti, huius adeo nefariae praedae tam illuſtrem ac tam nobilem ciuitatem teſtem futuram? an, quia tum Cn. Dolabella in eum, qui ei myoparoni praefuerat, Mileſiisq. rem geſtam renunciarat, animaduertere tuo rogatu conatus eſt, renunciationemq. eius, quae erat in publicas litteras relata illorum legibus, tolli iuſſerat; iccirco te ex hoc crimine elapſum eſſe arbitrabare? multum te iſta fefellit opinio, & quidem multis in locis: ſemper enim exiſtimaſti, & maxime in Sicilia, ſatis cautum tibi ad defenſionem fore, ſi aut referri aliquid in litteras publicas uetuiſſes, aut, quod relatum eſſe, tolli coegiſſes. hoc quam nihil ſit, tametſi ex multis Siciliae ciuitatibus priore actione didiciſti, tamen etiam in hac ipſa ciuitate cognoſce. ſunt illi quidem dicto audientes, quam diu adſunt ij, qui imperant: ſimul ac diſceſſerunt, non ſolum illud perſcribunt, quod tum prohibiti ſunt, ſed etiam cauſſam adſcribunt, cur non tum in litteras relatum ſit. manent iſtae litterae Mileti: manent, &, dum erit illa ciuitas, manebunt. decem enim naues iuſſu L. Muraenae populus Mileſius ex pecunia uectigali po-*

*puli*

*puli R. fecerat, ſicut pro ſua quaeque parte Aſiae ce-
terae ciuitates. quamobrē unam ex decem non prae-
donum repentino aduentu, ſed legati latrocinio, non
ui tempeſtatis, ſed hac horribili tempeſtate ſociorum
amiſſam, in litteras publicas retulerunt. ſunt Romae
legati Mileſii, homines nobiliſſimi, ac principes ciui-
tatis: qui tametſi menſem Februarium exſpectant, et
conſulum deſignatorum nomen extimeſcunt, tamen
hoc tantum facinus non modo negare interrogati, ſed
ne producti quidem reticere poterunt. dicent, in-
quam, & religione adducti, & legum domeſticarum
metu, quid illo myoparone factum ſit. oſtendent, C.
Verrem in ea claſſe; quae contra piratas aedificata
ſit, piratā ipſum conſceleratū fuiſſe. C. Malleolo, quae-
ſtore Cn. Dolabellae, occiſo, duas ſibi hereditates ue-
niſſe arbitratus eſt, unam quaeſtoriae procurationis,
(nā a Dolabella ſtatim pro quaeſtore iuſſus eſt eſſe)
alteram tutelae. nam cum pupilli Malleoli tutor eſ-
ſet, in bona eius impetum fecit. nam Malleolus in pro
uinciam ſic copioſe profectus erat, ut domi prorſus ni
hil relinqueret. praeterea pecunias occuparat apud
populos, et ſyngraphas fecerat: argenti optime caela
ti grande pondus ſecum tulerat: (nam ille quoque ſo
dalis iſtius erat in hoc morbo, et cupiditate) grande
pondus argenti, familiam magnam, multos artifices,
multos formoſos homines reliquit. iſte, quod argenti
placuit, inuaſit: quae mancipia uoluit, abduxit: uina,
ceteraque, quae in Aſia facillime cōparantur, quae
ille reliquerat, aſportauit: reliqua uendidit, pecu-*

*niam exegit. cum ad HS uicies quinquies redegiſſe conſtaret: ut Romam rediјt, nullam litteram pupillo, nullam matri eius, nullam tutoribus reddidit: ſeruos artifices pupilli cum haberet domi, circumpedes autem homines formoſos, & litteratos, ſuos eſſe dicebat, ſe emiſſe. cum ſaepius mater, & auia pueri poſtularent, uti, ſi non redderent pecuniam, nec rationem daret, diceret ſaltem, quantum pecuniae Malleoli deportaſſet: multis efflagitatus aliquando dixit, HS decies: deinde in codicis extrema cera nomen infimum in flagitioſa litura fecit: expenſa Chryſogono ſeruo HS ſexcenta millia, accepta pupillo Malleolo retulit. quo modo ex decies HS DC ſint facta, quomodo DC eodem modo quadrarint, (ut illa de Cn. Carbonis pecunia reliqua HS ſexcenta facta) quo modo Chryſogono expenſa lata ſint, cur id nomen infimum, in lituraq. ſit, uos exiſtimabitis. tamen H-S ſexcenta millia cum accepta retuliſſet, H-S quadringenta millia ſoluta non ſunt. homines, poſtea quam reus factus eſt, alij redditi, alij etiam nunc retinentur: peculia omnium, uicarijq. retinentur. Haec eſt iſtius praeclara tutela. en cui tuos liberos committas, en memoria mortui ſodalis, en metus uiuorum exiſtimationis. Cum tibi ſe tota Aſia ſpoliandam, ac uexandam tradidiſſet; cum tibi expoſita eſſet omnis ad praedandum Pamphylia; contentus his tam opimis rebus non fuiſti? manus a tutela, manus a pupillo, manus a ſodalis filio abſtinere non potuiſti? iam te non Siculi, non aratores, ut dictitas, circum-*

*cumueniunt, non ij, qui decretis, edictisq. tuis in te concitati, infeſtiq. ſunt: Malleolus, a me productus, & mater eius, atque auia: quae miſerae, flentes, euerſum a te puerum patrijs bonis eſſe dixerunt. quid exſpectas? an, dum ab inferis ille Malleolus exiſtat, atque abs te officia tutelae, ſodalitatis, familiaritatisq. flagitet? ipſum putato adeſſe. homo auariſſime & ſpurciſſime, redde bona ſodalis filio, ſi non quae abſtuliſti, at quae confeſſus es. cur cogis ſodalis filium hanc primam in foro uocem cum dolore, & querimonia emittere? cur ſodalis uxorem, ſodalis ſotrum, domum denique totam ſodalis mortui contra te teſtimonium dicere? cur pudentiſſimas, lectiſſimasq. feminas in tantum uirorum conuentum inſolitas, inuitasq. prodire cogis? Recita omnium teſtimonia.* TESTIMONIA. MATRIS. ET. AVIAE.

*Pro quaeſtore uero quo modo iſte commune Miliadum uexarit; quo modo Lyciam, Pamphyliam, Piſidiam, Phrygiamq. totam, frumento imperando, aeſtimando hac ſua, quam tum primum excogitauit, Siciliensi aeſtimatione, afflixerit; non eſt neceſſe demonſtrare uerbis. hoc ſcitote, his nominibus, quae res per eum geſtae ſunt, cum iſte ciuitatibus frumentum, coria, cilicia, ſaccos imperaret, neque ea ſumeret, pro his rebus pecuniam exigeret, his nominibus ſolis Cn. Dolabellae* H-S *ad tricies litem eſſe aeſtimatam. quae omnia, etiam ſi uoluntate Dolabellae fiebant, per iſtum tamen omnia gerebantur. conſiſtam in uno nomine: multa ſunt ex eodem genere.*

re. Recita. DE. LITIBVS. AESTIMATIS. CN DOLABELLAE. PR. POPVLO. R. PECVNIAE. REDACTAE. QVOD. A. COMMVNI. MILIADVM. *Te haec coegiſſe, te aeſtimaſſe, tibi pecuniam numeratam eſſe dico: eadēq. ui, & iniuria cum pecunias maximas cogeres, per omnes partes prouinciae te, tamquam aliquam calamitoſam tempeſtatem, peſtemque peruaſiſſe demonſtro. itaque M. Scaurus, qui Cn. Dolabellam accuſauit. iſtum in ſua poteſtate, ac ditione tenuit. homo adoleſcens, cum iſtius in inquirendo multa furta, ac flagitia cognoſceret, fecit perite, & callide: uolumen eius rerum geſtarum maximum iſti oſtendit: ab homine, quae uoluit, in Dolabellam abſtulit: iſtum teſtem produxit. dixit iſte, quae uelle accuſatorem putauit. quo ex genere mihi teſtium, qui cum iſto furati ſunt, ſi uti uoluiſſem, magna copia fuiſſet; qui, ut ſe periculo litium, coniunctione criminum, liberarent, quo ego uellem, deſcenſuros pollicebantur. eorum ego uoluntatem omnium repudiaui: non modo proditori, ſed ne perfugae quidem locus in meis caſtris cuiquam fuit. forſitan meliores illi accuſatores habendi ſunt, qui haec omnia fecerunt. ſed ego defenſorem in mea perſona, non accuſatorem, maxime laudari uolo. Rationes ad aerarium, ante quam Dolabella condemnatus eſt, non audet referre. impetrat a ſenatu, ut dies ſibi prorogaretur, quod tabulas ſuas ab accuſatoribus Dolabellae obſignatas diceret: perinde quaſi exſcribēdi poteſtatē non haberet. ſolus eſt hic,*

*qui*

*qui numquam rationes ad aerarium referat. audiſtis quaeſtoriam rationem tribus uerſiculis relatum: legationis, non niſi condemnato, & eiecto eo, qui poſſet reprehendere: nunc denique praeturae, quam ex S.C. ſtatim referre debuit, uſque ad hoc tempus non retulit, quaeſtorem ſe in ſenatu exſpectare dixit. perinde quaſi non, ut quaeſtor ſine praetore poſſet referre, ut tu Hortenſi, ut omnes, eodem modo ſine quaeſtore praetor. Dixit, idem Dolabellam impetraſſe. omen magis patribus conſcriptis, quam cauſſa placuit. probauerunt. Verum quaeſtores quoque iam pridem uenerunt: cur non retuliſti? illarum rationum ex ea faece legationis, quaeſtoriaeq. tuae procuratio nis illa ſunt nomina, quae Dolabellae neceſſario ſunt aeſtimata.* EX. LITIBVS. AESTIMATIS. DOLABELLAE. PR. ET. PROPR. *quod minus Dolabella Verri acceptum retulit, quam Verres illi expenſum tulerit, HS quingenta triginta quinque millia: quod plus fecit Dolabella Verrem accepiſſe, quam iſte in ſuis tabulis habuit, HS ducenta triginta duo millia: quod plus frumenti fecit accepiſſe iſtum, HS decies & octingenta millia; quod tu, homo caſtiſſimus, aliud in tabulis habebas. hinc illae extraordinariae pecuniae, quas, nullo duce, tamen aliqua ex particula inueſtigamus, redundarunt. hinc ratio cum Q. & Cn. Poſtumijs, Curtijs, multis nominibus, quorum in tabulis iſte habet nullum. hinc HS quater decies P. Tadio numerata Athenis, teſtibus planum faciam. hinc empta*

*apertiſſime praetura . niſi forte id etiam dubium eſt, quo modo iſte praetor factus ſit. homo ſcilicet aut induſtria, aut opera probata, aut frugalitatis exiſtimatione praeclara, aut denique, id quod leuiſſimum eſt, aſſiduitate, qui ante quaeſturam cum meretricibus lenonibusq. uixiſſet, quaeſturam ita geſſiſſet, quemadmodum cognouiſtis, Romae poſt quaeſturam illam nefariam uix triduum conſtitiſſet, abſens non in obliuione iacuiſſet, ſed in aſſidua commemoratione omnibus omnium flagitiorum fuiſſet; is repente, ut Romam uenit, gratis praetor factus eſt. alia porro pecunia, ne accuſaretur, data. cui ſit data, nihil ad me, nihil ad rem pertinere arbitror: datam quidem eſſe, tum inter omnes, recenti negotio, facile conſtabat. Homo ſtultiſſime, & amentiſſime, tabulas cum conficeres, & cum extraordinaria pecunia crimen ſubterfugere uelles; ſatis te elapſurum omni ſuſpicione arbitrabare, ſi, quibus pecuniam credebas, ijs expenſum non ferres, neque in tuas tabulas ullum nomen referres, cum tot tibi nominibus acceptum Curtij referrent? quid proderat tibi, te expenſum illis non tuliſſe? an tuis ſolis tabulis te cauſſam dicturum exiſtimaſti? Verum ad illam iam ueniamus praeclaram praeturam, criminaq. ea, quae notiora ſunt his, qui adſunt, quam nobis, qui meditati ad dicendum paratiq. uenimus. in quibus, non dubito, quin offenſionem negligentiae uitare, atque effugere non poſſim. multi enim ita dicent: de illo nihil dixit, in quo ego interfui: illam iniuriam*

*iuriam*

*iuriam non attigit, quae mihi, aut quae amico meo facta eſt; quibus ego in rebus interfui. his omnibus, qui iſtius iniurias norunt, hoc eſt populo R. uniuerſo, me uehementer excuſatum uolo, non negligentia mea fore, ut multa praeteream, ſed quod alia teſtibus integra reſeruari uelim, multa autem propter rationem breuitatis, ac temporis praetermittenda exiſtimem. fatebor etiam illud inuitus, me prorſus, cum iſte punctum temporis nullum uacuum peccato praeterire paſſus ſit, omnia; quae ab iſto commiſſa ſunt, non potuiſſe cognoſcere. quapropter ita me de praeturae criminibus auditote, ut ex utroque genere, & iuris dicendi, & ſartorum tectorum exigendorum, ea poſtuletis, quae maxime digna ſunt eo reo, cui paruum ac mediocre obijci nihil oporteat. Nam ut praetor factus eſt; qui auſpicato a Chelidone ſurrexiſset, ſortem nactus eſt urbanae prouinciae, magis ex ſua, & Chelidonis, quam ex populi R. uoluntate: qui principio qualis in edicto conſtituendo fuerit cognoſcite. P. Annius Aſellus mortuus eſt C. Sacerdote praetore. is cum haberet unicam filiam, neque cenſus eſſet; quod eum natura hortabatur, lex nulla prohibebat, fecit, ut filiam bonis ſuis heredem inſtitueret. heres erat filia: faciebant omnia cum pupilla, legis aequitas, uoluntas patris, edicta praetorum, conſuetudo iuris eius, quod erat tum, cum Aſellus eſt mortuus. iſte, praetor deſignatus, (utrum admonitus, an tentatus, an, qua eſt iſte ſagacitate in his rebus, ſine duce ullo, ſine indice*

*peruenerit ad hanc improbitatem, neſcio: uos tantũ hominis audaciam, amentiamq. cognoſcite) appellat heredem L. Annium, qui erat inſtitutus ſecundum filiam. non enim mihi perſuadetur, iſtum ab illo prius appellatum. dicit, ſe poſſe ei condonare edicto hereditatem: docet hominem, quid poſſit fieri. illi bona res, huic uendibilis uidebatur. iſte tametſi ſingulari eſt audacia, tamen ad pupillae matrem ſummittebat; malebat pecuniam accipere, ne quid noui ediceret, quam ut hoc edictum tam improbum & inhumanum interponeret. tutores, pecuniam praetori ſi pupillae nomine dediſſent, grandem praeſertim, quemadmodum in rationem inducerẽt, quemadmodũ ſine periculo ſuo dare poſſent, non uidebant: ſimul & iſtum fore tam improbum non arbitrabantur. ſaepe appellati, pernegauerunt. iſte ad arbitrium eius, cui condonarat hereditatem ereptam liberis, quam aequum edictum ſcripſerit, quaeſo cognoſcite.* CVM INTELLIGAM. LEGEM. VOCONIAM. *quis umquam crederet Verrem mulierum aduerſarium futurum? an ideo aliquid contra mulieres fecit, ne totum edictum ad Chelidonis arbitrium ſcriptum uideretur? Cupiditati hominum ait ſe obuiam ire. quid potius non modo his temporibus, ſed etiam apud maiores noſtros? quis tam remotus fuit a cupiditate? Dic, quaeſo, cetera: delectat enim me hominis grauitas, ſcientia iuris, auctoritas.* QVI . AB . A . POSTVMIO . Q . FVLVIO . CENSORIBVS. POST. VE. EA. FECIT. FECERIT

*Fecit,*

Fecit, fecerit? quis umquam edixit iſto modo? quis umquam eius rei fraudem, aut periculum propoſuit edicto, quae neque poſt edictum, neque ante edictum prouideri potuit? iure legibus, auctoritate omnium, qui conſulebantur, teſtamentum P. Annius fecerat, non improbum, non inofficioſum, non inhumanum. quod ſi ita feciſſet; tamen poſt illius mortem nihil de teſtamento illius noui iuris conſtitui oporteret. Voconia lex te uidelicet delectabat. imitatus eſſes illum ipſum C. Voconium, qui lege ſua hereditatem ademit nulli neque uirgini, neque mulieri: ſanxit in poſterum; qui poſt eos cenſores cenſus eſſet, ne quis heredem uirginem, ne ue mulierem faceret. in lege Voconia non eſt, Fecit, fecerit: neque in ulla praeteritum tempus reprehenditur, niſi eius rei, quae ſua ſponte ſcelerata, ac nefaria eſt; ut, etiam ſi lex non eſſet, magnopere uitanda fuerit. atque in his rebus multa uidemus ita ſancta eſſe legibus, ut ante facta in iudicium non uocentur. Cornelia, teſtamentaria, nummaria, ceterae complures, in quibus non ius aliquod nouum populo conſtituitur, ſed ſancitur, ut, quod ſemper malum facinus fuerit, eius quaeſtio ad populum pertineat ex certo tempore. de iure uero ſi quis noui quid inſtituit, omnia, quae ante acta ſunt, rata eſſe patitur? cedo mihi leges Atinias, Furias, ipſam, ut dixi, Voconiam, omnes praeterea de iure ciuili: hoc reperies in omnibus ſtatui ius, quo poſt eam legem populus utatur. qui plurimum tribuunt edicto, praetoris edictum legem annuam dicunt

eſſe

*eſſe. tu edicto plus complecteris, quam lege. ſi finem edicto praetoris afferunt Kalendae Ianuarij, cur non initium quoque edicti naſcitur a Kalendis Ian.? an in eum annum progredi nemo poterit edicto, quo praetor alius futurus eſt: in illum, quo alius praetor fuit, regredietur? ac ſi hoc iuris non unius cauſſa hominis edixiſſes, cautius compoſuiſſes. ſcribis, Si quis heredem fecit, fecerit. quid, ſi plus legarit, quam ad heredem, heredes ue perueniat, quod per legem Voconiam ei, qui cenſus ſit, licet? cur hoc, cum in eodem genere ſit, non caues? quia non generis, ſed hominis cauſſam uerbis amplecteris: ut facile appareat, te pretio eſſe commotum. atque hoc ſi in poſterum edixiſſes, minus eſſet nefarium; tamen eſſet improbum: ſed tum uituperari poſſet, in dubium uenire non poſſet: nemo enim committeret: nunc eſt eiuſmodi dictum, ut quiuis intelligat, non populo eſſe ſcriptum, ſed P. Annij ſecundis heredibus. itaque cum a te caput illud tam multis uerbis mercenario prooemio eſſet ornatũ, ecquis eſt inuẽtus poſtea praetor, qui illud idem ediceret? non modo nemo edixit, ſed ne metuit quidem quiſquam, ne quis ediceret. nã poſt te praetorem multi teſtamenta eodem modo fecerunt, in his nuper Annia. ea de multorum propinquorum ſententia, pecunioſa mulier, quod cenſa non erat, teſtamento fecit heredem filiam. itaque hoc magnum iudicium hominum de iſtius ſingulari improbitate, quod Verres ſua ſponte inſtituiſſet, id neminem metuiſſe, ne quis reperiretur, qui iſtius inſtitutum ſe-*

*qui*

*qui uellet. ſolus enim tu inuentus es, cui non ſatis fuerit corrigere uoluntates uiuorum, niſi etiam reſcinderes mortuorum. tu ipſe ex Sicilienſi edicto hoc ſuſtuliſti: uoluiſti, ex improuiſo ſi quae res natae eſſent, ex urbano edicto decernere. quam poſtea tu tibi defenſionem relinquebas, in ea maxime offendiſti, cum tuam auctoritatem tute ipſe edicto prouinciali repudiabas. atque ego non dubito, quin ut mihi, cui filia maxime cordi eſt, res haec acerba uideatur, atque indigna, ſic unicuique ueſtrum, qui ſimili ſenſu, atque indulgentia filiarum commouemini. quid enim natura nobis iucundius, quid carius eſſe uoluit? quid eſt dignius, in quo omnis noſtra diligentia, indulgentiaq. conſumatur? homo importuniſſime, cur tantam iniuriam P. Annio mortuo feciſti? cur hunc dolorem cineri eius, atque oſſibus inuſſiſti, ut liberis eius bona patria, uoluntate patris, iure, legibus tradita, eriperes, & cui tibi eſſet commodum, condonares? quibuſcum uiui bona noſtra partimur, iis praetor adimere nobis mortuis bona, fortunasq. poterit? Nec petitionem, inquit, nec poſſeſſionem dabo. Eripies igitur pupillae togam praetextam? detrahes ornamenta non ſolum fortunae, ſed etiam ingenuitatis? miramur, ad arma contra iſtum hominem Lampſacenos iſſe? miramur, iſtum, de prouincia decedentem, clam Syracuſis profugiſſe? nos ſi alienam uicem pro noſtra iniuria doleremus, ueſtigium iſtius in foro eſſet relictum? Pater dat filiae: prohibes. leges ſinunt: tamen te interponis. de ſuis bonis ita dat, ut ab iure*

*non*

*non abeat: quid habes, quod reprehendas? nihil, opinor. at ego concedo: prohibe, ſi potes; ſi habes, qui te audiat; ſi poteſt tibi dicto audiens eſſe quiſquam. eripias tu uoluntatem mortuis? bona uiuis? ius omnibus? hoc populus R. non manu uindicaſſet, niſi te huic tempori, atque huic iudicio reſeruaſſet? poſtea quam ius praetorium conſtitutum eſt, ſemper hoc iure uſi ſumus, ſi tabulae teſtamenti non proferrentur, tum, uti proximum quemque potiſſimum heredem eſſe oporteret, ita ſecundum eum poſſeſſio daretur: quare hoc ſit aequiſſimum, facile eſt docere: ſed in re tam uſitata, ſatis eſt oſtendere, omnes antea ius ita dixiſſe, & hoc uetus edictum, translaticiumq. eſſe. cognoſcite aliud hominis in re uetere edictum nouum: & ſimul, dum eſt unde ius ciuile diſcatur, adoleſcentes ei in diſciplinam tradite. mirum eſt hominis ingenium, mira prudentia. Minutius quidam mortuus eſt ante iſtum praetorem. eius teſtamentum erat nullum: lege hereditas ad gentem Minutiam ueniebat. ſi habuiſſet iſte edictum, quod ante iſtum, & poſtea omnes habuerunt; poſſeſſio Minutiae genti eſſet data. ſi quis teſtamento ſe heredem eſſe arbitraretur, quod tum non extaret, lege ageret in hereditatem, aut, pro praede uindiciarum cum ſatis accepiſſet, ſponſionem faceret. ita de hereditate certaret. hoc opinor iure & maiores noſtri, & nos ſemper uſi ſumus. uidete, ut hoc iſte correxerit. componit edictum ijs uerbis, ut quiuis intelligere poſſit, unius hominis cauſſa conſcriptum*

*ſcriptum eſſe: tantum quod hominem non nominat: cauſſam quidem totam perſcribit: ius, conſuetudinem, aequitatem, edictum omnium negligit.* EX. EDICTO. VRBANO. SI. DE. HEREDITATE. AMBIGITVR. SI. POSSESSOR. SPONSIONEM. NON. FACIET. *iam quid id ad praetorem, uter poſſeſſor ſit? non ne id quaeri oportet, utrum poſſeſſorem eſſe oporteat? ergo, quia poſſeſſor eſt, non moues poſſeſſione: ſi poſſeſſor non eſſet, non dares: nuſquam enim ſcribis, neque tu aliud quidquam edicto amplecteris, niſi eam cauſſam, pro qua pecuniam acceperas. Iam hoc ridiculum eſt.* SI. DE. HEREDITATE. AMBIGITVR. ET. TABVLAE. TESTAMENTI. OBSIGNATAE. NON. MINVS. MVLTIS. SIGNIS. QVAM. E. LEGE. OPORTEAT. AD ME. PROFERENTVR. SECVNDVM. TABVLAS. TESTAMENTI. POTISSIMVM. HEREDITATEM. DABO. *Hoc translaticium eſt. ſequi illud oportet: ſi tabulae teſtamenti non proferentur. quid ait? ſe ei daturum, qui ſe dicat heredem eſſe. quid ergo intereſt, proferantur, nec ne? ſi protulerit, uno ſigno ut ſit minus, quam ex lege oportet: non des poſſeſſionem: ſi omnino tabulas non proferet, dabis. quid nunc dicam? neminem umquam poſtea alium edixiſſe? ualde ſit mirum, neminem fuiſſe, qui iſtius ſe ſimilem dici uellet. ipſe in Sicilienſi edicto hoc non habet: exegerat enim iam mercedem. Item, ut illo edicto, de quo ante dixi, in Sici-*

*lia*

*lia de hereditatum poſſeſſionibus dandis, edixit idẽ, quod omnes Romae praeter iſtum* . EX . EDICTO . SICILIENSI . SI . DE . HEREDITATE . AMBIGITVR . . *At, per deos immortales, quid eſt, quod de hoc dici poſſit? iterum enim iam quaero abs te, ſicut modo in illo capite Anniano de mulierum hereditatibus, nunc in hoc de hereditatum poſſeſſionibus, cur ea capita in edictum prouinciale transferre nolueris. utrum digniores homines exiſtimaſti eos, qui habitabant in prouincia, quam uos, qui aequo iure uterentur: an aliud Romae aequum eſt, aliud in Sicilia? non enim hoc poteſt hoc loco dici, multa eſſe in prouincijs aliter edicenda: non de hereditatum quidem poßeſſionibus, non de mulierum hereditatibus: nam utroque genere uideo non modo ceteros, ſed te ipſum totidem uerbis edixiße, quot uerbis edici Romae ſolet. quae Romae magna cum infamia, pretio accepto, edixeras, ea ſola te, ne gratis in prouincia male audires, ex edicto Sicilienſi ſuſtuliſſe uideo. Et cum edictum totum eorum arbitratu, quam diu fuit deſignatus, componeret, qui ab iſto ius ad utilitatem ſuam nundinarentur: tum uero in magiſtratu contra illud edictum ſuum ſine ulla religione decernebat. itaque L. Piſo multos codices impleuit earum rerum, in quibus ita interceſſit, quod iſte aliter, atque ut edixerat, decreuißet. quod uos oblitos eße non arbitror, quae multitudo, qui ordo ad Piſonis ſellam iſto praetore ſolitus ſit conuenire. quem iſte collegam niſi habuiſset, lapidibus coopertus*

*pertus*

*pertus eſſet in foro. ſed eo leniores iſtius iniuriae uidebantur, quod erat in aequitate, prudentiaq. Piſonis paratiſſimum perfugium, quo ſine labore, ſine moleſtia, ſine impenſa, etiam ſine patrono homines uterentur. nam, quaeſo, redite in memoriam, iudices, quae libido iſtius in iure dicendo fuerit, quae uarietas decretorum, quae nundinatio, quam inanes domus eorum omnium, qui de iure ciuili conſuli ſolent, quam plena, atque referta Chelidonis: a qua muliere cum erat ad eum uentum, & in aurem eius inſuſurratum, alias reuocabat eos, inter quos iam decreuerat, decretumq. mutabat; alias inter alios contrarium ſine ulla religione decernebat, ac proximis paullo ante decreuerat. hinc illi homines erant, qui etiam ridiculi inueniebantur ex dolore. quorum alij, ut audiſtis, negabant mirandum eſſe, ius tam nequam eſſe Verrinum: alij etiam frigidiores erant; ſed, quia ſtomachabantur, ridiculi uidebantur eſſe, cum Sacerdotem execrabantur, qui Verrem tam nequam reliquiſſet. quae ego non commemorarem, (neque enim perfacere dicta, neque porro hac ſeueritate digna ſunt) niſi uos illud uellem recordari, iſtius nequitiam, & iniquitatem tum in ore uulgi, atque in communibus prouerbijs eſſe uerſatam. In plebem uero Romanam utrum ſuperbiam prius memorem, an crudelitatem? ſine dubio crudelitas grauior eſt, atque atrocior. oblitos ne igitur hos putatis eſſe, quemadmodum ſit iſte ſolitus uirgis plebem Romanam concidere? quam rem etiam tribunus pl. in concione egit, cum eum,*

*quem*

reprehendis ? & hoc tum de ſella uir optimus dixit, equiti R. tam locupleti libertinus ſit homo heres ? o modeſtum ordinem, quod illinc uiuus ſurrexit. Poſſum ſexcenta decreta proferre, in quibus, ut ego pecuniam non dicam interceſſiſſe, ipſa decretorum nouitas iniquitasq. declarat. uerum, ut ex uno de ceteris coniecturam facere poſſitis, id quod priore actione cognoſtis, audite. C. Sulpicius Olympius fuit. is mortuus eſt. C. Sacerdote praetore, neſcio an ante, quam Verres praeturam petere coeperit. fecit heredem M. Octauium Ligurem. Ligur hereditatem adijt, poſſedit Sacerdote praetore ſine ulla controuerſia. poſtea quam Verres magiſtratum inijt; ex edicto iſtius, quod edictum Sacerdos non habuerat, Sulpicij patroni filia ſextam partem hereditatis ab Ligure petere coepit. Ligur non aderat. Lucius frater eius cauſſam agebat: aderant amici, propinqui. dicebat iſte, niſi cum muliere decideretur, in poſſeſſionem ſe ire iuſſurum. L. Cellius cauſſam Liguris defendebat: docebat, edictum eius non oportere, ad eas hereditates ualere, quae ante eũ praetorẽ ueniſſent: ſi hoc tum fuiſſet edictum, fortaſſe Ligurem hereditatem aditurum non fuiſſe. aequa poſtulatio, ſumma hominum auctoritas pretio ſuperabatur. uenit Romam Ligur: non dubitabat, quin, ſi ipſe Verrem conueniſſet, aequitate cauſſae, & auctoritate ſua commouere hominem poſſet: domum ad eum uenit: rem demonſtrat: quam pridem ſibi hereditas ueniſſet, docet: quod facile in cauſſa aequiſſima homini ingenio-

*ſo fuit: multa, quae quemuis mouere poſſent, dixit: ad extremum petere coepit, ne uſque eo ſuam aucto ritatem deſpiceret, gratiamq. contemneret, ut ſe tan ta iniuria afficeret: homo Ligurem accuſare coepit, qui in re aduenticia, atque hereditaria tam diligens, tam attentus eſſet: debere eum aiebat ſuam quoque rationem ducere: multa ſibi opus eſſe, multa canibus ſuis, quos circa ſe haberet. non poſſum illa planius commemorare, quam ipſum Ligurem pro teſtimonio dicere audiſtis. quid enim, Verres? utrum ne his quidem teſtibus credetur, an haec ad rem non pertinent? non M. Octauio? non L. Liguri? quis nobis credet? cui nos? quid eſt, Verres, quod planum fieri teſtibus poſſit, ſi hoc non fit? an id, quod dicunt, leue eſt? nihil leuius, quam praetorem urbanum hoc iuris in ſuo magiſtratu conſtituere, omnibus ijs, quibus hereditas uenerit, coheredem praetorem eſſe oportere. An uero dubitamus, quo ore iſte ceteros homines inferiore loco, auctoritate, ordine, quo ore homines ruſticanos ex municipijs, quo denique ore, quos numquam liberos putauit, libertinos homines ſolitus ſit appellare, qui ob ius dicendum M. Octauium Ligurem, hominem ornatiſſimum loco, ordine, nomine, uirtute, ingenio, copijs, poſcere pecuniam non dubitarit? In ſartis tectis uero quemadmodum ſeſe geſſerit, quid ego dicam? dixerunt, qui ſenſerunt. ſunt alij, qui dicant. notae res ac manifeſtae prolatae ſunt, & proferuntur. dixit C. Fannius, eques R. frater germanus Q. Titinij,*

*nij, iudicis tui, tibi ſe pecuniam dediſſe. recita teſtinium C. Fannij. nolite C. Fannio dicenti credere, noli, inquam, tu Q. Titini C. Fannio, fratri tuo, credere. dicit enim rem incredibilem: C. Verrem inſimulat auaritiae, & audaciae: quae uitia uidentur in quemuis potius, quam in iſtum conuenire. dixit Q. Tadius, homo familiariſſimus patris iſtius, non alienus a matris eius genere, & nomine: tabulas protulit, quibus pecuniam ſe dediſſe oſtendit. Recita nomina Q. Tadij. recita teſtimonium Q. Tadij. ne tabulis quidem Q. Tadij, nec teſtimonio credetur. quid igitur in iudicijs ſequemur? quid eſt aliud, omnibus omnia peccata, & maleficia concedere, niſi hoc, hominum honeſtiſſimorum teſtimonijs, & uirorum bonorum tabulis non credere? Nam quid ego de quotidiano ſermone, querimoniaq. populi R. loquar? de iſtius impudentiſſimo furto, ſeu potius nouo ac ſingulari latrocinio? auſum eſſe in aede Caſtoris, celeberrimo, clariſſimoq. monumento, quod templum in oculis, quotidianoq. aſpectu populi R. eſt poſitum, quo ſaepenumero ſenatus conuocatur, quo maximarum rerum frequentiſſimae quotidie aduocationes fiunt, in eo loco, in ſermone hominum audaciae ſuae monumentum aeternum relinquere. Aedem Caſtoris, iudices, P. Iunius habuit tuendam, L. Sylla, Q. Metello cos. is mortuus eſt: reliquit pupillum paruum filium. cum L. Octauius, C. Aurelius cos. aedes ſacras locauiſſent, neque potuiſſent omnia ſarta tecta exigere, neque ij*

*praetores, quibus erat negotium datum, C. Sacerdos, & M. Caeſius: factum eſt S. C. quibus de ſartis tectis cognitum, & iudicatum non eſſet, uti C. Verres, P. Caelius praetores cognoſcerent, & iudicarent. qua poteſtate iſte permiſſa, ut ex C. Fannio, & ex Q. Tadio cognouiſtis, uerumtamen, cum eſſet omnibus in rebus apertiſſime impudentiſſimeq. praedatus, hoc uoluit clariſſimum relinquere indicium latrociniorum ſuorum, de quo non audire aliquando, ſed uidere quotidie poſſemus: quaeſiuit, quis aedem Caſtoris ſartam tectam deberet tradere. Iunium ipſum mortuum eſſe ſciebat: ſcire uolebat, ad quem illa res pertineret. audit pupillum eße filium. homo, qui ſemper ita palam dictitaſſet, pupillos, & pupillas certiſſimam praedam eſſe praetoribus, optatum negotium ſibi in ſinum delatum eſſe dicebat. monumentum illa amplitudine, illo opere, quamuis ſartum tectum, integrumq. eſſet, tamen aliquid ſe inuenturũ, in quo moliri, praedariq. poſſet, arbitrabatur. L. Rabonio aedem Caſtoris tradi oportebat. is caſu pupilli Iunij tutor erat teſtamento patris. cum eo ſine ullo intertrimento conuenerat iam, quemadmodum traderetur. iſte ad ſe Rabonium uocat: quaerit, ecquid ſit, quod a pupillo traditũ non ſit, quod exigi debeat. cum ille id, quod erat, diceret, facilem pupillo traditionem eſſe, ſigna, & dona comparere omnia, ipſum templum omni opere eſſe integrum: indignum iſti uideri coepit, ex tanta aede, tantoq. opere ſe non opimum praeda, praeſertim a pupillo, diſcedere. uenit*

nit ipſe in aedem Caſtoris: conſiderat templum: uidet undique tectum, pulcherrime laqueatum, praeterea cetera noua, atque integra: uerſat ſe: quaerit, quid agat. dicit ei quidam ex illis canibus, quos iſte Liguri dixerat eſſe circa ſe multos: Tu Verres, hic quod moliare, nihil habes: niſi forte uis ad perpendiculum columnas exigere. homo omnium rerum imperitus quaerit, quid ſit, ad perpendiculum. dicunt ei, fere nullam eſſe columnam, quae ad perpendiculum eſſe poſſit. iam mehercule, inquit; ſic agamus: columnae ad perpendiculum exigantur. Rabonius, qui legem noſſet, qua in lege numerus tantum columnarum traditur, perpendiculi mentio fit nulla; & qui non putaret ſibi expedire, ita accipere, ne eodem modo reddendum eſſet; negat, id ſibi deberi; negat, oportere exigi. iſte Rabonium quieſcere iubet: & ſimul ei non nullam ſpem ſocietatis oſtendit. hominem modeſtum, & minime pertinacem facile coercet: columnas ita ſe exacturum eſſe confirmat. noua res, atque improuiſa, pupilli calamitas nũciatur ſtatim C. Muſtio, uitrico pupilli, qui nuper eſt mortuus, M. Iunio patruo, P. Potitio, tutori, homini frugaliſſimo. hi rem ad uirum primarium, ſummo officio, ac uirtute praeditum, M. Marcellum, qui erat pupilli tutor, deferunt. uenit ad Verrem M. Marcellus: petit ab eo pro ſua fide, ac diligentia pluribus uerbis, ne per ſummam iniuriam pupillum Iunium fortunis patrijs conetur euertere. iſte, qui iam ſpe, & opinione praedam illam deuoraſſet, neque ul-

la aequitate orationis, neque auctoritate M. Marcelli commotus eſt: itaque, quemadmodum oſtendiſſet, ſe id exacturum eſſe reſpondit. cum ſibi omnes ad iſtum allegationes difficiles, omnes aditus arduos, ac potius interclufos uiderent; apud quem non ius, non aequitas, non miſericordia, non propinqui oratio, non amici uoluntas, non cuiuſquam auctoritas pro pretio, non gratia ualeret: ſtatuunt id ſibi optimum eſſe factu, quod cuiuis ueniſſet in mentem, petere auxilium a Chelidone: quae iſto praetore non modo in iure ciuili, priuatorumq. omnium controuerſiis populo R. praefuit, uerum etiam in his ſartis tectis dominata eſt. uenit ad Chelidonem C. Muſtius, eques R. publicanus, homo cum primis honeſtus: uenit M. Iunius, patruus pueri, frugaliſſimus homo, & caſtiſſimus: uenit homo ſummo honore, pudore, & ſummo officio, ſpectatiſſimus ordinis ſui, P. Potitius tutor. O multis acerbam, o miſeram, atque indignam praeturam tuam. ut mittam cetera, quo tandem pudore tales uiros, quo dolore meretricis domum ueniſſe arbitramini? qui nulla condicione iſtam turpitudinem ſubiſſent, niſi officij, neceſſitudiniſq. ratio coegiſſet. Veniunt, ut dico, ad Chelidonem. domus erat plena: noua iura, noua decreta, noua iudicia petebantur: Mihi det poſſeſſionem, mihi ne adimat: in me iudicium ne det: mihi bona addicat. alij nummos numerabant: alij tabulas obſignabant. domus erat non meretricio conuentu, ſed praetoria turba referta. Simul ac poteſtas primum data eſt, adeunt hi, quos

dixi:

*dixi: loquitur Muſtius: rem demonſtrat: petit auxilium: pecuniam pollicetur. reſpondet illa, ut meretrix, non inhumane: libenter ait ſe eſſe facturam, & ſe cum iſto diligenter ſermocinaturam: reuerti iubet. tum diſcedunt. poſtridie reuertuntur: negat illa poſſe hominem exorari; permagnam, eum dicere, ex illa re pecuniam confici poſſe. Vereor, ne quis forte de populo, qui priore actione non affuit, haec, quia propter inſignem turpitudinem ſunt incredibilia, fingi a me arbitretur. ea uos antea, iudices, cognouiſtis. dixit iuratus P. Potitius, tutor pupilli Iunij: dixit M. Iunius, tutor, & patruus. Muſtius dixiſſet, ſi uiueret: ſed pro Muſtio, recenti re, de Muſtio auditum dixit L. Domitius: qui cum ſciret me ex Muſtio uiuo audiſſe, quod eo ſum uſus plurimum; (etenim id iudicium, quod prope omnium fortunarum ſuarum C. Muſtius habuit, me uno defendente uicit) cum hoc ut dico, ſciret L. Domitius me ſcire, ad eum res omnes Muſtiũ ſolitum eſſe deferre; tamen de Chelidone reticuit, quoad potuit; alio reſponſionem ſuam deriuauit. tantus in adoleſcente clariſſimo, ac principe iuuentutis pudor fuit, ut aliquandiu, cum a me premeretur, omnia reſponderet, quam Chelidonem nominaret. primo neceſſarios iſtius ad eum allegatos eſſe dicebat: deinde aliquando coactus Chelidonem nominauit. Non te pudet, Verres, eius mulieris arbitratu geſſiſſe praeturam, quam L. Domitius ab ſe nominari uix ſibi honeſtum eſſe arbitrabatur? Reiecti a Chelidone, capiunt conſilium neceſſarium,*

*ut ſuſcipiant ipſi negotium. cum Rabonio tutore, quod erat uix* H-S *quadraginta millium, tranſigunt* HS *ducentis millibus. refert ad iſtum rem Rabonius; ut ſibi uidebatur, ſatis grandem pecuniam, & ſatis impudentem eſſe. iſte, qui aliquanto plus cogitaſſet, male accipit uerbis Rabonium, negat eum ſibi illa deciſione ſatisfacere poſſe. ne multa, locaturum ſe eſſe confirmat. Tutores haec neſciunt: quod actum erat cum Rabonio, putant id eſſe certiſſimum, nullam maiorem pupillo metuunt calamitatem. Iſte uero non procraſtinat: locare incipit, non proſcripta, atque edicta die, alieniſſimo tempore, ludis ipſis Romanis. foro ornato. itaque renunciat Rabonius illam deciſionem tutoribus: accurrunt tamen ad tempus tutores: digitum tollit Iunius patruus. iſti color immutatus eſt; uultus, oratio, mens denique excidit. quid ageret, coepit cogitare: ſi opus pupillo redimeretur, ſi res abiret ab eo mancipe, quem ipſe appoſuiſſet, ſibi nullam praedam eſſe. itaque excogitat: quid? nihil ingenioſe, nihil quod quiſquam poſſit dicere improbe, uel callide: nihil ab iſto tectum, nihil ueteratorium exſpectaueritis: omnia aperta, omnia perſpicua reperientur, impudentia, amentia, audacia. Si pupillo opus redimitur, mihi praeda de manibus eripitur. quod eſt igitur remedium? quod? ne liceat pupillo redimere. Vbi illa conſuetudo in bonis, praedibus, praediisq. uendundis, omnium conſulum, cenſorum, praetorum, quaeſtorũ denique? ut optima condicione ſit is, cuia*

*res*

*ves ſit, cuium periculum? excludit eum ſolum, cui prope dicam ſoli poteſtatem factam eſſe oportebat. quid enim quiſquam ad meam pecuniam me inuito aſpirat? quid accedit? locatur opus id, quod ex mea pecunia reficiatur. ego me refecturum eſſe dico. probatio futura eſt tua, qui locas: praedibus, & praedijs populo cautum eſt. &, ſi non putas cautum, ſcilicet tu praetor in mea bona, quod uoles, immittes? me ad meas fortunas defendas accedere non ſinas? operaepretium eſt ipſam legem cognoſcere. dicetis eundem conſcripſiſſe, qui illud edictum de hereditate.* EX. OPERE. FACIVNDO. QVAE. PVPILLI. IVNII. *dic, dic, quaeſo, clarius.* C VERRES. PRAET. VRB. ADDIDIT *corriguntur leges cẽſoriae. quod enim uideo in multis ueteribus legibus, Cn. Domitius, L. Metellus, L. Caſſius, Cn. Seruilius cenſores addiderunt, uult aliquid eiuſmodi C. Verres. dic, quid addidit.* QVI. DE L. MARCIO. M. PERPERNA. CENSORIBVS. REDEMERIT. EVM. SOCIVM. NE ADMITTITO. NE. VE. EI. PARTEM. DATO. NE. VE. EI. REDIMITO. *Quid ita? ne uitioſum opus fieret? at erat probatio tua. ne parum locuples eſſet? at erat, et eſſet amplius, ſi uelles, populo cautum praedibus, et praedijs. hic te ſi res ipſa, ſi indignitas iniuriae tuae nõ commouebat; ſi pupilli calamitas, propinquorum lacrymae, D. Bruti, cuius praedia ſubierant periculum, M. Marcelli tutoris auctoritas apud te ponderis nihil habebat: ne illud quidẽ animaduerte-*

inaduertebas, eiuſmodi fore hoc peccatum tuum, quod tu neque negare poſſes, (in tabulas enim retuliſti) nec cum defenſione aliqua confiteri? Addicitur id opus HS D. L X millibus; cum tutores HS L X X X millibus id opus ad iſtius, hominis iniquiſſimi, arbitrium ſe effecturos eſſe clamarent. etenim quid erat operis? id, quod uos uidiſtis; omnes illae columnae, quas dealbatas uidetis, machina appoſita, nulla impenſa deiectae, eiſdemq. lapidibus repoſitae ſunt. hoc tu HS D L X millibus locauiſti. atqui in illis columnis dico eſſe quae a tuo redemptore commotae non ſint: dico eſſe ex qua tantum tectorium uetus. delitum ſit, & nouum inductum. quod ſi tanta pecunia columnas dealbari putaſſem, certe numquam aedilitatem petiuiſſem. At ut uideatur tamen res agi, & non eripi pupillo. SI. QVID. OPERIS. CAVSSA RESCINDERIS. REFICITO. Quid erat, quod reſcinderet, cum ſuo quemque loco lapidem reponeret? QVI. REDEMERIT. SATISDET. DAMNI INFECTI. EI. QVI. A. VETERE. REDEMPTORE. ACCEPERIT. Deridet, cum ſibi ipſum iubet ſatiſdare Rabonium. PECVNIA. PRAESENS. SOLVATVR. Quibus de bonis? eius, qui, quod tu HS D L X millibus locaſti, HS. L X X X millibus effecturum eſſe clamauit: quibus de bonis? pupilli. cuius aetatem, & ſolitudinem, etiam ſi tutores non eſſent, defendere praetor debuit: tutoribus defendentibus, non modo patrias eius fortunas, ſed etiam bona tutorum ademiſti. HOC. OPVS. BONO. SVO. QVO-

QVE. FACITO. *lapis aliquis caedendus, & apportandus fuit machina ſua? an, illo non ſaxum, non materies aduecta eſt: tantum operis ſed in iſta locatione fuit, quantum paucae operae fabrorum mercedis tulerunt, & manupretij machinae? utrum exiſtimatis, minus operis eſſe, unam columnam efficere ab integro nouam, nullo lapide rediuiuo, an quatuor illas reponere? nemo dubitat, quin multo maius ſit nouam facere. oſtendam, in aedibus priuatis, longa difficiliq. uectura, columnas ſingulas ad impluuium* H-S.XL *millibus non minus magnas locatas. Sed ineptum eſt de tam perſpicua iſtius impudentia pluribus uerbis diſputare, praeſertim cum iſte aperte tota lege omnium ſermonem, atque exiſtimationem contempſerit, qui etiam ad extremum conſcripſerit.* REDIVIVA. SIBI. HABETO. *quaſi quidquam rediuiui ex opere illo tolleretur, ac non totum opus ex rediuiuis conſtitueretur. At enim pupillo redimi non licebat; non neceſſe erat rem ad ipſum peruenire; poterat aliquis ad id negotiū de populo accederē. Omnes excluſi ſunt non minus aperte, quam pupillus. diem praeſtituit operi faciundo* KAL. *Dec. locat circiter idus. Sept. anguſtijs temporis excluduntur omnes. Quid ergo? Rabonius iſtam diem quo modo aſſequitur? nemo Rabonio moleſtus eſt, neque* KAL. *Dec. neque nonis, neque idibus. denique aliquanto in prouinciam iſte proficiſcitur prius, quam opus effectum eſt. poſtea quam reus factus eſt, primo negabat opus in acceptum referre poſſe. cum inſtaret Rabonius, in me cauſſam conferebat,*

*rebat, quod tum codicem obſignaſſem. petit a me Rabonius, & amicos allegat: facile impetrat. iſte, quid ageret, neſciebat. ſi in acceptum non retuliſſet, putabat ſe aliquid defenſionis habiturum: Rabonium porro intelligebat rem totam eſſe patefacturum. tametſi quid poterat eſſe apertius, quam nunc eſt, ut uno minus teſte haberet Rabonio? opus in acceptum retulit quadriennio poſt, quam diem operi dixerat. hac condicione, ſi quis de populo redemptor acceſſiſſet, cum die ceteros redemptores excluſiſſet, tum in eius arbitrium ac poteſtatem uenire nolebat, qui ſibi ereptam praedam arbitraretur. nam quid argumentamur, quo iſta pecunia peruenerit? fecit iſte iudicium. primum cum uehementius cum eo D. Brutus contenderet, qui de ſua pecunia* H-S. D X L *millia numerauit; quod iam iſte ferre non poterat, opere addicto, praedibus acceptis, de* H-S. D L X *millibus remiſit D. Bruto* H-S. C X *millia. hoc, ſi aliena res eſſet, certe facere non potuiſſet. deinde nummi numerati ſunt Cornificio: quem ſcribam ſuum fuiſſe, negare non poteſt. poſtremo ipſius Raboniĳ tabulae praedam illam iſtius fuiſſe clamant. Recita nomina Raboniĳ. Hic etiam priore actione Q. Hortenſius pupillum Iunium ueniſſe praetextatum in ueſtrum conſpectum, & teſtes ſecum, patruo teſtimonium dicente, queſtus eſt: & me populariter agere atque inuidiam commouere, quod puerum producerem, clamitauit. Quid erat, Hortenſi, tandem in illo puero populare? quid inuidioſum? Gracchi,*

*ubi, credo, aut Saturnini, aut alicuius hominis eiuſmodi produxeram filium, ut nomine ipſo, & memoria patris animos imperitae multitudinis concitarem. P. Iunij erat, hominis de plebe Romana, filius: quem pater moriens tum tutoribus, & propinquis, tum legibus, tum aequitati magiſtratuum, tum iudicijs ueſtris commendandum putauit. hic iſtius ſcelerata locatione, nefarioq. latrocinio, bonis patrijs fortunisq. omnibus ſpoliatus, uenit in iudicium, ſi nihil aliud, ſaltem ut eum, cuius opera ipſe multos annos eſt in ſordibus, paullo tamen obſoletius ueſtitum uideret. itaque tibi, Hortenſi, non illius aetas, ſed cauſſa, non ueſtitus, ſed fortuna popularis uidebatur. neque te tam commouebat, quod ille cum toga praetexta, quam quod ſine bulla uenerat: ueſtitus enim neminem commouebat is, quem illi mos, & ius ingenuitatis dabat: quod ornamentum pueritiae pater dederat, indicium, atque inſigne fortunae, hoc ab iſto praedone ereptum eſſe, grauiter & acerbe homines ferebant. neque erant hae lacrymae populares magis, quam noſtrae, quam tuae, Q. Hortenſi, quam horum, qui ſententiam laturi ſunt. ideo quod communis eſt cauſſa, commune periculum; communi praeſidio talis improbitas, tamquam aliquod incendium, reſtinguenda eſt. habemus enim liberos paruos: incertum eſt, quam longa noſtrum cuiuſque uita futura ſit: conſulere uiui ac proſpicere debemus, ut illorum ſolitudo, & pueritia quamfirmiſſimo praeſidio munita ſit. quis eſt enim, qui tueri poſſit liberum*

*noſtrorum pueritiam contra improbitatem magiſtratuum? mater, credo. ſcilicet magno praeſidio fuit Anniae pupillae mater, femina primaria: minus, illa deos hominesq. implorante, iſte infanti pupillae fortunas patrias ademit. tutores ne defenderent? perfacile uero apud iſtiuſmodi praetorem, a quo M. Marcelli tutoris in cauſſa pupilli Iunij & oratio, & uoluntas, & auctoritas repudiata eſt. Quaeremus etiam, quid iſte in ultima Phrygia, quid in extremis Pamphyliae partibus fecerit; qualis in bello praedonum praedo ipſe fuerit; qui in foro populi R. pirata nefarius reperiatur? Dubitamus, quid iſte in hoſtiū praeda molitus ſit, qui manubias ſibi tantas ex L. Metelli manubijs fecerit, qui maiore pecunia quatuor columnas dealbandas, quam ille omnes aedificandas, locauerit? Exſpectemus, quid dicant ex Sicilia teſtes? quis umquam templum illud aſpexit, quin auaritiae tuae, quin iniuriae, quin audaciae teſtis eſſet? quis a ſigno Vertumni in Circum maximum uenit, quin is in unoquoque gradu de auaritia tua commoneretur? quam tu uiam thenſarum, atque pompae eiuſmodi exegiſti, ut tu ipſe illa ire non audeas. Te putet quiſquam, cum ab Italia freto diſiunctus eſſes, ſocijs temperaſſe, qui aedem Caſtoris teſtem furtorum tuorum eſſe uolueris, quam populus R. quotidie, iudices etiam tum, cum de te ſententiam ferrent, uiderent? Atque etiam iudicium in praetura publicum exercuit. non enim praetereundum eſt ne id quidem. petita multa eſt apud iſtum praetorem a Q. Opimio: qui adductus eſt in iudicium, uerbo,*

*bo, quod, cum eſſet tribunus pl. interceſſiſſet contra legem Corneliam; re, quod in tribunatu dixiſſet contra alicuius hominis nobilis uoluntatem. de quo iudicio ſi uelim dicere omnia, multi appellandi, laedendiq. ſunt: quod mihi non eſt neceſſe. tantum dicam, paucos homines, ut leuiſſime dicam, arrogantes hoc adiutore Q. Opimium per ludum et iocum fortunis omnibus euertiſſe. is mihi etiam queritur, quod a nobis IX ſolis diebus prima actio ſui iudicij tranſacta ſit; cum apud ipſum tribus horis Q. Opimius ſenator populi R. bona, fortunas, ornamenta omnia amiſerit. cuius propter indignitatem iudicij, ſaepiſſime eſt actum in ſenatu, ut genus hoc totum multarum, ac iudiciorum eiuſmodi tolleretur. Iam uero in bonis Q. Opimij uendendis quas iſte praedas, quam aperte, quam improbe fecerit, longum eſt dicere, hoc dico: niſi uobis id hominum honeſtiſſimorum tabulis planũ fecero, fingi a me hoc totum temporis cauſſa putatote. Iam, qui ex calamitate ſenatoris populi R. cum praetor iudicio eius praefuiſſet, ſpolia domum ſuam referre, & manubias detrahere conatus ſit; is ullam ab ſeſe calamitatem poterit deprecari? Nam de ſubſortitione illa Iuniana iudicum nihil dico. quid enim? contra tabulas, quas tu protuliſti, audeam dicere? difficile eſt: non enim me tua ſolum & iudicum auctoritas, ſed etiam annulus aureus ſcribae tui deterret. non dicam id, quod probare difficile eſt: hoc dicam, quod oſtendam; multos ex te uiros primarios audiſſe, cum diceres, ignoſci tibi oportere, quod falſum*

LIBER.II

ORATIO.VII

MVLTA *mihi neceſſario, indices, praetermittenda ſunt, ut poſſim aliquando de iis rebus, quae meae fidei commiſſae ſunt, dicere. recepi enim cauſſam Siciliae. ea me ad hoc negotium prouincia attraxit. ego tamen, hoc onere ſuſcepto, & recepta cauſſa Sicilienſi, amplexus animo ſum aliquanto amplius. ſuſcepi enim cauſſam totius ordinis: ſuſcepi cauſſam populi R. quod putabam tum denique recte indicari poſſe, ſi non modo reus improbus adduceretur, ſed etiam diligens, & firmus accuſator ad iudicium ueniret. quo mihi maturius ad Siciliae cauſſam ueniendum eſt, relictis ceteris eius furtis, ac flagitiis; ut & uiribus quamintegerrimis agere, & ad dicendum tempori ſatis habere poſſim. atque adeo ante quam de incommodis Siciliae dico, pauca mihi uidentur eſſe de prouinciae dignitate, uetuſtate, utilitate dicenda. nam cum omnium ſociorum, prouinciarumq. rationem diligenter habere debetis: tum praecipue Siciliae, iudices, plurimis, iuſtiſſimisq. de cauſſis: primum, quod omnium nationum exterarum princeps Sicilia ſe ad amicitiam, fidemq. populi R. applicuit: prima omnium, id quod ornamentum imperii eſt, prouincia eſt appellata: prima docuit maiores noſtros, quam praeclarum eſſet exteris gentibus imperare:*

*ſola fuit ea fide, beneuolentiaq. erga populum R. ut ciuitates eius inſulae, quae ſemel in amicitiam noſtrã ueniſſent, numquam poſtea deficerent, pleraeque autem, & maxime illuſtres in amicitia perpetuo manerent. itaque maioribus noſtris in Africam ex hac prouincia gradus imperij factus eſt. neque enim tam facile opes Carthaginis tantae concidiſſent, niſi illud & rei frumentariae ſubſidium, & receptaculum claſſibus noſtris pateret. quare P. Africanus, Carthagine deleta, Siculorum urbes ſignis, monumentisq. pulcherrimis exornauit, ut, quos uictoria populi R. maxime laetari arbitrabatur, apud eos monumenta uictoriae plurima collocaret. denique ille ipſe M. Marcellus cuius in Sicilia uirtutem hoſtes, miſericordiam uicti, fidem ceteri Siculi perſpexerunt, non ſolum ſocijs in eo bello conſuluit, uerum etiam ſuperatis hoſtibus temperauit, urbem pulcherrimam Syracuſas, quae cum manu munitiſſima eſſet, tum loci natura terra, ac mari claudebatur, cum ui conſilioq. cepiſſet, non ſolum incolumem paſſus eſt eſſe, ſed ita reliquit ornatam, ut eſſet idem monumentũ uictoriae, manſuetudinis, continentiae; cum homines uiderent, & quid expugnaſſet, & quibus peperciſſet, & quae reliquiſſet. tantum ille hominem Siciliae habendum putauit, ut ne hoſtium quidem urbem ex ſociorum inſula tollendam arbitraretur. itaque ad omnes res Sicilia prouincia ſemper uſi ſumus: ut, quidquid ex ſeſe poſſet efferre, id non apud eos naſci, ſed domi noſtrae conditum putaremus. Quando illa frumentum,*

*tum, quod deberet, non ad diem dedit? quando id, quod opus eſſe putaret, non ultra pollicita eſt? quando id, quod imperaretur, recuſauit? itaque ille M. Cato ſapiens cellam penariam reip. noſtrae, nutricem plebis Romanae Siciliam nominauit. nos uero experti ſumus Italico maximo difficillimoq. bello, Siciliam nobis non pro penaria cella, ſed pro aerario illo maiorum uetere, ac referto fuiſſe. nam ſine ullo ſumptu noſtro, corijs, tunicis, frumentoq. ſuppedita to, maximos exercitus noſtros ueſtiuit, aluit, armauit. Quid illa, quae forſitan ne ſentimus quidem, iudices, quanta ſunt? quod multis locupletioribus ciuibus utimur: quod habent propinquam, fidelem, fructuoſamq. prouinciam, quo facile excurrant, ubi libenter negotium gerant: quos illa partim mercibus ſuppeditandis cum quaeſtu, compendioq. dimittit, partim retinet, ut arare, ut paſcere, ut negotiari libeat, ut denique ſedes, ac domicilium collocare. quod commodum non mediocre populi R. eſt, tantum ciuium R. numerum tam prope ab domo, tam bonis fructuoſisq. rebus detineri. Et quoniam quaſi quaedam praedia populi R. ſunt uectigalia noſtra, atque prouinciae; quemadmodum propinquis uos ueſtris praedijs maxime delectamini, ſic populo R. iucunda ſuburbanitas eſt huiuſce prouinciae. Iam uero hominum ipſorũ, iudices, ea patientia, uirtus, frugalitasq. eſt, ut proxime ad noſtram diſciplinam, illam ueterem, non hanc, quae nunc increbuit, uideantur accedere. nihil ceterorum ſimile Graecorũ, nulla deſidia,*

*nulla luxuria: contra ſummus labor in publicis, priuatisq. rebus, ſumma parſimonia, ſumma diligentia. Sic porro noſtros homines diligunt, ut his ſolis neque publicanus, neque negotiator odio ſit: Magiſtratuum autem noſtrorum iniurias ita multorum tulerunt, ut numquam ante hoc tempus ad aram legum praeſidiumq. ueſtrum publico conſilio confugerint. tametſi & illum annum pertulerant, qui ſic eos afflixerat, ut ſalui eſſe non poſſent, niſi C. Marcellus, quaſi aliquo ſato, ueniſſet; ut bis ex eadem familia ſalus Siciliae conſtitueretur; poſtquam M. Antonij infinitum illud imperium ſenſerant. ſic a maioribus ſuis acceperant, tanta populi R. in Siculos eſſe beneficia, ut etiam iniurias noſtrorum hominum perferendas putarent. in neminem ciutates ante hunc teſtimonium publice dixerunt. hunc denique ipſum pertuliſſent, ſi humano modo, ſi uſitato more, ſi denique uno aliquo in genere peccaſſet. ſed cum perferre non poſſent luxuriem, crudelitatem, auaritiam, ſuperbiam; cum omnia ſua commoda, iura, beneficia ſenatus populusq. R. unius ſcelere, ac libidine perdidiſſent: hoc ſtatuerunt, aut iſtius iniurias per uos ulciſci, & perſequi, aut, ſi uobis indigni eſſent uiſi, quibus opem auxiliumq. ferretis, urbes, ac ſedes ſuas relinquere, quandoquidem iam ante iſtius iniurijs exagitati reliquiſſent. hoc conſilio a L. Metello legationes uniuerſae petiuerunt, ut quamprimum iſti ſuccederet: hoc animo toties apud patronos de ſuis miſerijs deplorarunt: hoc commoti dolore poſtulata con-*

*ſulibus,*

*ſulibus, quae non poſtulata, ſed in iſtum crimina ui derentur eſſe, ediderunt: fecerunt etiam, ut me, cuius fidem, continentiamq. cognouerant, prope de uitae meae ſtatu dolore, ac lacrymis ſuis deducerent, ut ego iſtum accuſarem; a quo mea longiſſime ratio uoluntasq. abhorrebat. quamquam in hac cauſſa multo plures partes mihi defenſionis, quã accuſationis, ſuſcepiſſe uideor. poſtremo homines ex tota prouincia nobiliſſimi, primique publice priuatimq. uenerunt: grauiſſima, atque honeſtiſſima quaeque ciuitas uehementiſſime ſuas iniurias perſecuta eſt. at quemad modum, iudices, uenerunt? uideor enim mihi liberius apud uos iam pro Siculis loqui debere, quam forſitã ipſi uelint. ſaluti enim eorum potius conſulam, quam uoluntati. Ecquem exiſtimatis umquam ulla in prouincia reum abſentem, contra inquiſitionem accuſatoris, tantis opibus, tanta cupiditate eſſe defenſum? quaeſtores utriuſque prouinciae, qui iſto praetore fuerant, cũ faſcibus mihi praeſto fuerũt. hi porro, qui ſucceſſerunt, uehementer iſtius cupidi, liberaliter ex iſtius cibarijs tractati, non minus acres contra me fuerunt. uidete, quid potuerit, qui quattuor in prouincia quaeſtores ſtudioſiſſimos defenſores, propugnatoresq. habuerit, praetorem uero cohortemq. totam ſic ſtudioſam, ut facile appareret, non tam illis Siciliam, quam inanem offenderant, quam Verrem ipſum, qui plenus deceſſerat, prouinciam fuiſſe. minari Siculis, ſi decreſſent legationem, quae contra iſtum dice ret: minari, ſi qui eſſent profecti: alijs, ſi laudarent,*

R 3 beni-

*benigniſſime promittere: grauiſſimos priuatarum rerum teſtes, quibus nos praeſentibus denunciauimus, eos ui cuſtodijsq. retinere, quae cum omnia facta ſint, tamen unam ſolam ſcitote eſſe ciuitatem Mamertinam, quae publice legatos, qui iſtum laudarent, miſerit. eius autem legationis principem ciuitatis nobiliſſimum C. Heium iuratum dicere audiſtis, iſti nauem onerariam maximam Meſſanae eſſe publice coactis operis aedificatam. idemq. Mamertinorum legatus, iſtius laudator, non ſolum iſtum bona ſua, uerum etiam ſacra, deosq. penates, a maioribus traditos, ex aedibus ſuis eripuiſſe dixit. Praeclara laudatio, cum duabus in rebus legatorum una opera conſumitur, in laudando, atque repetendo. atque ea ipſa ciuitas qua ratione illi amica ſit, dicetur certo loco. reperietis enim, quae cauſſae beneuolentiae ſint Mamertinis erga iſtũ, ea ipſas cauſſas ſatis iuſtas eſſe damnationis. alia ciuitas nulla, iudices, publico conſilio laudat. uis illa ſummi imperij tantum potuit apud perpaucos homines, non ciuitatès, ut aut leuiſſimi quidam ex miſerrimis, deſertiſſimisq. opidis inuenirentur, qui iniuſſu populi, ac ſenatus proficiſcerentur; aut ij, qui contra iſtum legatos decreuerant, & teſtimonium publicum, mandataq. acceperant, ui ac metu retinerentur. quod ego in paucis tamẽ uſu ueniſſe non moleſte fero, quo reliquae tot, & tantae, et tam graues ciuitates, tota denique Sicilia plus auctoritatis apud uos haberet, cum uideretis nulla ui retineri, nullo periculo prohiberi poſſe, quo minus experi-*

*rentur,*

*rentur, ecquid apud nos querimoniae ualerent antiquiſſimorum, fideliſſimorumq. ſociorum. nam, quod fortaſſe non nemo ueſtrum audierit, iſtum a Syracuſanis publice laudari; id tametſi priore actione ex Heraclij Syracuſani teſtimonio, cuiuſmodi eſſet, cognouiſtis; tamen uobis alio loco, ut ſe tota res habet, quod ad eam ciuitatem attinet, demonſtrabitur. intelligetis enim, nullis hominibus quemquam tanto odio, quanto iſtum Syracuſanis, eſſe, & fuiſſe. At enim iſtum ſoli Siculi perſequuntur, ciues R. qui in Sicilia negotiantur, defendunt, diligunt, ſaluum eſſe cupiunt. Primum, ſi ita eſſet, tamen uos in quaeſtione de pecunijs repetundis, quae ſociorum cauſſa conſtituta eſt, lege indicioq. ſociali, ſociorum querimonias audire oporteret. ſed intelligere potuiſtis priore actione, ciues R. ex Sicilia plurimos, honeſtiſſimos, maximis de rebus, & quas ipſi accepiſſent iniurias, & quas ſcirēt alijs eſſe factas, pro teſtimonio dicere. ego hoc, quod intelligo, iudices, ſic confirmo. uideor mihi gratum feciſſe Siculis, quod eorum iniurias meo labore, inimicitias periculo ſim perſecutus. non minus hoc gratum me noſtris ciuibus intelligo feciſſe, qui hoc exiſtimant, iuris, libertatis, rerum fortunarumq. ſuarum ſalutem in iſtius damnatione conſiſtere. Quapropter de iſtius praetura Sicilienſi, non recuſo, quin ita me audiatis, ut, ſi cuiquam generi hominum, ſiue Siculorum, ſiue noſtrorum ciuium, ſiue cuiquam ordini, ſiue aratorum, ſiue pecuariorum, ſiue mercatorum probatus ſit; ſi non horum omnium com*

*munis hoſtis, praedoq. fuerit; ſi cuiquam denique ulla in re umquam temperauit; ei uos quoque temperetis. Qui, ſimul atque ei ſorte prouincia Sicilia obuenit, ſtatim Romae, & ad Vrbem, ante quam proficiſceretur, quaerere ipſe ſecum, & cogitare cum ſuis coepit, quibuſnam rebus in ea prouincia maximam uno anno pecuniam facere poſſet. nolebat in agendo diſcere, (tametſi non prouinciae rudis erat, & tyro) ſed in Siciliam in paratus ad praedam, meditatusq. uenire cupiebat. O praeclare coniectum a uulgo in illam prouinciam omen communis famae, atque ſermonis; cum ex nomine iſtius, quid in prouincia facturus eſſet, perridiculi homines augurabantur. etenim quis dubitare poſſet, cum iſtius in quaeſtura fugam, & furtum recognoſceret, cum in legatione opidorum fanorumq. ſpoliationes cogitaret, cum uideret in foro latrocinia praeturae, qualis iſte in quarto actu improbitatis futurus eſſet? atque ut intelligatis eum Romae quaeſiſſe non modo genera furandi, ſed etiam nomina: certiſſimum accipite argumentum, quo facilius de ſingulari eius impudentia exiſtimare poſſitis. Quo die Siciliam tetigit, (uidete, ſatis ne paratus ex illo omine urbano ad euerrendã prouinciam uenerit) ſtatim Meſſana litteras Haleſam mittit: quas ego iſtum in Italia ſcripſiſſe arbitror: nam ſimul atque e naui egreſſus eſt, dedit operam, ut Haleſinus ad ſe Dio continuo ueniret: ſe de haereditate uelle cognoſcere, quae eius filio a propinquo homine Apollodoro Laphirone ueniſſet. ea erat, iudices,*

*ces, pergrandis pecunia. hic eſt Dio, iudices, nunc beneficio Q. Metelli ciuis R. factus: de quo multis uiris primarijs teſtibus, multorumq. tabulis nobis priore actione ſatisfactum eſt,* H-S *undecies numeratum eſſe, ut eam cauſſam, in qua ne tenuiſſima quidem dubitatio poſſet eſſe, iſto cognoſcente obtineret: praeterea greges nobiliſſimarum equarum abactos: argenti, ueſtisq. ſtragulae, domi quod fuerit, eſſe direptum: ita* H-S *undecies Q. Dionem, quod hereditas ei obueniſſet, nullam aliam ob cauſſam, perdidiſſe. Quid? haec hereditas quo praetore Dionis filio uenerat? eodem, quo T. Annij ſenatoris filiae, eodem quo M. Liguri ſenatori, C. Sacerdote praetore. quid? tum nemo moleſtus Dioni fuerat? non plus, quam Liguri Sacerdote praetore. quid? ad Verrem quis detulit? nemo: niſi forte exiſtimatis ei quadruplatores ad fretum praeſto fuiſſe. ad urbem cum eſſet, audiuit, Dioni cuidam Siculo permagnam ueniſſe hereditatem, heredem ſtatuas iuſſum eſſe in foro ponere; niſi poſuiſſet, Veneri Erycinae eſſe multatum. tametſi poſitae eſſent ex teſtamento; putabat tamen, quoniam Veneris nomen eſſet, cauſſam pecuniae ſe reperturum. itaque apponit, qui petat Veneri Erycinae illam hereditatem. non enim quaeſtor petit, ut eſt conſuetudo, is, qui Erycinum montem obtinebat. petit Neuius Turpio, quidam iſtius excurſor, & emiſſarius, homo omnium ex illo conuentu quadruplatorũ deterrimus, C. Sacerdote praetore condemnatus iniuriarum. etenim erat eiuſmodi cauſſa, ut ipſe praetor cum quae-*

*reret*

*reret calumniatorem, paullo tamen conſideratiorem reperire non poſſet. hic hominem Veneri abſoluit, ſibi condemnat. maluit uidelicet homines peccare, quam deos; ſe potius a Dione, quod nõ licebat, quam Venerem, quod non debebatur, auferre. Quid, ego nunc hic Sex. Pompeij Chlori teſtimonium recitem? qui cauſſam egit Dionis, qui omnibus rebus interfuit, hominis honeſtiſſimi; tametſi ciuis R. uirtutis cauſſa iam diu eſt, tamen omnium Siculorum primi, ac nobiliſſimi. quid ipſius Q. Caecilij Dionis, hominis probatiſſimi, ac pudentiſſimi? quid L. Vetecilij Liguris, T. Manlij, L. Caleni? quorum omnium teſtimonijs de hac Dionis pecunia confirmatum eſt. dixit hoc idem M. Lucullus, ſe de his Dionis incommodis pro hoſpitio, quod ſibi cum meo eſſet, iam ante cognoſſe. quid? Lucullus, qui tum in Macedonia fuit, melius haec cognouit, quam tu, Hortenſi, qui Romae fuiſti? ad quem Dio confugit: qui de Dionis iniurijs grauiſſime per litteras cum Verre queſtus es. noua tibi haec ſunt, & inopinata? nunc primum hoc aures tuae crimen accipiunt? nihil de Dione, nihil de ſocru tua, ſemina primaria, Seruilia, uetere Dionis hoſpita, audiſti? non ne multa mei teſtes, quae tu ſcis, neſciunt? non ne te mihi teſtem in hoc crimine eripuit, non iſtius innocentia, ſed legis exceptio? Recita teſtimonia.*

TESTIMONIA. M. LVCVLLI. CHLORI. DIONIS. *Satis ne uobis magnam pecuniam Venerius homo, qui e Chelidonis ſinu in prouinciam profectus eſſet, Veneris nomine quaeſiſſe uidetur? accipite aliam*

*in*

*in minore pecunia non minus impudentem calumniã. Soſipus, & Epicrates fratres ſunt Agyrinenſes. horum pater ab hinc duos & x x annos eſt mortuus. in cuius teſtamento quodam loco, ſi commiſſum quid eſſet, multa erat Veneri. ipſos x x annos, cùm tot interea praetores, tot quaeſtores, tot calumniatores in prouincia fuiſſent, hereditas ab his Veneris nomine petita non eſt. cauſſam Verres cognoſcit: per Volcatium pecuniam accepit, fere ad HS CCCC millia ab duobus fratribus. multorum teſtimonium audiſtis antea: uicerunt Agyrinenſes fratres, ita, ut egentes inanesq. diſcederent. At enim ad Verrem pecunia iſta non peruenit. quae eſt iſta defenſio? utrum, aſſeueratur in hoc, an tentatur? mihi enim noua res eſt. Verres calumniatores apponebat: Verres adeſſe iubebat: Verres cognoſcebat: Verres iudicabat: pecuniae maximae dabantur: qui dabant, cauſſas obtinebant: tu mihi ita defendas. Non eſt iſta Verri numerata pecunia? adiuuo te: mei quoque teſtes idem dicunt: Volcatio dicunt ſeſe dediſſe. quae uis erat Volcatio tanta, ut HS CCCC millia duobus hominibus auferret? ecquis Volcatio, ſi ſua ſponte ueniſſet, unam libellam dediſſet? ueniat nunc, experiatur: tecto recipiet nemo. at ego amplius dico. HS quadringenties accepiſſe te arguo contra leges: nego, tibi ipſi ullum nummum eſſe numeratum: ſed cum ob tua decreta, ob imperata, ob iudicata pecuniae dabantur, non erat quaerendum, cuius in manu numerarentur, ſed cuius iniuria cogerentur. comites illi tui*

li tui

*li tui delecti, manus erant tuae: praefecti, ſcribae, medici, accenſi, aruſpices, praecones, manus erant tuae: ut quiſque te maxime cognatione, affinitate, neceſſitudine aliqua attingebat, ita maxime manus tua putabatur. cohors tota illa tua, quae plus mali Siciliae dedit, quam ſi centum cohortes fugitiuorum fuiſſent, tua manus ſine controuerſia fuit. quidquid ab horum quopiam captum eſt, id non modo tibi datum, ſed in tua manu numeratum iudicari neceſſe eſt. nam ſi hanc defenſionem probabitis, Non accepit ipſe: licet omnia de pecunijs repetundis iudicia tollatis: nemo umquam tam reus, tam nocens adducetur, qui iſta defenſione non poſſit uti. etenim cum Verres utatur, quis erit umquam poſthac reus tam perditus, qui non ad Q. Mucij innocentiam referatur, ſi cum iſto conferatur? neque nunc tam mihi iſti Verrem defendere uidentur, quam in Verre defenſionis tentare rationem. qua de re, iudices, uobis magnopere prouidendum eſt. pertinet hoc ad ſummam reip. & ad exiſtimationem ordinis, ſalutemq. ſociorum. ſi enim innocentes exiſtimari uolumus; non ſolum nos abſtinentes, ſed etiam noſtros comites praeſtare debemus. primum omnium, opera danda eſt, ut eos nobiſcum ducamus, qui noſtrae famae, capitiq. conſulant: deinde, ſi in hominibus eligendis nos ſpes amicitiae fefellerit, ut uindicemus, miſſos faciamus; ſemper ita uiuamus, ut rationem reddendam nobis arbitremur. Africani eſt hoc, hominis liberaliſſimi, uerumtamen ea liberalitas eſt probanda,*

*quae ſine periculo exiſtimationis eſt: ut in illo fuit. cum ab eo quidam uetus aſſectator ex numero amicorum non impetraret, ut ſe praefectum in Africam duceret, & id ferret moleſte: Noli, inquit, mirari, ſi tu a me hoc non impetras: ego iampridem ab eo, cui meam exiſtimationem caram fore arbitror, peto, ut mecum praefectus proficiſcatur, & adhuc impetrare non poſſum. Etenim re uera multo magis eſt petendum ab hominibus, ſi ſalui eſſe uolumus, ut eant nobiſcum in prouinciam, quam hoc illis in beneficij loco deferendum. ſed tu, cum & tuos amicos in prouinciam, quaſi in praedam, inuitabas; ac cum illis, ac per eos praedabare; & eos in concione annulis aureis donabas: non ſtatuebas, tibi non ſolum de te, ſed etiam de illorum factis rationem eſſe reddendam? Cum hos ſibi quaeſtus conſtituiſſet magnos, atque uberes ex ijs cauſſis, quas ipſe inſtituerat in conſilio, hoc eſt cum ſua cohorte, cognoſcere; tum infinitum genus inuenerat ad innumerabilem pecuniam corripiendam. Dubium nemini eſt, quin omnes omnium pecuniae poſitae ſint in eorum poteſtate, qui iudicia dant, & eorum, qui iudicant; quin nemo noſtrum poſſit aedes ſuas, nemo fundum, nemo bona patria obtinere, ſi, cum haec a quopiam ueſtrum petita ſunt, praetor improbus, cui nemo intercedere poſſit, det quem uelit iudicem, iudex nequam, et leuis quod praetor iuſſerit, iudicet. ſi uero illud quoque accedet, ut praetor in ea uerba iudicium det, ut uel Octauius Balbus iudex, homo et iuris, et officij peritiſſimus, nõ*

*poſſit aliter iudicare : ſit eiuſmodi :* L . OCTAVIVS IVDEX . ESTO . SI . PARET . FVNDVM . CAPENATEM . QVO . DE . AGITVR . EX . IVRE . EVM P . SERVILII . ESSE . NEQVE . IS . FVNDVS . Q . CATVLO . RESTITVETVR . *non neceſſe erit L. Octauio iudici, cogere P. Seruilium, Q. Catulo fundum reſtituere, aut condemnare eum, quem non oporteat? eiuſdem modi totum ius praetorium, eiuſdem modi omnis res iudiciaria fuit in Sicilia per triennium Verre praetore. Decreta eiuſmodi.* SI . NON ACCIPIT . QVOD . TE . DEBERE . DICIS . ACCVSES . SI . PETIT . DVCAS. *C. Fuſicium duci iuſſit petitorem, L. Suetium, L. Racilium. Iudicia huiuſmodi.* QVI . CIVES . R . ERANT . SICVLI . ESSENT . TVM . SI . EORVM . LEGIBVS . DARI . OPORTERET . QVI . SICVLI . SI . CIVES . R . ESSENT . *Verum, ut totum genus complectamini iudiciorum, prius iura Siculorum, deinde iſtius inſtituta cognoſcite. Siculi hoc iure ſunt, ut, quod ciuis cum ciue agat, domi certet ſuis legibus; quod Siculus cum Siculo, non eiuſdem ciuitatis, ut de eo praetor iudices ex P. Rupilij decreto, quod is de decem legatorum ſententia ſtatuit, quam legem Siculi Rupiliam uocant, ſortiatur. quod priuatus a populo petit, aut populus a priuato, ſenatus ex aliqua ciuitate, qui iudicet, datur, cum alternae ciuitates reiectae ſunt. quod ciuis Romanus a Siculo petit, Siculus iudex datur. quod Siculus a ciue Romano, ciuis R. datur ceterarum rerum ſelecti iudices ex ci-*

*uium*

*uium R. conuentu proponi ſolent. inter aratores, & decumanos lege frumentaria, quem Hieronicam appellant, iudicia fiunt. haec omnia iſto praetore non modo perturbata, ſed plane & Siculi, & ciuibus R. erepta ſunt. primum ſuae leges. quod ciuis cum ciue ageret, aut eum iudicem, quem commodum erat, praeconem, aruſpicem, medicum ſuum dabat: aut, ſi legibus erat iudicium conſtitutum, & ad ciuem ſuum iudicem uenerant, libere ciui iudicare non licebat. edictum enim hominis cognoſcite: quo edicto omnia iudicia redegerat in ſuam poteſtatem: Si quis perperam iudicaſſet, ſe cogniturum: cum cognoſſet, animaduerſurum. idq. cum faciebat, nemo dubitat, quin, cum iudex alium de ſuo iudicio putet iudicaturum, ſeq. in eo capitis periculum aditurum, uoluntatem ſpectet eius, quem ſtatim de capite ſuo putet iudicaturum. ſelecti e conuentu, aut propoſiti ex negotiatoribus iudices, nulli. haec copia, quam dico, iudicum, cohors non Q. Scaeuolae, qui tamen de cohorte ſua dare non ſolebat, ſed C. Verris. cuiuſmodi cohortem putatis hoc principe fuiſſe? ſicuti uidetis edictum.* SI. QVID. PERPERAM. IVDICARIT SENATVS. *eum quoque oſtendam, ſi quando ſit datus, coactu iſtius, quod non ſenſerit, iudicaſſe. ex lege Rupilia ſortitio nulla, niſi cum nihil intererat iſtius. lege Hieronica iudicia conſtituta plurimarum controuerſiarum ſublata uno nomine omnia. de conuentu, ac negotiatoribus nulli iudices. quantam poteſtatem habuerit, uidetis: quas res geſſerit, cognoſcite.*

*ſcite. Heraclius eſt, Hieronis filius, Syracuſanus, homo in primis domi ſuae nobilis, et ante hunc praetorẽ uel pecunioſiſſimus Syracuſanorum, nũc nulla alia calamitate, niſi iſtius auaritia, atque iniuria, pauperrimus. huic hereditas facile ad HS tricies uenit teſtamẽto propinqui ſui Heraclij: plena domus caelati argenti optimi, multaeq. ſtragulae ueſtis, pretioſiſſimorumq. mancipiorũ. quibus in rebus iſtius cupiditates, & inſanias quis ignorat? erat in ſermone res, magnã Heraclio pecuniam ueniſſe, non ſolum Heraclium diuitem, ſed etiam ornatum ſupellectili, argento, ueste, mancipijs futurum. audit haec etiam Verres: & primo, illo ſuo leuiore artificio Heraclium aggredi conatur, ut eum roget inſpicienda, quae non reddat: deinde a quibuſdam Syracuſanis admonetur. hi autẽ quidam erant affines iſtius, quorum uxores iſte numquam alienas exiſtimauit, Cleomenes, & Aeſchrio: qui quantum apud iſtum, & quam turpi de cauſſa potuerint, ex reliquis criminibus intelligetis. hi, ut dico, hominem admonent, rem eſſe praeclaram, refertam omnibus rebus: ipſum autem Heraclium hominem eſſe maiorem natu, non promptiſſimum; & eum, praeter Marcellos, patronum, quem iure ſuo adire, aut appellare poſſet, habere neminem: eſſe in eo teſtamento, quo ille heres eßet, ſcriptum, ut ſtatuas in palaſtra deberet ponere. faciemus, ut palaeſtritae negẽt ex teſtamento eſſe poſitas: petant hereditatem quod eam palaeſtrae commiſſam eſſe dicant. placuit ratio Verri: nã hoc animo prouidebat; cum tãta hereditas*

*in*

*in controuerſiam ueniſſet, iudicioq. peteretur, fieri non poſſe, ut ſine praeda ipſe diſcederet. approbat cōſilium: auctor eſt, ut quamprimum agere incipiant, hominemq. id aetatis minime litigioſum quamtumultuoſiſſime adoriantur. Scribitur Heraclio dica. primo mirantur omnes improbitatem calumniae: deinde, qui iſtum noſſent, partim ſuſpicabantur, partim plane uidebant adiectum eſſe oculum hereditati. interea dies aduenit, quo die ſeſe ex inſtituto, ac lege Rupilia dicas ſortiturum Syracuſis iſte edixerat. paratus ad hanc dicam ſortiendam uenerat. tum eum docet Heraclius non poſſe eo die ſortiri, quod lex Rupilia uetaret diebus* xxx *ſortiri dicam, quibus ſcripta eſſet. dies* xxx *nondum fuerant. ſperabat Heraclius, ſi illum diem effugiſſet, ante alteram ſortitionem Q. Arrium, quem prouincia tum maxime exſpectabat, ſucceſſurum. iſte omnibus iudicijs diem diſtulit, & eam diem conſtituit, ut hanc Heraclij dicam ſortiri poſt dies* xxx *ex lege poſſet. poſtea quā ea dies uenit, iſte incipit ſimulare ſe uelle ſortiri. Heraclius cum aduocatis adit, & poſtulat, ut ſibi cum palaeſtritis, hoc eſt cum populo Syracuſano, aequo iure diſceptare liceat. aduerſarij, poſtulant, ut in eam rem iudices dentur ex ijs ciuitatibus, quae in id forum conuenirent, electi qui Verri uiderentur: Heraclius contra, ut iudices e lege Rupilia dentur, ut ab inſtitutis ſuperiorum, ab auctoritate ſenatus, ab iure omnium Siculorum ne recedatur. Quid ego iſtius in iure dicēdo libidinem demonſtrem? quis ueſtrum non ex urbana*

*iuriſdictione cognouit? quis umquam, iſto praetore, Chelidone inuita, lege agere potuit? non iſtum, ut non neminem, prouincia corrupit: idem fuit, qui Romae. Cum id, quod omnes intelligebant, diceret Heraclius, ius eſſe certum Siculis, inter ſe quo iure certarent; legem eſſe Rupiliam, quam praetor Rupilius ex S.C. de decem legatorum ſententia dediſſet; hoc omnes ſemper in Sicilia conſules praetoresq. ſeruaſſe: negauit ſe iudices e lege Rupilia ſortiturum: quinque iudices, quos commodum ipſi fuit, dedit. Quid huic homini facias? quod ſupplicium dignum libidini eius inuenies? Praeſcriptum tibi cum eſſet homo deterrime, & impudentiſſime, quemadmodum inter Siculos iudices dares; cum imperatoris populi R. auctoritas, legatorum decem, ſummorum hominum, dignitas S.C. intercederet; cuius conſulto P. Rupilius praetor ex legatorum ſententia leges in Sicilia conſtituerat; cum omnes ante te praetores Rupilias leges in ceteris rebus, & in iudicijs maxime obſeruaſſent: tu auſus es pro nihilo prae tua praeda tot res ſanctiſſimas ducere? tibi nulla lex fuit? nulla religio? nullus exiſtimationis pudor? nullus iudicij metus? nullius apud te grauis auctoritas? nullum exemplum, quod ſequi uelles? Verum, ut inſtitui dicere, quinque iudicibus nulla lege, nullo inſtituto, nulla religione, nulla ſorte, ex libidine iſtius datis, non qui cauſſam cognoſcerent, ſed qui, quod imperatum eſſet, iudicarent, eo die nihil actum eſt; adeſſe iubentur poſtridie. Heraclius interea, cum omnes inſi-*

dias

*dias a praetore fortunis ſuis fieri uideret, capit conſilium de amicorum, & propinquorum ſententia, non adeſſe ad iudicium: itaque Syracuſis illa nocte profugit. iſte poſtero die mane, cum multo maturius, quam umquam antea, ſurrexiſſet, iudices citari iubet: ubi comperit Heraclium non adeſſe, cogere incipit eos, ut abſentem Heraclium condemnarent. illi eum commune faciunt, ut, ſi ei uideatur, utatur inſtituto ſuo, nec cogat ante horam decimam de abſente ſecundum praeſentem iudicare. impetrant. interea ſane perturbatus & ipſe, & eius amici, & conſiliarij, moleſte ferre coeperunt, Heraclium profugiſſe. putabant abſentis damnationem, praeſertim tantae pecuniae, multo inuidioſiorem fore, quam ſi praeſens damnatus eſſet. eo accedebat: quod iudices e lege Rupilia dati non erant, multo etiam rem turpiorem, & iniquiorem uiſum iri intelligebant. itaque hoc dum corrigere uult, apertior eius cupiditas, improbitasq. facta eſt. nam illis quinque iudicibus uti ſeſe negat: iubet id, quod initio e lege Rupilia fieri oportuerat, citari Heraclium, & eos, qui dicam ſcripſerant: aitq. iudices e lege Rupilia uelle ſortiri. quod ab eo pridie, cum multis lacrymis eum oraret, atque obſecraret Heraclius, impetrare non potuerat, id ei poſtera die uenit in mentem, e lege Rupilia ſortiri dicas oportere. educit ex urna tres. ijs, ut abſentem Heraclium condemnent, imperat: itaque condemnant. Quae, malum, iſta fuit amentia? ecquando te rationem factorum tuorum redditurum putaſti?*

*ſti? ecquando his de rebus tales uiros audituros exi ſtimaſti? ſetatur hereditas ea, quae nulla debetur, in praedam praetoris? interponatur nomen ciuitatis? imponatur honeſtae ciuitati turpiſſima perſona calumniae? neque hoc ſolum, ſed ita res agatur, ut ne ſimulatio quidem aequitatis ulla adhibeatur? nam, per deos immortales, quid intereſt, utrum praetor imperet, uiq. cogat aliquem de ſuis bonis omnibus decedere; an huiuſmodi iudiciũ det, quo iudicio, indicta cauſſa, fortunis omnibus euerti neceſſe ſit? profecto enim negare non potes, te ex lege Rupilia ſortiri iudicium debuiſſe, cum praeſertim Heraclius id poſtularet. ſin illud dices, te Heraclij uoluntate ab lege receſſiſſe: ipſe te impedies, ipſe tu tua defenſione implicabere. quare enim primum ille ipſe adeſſe noluit, cum ex eo numero iudices haberet, quos poſtularat? deinde tu cur poſt illius fugam iudices alios ſortitus es, ſi eos, qui erant antea dati, utriuſque dederas uoluntate? deinde ceteras dicas omnes illo foro M. Poſtumius quaeſtor ſortitus eſt: hanc ſolam tu illo conuentu reperiere ſortitus. Ergo, inquiet aliquis, donauit populo Syracuſano illam hereditatem. Primum, ſi id confiteri uelim, tamen iſtum condemnetis neceſſe eſt. neque enim permiſſum eſt, ut impune nobis liceat, quod alicui eripuerimus, id alteri tradere. uerum ex iſta reperietis hereditate ita iſtum praedatum, ut perpauca occulte fecerit; populum quidem Syracuſanum in maximam inuidiam ſua infamia, alieno praemio perueniſſet; pau-*

cos

*eos Syracuſanos, eos, qui ſe nunc publice laudationis cauſſa ueniſſe dicunt, & tunc participes praedae fuiſſe, & nunc non ad iſtius laudationem, ſed ad communem litium aeſtimationem ueniſſe. Poſtea quam damnatus eſt abſens; non ſolũ illius hereditatis de qua ambigebatur, quae erat H-S tricies, ſed omnium bonorum paternorum ipſius Heraclij, quae non minor erat pecunia, palaeſtrae Syracuſanorum, hoc eſt Syracuſanis, poſſeſſio traditur. Quae eſt iſta praetura? eripis hereditatem, quae uenerat a propinquo, uenerat teſtamento, uenerat legibus: quae bona is, qui teſtamentum fecit, huic Heraclio ante aliquando, quã eſt mortuus, omnia utenda, ac poſſidenda tradiderat: cuius hereditatis, cum ille aliquanto ante te praetorem eſſet mortuus, controuerſia fuerat nulla, mentionem fecerat nemo. Verum eſto, eripe hereditatem propinquis, da palaeſtritis: praedare in bonis alienis nomine ciuitatis: euerte leges, teſtamenta, uoluntates mortuorũ, iura uiuorum: nũ etiam patrijs Heraclium bonis exturbare oportuit? qui ſimul ac profugit; quam impudenter, quam palam, quam acerbe, dij immortales, illa bona direpta ſunt; quam illa res calamitoſa Heraclio, quaeſtuoſa Verri, turpis Syracuſanis, miſeranda omnibus uidebatur. nam illud quidem ſtatim curatur, ut, quidquid caelati argenti fuit in illis bonis, ad iſtum deferatur; quidquid Corinthiorum uaſorum, ſtragulae ueſtis. haec, nemo dubitabat, quin non modo ex illa domo capta, & oppreſſa, uerum ex tota prouincia ad iſtum comporta-*

*ri neceſſe eßet. mancipia, quae uoluit, abduxit: alia diuiſit: auctio facta eſt. in qua cohors iſtius inuicta dominata eſt. Verum illud eſt praeclarum. Syracuſani, qui praefuerant his Heraclij bonis uerbo redigendis, re diſpertiendis, reddebant eorum negotiorum ratinem in ſenatu: dicebant, ſcyphorum paria complra, hydrias argenteas, pretioſam ueſtem ſtragulam, multa mancipia pretioſa Verri data eſſe dicebant, quantum cuique eius iuſſu nummorum eßet datum. gemebant Syracuſani, ſed tamen patiebantur. repente recitatur, uno nomine* HS CCL *millia iuſſu praetoris data. fit maximus clamor omnium, non modo optimi cuiuſque, neque eorum, quibus indignum ſemper uiſum erat, bona priuati, populi nomine, per ſummam iniuriam erepta: uerum etiam ipſi illi auctores iniuriae, & ex aliqua particula ſocij praedae, ac rapinarum, clamare coeperunt, ſibi ut haberet hereditatem. tantus in curia clamor factus eſt, ut populus concurreret. res, ab omni conuentu cognita, celeriter domum nunciatur. homo inimicus ijs, qui recitaſſent, hoſtis omnibus, qui acclamaſſent, exarſit iracundia, ac ſtomacho; uerumtamen fuit tum ſui diſſimilis. noſtis os hominis: noſtis audaciam: tamen tum rumore populi, & clamore, & furto manifeſto grãdis pecuniae perturbatus eſt. ubi ſe collegit, uocat ad ſe Syracuſanos: quia non poſſet negare, ab illis pecuniam datam; nõ quaeſiuit procul alicunde, (neque enim probaret) ſed proximum paene alterum filium, quem illam pecuniam diceret abſtuliſſe, oſtẽdit ſe reddere*

dere

*dere coacturum. qui poſtea quam id audiuit; habuit dignitatis, & aetatis, & notabilitatis ſuae rationẽ: uerba apud ſenatum fecit: docuit, ad ſe nihil pertinere: de iſto id, quod omnes uidebant, neque ille quidem obſcure, locutus eſt: itaque illi Syracuſani ſtatuam poſtea ſtatuerunt: & is, ubi primum potuit, iſtum reliqu[illegible] de prouinciaq. diſceſſit. & tamen aiunt eum [illegible] ſolere non numquam, ſe miſerum, quod non ſuis, ſed ſuorum comitum peccatis, & criminibus prematur. triennium prouinciam obtinuiſti: gener electus adoleſcens unum annum tecum fuit: ſodales, uiri fortes, legati tui primo anno te reliquerunt: unus legatus P. Tadius, qui erat reliquus, non ita multum tecum fuit: qui ſi ſemper una fuiſſet, tamen ſumma cura tum tuae, tum multo etiam magis ſuae famae peperciſſet. quid eſt, quod tu alios accuſes? quid eſt, quamobrem putes te tuam culpam nõ modo deriuare in aliquem, ſed cõmunicare cum aliquo poſſe? Numerantur illa H-S ducenta quinquaginta Syracuſanis. ea quemadmodum ad iſtum poſtea per pſeudotyron reuertantur, tabulis uobis, & teſtibus, iudices, planum faciam. Ex hac iniquitate iſtius, & improbitate, iudices, quod praeda ex illis bonis ad multos Syracuſanos, inuito populo ſenatuq. Syracuſano, uenerat, etiam illa ſunt, quae per Theomnaſtum, & Aeſchrionem, & Dionyſodorum, & Cleomenem, inuitiſſima ciuitate, facta ſunt: primum, ut urbs tota ſpoliaretur: qua de re alius mihi locus ad dicendum eſt conſtitutus: ut omnia ſigna iſte per eos*

*homines, quos nominaui, omne ebur ex aedibus ſacris, omnes undique tabulas pictas, deorum denique ſimulacra, quae uellet, auferret: deinde, ut in curia Syracuſis, quem locum illi Buleuterium uocant, honeſtiſſimo loco, & apud illos clariſſimo, ſub illius ipſius M. Marcelli, qui cum Syracuſanis locum eum eripere belli, ac uictoriae lege poſſet, conſeruauit, & reddidit, ſtatua ex aere facta, ibi inauratam ſui, & alteram filio ſtatuam poſuerint; ut, dum iſtius hominis memoria maneret, ſenatus Syracuſanus ſine lacrymis, & gemitu in curia eſſe non poſſet. per eoſdem iſtius iniuriarum, furtorum, uxorumq. ſocios, iſtius imperio, Syracuſis Marcellea tolluntur, maximo gemitu, luctuq. ciuitatis: quem illi diem feſtum cum recentibus beneficijs M. Marcelli debitum reddebant, tum generi, nomini, familiae Marcellorum maxima uoluntate tribuebant. Mithridates in Aſia, cum eam prouinciam totam occupaſſet, Mucia non ſuſtulit. hoſtis, & hoſtis in ceteris rebus nimis ferus, & immanis, tamen honorem hominis, deorum religione conſecratum, uiolare noluit. tu Syracuſanos unum diem feſtum Marcellis impertiri uetuiſti, per quos illi adepti ſunt, ut ceteros dies feſtos agere poſſent. at uero praeclarum diem repoſuiſti, Verrea ut agerent, et ut ad eum diem, quae ſacris epulisq. opus eſſent, in complures annos locarentur. Sed iam in tanta iſtius impudentia remittendum aliquid uidetur, ne omnia contendamus, ne omnia cum dolore agere uideamur. nam me dies, uox, latera deficiant, ſi hoc nunc uociferari*

*uelim,*

*uelim, quam miſerum indignumq. ſit, iſtius nomine apud eos diem feſtum eſſe, qui ſeſe iſtius opera funditus extinctos eſſe arbitrentur. o Verrea praeclara, quoquam ſi acceſſiſti, quo non attuleris tecum iſtum diem. etenim quam tu domum, quam urbem adijſti, quod fanum denique, quod non euerſum, atque extcrſum reliqueris? quare appellentur ſane iſta Verrea, quae non ex nomine, ſed ex moribus, naturaq. tua conſtituta eſſe uideantur. Quam facile ſerpat iniuria, & peccandi conſuetudo, quam non facile reprimatur, uidete iudices. Bidis opidum eſt, tenue ſane, non longe a Syracuſis. huius longe primus ciuitatis eſt Epicrates quidam. huic hereditas* H-S *quingentorum millium uenerat a muliere quadam propinqua, atque ita propinqua, ut, ea etiam ſi inteſtata eſſet mortua, Epicratem Bidinorum legibus heredem eſſe oporteret. recens Syracuſana erat illa res, quam ante demonſtraui, de Heraclio Syracuſano; qui bona non perdidiſſet, niſi ei ueniſſet hereditas. huic quoque Epicrati uenerat, ut dixi, hereditas. cogitare coeperunt eius inimici, nihilo minus eodē praetore hunc euerti bonis poſſe, quo Heraclius eſſet euerſus. rem occulte inſtituunt, ad Verrem per eius interpretes deferunt: ita cauſſa componitur, ut itē palaeſtritae Bidenſes peterent ab Epicrate hereditatem, quemadmodū palaeſtritae Syracuſani ab Heraclio petiſſent. numquam uos peaetorem tam palaeſtricum uidiſtis. uerum ita palaeſtritas defendebat, ut ab illis ipſe unctior diſcederet. qui ſtatim*

*cum*

*cum praeſenſiſſet, iubet cuidam ſuorum amicorum nu merari* H-S LXXX. *res occultari ſatis non poſſe. per quendam eorum, qui interfuerant, fit Epicrates cer tior. primo negligere, & contemnere coepit, quod cauſſa prorſus, quod dubitari poſſet, nihil habebat. deinde cum de Heraclio cogitaret, & iſtius libidinem noſſet: commodiſſimum putauit eſſe, de prouincia clã abire: itaq. fecit: profectus eſt Rhegium. quod ubi auditum eſt; aeſtuare illi, qui dederant pecuniam; putare nihil agi poſſe abſente Epicrati. nam Heraclius tamen affuerat, cum primum dati ſunt iudices: de hoc, qui, ante quam in ius aditum eſſet, ante quam denique mentio controuerſiae facta eſſet, diſceſſiſſet, putabant nihil agi poſſe. homines Rhegium proficiſcũtur: Epicratem conueniunt: demonſtrant id, quod ille ſciebat, ſe* H-S LXXX *dediſſe: rogant eum, ut id, quod ab ipſis abiſſet pecuniae, curet; ab ſeſe caueat, quemadmodum uelit: de illa hereditate cum Epicrate neminem eſſe acturum. Epicrates homines multis uerbis male a ſe acceptos dimiſit. redeunt ille Rhegio Syracuſas: quaeri cum multis, ita ut fit, incipiunt, ſeſe* H-S LXXX *nummum fruſtra dediſſe. res percrebuit, in ore, atque ſermone omnium coepit eſſe. Verres refert illam ſuam Syracuſanam: ait ſeſe uelle de illis* H-S LXXX *cognoſcere: aduocat multos: dicunt Bidini Volcatio ſe dediſſe: illud non addunt, iuſſu iſtius. Volcatium uocat: pecuniam referri imperat. Volcatius animo aequiſſimo nummos affert, qui nihil amitteret: reddit inſpectantibus multis: Bi-*

*dini*

*dini nummos auferunt. Dicet aliquis: quid ergo in hoc Verrem reprehendis? qui non modo ipſe fur non eſt, ſed in alium quidem paſſus eſt eſſe. attendite: iam intelligetis hanc pecuniam, qua uia modo uiſa eſt exire ab iſto, eadem ſemita reuertiſſe. quid enim debuit praetor? cum conſilio re cognita, cum comperiſſet ſuum comitem, iuris, decreti, iudicij corrumpendi cauſſa, qua in re ipſius praetoris caput, exiſtimatioq. ageretur, pecuniam accepiſſe, Bidinos autem contra praetoris famam, ac fortunas dediſſe; non & in eum, qui accepiſſet, animaduertiſſe, & in eos, qui dediſſent? tu, qui inſtitueras in eos animaduertere, qui perperam iudicaßent; quod ſaepe per imprudentiam fit; hos patieris impune diſcedere, qui ob tuum decretum, ob tuum iudicium pecuniam aut dandam, aut accipiendam putarant? Volcatius idem apud te poſtea fuit, eques R. tanta accepta ignominia. nam quid eſt turpius ingenuo, quid minus libero dignum, quam in conuentu maximo cogi a magiſtratu furtum reddere? qui ſi eo animo eſſet, quo non modo eques R. ſed quiuis liber debet eſſe; aſpicere te poſtea non potuißet: inimicus, hoſtis eſſet, tanta contumelia accepta; niſi tecum colluſiſſet, & tuae potius exiſtimationi ſeruiſſet, quam ſuae. qui quam tibi amicus non modo tum fuerit, quam diu tecum in prouincia fuit, uerum etiam nunc ſit, cum iam a ceteris amicis ſis relictus; & tu intelligis, & nos exiſtimare poſſumus. An hoc ſolum argumentum eſt, nihil iſto imprudente factum, quod Volcatius ei non*

*ſuc-*

*ſuccenſuit? quod iſte nec in Volcatium, nec in Bidinos animaduertit? eſt magnum argumentum, uerum illud maximum, quod illis ipſis Bidinis, quibus iratus eſſe debuit, ut a quibus comperit, quod iure agere cum Epicrate nihil poſſent, etiam ſi adeſſet, iccirco ſuum decretum pecunia eſſe tentatum; his, inquam, ipſis non modo illam hereditatem, quae Epicrati uenerat, ſed, ut in Heraclio Syracuſano, item in hoc, paullo etiam atrocius, quod Epicrates appellatus omnino non erat, bona patria, fortunasq. eius Bidinis tradidit. oſtendit enim nouo modo, ſi quis quid ab abſente peteret, ſe auditurum. adeunt Bidini: petunt hereditatem: procuratores poſtulant, ut ſe ad leges ſuas reijciat, aut ex lege Rupilia dicam ſcribi iubeat. aduerſarij non audebant contradicere: exitus nullus reperiebatur. inſimulant, hominem fraudandi cauſſa diſceſſiſſe: poſtulant, ut bona poſſidere liceat. debebat Epicrates ullum nummum nemini. amici, ſi quis quid peteret, iudicio ſecum agi paſſuros, iudicatum ſolui ſatiſdaturos eſſe dicebant. cum omnia conſilia frigerent, admonitu iſtius inſimulare coeperunt, Epicratem litteras publicas corrupiſſe: a qua ſuſpicione ille aberat plurimum. actionem eius rei poſtulant. amici recuſare, ne quod nouum iudiciũ, ne qua ipſius cognitio illo abſente de exiſtimatione eius conſtitueretur: & ſimul idem illud poſtulare non deſiſtebant, ut ſe ad leges ſuas reijceret. iſte amplam occaſionem calumniae nactus, ubi uidet eſſe aliquid, quod amici abſentem Epicratem nollent defendere;*

*aſſeue-*

*aſſeuerat ſe eius rei in primis actionem eſſe daturum. cum omnes perſpicerent ad iſtum non modo illos nummos, qui per ſimulationem ab iſto exierant, reuertiſſe, ſed multo etiam plures eum poſtea nummos abſtuliſſe: amici Epicratem defendere deſtiterunt. iſte Epicratis bona Bidinos omnia poſſidere, & ſibi habere iuſſit. ad illa* H-S D *millia hereditaria acceſſit ipſius antiqua* H-S *quindecies pecunia. Vtrum res ab initio ita ducta eſt, an ad extremum ita perducta? an ita parua eſt pecunia? an is homo Verres, ut haec, quae dixi, gratis facta eſſe uideantur? hic nunc de miſeria Siculorum, iudices, audite. Et Heraclius ille Syracuſanus, & hic Bidinus Epicrates expulſi bonis omnibus Romam uenerunt: ſordidati, maxima barba, & capillo Romae biennium prope fuerunt. cum L. Metellus in prouinciam profectus eſt, tum iſti bene commendati cum Metello una proficiſcuntur. Metellus, ſimul ac uenit Syracuſas, utrumque reſcindit, & de Epicrate, & de Heraclio. in utriuſque bonis nihil erat, quod reſtitui poſſet, niſi quod moueri loco non poterat. fecerat haec egregie primo aduentu Metellus, ut omnes iſtius iniurias, quas modo poſset, reſcinderet, & irritas faceret. Heraclium reſtitui iuſſerat; non reſtituebatur: quiſquis erat ductus ſenator Syracuſanus ab Heraclio, duci iubebat: itaque permulti ducti ſunt. Epicrates quidem continuo reſtitutus eſt. alia iudicia Lilybaei, alia Agrigenti, alia Panormi reſtituta ſunt. cēſus, qui iſto praetore ſunt habiti, nō ſeruaturū Metellus oſtenderat: decumas, quas iſte contra le-*

*gem*

*gem Hieronicam uendiderat, ſeſe uenditurum Hieronica lege dixerat. omnia erant Metelli eiuſmodi, ut non tam ſuam praeturam gerere, quam iſtius praeturam retexere uideretur. ſimul atque ego in Siciliam ueni, mutatus eſt. uenerat ad eum illo biduo Letilius quidam, homo non alienus a litteris: itaque eo iſte tabellario ſemper uſus eſt. is epiſtolas complures attulerat, in his unam domo, quae totum immutarat hominem. repente coepit dicere, ſe omnia Verris cauſſa uelle, ſibi cum eo amicitiam, cognationemq. eße. mirabantur omnes, hoc ei tum denique in mentem ueniſſe, poſtea quam tam multis eum factis, decretisq. iugulaſſet. erant, qui putarent Letilium legatum a Verre ueniſſe, qui gratiam, amicitiam, cognationemq. commemoraret. ex illo tempore a ciuitatibus laudationem petere, teſtes non ſolum deterrere uerbis, ſed etiam ui retinere coepit. quod niſi ego meo aduentu illius conatus aliquantulum repreſſiſſem, & apud Siculos non Metelli, ſed Glabrionis litteris, ac lege pugnaſſem; tam multos huc euocare non potuiſſem. uerum, quod inſtitui dicere, miſerias cognoſcite Siculorum. Heraclius ille, & Epicrates longe mihi obuiam cum ſuis omnibus proceſſerunt: uenienti Syracuſas egerunt gratias flentes: Romam decedere mecum cupierunt. quod erant mihi opida complura etiam reliqua, quae adire uellem; conſtitui cum hominibus, quo die mihi Meſſanae praeſto eſſent. eo mihi nuncium miſerunt, ſe a praetore retineri. quibus ego teſtimonium denunciaui, quo-*

*rum*

*rum nomina edidi Metello, cupidiſſimi ueniendi, maximis iniurijs affecti, adhuc non uenerunt. hoc iure ſunt ſocij, ut ijs ne deplorare quidem de ſuis incommodis liceat. iam Heraclij Centuripini, optimi, nobiliſſimiq. adoleſcentis, teſtimonium audiſtis. a quo* HS *c millia per calumniam, malitiamq. petita ſunt. iſte, poenis, compromiſſisq. interpoſitis,* HS *ccc extorquenda curauit: quodq. iudicium ſecundum Heraclium de compromiſſis factum erat, quod ciuis Centurpinus inter duos ciues iudicaſſet, id irritum iuſſit eſſe, eumq. iudicem falſum iudicaſſe iudicauit: in ſenatu ne eſſet: locis, commodisq. publicis uti uetuit: ſi quis eum pulſaſſet, edixit ſeſe iudicium iniuriarum non daturum: quidquid ab eo peteretur, iudicem de ſua cohorte daturum, ipſi autem nullius actionem rei ſeſe daturum. quae iſtius auctoritas tantum ualuit, ut neque illum pulſaret quiſquam, cum praetor in prouincia ſua uerbo permitteret, re hortaretur; neque quiſquam ab eo quidquam peteret, cum iſte calumniae licentiam ſua auctoritate praebuiſſet. ignominia autem illa grauis tam diu in illo homines fuit, quã diu iſte in prouincia manſit. Hoc iniecto metu iudicibus, nouo more, nullo exemplo, ecquam rem putatis eſſe in Sicilia, niſi ad nutum iſtius, iudicatam? utrum id ſolum uidetur eſſe actum, quod eſt tamen actum, ut Heraclio pecunia eriperetur, an etiam illud, in quo praeda erat maxima, ut nomine iudiciorum, omnium bona, atque fortunae in iſtius unius eſſent poteſtate? Iam uero in rerum capitalium, quaeſtio-*

*ſtionibus quid ego unamquamque rem colligam, & cauſſam? ex multis ſimilibus ea ſumam, quae maxime improbitate excellere uidebuntur. Sopater quidam fuit Halicienſis, homo domi ſuae cum primis locuples, atque honeſtus. is ab inimicis ſuis apud C. Sacerdotem praetorem rei capitalis cum accuſatus eſſet, facile eo iudicio eſt liberatus. huic eidem Sopatro iidem inimici ad C. Verrem, cum is Sacerdoti ſucceſſiſſet, eiuſdem rei nomen detulerunt. res Sopatro facilis uidebatur, & quod erat innocens, & quod Sacerdotis iudicium improbare iſtum auſurum non arbitrabatur. citatur reus: cauſſa agitur Syracuſis: crimina tractantur ab accuſatore, ea, quae erant antea non ſolum defenſione, uerum etiam iudicio diſſoluta. cauſſam Sopatri defendebat Q. Minutius, eques R. in primis ſplendidus, atque honeſtus, uobiſque, iudices, non ignotus. nihil erat in cauſſa, quod metuendum, aut omnino quod dubitandum uideretur. interea iſtius libertus, & accenſus idem Timarchides, qui eſt, id quod ex plurimis teſtibus priore actione didiciſtis, rerum huiuſmodi omnium tranſactor, & adminiſter, ad Sopatrum uenit: monet hominem, ne nimis iudicio Sacerdotis, & cauſſae confidat: accuſatores, inimicosq. eius habere in animo pecuniam praetori dare: praetorem tamẽ ob ſalutem malle accipere; & ſimul malle, ſi fieri poſſet, rem iudicatam non reſcindere. Sopater, cum hoc illi improuiſum, atque inopinatum accidiſſet, commotus eſt ſane; neque in praeſentia, Timarchidi quid reſponderet,*

*ret,*

*ret, habuit, niſi, ſe conſideraturum, quid ſibi de ea re eſſet faciendum: & ſimul oſtendit, ſe in ſumma difficultate eſſe nummaria. poſt ad amicos retulit. qui cum ei fuiſſent auctores redimendae ſalutis, ad Timarchidem uenit: expoſitis ſuis difficultatibus, hominem ad* HS L X X X. *perducit, eamq. ei pecuniam numerat. poſtea quam ad cauſſam dicendam uentum eſt; tum uero ſine metu, ſine cura omnes erant, qui Sopatrum defendebant: crimen nullum erat, res iudicata: Verres nummos acceperat. quis poſſet dubitare, quidnam eſſet futurum? res illo die non peroratur: dimittitur iudicium. iterum ad Sopatrum Timarchides uenit: ait accuſatores eius multo maiorem pecuniam praetori polliceri, quam quantam hic dediſſet: proinde, ſi ſaperet, uideret quid ſibi eſſet faciendum. homo, quamquam erat & Siculus, & reus, hoc eſt & iure iniquo, & tempore aduerſo, ferre tamen, atque audire diutius Timarchidem non potuit. facite, inquit, quod uobis libet: daturus non ſum amplius. idemq. hoc amicis eius, & defenſoribus uidebatur, atque eo etiam magis, quod iſte, quoquo modo ſe in ea quaeſtione praebebat, tamen in conſilio habebat homines honeſtos e conuentu Syracuſano, qui Sacerdotis quoque in conſilio fuerant, tunc, cum eſſet idem hic Sopater abſolutus. hoc rationis habebant, facere eos nullo modo poſſe, ut eodem crimine, iiſdem teſtibus Sopatrum condemnarent iidem homines, qui antea ab-*

*quod in ſe tantum crimen inuidiamq. conflarit. Minutius, qui Syracuſis ſic negotiaretur, ut ſuis iuris dignitatiſq. meminiſſet; et qui ſciret, ſe ita in prouincia rem augere oportere, ut ne quid de libertate deperderet; homini, quae uiſa ſunt, & quae tempus illud tulit, & cauſſa, reſpondit: cauſſam ſeſe, dimiſſo, atque ablegato conſilio, defenſurum negauit: itaque a ſubſellijs diſceſſit: idemq. hoc praeter Siculos ceteri Sopatri amici, aduocatiq. fecerunt. iſte quamquam eſt incredibili importunitate, & audacia, tamen ſubito ſolus deſtitutus pertimuit, & conturbatus eſt. quid ageret, quo ſe uerteret, neſciebat. ſi dimiſiſſet eo tempore quaeſtionem; poſt, illis adhibitis, quos ablegarat, abſolutum iri Sopatrum uidebat. ſin autem hominem miſerum, atque innocentem condemnaſſet, cum ipſe praetor ſine conſilio, reus autem ſine patrono, atque aduocatis fuiſſet; iudiciumq. C. Sacerdotis reſcidiſſet: inuidiam ſe ſuſtinere non poſſe tantam arbitrabatur: itaque aeſtuabat dubitatione: uerſabat ſe in utramque partem non ſolum mente, uerum etiam corpore: ut omnes, qui aderant, intelligere poſſent, in animo eius metum, cupiditatemq. pugnare. erat hominum conuentus maximus, ſummum ſilentium, ſumma exſpectatio, quonam eſſet eius cupiditas ereptura. crebro dimittebat ſe accenſus ad aurem Timarchides. tum iſte aliquando, age dic, inquit. Sopatrus implorare hominum, atque deum fidem, ut cum conſilio cognoſceret. tum repente iſte teſtes citari iubet. dicit unus, & al-*

*ter breuiter : nihil interrogatur. praeco, dixiſſe, pronunciat. iſte, quaſi metueret, ne Petilius, priuato illo iudicio tranſacto, aut dilato, cum ceteris in conſilium reuerteretur, ita properans de ſella exiluit; hominem innocentem, a Sacerdote abſolutum, indicta cauſſa, de ſententia ſcribae, medici, aruſpicisq. condemnauit. Retinete, retinete hominem in ciuitate, iudices: parcite, & conſeruate, ut ſit qui uobiſcum res iudicet, qui in ſenatu ſine ulla cupiditate de bello, & pace ſententiam ferat. tametſi minus id quidem nobis, minus populo R. laborandum eſt, qualius iſtius in ſenatu ſententia futura ſit. quae enim eius auctoritas erit? quando iſte ſententiam dicere audebit, aut poterit? quando autem homo tanta luxuria, atque deſidia, niſi Februario menſe aſpirabit in curiam? uerum ueniat ſane, decernat bellum Cretenſibus: liberet Byzantios: regem appellet Ptolemaeum: quae uult Hortenſius, omnia dicat, & ſentiat. minus haec ad nos, minus ad uitae noſtrae diſcrimen, minus ad fortunarum noſtrarum periculum pertinent. illud, illud eſt capitale, illud eſt formidoloſum, illud optimo cuique metuendum, quod iſte, ex hoc iudicio ſi aliqua ui ſe eripuerit, in iudicibus ſit neceſſe eſt, ſententiam de capite ciuis R. ferat, ſit in eius exercitu ſignifer, qui imperium iudiciorum tenere uult. hoc populus R. recuſat, hoc ferre non poteſt; clamat, permittitq. uobis, ut, ſi iſtis hominibus delectemini, ſi ex hoc genere ſplendorem ordini, atque ornamentum curiae conſtituere uelitis, habea-*

tis ſane uobis iſtum ſenatorem, iſtum de uobis iudi-
cem, ſi uultis, habeatis. de ſe homines, ſi qui extra
iſtum ordinem ſunt, quibus ne reijciundi quidem am-
plius quam trium iudicum, praeclarae leges Corne-
liae faciunt poteſtatem, hunc hominem, tam crude-
lem, tam ſceleratum, tam nefarium nolunt iudicare.
etenim ſi illud eſt tam flagitioſum, quod mihi omnium
rerum turpiſſimum, maximeq. nefarium uidetur, ob
rem iudicandam pecuniam accipere, pretio habere
addictam fidem, & religionem: quanto illud flagi-
tioſius, improbius, indignius, eum, a quo pecu-
niam ob abſoluendum acceperis, condemnare, ut ne
praedonum quidem praetor in fide retinenda conſue
tudinem conſeruaret? ſcelus eſt, accipere ab reo: quã
to magis, ab accuſatore? quanto etiam ſceleratius,
ab utroque? fidem cum propoſuiſſes uenalem in pro
uincia, ualuit apud te plus is, qui pecuniam maiorem
dedit. concedo, forſitan aliquis aliquando eiuſmodi
quippiam fecerit. cum uero fidem, ac religionem
tuam alteri addictam, pecunia accepta, habueris,
poſt eandem aduerſarijs tradideris maiore pecunia:
utrumque falles? & trades, cui uoles? & ei, quem fe
felleris, ne pecuniam quidem reddes? quẽ mihi tu Bul
bum? quem Stalenum? quod umquam huiuſmodi
monſtrum, aut prodigium audiuimus, aut uidimus,
qui cum reo tranſigat, poſt cum accuſatore decidat;
honeſtos homines, qui cauſſam norint, ableget, con-
ſilioq. dimittat; ipſe ſolus reum abſolutum, a quo pe
cuniam acceperit, condemnet, pecuniamq. non red-



dat?

*dat? Hunc hominem iudicum numero habebimus? hic alteram decuriam ſenatoriam iudex obtinebit? hic de capite libero iudicabit? huic iudicialis tabula committetur? quam iſte non modo cera, uerum etiam ſanguine, ſi uiſum erit, notabit. quid enim horum ſe negat feciſſe? illud uidelicet unum, quod neceſſe eſt, pecuniam accepiſſe. quid ni iſte neget? at eques R. qui Sopratrum defendit, qui omnibus eius cõſilijs, rebusq. interfuit, Q. Minutius iuratus dicit pecuniam datam; iuratus dicit Timarchidem dixiſſe, maiorem ab accuſatoribus pecuniam dari. dicent hoc Siculi omnes, dicent omnes Halicienſes, dicet etiam praetextatus Sopatri filius: qui ab iſto, homine crudeliſſimo, patre innocentiſſimo, pecuniaq. patria priuatus eſt. Verum ſi de pecunia teſtibus planum facere non poſſem, illud negare poſſes, aut nunc negabis, te, conſilio tuo dimiſſo, uiris primarijs, qui in conſilio C. Sacerdotis fuerant, tibiq. eſſe ſolebant, remotis, de re iudicata iudicaſſe? teq. eum quem C. Sacerdos, adhibito conſilio, cauſſa cognita, abſoluiſſet, eundem, remoto conſilio, cauſſa incognita, condemnaſſe? cũ haec confeſſus eris, quae in foro palam Syracuſis, in ore, atque oculis prouinciae geſta ſunt; negato ſane, ſi uoles, pecuniam accepiſſe: reperies, credo, aliquem, qui, cum haec, quae palã geſta ſunt, uideat, quaerat quid tu occulte egeris, aut qui dubitet, utrum malit meis teſtibus, an tuis defenſoribus credere. Dixi iam antea, me non omnia iſtius, quae in hoc genere eſſent, enumeraturum, ſed electurum ea, quae maxime excellerent.*

*lerent. accipite nunc aliud eius facinus nobile, & multis locis ſaepe commemoratum, & eiuſmodi, ut in uno omnia maleficia ineſſe uideantur. attendite enim diligenter: inuenietis id facinus natum a cupiditate, auctum per ſtuprum, crudelitate perfectum, atque concluſum. Sthenius eſt, is qui nobis aſſidet, Thermitanus, antea multis propter ſummam uirtutem, ſummamq. nobilitatem, nunc propter ſummam calamitatem, atque iſtius inſignem iniuriam omnibus notus. huius hoſpitio Verres cum eſſet uſus; & cum apud eum non modo Thermis ſaepenumero fuiſſet, ſed etiam habitaſſet; domo eius omnia abſtulit, quae paullo magis animum cuiuſpiam, aut oculos poſſent commouere. etenim Sthenius ab adoleſcentia paullo ſtudioſius haec comparabat, ſupellectilem ex aere elegantiorem & Deliacam, & Corinthiam, tabulas pictas, etiam argenti bene facti, prout Thermitani hominis facultates ferebant, ſatis. quae cum eſſet in Aſia adoleſcens, ſtudioſe, ut dixi, cõparabat, non tam ſuae delectationis cauſſa, quam ad inuitationes aduentusq. noſtrorum hominum, ſuorum amicorum, atque hoſpitum. quae poſtea quam iſte omnia abſtulit, alia rogando, alia poſcendo, alia ſumendo; ferebat Sthenius ut poterat, tangebatur tamen animi dolore neceſſario, quod domum eius exornatam, atque inſtructam fere iam iſte reddiderat nudam, atque inanem: uerumtamen dolorem ſuum nemini impertiebat: praetoris iniurias tacite, hoſpitis placide ferẽdas arbitrabatur. interea cupiditate iſte illa*

*ſua nota, atque apud omnes peruulgata, cum ſigna quaedam pulcherrima, atque antiquiſſima Thermis in publico poſita uidiſſet, adamauit: a Sthenio petere coepit, ut ad ea tollenda operam ſuam profiteretur, ſeq. adiuuaret. Sthenius uerum non ſolum negauit, ſed etiam oſtendit id fieri nullo modo poſſe, ut ſigna antiquiſſima, monumenta P. Africani, ex opido Thermitanorum, incolumi illa ciuitate, imperioq. populi R. tollerentur. etenim, ut ſimul P. Africani quoque humanitatem cognoſcatis, opidum Himeram Carthaginienſes quondam ceperant, quod fuerat in primis Siciliae clarum, & ornatum. Scipio, qui hoc dignum populo R. arbitraretur, bello confecto ſocios ſua per noſtram uictoriam recuperare; Siculis omnibus, Carthagine capta, quae potuit, reſtituenda curauit. Himera deleta, quos ciues belli calamitas reliquos fecerat, ij ſeſe Thermis collocarant in eiuſdem agri finibus, neque longe ab opido antiquo. hi ſe patrum fortunam, ac dignitatem recuperare arbitrabantur, cum illa maiorum ornamenta in eorum opido collocabantur. erant ſigna ex aere complura, in his mira pulchritudine ipſa Himera, in muliebrem figuram, habitumq. formata, ex opidi nomine, & fluminis. erat etiam Steſichori poetae ſtatua, ſenilis, incurua, cum libro, ſummo, ut putant artificio facta ab eo, qui fuit Himerae, ſed eſt, & fuit tota in Graecia ſummo propter ingeniũ honore, & nomine. haec iſte ad inſaniam concupierat. etiam, quòd paene praeterij, capella quaedam, ea quidem*

*dem mire, ut etiam nos, qui rudes harum rerum ſumus, intelligere poſſumus, ſcite facta, & uenuſte. haec & alia Scipio non negligenter abiecerat, ut homo intelligens Verres auferre poſſet, ſed Thermitanis reſtituerat: non quo ipſe hortus, aut ſuburbanum, aut locum omnino, ubi ea poneret, nullum haberet: ſed, ſi domum abſtuliſſet, non diu Scipionis appellarentur, ſed eorum, ad quoſcumque ipſius morte ueniſſent: nunc ijs locis poſita ſunt, ut mihi ſemper Scipionis fore uideantur, itaq. dicantur. haec cum iſte poſceret; agereturq. ea res in ſenatu; Sthenius uehementiſſime reſtitit, multaque, ut in primis Siculorum in dicendo copioſus eſt, commemorauit: urbem relinquere Thermitanos eſſe honeſtius, quam pati tolli ex urbe monumenta maiorum, ſpolia hoſtium, beneficia clariſſimi uiri, indicia ſocietatis populi R. atque amicitiae. commoti animi ſunt omnium. repertus eſt nemo, quin mori diceret ſatius eſſe. itaque hoc adhuc opidum Verres inuenit prope ſolum in orbe terrarum, unde nihil eiuſmodi rerum de publico per uim, nihil occulte, nihil imperio, nihil gratia, nihil precario poſſet auferre. uerumtamen haſce eius cupiditates exponam alio loco: nunc ad Sthenium reuertar. itaque iſte uehementer Sthenio infenſus, hoſpitium ei renũciat, domo eius emigrat, atque adeo exit: nam iam ante migrarat. eum autem inimiciſſimi Sthenij domum ſuam ſtatim inuitant, ut animum eius in Sthenium inflammarent, ementiendo aliquid, & criminando. hi autem erant inimici, Agathinus,*

*homo*

*homo nobilis, & Dorotheus, qui habebat in matrimonio Callidamam, Agathini eius filiam, de qua iſte audierat: itaque ad generum Agathini migrare maluit. una nox interceſſerat, cum iſte Dorotheum ſic diligebat, ut diceres omnia inter eos eſſe communia: Agathinum ita obſeruabat, ut aliquẽ affinem ac propinquum. contemnere etiam ſignum illud Himerae iam uidebatur, quod eum multo magis figura, & lineamenta hoſpitae delectabant. itaque hortari homines coepit, ut aliquid Sthenio periculi crearent, criminisq. confingerent. dicebant ſe illi nihil habere, quod dicerent. tum iſte his aperte oſtendit, & confirmauit, eos, in Sthenium quidquid uellent dicerent, ſimul atque ad ſe detuliſſent, probaturos. ita illi non procraſtinant: Stheniumſtatim educunt: aiunt ab eo litteras publicas eſſe corruptas. Sthenius poſtulat, ut ſecum ſui ciues agant de litteris publicis corruptis, eiusq. rei legibus Thermitanorum actio ſit: cum ſenatus populusq. R. Thermitanis, quod ſemper in amicitia, fideq. manſiſſent, urbes, agros, legesq. ſuas reddidiſset; Publiusq. Rupilius poſtea leges ita Siculis ex S. C. de decem legatorum ſententia dediſſet, ut ciues inter ſe legibus ſuis agerent; idemq. hoc habuerit Verres ipſe in edicto; ut de his omnibus cauſſis ſe ad leges reyceret. iſte, homo omnium aequiſſimus, atque a cupiditate omnium remotiſſimus, ſe cogniturum eſſe confirmat: paratum ad cauſſam dicendam uenire hora octaua iubet. non erat obſcurum, quid homo improbus, ac nefarius cogitaret. neque*

*enim*

*enim ipſe ſatis occultarat, nec mulier tacere poterat. intellectum eſt id iſtum agere, ut, cum Sthenium ſine ullo argumento, ac ſine teſte damnaſſet, tum homo nefarius de homine nobili, atque id aetatis, ſuoq. hoſpite uirgis ſupplicium crudeliſſime ſumeret. quod cum eſſet perſpicuum; de amicorum hoſpitumq. ſuorum ſentẽtia Thermis Sthenius Romam profugit; hiemi fluctibusq. ſeſe committere maluit, quam non iſtam communem Siculorum tempeſtatem, calamitatemq. uitare. iſte, homo certus, & diligens, ad horam octauam praeſto eſt. Sthenium citari iubet: quem poſtea quam uidet non adeſſe, dolore ardere, atque iracundia furere coepit, Venerios in domum Sthenij mittere, equites circum agros eius, uillasq. dimittere. itaque cum exſpectat quidnã ſibi certi afferatur, ante horam tertiam noctis de foro non diſceſſit. poſtridie mane deſcendit: Agathinum ad ſeſe uocat: iubet eum de litteris publicis in abſentem Sthenium dicere. erat eiuſmodi cauſſa, ut ille ne ſine aduerſario quidem apud inimicum iudicem reperire poſſet, quid diceret: itaque tantum uerbo poſuit, Sacerdote praetore Sthenium litteras publicas corrupiſſe. uix ille hoc dixerat, cum iſte pronunciat, Sthenium litteras publicas corrupiſſe uideri. & haec praeterea addidit homo Venerius nouo modo, nullo exemplo, ob eam rem HS D̄ Veneri Erycinae de Sthenij nobis exacturum: bonaq. eius ſtatim coepit uendere: & uendidiſſet, ſi tantulum morae fuiſſet, quo minus ei pecunia illa numeraretur. ea poſtquam numerata*

*eſt,*

*eſt, contentus hac iniquitate non fuit: palam de ſella, ac tribunali pronunciat; ſi quis abſentem Sthenium rei capitalis reum facere uellet, ſeſe eius nomen recepturum: & ſimul, ut ad cauſſam accederet, nomenq. deferret, Agathinum, nouum affinem, atque hoſpitem, coepit hortari. tum ille clare, omnibus audientibus, ſeſe id non eſſe facturum, neque ſe uſque eo Sthenio eſſe inimicum, ut eum rei capitalis affinem eſſe diceret. hic tum repente Pac. lius quidã, homo egens, & leuis, accedit: ait, ſi liceret, nomen abſentis deferre ſe uelle. iſte uero, & licere, & fieri ſolere, & ſe recepturum. itaque defertur. edicit ſtatim, ut Kal. Dec. adſit Sthenius Syracuſis. hic, qui Romam ueniſſet, ſatisq. feliciter anni iam aduerſo tempore nauigaſſet, omniaq. habuiſſet aequiora, & placabiliora, quam animum praetoris, atque hoſpitis, rem ad amicos ſuos detulit. quae ut erant acerba, atque indigna, ſic uidebantur omnibus. itaque in ſenatu continuo Cn. Lentulus, & L. Gellius cos. faciunt mentionem, placere ſtatui, ſi patribus conſcriptis uideretur, ne abſentes homines in prouincijs rei fierent rerum capitalium: cauſſam Sthenij totam, & iſtius crudelitatem, & iniquitatem ſenatum docent. aderat in ſenatu Verres, pater iſtius: flens unumquemque ſenatorem rogabat, ut filio ſuo parceret: neque tamen multum proficiebat. erat enim ſumma uoluntas ſenatus: itaque ſententiae dicebantur: cum Sthenius abſens reus factus eſſet, de abſente iudiciũ nullum fieri placere, &, ſi quod eſſet factum, id ratum*

*tum eſſe nõ placere. eo die tranſigi nihil potuit, quod & id temporis erat, & ille pater iſtius inuenerat homines, qui dicendo tempus conſumerent. poſtea ſenex Verres defenſores, atque hoſpites omnes Sthenij conuenit: rogat eos, atque orat, ne oppugnent filium ſuum, de Sthenio ne laborent: confirmat his, curaturum ſe eſſe, ne quid ei per filium ſuum noceretur; ſe homines certos eius rei cauſſa in Siciliam & terra, & mari miſſurum. & erat ſpatium dierum fere triginta ante KAL. Dec. quo iſte, ut Syracuſis Sthenius adeſſet, edixerat. commouentur amici Sthenij: ſperant fore, ut patris litteris, nuncijsq. ab incepto furore reuocetur. in ſenatu poſtea cauſſa non agitur. ueniunt ad iſtum domeſtici nuncij, litteraſq. a patre afferunt ante KAL. Dec. cum iſti etiam tum de Sthenio integra tota res eſſet: eodemq. ei tempore de eadem re litterae complures a multis eius amicis, ac neceſſarijs afferuntur. hic iſte, qui prae cupiditate neque officij ſui, neque periculi, neque pietatis, neque humanitatis rationẽ habuiſſet umquam, neque in eo quod monebatur, auctoritatem patris, nec in eo, quod rogabatur, uoluntatem anteponendam putauit libidini ſuae. mane KAL. Dec. ut edixerat, Sthenium citari iubet. Si abs te iſtam rem parens tuus alicuius amici rogatu, benignitate, aut ambitione inductus petiſſet, grauiſſima tamen apud te uoluntas patris eſſe debuiſſet. cũ uero abs te tui capitis cauſſa peteret, homineſq. certos domo miſiſſet, hiq. eo tempore ad te ueniſſent, cum tibi in integro tota res eſſet: ne tum quidem*

dem te potuit ſi non pietatis, at ſalutis tuae ratio ad officium, ſanitatemq. reducere? Citat reum non reſpondet. citat accuſatorem (attendite, quaeſo: uidete, quantopere iſtius amentiae fortuna ipſa aduerſata ſit: & ſimul uidete, quis Sthenij cauſſam caſus adiuuerit) citatus accuſator M. Pacilius neſcio quo caſu non reſpondit, non affuit. ſi praeſens Sthenius reus eſſet factus, ſi manifeſto in maleficio teneretur: tamen, cum accuſator non adeſſet, Sthenium condemnari non oporteret. etenim, ſi poſſet reus abſente accuſatore damnari, non ego a Vibone Veliam paruulo nauigio inter fugitiuorum, ac praedonum, ac tua tela ueniſſem: quo tempore omnis illa mea feſtinatio fuit, cum periculo capitis, ob eam cauſſam, ne tu ex reis eximerere, ſi ego non affuißem ad diem. quod igitur erat in tuo iudicio optatiſſimum, me, cum citatus eſſem, non adeſſe; cur Sthenio non putaſti prodeſſe oportere, cum eius accuſator non affuiſſet? itaque fecit ut exitus principio ſimillimus reperiretur. quem abſentem reum fecerat, eum abſente accuſatore condemnat. Nunciabatur illi primis illis temporibus id, quod pater quoque ad eum pluribus uerbis ſcripſerat, agitatam rem eſſe in ſenatu, etiam in concione tribunum pl. de cauſſa Sthenij M. Palicanum eſſe queſtum, poſtremo; me ipſum apud collegium hoc tribunorum pl. cum eorum omnium edicto non liceret quemquam Romae eſſe, qui rei capitalis condemnatus eſſet, egiſſe cauſſam Sthenij; cum rem ita expoſuiſſem, quemadmodum nunc apud

uos,

*uos, docuiſſemq. hanc damnationem duci non oportere; tribunos pl. hoc ſtatuiße, idq. omnium ſententia pronunciatum eſſe, non uideri Sthenium impediri edicto, quo minus ei liceret Romae eſſe. cum haec ad iſtum afferrentur, timuit aliquando, & commotus eſt: uertit ſtilum in tabulis ſuis: quo facto cauſſam omnem euertit ſuam: nihil enim ſibi reliqui fecit, quod defendi aliqua ratione poſſet. nam ſi ita defenderet, recipi nomen abſentis licet, hoc fieri in prouincia nulla lex uetat: mala, & improba defenſione, uerum aliqua tamen uti uideretur. poſtremo illo deſperatiſſimo perfugio uti poſſet, ſe imprudentem feciße, exiſtimaſſe id licere. quamquam haec perditiſſima defenſio eſt, tamen aliquid dici uideretur. tollit ex tabulis id quod erat, & facit coram delatum eſſe. hic uidete, in quot laqueos ſe induerit, quorum ex nullo ſe umquam expediret. primum ipſe in Sicilia ſaepe, & palam de loco ſuperiore dixerat, & in ſermone multis demonſtrarat, licere nomen recipere abſentis, ſe exemplo feciſſe id quod feciſset. haec eum dictitaße priore actione, & Sex. Pompeius Chlorus dixit, de cuius uirtute antea commemoraui; & Cn. Pompeius Theodorus, homo Cn. Pompeij, clariſſimi uiri, iudicio plurimis maximisq. in rebus probatiſſimus, & omnium exiſtimatione ornatiſſimus; & Poſides Matro Solentinus, homo ſumma nobilitate, exiſtimatione, uirtute; & haec actione quam uoletis multi dicent; & qui ex iſto ipſo audierint, uiri primarij noſtri ordinis; & alij, qui interfuerint,*

*cum*

*cum abſentis nomen reciperetur. deinde Romae cum res eſſet acta in ſenatu, omnes iſtius amici, in his etiam pater eius, hoc defendebat licere fieri: ſaepe eſſe factum: iſtum, quod feciſſet, aliorum exemplo, inſtitutoq. feciſſe. dicet praeterea teſtimonium tota Sicilia: quae in communibus poſtulatis ciuitatum omnium conſulibus edidit, rogare, atque orare patres conſcriptos, ut ſtatuerent, ne abſentium nomina reciperentur. qua de re Cn. Lentulum, patronum Siciliae, clariſſimum adoleſcentem, dicere audiſtis: Siculos, cum ſe cauſſam, quae pro his ſibi in ſenatu agenda eſſet, docerent, de Sthenij calamitate queſtos eſſe, propterq. hanc iniuria, quae Sthenio facta eſſet, eos ſtatuiſſe, ut, quod dico, poſtularetur. Quae cum ita eſſent; tanta ne amentia praeditus, atque audacia fuiſti, ut in re tam clara, tam teſtata, tam abs te ipſo peruulgata tabulas publicas corrumpere auderes? at quemadmodum corrupiſti? non ne ita, ut, omnibus nobis tacentibus, ipſae te tuae tabulae condemnare poſſent? Quaeſo, codicem circunfer, oſtende. uidetis ne totum hoc nomen, coram ubi facit delatum, eſſe in litura? quid fuit iſtic anteaſcriptum? quod mendum iſta litura correxit? Quid a nobis, iudices, exſpectatis argumenta huius criminis? nihil dicimus: tabulae ſunt in medio: quae ſe corruptas, atque interlitas eſſe clamant. ex iſtis etiam tu rebus effugere te poſſe confidis? cum te nos non opinione dubia, ſed tuis ueſtigijs perſequamur, quae tu in tabulis publicis expreſſa, ac recentia reliquiſti. Is mihi etiã,*

*Sthenium*

*Stheniū litteras publicas corrupiſſe, cauſſa incognita iudicabit, qui defendere non potuerit, ſe ex ipſius Sthenij nomine litteras publicas non corrupiſſe. uidete porro aliam dementiam: uidete, ut, dum expedire ſeſe uult, induat. Cognitorem adſcribit Sthenio: quē? cognatum aliquem, aut propinquum? non: Thermitanum aliquem, honeſtum hominem, ac nobilem? ne id quidem: at Siculū, in quo aliquis ſplendor, dignitasq. eſſet? minime. quid igitur? ciuem R. cui hoc probari poteſt? cum Sthenius ciuitatis ſuae nobiliſſimus, ampliſſima cognatione, plurimis amicitijs, cum praeterea tota Sicilia multum auctoritate, & gratia poſſet; inuenire neminem Siculum potuit, qui pro ſe cognitor fieret? hoc probabis? an ipſe ciuem R. maluit? cedo, cui Siculo, cum is reus fieret, ciuis Romanus cognitor factus umquam ſit. omnium praetorum litteras, qui ante fuerunt, profer, explica: ſi unum inueneris, ego hoc tibi, quemadmodum in tabulis ſcriptum habes, ita geſtum eſſe concedam. at credo Sthenius hoc ſibi amplum eſſe putauit, eligere e ciuium R. numero, ex amicorum, atque hoſpitum ſuorum copia, quem cognitorem daret. quem delegit? quis in tabulis ſcriptus eſt? C. Claudius, C. filius, Palatina. non quaero, quis hic ſit Claudius, quam ſplendidus, quam honeſtus, quam idoneus, propter cuius auctoritatem & dignitatem Sthenius ab omnium Siculorum conſuetudine diſcederet, et ciuem Romanum cognitorem daret. nihil horum quaero. fortaſſe enim Sthenius non ſplendorē hominis, ſed*

*familiaritatem ſecutus eſt. quid, ſi omnium mortalium Sthenio nemo inimicior, quam hic C. Claudius tum ſemper, tum in his ipſis rebus, & temporibus fuit? ſi de litteris corruptis contrauenit? ſi contra omni ratione pugnauit? utrum potius, pro Sthenio inimicum cognitorem eſſe factum, an te in Sthenij periculũ inimici eius nomine abuſum eſſe credemus? ac ne quis forte dubitet, cuiuſmodi totum ſit negotium: tametſi iamdudum omnibus iſtius improbitatem perſpicuam eſſe confido, tamen paullulum etiam attendite. Videtis illum ſubcriſpo capillo, nigrum? qui eo uultu nos intuetur, ut ſibi ipſe peracutus eſſe uideatur? qui tabulas tenet? qui ſcribit? qui monet? qui proximus eſt? is eſt C. Clodius, qui in Sicilia ſequeſter iſtius, interpres, confector negotiorum, prope collega Timarchidis numerabatur; nunc obtinet eum locum, ut uix Apronio illi de familiaritate concedere uideatur; & qui ſe non Timarchidis, ſed ipſius Verris collegam, & ſocium eſſe dicebat. Dubitate etiam, ſi poteſtis, quin eum iſte potiſſimum ex omni numero delegerit, cui improbam perſonam imponeret, quem & huic inimiciſſimum, & ſibi amicum eſſe arbitraretur. hic uos dubitatis, iudices, tantam iſtius audaciam, tantam crudelitatem, tantam iniuriam uindicare? dubitatis exemplum iudicum illorum ſequi, qui, damnato Cn. Dolabella, damnationem Philodami Opuntij reſciderunt, quod is non abſens reus factus eſſet, quae res iniquiſſima, & acerbiſſima eſt, ſed cum ei legatio Romam a ſuis ciui*

*bus*

*bus eſſet data? quod illi iudices multo in leuiore cauſſa ſtatuerunt, aequitatem ſecuti; uos id ſtatuere in grauiſſima cauſſa, praeſertim aliorum auctoritate iam confirmatum, dubitabitis? At quem hominem C. Verres tanta, tam inſigni iniuria affeciſti? cuius abſentis nomen recepiſti? quem abſentem non modo ſine crimine, & ſine teſte, uerum etiam ſine accuſatore damnaſti? quem hominem, dij immortales: non dicam amicum tuum, quod apud homines cariſſimum eſt: non hoſpitem, quod ſanctiſſimum eſt. nihil enim minus libenter de Sthenio commemoro: nihil aliud in eo, quod reprehendi poſſit, inuenio, niſi quod homo frugaliſſimus, atque integerrimus te hominem plenum ſtupri, flagitij, ſceleris domum ſuam inuitauit; niſi quod qui C. Marij, & Cn. Pompeij, C. Marcelli, L. Siſennae, tui defenſoris, ceterorumq. fortiſſimorum hoſpes fuiſſet, atque eſſet, ad eum numerum clariſſimorum hominum tuum quoque nomen adſcripſerit. quare de hoſpitio uiolato, & de iſto tuo nefario ſcelere nihil queror: hoc dico, non ijs, qui Sthenium norunt, hoc eſt nemini eorum, qui in Sicilia fuerunt: nemo enim ignorat, quo hic in ciuitate ſua ſplendore, qua apud omnes Siculos dignitate, atque exiſtimatione ſit: ſed ut illi quoque, qui in ea prouincia non fuerunt, intelligere poſſint, in quo homine tu ſtatueris exemplum eiuſmodi, quod tum propter iniquitatem rei, tum etiam propter hominis dignitatem acerbum omnibus, atque intolerandum uideretur. Eſt ne Sthenius is, qui omnes honores domi ſuae, fa-*

*cillime cum adeptus eſſet, ampliſſime ac magnificentiſſime geſſit? qui opidum non maximum maximis ex pecunia ſua locis communibus, monumentisq. decorauit? cuius de meritis in remp. Thermitanorum, Siculosq. uniuerſos fuit aenea tabula fixa Thermis in curia? in qua publice erat de huius beneficijs ſcriptum, & inciſum: (quae tabula tum imperio tuo reuulſa, nunc a me tamen reportata eſt) ut omnes huius honores inter ſuos, & amplitudinem poſſent cognoſcere. Eſt ne hic, qui, apud Cn. Pompeium, clariſſimum uirum, cum accuſatus eſſet, quod propter C. Marij familiaritatem, & hoſpitium contra remp. ſenſiſſe eum inimici & accuſatores eius dicerent, cum magis inuidioſo crimine, quam uero accerſeretur, ita a Cn. Pompeio abſolutus eſt, ut in eo ipſo iudicio Pōpeius hunc hoſpitio ſuo digniſſimum ſtatuerit? ita porro laudatus, defenſusq. ab omnibus Siculis, ut idē Pompeius non ab homine ſolum, ſed etiam a prouincia tota ſe huius abſolutione inire gratiam arbitraretur? Poſtremo eſt ne hic, qui & animum in remp. habuit eiuſmodi, & tantum auctoritate apud ſuos ciues potuit, ut perficeret in Sicilia ſolus te praetore, quod non modo Siculus nemo, ſed ne Sicilia quidē tota potuiſſet, ut ex opido Thermis nullum ſignum, nullum ornamentum, nihil ex ſacro, nihil de publico attingeres? cum praeſertim eſſent multa praeclara, & tu omnia cōcupiſſes. Denique nunc uide, quid inter te, cuius nomine apud Siculos dies feſti agitantur, & praeclara illa Verrea celebrantur, cui ſtatuae Romae*

*ſtant*

*ſtant inauratae, a communi Siliciae, quemadmodum inſcriptum uidemus, datae; uide, inquam, quid inter te, & hunc Siculum, qui abs te eſt, patrono Siciliae, condemnatus, interſit. hunc ciuitates ex Sicilia permultae teſtimonio ſuo, legationibusq. ad eam rem miſſis publice laudant: te, omnium Siculorum patronum, una Mamertina ciuitas, ſocia furtorum, ac flagitiorum tuorum, publice laudat, ita tamen nouo more, ut legati laedant, legatio laudet. ceterae quidem ciuitates publice litteris, legationibus, teſtimonijs accuſant, queruntur, arguunt: ſi tu abſolutus ſis, funditus euerſas ſe eſſe arbitrantur. Hoc de homine, ac de huius bonis etiam in Eryce monte monumentum tuorum flagitiorum, crudelitatisq. poſuiſti: in quo Sthenij Thermitani nomen adſcriptum eſt. uidi argenteum Cupidinem cum lampade. quid tandem habuit argumenti, aut rationis res, quamobrem in eo potiſſimum Sthenianum praemium poneretur? utrũ hoc ſignum cupiditatis tuae, an trophaeum neceſſitudinis, atque hoſpitij, an amoris indicium eſſe uoluiſti? Faciunt hoc homines, quos in ſumma nequitia non ſolum libido, & uoluptas, uerum etiam ipſius nequitiae fama delectat, ut multis in locis notas, ac ueſtigia ſcelerum ſuorum relinqui uelint. Ardebat amore illius hoſpitae, propter quam hoſpitij iura uiolarat. hoc non ſolum ſciri tum, uerum etiam commemorari ſemper uolebat. itaque ex illa ipſa re, quam accuſante Agathino geſſerat, Veneri potiſſimum deberi praemium ſtatuit, quae illam totam accuſationem,*

*iudiciumq. conflarat. Putarem te gratum in deos, ſi hoc donum Veneri non de Sthenij bonis dediſſes, ſed de tuis: quod facere debuiſti, praeſertim cum tibi illo ipſo anno a Chelidone ueniſſet hereditas. Hic ego ſi hanc cauſſam non omnium Siculorum rogatu rece piſſem; ſi hoc a me muneris non uniuerſa prouincia popoſciſſet; ſi me animus, atque amor in remp. exiſtimatioque, offenſa noſtri ordinis, ac iudiciorum non hoc facere coegiſſet; atque haec una cauſſa fuiſſet, quod amicum atque hoſpitem meum Sthenium, quem ego in quaeſtura mea ſingulariter dilexiſſem, de quo optime exiſtimaſſem, quem in prouincia exiſtimationis meae ſtudioſiſſimum, cupidiſſimumq. cognoſſem, tam crudeliter, ſcelerate, nefarieq. tractaſſes: tamen digna cauſſa eſſet, cur inimicitias hominis improbiſſimi ſuſciperem, ut hoſpitis ſalutem, fortunasq. defenderem. fecerunt hoc multi apud maiores noſtros, fecit etiam nuper, homo clariſſimus, Cn. Domitius, qui M. Silanum, conſularem uirum accuſauit propter Egritomari, tranſalpini hoſpitis, iniurias. putarem me idoneum, qui exemplum ſequerer humanitatis, atque officij, proponeremq. ſpem meis hoſpitibus, ac neceſſarijs, quo tutiorem uitam ſeſe meo praeſidio uicturos eſſe arbitrarentur. cum uero in communibus iniurijs totius prouinciae Sthenij quoque cauſſa contineatur; multiq. uno tempore a me hoſpites, atque amici publice, priuatimq. defendantur: profecto uereri non debeo, ne quis hoc, quod facio, non exiſtimet ſummi officij ratione impulſum, coactumq. ſuſcepiſſe.*

*ſe. Atque, ut aliquādo de rebus ab iſto cognitis, iudicatisque, & de iudicijs datis dicere deſiſtamus; &, quoniam facta iſtius in his generibus infinita ſunt, nos modum aliquem, & finem orationi noſtrae, criminibusq. faciamus; pauca ex alijs generibus ſumemus. Audiſtis, ob ius dicendum, Q. Varium dicere, procuratores ſuos iſti centum & triginta millia nummum dediſſe: meminiſtis, Q. Varij teſtimonium, remq. hanc totam C. Sacerdotis, hominis ornatiſſimi, teſtimonio comprobari: ſcitis, Cn. Sertium, M. Modium, equites R. ſexcentos praeterea ciues R. multosq. Siculos dixiſſe, iſti pecuniam ob ius dicundum dediſſe. de quo crimine quid ego diſputem, cum totum poſitum ſit in teſtibus? quid porro argumenter, qua de re dubitare nemo poſſit? an hoc dubitabit quiſquam omniū, quin is uenalem in Sicilia iuriſdictionem habuerit, qui Romae totum edictum, atque omnia decreta uendiderit? & quin ab Siculis ob decreta interponenda pecuniam acceperit, qui M. Octauium Ligurem ob ius dicundum popoſcerit? quod enim praeterea genus pecuniae cogendae praeterijt? quod non, ab omnibus alijs praeteritum, excogitauit? ecquae res apud ciuitates Siculas expetitur, in qua aut honos aliquis ſit aut poteſtas, aut procuratio, quin eam rem tu ad tuū quaeſtum, nundinationemq. hominum traduxeris? dicta ſunt priore actione & priuatim, & publice teſtimonia legati Centuripini, Haleſini, Catinenſes, Panormitaniq. dixerunt, multarum praeterea ciuitatum, iam uero priuatim plurimi: quorum x te-*

*ſtimonijs cognoſcere potuiſtis, tota Sicilia per trien-nium neminem ulla in ciuitate ſenatorem factum eſ-ſe gratis; neminem, ut leges eorum ſunt, ſuffragijs; neminem niſi iſtius imperio, aut litteris: atque in his omnibus ſenatoribus cooptandis non modo ſuffragia nulla fuiſſe, ſed ne genera quidem ſpectata eſſe, ex quibus in eum ordinem cooptari liceret; neque cenſus, neque aetatis, neque cetera Siculorum iura ualuiſſe: quicumque ſenator uoluerit fieri, quamuis puer, quamuis indignus, quamuis ex eo loco, ex quo non liceret; ſi is pretio apud iſtum fieret idoneus ut uinceret, factum eſſe ſemper: non modo Siculorum nihil in hac re ualuiſſe leges, ſed ne ab ſenatu quidem populoq. R. datas. quas enim leges ſocijs amicisq. dat is, qui habet imperium a populo R. auctoritatem legum dandarum a ſenatu, hae debent & populi R. & ſenatus exiſtimari. Haleſini pro multis, & magnis ſuis, maiorumq. ſuorum in remp. noſtram meritis, atque beneficijs ſuo iure nuper, L. Licinio, Q. Mucio cos. cum haberent inter ſe controuerſias de ſenatu cooptando, leges ab ſenatu noſtro petiuerunt. decreuit ſenatus honorifico S.C. ut his C. Claudius, Appij filius, Pulcher praetor de ſenatu cooptando leges conſcriberet. C. Claudius, adhibitis omnibus Marcellis, qui tum erant, de eorum ſententia leges Haleſinis dedit, in quibus multa ſanxit; de aetate hominum, ne quis minor triginta annis natu; de quaeſtu, quem qui feciſſet, ne legeretur; de cenſu, de ceteris rebus, quae omnia ante iſtum praetorem et noſtrorum magi*

*ſtratuum*

*ſtratuum auctoritate, & Haleſinorum ſumma uoluntate ualuerunt. ab iſto & praeco, qui uoluit, iſtum ordinem pretio mercatus eſt: & pueri annorum ſenum, ſeptenumq. denum ſenatorium nomen nundinati ſunt: & quod Haleſini, antiquiſſimi, & fideliſſimi ſocij, atque amici, Romae impetrarant, ut apud ſe ne ſuffragijs quidem fieri liceret, id pretio ut fieri poſſet, effecit. Agrigentini de ſenatu cooptando Scipionis leges antiquas habent: in quibus & eadem illa ſancta ſunt, & hoc amplius. cum Agrigentinorum duo genera ſint, unum ueterum, alterum colonorum, quos T. Manlius praetor ex S. C. de oppidis Siculorum deduxit Agrigentinum: cautum eſt in Scipionis legibus, ne plures eſſent ex colonorum numero, quam ex ueterum Agrigentinorum. iſte, qui omnia iura pretio exaequaſſet, omniumq. rerum delectum, atque diſcrimen pecunia ſuſtuliſſet, non modo illa, quae erant aetatis, ordinis, quaeſtusque, permiſcuit, ſed etiam in his duobus generibus, ciuium nouorum, ueterumq. delectum, ordinemq. turbauit. nam cum eſſet ex ueterum numero quidam ſenator demortuus; & cum ex utroque genere par numerus reliquus eſſet; ueterem cooptari neceſſe erat legibus, ut his amplius numerus eſſet. quae cum ita ſe res haberet, tamen ad iſtum uenerunt emptum locum illum ſenatorium non ſolum ueteres, ſed etiam noui. fit ut pretio nouus uincat, litterasq. a praetore auferat. Agrigentini ad iſtum legatos mittunt, qui eum leges doceant, conſuetudinemq. omnium annorum demonſtrent*

*monſtrent*

*monſtrent, ut iſte intelligeret, ei ſe illum locum uendidiſſe, cui ne commercium quidem eſſe oporteret. quorum oratione iſte, cum pretium iam accepiſſet, ne tantulum quidem commotus eſt. Idem fecit Heracleae: nam eo quoque colonos P. Rupilius deduxit, legesq. ſimiles de cooptando ſenatu, ac de numero ueterum, ac nouorum dedit. ibi non ſolum iſte, ut apud ceteros, pecuniam accepit, ſed etiam genera ueterum, ac nouorum, numerumq. permiſcuit. Nolite exſpectare, dum omnes obeam oratione mea ciuitates: hoc uno complector criminine omnia, neminem iſto praetore ſenatorem fieri potuiſſe, niſi qui iſti pecuniam dediſſet. hoc idem transfero in magiſtratus, curationes, ſacerdotia: quibus in rebus non ſolum hominum iura, ſed etiam deorum religiones immortalium omnes repudiauit. Syracuſis lex eſt de religione, quae in annos ſingulos Iouis ſacerdotem ſortito capi iubeat: quod apud illos ampliſſimum ſacerdotium putatur. cum ſuffragijs tres ex tribus generibus creati ſunt, res reuocatur ad ſortem. perfecerat iſte imperio, ut pro ſuffragio Theomnaſtus, familiaris ſuus, in tribus illis renunciaretur. in ſorte, cui imperare non poterat, exſpectabant homines, quidnam acturus eſſet. homo, id quod erat facillimum, primo uetat ſortiri: iubet extra ſortem Theomnaſtum renunciari. negant id Syracuſani per religiones ſacrorum ullo modo fieri poſſe, fas denique negant eſſe. iubet ille ſibi legem legi. recitatur: in qua ſcriptum erat, ut, quot eſſent renunciati, tot in hydriam ſortes conijcerentur;*

cerentur; cuius nomen exiſſet, ut is haberet ſacerdotium. homo ingenioſus, & peracutus, optime, inquit: nempe ſcriptum ita eſt, quot renunciati erunt: quot ergo ſunt renunciati? reſponſum, tres. numquid igitur oportet niſi tres ſortes coniici, unam educi? nihil. coniici iubet tres, in quibus omnibus ſcriptum eſſet nomen Theomnaſti. fit clamor maximus, cum id uniuerſis indignum, atque nefarium uideretur. ita Iouis illud ſacerdotium ampliſſimum per hanc rationem Theomnaſto datur. Cephaledi menſis eſt certus, quo menſe ſacerdotem maximum creari oporteat. erat eius honoris cupidus Athenio quidam, Climachias cognomine, homo ſane locuples, & domi nobilis: ſed is fieri nullo modo poterat, ſi Herodotus quidam adeſſet. ei locus ille, atque honos in illum annum ita deberi putabatur, ut ne Climachias quidem contradiceret. res ad iſtum defertur, & iſtius more deciditur. toreumata ſane nota ac pretioſa auferuntur. Herodotus Romae erat: ſatis putabat ſe ad comitia tempore uenturum, ſi pridie ueniſſet. iſte, ne aut alio menſe, ac fas erat, comitia haberentur, aut Herodoto praeſenti honos adimeretur, id quod iſte non laborabat, Climachias minime uolebat, excogitat (dixi iam dudum: non eſt homo acutior quiſquam, nec fuit) excogitat, inquam, quemadmodum menſe illo legitimo comitia haberentur, nec tamen Herodotus adeſſe poſſet. eſt conſuetudo Siculorum, ceterorumq. Graecorum, quod ſuos dies menſesq. congruere uolunt cum ſolis lunaeq. ratione, ut non numquam, ſi

quid

*quid diſcrepet, eximant unum aliquem diem, aut, ſummum, biduum ex menſe: quos illi ἐξαιρεσίμους dies nominant. item non numquam uno die longiorem menſem faciunt, aut biduo. quae iſte cum cognouiſſet, nouus aſtrologus, qui non tam caeli rationem, quam caelati argenti duceret, eximi iubet non diem ex menſe, ſed ex anno unum dimidiatumq. menſem, hoc modo, ut, quo die, uerbi cauſſa, eſſe oporteret idus Ianuarias, eo die Kalendas Martias proſcriberet: itaq. fit omnibus recuſantibus, & implorantibus. dies is erat legitimus comitijs habendis. eo modo ſacerdos Climachias renunciatus eſt. Herodotus cum Roma reuertitur, dies, ut ipſe putabat, quindecim ante comitia, offendit eum menſem comitialem, comitijs iam abhinc triginta diebus habitis. tunc Cephaleditani decreuerunt intercalarium* X L V *dies longum, ut reliqui menſes in ſuam rationem reuerterentur. hoc ſi Romae fieri poſſet, certe aliqua ratione expugnaſſet iſte, ut dies* X L V *inter binos ludos tollerentur, per quos ſolos iudicium fieri poſſet. Iam uero cenſores quemadmodum in Sicilia iſto praetore creati ſunt, operaepretium eſt cognoſcere. ille enim eſt magiſtratus apud Siculos, qui diligentiſſime mandatur a populo propter hanc cauſſam, quod omnes Siculi ex cenſu quotannis tributa conferunt; in cenſu habendo poteſtas omnis aeſtimationis habendae, ſummaeq. faciundae cenſori permittitur. itaque eum populus, cui maximam fidem ſuarum rerum habeat, maxima cura deligit;*

&

& propter magnitudinem poteſtatis hic magiſtratus a populo ſumma ambitione contenditur. in ea re nihil obſcure facere uoluit, non in ſortitione fallere, neque dies de faſtis eximere: nihil ſane uafre, nec malitioſe facere conatus eſt: ſed, ut ſtudia cupiditatesq. honorum, atque ambitiones ex omnibus ciuitatibus tolleret, quae res euertendae reip. cauſſa ſolent eſſe, oſtendit ſeſe in omnibus ciuitatibus cenſores eſſe facturum. tanto mercatu praetoris indicto. concurritur undique ad iſtum Syracuſas. flagrabat domus tota praetoria ſtudio hominum, & cupiditate: nec mirum, omnibus comitijs tot ciuitatum unam in domum reuocatis, tantaq. ambitio ne prouinciae totius in uno cubiculo incluſa. exquiſitis palam pretijs, & licitationibus factis, deſcribebat cenſores binos in ſingulas ciuitates Timarchides. is ſuo labore, ſuisq. acceſſionibus, huius negotij, atque operis moleſtia conſequebatur, ut ad iſtum ſine ulla ſolicitudine ſumma pecunia referretur. Iam hic Timarchides quãtam pecuniam fecerit, plane adhuc cognoſcere nõ potuiſtis: uerumtamen priore actione, quam uarie, quam improbe praedatus eſſet, multorũ ex teſtimonijs cognouiſtis. ſed, ne miremini qua ratione hic tantum apud iſtum libertus potuerit; exponam uobis breuiter, quid hominis ſit: ut & iſtius nequitiam, qui illum ſecum habuerit, eo praeſertim numero, ac loco, & calamitatem prouinciae cognoſcatis. In mulierum corruptelis, & in omni eiuſmo di luxuria, atque nequitia mirandum in modum

repe-

*reperiebam hunc Timarchidem ad iſtius flagitioſas libidines, ſingularemq. nequitiam natum, atque aptum fuiſſe: inueſtigare, adire, appellare, corrumpere, quiduis facere in eiuſmodi rebus, quamuis callide, quamuis audacter, quamuis impudenter: eundem mira quaedam excogitare genera furandi: nam ipſum Verrem tantum ſemper auaritia hiante, atque imminenti fuiſſe, ingenio, & cogitatione nulla, ut, quidquid ſua ſponte faciebat, item ut uos Romae cognouiſtis, eripere potius, quam fallere uideretur. huius uero erat ars, & malitia miranda, quod acutiſſime tota prouincia, quid cuique eſſet neceſſe, indagare, & odorari ſolebat, omnium inimicos diligenter cognoſcere, colloqui, attentare, ex utraque parte cauſſas, uoluntates perſpicere, facultates, & copias; quibus opus eſſet, metum afferre; quibus expediret, ſpem oſtendere: accuſatorum, & quadruplatorum quidquid erat, habebat in poteſtate: quod cuique negotij conflari uolebat, nullo labore faciebat: iſtius omnia decreta, imperia, litteras peritiſſime & callidiſſime uenditabat: ac non ſolum erat adminiſter iſtius cupiditatum, uerum etiam ipſe ſui meminerat aeque: non ſolum nummos, ſi qui iſti exciderant, tollere ſolebat, ex quibus pecuniam maximam fecit, ſed etiam uoluptatum, flagitiorumq. iſtius ipſe reliquias colligebat. itaque in Sicilia non Athenionem, qui nullum opidum cepit, ſed Timarchidem fugitiuum omnibus opidis per triennium ſcitote regnaſſe, in Timarchidis poteſtate ſociorum populi R.*

*anti-*

antiquiſſimorum, atque amiciſſimorum liberos matresfamilias, bona, fortunasq. omnes fuiſſe. is igitur, ut dico, Timarchides in omnes ciuitates, accepto pretio, cenſores dimiſit. comitia, iſto praetore, cenſorum ne ſimulandi quidem cauſſa fuerunt. Iam hoc impudentiſſime. palam (licebat enim uidelicet legibus) ſingulis cenſoribus denarij trecenti ad ſtatuam praetoris imperati ſunt. cenſores CXXX facti ſunt. pecuniam illam ob cenſuram contra leges clam dederunt, haec denarium XXXIX millia palam ſaluis legibus contulerunt in ſtatuam. Primum, quo tantam pecuniam? deinde, quam ob rem cenſores ad ſtatuam tibi conferebant? ordo aliquis cenſorum eſt collegiū? genus aliquod hominum? nam aut publice ciuitates iſtos honores habent, aut generatim homines, ut aratores, ut mercatores, ut nauicularij. cenſores quidem qui magis, quam aediles? ob beneficium? ergo hoc fatebere, abs te haec petita (nam erepta non audebis dicere) te eos magiſtratus hominibus beneficij, non reip. cauſſa permiſiſſe. hoc autem cum tute fatebere, quiſquam dubitabit, quin tu iſtam apud po pulos prouinciae iſtius inuidiam atque offenſionem non ambitionis, neque beneficiorum collocandorum, ſed pecuniae conciliandae cauſſa ſuſceperis? itaque cenſores fecerunt idem, quod in noſtra rep. ſolent ij, qui per largitionem magiſtratus adepti ſunt: dederunt operam, ut ita poteſtatem gererent, ut illam lacunam rei familiaris explerent. ſic cenſus habitus eſt te praetore, ut eo cenſu nullius ciuitatis reſp. poſſet adminiſtrari.

*niſtrari. nam locupletiſſimi cuiuſque cenſus extenuarant, tenuiſſimi auxerant: itaque in tributis imperandis tantum oneris plebi imponebatur, ut, etiam ſi homines tacerent, res ipſa illum cenſum repudiaret. id quod intelligi facillime re ipſa poteſt. nam L. Metellus, qui, poſtea quam ego inquirendi cauſſa in Siciliam ueni, repente Letilij aduentu iſtius non modo amicus, uerum etiam cognatus factus eſt, is, quod uidebat iſtius cenſum ſtare nullo modo poſſe, eum cenſum obſeruari iuſſit, qui, uiro fortiſſimo, atque innocentiſſimo, Sex. Peducaeo praetore habitus eſſet. erant enim tum cenſores legibus facti, delecti a ſuis ciuitatibus: quibus, ſi quid commiſiſſent, poenae legibus erant conſtitutae. te autem praetore qui cenſor aut legem metueret, qua non tenebatur, quoniam creatus lege non erat, aut animaduerſionem tuam cum id, quod abs te emerat, uendidiſſet? Teneat iam ſane meos teſtes Metellus: cogat alios laudare, ſicut in multis conatus eſt: modo haec faciat, quae fecit. quis enim umquam tanta a quoquam contumelia, quis tanta ignominia affectus eſt? Quinto quoque anno Sicilia tota cenſetur. erat cenſa praetore Peducaeo. quintus annus cũ te praetorae incidiſſet. cenſa denuo eſt. poſtero anno L. Metellus mentionem tui cẽſus fieri uetat: cenſores dicit de integro ſibi creari placere: interea Peducaeanũ cẽſum obſeruari iubet. hoc ſi tuus inimicus tibi feciſſet, tamen, ſi animo aequo prouincia tuliſſet, inimici iudicium graue uideretur. fecit amicus recens, & cognatus uoluntarius.*

*rius.aliter enim ſi prouinciam retinere,ſi ſaluus ipſe in prouincia uellet eſſe, facere non potuit. Exſpectas etiam,quid hi iudicent?ſi tibi magiſtratum abrogaſſet,minore ignominia te affeciſſet, quam cum ea, quae in magiſtratu geſſiſti, ſuſtulit, atque irrita iuſſit eſſe. neque in hac re ſola fuit eiuſmodi, ſed, ante quam ego in Siciliam ueni, in maximis rebus, ac plurimis. nam & Heraclio Syracuſano tuos illos palaeſtritas bona reſtituere iuſſit,& Epicratis Bidinos,et pupillo Drepanitano A. Claudium: &, niſi mature Letilius in Siciliam ueniſſet cum litteris,minus* XXX *diebus Metellus totam triennij praeturã reſcidiſſet. Et quoniam de ea pecunia, quam tibi ad ſtatuam cen ſores contulerunt,dixi: non mihi praetermittendum uidetur ne illud quidem genus pecuniae conciliatae, quam tu a ciuitatibus ſtatuarum nomine coegiſti. uideo enim eius pecuniae ſummam eſſe pergrandem,ad* H-S CXX *millia. tantum conficitur ex teſtimonijs, ac litteris ciuitatum: & iſte hoc concedit,nec poteſt aliter dicere.quare cuiuſmodi putamus eſſe illa,quae negat, cum haec tam improba ſunt, quae fatetur? Quid enim uis conſtitui? conſumptam eſſe omnem iſtam pecuniam in ſtatuis? fac ita eſſe: tamen hoc ferendum nullo modo eſt, tantam ab ſocijs pecuniam auferri, ut omnibus in angiportis praedonis improbiſſimi ſtatuae ponantur, qua uix tuto tranſire poſſe uideamur. uerum ubi tandem, aut in quibus ſtatuis iſta tanta pecunia conſumpta eſt?conſumetur, inquies.ſcilicet exſpectemus legitimum illud quinquenniũ:*

*ſi hoc interuallo non conſumpſerit, tum denique nomen eius de repetundis pecunijs ſtatuarum nomine deferemus. reus eſt maximis plurimisq. criminibus in iudicium uocatus:* HS CXX *millia ex hoc uno genere capta uidemus. ſi condemnatus eris; non, opinor, id ages, ut iſta pecunia in quinquennio conſumatur in ſtatuis. ſin abſolutus eris; quis erit tam amens, qui te, ex tot tantisq. criminibus elapſum, poſt quinquennium ſtatuarum nomine accerſat? ita ſi neque adhuc conſumpta iſta pecunia eſt, & perſpicuum non conſumptum iri: licet iam intelligamus inuentam eſſe rationem, quare & iſte* HS CXX *millia uno genere conciliarit, & ceperit, & ceteri, ſi a uobis hoc erit comprobatum, quam uolent magnas hoc nomine pecunias capere poſſint. ut iam uideamur non a pecunijs capiendis hominis absterrere, ſed, cum genera quaedam pecuniarum cupiendarum comprobauerimus, honeſta nomina turpiſſimis rebus imponere, etenim ſi C. Verres* HS CXX *millia populum, uerbi gratia, Centuripinum popoſciſſet, eamq. ab his pecuniam abſtuliſſet: non, opinor, eſſet dubium, quin eum, ſi tum id planum fieret, condemnari neceſſe eſſet. quid, ſi eundem populum* HS CCC *millia popoſcit, eaq. coegit atque abſtulit; num iccirco abſoluetur, quod adſcriptum eſt, eam pecuniam datam ſtatuarum nomine? non opinor: niſi forte id agimus, non ut magiſtratibus noſtris moram accipiendi, ſed ut ſocijs cauſſam dădi afferre uideamur. quod ſi quem ſtatuae magnopere delectant, & ſi quis*

*earum*

*earum honore, & gloria ducitur; is haec tamen conſtituat, neceſſe eſt; primum, auerti pecuniam domum non placere; deinde, ipſarum ſtatuarum modum quendam eſſe oportere; deinde illud certe, ab inuitis exigi non oportere. Ac de auertenda pecunia, quaero abs te, utrum ipſae ciuitates ſolitae ſint ſtatuas tibi faciũdas locare ei, cui poſſent optima condicione locare; an aliquem curatorem praeficere, qui ſtatuis faciundis praeeſſet; an tibi, an cui tu imperaſſes, adnumerare pecuniam? nam ſi per eos ſtatuae fiebant, a quibus tibi iſte honos habebatur: audio. ſin Timarchidi pecunia numerabatur: deſine, quaeſo, ſimulare, te, cum in manifeſto furto teneare, gloriae ſtudioſum, ac monumentorum fuiſſe. Quid uero modum ſtatuarum haberi nullum placet? atqui, habeatur, neceſſe eſt. etenim ſic conſiderate. Syracuſana ciuitas (ut eam potiſſimum nominem) dedit ipſi ſtatuam: eſt honos. & patri: bella haec pietatis, & quaeſtuoſa ſimulatio. & filio: ferri hoc poteſt: hunc enim puerum non oderant. uerum quoties, & quot nominibus a Syracuſanis ſtatuas auferes? ut in foro ſtatuerẽt, abſtuliſti: ut in curia, coegiſti: ut pecuniam conferrent in eas ſtatuas, quae Romae ponerẽtur, imperaſti: ut ijdẽ darent homines aratorum nomine; dederunt: ut ijdem pro parte in commune Siciliae conferrent; etiã id contulerunt. Vna ciuitas cum tot nominibus pecuniã cõtulerit, idemq. hoc ciuitates ceterae fecerint, non res ipſa uos admonet, ut putetis modum aliquem huic cupiditati conſtitui oportere? Quod ſi hoc uolũtate ſua*

*nulla ciuitas fecit;ſi omnes imperio,metu,ui,malo ad ductae tibi pecuniam ſtatuarum nomine contulerũt: per deos immortales, num cui dubium eſſe poterit, quin, etiamſi quis ſtatuerit accipere ad ſtatuas licere,idem tamen ſtatuat, eripere certe non licere? primum igitur in hanc rẽ teſtem totam Siciliam citabo: quae mihi una uoce ſtatuarum nomine magnam pecuniam coactam eſſe demonſtrat. nam legationes omnium ciuitatum in poſtulatis communibus,quae ſe re omnia ex tuis iniurijs nata ſunt, etiam hoc ediderunt,ut ſtatuas ne cui,niſi cum is de prouincia deceſſiſſet,pollicerentur. tot praetores in Sicilia fuerunt: toties apud maiores noſtros Siculi ſenatum adierunt, toties hac memoria: tamen huiuſce noui poſtulati genus, atque principium tua praetura attulit. quid enim tam nouum non ſolum re,ſed genere ipſo poſtulandi? nam cetera,quae ſunt in iiſdem poſtulatis,de iniurijs tuis,ſunt noua,ſed tamen non nouo modo poſtulantur. Rogant,& orant Siculi patres conſcriptos ut noſtri magiſtratus poſthac decumas lege Hieronica uendant: tu primus contra uendideras. audio. ne, in cellam quod imperatur,aeſtiment: hoc quoque propter tuos ternos denarios nunc primum poſtulatur: ſed genus iſtud poſtulandi non eſt nouum. ne abſentis nomẽ recipiatur: ex Sthenij calamitate,& tua natũ eſt iniuria. cetera non colligam. ſunt omnia Siculorum poſtulata eiuſmodi,ut crimina collecta in unum te reum eſſe uideantur. quae tamen omnia nouas iniurias habent,ſed poſtulationum formulas uſitatas. Hoc poſtu*

*latum*

*latum de ſtatuis ridiculum eſſe uideatur ei, qui rem, ſententiamq. non perſpiciat. poſtulant enim non, ut ne cogantur ſtatuere: quid igitur? ut ipſis ne liceat. quid eſt hoc? petis a me, quod in tua poteſtate eſt, ut id tibi facere ne liceat? pete potius, ne quis te inuitum polliceri, aut facere cogat. nihil ergo, inquit: negabunt enim omnes ſe coegiſſe. ſi me ſaluum eſſe uis, mihi impone iſtam uim, ut omnino mihi ne liceat polliceri. ex tua praetura primum nata eſt haec poſtulatio. qua cum utuntur, hoc ſignificant, atque adeo aperte oſtendunt, ſeſe pecuniam, metu, ac malo coactos, inuitiſſimos contuliſſe. quid, ſi hoc non dicant, tibi non neceſſe ſit ipſi id confiteri? uide, & perſpice, qua defenſione ſis uſurus: iam intelliges, hoc tibi de ſtatuis confitendum eſſe. mihi enim renunciatur, ita conſtitui a tuis patronis, hominibus ingenioſis, cauſſā tuam, & ita eos abs te inſtitui, & doceri, ut quiſque ex prouincia Sicilia grauior homo, atque honeſtior teſtimonium uehementius dixerit, ſicuti Siculi multi primarij uiri multa dixerunt, te ſtatim hoc iſtis tuis defenſoribus dicere: inimicus eſt propterea, quod arator eſt. itaque uno genere opinor circumſcribere habetis in animo genus hoc aratorum, quod eos infenſo animo, atque inimico ueniſſe dicatis, quia fuerit in decumis iſte uehementior. ergo aratores inimici, omnes aduerſarij: nemo eorū eſt, quin periſſe te cupiat. omnino praeclare te habes, cum is ordo, atque id genus hominum, quod optimum, atque honeſtiſſimum eſt, a quo uno et ſumma reip. et illa prouincia maxime continetur,*

 tur,

*tur, tibi eſt inimiciſſimum. uerum eſto: alio loco de aratorum animo, & iniurijs uidero: nunc, quod mihi abs te datur, id accipio, eos tibi eſſe inimiciſſimos. nēpe ita dicis: propter decumas. concedo: non quaero, iure, an iniuria ſint inimici. quid ergo illae ſibi ſtatuae equeſtres inauratae uolunt, quae populi R. oculos, animosq. maxime offendunt, propter aedem Vulcani? nam ſcriptum eſſe uideo, quandam ex his ſtatuam aratores dediſſe. ſi honoris cauſſa ſtatuam dederunt, inimici non ſunt. credamus teſtibus: tum enim honori tuo, nunc iam religioni ſuae conſulunt. ſin autem metu coacti dederunt, confiteare neceſſe eſt, te in prouincia pecuniam ſtatuarum nomine per uim, ac metum coegiſſe. utrum tibi commodum eſt, elige. equidem libenter hoc iam crimen de ſtatuis relinquam, ut mihi tu illud concedas, quod tibi honeſtiſſimum eſt, atores tibi ad ſtatuam honoris tui cauſſa uoluntate ſua contuliſſe. da mihi hoc: iam tibi maximam partē defenſionis praecideris. non enim poteris, aratores tibi iratos eſſe, atque inimicos, dicere. O cauſſam ſingularem: o defenſionem miſeram, ac perditam: nolle hoc accipere reum ab accuſatore, et cum reum, qui praetor in Sicilia fuerit, aratores ei ſtatuam ſua uoluntate ſtatuiſſe, aratores de eo bene exiſtimare, amicos eſſe, ſaluum eſſe cupere. Metuit, ne hoc uos exiſtimetis: obruitur enim aratorum teſtimonijs. utar eo, quod datur. certe ita uobis hoc iudicandum eſt; eos, qui iſti inimiciſſimi ſunt, ut ipſe exiſtimari uult, ad iſtius honores, atque monimenta pecuniam non uolun*

*tate*

*tate ſua contuliſſe. atque ut hoc tamē facillime intelligi poſſit; quem uoles eorum teſtium, quos produxero, qui in Sicilia teſtes ſint, ſiue ciuem R. uelis, ſiue Siculum, rogato, & eum, qui tibi inimiciſſimus eſſe uidebitur, qui ſe ſpoliatum a te dicet, ecquid ſuo nomine in tuam ſtatuam cōtulerit? neminem reperies, qui neget: etenim omnes dederunt. quemquam igitur putas dubitaturum, quin is, quem inimiciſſimum tibi eſſe oporteat, qui abs te grauiſſimas iniurias acceperit, pecuniam ſtatuae nomine dederit ui, atque imperio adductus, non officio, ac uoluntate? Et huius ego pecuniae, iudices, quae permagna eſt, impudentiſſimeq. coacta ab inuitis, non habui rationem, neque habere potui, quantum ab aratoribus, quantum ab negotiatoribus, qui Syracuſis, qui Agrigēti, qui Panormi, qui Lilybaei negotiantur, eſſet coactum; quoniam intelligitis ipſius quoque confeſſione ab inuitiſſimis coactam eſſe. Venio nunc ad ciuitates Siciliae: de quibus facillime iudicium fieri uoluntatis poteſt. An etiam Siculi inuiti cōtulerunt? non eſt probabile. etenim ſic C. Verrem praeturam in Sicilia geſſiſſe conſtat, ut, cum utriſque ſatisfacere non poſſet, & Siculis, et togatis; officij potius in ſocios, quam ambitionis in ciues rationem duxerit. itaque eum non ſolum patronum iſtius inſulae, ſed etiam ſotera inſcriptum uidi Syracuſis. hoc quantum eſt? ita magnum, ut latino uno uerbo exprimi non poſſit. is eſt nimirū ſoter, qui ſalutem dedit. Huius nomine etiā dies feſti agitantur, pulchra illa Verrea, non quaſi Marcellea,*

*ſed pro Marcelleis, quae illi iſtius iuſſu ſuſtulerunt. Huius fornix in foro Syracuſis eſt, in quo nudus filius ſtat: ipſe autem ex equo nudatam ab ſe prouinciam proſpicit. Huius ſtatuae omnibus locis erectae ſunt, quae hoc demonſtrare uidentur, propemodum non minus multas ſtatuas iſtum poſuiſſe Syracuſis, quam abſtuliſſe. Huic etiam Romae uidemus in baſi ſtatuarum maximis litteris inciſum, a communi Siciliae datas. Quamobrem qui hoc probari poteſt cuiquam, tantos honores habitos eſſe ab inuitis? Hic tibi etiam multo magis, quam ante in aratoribus, uidendum, & conſiderandum eſt, quid uelis. magna res eſt. utrum tibi Siculos publice priuatimq. amicos, an inimicos exiſtimari uis? ſi inimicos, quid te futurum eſt? quo confugies? ubi nitere? modo aratorum, honeſtiſſimorum hominum, & locupletiſſimorum, maximum numerum abs te abalienaſti: nunc de Siculis ciuitatibus quid ages? dices, tibi Siculos eſſe amicos? qui poteris? qui, quod nullo in homine antea fecerunt, ut in eum publice teſtimonium dicerent, cum praeſertim ex ea prouincia condemnati ſint complures, qui ibi praetores fuerunt, duo ſoli abſoluti, huc conueniunt cum litteris, ueniunt cum mandatis, ueniunt cum teſtimonijs publicis. qui ſi te publice laudarent, tamen id more potius ſuo, quam merito tuo, facere uiderentur: hi cum de tuis tantas publice conqueruntur, non ne hoc indicant, factis eſſe iniurias, ut multo maluerint de ſuo more decedere, quam de tuis moribus non dicere? confi-*

*tendum*

*tendum eſt igitur tibi neceſſario, Siculos inimicos eſſe; qui quidem & in te grauiſſima poſtulata conſulibus ediderunt; & me, ut hanc cauſſam, ſalutisq. ſuae defenſionem ſuſciperem, obſecrarunt: qui cum a praetore prohiberentur, a quatuor quaeſtoribus impedirentur; omnium minas, atque omnia pericula prae ſalute ſua leuia duxerunt: qui priore actione ita teſtimonia grauiter, uehementerq. dixerunt, ut Artemonem Centuripinum, legatum, & publice teſtem, Q. Hortenſius accuſatorem, non teſtem eſſe diceret. etenim cum propter uirtutem, & fidem cum Androne, homine honeſtiſſimo, & certiſſimo, tum etiam propter eloquētiam legatus a ſuis ciuibus electus eſt, ut poſſet multas iſtius, & uarias iniurias quamapertiſſime uobis, planiſſimeq. explicare. dixerunt Haleſini, Catinenſes, Tyndaritani, Ennenſes, Herbitenſes, Agyrinenſes, Netinenſes, Segeſtani. numerare omnes non eſt neceſſe. ſcitis, quam multi, & quam multa priore actione dixerunt. nunc & illi, & reliqui dicent. omnes denique hoc in hac cauſſa intelligent, hoc animo eſſe Siculos, ut, ſi in iſtum animaduerſum non ſit, ſibi relinquendas domos, ac ſedes ſuas, & ex Sicilia decedendum, atque adeo fugiendum eſſe arbitrentur. Hos homines, tu perſuadebis, ad honorem, atque amplitudinem tuam pecunias maximas uoluntate ſua contuliſſe? credo, qui te in tua ciuitate incolumē eſſe nollent, ij monumenta tuae formae, ac nominis in ſuis ciuitatibus eſſe cupiebāt. res declarauit, ut cupierint. iam dudum enim mihi nimiū tenuiter Siculorum*

*culorum erga te uoluntatis argumenta colligere uideor, utrum ſtatuas uoluerint tibi ſtatuere, an coacti ſint. de quo homine auditum eſt umquam, quod tibi accidit, ut eius in prouincia ſtatuae in locis publicis poſitae, partim etiam in aedibus ſacris, per uim, per uniuerſam multitudinem deijcerentur? tot homines in Aſia nocentes, tot in Africa, tot in Hiſpania, Gallia, Sardinia, tot in ipſa Sicilia fuerunt: ecquo de homine hoc umquam audiuimus? nouum eſt, iudices; in Siculis quidem, & in omnibus Graecis monſtri ſimile. non credere hoc de ſtatuis, niſi iacentes, reuulſasq. uidiſſem: propterea quod apud omnes Graecos hic mos eſt, ut honorem hominibus habitum in monumentis huiuſmodi, non nulla religione deorum conſecrari arbitrentur. itaque cum Rhodij bellum illud prope ſoli ſuperius cum Mithridate rege geſſerint, omnesq. eius copias acerrimumq. eius impetum moenibus, littoribus, claſſibusq. ſuis exceperi..t, cum & regis inimici praeter ceteros eſſent; ſtatuam eius, quae erat apud ipſos in celeberrimo urbis loco, ne tum quidem in ipſis urbis periculis attigerunt. forſitan uix conuenire uideretur; quem ipſum hominem cuperent euertere, eius effigiem, ſimulacrumq. ſeruare: ſed tamen uidebam, apud eos cum eſſem, & religionem eſſe quandã in his rebus a maioribus traditam. & hoc diſputare; cum ſtatua ſe eius habuiſſe temporis rationem, quo poſita eſſet; cum homine uero, quo gereret bellum, atque hoſtis eſſet. uidetis igitur conſuetudinem, religionemq. Graecorum, quae monumenta hoſtium in bello ipſo ſoleat*

*leat defendere, eam ſumma in pace praetoris populi R. ſtatuis praeſidio non fuiſſe. Taurominitani, quorũ eſt ciuitas foederata, homines quietiſſimi, qui maxime ab iniurijs noſtrorum magiſtratuum remotiſſimi conſueuerant eſſe praeſidio foederis, hi tamen iſtius euertere ſtatuam non dubitarunt. qua ablata, baſin tamẽ in foro manere uoluerunt: quod grauius in iſtum fore putabant, ſi ſcirent homines ſtatuam eius a Taurominitanis eſſe deiectam, quam ſi nullam umquam poſitam arbitrarentur. Tyndaritani deiecerunt in foro, & eadem de cauſſa equum inanem reliquerunt. Leontinis, miſera in ciuitate, atque inani, tamen iſtius in gymnaſio ſtatua deiecta eſt. Nam quid ego de Syracuſanis loquar, quod non eſt proprium Syracuſanorum, ſed & illorum commune, & conuentus illius, ac prope totius prouinciae? quanta illuc multitudo, quanta uis hominum conueniſſe dicebatur, tum, cum ſtatuae ſunt illius deiectae, atque euerſae: at quo loco? celeberrimo, ac religioſiſſimo, ante ipſum Iouem, in primo aditu, ueſtibuloq. templi. quod niſi Metellus hoc tam grauiter egiſſet, atque illum imperio, edictoq. prohibuiſſet: ueſtigium ſtatuarum iſtius in tota Sicilia nullum eſſet relictum. atque ego hoc non uereor, ne quid horum non modo impulſu, uerum omnino aduentu meo factum eſſe uideatur. omnia iſta ante facta ſunt, non modo quam ego Siciliam, uerum etiam quam iſte Italiam attigit. dum ego in Sicilia ſum, nulla ſtatua deiecta eſt: poſtea quam illinc diſceſſi, quae ſunt geſta, cognoſcite. Centuripinorum ſenatus decreuit,*

uit,

*uit, populusq. iuſſit, ut, quae ſtatuae C. Verris ipſius, & patris, & filij eſſent, eas quaeſtores demoliendas locarent; dumq. ea demolitio fieret, ſenatores triginta non minus adeſſent. Videte grauitatem ciuitatis, & dignitatem. neque eas in urbe ſua ſtatuas eſſe noluerunt, quas inuiti per uim atque imperium dediſſent; neque eius hominis, in quem ipſi cum grauiſſimo teſtimonio, quod numquam antea, Romam mandata legatosq. miſiſſent: & id grauius eſſe putauerunt, ſi publico conſilio, quam ſi per uim multitudinis factum uideretur. Cum hoc conſilio ſtatuas Centuripini publice ſuſtuliſſent, audit Metellus, grauiter fert, euocat ad ſe Centuripinum magiſtratum, & decem primos: niſi reſtituiſſent ſtatuas, uehementer ijs minatur. illi ad ſenatum renunciant: ſtatuae, quae iſtius cauſſae nihil prodeßent, reponuntur. Hic ego aliud alij concedo: Metello, homini ſapienti, prorſus non poſſum ignoſcere, ſi quid ſtulte facit. quid? ille hoc putabat Verri criminoſum fore, ſi eius ſtatuae eſſent deiectae? quod ſaepe uento, aut aliquo caſu fieri ſolet. non erat in hoc neque crimen ullum, neque reprehenſio. ex quo igitur crimen, atque accuſatio naſcitur? ex hominum iudicio, & uoluntate. ego, ſi Metellus ſtatuas reponere Centuripinos non coegiſſet, haec dicerem. uidete iudices, quantum, & quam acerbum dolorem ſociorum, atque amicorum animis inuſſerint iſtius iniuriae; cum Centuripinorum amiciſſima, & fideliſſima ciuitas, quae tantis officijs cum populo R. coniuncta eſt, ut non ſolum*

*lum*

*lum remp. noſtram, ſed etiam in quouis homine priuato nomen ipſum Romanorum ſemper dilexerit, ea publico conſilio, atque auctoritate iudicarit, C. Verris ſtatuas eſſe in urbe ſua non oportere. recitarem decreta Centuripinorum: laudarem illam ciuitatem: id quod uerißime poſſem: commemorarem decem millia ciuium Centuripinorum, fortißimorum, fidelißimorumq. ſociorum, eos omnes ſtatuiſſe monumentum iſtius in ſua ciuitate nullum eſſe oportere. haec tum dicerem, ſi ſtatuas Metellus non repoſuiſſet. Velim quaerere nunc ex ipſo Metello, quidnam ſua ui, & auctoritate mihi ex hac oratione praeciderit. eadem opinor omnia conuenire. neque enim, ſi maxime ſtatuae deiectae eſſent, eas ego uobis poſſem iacentes oſtendere: hoc uno uterer, ciuitatem tam grauem ſtatuas iudicaſſe C. Verris demoliendas. hoc mihi Metellus non eripuit: hoc etiam addidit, ut quererer, ſi mihi uideretur, tam iniquo iure ſocijs, atque amicis imperari, ut ijs ne in ſuis quidem beneficijs libero iudicio uti liceret: ut uos rogarem, ut coniecturam faceretis, qualem in ijs rebus in me L. Metellum fuiſſe putaretis, in quibus rebus obeſſe mihi poſſet, cum in hac re tam aperta cupiditate fuerit, in qua nihil obſuit. ſed ego Metello non iraſcor: neque ei ſuam purgationem eripio, qua ille apud omnes utitur, ut nihil malitioſe, neque conſulto feciſſe uideatur. Iam igitur eſt ita perſpicuum, ut negare non poſſis, nullam tibi ſtatuam uoluntate cuiuſquam datam, nullam pecuniam ſtatuarum nomine,*

*nomine, niſi ui, expreſſam, & coactam. quo quidem in crimine non illud ſolum intelligi uolo, te ad ſtatuas HS c x x millia coegiſſe; ſed multo etiam illud magis, quod ſimul demonſtrandum eſt, quãtum odium in te aratorum, quantum omnium Siculorum ſit, & fuerit. in quo quae ueſtra defenſio futura ſit, coniectura aſſequi non queo. Oderunt Siculi. togatorum enim cauſſa multa feci. At hi quidem acerrimi, inimiciſſimiq. ſunt. inimicos habeo ciues R. quod ſociorum cõmoda, ac iura defendi. At ſocij in hoſtium numero ſe abs te habitos queruntur. aratores inimici ſunt propter decumas. Quid? qui agros immunes liberosq. arant, cur oderunt? cur Haleſini? cur Centuripini? cur Segeſtani? cur Halicyenſes? quod genus hominum, quem numerum, quem ordinem proferre poſſis, qui te non oderit, ſiue ciuium R. ſiue Siculorum? ut, etiam ſi cauſſam, cur te oderint, non poſſim dicere, tamen illud dicendũ putem, quem omnes mortales oderint, eum quoque uobis odio eſſe oportere. An hoc dicere audebis; utrum de te aratores, utrũ denique Siculi uniuerſi bene exiſtiment, ad rẽ id non pertinere? neque tu hoc dicere audebis, neque, ſi cupies, licebit. eripiunt tibi iſtam orationem contemnendorum Siculorum, atque aratorum ſtatuae illae equeſtres, quas tu paullo ante, quam ad Vrbem uenires, poni inſcribiq. iuſſiſti; ut omnium inimicorum animos, accuſatorũq. tardares. quis enim tibi moleſtus eſſet, aut quis appellare auderet, cum uideret ſtatuas ab negotiatoribus, ab aratoribus, a communi Siciliae? quod eſt aliud*

*in*

*in illa prouincia genus hominum? nullum. ergo ab uniuerſa prouincia, generatimq. a ſingulis eius partibus non ſolum diligitur, ſed etiam ornatur. quis hunc attingere audeat? potes igitur dicere, nihil tibi obeſſe oportere aratorum, negotiatorum, Siculorumq. omnium teſtimonia, cum, eorum nominibus in ſtatuarum inſcriptione poſitis, omnem te ſperaris inuidiam, atque infamiam tuam extinguere poſſe? an, quorum auctoritate tu ſtatuas cohoneſtare tuas conatus es, eorum ego dignitate accuſationem meam comprobare non potero? Niſi forte, quod apud publicanos gratioſus fuiſti, in ea re ſpes te aliqua conſolatur. quae gratia ne quid tibi prodeſſe poſſet, ego mea diligentia perfeci, ut etiam obeſſe deberet, tu tua ſapientia curaſti. etenim rem totam, iudices, breuiter cognoſcite. In ſcriptura Siciliae pro magiſtro eſt quidam L. Carpinatius: qui & ſui quaeſtus cauſſa, & fortaſſe quod ſociorum intereſſe arbitrabatur, bene penitus in iſtius familiaritatem ſeſe dedit. is cum praetorem circum omnia fora ſectaretur, neque ab eo umquam diſcederet; in eam iam uenerat familiaritatem, conſuetudinemq. in uendendis iſtius decretis, & iudicijs, tranſigendisq. negotijs, ut prope alter Timarchides numeraretur. hoc erat etiam capitalior, quod idem pecuniam ijs, qui ab iſto aliquid mercabantur, fenori dabat, ea autem feneratio erat huiuſmodi, iudices, ut etiam hic quaeſtus huic cederet. nam quas pecunias ijs ferebat expenſas, quibuſcum contrahebat, aut ſcribae iſtius, aut Timarchidi, aut etiam iſti ipſi*

*referebat*

*referebat acceptas. idem praeterea pecunias iſtius extraordinarias grandes ſuo nomine fenerabatur. hic primo Carpinatius, ante quam in iſtius tantam familiaritatem perueniſſet, aliquoties ad ſocios litteras de iſtius iniurijs miſerat. Canuleius uero, qui in portu Syracuſis operas dabat, furta quoque iſtius permulta nominatim ad ſocios perſcripſerat ea, quae ſine portorio Syracuſis erant exportata. portum autem, et ſcripturas eadem ſocietas habebat. ita factum eſt, ut eſſent permulta, quae ex ſocietatis litteris dicere in iſtum, ac proferre poſſemus. uerum accidit, ut Carpinatius, qui iam cum iſto ſumma conſuetudine, praeterea ratione coniunctus eſſet, crebras poſtea litteras ad ſocios de iſtius ſummis officijs in rem communem, beneficijsq. mitteret. etenim tum iſte omnia, quaecunque Carpinatius poſtulabat, facere, ac decernere ſolebat: tum ille etiam plura ſcribebat ad ſocios; ut, ſi poſſet, quae antea ſcripſerat, ea plane extingueret. ad extremum uero, cum iſte iam decedebat, eiuſmodi litteras ad eos miſit, ut hic frequentes obuiam prodirent, gratiasq. agerent; facturos eſſe, ſi quid imperaſſet, ſtudioſe pollicerentur: itaq. ſocij fecerunt: uetere inſtituto publicanorum, non quo iſtum ullo honore dignum arbitrarentur, ſed quod ſua intereſſe putabant, ſe memores, gratosq. exiſtimari, gratias iſti egerunt: Carpinatium ſaepe ad ſe de eius officijs litteras miſiſſe dixerunt. iſte cum reſpondiſſet, ea ſe libenter feciſſe, operasq. Carpinatij magnopere laudaſſet; dat amico ſuo cuidam negotium, qui tum*

*magiſter*

*magiſter erat eius ſocietatis, ut diligenter caueret,
atque proſpiceret. ne quid eſſet in litteris ſociorum,
quod contra ſuum caput, atque exiſtimationem uale
re poßet. itaque ille multitudine ſociorum remota,
decumanos conuocat: rem defert. ſtatuunt illi, at-
que decernunt, ut eae litterae, quibus exiſtimatio
C. Verris laederetur, remouerentur, operaq. da-
retur, ne ea res C. Verri fraudi eſſe poſſet. ſi oſten-
do, hoc decreuiſſe decumanos; Si planum facio, hoc
decreto remotas eſſe litteras; quid exſpectatis am-
plius? poſſum ne rem magis iudicatam afferre? ma-
gis reum condemnatum in iudicium adducere? at quo
rum iudicio condemnatum? nempe eorum, quos ij,
qui ſeueriora iudicia deſiderant, arbitrentur res iu-
dicare oportere, publicanorum iudicio; quos uide-
licet nunc populus iudices poſcit; de quibus, ut eos
iudices habeamus, legem ab homine non noſtri gene
ris, non ex equeſtri loco profecto, ſed nobiliſſimo pro
mulgatam uidemus. Decumani, hoc eſt principes, &
quaſi ſenatores publicanorum, remouendas de me-
dio litteras cenſuerunt. habeo ex ijs, qui affuerunt,
quos producam, homines honeſtiſſimos, ac locupletiſſi
mos, iſtos principes equeſtris ordinis, quorum ſplen-
dore uel maxime iſtius, qui legem promulgauit, ora-
tio, & cauſſa nititur. uenient in medium: dicent, quid
ſtatuerint: profecto, ſi recte homines noui, non men
tientur. litteras enim communes de medio remoue-
re potuerunt, fidem ſuam & religionem remouere
non poſſunt. ergo equites R. te ſuo iudicio cõdemnari*

*uoluerunt: uos nunc, utrum illorum iudicium, an uo luntatem, ſequi malitis, conſiderate. at uide, quid te amicorum tuorum ſtudium, quid tuum cōſilium, quid ſociorum uoluntas adiuuet. dicam paullo amplius. neque enim iam uereor, ne quis hoc me magis accuſatorie, quam libere dixiſſe arbitretur. Si iſtas litteras nō decreto decumanorum magiſtri remouiſſent, tantum poſſem in te dicere, quantum in litteris inueniſſem: nunc, decreto iſto facto, litterisq. remotis, tantum mihi licet dicere, quantum poſſum; tantum iudici ſuſpicari, quantum uelit. dico, te maximum pondus auri, argenti, eboris, purpurae, plurimam ueſtem Melitenſem, plurimam ſtragulam, multam Deliacam ſupellectilem, plurima uaſa Corinthia, magnum numerum frumenti, uim mellis maximam Syracuſis exportaſſe; his pro rebus, quod portorium non eſſet datum, litteras ad ſocios miſiſſe L. Canuleium, qui in portu operas daret. ſatis ne magnum hoc crimen uidetur? nullum, opinor, maius. quid defendet Hortenſius? poſtulabit, ut litteras Canuleij proferam? crimen huiuſmodi, niſi litteris confirmetur, inane eſſe dicet? clamabo, litteras remotas eſſe de medio decreto ſociorum erepta mihi eſſe iſtius indicia, ac monumēta furtorum. aut hoc contendat numquā̄ eſſe factum: aut omnia tela excipiat, neceſſe eſt. negas eſſe factum? placet mihi iſta defenſio: deſcendo: aequa enim condicio, aequumq. certamen proponitur. producam teſtes, & producam plures eodem tempore. quoniam tum, cum actum eſt, una fuerunt, nunc quoque*

*una*

*una ſunt. cum interrogabuntur, obligentur non ſolum iuriſiurãdi, atque exiſtimationis periculo, ſed etiam communi inter ſe conſcientia. ſi planum fit, hoc ita, quemadmodum dico, eſſe factum: non poteris dicere Hortenſi, nihil in iſtis fuiſſe litteris, quod Verrem laederet. non modo id non dices, ſed ne illud quidem tibi dicere licebit, tantum, quantum ego dicam, non fuiße. ergo hoc ueſtro conſilio, & gratia perfeciſtis, ut, quemadmodum paullo ante dixi, & mihi ſumma facultas ad accuſandum daretur, & iudicibus libera poteſtas ad credendum. quod cum ita ſit, nihil fingam tamen, meminero me non ſumpſiſſe, quẽ accuſarem, ſed recepiſſe, quos defenderem; uos ex me cauſſam nõ a me prolatam, ſed ad me delatam audire oportere; me Siculis ſatis eſſe facturum, ſi, quae cognoui in Sicilia, quae accepi ab ipſis, diligenter expoſuero; populo R. ſi nullius uim; nullius potentiam pertimuero; uobis, ſi facultatem uere, atque honeſte iudicandi fide, & diligentia mea fecero; mihi in eo, ſi ne minimum quidem de eo curriculo uitae, quod mihi ſemper propoſitum fuit, deceſſero. Quapropter nihil eſt, quod metuas, ne quid mecum fingam: etiam, quod laetere, habes. multa enim, quae ſcio abs te eſſe commiſſa, quod aut nimium turpia, aut parum credibilia ſunt, praetermittam: tantum agam de hoc toto nomine ſocietatis: &, ut uerum ſcire poſſitis; quaeram, decretum ne ſit. cum id inuenero; quaeram, remotae ne ſint litterae. cum id quoque cõſtabit; uos iam, me tacito, intelligetis, ſi illi, qui hoc iſtius cauſ-*

*ſa decreuerunt, equites R. nunc ijdem in eum iudices eſſent, an non iſtum ſine dubio condemnarent, de quo litteras eas, quae iſtius furta indicarent, & ad ſe miſſas, & ſuo decreto remotas ſcirent eſſe? quem igitur ab ijs equitibus R. qui iſtius cauſſa cupiunt omnia, qui ab eo benigniſſime tractati ſunt, condemnari neceſſe eſſet; is a uobis, iudices, ulla ui, aut ratione abſolui poteſt? ac ne forte ea, quae remota de medio, atque erepta uobis ſunt, omnia ita condita fuiße, atque ita abdite latuiſſe uideantur, ut hac diligentia, quam ego a me exſpectari maxime puto, nihil horum inueſtigari, nihil aſſequi potuerit: quae conſilio aliquo, aut ratione inueniri potuerunt, inuenta ſunt, iudices: manifeſtis in rebus hominem iam teneri uidebitis. nam quod in publicanorum cauſſis uel plurimum aetatis meae uerſor, uehementerq. illum ordinem obſeruo; ſatis commode mihi uideor eorum conſuetudinem uſu, tractandoq. cognouiſſe. itaque, ut hoc comperi, remotas eſſe litteras ſocietatis; habui rationem annorum, per quos iſte in Sicilia fuiſſet: deinde quaeſiui, quod erat inuentu facillimum, qui per eoſdem annos magiſtri iſtius ſocietatis fuiſſent. ſciebam enim hanc magiſtrorum, qui tabulas haberent, conſuetudinem eſſe, ut, cum tabulas nouo magiſtro traderent, exempla litterarum ipſi habere non nollent. itaque ad L. Vibium, equitem R. uirum primarium, quem reperiebam magiſtrum fuiſſe eo ipſo anno, qui mihi maxime quaerendus erat, primum ueni. ſane homini praeter opinionem improuiſo incidi.*

*ſcrutatus*

*ſcutatus ſum quae potui, & quaeſiui omnia: inueni duos ſolos libellos ab L. Canuleio miſſos ſocijs ex portu Syracuſis, in quibus erat ratio ſcripta menſium complurium, rerum exportatarum iſtius nomine ſine portorio: itaque obſignaui ſtatim. nec erant haec ex eo genere, quod ego maxime genus ex ſociorum litteris reperire cupiebam. uerum tãtum inueni, iudices, quod apud uos quaſi exempli cauſſa proferre poſsũ. ſed tamen quidquid erit in his libellis, quantulumcũque uidebitur eſſe, hoc quidem certe manifeſtũ erit. de ceteris ex hoc coniecturam facere debebitis. Recita mihi, quaeſo, hunc primum libellum, deinde illum alterum.* LIBELLVS CANVLEII. *Iam non quaero, unde* C C C C *amphoras mellis habueris, unde tantam Melitenſem ueſtem, unde quinquaginta tricliniorum lectos, unde tot candelabra: non, inquam, iam quaero, unde haec habueris; ſed, quo tibi tantum opus fuerit, id quaero. mitto de melle: ſed tantum ne Melitenſium, quaſi etiam amicorum uxores, tantum lectorum, quaſi etiam omnium iſtorum uillas ornaturus eſſes? cum haec paucorum menſium ratio in his libellis ſit, facite ut uobis triennij totius ueniat in mentem. ſic contendo, ex his paruis libellis apud unum magiſtrum ſocietatis repertis uos iam cõiectura aſſequi poſſe, cuiuſmodi praedo iſte in illa prouincia fuerit, quam multas cupiditates, quam uarias, quam infinitas habuerit, quantam pecuniã non ſolũ numeratam, uerum etiam huiuſcemodi in rebus poſitam confecerit. quae nobis alio loco planius expli-*

 *cabuntur.*

*cabuntur: nunc hoc attendite. His exportationibus, quae recitatae ſunt, ſcribit HS LX ſocios perdidiſſe ex uiceſima portorij Syracuſis. pauculis igitur menſibus, ut hi puſilli & contempti libelli indicant, fur ta praetoris, quae eſſent HS duodecies, ex uno opido ſolo exportata ſunt. cogitate nunc, cum illa ſit haec inſula, quae undique exitus maritimos habeat, quid ex ceteris locis exportatum putetis, quid Agrigento, quid Lilybaeo, quid Panormo, quid Thermis, quid Haleſa, quid Catina, quid ex ceteris opidis, quid uero Meſſana, quem iſte ſibi locum maxime tutum arbitrabatur, ubi animo ſemper ſoluto, liberoq. erat, quod ſibi iſte Mamertinos delegerat, ad quos omnia, quae aut diligentius ſeruanda, aut occultius exportanda erant, deportaret. his inuentis libellis, ceteri remoti, & diligentius ſunt reconditi. nos tamen, ut omnes intelligant hoc nos ſine cupiditate agere, his ipſis libellis contenti ſumus. nunc ad ſociorum tabulas accepti & expenſi, quas remouere honeſte nullo modo potuerunt, & ad amicum tuum Carpinatium reuertemur. Inſpiciebamus Syracuſis a Carpinatio confectas tabulas ſocietatis, quae ſignificabant, multis nominibus eos homines uerſuram a Carpinatio feciſſe, qui pecuniam Verri dediſſent. erit uobis luce clarius, iudices, cum eos ipſos produxero, qui dederunt. intelligetis enim, illa tempora, per quae, cum eſſent in periculo, pretio ſeſe redemerunt, cum ſocietatis tabulis non ſolum conſulibus, uerum etiam menſibus conuenire. Cum haec maxime cognoſceremus, & iam*

in

*in manibus tabulas haberemus; repente aſpicimus lituras eiuſmodi, quaſi quaedam uulnera tabularum recentia. ſtatim ſuſpicione offenſi, ad ea ipſa nomina oculos, animumq. tranſtulimus. erant acceptae pecuniae a C. Verrutio, ſic tamen, ut uſque alterum, r, litterae conſtarent integrae, reliquae omnes eſſent in litura. alterum, tertium, quartum, per multa erant eiuſmodi nomina. cum manifeſta res, cum flagitioſa tabularum, atque inſignis turpitudo teneretur, quaerere incepimus de Carpinatio, quiſnam eſſet is Verrutius, quicum tantae pecuniae rationem haberet. haerere homo, auerſari, rubere. quod lege excipiuntur tabulae publicanorum, quo minus Romam deportentur, ut res quammaxime clara, ac teſtata eſſe poßet; in ius ad Metellum Carpinatium uoco, tabulasq. ſocietatis in forum defero. fit maximus concurſus hominum; &, quod erat Carpinatij nota cum iſto praetore ſocietas, ac feneratio, ſumme exſpectabant omnes, quid in tabulis contineretur. rem ad Metellum defero: me tabulas perſpexiſſe ſociorum: in his tabulis magnam rationem C. Verrutij permultis nominibus eſſe: meq. hoc perſpicere ex conſulum menſiumq. ratione, hunc Verrutium neque ante aduentum C. Verris, neque poſt deceſſionem quidquam cum Carpinatio rationis habuiße. poſtulo, mihi reſpondeat, qui ſit iſte Verrutius, mercator, an arator, an pecuniarius? in Sicilia ſit, an deceſſerit? clamare omnes ex conuentu, neminem umquam ex Sicilia fuiße Verrutium. ego inſta-*

*re,ut mihi reſponderet, ubi eſſet? quis eſſet? unde eſſet? cur ſeruus ſocietatis, qui tabulas, confecerit, ſemper in Verrutij nomine certo ex loco mendoſus eſſet? atque haec poſtulabam, non quo illum cogi putarem oportere, ut ea mihi reſponderet inuitus; ſed ut omnibus iſtius furta, illius flagitium, utriuſque audacia perſpicua eſſe poſſet. itaque illum iniuriae metu, conſcientiaq. peccati mutum, atque exanimatum, ac uix uiuum relinquo: tabulas in foro ſumma hominum frequentia exſcribo: adhibentur in exſcribendo de conuentu uiri primarij: litterae, lituraeq. omnes aſſimulatae, expreſſae, de tabulis in libros transferuntur. haec omnia ſumma cura, & diligentia recognita, & collata, & ab hominibus honeſtiſſimis obſignata ſunt. Si Carpinatius tum mihi reſpondere noluit; reſponde mihi nunc tu Verres, quem eſſe hunc tuum paene gentilem Verrutium putes. fieri non poteſt, ut quem uideo te praetore in Sicilia fuiſſe, & quem ex ipſa ratione intelligo locupletem fuiſſe, eum tu in tua prouincia non cognoris. atque adeo, hoc ne longius, aut obſcurius eſſe poſſit, procedite in medium, explicate deſcriptionem, imaginemq. tabularum; ut omnes mortales iſtius auaritiae non iam ueſtigia, ſed ipſa cubilia uidere poſſint. Videtis Verrutium? uidetis primas litteras integras? uidetis extremam partem nominis, caudam illam Verris, tamquam in luto, demerſam eſſe in litura? ſic habent ſe tabulae, iudices, ut uidetis. quid exſpectatis? quid quaeritis amplius? tu ipſe Verres quid ſedes? quid moraris?*

*raris?nam aut exhibeas nobis Verrutium,neceſſe eſt, aut te eſſe Verrutium fateare. Laudantur oratores ueteres, Craſſi illi, & Antonij, quod crimina diluere dilucide, quod copioſe reorum cauſſas defendere ſolebant.nimirum illi non ingenio ſolum his patronis, ſed fortuna etiam praeſtiterunt. nemo enim tunc ita peccabat, ut defenſioni locum non relinqueret: nemo ita uiuebat, ut nulla eius uitae pars ſummae turpitudinis eſſet expers: nemo ita in manifeſto peccato tenebatur, ut, cum impudens fuiſſet in facto, tum impudentior uideretur, ſi negaret. nunc uero quid faciat Hortenſius?auaritiae ne crimina frugalitatis laudibus deprecetur? at hominem flagitioſiſſimum, libidinoſiſſimum,nequiſſimumq.defendit.An ab hac eius infamia nequitiae ueſtros animos in aliam partem fortitudinis commemoratione traducat? at homo inertior, ignauior, magis uir inter mulieres nequam, impura inter uiros muliercula, proferri non poteſt. At mores commodi. quis contumacior? quis inhumanior? quis ſuperbior? At haec ſine cuiuſquam malo. quis acerbior? quis inſidioſior? quis crudelior umquam fuit? In hoc homine, atque in eiuſmodi cauſſa quid facerent omnes Craſſi,& Antonij,tantum,opinor, Hortenſi ad hanc cauſſam non accederent; ne in alterius impudentia ſui pudoris exiſtimationem amitterent. liberi enim ad cauſſae, ſolutiq. ueniebant; neque committebant, ut ſi impudentes in defendendo eſſe noluiſſent, ingrati in deſerendo exiſtimarentur.*

# ACTIONIS. IV. IN C. VERREM

## LIBER. III

## ORATIO. IIX.

OMNES, *qui alterum, iudices, nullis im pulſi inimicitijs, nulla priuatim laeſi iniuria, nullo praemio adducti, in iudicium reip. cauſſa uocant, prouidere debent, non ſolum quid oneris in praeſentia tollant, ſed etiam quãtum in omnem uitam negotij ſuſcipere conentur. legem enim ſibi ipſi indicunt innocentiae, continentiae, uirtutumq. omnium, qui ab altero rationem uitae repoſcunt, atque eo magis, ſi id, ut ante dixi, faciunt nulla re commoti alia, niſi utilitate communi. nam qui ſibi hoc ſumpſit, ut corrigat mores aliorum, ac peccata reprehendat; quis huic ignoſcat, ſi qua in re ipſe ab religione officij declinarit? quapropter hoc etiam magis ab omnibus eiuſmodi ciuis laudandus, ac diligendus eſt, qui non ſolum reip. ciuem improbum remouet, uerum etiam ſe ipſum eiuſmodi fore profitetur, ac praeſtat, ut ſibi non modo communi uoluntate uirtutis, atque officij, ſed etiam ut quadam magis neceſſaria ratione recte ſit, honeſteq. uiuendum. ita hoc, iudices, ex homine clariſſimo, atque eloquentiſſimo L. Craſſo ſaepe auditum eſt, cũ ſe nullius rei tam paenitere diceret, quam quod C. Carbonem umquam in iudicium uocauiſſet. minus enim liberas omnium uoluntates rerum habebat, & uitam ſuam pluribus, quam uellet, obſeruari oculis arbitrabatur. atque*

*ille*

*ille ijs praeſidijs ingenij, fortunaeq. munitus, tamen hac cura continebatur, quam ſibi, non dum confirmato conſilio, ſed ineunte aetate ſuſceperat. quo minus etiam perſpicitur eorum uirtus, & integritas, qui ad hanc rem adoleſcentuli, quam qui iam firmata aetate deſcendunt. illi enim, ante quam potuerunt exiſtimare, quanto liberior uita ſit eorum, qui neminem accuſarint, gloriae cauſſa, atque oſtentationis accuſant: nos, qui iam, & quid facere, & quantulum iudicare poſſemus, oſtendimus, niſi facile cupiditates noſtras teneremus, numquã ipſimet nobis praecideremus iſtam licentiam, libertatemq. uiuendi. atque hoc ego plus oneris habeo, quam qui ceteros accuſarunt: (ſi onus eſt id appellandum, quod cum laetitia feras, ac uoluptate) uerumtamen hoc ego amplius ſuſcepi, quam ceteri, quod ita poſtulatur ab omnibus, ut ab ijs ſe abſtincant maxime uitiis, in quibus alterum reprehenderunt. furem aliquem, aut rapacem accuſaris: uitanda tibi ſemper erit omnis auaritiae ſuſpicio. maleficum quempiam adduxeris, aut crudelem: cauendum erit ſemper, ne qua in re aſperior, aut inhumanior fuiſſe uideare. corruptorem, adulterum: prouidendum diligenter, ne quod in uita ueſtigium libidinis appareat. omnia poſtremo, quae uindicaris in altero, tibi ipſi uehementer fugienda ſunt. etenim non modo accuſator, ſed ne obiurgator quidem ferendus eſt is, qui, quod in altero uitium reprehendit, in eo ipſe deprehenditur. ego in uno homine omnia uitia, quae poſſunt in homine perdito, ne*

*farioq.*

*ſarioq. eſſe, reprehendo; nullum eſſe uitium libidinis, ſceleris, audaciae, quod non in unius iſtius uita perſpicere poſſitis. ego in iſto reo legem hanc, iudices, mihi ſtatuo, uiuendum ita eſſe, ut iſti non modo factis, dictisq. omnibus, ſed etiam oris, oculorumq. illa contumacia, ac ſuperbia, quam uidetis, diſſimillimus eſſe, ac ſemper fuiſſe uidear. patior non moleſte, iudices, eam uitam, quae mihi ſua ſponte antea iucunda fuerit, nunc iam mea lege, & condicione neceſſariam quoque futuram. Et in hoc homine ſaepe a me quaeris, Hortenſi, quibus inimicitijs, aut qua iniuria adductus ad accuſandum deſcenderim? mitto iam rationem officij mei, neceſſitudinisq. Siculorum: de ipſis tibi inimicitijs reſpondeo. an tu maiores ullas inimicitias putas eſſe, quam contrarias hominum ſententias, ac diſſimilitudines ſtudiorum, & uoluntatum? fidem ſanctiſſimam in uita qui putat, poteſt ei non inimicus eſſe, qui quaeſtor conſulem ſuum, conſilijs commiſſis, pecunia tradita, rebus omnibus creditis, ſpoliare, relinquere, prodere, oppugnare auſus ſit? pudorem, & pudicitiam qui colit, poteſt animo aequo iſtius quotidiana adulteria, meretriciam diſciplinam, domeſticum lenocinium uidere? qui religiones deorum immortalium retinere uult, ei, qui fana ſpoliarit omnia, qui ex tenſarum orbitis praedari ſit auſus, inimicus non eſſe qui poteſt? qui iure aequo omnes putat eſſe oportere, is tibi non infeſtiſſimus ſit, cum cogitet uarietatem, libidinemq. decretorum tuorum? qui ſociorum iniurijs, prouinciarumq. incōmodis doleat,*

*is*

*is in te non expilatione Aſiae, uexatione Pāphyliae, ſqualore, & lacrymis Siciliae concitetur? qui ciuium R. iura, ac libertatem ſanctam apud omnes haberi uult, is non tibi plus etiam, quam inimicus, eſſe debeat, cum tua uerbera, cum ſecures, cum cruces ad ciuium R. ſupplicia fixas recordetur? an, ſi qua in re contra rem meam decreſſet aliquid iniuria, iure me ei inimicum eſſe arbitrarere: cum omnia contra omnium bonorum rem, cauſſam, rationem, utilitatem, uoluntatemq. fecerit, quaeris cur ei ſim inimicus, cui populus R. infeſtus ſit? qui praeſertim plus etiam, quam pars uirilis poſtulat, pro uoluntate populi R. oneris, ac muneris ſuſcipere debeam. Quid illa, quae leuiora uidentur eſſe, non cuiuſuis animum poſſunt mouere? quod ad tuam ipſius amicitiam, ceterorumq. omnium maiorum, atque nobilium faciliorem aditum iſtius habet nequitia, & audacia, quam cuiuſquam noſtrum uirtus, & integritas. odiſtis hominum nouorum induſtrias: deſpicitis eorum frugalitatem: pudorem contemnitis: ingenium uero, & uirtutem depreſſam, extinctamq. cupitis: Verrem amatis. ita credo, ſi non uirtute, non induſtria, non innocentia, nō pudore, non pudicitia, at ſermone, at litteris, at humanitate eius delectamini. nihil horum eſt: contraq. ſunt omnia cum ſummo dedecore, ac turpitudine, tum ſingulari ſtultitia, atque inhumanitate oblita. Huic homini ſi cuius domus patet, utrum ea patere, an hiare, ac poſcere aliquid uidetur? hunc ueſtri ianitores, hunc cubicularij diligunt:*

*hunc liberti ueſtri, hunc ſerui, ancillaeq. amant: hic cum uenit, extra ordinem uocatur: hic ſolus introducitur, ceteri ſaepe frugaliſſimi homines excluduntur. ex quo intelligi poteſt, eos uobis eſſe cariſſimos, qui ita uixerunt, ut ſine ueſtro praeſidio ſalui eſſe nõ poſſint. Quid? hoc cuiquam ferendum putatis eſſe, nos ita uiuere in pecunia tenui, ut prorſus nihil acquirere uelimus, ut dignitatem noſtram, populiq. R. beneficia non copijs, ſed uirtute tueamur; iſtum rebus omnibus undique ereptis impune eludentem circumfluere, atque abundare? huius argento domos ueſtras, huius ſignis, & tabulis forum, Comitiumq. ornari? praeſertim cum uos ueſtro marte his rebus omnibus abundetis. Verrem eſſe, qui ueſtras uillas ſuis manubijs ornet? Verrem eſſe, qui cum L. Mummio certet? ut plures hic ſociorum urbes, quam ille hoſtium, ſpoliaſſe uideatur; plures hic ſolus uillas ornamentis fanorum, quam ille fana ſpolijs hoſtium ornaſſe. & is erit ob eam rem uobis carior ut ceteri libentius ſuo periculo ueſtris cupiditatibus ſeruiant? uerum haec dicentur alio loco, & dicta ſunt: nunc proficiſcemur ad reliqua; ſi pauca ante erimus a uobis, iudices, deprecati. Superiore omni oratione perattentos ueſtros animos habuimus. id fuit nobis gratum admodum, ſed multo erit gratius, ſi reliqua uoletis attendere: propterea quod in his omnibus, quae antea dicta ſunt, erat quaedam ex ipſa uarietate, ac nouitate rerum, ac criminum delectatio: nunc tractare cauſſam inſtituimus frumentariam, quae magnitu-*

dine

*dine iniuriae fere criminibus ceteris antecellit, iucun ditatis in agendo, & uarietatis minus habebit. ueſtra autem auctoritate, & prudentia digniſſimum eſt, iudices, in audiendo diligentiam non minus religioni tribuere, quam uoluptati. In hac cauſſa frumentaria cognoſcenda, haec uobis proponite, iudices, uos de rebus fortunisq. Siculorum omnium, de ciuium R. qui arant in Sicilia, bonis, de uectigalibus a maioribus traditis, de uita uictuq. populi R. cognituros: quae ſi magna, atque adeo maxima uobis uidentur; quam uarie, & quam copioſe dicantur, exſpectare nolite. Neminem ueſtrum praeterit, iudices, omnem utilitatem, oportunitatemq. prouinciae Siciliae, quae ad commoda populi R. adiuncta ſit, conſiſtere in re frumentaria maxime: in ceteris rebus adiuuamur ex illa prouincia, hac uero alimur, ac ſuſtinemur. ea cauſſa tripartita, iudices, erit in accuſatione. primum enim de decumano, deinde de empto dicemus frumento, po ſtremo de aeſtimato. Inter Siciliam, ceterasq. prouincias, iudices, in agrorum uectigalium rationibus hoc intereſt, quod ceteris aut impoſitum uectigal eſt certum, quod ſtipendiarium dicitur, ut Hiſpanis, & pleriſque Poenorum, quaſi uictoriae praemium, ac poena belli; aut cenſoria locatio conſtituta eſt, ut Aſiae lege Sempronia. Siciliae ciuitates ſic in amicitiam, fidemq. recepimus, ut eodem iure eſſent, quo fuiſſent; eadem condicione populo R. parerent, qua ſuis antea paruiſſent. perpaucae Siciliae ciuitates ſunt bello a maioribus noſtris ſubactae: quarum ager*

cum

*cum eſſet publicus populi R. factus, tamen illis eſt red ditus. is ager a cenſoribus locari ſolet. foederatae ci uitates duae ſunt, quarũ decumae uenire non ſoleant, Mamertina, & Taurominitana. quinque praeterea ſine foedere immunes ciuitates, ac liberae, Centuripina, Haleſina, Segeſtana, Halycienſis, Panormitana. praeterea, omnis ager Siciliae ciuitatum decumanus eſt, itemq. ante imperium populi R. ipſorum Siculorum uoluntate, & inſtitutis fuit. uidete nunc maiorum ſapientiam: qui, cum Siciliam tam opurtunum ſubſidium belli, atque pacis ad remp. adiunxiſſent, tanta cura Siculos tueri, & retinere uoluerunt, ut non modo eorum agris uectigal nouum nullum imponerent, ſed ne legem quidem uenditionis decumarum, ne ue uendundis aut tempus, aut locum commutarent, ut certo tempore anni, ut ibidem in Sicilia, denique ut lege Hieronica uenderent. uoluerunt eos in ſuis rebus ipſos intereſſe, eorum animos non modo lege noua, ſed ne nomine quidem legis nouo commoueri. ita decumas lege Hieronica ſemper uendendas cenſuerunt, ut iis iucundior eſſet muneris illius functio, ſi eius regis, qui Siculis cariſſimus fuit, non ſolum inſtituta commutato imperio, uerum etiam nomen maneret. hoc iure ante Verrem praetorem Siculi ſemper uſi ſunt. hic primus inſtituta omnium, conſuetudinem a maioribus traditam, condicionem amicitiae, ius ſocietatis conuellere, & com mutare auſus eſt. qua in re primum illud reprehendo, & accuſo, cur in re tam ueteri, tam uſitata quid*

*quam*

*quam noui feceris? ingenio aliquid aſſecutus es? tot homines ſapientiſſimos, qui illam prouinciam ante te tenuerunt, prudentia, conſilioq. uiciſti? eſt tuum, eſt ingenij, prudentiaeq. tuae. do hoc tibi, & concedo: ſcio te Romae, cum praetor eſſes, edicto tuo poſſeſſiones hereditatum ad alienos, a primis heredibus ad ſecundos, a legibus ad libidinem tuam tranſtuliſſe: ſcio te edicta ſuperiorum omnium correxiſſe, & poſſeſſiones hereditatum non ſecundum eos, qui proferrent, ſed ſecundum eos, qui dicerent teſtamentum factum, dediſſe: easq. res nouas, abs te prolatas, & inuentas, magno tibi quaeſtui fuiſſe ſcio: eundemq. te memini cenſorias quoque leges in ſartis tectis exigendis tollere, & commutare; ne is redimeret, cuia res eſſet; ne pupillo tutores, propinquiq. conſulerent, quo minus fortunis omnibus euerteretur; exiguam diem praefinire operi, qua ceteros ab negotio excluderes, cum ipſe in tuo redemptore nullam certam diem obſeruares. quamobrem nouam legem te in decumis ſtatuiſſe non miror, hominem in edictis praetorijs, in cenſorijs legibus tam prudentem, tam exercitatum. non, inquam, miror, te aliquid excogitaſſe: ſed, quod tua ſponte, iniuſſu populi, ſine ſenatus auctoritate iura prouinciae Siciliae mutaris, id reprehendo, id accuſo. L. Octauio & C. Cottae coſ. ſenatus permiſit, ut uini, & olei decumas, & frugum minutarum, quas ante quaeſtores in Sicilia uendere conſueſſent, Romae uenderent, legemq. his rebus, quam ipſis uideretur, edicerent. cum*

*locatio fieret, publicani poſtularunt, quaſdam res ut ad legem adderent, neque tamen a cenſorijs ceteris legibus recederent. contradixit is, qui caſu tum Romae fuit, tuus hoſpes, Verres, hoſpes, inquam, & familiaris tuus, Sthenius hic Thermitanus. cenſores cauſſam cognouerunt: cum uiros primarios, atque ampliſſimos ciuitatis multos in conſilium aduocaſſent, de conſilij ſententia pronunciarunt, ſe lege Hieronica uendituros. ita ne uero? prudentiſſimi uiri ſumma auctoritate praediti, quibus ſenatus legum dicendarum in locandis uectigalibus omnem poteſtatem permiſerat, populuſq. R. idem iuſſerat; Siculo uno recuſante, cum amplificatione uectigalium nomen Hieronicae legis mutare noluerunt: tu, homo minimi conſilij, nullius auctoritatis, iniuſſu populi, ac ſenatus, tota Sicilia recuſante, cum maximo detrimento, atque adeo exitio uectigalium totam Hieronicam legem ſuſtuliſti. at quam legem corrigit, iudices, atque adeo totam tollit? acutiſſime, ac diligentiſſime ſcriptam; quae omnibus cuſtodijs ſubiectum aratorem decumano tradit; ut neque in ſegetibus, neque in areis, neque in horreis, neque in amouendo, neque in aſportando frumento grano uno poſſet arator ſine maxima poena fraudare decumanum. ſcripta lex ita diligenter eſt, ut eum ſcripſiſſe appareat, qui alia uectigalia non haberet; ita acute, ut Siculum; ita ſeuere, ut tyrannum. qua lege Siculis tamen arare expediret. nam ita diligenter conſtituta ſunt iura decumani, ut tamē*

*ab*

*ab inuito aratore plus decuma non poſſit auferri. cũ haec eſſent ita conſtituta, Verres tot annis, atque adeo ſaeculis inuentus eſt, qui haec non commutaret, ſed euerteret, eaq. quae iam diu ad ſalutem ſociorum, utilitatemq. reip. compoſita, comparataq. eſſent, ad ſuos improbiſſimos quaeſtus conuerteret: qui primum certos inſtituerit, nomine decumanos, re uera miniſtros, ac ſatellites cupiditatum ſuarum: per quos oſtendam ſic prouinciam per triennium uexatam, atque uaſtatam, iudices, ut eam multis annis, multorum innocentia, ſapientiaq. recreare nequeamus. Eorum omnium, qui decumani uocabantur, princeps erat Q. ille Apronius, quem uidetis: de cuius improbitate ſingulari grauiſſimarum legationum querimonias audiſtis. aſpicite, iudices, uultum hominis, & aſpectum; & ex ea contumacia, quam hic in perditis rebus retinet, illos eius ſpiritus Sicilienſes quos fuiſſe putetis, cogitate, ac recordemini. hic eſt Apronius, quem in prouincia tota Verres, cum undique nequiſſimos homines conquiſiſſet, & cum ipſe ſecum ſui ſimiles duxiſſet non parum multos, nequitia, luxuria, audacia ſui ſimillimum iudicauit. itaque iſtos inter ſe perbreui tempore non res, non ratio, non commendatio aliqua, ſed ſtudiorum turpitudo, ſimilitudoq. coniunxit. Verris mores improbos, impuroſq. noſtis: fingite uobis, ſi poteſtis, aliquem, qui in omnibus iſti rebus par ad omnium flagitiorum nefarias libidines eſſe poſſit: is erat Apronius ille: qui, ut ipſe non*

*ſolum uita, ſed etiam corpore, atque ore ſignificat, im menſa aliqua uorago eſt, aut gurges uitiorum, turpitudinumq. omnium. hunc in omnibus ſtupris, hunc in fanorum expilationibus, hunc in impuris conuiuijs principem adhibebat: tantamq. habebat morum ſimilitudo coniunctionem, atque concordiam, ut Apronius, qui alijs inhumanus, ac barbarus, iſti uni commodus, ac diſertus uideretur; ut, quem omnes odiſſent, neque uidere uellent, ſine eo iſte eſſe non poſſet; ut, cũ alij ne conuiuijs quidem ijſdem, quibus Apronius, hic ijſdem etiam poculis uteretur; poſtremo ut odor Apronij teterrimus oris, & corporis, quem, ut aiunt, ne beſtiae quidem ferre poſſent, uni iſti ſuauis, & iucundus uideretur. ille erat in tribunali proximus, in cubiculo ſocius in conuiuio dominus, ac tum maxime, cum, accubante praetextato praetoris filio, in conuiuio ſaltare nudus coeperat. hunc, uti dicere inſtitui, principem Verres ad euertendas fortunas aratorum, uexandas, diripiendasq. eſſe uoluit: huius audaciae, nequitiae, crudelitati fideliſſimos ſocios optimosq. ciues ſcitote hoc praetore traditos, iudices, atque addictos fuiſſe, nouis inſtitutis, et edictis, tota Hieronica lege, quemadmodum antea dixi, reiecta, et repudiata. primum edictũ, iudices, audite praeclarum: Quantũ decumanus edidiſſet aratorem ſibi decumae dare oportere, ut tantum arator decumano dare cogeretur. quo modo? quantum popoſcerit Apronius, dato. quid eſt hoc? utrum, praetoris inſtitutum in ſocios, an in hoſtes uictos inſani edictũ,*

*atque imperium tyranni? ego tantum dem, quantum ille popoſcerit? poſcet omne, quantum exarauero. quid omne? immo plus etiam, inquit, ſi uolet. quid tum? quid cenſes? aut dabis, aut, contra edictum feciſſe. damnabere. per deos immortales, quid, quid eſt hoc? uerißimile enim non eſt. ſic mihi perſuadeo, iudices; tametſi omnia in iſtum hominem conuenire putetis, tamen hoc uobis falſum uideri. ego enim, cum hoc tota Sicilia diceret, tamen affirmare non auderem, ſi haec edicta non ex ipſius tabulis totidem uerbis recitare poſſem, ſicuti faciam. Da, quaeſo, ſcribae: recitet ex codice. recita.* EDICTVM. DE. PROFESSIONE. *Negat me recitare totum: nam id nutu ſignificare uidetur. quid praetereo? an illud, ubi caues tamen Siculis, & miſeros reſpicis aratores? edicis enim, te in decumanum, ſi plura ſuſtulerit, quam debitum ſit, in octuplum iudicium daturum eſſe. nihil mihi placet praetermitti. recita hoc quoque, quod poſtulat, totũ, recita.* EDICTVM. DE. IVDICIO. IN. OCTVPLVM. *Iudicio ut arator decumanum perſequatur? miſerũ, atque iniquum, ex agro homines traduci in forũ, ab aratro ad ſubſellia, ab uſu rerum ruſticarũ ad inſolitam litem, atque iudicium. cum omnibus in alijs uectigalibus, Aſiae, Macedoniae, Hiſpaniae, Galliae, Africae, Sardiniae, ipſius Italiae, qua uectigalia ſunt, cũ in his, inquam, rebus omnibus publicanus petitor, ac pignerator, non ereptor, neque poſſeſſor ſoleat eſſe; tu de optimo, de iuſtißimo, de honeſtißimo genere hominum, hoc eſt, de aratoribus, ea iura cõſtitue-*

*bas,quae omnibus aliјs eſſent cõtraria? utrum eſt aequius,decumanum petere,an aratorẽ repetere? iudiciũ integra re,an perdita fieri? eum,qui manu quaeſierit, an eum, qui digito licitus ſit, poſſidere? quid, qui in ſingulis iugis arant, qui ab opere ipſi non recedunt, quo in numero magnus ante te praetorem numerus, magna multitudo Siculorum fuit, quid facient? cum dederint Apronio,quod popoſcerit,relinquent arationes? relinquent larem familiarem ſuum? uenient Syracuſas? ut te praetore, uidelicet aequo iure, Apronium,delicias, ac uitam tuam, iudicio recuperatorio perſequantur. uerum eſto: reperietur aliquis fortis, experiens arator: qui cum tantum dederit decumano, quantum ille deberi dixerit, iudicio repetat, & poenam octupli perſequatur. exſpecto uim edicti,ſeueritatem praetoris: faueo aratori: cupio octupli damnari Apronium. quid tandem poſtulat arator? nihil,niſi ex edicto iudicium in octuplum. quid Apronius? non recuſat. quid praetor? iubet recuperatores reіјcere. decurias ſcribamus. quas decurias? de cohorte mea reіјcies, inquit. quid? iſta cohors quorum hominum eſt? Voluſii aruſpicis, & Corneliј medici, & horum canum, quos tribunal meum uides lambere. nam de conuentu nullum umquam iudicem, nec recuperatorem dedit: iniquos decumanis omnes dicebat eſſe, qui unam agri glebam poſſiderent. ueniendum erat ad eos contra Apronium, qui non dum etiam Aproniani conuiuiј crapulam exhalaſſent. o praeclarum, & commemorandum*

*randum*

*randum iudicium: o ſeuerum edictum: o tutum perfugium aratorum. atque ut intelligatis, cuiuſmodi iſta iudicia in octuplum, cuiuſmodi iſtius de cohorte recuperatores exiſtimati ſint; ſic attendite. Ecquem putatis decumanum, hac licentia permiſſa, ut tantum ab aratore, quantum, popoſciſſet, auferret, plus, quam deberetur, popoſciſſe? conſiderate cum ueſtris animis uoſmet ipſi, ecquem putetis: praeſertim cum id non ſolum ſine auaritia, ſed etiam impudentia accipere potuerit. multos, neceſſe eſt. at ego omnes dico plus, quam decumas, abſtuliſſe. cedo mihi unum ex triennio praeturae tuae, qui octupli damnatus ſit. damnatus? immo uero in quem iudicium ex edicto tuo poſtulatum ſit. nemo erat uidelicet aratorum, qui iniuriam ſibi factam queri poſſet: nemo decumanorum, qui grano amplius, ſibi quam deberetur, deberi profeſſus eſſet. immo uero contra, rapiebat, & aſportabat, quantum a quoque uolebat, Apronius: omnibus autem locis aratores ſpoliati, ac uexati querebantur: neque tamen ullum iudicium reperietur. quid eſt hoc? uiri fortes, honeſti, gratioſi, tot Siculi, tot equites R. ab homine nequiſſimo, ac turpiſſimo laeſi, poenam octupli, ſine ulla dubitatione commiſſam, non perſequebantur? quae cauſſa? quae ratio eſt? una illa, iudices, quam uidetis: quod ultro etiam illuſos ſe, & irriſos ab iudicio diſceſſuros uidebant. etenim quod eſſet iudicium, cum e Verris turpiſſimo, flagitioſiſſimoq. comitatu tres recuperatorum nomine aſſediſſent, aſſeclae iſtius, non a patre*

*ei traditi, ſed a meretricula commendati? ageret uidelicet cauſſam arator: nihil ſibi frumenti ab Apronio relictum, bona ſua etiam direpta, ſe pulſatum, uerberatumq. diceret. conferrent uiri boni capita: de comeſſatione loquerentur inter ſe, ac de mulieribus, ſi quas a praetore abeuntes poſſent deprehendere: res agi uideretur. ſurrexiſſet Apronius, noua dignitas publicani, non, ut decumanus, ſqualoris plenus, ac pulueris, ſed unguentis oblitus, uino uigilijsq. languidus: omnia primo motu, ac ſpiritu ſuo, uini, unguenti, corporis odore compleſſet: dixiſſet haec, quae uulgo dicere ſolebat, non ſe decumas emiſſe, ſed bona, fortunasq. aratorum; non ſe decumanum eſſe Apronium, ſed Verrem alterum, dominum illorũm, ac tyrannum. quae cum dixiſſet, illi, uiri optimi, de cohorte iſtius recuperatores, non de abſoluendo Apronio deliberarent, ſed quaererent, quo modo petitorem ipſum Apronio permitterent, ut, quantum uellet, poſceret; quantum popoſciſſet, auferret. Hoc tibi defenſionis ad iudicium tuum comparabas, habuiſſe te edictum, recuperatores daturum in octuplum? ſi mehercule ex omni copia conuentus Syracuſani, ſplẽdidiſſimorum hominum, honeſtiſſimorumque, faceres poteſtatem aratori, non modo reijciendi, ſed etiam ſumendi recuperatores; tamen hoc nouum genus iniuriae ferre nemo poſſet, te, cum tuos omnes fructus publicano tradidiſſes, et rem de manibus amiſiſſes, tum bona tua repetere, ac perſequi lite, atque iudicio. cũ uero uerbo iudicium ſit in edicto, re quidem uera tuorum*

*rum comitum, hominum nequiſſimorum, colluſio cum decumanis ſocijs tuis, atque adeo procuratoribus; tamen audes illius iudicij mentionem facere? praeſertim cum id non modo oratione mea, ſed etiam re ipſa refellatur: cum in tantis incommodis aratorum, iniurijsq. decumanorum nullum ex iſto praeclaro edicto non modo factum, ſed ne poſtulatum quidem iudicium inueniatur. Erit tamen in aratores lenior, quam uidetur. nam qui in decumanos octupli iudicium ſe daturum edixit, idem habuit in edicto, ſe in aratorem in quadruplum daturum. qui hunc audet dicere aratoribus infeſtum, aut inimicum fuiſſe? quanto lenior eſt, quam in publicanum. edixit, ut, quod decumanus edidiſſet ſibi dari oportere, id ab aratore magiſtratus Siculus exigeret. quid dereliquit iudicij, quod in aratorem dari poſſet? Non malum eſt, inquit, eſſe iſtam formidinem, ut, cum exactum ſit ab aratore, tamen, ne ſe commoueat, reliquus metus iudicij ſit. Si iudicio a me uis exigere, remoue Siculum magiſtratum. ſi hanc uim adhibes, quid opus eſt iudicio? quis porro erit, qui non malit decumanis tuis dare quod poſcent, quam ab aſſeclis tuis quadrupli condemnari? Illa uero praeclara eſt clauſula edicti, quod omnium controuerſiarum, quae eſſent in aratorum, et decumanum, ſi uter uolet, edicit ſe recuperatores daturum. Primum, quae poteſt eſſe controuerſia, cum is, qui petere debet, aufert; & cum is, non quantum debetur, ſed quantum commodum eſt, auferat; ille autem, unde ablatum eſt, iudicio ſuum recuperare*

*cuperare*

*euperare nullo modo poteſt? deinde in hoc homo luteus, etiam callidus, ac ueterator eſſe uult, quod ita ſcribit: ſi uter uolet, recuperatores dabo. quam lepide ſe furari putat. utrique facit poteſtatem. ſed utrum ita ſcripſerit; ſi uter uolet, an, ſi decumanus uolet; nihil intereſt. arator enim tuos iſtos recuperatores numquid uolet? Quid? illa cuiuſmodi ſunt, quae ex tempore ab Apronio admonitus edixit? Q. Septitio, honeſtiſſimo homine, equiteq. R. reſiſtente Apronio, & affirmante ſe plus decuma nõ daturum, exoritur peculiare edictum repentinum, ne quis frumentum de area tolleret, antequam cum decumano pactus eſſet. ferebat hanc quoque iniquitatem Septitius, & imbri frumentum corrumpi in area patiebatur: cum illud edictum repente uberrimum, & quaeſtuoſiſſimum naſcitur: ut ante* Kal. *Sext. omnes decumas ad aquam deportatas haberent. hoc edicto nõ Siculi, (nam eos quidem iam ſuperioribus edictis ſatis perdiderat, atque afflixerat) ſed illi ipſi equites R. qui ſuum ius retinere ſe contra Apronium poſſe erant arbitrati, ſplendidi homines, & aliјs praetoribus gratioſi, uincti Apronio traditi ſunt. attendite enim, cuiuſmodi edicta ſunt. Ne tollat, inquit, ex area, niſi erit pactus. ſatis haec magna uis eſt ad inique paciſcendum: malo enim plus dare, quam non mature ex area tollere. at iſta ui Septitium, & non nullos Septitiј ſimiles non coercet: qui ita dicunt: ne tollam potius, quam paciſcar. his hoc apponitur: Deportatum habeas ante* Kal. *Sext. deportabo igitur.*

*Niſi*

*Niſi pactus eris, non commouebis. ſic deportandi dies praeſtituta tollere cogebat ex area: cohibitio tollendi, niſi pactus eſſet, uim adhibebat pactioni, non uoluntatem. Iam uero illud, non ſolum contra legem Hieronicam, nec ſolum contra conſuetudinem ſuperiorum, ſed etiam contra omnia iura Siculorum, quae habent a ſenatu, populoq. R. ne extra ſuum forum uadimonium promittere cogantur, ſtatuit iſte, ut arator decumano, quo uellet decumanus, uadimonium promitteret: ut hic quoque Apronio, cum ex Leontino uſque Lilybaeum aliquem uadaretur, ex miſeris aratoribus calumniandi quaeſtus accederet. quam quam illa fuit ad calumniam ſingulari conſilio reperta ratio, quo edixerat, ut aratores iugera ſationum ſuarum profiterentur. quae res cum ad pactiones iniquiſſimas magnam uim habuit, ſicut oſtendemus, nec ad ullam utilitatem reip. pertimuit, tum uero ad calumnias, in quas omnes inciderent, quos uellet Apronius. ut enim quiſque contra uoluntatem eius dixerat, ita in eum iudicium de profeſſione iugerum poſtulabatur, cuius iudicij metu magnus a multis frumenti numerus ablatus, magnaeq. pecuniae coactae ſunt: non quo iugerum numerum uere profiteri eſſet difficile, aut amplius etiam profiteri: (quid enim in eo periculi eſſe poſſet?) ſed cauſſa erat iudicij formi dandi, quod ex edicto profeſſus non eſſet. iudicium autem quod fuerit iſto praetore, ſi, quae cohors, & qui comitatus fuerit, meminiſtis, ſcire debetis. Quid igitur eſt, quod ex hac iniquitate nouorum edicto-*

*rum*

*rum intelligi uelim, iudices? iniuriam ne factam ſocius? at uidetis. auctoritatem ſuperiorum repudiatam? non audebit negare. tantum Apronium iſto praetore potuiſſe? confiteatur, neceſſe eſt. Sed uos fortaſſe, quod uos lex commonet, id in hoc loco quaeretis, num quas ex hiſce rebus pecunias ceperit. docebo, cepiſſe maximas; omnesq. eas iniquitates, de quibus antea dixi, ſui quaeſtus cauſſa reperiſſe cõuincam; ſi prius illud propugnaculum, quo contra omnes meos impetus uſurum ſe putet, defenſione eius deiecero. Magno, inquit, decumas uendidi. quid ais? an tu decumas, homo audaciſſime, atque amentiſſime, uendidiſti? tu partes eas, quas te ſenatus populusq. R. uoluit, an fructus integros, atque adeo bona, fortunasq. aratorum omnes uendidiſti? ſi palam praeco iuſſu tuo praedicaſſet, non decumas frumenti, ſed dimidias uenire partes; & ita emptores acceſſiſſent, ut ad dimidias partes emendas; ſi pluris uendidiſſes tu dimidias, quam ceteri decumas; cuinam mirum uideretur? quid uero? ſi praeco decumas pronunciauit; re uera, hoc eſt lege, edicto, condicione, plus etiam quam dimidiae uenierunt; tamen hoc tibi praeclarum putabis, te pluris, quod non licebat, quam ceteros, quod oportebat, uendidiſſe? Pluris uendidi decumas, quam ceteri. quibus rebus id aſſecutus es? innocentia? aſpice aedem Caſtoris: deinde, ſi audes, fac mentionem innocentiae. diligentia? codicis lituras tui contemplare in Stheny Thermitani nõmine: deinde aude te dicere diligentem. ingenio? qui*

*teſtes*

teſtes interrogari priore actione nolueris, & ijs taci-
tum os tuum praebere malueris; quamuis & te, &
patronos tuos ingenioſos eſſe dicito. qua re igitur id,
quod ais, aſſecutus es? magna eſt enim laus, ſi ſupe-
riores conſilio uiciſti, poſterioribus exemplum, atque
auctoritatem reliquiſti. tibi fortaſſe idoneus fuit ne-
mo, quem imitarere. at te uidelicet inuentorem re-
rum optimarum, ac principem, imitabuntur omnes.
quis aratorum te praetore decumã dedit? quis duas?
quis non maximo ſe affectum beneficio putauit, cum
tribus decumis pro una defungeretur? praeter pau-
cos, qui propter ſocietatem furtorum tuorum nihil
omnino dederunt. Vide, inter importunitatem tuam,
ſenatusq. bonitatem quid interſit. ſenatus, cum tem
poribus reip. cogitur, ut decernat, ut alterae decu-
mae exigantur, ita decernit, ut pecunia pro his decu-
mis ſoluatur aratoribus; ut, quod plus ſumitur quam
debetur, id emi, non auferri putetur. tu, cum tot de
cumas non S. C. ſed nouis edictis tuis, nefarijsq. in-
ſtitutis exigeres, & eriperes, magnum te feciſſe ar-
bitrabere, ſi pluris uendideris, quam L. Hortenſius,
pater iſtius Q. Hortensij, quam Cn. Pompeius, quam
M. Marcellus: qui ab aequitate, ab lege, ab inſtitutis
non receſſerunt. an tibi unius anni, aut biennij ra-
tio habenda fuit; ſalus prouinciae, commoda rei fru
mentariae, ratio reip. in poſterum fuit negligenda?
cum ita rem conſtitutam accepiſſes, ut & populo R.
ſatis frumenti ex Sicilia ſuppeditaretur, & aratori-
bus tamẽ arare, atque agros colere expediret; quid eſ
feciſti?

*feciſti? quid aſſecutus es? ut praetore te neſcio quid ad decumas accederet, deſerendas arationes, relinquendasq. curaſti. ſucceſſit tibi L. Metellus. tu innocentior, quam Metellus? tu laudis, & honoris cupidior? tibi enim conſulatus quaerebatur, Metello paternus honor, & auitus negligebatur. multo minoris uendidit, non modo quam tu, ſed etiam quam qui ante te uendiderunt. quaero, ſi ipſe excogitare non poterat, quemadmodum quamplurimo uenderet: ne tua quidem recẽtia proximi praetoris ueſtigia perſequi poterat, ut tuis praeclaris, abs te principe inuentis, & excogitatis, edictis, atque inſtitutis uteretur? ille uero tum ſe Metellum minime fore putaſſet, ſi te ulla in re imitatus eſſet. qui ab urbe Roma, quod nemo umquam poſt hominum memoriam fecit, cum ſibi in prouinciam proficiſcendum putaret, litteras ad Siciliae ciuitates miſit, per quas hortatur, & rogat, ut arent, ut ſerant in beneficio populi R. hoc petit aliquanto ante aduentum ſuum: & ſimul oſtendit ſe lege Hieronica uenditurum, hoc eſt in omni ratione decumarum nihil iſti ſimile facturum. atque haec non cupiditate aliqua ſcribit adductus, ut in alienam prouinciam mittat litteras ante tempus, ſed conſilio, ne, ſi tempus ſationis praeteriſſet, granum in prouincia Sicilia nullum haberemus. Cognoſcite Metelli litteras. Recita. Epiſtola L. Metelli. Hae litterae, iudices, L. Metelli, quas audiſtis, hoc, quantum eſt, ex Sicilia frumenti hornotini exarauerunt. glebam commoſſet in agro decumano Siciliae nemo,*

*nemo, ſi Metellus hanc epiſtolam non miſiſſet. quid, Metello diuinitus hoc uenit in mentem, an ab Siculis, qui Romam frequentiſſimi conuenerant, negotiatoribusq. Siciliae doctus eſt? quorum quanti conuentus ad Marcellos, antiquiſſimos Siciliae patronos, quanti ad Cn. Pompeium, conſulem deſignatum, ceterosq. illius prouinciae neceſſarios fieri ſoliti ſint, quis ignorat? quod quidem iudicium nullo umquam de homine factum eſt, ut abſens accuſaretur ab ijs palam, quorum in bona, liberosq. ſummum imperium, poteſtatemq. haberet. tanta uis erat iniuriarum, ut homines quiduis perpeti, quam non de iſtius prauitate, & iniurijs deplorare, & conqueri mallent. quas litteras cum ad omnes ciuitates prope ſuppliciter miſiſſet Metellus, tamen antiquum modum ſationis nulla ex parte exequi potuit. diffugerant enim permultis, id quod oſtendam: non ſolum arationes, ſed etiam ſedes ſuas patrias, iſtius iniurijs exagitati, reliquerant. non mehercule criminis augendi cauſſa dicam, iudices: ſed quem accepi ipſe oculis, animoq. ſenſum, hunc uere apud uos, & ut potero planiſſime exponam. nam cum quadriennio poſt in Siciliam ueniſſem, ſic mihi affecta uiſa eſt, ut eae terrae ſolent, in quibus bellum acerbum, diuturnumq. uerſatum eſt. quos ego campos antea, colleſq. nitidiſſimos, uiridiſſimosq. uidiſſem, hos ita uaſtatos nunc, ac deſertos uidebam, ut ager ipſe cultorem deſiderare, ac lugere dominum uideretur. Herbitenſis ager, Ennenſis, Murgentinus, Aſſorinus, Macharenſis,*

*Agyrinenſis*

*Agyrinenſis ita relictus erat ex maxima parte, ut non ſolum iugerum, ſed etiam dominorum multitudinem quaereremus. Aetnenſis uero ager, qui ſolebat eſſe cultiſſimus, & quod caput eſt rei frumentariae, campus Leontinus, cuius antea ſpecies haec erat, ut, cum obſitum uidiſſes, annonae caritatem non uererere, ſic erat deformis, atque horridus, ut in uberrima Siciliae parte Siciliam quaereremus. labefactarat enim uehementer aratores iam ſuperior annus, proximus uero funditus euerterat. Tu mihi etiam audes mentionem facere decumarum? tu in tanta acerbitate, in tot, & tantis iniurijs, cum in arationibus, & in earum rerum iure prouincia Sicilia conſiſtat, euerſis funditus aratoribus, relictis agris, cum in prouincia tam locuplete, ac referta, nō modo rem, ſed ne ſpem quidem ullam reliquam cuiquam feceris, aliquid te populare putabis habere, cum dices te pluris, quam ceteros, decumas uendidiſſe? quaſi uero aut populus R. hoc uoluerit, aut ſenatus hoc tibi mandauerit, ut, cum omnes aratorum fortunas decumarum nomine eriperes, in poſterum fructu illo, commodoq. rei frumentariae populum R. priuares; deinde, ſi quā partem tuae praedae ad ſummam decumarum addidiſſes, bene de populo R. meritus uiderere. Atque haec perinde loquor, quaſi in eo ſit iniquitas eius reprehendenda, quod propter gloriae cupiditatem, ut aliquos ſumma decumarum uinceret, acerbiorem legem, duriora edicta interpoſuerit. omnium ſuperiorum auctoritatem repudiarit. Magno tu decumas uendidiſti.*

*didiſti. quid, ſi doceo te non minus domum tuam auertiſſe; quam Romam miſiſſe decumarum nomine? quid habet populare ratio tua, cum ex prouincia populi R. aequam partem tu tibi ſumpſeris, atque populo R. miſeris? quid, ſi, duabus partibus, doceo, te amplius frumenti abſtuliſſe, quam populo R. miſiſſe? tamen ne putamus patronum tuum in hoc crimine ceruiculam iactaturum, & populo ſe ad coronam daturum? Haec uos antea, iudices, uerum fortaſſe ita audiſti, ut actorem rumorem haberetis, ſermonemq. omnium. cognoſcite nunc innumerabilem pecuniam frumentario nomine ereptam, ut ſimul illam quoque. eius uocem improbam agnoſcatis; qui ſe uno quaeſtu decumarum omnia ſua pericula redempturum eſſe dicebat. Audiuimus hoc iam diu, iudices: nego quemquam eſſe ueſtrum, quin ſaepe audierit, ſocios iſtius decumanos. nihil aliud arbitror in iſtum falſo eſſe dictum ab ijs, qui male de iſto exiſtimarint, niſi hoc. nam ſocij putandi ſunt, quos inter res communicata eſt. ego rem totam, fortunasq. aratorum omnes iſtius fuiſſe dico: Apronium, Veneriosq. ſeruos, quod iſto praetore fuit nouum genus publicanorum, ceterosq. decumanos, procuratores iſtius quaeſtus, et miniſtros rapinarum dico fuiſſe. Quo modo hoc doces? quo modo ex locatione illa columnarum docui iſtum eſſe praedatum? opinor ex eo maxime, quod iniquam legem, nouam dixiſſet. quis enim umquam conatus eſt*

*iura omnia, & conſuetudinem omnium commutare cum uituperatione, ſine quaeſtu? Pergam, atque inſequar longius. iniqua lege uendebas, quo pluris uenderes. cur, iam addictis, & uenditis decumis, cum iam ad ſummam decumarum nihil, ad tuum quaeſtum multum poſſet accedere, ſubito atque ex tempore noua naſcebantur edicta? nam ut uadimonium decumano, quocumque is uellet, promitteretur; ut ex area, niſi pactus eſſet, arator ne tolleret; Kal. Sext. decumas deportatas haberent; haec omnia, iam uenditis decumis, anno tertio te edixiſſe dico. quae ſi reip. cauſſa faceres, in uendundo eſſent pronunciata: quia tua cauſſa faciebas, quod erat imprudentia praetermiſſum, id, quaeſtu, ac tempore admonitus, reprehendiſti. Illud uero cui probari poteſt, te ſine tuo quaeſtu, ac maximo quaeſtu, tantam tuam infamiam, tantum capitis tui, fortunarumq. periculum neglexiſſe? ut, cum totius Siciliae quotidie gemitus, querimoniasq. audires; cum, ut ipſe dixiſti, reum te fore putares; cum huiuſce iudicij diſcrimen ab opinione tua non abhorreret; paterere tamen aratores indigniſſimis iniurijs uexari, ac diripi. profecto, quamquam es ſingulari crudelitate, & audacia, tamen abs te totam alienari prouinciam, tot honeſtiſſimos tibi inimiciſſimos fieri nolles, niſi hanc rationem, & cogitationem ſalutis tuae, pecuniae cupiditas, ac praeſens illa praeda ſuperaret. etenim, quoniam ſummam, & numerum iniuriarum, iudices, uobis non poſſum exponere, ſigillatim autem de uniuſcuiuſque incommodo*

do

do dicere infinitum eſt; genera ipſa iniuriarum, quae ſo, cognoſcite. Nympho eſt Centuripinus, homo nauus, & induſtrius, experientiſſimus, ac diligentiſſimus arator. is cum arationes magnas conductas haberet, quod homines etiam locupletes, ſicut ille eſt, in Sicilia facere conſueuerunt; easq. magna impenſa, magno inſtrumento tueretur; tanta ab iſto iniquitate oppreſſus eſt, ut non modo arationes relinqueret, ſed etiam ex Sicilia profugeret, Romamq. cum multis una ab iſto eiectis ueniret. fecit, ut decumanus Nymphonem uocaret ex edicto illo praeclaro; quod nullam ad aliam rem, niſi ad huiuſmodi quaeſtus, pertinebat; numerum iugerum profeſſum non eſſe. Nympho cum ſe uellet aequo iudicio defendere, iſte uiros optimos recuperatores dat, eundem illum medicum Cornelium, (is eſt Artemidorus Pergaeus, qui in ſua patria dux iſti quondam, & magiſter ad deſpoliandū Dianae templum fuit) & aruſpicem Voluſianum, & Valerium praeconem. Nympho, antequã plane conſtitit, condemnatur. quanti, fortaſſe quaeritis. nulla erat edicti poena certa. frumenti eius omnis, quod in areis eſſet. ſic Apronius decumanus non decumam debitam, non frumentum remotum, atque celatum, ſed tritici ſeptem millia medimnum ex Nymphonis arationibus edicti poena, non redemptionis aliquo iure tollit. Xenonis Meneni, nobiliſſimi hominis, uxoris fundus erat colono locatus: colonus, quod decumanorum iniurias ferre non poterat, ex agro profugerat. Verres in Xenonem iudicium dabat il-

AA 2 lud

*lud ſuum damnatorium de iugerum profeſſione. Xenon ad ſe pertinere negabat, fundum elocatum eſſe dicebat. dabat iſte iudicium; ſi pareret iugera eius modo fundi eſſe plura, quam colonus eſſet profeſſus, tum Xeno damnaretur. dicebat ille, non modo non araſſe ſe id, quod in ſatis erat, ſed nec dominum eius eſſe fundi, nec locatorem; uxorem eſſe, eam ipſam ſuum negotium gerere, ipſam locauiſſe. defendebat Xenonem, homo ſummo ſplendore, & ſumma aucto ritate praeditus, M. Coſſetius. iſte nihilo minus iudicium* HS LXXX *dabat. ille tametſi recuperatores de cohorte latronum ſibi parari uidebat; tamen iudicium accepturum ſe eſſe dicebat. tum iſte magna uoce Venerijs imperat, ut Xenonem adirent; dum res iudicaretur, hominem ut aſſeruarent; cum iudicatum ſit, ad ſe adducant. & illud ſimul dixit, ſe non putare illum, ſi propter diuitias poenas damnationis contemneret, etiam uirgas contemnere. hac ille ui, & hoc metu adductus tantum decumanis, quantum iſte imperauit, exoluit.*
*Polemarchus eſt Murgentinus, uir bonus, atque honeſtus. is, cum, pro iugeribus quinquaginta, medimna* D C C *decumae imperarentur, quod recuſabat, domum ad iſtum in ius deductus eſt; &, cum iſte iam cubaret, in cubiculum introductus eſt; quod niſi mulieri, & decumano, patebat alij nemini. ibi cum pugnis, & calcibus conciſus eſſet, qui* DCC *medimnis decidere noluiſſet, mille promiſit.*
*Eubulides eſt Groſphus Centuripinus, homo cum uir-*
*tute,*

*tute, & nobilitate domi ſuae, tum etiam pecunia princeps. huic homini, iudices, honeſtiſſimae ciuitatis honeſtiſſimo, non modo frumenti ſcitote, ſed uitae, & ſanguinis tantum relictum eſſe, quantum Apronij libido tulit. nam ui, malo, plagis adductus eſt, ut frumenti daret, non quantum haberet, ſed quantum cogeretur. Soſtratus, & Numenius, & Nymphodorus eiuſdem ciuitatis, cum ex agris tres fratres conſortes profugiſſent, quod ijs plus frumenti imperabatur, quam quantum exararant; hominibus exactis, in eorum arationes Apronius uenit, omne inſtrumentum diripuit, familiam abduxit; pecus abegit. poſtea, cum ad eum Nymphodorus ueniſſet Ennam, & oraret, ut ſibi ſua reſtituerentur; hominem corripi, ac ſuſpendi iuſſit in oleaſtro quadam, quae eſt arbor, iudices, in foro. tamdiu pependit in arbore ſocius, amicusq. populi R. in ſociorum urbe, ac foro colonus, aratorq. ueſter, quam diu uoluntas Apronij tulit. Genera iam dudum innumerabilium iniuriarum, iudices, ſingulis nominibus profero: infinitam multitudinem iniuriarum praetermitto. uos ante oculos, animosq. ueſtros tota Sicilia decumanorum hos impetus, aratorum direptiones, huius importunitatem, Apronij regnum proponite. Contempſit Siculos: non duxit homines: nec ipſos ad perſequendum uehementes fore, et uos eorum iniurias leuiter laturos exiſtimauit. eſto: falſam de illis habuit opinionem, malam de uobis. uerumtamen, cum de Siculis male mereretur, ciues R. coluit, his indulſit, eo-*

*rum uoluntati & gratiae deditus fuit. iſte ciues R. at nullis inimicior, aut infeſtior fuit. mitto uincla, mitto carcerem, mitto uerbera, mitto ſecures, crucem denique illam praetermitto, quam iſte ciuibus R. teſtem humanitatis in eos, ac beneuolentiae ſuae uoluit eſſe: mitto, inquam, haec omnia, atque in aliud dicendi tempus reijcio: de decumis, de ciuium R. condicione in arationibus diſputo. qui quemadmodum eſſent accepti, iudices; audiſtis ex ipſis: bona ſibi erepta eſſe dixere. uerum haec, quoniam huiuſmodi caſus affuit, ferenda ſunt, nihil ualuiſſe aequitatem, nihil conſuetudinem: damna denique, iudices, nulla tanta ſunt, quae non uiri fortes, magno, & libero animo affecti, ferenda arbitrentur. quid, ſi equitibus R. non obſcuris, neque ignotis, ſed honeſtis, & illuſtribus manus ab Apronio, iſto praetore, ſine ulla dubitatione afferebantur? quid exſpectatis? quid a me amplius dicendum putatis? an id agendum, ut eo celerius de iſto tranſigamus, quo maturius ad Apronium poſſimus, id quod ego illi iam in Sicilia pollicitus ſum, uenire? qui C. Matrinium, iudices, ſumma uirtute hominem, ſumma induſtria, ſumma gratia, Leontinis in publico biduum tenuit. atque ab Apronio, iudices, homine in dedecore nato, ad turpitudinem educato, ad Verris flagitia, libidinesq. accommodato, equitem R. ſcitote biduum cibo, tectoq. prohibitum, biduum Leontinis in foro cuſtodijs Apronij retentum, atque ſeruatum, neque ante dimiſſum, quam ad condiciones eius depactus eſt. Nam quid*

*ego*

*ego de Q. Lollio, iudices, dicam, equite R. ſpectato, atque honeſto? clara res eſt, quam dicturus ſum, tota Sicilia celeberrima, atque notiſſima. qui cum araret in Ennenſi, cum is ager Apronio cum ceteris agris eſſet traditus, equeſtri uetere illa & auctoritate, & gratia fretus affirmauit, ſe decumanis plus, quam deberet, non daturum. refertur eius ſermo Apronio. enimuero iſte ridere, ac mirari Lollium nihil de Matrinio, nihil de ceteris rebus audiſſe. mittit ad hominem Venereos. (hoc quoque attendite, apparitores a praetore aſſignatos habuiſſe decumanum: ſi mediocre argumentum uideri poteſt, iſtum decumanorum nomine ad ſuos quaeſtus eſſe abuſum) adducitur a Venerijs, atque adeo attrahitur Lollius, commode, cum Apronius e palaeſtra rediſſet, & in triclinio, quod in foro Ennae ſtrauerat, decubuiſſet. ſtatuitur Lollius in illo tempeſtiuo gladiatorum conuiuio. non mehercule, quae loquor, crederem, iudices, tametſi uulgo audieram, niſi mecum ipſe ſenex, cum mihi, atque huic uoluntati accuſationis meae lacrymans gratias ageret, ſumma cum auctoritate eſſet locutus. ſtatuitur, ut dico, eques R. prope annos LXXXX natus in Apronij conuiuio, cum interea Apronius caput, atque os ſuum unguento perfricaret. quid eſt Lolli, inquit? tu, niſi malo coactus, recte facere neſcis? homo, quid ageret, taceret, reſponderet, quid faceret denique, illa auctoritate, & aetate praeditus neſciebat. Apronius interea coenam, ac pocula poſcebat. ſerui autem eius, qui &*

*moribus iiſdem eſſent, quibus dominus, & eodem ge nere, ac loco nati, praeter oculos Lollij haec omnia ſe rebant. ridere conuiuae, cachinnari ipſe Apronius. niſi forte exiſtimatis, eum in uino, ac luxu non riſiſſe, qui nunc in periculo, ac exitio ſuo riſum tenere nõ poſſit. ne multa, iudices: his contumelijs ſcitote Q. Lollium coactum ad Apronij leges, condicionesq. ue niſſe. Lollius aetate, & morbo impeditus, ad teſtimonium dicendum uenire non potuit. quid opus eſt Lollio? nemo hoc neſcit: nemo tuorum amicorum, nemo abs te productus, nemo abs te interrogatus, nunc ſe primum hoc dicet audire. M. Lollius, filius eius, adoleſcens lectiſſimus, praeſto eſt: huius uerba audistis. nam Q. Lollius eius filius, qui Calidium accuſauit, adoleſcens & bonus, & fortis, & in primis diſertus, cum his iniurijs contumelijsq. commotus in Siciliam eſſet profectus, in itinere occiſus eſt. cuius mortis cauſſam fugitiui ſuſtinent: re quidem uera nemo in Sicilia dubitat, quin eo ſit occiſus, quod habere clauſa non potuerit ſua conſilia de Verre. iſte porro non dubitabat, quin is, qui antea alium ſtudio adductus accuſaſſet, ſibi aduenienti praeſto eſſet futurus, cum eſſet parentis iniurijs, & domeſtico dolore commotus. Iã ne intelligitis, iudices, quae peſtis, quae immanitas in ueſtra antiquiſſima, fideliſſima, proximaq. prouincia uerſata ſit? iam ne uidetis, quam ob cauſſam Sicilia, tot hominum antea furta, rapinas, iniquitates, ignominiasq. perpeſſa, hoc non potuerit nouum, ac ſingulare, atque incredibile genus iniuriarum,*

*uiarum, contumeliarumq. ferre? iam omnes intelligunt, cur uniuerſa prouincia defenſorem ſuae ſalutis eum quaeſiuit, cuius iſte fidei, diligentiae, perſeuerantiae nulla ratione eripi poſſit. tot iudicijs interfuiſtis: tot homines nocentes, & improbos accuſatos & ueſtra, & ſuperiorum memoria ſcitis eſſe: ecquem uidiſtis, ecquem audiſtis in tantis furtis, in tam apertis, in tanta audacia, tanta impudentia eſſe uerſatum Apronius ſtipatores Venerios ſecum habebat: ducebat eos circum ciuitates: publice ſibi conuiuia parari, ſterni triclinia etiam in foro iubebat, eo conuocari homines honeſtiſſimos, non ſolum Siculos, ſed etiam equites R. ut, quo cum inire conuiuium nemo umquam, niſi turpis, impurusq. uoluiſſet, ad eius conuiuium ſpectatiſſimi, atque honeſtiſſimi uiri tenerentur, haec tu omnium mortalium profligatiſſime, ac perditiſſime cum ſcires, cum audires quotidie, cum uideres; ſi ſine tuo maximo quaeſtu fierent, cum tanto periculo tuo fieri paterere, atque concederes? & tantum apud te quaeſtus Apronij, tantum eius ſermo inquinatiſſimus, & blanditiae flagitioſae ualuerunt, ut numquam animum tuum cura tuarum fortunarum, cogitatioq. tangeret. Cernitis, iudices, quod, et quantum incendium decumanorum impetu non ſolum per agros, ſed etiam per reliquas fortunas aratorum, non ſolum per bona, ſed etiam per iura libertatis, & ciuitatis iſto praetore peruaſerit. uidetis pendere alios ex arbore, pulſari autem alios, & uerberari, porro alios in publico cuſtodiri, deſtitui alios*

*in*

*in conuiuio, condemnari alios a medico, & praecone praetoris, bona tamen interea nihilo minus eorum omnium ex agris auferri, ac diripi. quid? eſt hoc populi R. imperium? populi R. leges? iudicia? ſocij fideles? prouincia ſuburbana? nonne omnia potius eiuſmodi ſunt, quae, ſi Athenio uiciſſet, in Sicilia non feciſſet? non, inquam, iudices eſſet ullam partem iſtius nequitiae fugitiuorum inſolentia conſecuta. Priuatim hoc modo. quid publice? ciuitates quemadmodum tractatae ſunt? audiſtis permulta indicia, & teſtimonia ciuitatum, & reliquarum audietis. ac primum de Agyrinenſi populo, fideli, & illuſtri, breuiter cognoſcite. Agyrinenſis eſt in primis honeſta ciuitas Siciliae, hominum ante hunc praetorem locupletium, ſummorumq. aratorum. eius agri decumas cum emiſſet idem Apronius, Agyrium uenit: qui cum eo cum apparitoribus, id eſt cum minis, ac ui ueniſſet, poſcere pecuniam grandem coepit; ut accepto lucro diſcederet. nolle ſe negotij quidquam habere dicebat, ſed, accepta pecunia, quamprimum aliam ciuitatem occurrere. ſunt omnes Siculi non contemnendi, ſi per noſtros magiſtratus liceat, ſed homines & ſatis fortes, & ſatis plane frugi, ac ſobrij, & in primis haec ciuitas, de qua loquor, iudices. itaque homini in primis improbiſſimo reſpondent Agyrinenſes, ſeſe decumas ei, quemadmodum deberent, daturos, lucrum, cum ille magno praeſertim emiſſet, non addituros. Apronius certiorem facit iſtum, cuia res erat, quid eſſet. ſtatim, tamquam coniuratio aliqua Agy-*

*rij*

rij contra remp. facta, aut legatus praetoris pulſatus eſſet, ita Agyrio magiſtratus, & quinque primi accitu iſtius euocantur. ueniunt Syracuſas: praeſto eſt Apronius: ait eos ipſos, qui ueniſſent, contra edictum praetoris feciſſe. quaerebant, quid? reſpondebat, ſe ad recuperatores eſſe dicturum. iſte, aequiſſimus homo, formidinem illam ſuam miſeris Agyrinenſibus inijciebat, recuperatores ſe de cohorte ſua daturum minabatur. Agyrinenſes, uiri fortiſſimi, iudicium ſe paſſuros eſſe dicebant. ingerebat iſte Artemidorum medicum Cornelium, praeconem Tlepolemum, & eiuſmodi recuperatores: quorum ciuis R. nemo erat, ſed Graeci ſacrilegi, iam pridem improbi, repente Cornelij. uidebant Agyrinenſes, quidquid ad eos recuperatores Apronius attuliſſet, illum perfacile probaturum: condemnari cum iſtius inuidia, infamiaq. malebant, quam ad eius condiciones, pactionesq. accedere. quaerebant, quae in uerba recuperatores daret: reſpondebat, ſi pareret aduerſus edictũ feciſſe, quae in iudicio dicturum eſſe dicebat. iniquiſſimis uerbis, improbiſſimis recuperatoribus, conflictari malebant, quam quidquam cum iſto ſua uoluntate decidere. ſummittebat iſte Timarchidem, qui moneret eos, ſi ſaperent, ut tranſigerent. pernegabant. quid ergo? in ſingulos HS quinquagenis millibus damnari mauultis? malle dicebant. tum iſte, clare omnibus audientibus, qui damnatus erit, inquit, uirgis ad necem caedetur. hic illi flentes rogare, atque orare coeperunt, ut ſibi ſuas ſegetes, fructusq. omnes,

*nes, arationesq. uacuas Apronio tradere liceret, ut ipſi ſine ignominia, moleſtiaq. diſcederent. Hac lege, iudices, decumas uendidit Verres. dicat licet Hortenſius, ſi audet, magno Verrem uendidiſſe. haec condicio fuit iſto praetore aratorum, ut ſecum praeclare agi arbitrentur, ſi uacuos agros Apronio tradere liceret. multas enim cruces propoſitas effugere cupiebant. quantum Apronius edidiſſet deberi, tantum ex edicto dandum erat. etiam ne ſi plus ediddiſſet, quam quantum natum eſſet? etiam. quo modo magiſtratus ex ipſius edicto exigere debebant. at arator repetere poterat. uerum Artemidoro recuperatore. quid, ſi minus arator dediſſet, quam popoſciſſet Apronius? iudicium in aratorem in quadruplum. ex quo iudicum numero? ex cohorte praetoris, praeclara, honeſtiſſimorum. quid amplius? minus te iugerum profeſſum eſſe dico: recuperatores reijce, quod aduerſum edictum feceris. ex quo numero? ex eadem cohorte. quid erit extremum? ſi damnatus eris, (nam dubitatio damnationis, illis recuperatoribus, quae poterat eſſe?) uirgis te ad necem caedi neceſſe erit. His legibus, his condicionibus, erit quiſquam tam ſtultus, qui decumas ueniſſe arbitretur? qui aratori nouē partes reliquas factas eſſe exiſtimet? qui non intelligat, iſtum ſibi quaeſtui, praedaeq. habuiße bona, poſſeſſiones, fortunas aratorū? Virgarum metu Agyrinēſes, quod imperatum eſſet, facturos ſe eſſe dixerunt. accipite nunc, quid imperarit: & diſſimulate, ſi poteſtis, uos intelligere ipſum*

*ſum*

*ſum praetorem, quod tota Sicilia perſpexerit, redemptorem decumarum, atque adeo aratorum dominum, ac regem fuiſſe. Imperat Agyrinenſibus, ut decumas ipſi publice accipiant, Apronio lucrum dent. ſi magno emerat; quoniam tu es, qui diligentiſſime pretium exquiſiſti, qui, ut ais, magno uendidiſti; quare putabas emptori lucrum addi oportere? eſto: putabas. quamobrem imperabas, ut adderent? quid eſt aliud capere, & conciliare pecunias, in quo te lex tenet, ſi hoc non eſt, ui, atque imperio cogere inuitos lucrum dare alteri, hoc eſt pecuniam dare? Age, quid tum. ſi Apronio, delicijs praetoris, lucelli aliquid iuſſi ſunt dare, putate Apronio datum, ſi Apronianũ lucellum, ac non praetoria praeda uobis uidebitur. Imperas, ut decumas accipiant; Apronio dent lucrum, tritici medimnum XXXIII. quid eſt hoc? una ciuitas, ex uno agro plebis Romanae, prope menſtrua cibaria, praetoris imperio, donare Apronio cogitur. tu magno decumas uendidiſti; cum tantum lucri decumano ſit datum? perfecto, ſi pretium exquiſiſſes diligenter, tum, cum uendebas, X medimnum potius addidiſſent, quam HS DC poſtea. Magna praeda uidetur: audite reliqua, & diligenter attẽdite; quo minus miremini Siculos re neceſſaria coactos auxilium a patronis, a conſulibus, ab ſenatu, ab legibus, a iudicijs petiuiße. Vt probaret Apronius hoc triticum, imperat Agyrinenſibus Verres, uti in medimna ſingula dentur Apronio HS tres. quid eſt hoc? tanto numero frumenti in lucri nomen imperato,*

*rato, expreſſo, nummi praeterea exigentur, ut probetur frumentum? an poterat non modo Apronius, ſed quiuis, exercitui ſi metiundum eſſet, improbare Siculum frumentum, quod illi ex area, ſi uellet, admetiri licebat? frementi tantus numerus imperio tuo datur, et cogitur. non eſt ſatis. nummi praeterea imperantur. dantur. parum eſt. pro decumis hordei, alia pecunia cogitur. iubes* HS xxx̄ *lucri dari. ita ab una ciuitate, ui, minis, imperio iniuriaq. praetoris, eripiuntur tritici medimnum* x̄x̄x̄īīī*, & praeterea* HS c̄x̄x̄ī *an haec obſcura ſunt? aut, ſi omnes homines uelint, obſcura eſſe poſſunt? quae tu palam egiſti: in conuentu imperaſti: omnibus inſpectantibus coegiſti: qua de re Agyrinenſes magiſtratus, & quinque primi, quos tui quaeſtus cauſſa euocaſti, acta, & imperia tua domum ad ſenatum ſuum renunciauerunt: quorum renunciatio legibus illorum, litteris publicis mandata eſt. quorum legati, homines nobiliſſimi, Romae ſunt, qui hoc idem pro teſtimonio dixerũt. Cognoſcite Agyrinenſium publicas litteras, deinde teſtimonium publicum ciuitatis. Recita.* LITTERAE PVBLICAE. TESTIMONIVM. PVBLICVM. *Animaduertiſtis in hoc teſtimonio, iudices, Apollodorum, cui Pyragro cognomen eſt, principem ſuae ciuitatis, lacrymantem teſtari, ac dicere, numquam, poſt populi R. nomen ab Siculis auditum, & cognitum, Agyrinenſes contra quemquam infimum ciuem R. dixiſſe, aut feciſſe quippiam; qui nunc contra praetorem populi R. magnis iniurijs, & magno*

*dolore,*

*dolore publice teſtimonium dicere cogerentur. uni mehercule huic ciuitati Verres obſiſtere tua defenſione non potes: tanta auctoritas eſt in eorum hominum fidelitate, tantus dolor iniuriae, tanta religio in teſtimonio. uerum non una te, ſed uniuerſae ſimilibus afflictae incommodis, legationibus, ac teſtimonijs publicis perſequentur. etenim deinceps uideamus, Herbitenſis ciuitas honeſta, & antea copioſa, quemadmodum ſpoliata ab iſto; ac uexata ſit. at quorum hominum? ſummorum aratorum, remotiſſimorum a foro, iudicijs, & controuerſiis: quibus parcere, & conſulere homo impuriſſime, & quod genus hominum ſtudioſiſſime conſeruare debuiſti. primo anno uenierunt eius agri decumae tritici medimnum* XVIII *M. accenſus iſtius, item miniſter in decumis, cum emiſſet, & praefecti nomine cum ueniſſet* Herbi*tam cum Venerijs, locusq. ei publice, quo diuerteretur, datus eſſet: coguntur* Herbitenſes *ei lucri dare tritici medimnum* XXXVII *millia, cum decumae ueniſſent tritici modium* XVIII. *atque hoc triticum lucri coguntur dare publice, cum iam priuatim aratores ex agris ſpoliati, atque exagitati decumanorum iniurijs profugiſſent. anno ſecundo cum emiſſet Apronius decumas tritici modium* XXV, *& ipſe* Herbi*tam cum illa praedonum copia, manuq. ueniſſet: populus publice coactus eſt ei conferre lucri tritici modium* XXVI, *& acceſſionem* H-S CIↃ CIↃ. *de acceſſione dubito an Apronio ipſi data ſit merces operae, pretiũq. impudentiae. de tritici quidem numero tanto,*

*to, quis poteſt dubitare, quin ad iſtum praedonem fru mentarium, ſicut Agyrinenſe frumentum, peruene rit? Anno uero tertio in hoc agro conſuetudine uſus eſt regia. ſolere aiunt barbaros reges Perſarum, ac Syrorum plures uxores habere; his autem uxoribus ciuitates attribuere, hoc modo: haec ciuitas mulieri in redimiculum praebeat, haec in collum, haec in crines. ita populos habent uniuerſos non ſolum conſcios libidinis ſuae, uerum etiam adminiſtros. eandem iſtius, qui ſe regem Siculorum eſſe dicebat, licentiam, libidinemq. fuiſſe cognoſcite. Aeſchrionis Syracuſani uxor eſt Pippa, cuius nomen, iſtius nequitia tota Sicilia peruulgatum eſt. de qua muliere uerſus plurimi ſupra tribunal, & ſupra praetoris caput ſcribebantur. hic Aeſchrio Pippae uir adumbratus, in Herbitenſibus decumis nouus inſtituitur publicanus. Herbitenſes cũ uiderent, ſi ad Aeſchrionem pretium rediſſet, ſe ad arbitrium libidinoſiſſimae mulieris ſpo liatum iri, liciti ſunt uſque eo, quoad ſe efficere poſſe arbitrabantur. ſupra adiecit Aeſchrio. neque enim metuebat, ne, praetore Verre, decumana mulier damno affici poſſet. addicitur medimnum* XXXV *millibus, dimidio fere pluris, quam ſuperiore anno. aratores funditus euertebantur, & eo magis, quod iam ſuperioribus annis exhauſti erant, ac paene perditi. intellexit iſte ita magno ueniſſe, ut amplius ab Herbitenſibus exprimi non poſſet. demit de capite medimnum* CIↃ CIↃ CIↃ: *iubet in tabulas, pro medimnũ* XXXI, *referri* XXXI, & CCCC. *hordei decumas*

*eiuſdem*

eiuſdem agri Docimus emerat. hic eſt Docimus, qui ad iſtum deduxerat Tertiam, Iſidori mimi filiam, ui abductam ab Rhodio tibicine. huius Tertiae plus etiam, quam Pippae, plus quam ceterarum, ac prope dicam tantum apud iſtum in Sicilienſi praetura auctoritas ualuit, quantum in urbana Chelidonis. Veniunt Herbitam duo praetoris aemuli non moleſti, mulier cularum deterrimarum improbiſſimi cognitores incipiunt poſtulare, poſcere, minari: non poterant tamen, cum cuperent, Apronium imitari: Siculi Siculos non tam pertimeſcebant. cum omni ratione tamen illi calumniarentur, promittunt Herbitenſes uadimonium Syracuſas. eo poſtea quam uentum eſt, coguntur Aeſchrioni, id eſt Pippae, dare tantum, quantum erat de capite demptum, tritici medimnum DC. mulierculae publicanae noluit ex decumis nimium lucri dare, ne forte ab nocturno ſuo quaeſtu animum ad uectigalia redimenda transferret. tranſactum putabant Herbitenſes, cum iſte, quid de hordeo, inquit, & Docimo, amiculo meo? quid cogitatis? at hoc agebat in cubiculo, iudices, atque in lectulo ſuo. negabant illi ſibi quidquam eſſe mandatum. non audio: numerate HS XV. quid facerent miſeri? aut quid recuſarent? praeſertim cum in lectulo decumanae mulieris ueſtigia uiderent recentia, quibus illum inflammari ad perſeuerandum intelligebant. ita ciuitas una ſociorum, atque amicorum, duabus deterrimis mulierculis, Verre praetore, uectigalis fuit. Atque ego nunc, cum frumenti

tum, cui conceſſerat omnia, a populo factarum, quae ſitarumq. rerum ſummas imminuere. illum uiris fortiſſimis iudicarunt patres conſcripti dimittere de ſumma non potuiſſe: te mulieri deterrimae recte remiſiſſe ſenatores iudicabunt? ille, de quo lege populus R. iuſſerat, ut ipſius uoluntas populo R. eſſet pro lege, tamen in hoc uno genere, ueterum religione legum reprehenditur: tu, qui omnibus legibus implicatus tenebare, libidinem tibi tuam pro lege eſſe uoluiſti? in illo reprehenditur, quod ex ea pecunia remiſerit, quam ipſe quaeſierat: tibi concedetur, qui de capite uectigalium populi R. remiſiſti? Atque in hoc genere audaciae multo etiam impudentius in decumis Segeſtenſium uerſatus eſt. quas cum addixiſſet eidem illi Docimo, hoc eſt tritici modium quinque mill bus, & acceſſionem adſcripſiſſet HS MD; coegit Segeſtenſes a Docimo tantidem publice accipere, id quod ex Segeſtenſium publico teſtimonio cognoſcite. Recita. TESTIMONIVM. PVBLICVM. Audiſtis, quanti decumas acceperit a Docimo ciuitas, tritici modium quinque millibus, & acceſſionem: cognoſcite nunc, quanti ſe uendidiſſe retulerit. LEX. DECVMIS. VENDVNDIS. C. VERRE. PR. Hoc nomine uidiſtis tritici modium MMM de capite eſſe dempta. quae cum de populi R. uictu, de uectigalium neruis, de ſanguine detraxiſſet aerarij; Tertiae mimae condonauit. utrum, impudentius a ſocijs abſtulit, an turpius meretrici dedit? an improbius populo R. ademit? an audacius tabulas publicas commutauit?

*ex horum ſeueritate te ulla uis, aut ulla largitio eripiet? ſed ſi eripuerit, non intelligis haec, quae iam dudum loquor, ad aliam quaeſtionem, atque ad peculatus iudicium pertinere? itaque hoc mihi reſeruabo genus integrum totum: ad illam, quam inſtitui, cauſſam frumenti, ac decumarum reuertar. Qui cum agros maximos, ac feraciſſimos per ſe ipſum, hoc eſt per Apronium, Verrem alterum, depopularetur; ad minores ciuitates, habebat alios, quos, tamquam canes, immitteret, nequam homines, & improbos, quibus aut frumentum, aut pecuniam publice cogebat dari. A. Valentius eſt in Sicilia interpres, quo iſte interprete non ad linguam graecam, ſed ad furta, & flagitia uti ſolebat. fit interpres hic, homo leuis, atque egens, repente decumanus: emit agri Liparenſis, miſeri, atque ieiuni decumas tritici medimnis* D C. *Liparenſes uocantur: ipſi accipere decumas, et numerare Valentio coguntur lucri* H-S XXX *millia. Per deos immortales, utrum tibi ſumes ad defenſionem? tanto ne minoris tibi decumas ueniſſe, ut ad medimna* D C H-S XXX *millia lucri ſtatim ſua uoluntate ciuitas adderet, hoc eſt tritici medimnum* I I *millia: an, cum magno decumas uendidiſſes, te expreſſiſſe ab inuitis Liparenſibus hanc pecuniam? ſed quid ego ex te quaero, quid defenſurus ſis, potius, quam cognoſcam ex ipſa ciuitate quid geſtum ſit? Recita teſtimonium publicum Liparenſium: deinde, quemadmodum Valentio nummi ſint dati.* TESTIMONIVM. PVBLICVM. QVO. MO-

DO. SOLVTVM. SIT. EX. LITTERIS. PVBLICIS. *Etiam ne haec tam parua ciuitas, tam procul a manibus tuis, atque a conſpectu remota, ſeiuncta a Sicilia, in inſula inculta tenuiq. poſita, cumulata alijs tuis maioribus iniurijs, in hoc quoque frumentario genere praedae tibi, & quaeſtui fuit? quam tu totam inſulam cuidam tuorum ſodalium, ſicut aliquod munuſculum, condonaras, ab hac etiam haec frumentaria lucra tamquam a mediterraneis exigebantur? itaque qui tot annis agellos ſuos ante te praetorem redimere a piratis ſolebant, ijdem ſe ipſos a te pretio impoſito redemerunt. quid ergo? a Tiſſenſibus, perpauca & tenui ciuitate, & aratoribus laborioſiſſimis, frugaliſſimisq. hominibus, nonne plus lucri nomine eripitur, quam quantum frumenti omnino exararant? ad quos tu decumanum Diognotum Venerium miſiſti, nouum genus publicani, cur hoc auctore non Romae ſerui publici ad uectigalia accedant? anno ſecundo Tiſſenſes* H-S XXI *lucri dare coguntur inuiti: tertio anno* CIↃCIↃ *medimnum tritici lucri Diognoto Venerio dare coacti ſunt. hic Diognotus, qui ex publicis uectigalibus tanta lucra facit, uicarium nullum habet, nihil omnino peculij. Vos etiam nunc dubitate, ſi poteſtis, utrum tantum numerum tritici Venerius apparitor iſtius ſibi acceperit, an huic exegerit. atque haec ex publico Tiſſenſium teſtimonio cognoſcite.* TESTIMONIVM. PVBLICVM. TISSENSIVM.

*Obſcure, iudices, praetor ipſe decumanus eſt? cũ eius*

*apparitores frumentum a ciuitatibus exigant, pecunias imperent, aliquanto plus ipſi auferant, quam quantum populo R. decumarum nomine daturi ſunt. Haec aequitas in tuo imperio fuit, haec praetoris dignitas, ut ſeruos Venerios Siculorum dominos eſſe uelles. hic delectus, hoc diſcrimen te praetore fuit, ut aratores in ſeruorum numero eſſent, ſerui in publicanorum. Quid Ameſtratini miſeri? impoſitis ita magnis decumis, ut ipſis reliqui nihil fieret, non ne tamen numerare pecunias coacti ſunt? addicuntur decumae M. Caeſio, cum adeſſent legati Ameſtratini. ſtatim cogitur Heraclius legatus numerare* H-S XXII *quid hoc eſt? quae eſt iſta praeda? quae uis? quae direptio ſociorum, ſi erat Heraclio ab ſenatu mandatum, ut emeret: emiſſet. ſi non erat: qui poterat ſua ſponte pecuniam numerare? Caeſio renunciat ſe dediſſe. cognoſcite renunciationem ex litteris. recita,* EX. LITTERIS. PVBLICIS. *Quo S. C. erat hoc legato permiſſum? nullo. cur fecit? coactus eſt. quis hoc dicit? tota ciuitas. Recita.* TESTIMONIVM. PVBLICVM. *Ab hac eadem ciuitate anno ſecundo ſimili ratione extortam eſſe pecuniã, et Sex. Vennonio datam, ex eodem teſtimonio cognouiſtis. At Ameſtratinos, homines tenues, cum eorum decumas medimnis* DCCC *uendidiſſes, Banobali Venereo (cognoſcite nomina publicanorum) cogis eos plus lucri addere, quam quanti uenierant, cum magno ueniſſent. dant Banobali medimnis pro* DCCC H-S MD. *profecto numquam iſte tam amens fuiſſet, ut ex*

*agro*

*agro populi R. plus frumenti ſeruo Veneero, quam populo R. tribui pateretur, niſi omnis ea praeda ſer- ui nomine ad iſtum ipſum perueniret. Petrini, cum eorum decumae magno addictae eſſent, tamen inui- tiſſimi P. Naeuio Turpioni, improbiſſimo homini, qui iniuriarum Sacerdote praetore damnatus eſt,* H-S XXXVII & D. *dare coacti ſunt. ita ne diſſo- lute decumas uendidiſti, ut, cum modium* XV *milli- bus ueniſſent, medimnum* CIↃCIↃCIↃ, *hoc eſt* H-S $\overline{\text{XLV}}$ *lucri decumano* H-S MMM *darentur? at permagno decumas eius agri uendidi. uidelicet glo- riatur non Turpioni lucrum datum, ſed Petrinis pe- cuniam ereptam. Quid Halycienſes, quorum incolae decumas dant; ipſi agros immunes habent; non ne huic eidem Turpioni, cum decumae* C *mod. ueniſ- ſent,* H-S XV *dare coacti ſunt? ſi id, quod maxime uis poſſes probare, haec ad decumanos lucra ue- niſſe, nihil te attigiſſe: tamen hae pecuniae per uim atque iniuriam tuam captae, & conciliatae, tibi frau- di, & damnationi eſſe deberent. cum uero hoc ne- mini perſuadere poſſis, te tam amentem fuiſſe, ut Apronium, ac Turpionem, ſeruos homines, tuo, libe- rorumq. tuorum periculo diuites fieri uelles: dubita- turum quemquam exiſtimas, quin illis emiſſarijs haec tibi omnis pecunia quaeſita ſit? Segeſtam item ad immunem ciuitatem Venerius Symmachus decu- manus immittitur. is ab iſto litteras affert, ut ſi- bi, contra iura omnia, contraq. legem Rupiliam, extra forum uadimonium promittant aratores. au-*

*dite litteras, quas ad Segeſtanos miſerit.* LITTERAE. C. VERRIS. *hic Venerius quemadmodum aratores eluſerit, ex una pactione hominis honeſti, gratioſiq. cognoſcite: in eodem enim genere ſunt cetera. Diocles eſt Panormitanus, Phimes cognomine, homo illuſtris, ac nobilis arator. is agrum in Segeſtano (nam commertium in eo agro Panormitanis eſt) conductum habebat* H-S *ſex millibus. pro decuma, cum pulſatus a Venerio eſſet, dedit* H-S *ſexdecim millia, &* DCLIIII. *id ex tabulis ipſius cognoſcite.* NOMEN. DIOCLIS. PANORMITANI. *Huic eidem Symmacho Anneius Brochus, ſenator, homo eo ſplendore, ea uirtute, qua omnes exiſtimatis, nummos praeter frumentum coactus eſt dare. Venerio ne ſeruo, te praetore, talis uir, ſenator populi R. quaeſtui fuit? hunc ordinem ſi dignitate antecellere non exiſtimabas; ne hoc quidem ſciebas, iudicare? antea, cum equeſter ordo iudicaret, improbi & rapaces magiſtratus in prouincijs inſeruiebant publicanis, ornabant eos, quicumque in operis erant: quemcumque equitem R. in prouincia uiderant, beneficijs, ac liberalitate proſequebantur: neque tantum illa res nocentibus proderat, quantum obfuit multis, cum aliquid contra utilitatem eius ordinis, uoluntatemq. feciſſent. retinebatur hoc tum neſcio quo modo quaſi communi conſilio ab illis diligenter, ut, qui unum equitem R. contumelia dignum putaſſet, ab uniuerſo ordine malo dignus iudicaretur. tu ſic ordinem ſenatorium deſpexiſti,*

*ſic ad iniurias libidinesq. tuas omnia coaequaſti, ſic habuiſti ſtatutum cum animo, ac deliberatum, omnes, qui habitarent in Sicilia, aut qui Siciliam te praetore attigiſſent, iudices reijcere; ut illud non cogitares, tamen ad eiuſdem ordinis homines te iudices eſſe uenturum? in quibus, ſi ex ipſorum domeſtico incommodo nullus dolor inſideret, tamen eſſet illa cogitatio, in alterius iniuria ſeſe deſpectos, dignitatemq. ordinis contemptam, & abiectam. quod mehercule, iudices, mihi non mediocriter ferendum uidetur. habet enim quendam aculeum contumelia; quem pati pudentes ac uiri boni difficillime poſſunt. Spoliaſti Siculos: ſolent enim inulti eſſe in iniurijs ſuis prouinciales. uexaſti negotiatores: inuiti enim Romam raroq. decedunt. equitem R. ad Apronij iniurias dediſti: quid enim iam nocere poſſunt, quibus non licet iudicare? quid, cum ſenatores ſummis iniurijs afficis; quid aliud dicis, niſi hoc? cedo mihi etiam iſtum ſenatorem: ut hoc ampliſſimum nomen ſenatorium non modo ad inuidiam imperitorum, ſed etiam ad contumeliam improborum natum eſſe uideatur. neque hoc in uno fecit Anneio, ſed in omnibus ſenatoribus; ut ordinis nomen nō tantum ad honorem, quantum ad ignominiam ualeret. In C. Caſſio, uiro clariſſimo, & fortiſſimo, cum is eo ipſo tempore, primo iſtius anno conſul eſſet, tanta improbitate uſus eſt, ut, cum eius uxor, femina primaria, paternas haberet arationes in Leontino, frumentum omne in decumas auferre iuſſerit. hunc tu in hac cauſſa teſtem*

*Ver-*

*Verres habebis; quoniam, iudicem ne haberes, pro uidiſti: nos autem, iudices, putare debetis, eſſe quiddam nobis inter nos commune, atque coniunctum. multa ſunt impoſita huic ordini onera; multi labores, multa pericula; non ſolum legum, ac iudiciorum, ſed etiam rumorum, ac temporum: ſic eſt hic ordo quaſi propoſitus, atque editus in altum, ut ab omnibus uentis inuidiae circumflari poſſe uideatur. in hac tam miſera, & indigna condicione uitae, ne hoc quidem retinebimus, iudices, ut magiſtratibus noſtris, in obtinendo iure noſtro, ne contemptiſſimi, ac deſpectiſſimi eſſe uideamur? Thermitani miſerunt, qui decumas emerent agri ſui: magni ſua putabant intereſſe, publice potius quamuis magno emi, quam in aliquem iſtius emiſſarium incidere. appoſitus erat Venuleius quidam, qui emeret. is liceri non deſtitit. illi, quoad uidebatur ferri aliquo modo poſſe, contenderunt; poſtremo liceri deſtiterunt. addicitur Venuleio tritici mod.* VIII. *millibus. legatus Poſidorus renunciat. cum omnibus hoc intolerandum uideretur, tamen Venuleio dantur, ne accedat, tritici mod.* VI. *praeterea* H-S II. *ex quo facile apparet, quae merces decumani, quae praetoris praeda eſſe uideatur. Cedo Thermitanorum mihi litteras, & teſtimonium.* TABVLAE. THERMITANORVM. ET. TESTIMONIVM. *Imacharenſes, iam omni frumento ablato, iam omnibus iniuriis tuis exinanitos, tributum ferre miſeros, ac perditos coegiſti, ut Apronio darent* H-S XX. *Recita decretum de tributis, & publicum*

blicum teſtimonium. S. C. DE. TRIBVTO. CONFERENDO. TESTIMONIVM. IMACHARENSIVM. Ennenſes, cum decumae ueniſſent agri Ennenſis, medimnis MMMCC, Apronio coacti ſunt dari tritici mod. LXXIII, & H-S III. quaeſo, attendite quantus numerus frumenti cogatur ex omni agro decumano. nam per omnes ciuitates, quae decumas debent, percurrit oratio mea: & in hoc genere nunc, iudices, uerſor, in quo non ſingulatim aratores euerſi bonis omnibus ſunt, ſed publice decumanis lucra data ſunt, ut aliquando ex eorum agris, atque urbibus expleti, atque ſaturati cum hoc cumulo quaeſtus decederent. Calatinis quamobrem imperaſti anno tertio, ut decumas agri ſui, quas Calatae dare conſueuerant, Ameſtrati M. Caeſio decumano darent? quod neque ante te praetorem illi fecerunt, neque tu ipſe hoc ita ſtatueras antea per biennium. Theomnaſtus Syracuſanus in agrum Mutyenſem cur abs te immiſſus eſt? qui aratores ita uexauit, ut illi in alteras decumas, id quod in alijs quoque ciuitatibus oſtendam, triticum emere neceſſario propter inopiam cogerentur. Iam uero ex Hyblenſium pactionibus intelligetis, quae pactae ſint cum decumano Cn. Sergio, ſexies tantum, quam quantum ſatum ſit, ablatum eſſe ab aratoribus. Recita ſationes, & pactiones ex litteris publicis: recita ex litteris publicis. Cognoſcite pactiones Menenorum cum Venerio ſeruo. Recita ex litteris publicis. Cognoſcite itē profeſſiones ſationum, & pactiones Menenorum. Recita

ex

*ex litteris publicis. Patiemini, iudices, a ſociis, ab aratoribus populi R. ab iis, qui uobis laborant, uobis ſeruiunt, qui ita plebem Romanam ab ſeſe ali uolunt, ut ſibi, ac liberis ſuis tantum ſuperſit, quo ipſi ali poſſint, ab his per ſummam iniuriam, per ſummas contumelias plus aliquanto ablatum eſſe, quam natum ſit? Sentio, iudices, moderandum mihi eſſe iam orationi meae, fugiendamq. ueſtram ſatietatem. non uerſabor in uno genere diutius, & ita cetera de oratione mea tollam, ut in cauſſa relinquam. audietis Agrigentinorum, fortiſſimorum uirorum, diligentiſſimorumque, querimonias: cognoſcetis, iudices, Entellinorum, ſummi laboris, ſummaeq. induſtriae, dolorem, & iniurias: Heracilienſium, Icilienſium, Aetnenſium, Solentinorum incommoda proferentur: Catinenſium, locupletiſſimorum hominum, amiciſſimorumq. agros uexatos ab Apronio cognoſcetis: Tyndaritanam nobiliſſimam ciuitatem, Cephaleditanam, Halentinam, Apollonienſem, Eggynam, Capitinam, perditas eſſe hac iniquitate decumanorum intelligetis: Murgentinis, Aſſorinis, Elorinis, Ennenſibus, Letinis nihil omnino relictum: Citarinos, Acherinos, paruarum ciuitatum homines, omnino abiectos eſſe, ac perditos: omnes denique agros decumanos per triẽnium populo R. ex parte decuma, C. Verri ex omni reliquo uectigales fuiſſe: & pleriſque aratoribus nihil omnino ſuperfuiſſe: quibus quod tum aut remiſſum, aut relictum ſit, id fuiſſe tantum, quantum ex eo, quo iſtius auaritia*

*ritia contenta fuit, redundarit. Duarum mihi ciuitatum reliquos feci agros, iudices, fere optimos, ac nobiliſſimos, Aetnenſium, & Leontinorum. horum agrorum ego miſſos faciam quaeſtus trienni: unum annum eligam, quo facilius id, quod inſtitui, explicare poſſim. ſumam annum tertium, quod & recentiſſimus eſt, & ab iſto ita adminiſtratus, ut, cum ſe certe deceſſurum uideret, non laboraret, ſi aratorem nullum in Sicilia omnino eſſet relicturus. agri Aetnenſis, & Leontini decumas agemus. attendite, iudices, diligenter. agri ſunt feraces, annus tertius, decumanus Apronius. de Aetnenſibus perpauca dicam. dixerunt enim ipſi priore actione publice: memoria tenetis, Artemidorum Aetnenſem, legationis eius principem, publice dicere, Apronium ueniſſe Aetnam cum Venerijs, uocaſſe ad ſe magiſtratum, imperaſſe, ut in foro ſibi medio lecti ſternerentur: quotidie ſolitum eſſe non modo in publico, ſed etiam de publico conuiuari: cum in eis conuiuijs ſymphonia caneret, maximisq. poculis miniſtraretur, retinere ſolitum eſſe aratores, atque ab ijs non modo per iniuriam, ſed etiam per contumeliam tantum exprimi frumenti, quantum Apronius imperaſſet. audiſtis haec, iudices: quae nunc ego omnia praetereo, ac relinquo. nihil de luxuria Apronij loquor, nihil de inſolentia, nihil de ſingulari nequitia, ac turpitudine: tantum de quaeſtu, ac lucro dicam unius agri, & unius anni, quo facilius uos coniecturam de triennio, & de tota Sicilia facere poſſitis. ſed mihi*

*Aetnenſium*

*Aetnenſium breuis eſt oratio. ipſi enim uenerunt: ipſi publicas litteras deportarunt: docuerunt nos, quid lucelli fecerit homo non malus, familiaris praetoris, Apronius. id, quaeſo, ex ipſorum teſtimonio cognoſcite. recita.* TESTIMONIVM. AETNENSIVM. *Quid ais? dic, dic, quaeſo, clarius, ut populus R. de ſuis uectigalibus, de ſuis aratoribus, de ſuis ſocijs, atque amicis audiat,* L. MILLIA. *Per deos immortales, unus ager, uno anno,* C C C *millia mod. tritici, & praeterea* H-S L. *millia lucri dat Apronio? tanto ne minoris decumae uenierunt, quam fuerunt: an, cum ſatis magno ueniſſent, hic tantus tamen frumenti, pecuniaeq. numerus ab aratoribus per uim ablatus eſt? utrum enim horum dixeris, in eo culpa, & crimen haerebit. nam illud quidem non dices: quod utinam dicas: ad Apronium non perueniſſe tantum. ita te non modo publicis tenebo, ſed etiam priuatis aratorum pactionibus, ac litteris: ut intelligas, non te diligentiorem in faciendis furtis fuiſſe, quam me in deprehendendis. hoc tu feres, quiſquam defendet, hoc hi, ſi aliter de te ſtatuere uoluerint, ſuſtinebunt uno aduentu, ex uno agro, Q. Aproniũ, praeter eã, quam dixi, pecuniam numeratam,* C C C *millia mod. tritici, lucri nomine, ſuſtuliße? quid? hoc Aetnenſes ſoli dicunt? immo etiam Centuripini; qui agri Aetnenſis multo maximam partem poſſident. quorum legatis, hominibus nobiliſſimis, Androni, & Artemoni ſenatus ea mandata dedit, quae publice ad ciuitatẽ ipſorum pertinebant. de ijs iniurijs, quas ciues Centu-*

*ripini non in ſuis, ſed in aliorum finibus acceperunt? ſenatus & populus Centuripinus legatos noluit mittere; ipſi aratores Centuripini. qui numerus eſt in Sicilia maximus, hominum honeſtiſſimorum, & locupletiſſimorum, tres legatos ciues ſuos delegerunt; ut eorum teſtimonio non unius agri, ſed prope totius Siciliae calamitates cognoſceretis: arant enim tota Sicilia fere Centuripini. & hoc in te grauiores, certioresq. teſtes ſunt, quod ceterae ciuitates ſuis ſolum incommodis commouentur; Centuripini, quod in omnium fere finibus habent poſſeſſiones, etiam ceterarum ciuitatum damna, ac detrimenta ſenſerunt. Verum, ut dixi, ratio certa eſt Aetnenſium, & publicis, & priuatis litteris conſignata mea diligentia: penſum magis in Leontino agro eſt exigendum, propter hanc cauſſam, quod ipſi Leontini publice non ſane me multum adiuuerunt: neque enim eos iſto praetore hae decumanorum iniuriae laeſerunt, potius etiam adiuuerunt. Mirum fortaſſe hoc uobis, aut incredibile uideatur, in tantis aratorum incommodis Leontinos, qui principes rei frumentariae fuerunt, expertes incommodorum, atque iniuriarum fuiſſe. hoc cauſſae eſt, iudices, quod in agro Leontino, praeter unam Mnaſiſtrati familiam, glebam Leontinorum poſſidet nemo. itaque Mnaſiſtrati, hominis honeſtiſſimi, atque optimi uiri, teſtimonium iudices audietis. ceteros Leontinos, quibus non modo Apronius in agris, ſed ne tempeſtas quidem ulla nocere potuit, exſpectare nolite: etenim non modo incommodi nihil cepe-*

*runt,*

runt, ſed etiam in Apronianis illis rapinis, in quaeſtu ſunt compedioq. uerſati. quaproter, quoniam me Leontina ciuitas, atque legatio propter eam, quam dixi, cauſſam defecit: mihimet ineunda ratio, & uia reperienda eſt, qua ad Aproniј quaeſtum, ſiue adeo qua ad iſtius ingentem immanemq. praedam poſſim peruenire: Agri Leontini decumae anno tertio uenierunt tritici medimnum XXXVI, hoc eſt tritici mod. CCXVI, magno, iudices, magno: neque enim hoc poſſum negare: itaque neceſſe eſt, aut damnum, aut certe non magnum lucrum feciſſe decumanum: hoc enim ſolet uſu uenire ijs, qui magno redemerunt. quid, ſi oſtendo in hac una emptione lucri fieri tritici modium C? quid, ſi CC? quid, ſi CCCC? dubitabitis etiam, cui iſta tanta praeda quaeſita ſit? iniquum me eſſe quiſpiam dicet, qui ex lucri magnitudine coniecturam faciam furti, atque praedae. quid, ſi doceo, iudices, eos, qui CCCC mod. lucri faciunt, damnum facturos fuiſſe, ſi, ut tua iniquitas fuit, ex cohorte recuperatores non intercederent? num quis poterit in tanto lucro, tantaq. iniquitate dubitare, quin propter iniquitatem tam magnos quaeſtus feceris, propter magnitudinem quaeſtus improbus eſſe uolueris? quo modo igitur hoc aſſequar, iudices, ut ſciam, lucri quantum factum ſit? non ex Aproniј tabulis: quas ego cum conquirerem, non inueni: & cũ in ius ipſum eduxi, expreſſi, ut, conficere tabulas ſe negaret. ſi mentiebatur: quamobrẽ remouebat, ſi hae tabulae nihil tibi erant obfuturae?

rae? ſi omnino nullas confecerat litteras: ne id quidem ſatis ſignificabat, illum non ſuum negotium geſſiſſe? ea eſt enim ratio decumarum, ut ſine plurimis litteris confici non poſſit. ſingula enim nomina aratorum, & cum ſingulis pactiones decumarum, litteris perſequi, & conficere neceſſe eſt. Iugera profeſſi ſunt aratores omnes imperio, atque inſtituto tuo. non opinor quemquam minus eſſe profeſſum, quam quantum araſſet, cum tot cruces, tot iudicia, tot ex cohorte recuperatores proponerentur. in iugere Leontini agri medimnum fere tritici ſeritur, perpetua, atque aequabili ſatione: ager efficit, cum octauo, bene ut agatur; uerũ, ut omnes dij adiuuent, cum decimo. quod ſi quando accidit, tum fit, ut tantum decumae ſit, quantum ſeueris, hoc eſt, ut, quot iugera ſunt ſata, totidem medimna decumae debeantur. hoc cum ita eſſet, primum illud dico, pluribus millibus medimnum ueniſſe decumas agri Leontini, quã quot millia iugerũ ſata erant in agro Leontino. quod ſi fieri non poterat, ut plus quam decem medimna ex iugere exararent; medimnum autem ex iugere decumano dari poterat, cum ager, id quod perraro euenit, cum decumo extuliſſet: quae erat ratio decumani, ſiquidem decumae, ac non bona ueniebant aratorum, ut pluribus aliquanto medimnis decumas emeret, quam iugera erant ſata? In Leontino iugerum ſubſcriptio, ac profeſſio non eſt plus XXX, decumae XXXVI medimnis uenierunt. errauit, an potius inſaniuit Apronius? immo tum inſaniſſet, ſi arato-

ribus, quod deberent, licitum eſſet, & non, quod Apronius imperaſſet, neceſſe fuiſſet dare. ſi oſtendo minus tribus medimnis in iugerum neminem dediſſe decumae: concedes, opinor, ut cum decumo fructus arationis perceptus ſit, neminem minus tribus decumis dediſſe. Atque hoc in beneficij loco petitum eſt ab Apronio, ut in iugera ſingula ternis medimnis decidere liceret. nam cum a multis quaterna, etiam quina exigerentur; multis autem non ſolum granum ullum, ſed ne paleae quidem ex omni fructu, atque ex annuo labore relinquerentur: tum aratores Centuripini, qui numerus in agro Leontino maximus eſt, unum in locum conuenerunt; hominem ſuae ciuitatis in primis honeſtum, ac nobilem, Andronem Centuripinum legarunt ad Apronium, eundem, quem hoc tempore ad hoc iudicium legatum, & teſtem Centuripina ciuitas miſit; ut is apud eum cauſſam aratorũ ageret, ab eoq. peteret, ut ab aratoribus Centuripinis ne amplius in iugera ſingula, quam terna medimna exigeret. hoc uix ab Apronio in ſummo beneficio, pro ijs, qui etiam tum incolumes erant, impetratum eſt. id cum impetrabatur, hoc uidelicet impetrabatur, ut pro ſingulis decumis ternas decumas dare liceret. Quod ſi tua res non ageretur, a te potius poſtularent, ne amplius quam ſingulas, quam ab Apronio, ut ne plus, quã ternas decumas darent. Nunc, ut hoc tempore ea, quae regie, ſeu potius tyrannice ſtatuit in aratores Apronius, praetermittam; neque eos appellem, a quibus omne frumentum eripuit, &

quibus

*quibus nihil non modo de fructu, ſe ne de bonis quidem ſuis reliqui fecit: ex his ternis medimnis, quod beneficij gratiaeq. cauſſa conceſſit. quid lucri fiat, cognoſcite. Profeſſio eſt agri Leontini ad iugerum* XXX, *haec ſunt ad tritici medimnũ* XC, *id eſt tritici mod.* DXL, *deductis tritici mod.* CCXVI, *quanti decumae uenierunt, reliqua tritici* CCCXXIV. *adde totius ſummae* DXL *mod. tres quinquageſimas, id eſt tritici mod.* XXXII CCCC. *ab omnibus enim ternae praeterea quinquageſimae exigebantur. ſunt haec iam ad* CCCXL, *mod. tritici. at ego* CCCC *lucri facta eſſe dixeram: non enim duco in hac ratione eos, quibus ternis medimnis non eſt licitum decidere. uerum ut hac ipſa ratione ſummam mei promiſſi compleam, ad ſingula medimna multi* H-S *duos, multi* H-S *quinque acceſſionis cogebantur dare: qui minimum, ſingulos nummos. hoc minimum ut ſequamur, quoniam* XC *medimnum duximus, accedant eo nouo, peſſimoq. exemplo ad* H-S XC. *Hic mihi etiam dicere audebit, magno ſe decumas uendidiſſe; cum ex eodem agro dimidio ipſe plus abſtulerit, quam populo R. miſerit.* CCXVI *modium decumas agri Leontini uendidiſti: ſi ex lege, magno: ſi, ut lex eſſet libido tua, paruo: ſi, ut, quae dimidiae eſſent, decumae uocarentur, paruo uendidiſti: multo enim pluris fructus annui Siciliae uenire potuerunt, ſi id te ſenatus, aut populus R. facere uoluiſſet. etenim ſaepe decumae tanti uenierunt, cum lege Hieronica uenirent, quanti nũc lege Verrea uenierunt.*

*nierunt. Cedo mihi C. Norbani decumas uenditas.* C. NORBANI. DECVMAE. VENDITAE. AGRI LEONTINI. *Atque tum neque iudicium de modo iugerum dabatur: neque enim erat Artemidorus Cornelius recuperator: neque ab aratore magiſtratus Siculus tantum exigebat, quantum decumanus ediderat: nec beneficium petebatur a decumano, ut in iugera ſingula ternis medimnis decidere liceret: nec nummorum acceſſionem cogebatur arator dare, ternas quinquageſimas frumẽti addere: & tamen populo R. magnus frumenti numerus mittebatur. quid uero iſtae ſibi quinquageſimae? quid porro nummorum acceſſiones uolunt? quo id iure, atque adeo quo id potius ore feciſti? nummos dabat arator. quomodo? aut unde? qui, ſi largiſſimus eſſe uellet, cumulatiore menſura uteretur, ut antea ſolebant facere in decumis, cum aequa lege, & condicione uenibant. is nummum dabat. unde? de frumento? quaſi habuiſſet te praetore, quod uenderet. de uino igitur erat aliquid reſecandum; ut eſſet, unde Apronio ad illos fructus arationum hoc corollarium nummorum adderetur. Iam id porro utrum libentes, an inuiti dabant? libentes? amabant, credo, Apronium. inuiti? qua re, niſi ui, & malo, cogebantur? Iam iſte: homo amentiſſimus, in uendundis decumis nummorum faciebat acceſſiones ad ſingulas decumas: neque multum, bina, aut terna millia addebat. fiunt per triennium* H-S *fortaſſe* ꟷD. *hoc neque exemplo cuiuſquam, neque ullo iure fecit: neque eam*

*pecuniam*

*pecuniam retulit: neque, hoc paruum crimen quemadmodum defenſurus ſit, homo quiſquam umquam excogitauit. Quod cum ita ſit, audes dicere te magno decumas uendidiſſe? cum ſit perſpicuum, te bona, fortunasq. aratorum non populi R. ſed cui quaeſtus cauſſa uendidiſſe. ut, ſi quis uillicus ex fundo, cui* H-S $\overline{X}$ *merces eſſet, exciſis arboribus, ac uenditis, demptis tegulis, inſtrumento, pecore abalienato, domino* $\overline{XX}$ *nummum pro* $\overline{X}$ *miſerit, ſibi alia praeterea centum confecerit; primo dominus, ignarus incommodi ſui, gaudeat, uillicoq. delectetur, quod tanto ſibi plus mercedis ex fundo refectum ſit; deinde, cum audierit, eas res, quibus fundi fructus, & cultura continentur, amotas, & uenditas, ſummo ſupplicio uillicum afficiat, & ſecum male actum putet: item populus R. cum audit pluris decumas uendidiſſe C. Verrem, quam innocentiſſimum hominem, cui iſte ſucceſſit, C. Sacerdotem; putat ſe bonum in arationibus fructibus ſuis habuiſſe custodem, ac uillicum: cum ſenſerit iſtum omne inſtrumentum aratorum, omnia ſubſidia uectigalium uendidiſſe, omnem ſpem poſteritatis auaritia ſua ſuſtuliſſe, arationes, & agros uectigales uaſtaſſe, atque exinaniſſe, ipſum maximos quaestus, praedasq. feciſſe, intelliget ſecum actum eſſe peſſime; iſtum autem ſummo ſupplicio dignum exiſtimabit. unde ergo hoc intelligi poteſt? ex hoc maxime, quod ager decumanus prouinciae Siciliae propter iſtius auaritiam deſertus eſt. neque id ſolum actum eſt, uti minus*

*multis iugis arent, ſi quis in agris remanſerunt; ſed etiam, ut permulti locupletes homines, magni, & naui aratores, agros latos, ac fertiles deſererent, totasq. arationes derelinquerent. id adeo ſciri facillime poteſt ex litteris publicis ciuitatum: propterea quod lege Hieronica numerus aratorum quotannis apud magiſtratus publice ſubſcribitur. Recita tandem, quot acceperit aratores agri Leontini Verres.* OCTVAGINTA. TRES. *Quot anno tertio profiteantur.* TRIGINTA. DVO. *Vnum & quinquaginta aratores ita uideo deiectos, ut his ne uicarij quidem ſucceſſerint. quot aratores aduenïente te fuerunt agri Muticenſis? uideamus ex litteris publicis.* CENTVM. OCTVAGINTA. OCTO. *Quid? anno tertio?* CENTVM. ET. VNVS. *Octuaginta ſeptem aratores unus ager iſtius iniuria deſiderat: atque adeo noſtra reſp. quoniam illa populi R. uectigalia ſunt, hunc tot patrumfamilias numerum deſiderat, & repoſcit. Ager Herbitenſis primo anno habuit aratores ducentos quinquaginta ſeptem, tertio centum uiginti. hinc centum triginta ſeptem patresfamilias extorres profugerunt, Agyrinenſis ager, quorum hominum? quam honeſtorum? quam locupletum? ducentos quinquaginta aratores habuit primo anno praeturae tuae. quot tertio anno? octuaginta, quemadmodum legatos Agyrinenſes recitare ex publicis litteris audiſtis. pro dij immortales, ſi ex prouincia tota centum ſeptuaginta eieciſſes, poſſesne, ſeueris iudicibus, ſaluus eſſe? unus ager Agirynenſis*

*ſis centum ſeptuaginta aratoribus inanior cum ſit, uos coniecturam totius prouinciae non facietis? atque hoc peraeque in omni agro decumano reperietis: quibus aliquid tamen reliqui fuerit ex magno patrimonio, eos in agris, minore inſtrumento, minus multis iugis, remanſiſſe, quod metuebant, ſi receſſiſſent, ne reliquas fortunas omnes amitterent; quibus autem iſte nihil reliqui, quod perderent, fecerat, eos plane non ſolum ex agris, uerum ex ciuitatibus ſuis profugiſſe. illi ipſi, qui remanſerant, uix decuma pars aratorum, relicturi agros omnes erant, niſi ad eos Metellus Roma litteras miſiſſet, decumas lege Hieronica uenditurum; & niſi ab iis hoc petiuiſſet, ut ſererent quamplurimum: quod illi ſemper ſua cauſſa fecerant, cum eos nemo rogaret, quam diu intelligebant ſeſe ſibi, et populo R. non Verri, & Apronio ſerere, impendere, laborare. Iam uero, iudices, ſi Siculorum fortunas negligitis; ſi, quemadmodum ſocij populi R. a magiſtratibus noſtris tractentur, non laboratis; at uos communem populi R. cauſſam ſuſcipite, atque defendite. eiectos aratores eſſe dico; agros uectigales uexatos, atque exinanitos a Verre; populatam, uexatamq. prouinciam: haec omnia doceo ciuitatum, & priuatis primariorum uirorum teſtimoniis. quid uultis amplius? num exſpectatis, dum L. Metellus, is, qui multos in iſtum teſtes imperio, & poteſtate deterruit, idem abſens de iſtius ſcelere, improbitate, audacia teſtimonium dicat? non, opinor. at is optime, qui ſucceſſit iſti, potuit cogno-*

*ſcere. ita eſt, uerum amicitia impeditur. at debet nos certiores facere, quo pacto ſe habeat prouincia: debet, uerumtamen non cogitur. num quis in Verrem L. Metelli teſtimonium requirit? nemo. num quis poſtulat? non, opinor. quid, teſtimonio L. Metelli, ac litteris haec omnia uera eſſe docebo? quid dicetis, utrum, Metellum falſum ſcribere, an amicum laedendi eſſe cupidum? an praetorem, quemadmodum prouincia affecta ſit, neſcire? Recita litteras L. Metelli, quas ad Cn. Pompeium, & M. Craſſum cos. quas ad M. Mummium praetorem, quas ad quaeſtores urbis miſit.* EPISTOLA. L. METELLI. DECVMAS FRVMENTI. LEGE. HIERONICA. VENDIDI. *Cum ſcribit ſe lege Hieronica uendidiſſe, quid ſcribit? ita ſe uendidiſſe, ut omnes praeter Verrem. cum ſcribit ſe lege Hieronica uendidiſſe, quid ſcribit? ſe per iſtum erepta, Siculis maiorum noſtrorum beneficia, ius ipſorum, condicionem ſocietatis, amicitiae, foederum reddidiße. Dicit deinde, quanti cuiuſque agri decumas uendiderit. quid ſcribit? Recita de epiſtola reliqua.* SVMMA. DATA. EST OPERA. A. ME. VT. QVAMPLVRIMO. DECVMAS. VENDEREM. *Cur igitur, Metelle, non ita magno uendidiſti? quia deſertas arationes, inanes agros, prouinciam miſeram, perditamq. offendi. quid? id ipſum, quod ſatum eſt, qua ratione quiſquam, qui ſereret, inuentus eſt? Recita litteras. Ait ſe miſiſſe et praeſentem confirmaſſe, ſuam interpoſuiſſe auctoritatem. tantum quod aratoribus Metellus*

obſides

*obſides non dedit, ſe in nulla re Verri ſimilem futurum. at quid eſt tandem, in quo ſe laboraſſe dicat? Recita.* VT. ARATORES. QVI. RELIQVI. ERANT. QVAMPLVRIMVM. SERERENT. *Qui reliqui? quid hoc eſt? reliqui? quo ex bello? qua ex uaſtitate? quaenam in Sicilia tanta clades, aut quod bellum tam diuturnum, tam calamitoſum te praetore uerſatum eſt, ut is, qui tibi ſucceſſerit, reliquos aratores collegiſſe, et recreaſſe uideatur? cum bellis Charthaginienſibus Sicilia uexata eſt; & poſt, noſtra, patrumq. memoria, cum bis in ea prouincia magnae fugitiuorum copiae uerſatae ſint; tamen aratorum internicio facta nulla eſt. tum ſemente prohibita, aut meſſe amiſſa, fructus annuus interibat: tamen incolumis numerus manebat dominorum, atque aratorũ. tum qui M. Leuino, aut P. Rupilio, aut M'. Aquillio praetoribus in eam prouinciam ſucceſſerant, aratores reliquos non colligebant. tanto ne plus Verres cum Apronio prouinciae Siciliae calamitatis importauit, quam aut Haſdrubal cum Poenorum exercitu, aut Athenio cum fugitiuorum maximis copijs, ut tẽporibus illis, ſimul atque hoſtis ſuperatus eſſet, ager araretur omnis, neque aratori praetor per litteras ſupplicaret, neque eum praeſens oraret, ut quamplurimum ſereret; nunc autem ne poſt abitum quidem huius importuniſſimae peſtis quiſquam reperiretur, qui ſua uoluntate araret? pauci eſſent reliqui, qui L. Metelli auctoritate in agros, atque ad ſuum larem familiarem redirent? His te litteris, homo audaciſſime,*

*atque amentiſſime, iugulatum non ſentis? non uides, cum is, qui tibi ſucceſſit, aratores reliquos appellet, hoc eum diſerte ſcribere, reliquos hos eſſe, non ex bello, neque ex aliqua huiuſmodi calamitate, ſed ex tuo ſcelere, importunitate, auaritia, crudelitate? Recita cetera.* TAMEN. PRO EO. VT. ET. TEMPORIS. DIFICVLTAS. ARATORVMQVE. PAENVRIA. TVLIT. *aratorum, inquit, paenuria. Si ego accuſator toties de re eadem dicerem, uererer, ne animos ueſtros offenderem, iudices. clamat Metellus: Niſi litteras miſiſſem: non eſt ſatis: Niſi praeſens confirmaſſem: ne id quidem ſatis eſt: Reliquos, inquit, aratores. reliquos? probe lugubri uerbo calamitatem prouinciae Siciliae ſignificat. addit: Aratorum paenuria. exſpectate etiam, iudices, ſi poteſtis, auctoritatem accuſationis meae. dico aratores iſtius auaritia eiectos: ſcribit Metellus reliquos ab ſe eſſe confirmatos. dico agros relictos, arationesq. deſertas eſſe: ſcribit Metellus aratorũ eſſe paenuriam. hoc cum ſcribit, illud oſtendit, deiectos, eiectos, fortunis omnibus expulſos eſſe populi R. ſocios, atque amicos. quibus ſi qua calamitas propter iſtum, ſaluis uectigalibus noſtris, accidiſſet, animaduertere in eum uos oportebat, praeſertim cum ea lege iudicaretis, quae ſociorum cauſſa eſſet cõſtituta. cum uero, perditis, profligatisq. ſocijs, uectigalia populi R. ſint diminuta, res frumentaria, commeatus, copiae, ſalus urbis, atque exercituum noſtrorum in poſteritatem iſtius auaritia, inter-*

*īnterierit: ſaltem commoda ueſtra reſpicite, ſi ſocijs fideliſſimis proſpicere non laboratis. Atque ut intelligatis, ab iſto, prae lucro, praedaq. praeſenti, nec uectigalium, nec poſteritatis habitam eſſe rationem; cognoſcite, quid ad extremum ſcribat Metellus. In reliquum tēpus ait ſe uectigalibus proſpexiſſe. nō ſcriberet ſe uectigalibus proſpexiſſe, niſi hoc uellet oſtēdere, te uectigalia perdidiſſe. quid enim erat, quod uectigalia proſpiceret Metellus in decumis, & in tota re frumentaria, ſi iſte non uectigalia populi R. ſuo quaeſtu peruertiſſet? atque ipſe Metellus, qui uectigalibus proſpicit, qui reliquos aratores colligit, quid aſſequitur, niſi hoc? ut arent, ſi qui poſſunt, quibus aratrum ſaltem aliquod ſatelles iſtius Apronius reliquum fecit; qui tamen in agris ſpe, atque exſpectatione Metelli remanſerunt. Quid ceteri Siculi? quid ille maximus numerus aratorum, qui non modo ex agris eiecti ſunt, ſed etiam ex ciuitatibus ſuis, ex prouincia, denique bonis, fortuniſq. omnibus ereptis profugerunt, qua ratione ij reuocabuntur? quot praetorum innocentia, ſapientiaq. opus eſt, ut illa aratorum multitudo aliquādo in ſuis agris, ac ſedibus collocetur? Ac, ne miremini tantam multitudinem profugiſſe, quantam ex litteris publicis aratorumq. profeſſionibus cognouiſtis; ſcitote, tantam acerbitatem iſtius, tantum ſcelus in aratores fuiſſe, (incredibile dictu eſt, iudices: ſed & factum, & tota Sicilia peruulgatum) ut homines, propter iniurias, licentiamq. decumanorum, mortem ſibi ipſi conſciuerint.*

Cen-

*Centuripinum Dioclem, hominem locupletem, ſuſpendiſſe ſe conſtat, quo die ſit ei nunciatum Apronium decumas redemiſſe. Dyrrachinum, primum ciuitatis, eadem ratione mortem oppetiſſe, dixit apud uos, homo nobiliſſimus, Archonidas Elorinus, cum audiſſet, tantum, decumanum profeſſum eſſe, ex edicto iſtius ſibi deberi, quantum ille bonis ſuis omnibus efficere non poſſet. Haec tu, tametſi omnium hominum diſſolutiſſimus, crudeliſſimusq. ſemper fuiſti, tamen numquam perpeterere; quod illi gemitus, luctusq. prouinciae ad tui capitis periculum pertinebant; non, inquam, perpeterere, ut homines iniuriae tuae remedium morte, ac ſuſpendio quaererent, niſi ea res ad quaeſtum, & ad praedam tuam pertineret. quid, illud perpeterere? attendite, iudices: omnibus enim neruis mihi contendendum eſt, atque in hoc laborandum, ut omnes intelligant, quam improbam, quam manifeſtam, quam confeſſam rem pecunia redimere conentur. graue crimen eſt hoc, & uehemens, & poſt hominum memoriam, iudiciaq. de pecuniјs repetundis conſtituta grauiſſimum, praetorem populi R. ſocios habuiſſe decumanos. non hoc nunc primum audit priuatus de inimico, reus ab accuſatore: iam antea in ſella ſedens praetor, cum prouinciam Siciliam obtineret, cum ab omnibus non ſolum, id quod commune eſt, propter imperium, ſed etiam, id quod iſtius praecipuum eſt, propter crudelitatem metueretur, millies audiuit, cum eius animum ad perſequendum non negligentia tardaret, ſed conſcientia*

*tia ſceleris, auaritiaeq. ſuae fraenaret: loquebantur enim decumani palam, & praeter ceteros is, qui apud iſtum plurimum poterat, maximosq. agros populabatur, Apronius, perparuum ex illis magnis lucris ad ſeſe peruenire, praetorem eſſe ſocium. Hoc cum palam decumani tota prouincia loquerẽtur, tuumq. nomen in re tam turpi, nefariaq. interponerent; nihil ne tibi uenit in mentem exiſtimationi tuae conſulere? nihil denique capiti, ac fortunis tuis prouidere? cũ tui nominis terror in auribus, animisq. aratorum uerſaretur; cum decumani aratoribus ad pactiones faciendas non ſuam uim, ſed tuum ſcelus, ac nomen opponerent; ecquod iudicium Romae tam diſſolutum, tam perditum, tam nummarium fore putaſti, quo ex iudicio te ulla ſalus ſeruare poſſet? cum planum fieret, decumis contra inſtituta, leges, conſuetudinemq. omnium uenditis, in aratorum bonis fortunisq. diripiendis decumanos dictitaſſe, tuas eſſe partes, tuam praedam, idq. te tacuiſſe, &, cum diſſimulare non poſſes, potuiſſe tamen perpeti, & perferre; quod magnitudo lucri obſcuraret periculi magnitudinem, plusq. aliquanto apud te pecuniae cupiditas quam iudicij metus poſſet. Eſto: cetera negare non potes: ne illud quidem tibi reliquum feciſti, ut hoc poſſes dicere, nihil eorũ te audiſſe, nihil ad tuas aures de infamia tua perueniſſe. Querebatur cum luctu, & gemitu aratores: tu id neſciebas? fremebat tota prouincia: nemo id tibi renunciabat? Romae quaerimoniae de tuis iniurijs, conuentusque, habebantur: ignorabas haec? ignora-*

*ignorabas haec omnia? quid? cum palam Syracuſis, te audiente, maximo conuentu, T. Rubrius Q. Apronium ſponſione laceſſiuit, ni Apronius dictitaret, te ſibi in decumis eſſe ſocium, haec te uox non perculit? non perturbauit? non, ut capiti, & fortunis tuis proſpiceres, excitauit? tacuiſti; ſedaſti etiam lites illorum, &, ſponſio illa ne fieret, laboraſti. Pro dij immortales, hoc aut innocens homo perpeti potuiſſet, aut, quamuis nocens, qui modo iudicia Romae fore putaret, non aliqua ſe ſimulatione exiſtimationi hominum uindicaſſet? Quid eſt hoc? ſponſio fit de capite, ac fortunis tuis: tu ſedes, & quieſcis? non perſequeris? non perſeueras? non perquiris, cui dixerit Apronius? quis audierit? unde hoc natum, quemadmodum prolatum ſit? ſi quis tibi ad aurem acceſſiſſet, & dixiſſet Apronium dictitare, te ſibi eſſe ſocium: commoueri te oportuit, uocare Apronium, nec illum ante tibi ſatiſfacere, quam tu omnium exiſtimationi ſatisfeciſſes. cum uero in foro celeberrimo, tanta frequentia, hoc uerbo, & ſimulatione Apronio, re uera tibi obiectum eſſet: tu umquam plagam tacitus accipere potuiſſes, niſi hoc ita ſtatuiſſes, in re tam manifeſta quidquid dixiſſes, te deterius eſſe facturum? quaeſtores, legatos, praefectos ſuos, tribunos multi miſſos fecerunt, & de prouincia decedere iuſſerunt, quod eorum culpa ſe minus commode audire arbitrarentur, aut quod peccare illos aliqua in re iudicarent. tu Apronium, hominem uix liberum, contaminatum, perditum,*

*ditum, flagitioſum, qui non modo animum integrum, ſed ne animam quidem puram conſeruare potuiſſet, eum in tanto tuo dedecore non profecto ne uerbo quidem grauiore appellaſſes, neque apud te tã ſancta religio ſocietatis fuiſſet, ut tui capitis periculum negligeres, niſi rem tam notam eſſe omnibus, & tam manifeſtam uideres. cum eodem Apronio poſtea T. Scandilius, eques R. quem uos omnes noſtis, eandem ſponſionem de ſocietate fecit, quam Rubrius facere uoluerat. inſtitit, oppreſſit, non remiſit: facta eſt ſponſio HS V coepit Scandilius recuperatores. aut iudicem poſtulare. Satis ne uobis praetori improbo circumdati cancelli uidentur in ſua prouincia, immo uero in ſella, ac tribunali, ut aut de ſuo capite iudicium fieri patiatur praeſens, ac ſedens, aut confiteatur ſe omnibus iudicijs conuinci neceſſe eſſe? Sponſio eſt, ni te Apronius in decumis ſocium eſſe dicat: prouincia tua eſt: ades: ab te iudicium poſtulatur: quid facis? quid decernis? recuperatores dicis te daturum. bene agis. tametſi qui erunt tantis ceruicibus recuperatores, qui audeant in prouincia, cum praetor adſit, non ſolum cõtra uoluntatem eius, ſed etiam contra fortunas iudicare? uerum eſto; manifeſta res eſt: cum nemo eſſet, quin hoc ſe audiſſe liquido diceret: locupletiſſimus quiſque certiſſimus teſtis eſſet: nemo erat Sicilia tota, qui neſciret decumas eſſe praetoris; nemo, qui non audiſſet, ita Apronium dictitaſſe. praeterea conuentus honeſtus Syracuſis, multi equites R. uiri primarij. ex qua copia recuperatores*

*ratores*

*ratores reijci oporteret, qui aliter iudicare nullo modo poſſent. inſtat Scandilius poſcere recuperatores. tum iſte, homo innocens, qui illam ſuſpicionem leuare, atque ab ſe remouere cuperet, recuperatores dicit ſe de cohorte ſua daturum. Pro deum hominumq. fidem, quem ego accuſo? in quo meam induſtriam, ac diligentiam ſpectari uolo? quid eſt, quod ego dicendo, aut cogitando efficere, aut aſſequi debeam? teneo in medijs uectigalibus populi R. in ipſis fructibus prouinciae Siciliae furem manifeſto auertentem rem frumentariam omnem, pecuniam maximam: teneo, inquam, ita, ut negare non poſſit. nã quid hic dicet? Sponſio facta eſt cũ cognitore tuo Apronio de fortunis tuis omnibus, ni ſocium te ſibi in decumis eſſe dictitaret. exſpectant omnes, quantae tibi ea res curae ſit, quemadmodum hominum exiſtimationi te, atque innocentiam tuam probari uelis. hic tu medicum, & haruſpicem, & praeconem tuum recuperatores dabis? aut etiam illum ipſum, quem tu in cohorte tua Caſſianum iudicem habebas, ſi qua res maior eſſet, Papirium Potamonem, hominem ſeuerum, ex uetere illa equeſtri diſciplina? Scãdilius poſtulare de conuentu recuperatores. tum iſte negat ſe de exiſtimatione ſua cuiquam, niſi ſuis, commiſſurum. negotiatores putant eſſe turpe, id forum ſibi iniquum eiurare, ubi negotientur: praetor prouinciam ſuam totam ſibi iniquam eiurat. o impudentiam ſingularem: hic poſtulat ſe Romae abſolui, qui in ſua prouincia iudicauit ſe abſolui nullo modo poſſe, qui plus exiſtimet apud lectiſſimos ſenatores pecuniã,*

*quam*

*quam apud tres negotiatores metum ualere? Scandilius uero negat ſeſe apud Artemidorum recuperatorem uerbum eſſe facturum, & tamen auget, atque onerat te bonis condicionibus, ſi tu uti ue lis. ſi ex prouincia Sicilia tota ſtatuebas idoneum iudicem, aut recuperatorem nullum poſſe reperiri, poſtulat a te, ut Romam reijcias. hic enimuero tu exclamas hominem improbum, qui poſtulet ibi de tua exiſtimatione iudicium fieri, ubi te inuidioſum eſſe intelligebat: negas te Romam reiecturum: negas de conuentu recuperatores daturum: cohortem tuam proponis. Scandilius rem ſe totam relicturum dicit, & ſuo tempore eſſe rediturum. quid tu ibi tum? quid facis? Scandilium cogis: quid? ſponſionem acceptam miſſam facere? impudenter tol lis exſpectatum exiſtimationis tuae iudicium. non facis. quid ergo? Apronio permittis, ut, quos uelit, de cohorte ſumat recuperatores? indignum, uni potius ex iniquis ſumendi, quam utriſque ex aequis reijciendi, fieri poteſtatem. neutrum facis eorum. quid ergo? eſt aliquid, quod improbius fie ri poteſt: cogit enim Scandilium quinque illa millia nummum dare, atque adnumerare Apronio. quid po tuit elegantius facere praetor cupidus exiſtimationis bonae, qui ab ſeſe omnem ſuſpicionem propulſaret, qui ſe eripere ex infamia cuperet? adductus erat in ſermonem, inuidiam, uituperationem: dictitarat homo improbus, atque impurus Apronius, ſocium eſſe praetorem, uenerat res in iudicium, atque diſcrimen:*

DD pote-

*poteſtas erat iſti, homini integro, atque innocenti, data, ut, in Apronium cum animaduertiſſet, ſeſe grauiſſima leuaret infamia. quid excogitat poenae? quid animaduerſionis in Apronium? cogit Scandilium Apronio, ob ſingularem improbitatem, atque audaciam, praedicationemq. nefariae ſocietatis, HS v millia, mercedis nomine, ac praemij, dare. Quid interfuit, homo audaciſſime, utrum hoc decerneres, an id, quod Apronius dictitabat, tu de te proferres, ac dictitares? quem hominem, ſi quis pudor in te, atque adeo ſi quis metus fuiſſet, ſine ſupplicio dimittere, non debuiſti, hũc abs te ſine praemio diſcedere noluiſti. Omnia ſimul intelligere potuiſtis, iudices, ex hoc uno crimine Scandiliano: primum, hoc non eſſe Romae natum, de ſocietate decumarum, non ab accuſatore fictum, non, ut ſolemus interdum in defenſionibus dicere, crimen domeſticum, ac uernaculum, non ex tẽpore periculi tui conſtitutum, ſed uetus; non incognitũ iam, ſed te praetore iactatũ; non ab inimicis Romae compoſitum, ſed Romam de prouincia exportatũ. ſimul intelligi poteſt illud iſtius in Apronium ſtudium, Apronij de iſto non modo confeſſio, uerum etiã commemoratio. eodẽ accedit, quod hoc quoque intelligere poteſtis, iſtũ ſtatuiſſe in prouincia ſua, exiſtimationis ſuae iudicium extra cohortem ſuã committendũ fuiſſe nemini. ecquis eſt iudex, cui non ab initio decumani criminis perſuaſum ſit, iſtum in aratorum bona, fortunasq. impetum feciſſe? quis hoc non ex eo ſtatim iudicauit, quod oſtendi, iſtum decumas noua lege, atque*

*adeo*

adeo nulla lege, contra omnium conſuetudinem, atque inſtituta uendidiſſe? uerum, ut iſtos ego iudices, tam ſeueros, tam diligentes, tam religioſos, non haberem, ecquis eſt, ex iniuriarum magnitudine, improbitate decretorum, iudiciorum iniquitate, qui hoc non iamdudum ſtatuerit, & iudicarit? etiam ſane, ſit aliquis diſſolutior in iudicando, legum, officij, reip. ſociorum, atque amicorum negligentior. quid is? poſſit ne de iſtius improbitate dubitare, cum tanta lucra facta, tam iniquas pactiones ui, & metu expreſſas cognouerit? cum tanta praemia ciuitates ui, atque imperio, uirgarum, ac mortis metu, non modo Apronio, atque eius ſimilibus, uerum etiam Venerijs ſeruis dare coactas? quod ſi quis ſociorum incommodis minus mouetur; ſi quem aratorum fugae, calamitates, exilia, ſuſpendia denique non permouent: non poſſum dubitare, quin is tamen, cum uaſtatam Siciliam, relictos agros, ex ciuitatum litteris, & epiſtola L. Metelli cognouerit, ſtatuat fieri non poſſe, ut de iſto non ſeueriſſime iudicetur. erit etiam aliquis, qui haec omnia diſſimulare, ac negligere poſſit? attuli ſponſiones, ipſo praeſente factas de decumarum ſocietate, ab ipſo prohibitas iudicari. quid eſt, quod poſſet quiſquam manifeſtius hoc deſiderare? Non dubito, quin uobis ſatisfecerim, iudices: ueruntamen progrediar longius; nō mehercule quo magis hoc uobis perſuadeatur, quam iā perſuaſum eſſe confido; ſed ut ille aliquando impudentiae ſuae finem faciat, aliquando deſinat ea ſe putare poſſe emere,

*quae ipſe ſemper habuit uenalia, fidem, iuſiurandum, ueritatem, officium, religionem; deſinant amici eius ea dictitare, quae detrimento, maculae, inuidiae, infamiae nobis omnibus eſſe poſſint. at qui amici? o miſerum, atque inuidioſum, offenſumq. paucorum culpa, atque indignitate ordinem ſenatorium. Albam Aemilium, ſedentem in faucibus macelli loqui palam, uiciſſe Verrem, emptos habere iudices, alium H-S CCCC millibus, alium H-S D; quem minimo, CCC? atque ei cum reſponſum eſſet fieri non poſſe; multos teſtes eſſe dicturos; me praeterea cauſſae nõ defuturum: licet hercules, inquit, omnes omnia dicant: niſi ita res manifeſta erit allata, ut reſponderi nihil poſſit, uicimus. Bene agis Alba: ad tuam ueniam condicionem: nihil putas ualere in iudicijs coniecturam, nihil ſuſpicionem, nihil anteactae uitae exiſtimationem; nihil bonorum uirorum teſtimonia, nihil ciuitatum auctoritates, teſtimonia, litteras: res manifeſtas quaeris. non quaero iudices Caſſianos: ueterem iudiciorum ſeueritatem non requiro: ueſtram in hoc fidem, dignitatem, religionem in iudicando non imploro, Albam habebo iudicem, eum hominem; qui ſe ipſe ſcurram improbiſſimum exiſtimari uult; qui a ſcurris potius ſemper gladiator, quam ſcurra, appellatus ſit. afferam rem eiuſmodi in decumis, ut Alba fateatur, iſtum in re frumentaria, & in bonis aratorum aperte, palamq. eſſe praedatum. Decumas agri Leontini magno dicit ſe uendidiſſe. oſtendi iam illud initio,*

*non*

*non exiſtimandum magno uendidiſſe eum, qui uerbo decumas uendiderit; re, & condicione, & lege, & edicto, & licentia decumanorum, decumas aratoribus nullas reliquas fecerit. etiam illud oſtendi, uendidiſſe alios magno decumas agri Leontini, ceterorumq. agrorum; & lege Hieronica uendidiſſe; & pluris etiam, quam te, uendidiſſe; nec aratorem quemquam eſſe queſtum. nec enim fuit, quod quiſquam queri poſſet, cum lege aequiſſime ſcripta uenirent. neque illud umquam aratoris interfuit, quanti decumae uenirent. non enim ita eſt, ut, ſi magno uenierint, plus arator debeat; ſi paruo, minus. ut frumenta nata ſunt, ita decumae ueneunt. aratoris autem intereſt, ita ſe frumenta habere, ut decunae quamplurimo uenire poſſint. dum arator ne plus decuma det, expedit ei decumam eſſe quammaximi. uerum hoc, ut opinor, eſſe uis caput defenſionis tuae, magno te decumas uendidiſſe, agri uero Leontini, qui plurimum efficit, tritici mod.* $\overline{\text{CCXV}}$I. *ſi doceo, pluris aliquanto potuiſſe te uendere; neque ijs uoluiſſe addicere, qui contra Apronium licerentur, & Apronio multo minoris, quam alijs potueris, tradidiſſe: ſi hoc doceo, potuerit ne te ipſe Alba, tuus antiquiſſimus non ſolum amicus, uerum etiam amator, abſoluere? dico equitem R. hominem in primis honeſtum, Q. Minucium, cum ſui ſimilibus, ad decumas agri Leontini tritici mod. non* M, *non* MM, *non* MMM, *ſed ad unas unius agri decumas tritici mod.* $\overline{\text{XXX}}$ *uoluiſſe addere; & ei poteſtatem e-*

*mendi non eſſe factam, ne res abiret ab Apronio. ne gare hoc, niſi forte negare omnia conſtituiſti, nullo modo potes. palam res geſta eſt, maximo conuentu, Syracuſis: teſtis eſt tota prouincia; propterea quod undique ad emendas decumas ſolent eo conuenire. quod ſiue fateris, ſiue conuinceris: quot, & quam maximis in rebus teneare, non uides? primum, tuam rem illam, & praedam fuiſſe: nam, niſi ita eſſet, cur tu Apronium malebas, quem omnes tuum procurare in decumis negotium loquebantur, quam Minucium, decumas agri Leontini ſumere? deinde, immenſum, atque infinitum lucrum eſſe factum: nam ſi* X X̄ X̄ *mod. tritici tu commotus non eſſes, certe hoc idem lucri Minucius Apronio libenter dediſſet, ſi ille accipere uoluiſſet. quãtam igitur illi ſpem praedae propoſitam arbitramur fuiſſe, qui tantum praeſens lucrum, nulla opera inſumpta, contempſerit, atque deſpexerit? deinde ipſe Minucius numquam tanti habere uoluiſſet, ſi decumas tu lege Hieronica uenderes: ſed quod tuis nouis edictis, & iniquiſſimis inſtitutis plus aliquãto ſe, quam decumas ablaturum uidebat, iccirco longius progreſſus eſt. ac Apronio ſemper plus etiam multo abs te permiſſum eſt, quam quod edixeras. quantum igitur quaeſtum putamus factum eſſe per eum, cui quiduis licitum ſit, cum tantum lucri uoluerit addere is, cui ſi decumas emiſſet, idem non liceret? Poſtremo, illa quidem certe tibi praeciſa defenſio eſt, in qua tu ſemper omnia tua furta, atque flagitia latere poſſe arbitratus es, ma-*

gno te decumas uendidiſſe, plebi R. conſuluiſſe, annonae proſpexiſſe. non poteſt hoc dicere is, qui negare non poteſt, ſe unius agri decumas XXX mod. minoris, quam potuerit, uendidiſſe: ut, etiam ſi tibi hoc concedam, Minucio ideo te non tradidiſſe, quod iam addixiſſes Apronio; (aiunt enim te ita dictitare: quod ego exſpecto, cupioq. te illud defendere) uerum ut ita ſit; tamen non potes hoc, quaſi praeclarum aliquid, praedicare, magno te decumas uendidiſſe, cum fuiſſe fateare, qui multo pluris uoluerint emere. Tenetur igitur iam, iudices, & manifeſto tenetur auaritia, cupiditas hominis, ſcelus, improbitas, audacia. quid, ſi haec, quae dico, ipſius amici, defenſoresq. iudicarunt? quid uultis amplius? Aduentu L. Metelli praetoris, cum omnes eius comites iſte ſibi ſuo illo παγχρήςῳ medicamento amicus redemiſſet, aditũ eſt ad Metellum: eductus eſt Apronius: eduxit, uir primarius, C. Gallius ſenator: a L. Metello, ut ex edicto ſuo iudicium daret in Apronium, quod per uim, aut metum abſtuliſſet, quam formulam Octauianam & Romae Metellus habuerat, & habebat in prouincia, non impetrat; cum hoc diceret Metellus, praeiudicium ſe de capite C. Verris per hoc iudicium nolle fieri. tota Metelli cohors, hominum non ingratorum, aderat Apronio. C. Gallius, homo noſtri ordinis, a ſuo familiariſſimo L. Metello iudicium ex edicto non poteſt impetrare. non reprehendo Metellum. pepercit homini amico, &, quemadmodum ipſum dicere audiui, neceſſaria: non reprehendo, inquam, Metellum:

*tellum: ſed hoc miror, quo modo, de quo homine praeiudicium noluerit fieri per recuperatores, de hoc ipſo non modo praeiudicarit, uerum grauiſſime, ac uehementiſſime iudicarit: primum enim, ſi Apronium abſolutum iri putaret, nihil erat, quod ullum praeiudicium uereretur: deinde, ſi, condemnato Apronio, coniunctam cum eo Verris cauſſam omnes erant exiſtimaturi, Metellus quidem certe iam hoc iudicabat, eorum rem, cauſſamq. eſſe coniunctam; qui ſtatuerit, Apronio condemnato de iſto praeiudicium futurum. & ſimul una res utrique rei eſt argumento; & aratores ui, & metu coactos Apronio multo plus, quam debuerint, dediſſe; & Apronium iſtius rem ſuo nomine egiſſe, cum L. Metellus ſtatuerit, non poſſe Apronium condemnari, quin ſimul de iſtius ſcelere, atque improbitate iudicaretur. Venio nunc ad epiſtolam Timarchidis, liberti iſtius, & accenſi: de qua cum dixero, totum hoc crimen decumanum perorabo. haec epiſtola eſt, indices, quam nos Syracuſis in aedibus Apronij, cum litteras conquireremus, inuenimus: miſſa eſt, ut ipſa ſignificat, ex itinere, cum Verres iam de prouincia deceſſiſſet, Timarchidis manu ſcripta. Recita epiſtolam Timarchidis.* TIMARCHIDES. VERRIS. ACCENSVS. APRONIO. SALVTEM. DICIT. *Iam hoc quidem non reprehendo, quod adſcripſit, accenſus. cur enim ſi hoc ſcribae ſoli ſumant? L. Papirius ſcriba. uolo ego hoc eſſe commune, lictorum. uiatorum.* FAC

DILIGENTIAM. ADHIBEAS. QVOD. AD. EXISTIMATIONEM. PRAETORIS. ATTINET. *Commendat Apronio Verrem, & hortatur ut inimicis eius reſiſtat. bono praeſidio munitur exiſtimatio tua, ſiquidem in Apronij conſtituitur diligentia, atque auctoritate.* HABES. VIRTVTEM ATQVE. ELOQVENTIAM. *Quam copioſe laudatur Apronius a Timarchide? quam magnifice? cui ego non putem illum placere oportere, qui tantopere Timarchidi probatus ſit?* HABES. SVMPTVM. VNDE. FACIAS. *Neceſſe eſt, quod redundaret de ueſtro frumentario quaeſtu, ad illum potiſſimum, per quem agebatis, defluxiſſe.* SCRIBAS. APPARITORES. RECENTES. ARRIPE. CVM. L. VVLTEIO. QVI. PLVRIMVM. POTEST. CAEDE. CONCIDE. *Videte, quam ualde malitiae ſuae confidet Timarchides, qui etiam Apronio improbitatis praecepta det. iam hoc, Caede, Concide, non uerba domo patroni deprome re uidetur, ad omne genus nequitiae accommodata?* VOLO. MIHI. FRATERCVLO. TVO. CREDAS. *Conſorti quidem in lucris, atque furtis, gemino, & ſimillimo nequitia, improbitate, audacia.* IN. COHORTE. CARVS. HABEARE. *Quid eſt hoc, In cohorte? quo pertinet? Apronium doces? quid? in ueſtram cohortem te monitore, an ſua ſponte peruenerat?* QVOD. CVIQVE. OPVS. SIT. APPONE. *Qua impudentia putatis eum in dominatione fuiſſe, qui in fuga tam*

*improbus ſit? ait, omnia pecunia effici poſſe. da, profunde, appone, ſi uelis uincere. non hoc mihi tam moleſtum eſt Apronio ſuadere Timarchidem, quam quod hoc idem patrono ſuo praecipit.* TE. POSTVLANTE. OMNES. VINCERE. SOLENT. *Verre quidem praetore, non Sacerdote, non Peducaeo, non hoc ipſo Metello.* SCIS. METELLVM. SAPIENTEM. ESSE. *Hoc uero ferri iam non poteſt, irrideri uiri optimi L. Metelli ingenium, & contemni, ac deſpici a fugitiuo Timarchide.* SI. VVLTEIVM HABEBIS. OMNIA. LVDIBVNDVS. PERFICIES *Hic uehementer errat Timarchides, qui aut Vulteium pecunia corrumpi putet poſſe, aut Metellum unius arbitratu gerere praeturam. ſed errat coniectura domeſtica: quia multos per ſe, & per alios, multa ludibundos libidinoſe apud Verrem effeciſſe uidit ad omnes, eoſdem patere aditus arbitratur. facilius uos efficiebatis ludibundi, quae uolebatis a Verre, quod multa eius ludorum genere noratis.* INCVLCATVM EST. METELLO. ET. VVLTEIO. TE. ARATORES EVERTISSE. *Quis iſtuc Apronio attribuebat, cum aratorem aliquem euerterat? aut Timarchidi, cum ob iudicandum, aut decernendum, aut imperandum aliquid, aut remittendum, pecuniam acceperat? aut Sextio lictori, cum aliquem innocentem ſecuri percuſſerat? nemo. omne ei Verri tunc attribuebant, quem nunc condemnari uolunt.* OBTVDERVNT. EIVS. AVRES. TE. SOCIVM. PRAETORIS. FVISSE. *Vides ne, hoc quam clarum ſit, & fuerit? cum etiam*

*Timar-*

*Timarchides hoc metuat; concedes, non hoc crimen nos in te confingere, ſed iam pridem ad crimen aliquam defenſionem libertum quaerere? libertus, & accenſus tuus, & tibi, ac liberis tuis omnibus in rebus coniunctus, ac proximus, ad Apronium ſcribit, uulgo eſſe ab omnibus ita demonſtratum Metello, tibi Apronium in decumis ſocium fuiſſe.* FAC. SCIAT IMPROBITATEM. ARATORVM. IPSI. SVDABVNT. SI. DII. VOLENT. *Quod iſtuc, per deos immortales, aut qua de cauſſa excitatum eſſe dicamus in aratores tam infeſtum odium, atque tantum? quantam iniuriam fecerunt Verri aratores, ut eos etiam libertus, & accenſus eius tam irato animo his litteris inſequatur? Neque ego huius fugitiui iudices, epiſtolam uobis recitaſſem, niſi ut ex ea totius familiae praecepta, & inſtituta, & diſciplinam cognoſceretis. uidetis, ut moneat Apronium, quibus rebus, ac muneribus inſinuet in familiaritatem Metelli, Vulteium corrumpat? ſcribas, accenſumq. pretio deliniat? ea praecipit, quae uidit: ea monet alienum hominem, quae domi didicit ipſe. uerum in hoc errat uno, quod eaſdem exiſtimat uias ad omnium familiaritates eſſe munitas. quamquam merito ſum iratus Metello, tamen haec, quae uera ſunt, dicam. Apronius ipſum Metellum non pretio, ut Verrem, non conuiuio, non muliere, non ſermone incauto, atque improbo poſſet corrumpere, quibus rebus non ſenſim, atque moderate ad iſtius amicitiam arrepſerat, ſed breui tempore totum hominem, totamq. eius praeturam poſſederat.*

*Cohortem*

*Cohortem autem Metelli quam uocat, quid erat quod corrumperet? ex qua recuperatores nulli dabantur. Nam quod ſcribit Metelli filium puerum eſſe, uehementer erat: non enim ad omnes praetorum filios ijdem aditus ſunt. O Timarchide, Metelli eſt filius in prouincia, non puer, ſed adoleſcens bonus, ac pudens, dignus illo loco, ac nomine. ueſter ille puer praetextatus in prouincia quemadmodum fuiſſet, non dicerem, ſi pueri eſſe illam culpam, ac non patris, exiſtimarem. Tu ne, cum te, ac tuam uitam noſſes, in Siciliam tecum grandem praetextatum filium ducebas? ut, etiam ſi natura puerum a paternis uitijs, atque a generis ſimilitudine abduceret, conſuetudo tamen eum, & diſciplina degenerare non ſineret. fac enim fuiſſe in iſto C. Laelij, M. Catonis materiam, atque indolem: quid ex eo boni ſperari, atque effici poteſt, qui in patris luxurie ſic uixerit, ut nullum umquam pudicum, neque ſobrium conuiuium uiderit? qui in epulis quotidianis, adulta aetate, per triennium, inter impudicas mulieres, & intemperantes uiros uerſatus ſit? nihil umquam a patre audiuit, quo pudentior, aut melior eſſet? nihil umquam patrem agere uidit, quod cum imitatus eſſet, non, id quod turpiſſimum eſt, ſimilis patri putaretur? Quibus in rebus non ſolum filio, uerum etiam reip. feciſti iniuriam. ſuſceperas enim liberos non ſolum tibi, ſed etiam patriae, qui non modo tibi uoluptati, ſed etiam qui aliquando uſui reip. eſſe poſſent. eos inſtituere, atque erudire*

*ad*

*ad maiorum inſtituta, atque ciuitatis diſciplinam, non ad tuas turpitudines, debuiſti. eſſet, inerti, atque impuro, & improbo parente, nauus, & pudens, & probus filius: haberet aliquid abs te reſp. muneris. nunc pro te Verrem ſubſtituiſti alterum ciuitati. niſi hoc forte deterior eſt, ſi fieri poteſt, quod tu eiuſmodi euaſiſti non in hominis luxurioſi, ſed tantum in furis, ac diuiſoris diſciplina educatus: quid iſto feſtiuius fore arbitramur, qui eſt tuus natura filius, conſuetudine diſcipulus, uoluntate ſimilis? quem ego, iudices, quamuis bonum, fortemq. facile paterer euadere: non enim me inimicitiae commouent, ſi quae mihi cum iſto futurae ſint: nam ſi in omnibus rebus innocens fuero, meiq. ſimilis, quid mihi iſtius inimicitiae nocebunt? ſin aliqua in re Verri ſimilis fuero, non magis mihi deerit inimicus, quam Verri defuit. etenim iudices eiuſmodi reſp. debet eſſe, & erit, ſeueritate iudiciorum conſtituta, ut inimicus neque deeſſe nocenti poſſit, neque obeſſe innocenti. quapropter nulla res eſt, quamobrem ego iſtum nolim ex paternis probris, ac uitijs emergere: id quod tametſi iſti difficile eſt, tamen haud ſcio an fieri poſſit, praeſertim ſi, ut nunc fit, cuſtodes amicorum eum ſectabuntur; quoniam pater tam negligens, ac diſſolutus eſt. Verum huc longius, quam uoluntas fuit, ab epiſtola Timarchidis digreſſa eſt oratio mea: qua recitata, concluſurum me eſſe crimen decumarum dixeram: ex quo intellexiſtis, innumerabilem frumenti numerum*

*rum*

*rum per triennium auerſum a rep. eſſe, abreptumq. aratoribus. ſequitur, ut de frumento empto uos, iudices, doceam, maximo, atque impudentiſſimo furto: de quo dum certa, & pauca, & magna dicam breuiter, attendite. Frumentum emere in Sicilia debuit Verres ex S. C. & ex lege Terentia, & Caſſia frumẽtaria. emundi duo genera fuerunt, unum certarum decumarum, alterum, quod praeterea ciuitatibus aequaliter eſſet diſtributum; illius decumani tantum, quantum ex primis decumis fuiſſet; huius imperati tritici mod.* DCCC *millia: pretium autem conſtitutũ decumano in modios ſingulos* HS *terni, imperato* HS IIII. *ita in frumentum imperatum* HS II *& tricies in annos ſingulos Verri decernebatur, quod aratoribus ſolueret; in alteras decumas ferme ad nonagiaes. ſic per triennium ad hanc frumenti emptionem Sicilienſem prope cẽties & uicies erogatum eſt. Hanc pecuniam tantam, datam tibi ex aerario inopi, atque exhauſto, datam ad frumentum, hoc eſt ad neceſſitatem ſalutis, & uitae, datam ut Siculis aratoribus, quibus tanta onera reſp. imponeret, ſolueretur, abs te ſic laceratam eſſe dico, ut poſſim illud probare, ſi uelim, omnem te hanc pecuniam domum tuam auertiſſe. etenim ſic hanc rem totam adminiſtraſti, ut hoc, quod dico, probari aequiſſimo iudici poſſit. ſed ego habebo rationem auctoritatis meae: meminero, quo animo, quo conſilio ad cauſſam publicam acceſſerim: non agam tecum accuſatorie: nihil fingam: nihil cuiquam probari uelim me dicente, quod non ante*

*te*

*te mihimet ipſi probatum ſit. In hac pecunia publica, iudices, haec inſunt tria genera furtorum. primum, eam, cum poſita eſſet apud eas ſocietates, unde erat attributa, binis centeſimis foeneratus eſt: deinde, permultis ciuitatibus pro frumento nihil ſoluit omnino: poſtremo, ſi cui ciuitati ſoluit, tantum detraxit, quantum commodum fuit, nulli, quod debitum eſt, reddidit. ac primum, hoc ex te quaero. tu, cui publicani e Carpinatij litteris gratias egerunt, pecunia publica ex aerario erogata, ex uectigalibus populi R. ad emendum frumentum attributa, fuerit ne tibi quaeſtui? penſitarit ne tibi binas centeſimas? credo te negaturum: turpis enim eſt, & periculoſa confeſſio. mihi autem hoc perarduum eſt demonſtrare: quibus enim teſtibus? publicani tractati honorifice ſunt: tacebunt. litterae eorum decreto decumanorum remotae ſunt. quo me igitur uertam? rem tam improbam, crimen tantae audaciae, tantaeq. impudentiae, propter inopiam teſtium, ac litterarum praetermittam? non faciam, iudices: utar teſte: quo? P. Vettio Chilone, homine equeſtris ordinis honeſtiſſimo, atque ornatiſſimo: qui iſti ita amicus & neceſſarius eſt, ut, etiam ſi uir bonus non eſſet, tamen, quod contra iſtum diceret, graue uideretur; ita uir bonus eſt, ut, etiam ſi inimiciſſimus iſti eſſet, tamen eius teſtimonio credi oporteret. admiratur, & exſpectat, quidnam Vettius dicturus ſit. nihil dicet ex tempore, nihil ex ſua uoluntate, nihil, ut ei utrumuis licuiſſe uideatur. miſit in Siciliam litteras ad Carpinatium, cum eſſet magiſter ſcripturae,*

*pturae, & eius ſocietatis publicanorum: quas ego Syracuſis apud Carpinatium in litterarum allatarum libris, Romae in litterarum miſſarum apud magiſtrum Tullium, familiarem tuum, inueni: quibus ex litteris impudentiam fenerationis, quaeſo, cognoſcite.* LITTERAE. MISSAE. L. VETTII. L. SERVILII. C ANTISTITIS. MAGISTRORVM. *Praeſto ſe tibi ait futurum Vettius, & obſeruaturum quemadmodum rationes ad aerarium referas: ut, ſi hanc ex fenore populo pecuniam non retuleris, reddas ſocietati. poſſumus hoc teſte, poſſumus P. Seruilij, & C. Antiſtitis, magiſtrorum, primorum hominum, atque honeſtiſſimorum, poſſumus auctoritate ſocietatis, cuius litteris utimur, quod dicimus, obtinere, an aliqua firmiora, aut grauiora quaerenda ſunt? Vettius tuus familiariſſimus, Vettius tuus affinis, cuius ſororem habes in matrimonio, tuae frater uxoris Vettius, frater tui quaeſtoris, impudentiſſimum tuum furtum, certiſſimumq. peculatum: nam quo alio nomine pecuniae publicae feneratio eſt appellanda?* *

*Recita reliqua. Scribam tuum dicit, Verres, huius perſcriptorem fenerationis fuiſſe. ei quoque magiſtri minantur in litteris. etenim caſu ſcribae tum duo magiſtri fuerunt cum Vettio. binas centeſimas ab ſe ablatas, ferundum non putant: & recte non putant: quis enim hoc fecit umquam, quis denique conatus eſt facere, aut poſſe fieri cogitauit, ut, cũ ſenatus publicanos uſura ſaepe iuuiſſet, magiſtratus a publicanis pecuniam pro uſuris auderet auferre? certe huic homini*

*ſpes*

*ſpes nulla ſalutis eſſet, ſi publicani, hoc eſt ſi equites R. iudicarent: minor eſſe nunc, iudices, uobis diſceptantibus debet, & tanto minor, quanto eſt honeſtius alienis iniurijs, quam re ſua, commoueri. Quid ad haec reſpondere cogitas? utrum, factum negabis, an tibi hoc licitum eſſe defendes? negare qui potes? an ut tanta auctoritate litterarum, tot teſtibus publicanis conuincare? licuiſſe uero qui? ſi mehercule te tuam pecuniam, non populi R. in prouincia ſeneratum docerem, tamen effugere non poſſes: ſed publicam, ſed ob frumentum decretam, ſed a publicanis fenore accepto, hoc licuiſſe cuiquam probabis? quo non modo ceteri, ſed ipſe nihil audacius, improbiusq. feciſti. Non mehercule hoc, quod omnibus ſingulare uidetur, de quo mihi deinceps dicendum eſt, poſſum, iudices, dicere audacius eſſe, aut impudentius, quod permultis ciuitatibus pro frumento nihil ſoluit omnino: maior haec praeda fortaſſe eſt, ſed illa impudentia certe non minor. & quoniam de illa feneratione ſatis dictum eſt, nunc de hac tota pecunia auerſa, quaeſo, cognoſcite. Siciliae ciuitates multae ſunt, iudices, ornatae, atque honeſtae: ex quibus in primis numeranda eſt ciuitas Haleſina, nullā enim re perietis aut officijs fideliorē, aut copijs locupletiorē, aut auctoritate grauiorem. huic iſte in annos ſingulos cum ſexaginta tritici millia modium imperauiſſet, pro tritico nummos abſtulit, quanti erat in Sicilia triticum: quos de publico nummos acceperat, retinuit omnes. obſtupui, iudices, cum hoc mihi primum*

*Haleſae demonſtrauit, in ſenatu Haleſinorum, homo ſummo ingenio, ſumma prudentia, ſumma auctoritate praeditus Haleſinus Aenias: cui ſenatus dederat publice cauſſam, ut mihi, fratriq. meo gratias ageret, & ſimul qui nos ea, quae ad iudicium pertinerent, doceret. demonſtrat hanc iſtius conſuetudinem, ac rationem fuiſſe; cum omnis frumenti copia decumarum nomine penes iſtum eſſet redacta, ſolitum eſſe iſtum pecuniam cogere a ciuitatibus; frumentum improbare; quantum frumenti Romam eſſet mittendum, tantum de ſuo quaeſtu, ac de ſua copia frumenti mittere. poſco rationes: inſpicio litteras: uideo, frumenti granum Haleſinos, quibus* L X *millia modium imperata erant, nullum dediſſe; pecuniam Volcatio, Timarchidi, ſcribae dediſſe. reperio genus huiuſcemodi, iudices, praedae, ut praetor, qui frumentum emere debebat, non emat, ſed uendat; pecunias, quas ciuitatibus diſtribuere debebat, eas omnes auertat, atque auferat. non mihi iam furtum, ſed monſtrum, ac prodigium uidebatur, ciuitatum frumentum improbare, petitum ei frumento conſtituere; quod conſtituiſſet, id ciuitatibus auferre; quod a populo R. accepiſſet, tenere. quot uultis eſſe in uno furto peccatorum gradus? ut, ſi ſingulis inſiſtere uelim, progredi ipſe nõ poſſem. Improbas frumentum Siculum: quid? ipſe quod mittis? peculiarem habes aliquam Siciliam, quae tibi ex alio genere frumentum ſuppeditare poſſit? cum ſenatus decernit, ut ematur in Sicilia frumentum, aut populus*

*iubet;*

*iubet; hoc, ut opinor, intelligit, ex Sicilia Siculum frumentum apportari oportere. tu, cum ciuitatum Siciliae uulgo omne frumentum improbas, num ex Aegypto, aut ex Syria frumentum Romam mittis? improbas Haleſinum, Cephaleditanum, Thermitanum, Ameſtratinum, Tindaritanum, Herbitenſe, multarum praeterea ciuitatum. quid accidit tandem, ut horum populorum agri frumentum eiuſmodi te praetore ferrent, quod numquam antea, ut neque tibi, neque populo R. poſſet probari, praeſertim cum ex iiſdem agris, eiuſdemq. anni frumentum ex decumis Romam mancipes aduexiſſent? quid acciderat, ut ex eodem borreo decumanum probaretur, emptum non probaretur? dubium ne eſt, quin iſta omnis improbatio cogendae pecuniae cauſſa nata ſit? eſto: improbas Haleſinum: habes ab alio populo, quod probes: eme illud, quod placet: miſſos fac eos, quorum frumentum improbaſti. ſed ab iis, quos repudias, exigis tantum pecuniae, quantum ad eum numerum frumenti ſatis, ſi quem ciuitati imperas. dubium eſt, quid egeris? in medimna ſingula uideo ex litteris publicis tibi Haleſinos H-S quinos denos dediſſe. oſtendam ex tabulis locupletiſſimorum aratorum, eodem tempore neminem in Sicilia pluris frumentum uendidiſſe. quae ergo iſta ratio, aut quae potius amentia, frumentum improbare id, quod ex eo loco ſit, ex quo ſenatus, & populus R. emi uoluerit? ex eo aceruo, ex quo partem tu idem decumarum nomine probaris? deinde a ciuitati-*

*bus pecunias ad emendum frumentum cogere, cum ex aerario acceperis? utrum te lex Terentia Siculorum pecunia frumentum emere a Siculis, an populi R. pecunia frumentum ab Siculis emere iuſſit? Iam uero ab iſto omnem illam ex aerario pecuniam, quam his oportuit ciuitatibus pro frumento dari, lucrifactam uidebitis. Accipis* H-S XV *pro medimno. tanti enim eſt illo tempore medimnum. retines* H-S XVIII. *tanti enim eſt frumentum Sicilienſe ex lege aeſtimatum. quid intereſt, utrum hoc feceris, an frumentum non improbaris, ſed, frumento probato, & accepto, pecuniam publicam tenueris omnem, neque quidquam ulli diſſolueris ciuitati? cum aeſtimatio legis eiuſmodi ſit, ut ceteris temporibus tolerabilis Siculis, te praetore etiam grata eſſe debuerit. eſt enim modius lege* H-S III *aeſtimatus: fuit autem te praetore, ut tu in multis epiſtolis ad amicos tuos gloriaris,* H-S II. *ſed fuerit* H-S III: *quoniam tu tantum a ciuitatibus in modios ſingulos exegiſti. cum, ſi ſolueres Siculis tantum, quantum te populus R. iuſſerat, aratoribus fieri gratiſſimum poſſet, tu non modo eos accipere, quod oportebat, noluiſti, ſed etiam dare, quod non debebant, coegiſti. atque haec ita geſta eſſe, iudices, cognoſcite ex litteris publicis ciuitatum, & ex teſtimonijs publicis: in quibus nihil fictum, nihil ad tempus accommodatum intelligetis. omnia, quae dicimus, rationibus populorum, nõ interpoſitis, neque perturbatis, neque repentinis, ſed certis, inſtitutis, ordine relata, atque cõfecta ſunt.*

*Recita*

*Recita rationes Haleſinorum. Cui pecuniam datam dicit? dic, dic etiam clarius.* VOLCATIO. TIMARCHIDI. MEVIO. *Quid eſt, Verres? ne illam quidem tibi defenſionem reliquam feciſti, mancipes in iſtis rebus eſſe uerſatos, mancipes frumentum improbaſſe, mancipes pretio cum ciuitatibus decidiſſe, & eoſdem abs te illarum ciuitatum nomine pecunias abſtuliſſe, deinde ipſos ſibi frumentum coemiſſe, nihil haec a te pertinere. mala mehercule, ac miſera defenſio, praetorem hoc dicere: ego frumentum neque attigi, neque aſpexi; mancipibus poteſtatem probandi, improbandiq. permiſi: mancipes a ciuitatibus pecunias extorſerunt; ego autem, quam pecuniam populis dare debui, mancipibus dedi: mala eſt haec quidem, ut dixi, defenſio criminis; ſed tamen hac ipſa tibi, ſi uti cupias, non licet. uetat te Volcatius, tuae, tuorumq. deliciae, mentionem mancipis facere. Timarchides autem, columen familiae ueſtrae, premit fauces defenſionis tuae: cui ſimul, & Volcatio pecunia a ciuitate numerata eſt. iam uero ſcriba tuus annulo aureo ſuo, quem ex his rebus inuenit, iſte te ratione uti non ſinet. quid igitur eſt reliquum? niſi uti fateare, te Romam frumentum emptum Siculorum pecunia miſiſſe, publicam pecuniam domum tuam conuertiſſe. O conſuetudo peccandi, quantam habes iucunditatem in improbis, & audacibus, cum poena abfuit, & licentia conſecuta eſt. iſte in hoc genere peculatus non nunc primum inuenitur, ſed nunc demum tenetur. uidimus huic ab aerario pe-*

*cuniam numerari quaeſtori ad ſumptum exercitus conſularis: uidimus paucis poſt menſibus & exercitum, & conſulem ſpoliatum. illa omnis pecunia latuit in illa caligine, ac tenebris, quae totam remp. tum occupauerat. iterum geſſit hereditariam quaeſturam cum Dolabella: magnam pecuniam auertit: ſed eius rationem cum damnatione Dolabellae permiſcuit. commiſſa eſt pecunia tanta praetori: non reperietis hominem timide, nec leuiter haec improbiſſima lucra ligurientem: deuorare omnem pecuniam publicam non dubitauit. ita ſerpit illud inſitum in natura malum conſuetudine peccandi libera, finem ut audaciae ſtatuere ipſe ſibi non poſſit. tenetur igitur aliquando, & in rebus tum maximis, tum manifeſtis tenetur. atque in eam fraudem mihi uidetur diuinitus incidiſſe, non ſolum ut eas poenas, quas proxime meruiſſet, ſolueret, ſed ut illa etiam ſcelera eius in Carbonem, & in Dolabellam uindicarentur. etenim noua quoque alia res exſtitit, iudices, in hoc crimine, quae tollat omnem dubitationem ſuperioris illius decumani criminis. nam, ut illud miſſum faciam, permultos aratores in alteras decumas, & in haec* DCCC *millia modium, quod emptum populo R. darent, non habuiſſe, ſed a tuo procuratore, hoc eſt ab Apronio, emiſſe; ex quo intelligi poteſt, nihil te aratoribus reliqui feciſſe: ut hoc praeteream, quod in multis eſt teſtimonijs expoſitum; poteſt illo quidquã eſſe certius, in tua poteſtate, atque in tuis horreis omne frumentum Siciliae per trriennium, atque omnes*

*fructus*

*fructus agri decumani fuiſſe? cum enim a ciuitatibus pro frumento pecuniam exigebas, unde erat frumentum, quod Romam mitteres, ſi tu id non omne clauſum, et compreſſum poſſidebas? itaque in eo frumento primus tibi ille quaestus fuit ipſius frumenti, quod erat ereptum ab aratoribus: alter, quod id frumentum improbiſſime partum, non ſemel, ſed bis, neque uno, ſed duobus pretijs unum & idem frumentum uẽdidiſti, ſemel ciuitatibus* H-S XV *in medimnum, iterum populo R. a quo* H-S XVIII *in medimna pro eodem illo frumento abſtuliſti. At enim frumentum Cẽturipinorum, & Agrigentinorum, & non nullorum fortaſſe praeterea probaſti, & his populis pecuniam diſſoluiſti. Sint aliquae ciuitates in eo numero, quarũ frumentum improbare uolueris: quid tandem? his ciuitatibus omnis ne pecunia, quae pro frumento debita eſt, diſſoluta eſt? unum mihi reperi non populum, ſed aratorem: uide, quaere, circumſpice, ſi quis forte eſt ex ea prouincia, in qua tu trienniũ praefuiſti, qui te nolit periſſe: unum, inquam, da mihi ex illis aratoribus, qui uel ad ſtatuam pecuniam contulerunt, qui ſibi dicat pro frumento omne eſſe, quod oportuerit, ſolutum. confirmo, iudices, neminem eſſe dicturum. ex omni pecunia, quam aratoribus ſoluere debuiſti, certis nominibus deductiones fieri ſolebant, primum pro ſpectatione, et collybo, deinde pro neſcio quo cerario. haec omnia, iudices, non rerum certarum, ſed furtorum improbiſſimorum ſunt uocabula. nam collybus eſſe qui poteſt, cum utantur omnes uno genere num-*

*morum? cerarium uero quid uocas? quo modo hoc nomen ad rationes magiſtratus, quo modo ad pecuniam publicam allatum eſt? Nam illud genus tertium, deductionis, erat eiuſmodi, quaſi non modo liceret, ſed etiam oporteret, nec ſolum oporteret, ſed plane neceſſe eſſet. ſcribae nomine de tota pecunia binae quinquageſimae detrahebantur. quis tibi hoc conceſſit, quae lex, quae ſenatus auctoritas, quae porro aequitas, ut tantam pecuniam ſcriba tuus auferret ſiue de aratorum bonis, ſiue de populi R. uectigalibus? nam ſi poteſt iſta pecunia ſine aratorum iniuria detrahi: populus R. habeat, praeſertim in tantis aerarij anguſtijs. ſin autem & populus id uoluit, & aequum ita eſt, ſolui aratoribus: tuus apparitor parua mercede populi conductus, de aratorũ bonis praedabitur? Et in hac cauſſa ſcribarum ordinem in me cõcitabit Hortenſius? & eorum cõmoda a me labefactari, atque oppugnari iniuria dicet? quaſi uero hoc ſcribis ullo exemplo ſit, aut ullo iure conceſſum. quid ego uetera repetam? aut quid eorum ſcribarum mentionem faciam, quos conſtat ſanctiſſimos homines, atque innocentiſſimos fuiſſe? non me fugit, iudices, uetera exempla pro fictis fabulis iam audiri, atque haberi. in his temporibus uerſabor miſeris, ac perditis. nuper, Hortenſi, quaeſtor fuiſti. quid tui ſcribae fecerint, tu potes dicere. ego de meis hoc dico: cum in eadem iſta Sicilia pro frumento ciuitatibus pecuniam ſoluerem, mecum duos frugaliſſimos homines ſcribas haberem, L. Mamilium, & L. Sergium,*

*non modo iſtas duas quinquageſimas, ſed omnino nummum nullum cuiquam eſſe deductum: dicerem, hoc mihi totum eſſe attribuendum, iudices, ſi illi umquam a me hoc poſtulaſſent, ſi umquam omnino cogitaſſent. quamobrem enim ſcriba deducat, ac non potius mulio, qui aduexerit? tabellarius, cuius aduentu certiores facti petiuerunt? praeco, qui adeſſe iuſſit? uiator, ac Venerius, qui fiſcum ſuſtulit? quae pars operae, aut oportunitatis in ſcriba eſt, cur ei non modo merces tanta detur, ſed cur cum eo tantae pecuniae partitio fiat? ordo eſt honeſtus: quis negat? aut quid ea res ad hanc rem pertinet? eſt uero honeſtus, quod eorum hominum fidei tabulae publicae, periculaq. magiſtratuum committuntur. itaque ex ijs ſcribis, qui digni ſunt illo ordine, patribusfamilias, uiris bonis, atque honeſtis, percontamini, quid ſibi iſtae quinquageſimae uelint: iam omnes intelligetis, nouam rem totam, atque indignam uideri. ad eos me ſcribas reuoca, ſi placet: noli hos colligere, qui, nummulis corrogatis de nepotum donis, ac ſcenicorum corollarijs, cum decuriam emerunt, ex primo ordine exploſorum in ſecundum ordinem ciuitatis ſe ueniſſe dicunt. eos ſcribas tecum diſceptatores huius criminis habebo, qui iſtos ſcribas eſſe moleſte ferunt. tametſi, cum in eo ordine uideamus eſſe multos non idoneos, qui ordo induſtriae propoſitus eſt, & dignitati; mirabimur turpes aliquot in eo eſſe, quo cuiuis licet pretio peruenire? Tu ex pecunia publica HS tredecies ſcribam tuum permiſſu*

*tuo*

*morum? cerarium uero quid uocas? quo modo hoc nomen ad rationes magiſtratus, quo modo ad pecuniam publicam allatum eſt? Nam illud genus tertium, deductionis, erat eiuſmodi, quaſi non modo liceret, ſed etiam oporteret, nec ſolum oporteret, ſed plane neceſſe eſſet. ſcribae nomine de tota pecunia binae quinquageſimae detrahebantur. quis tibi hoc conceſſit, quae lex, quae ſenatus auctoritas, quae porro aequitas, ut tantam pecuniam ſcriba tuus auferret ſiue de aratorum bonis, ſiue de populi R. uectigalibus? nam ſi poteſt iſta pecunia ſine aratorum iniuria detrahi: populus R. habeat, praeſertim in tantis aerarij anguſtijs. ſin autem & populus id uoluit, & aequum ita eſt, ſolui aratoribus: tuus apparitor parua mercede populi conductus, de aratorũ bonis praedabitur? Et in hac cauſſa ſcribarum ordinem in me cõcitabit Hortenſius? & eorum cõmoda a me labefactari, atque oppugnari iniuria dicet? quaſi uero hoc ſcribis ullo exemplo ſit, aut ullo iure conceſſum. quid ego uetera repetam? aut quid eorum ſcribarum mentionem faciam, quos conſtat ſanctiſſimos homines, atque innocentiſſimos fuiſſe? non me fugit, iudices, uetera exempla pro fictis fabulis iam audiri, atque haberi. in his temporibus uerſabor miſeris, ac perditis. nuper, Hortenſi, quaeſtor fuiſti. quid tui ſcribae fecerint, tu potes dicere. ego de meis hoc dico: cum in eadem iſta Sicilia pro frumento ciuitatibus pecuniam ſoluerem, mecum duos frugaliſſimos homines ſcribas haberem, L. Mamilium, & L. Sergium,*

non

*non modo iſtas duas quinquageſimas, ſed omnino nummum nullum cuiquam eſſe deductum. dicerem, hoc mihi totum eſſe attribuendum, iudices, ſi illi umquam a me hoc poſtulaſſent, ſi umquam omnino cogitaſſent. quamobrem enim ſcriba deducat; ac non potius mulio, qui aduexerit? tabellarius, cuius aduentu certiores facti petiuerunt? praeco, qui adeſſe iuſſit? uiator, ac Venerius, qui fiſcum ſuſtulit? quae pars operae, aut oportunitatis in ſcriba eſt, cur ei non modo merces tanta detur, ſed cur cum eo tantae pecuniae partitio fiat? ordo eſt honeſtus: quis negat? aut quid ea res ad hanc rem pertinet? eſt uero honeſtus, quod eorum hominum fidei tabulae publicae, periculaq. magiſtratuum committuntur. itaque ex ijs ſcribis, qui digni ſunt illo ordine, patribusfamilias, uiris bonis, atque honeſtis, percontamini, quid ſibi iſtae quinquageſimae uelint: iam omnes intelligetis, nouam rem totam, atque indignam uideri. ad eos me ſcribas reuoca, ſi placet: noli hos colligere, qui, nummulis corrogatis de nepotum donis, ac ſcenicorum corollarijs, cum decuriam emerunt, ex primo ordine exploſorum in ſecundum ordinem ciuitatis ſe ueniſſe dicunt. eos ſcribas tecum diſceptatores huius criminis habebo, qui iſtos ſcribas eſſe moleſte ferunt. tametſi, cum in eo ordine uideamus eſſe multos non idoneos, qui ordo induſtriae propoſitus eſt, & dignitati; mirabimur turpes aliquot in eo eſſe, quo cuiuis licet pretio peruenire? Tu ex pecunia publica HS tredecies ſcribam tuum permiſſu*

*tuo*

*tuo cum abſtuliſſe fateare, reliquam tibi ullam defen ſionem putas eſſe? hoc ferre quemquam poſſe, hoc quẽquam denique nunc tuorum aduocatorum animo aequo audire arbitrare? qua in ciuitate C. Catoni, clariſſimo uiro, conſulari homini, HS XVIII millibus lis aeſtimata ſit, in eadem ciuitate apparitori tuo eſſe conceſſum, ut HS uno nomine tredecies auferret? hinc ille eſt annulus aureus, quo tu iſtum in concione donaſti. quae tua donatio, ſingulari impudentia praedita, noua Siculis omnibus, mihi uero incredibilis uidebatur. ſaepe enim noſtri imperatores, ſuperatis hoſtibus, optime rep. geſta, ſcribas ſuos annulis aureis in concione donarunt: tu uero, quibus rebus geſtis, quo hoſte ſuperato, concionem, donandi cauſſa, aduocare auſus es? neque enim ſolum ſcribam tuum annulo, ſed etiam uirum fortiſſimum, ac tui diſſimillimum, Q. Rubrium, excellenti uirtute, auctoritate, copijs, corona, et phaleris, et torque donaſti; M. Coſſutium, ſanctiſſimum uirum, atque honeſtiſſimum; M. Caſtritium, ſummo ſplendore, ingenio, gratia praeditum. quid haec ſibi horum trium ciuiũ R. dona uoluerunt? Siculos praeterea potentiſſimos, nobiliſſimosq. donaſti. qui nõ, quemadmodum ſperaſti, tardiores fuerunt, ſed ornatiores tuo iudicio ad teſtimonia dicunda uenerunt. quibus ex hoſtium ſpolijs, de qua uictoria, qua ex praeda, aut manubijs haec abs te donatio conſtituta eſt? an quod te praetore, paucorum aduentu myoparonum, claſſis pulcherrima, Siciliae propugnaculum, praeſidiumq. prouinciae, piratarum manibus*

*incen-*

*incenſa eſt? an quod ager Syracuſanus praedonum incendijs, te praetore, uaſtatus eſt? an quod forum Syracuſanum nauarchorum ſanguine redundauit? an quod in portu Syracuſano piraticus myoparo nauigauit? nihil poſſum reperire, quamobrem te in iſtam amentiam incidiſſe arbitrer: niſi forte id egiſti, ut hominibus ne obliuiſci quidem rerum tuarum male geſtarum liceret. Annulo eſt aureo ſcriba donatus: & ad eam donationem concio eſt aduocata. quod erat os tuum, cum uidebas in concione eos homines, quorum ex bonis iſte annulus aureus donabatur, qui ipſi annulos aureos poſuerant, liberisq. ſuis detraxerant, ut eſſet unde ſcriba tuus hoc tuum munus, ac beneficium ueretur? quae porro praefatio tuae donationis fuit? illa ſcilicet uetus, atque imperatoria? quandoquidem tu in proelio, in bello, in re militari: cuius ne mentio quidem te praetore ulla facta eſt. an illa? quandoſquidem tu nulla umquam mihi in cupiditate, ac turpitudine defuiſti, omnibusq. in iiſdem flagitijs mecum & in legatione, & in praetura, & hic in Sicilia uerſatus es; ob haſce res, quoniam te locupletaui, hoc annulo aureo dono. uera haec fuiſſet oratio: non enim iſte annulus aureus, abs te datus, iſtum uirum fortem, ſed hominem locupletem eſſe declarat: ita eundem annulum ab alio datum, teſtem uirtutis duceremus; abs te donatum, comitem pecuniae iudicamus. Dictum, iudices, eſt de decumano frumento: dictum de empto: extremum & reliquum eſt de aeſtimato. quod tum magnitudine pecuniae, tum iniuriae gene-*

re

*re quemuis debet commouere; & uero eo magis, quod ad hoc crimen non ingenioſa aliqua defenſio, ſed improbiſſima confeſſio comparatur. nam cum ex S. C. & ex legibus frumentum ei in cellam ſumere liceret; idq. frumentum ſenatus ita aeſtimaſſet, ternis* H-S *tritici modium, binis ordei: iſte, numero ad ſummam tritici adiecto, tritici modios ſingulos cum aratoribus denarijs ternis aeſtimauit. non eſt in hoc crimen, Hortenſi, ne forte ad hoc meditere, multos ſaepe uiros bonos, & fortes, & innocentes cum aratoribus, & cum ciuitatibus frumentum, in cellam quod ſumi oporteret, aeſtimaſſe, & pecuniam pro frumento abſtuliſſe. ſcio, quid ſoleat fieri: ſcio, quid liceat. nihil, quod antea fuerat in conſuetudine bonorum, nunc in iſtius facto reprehenditur: hoc reprehendo, quod, cum in Sicilia* H-S *binis modius eſſet, ut iſtius epiſtola ad te miſſa declarat, ſummum* H-S *ternis, id quod & teſtimonijs omnibus, & tabulis aratorum planum factum antea eſt; tum iſte pro tritici modijs ſingulis ternos ab aratoribus denarios exegit. hoc crimen eſt: ut intelligas non ex aeſtimatione, neque ex ternis denarijs pendere crimen, ſed ex coauctione annonae, atque aeſtimationis. etenim haec aeſtimatio nata eſt, iudices, initio nõ ex praetorum, aut conſulum, ſed ex aratorum, atque ciuitatum commodo. nemo enim fuit initio tam impudens, qui, cum frumentum deberetur, pecuniam poſceret. certe hoc ab aratore primum eſt profectum, aut ab ea ciuitate, cui imperabatur. cum aut frumentum uen-*

*uendidiſſet, aut ſeruare uellet, aut in eum locum, quo imperabatur, frumentum portare nollet; petiuit in beneficij loco, & gratiae, ut ſibi pro frumento, quanti frumentum eſſet, dare liceret. ex huiuſcemodi principio, atque ex liberalitate, atque accommodatione magiſtratuum, conſuetudo aeſtimationis introducta eſt. ſecuti ſunt auariores magiſtratus: qui tamen in auaritia ſua non ſolum uiam quaeſtus inuenerunt, uerum etiam exitum, ac rationem defenſionis inſtituerunt. ſemper ad ultima, ac difficillima loca apportandum frumentum imperare; ut uecturae difficultate, ad quam uellent aeſtimationem peruenirent. in hoc genere facilior eſt exiſtimatio, quam reprehenſio: ideo quod eum, qui hoc facit, auarum poſſumus exiſtimare, crimen in eo conſtituere non tam facile poſſumus: quod uidetur concedendum magiſtratibus noſtris eſſe, ut ijs, quo loco uelint, frumentum accipere liceat. itaque hoc eſt, quod multi fortaſſe fecerunt, & ita multi, ut ij, quos innocentiſſimos meminimus, aut audiuimus, non fecerint. Quaero nunc a te, Hortenſi, cum utris tandem iſtius factum collocaturus es? cum ijs, credo, qui benignitate adducti per beneficium, & gratiam ciuitatibus conceſſerunt, ut nummos pro frumento darent. ita credo, petijſſe ab iſto aratores, ut, cum* H-S *ternis tritici modiũ uendere non poſſent, pro ſingulis modijs ternos denarios dare liceret. an, quoniam hoc non audes dicere, illuc confugies? uecturae difficultate adductos, ternos denarios dare maluiſſe. cuius uecturae?*

*quo*

*quo ex loco? in quem locum ne portarent? Philomelo ne Epheſum? uideo, quid inter annonam intereſſe ſoleat: uideo, quot dierum uia ſit: uideo Philomelenſibus expedire, quanti Epheſi ſit frumentum, tantum dare potius in Phrygia, quam Epheſum portare, aut ad emendum frumentum Epheſum pecuniã, & legatos mittere. in Sicilia uero quid eiuſmodi? Enna mediterranea eſt maxime. coge, ut ad aquam tibi, id quod ſummi iuris eſt, frumentum Ennenſes metiantur, uel Plutiam, uel Haleſam, uel Catinam, loca inter ſe maxime diuerſa: eodem die, quo iuſſeris, deportabunt. tametſi ne uectura quidem opus eſt. nam totus quaeſtus hic, iudices, aeſtimationis ex annonae natus eſt uarietate. hoc enim magiſtratus in prouincia aſſequi poteſt, ut ibi accipiat, ubi eſt cariſſimũ. ideo ualet iſta ratio aeſtimationis in Aſia, ualet in Hiſpania, ualet in ijs prouincijs, in quibus unum pretium frumento eſſe non ſolet. in Sicilia uero quid cuiuſquam intererat, quo loco daret? neque enim portandum erat: &, quo quiſque uehere iuſſus eſſet, ibi tantidem frumentum emeret, quanti domi uendidiſſet. Quamobrem ſi quid, Hortenſi, docere uis, aliquid ab iſto ſimile aeſtimatione, atque a ceteris, eſſe factum; doceas oportet, aliquo in loco Siciliae, praetore Verre, ternis denarijs tritici modium fuiſſe. uide, quam tibi defenſionem patefecerim, quam iniquã in ſocios, quam remotam ab utilitate reip. quam ſeiunctam a uoluntate, atque ſententia legis. tu, cum tibi ego frumentum in meis agris, atque in mea ciuitate, denique*

*cum in ijs locis, in quibus es, uerſaris, rem geris, prouinciam adminiſtras, paratus ſim dare; angulum mihi aliquem eligas prouinciae reconditum, ac derelictum? iubeas ibi me metiri, quo portare non expediat? ubi emere non poſſum? improbum facinus, iudices, non ferendum, nemini lege conceſſum, ſed fortaſſe adhuc in nullo etiam uindicatum. tamẽ ego hoc, quod ferri nego poſſe, Verri, iudices, concedo, & largior. ſi ullo in loco eius prouinciae frumentum tanti fuit, quanti iſte aeſtimauit: hoc crimen in iſtum reum ualere oportere non arbitror. uerum enimuero, cum eſſet* H-S *binis, aut etiam ternis quibuſuis in locis prouinciae, duodenos ſeſtertios exegiſti. ſi mihi tecum neque de annona, neque de aeſtimatione tua poteſt eſſe controuerſia, quid ſedes? quid exſpectas? quid defendes? utrum tibi pecuniae conciliatae uidentur aduerſum leges, aduerſum remp. cum maxima ſociorum iniuria; an uero id recte, ordine, e rep. ſine cuiuſquam iniuria factum eſſe defendes? cum tibi ſenatus ex aerario pecuniam prompſiſſet, & ſingulos tibi denarios adnumeraſſet, quos tu pro ſingulis modijs aratoribus ſolueres; quid facere debuiſti? ſi, quod L. Piſo ille Frugi, qui legem de pecunijs repetundis primus tulit: cum emiſſes, quanti eſſet; quod ſuperaret pecuniae, retuliſſes. ſi, ut ambitioſi homines, aut benigni: cum pluris ſenatus aeſtimaſſet, quam quanti eſſet annona; ex ſenatus aeſtimatione, non ex annonae ratione ſoluiſſes. ſin, ut plerique faciunt, in quo etiam erat aliquis quaeſtus, ſed is honeſtus, atque conceſſus:*

*frumentum,*

*frumentum,quoniam uilius erat, ne emiſſes: ſumpſiſſes: id nummorum,quod tibi ſenatus cellae nomine cōceſſerat.hoc uero quid eſt? quam habet rationem,non quaero aequitatis,ſed ipſius improbitatis, atque impudentiae? neque enim eſt fere quidquam,quod homines palam facere audeant in magiſtratu,quamuis improbi,quin eius facti ſi non bonam,at aliquam rationem afferre ſoleant.hoc quid eſt? uenit praetor:frumētum,inquit,me abs te emere oportet. optime.modium denario: benigne, ac liberaliter: nam ego tribus* H-S *non poſſum uendere. mihi frumento non opus eſt:nummos uolo.nam ſperaueram,inquit arator,me ad denarios peruenturum:ſed,ſi ita neceſſe eſt,quanti frumentum ſit,cōſidera.uideo eſſe binis* H-S: *quid ergo a me tibi nummorum dari poteſt, cum ſenatus tibi quaternos nūmos dederit? quid poſcit,attendite:et uos quaeſo ſimul,iudices,aequitatem praetoris attendite. Quaternos* H-S, *quos mihi ſenatus decreuit, & ex aerario dedit,ego habebo,et in ciſtam transferam ex fiſco. quid poſtea? quid? pro ſingulis modijs,quos tibi impero,tu mihi octonos* H-S *dato.qua ratione? quid quaeris rationem? non tantam rationem res habet, quantam,utilitatem, atque praedam. dic, inquit ille, planius.ſenatus te uoluit mihi nummos dare,me tibi frumentum metiri:tu eos nummos,quos mihi ſenatus dari uoluit,ipſe habebis? a me,cui ſingulos denarios dari oportuit,binos aufers? & huic praedae,ac direptionis cellae nomē imponis? Haec deerat iniuria,& haec calamitas aratoribus te praetore,qua reliquis fortu-*

*nis*

*nis omnibus euerterentur? nam quid eſſe reliqui poterat ei, qui per hanc iniuriam non modo frumentum omne amittere, ſed etiam omne inſtrumentum uendere cogeretur? quo enim ſe uerteret, non habebat. ex quo fructu nummos, quos tibi daret, inueniret? decumarum nomine tantum erat ablatum, quantum uoluntas tulerat Apronij: pro alteris decumis, emptoq. frumento aut nihil datum, aut tantum datum, quantum reliqui ſcriba fecerat, aut ultro etiam, id quod didiciſtis, ablatum. cogantur etiam nummi ab aratore. quo modo? quo iure? quo exemplo? nam cum fructus diripiebantur aratorum, atque omni lacerabantur iniuria; uidebatur id perdere arator, quod aratro ipſe quaeſiſſet, in quo elaboraſſet, quod agri, ſegetesq. extuliſſent, quibus iniurijs grauiſſimis tamen illud erat miſerum ſolatium, quod id perdere uidebatur, quod alio praetore, eodem ex agro reparare poſſet. nummos uero ut daret arator, quos non aratro, ac manu quaerit; boues, & aratrum ipſum, & omne inſtrumentum uendat, neceſſe eſt. non enim debetis hoc cogitare: habet idem in nummis: habet idem in urbanis praedijs. nam cum aratori onus aliquod imponitur; non hominis, ſi quae ſunt praeterea, facultates, ſed arationis ipſius uis, ac ratio conſideranda eſt, quid ea ſuſtinere, quid pati, quid efficere poſſit, ac debeat. quãquam illi quoque ſunt homines ab iſto omni ratione exinaniti, ac perditi: tamen hoc uobis eſt ſtatuendum, quid aratorem ipſum arationis nomine muneris*

*in remp. fungi, ac ſuſtinere uelitis. imponitis decumas; patiuntur: alteras; temporibus ueſtris ſeruiendum putant. dent emptum praeterea: dabunt, ſi uoletis. haec quã ſint grauia, et quid, his rebus detractis, poſſit ad dominos puri, ac reliqui peruenire, credo uos ex ueſtris rebus ruſticis coniectura aſſequi poſſe. addite nunc eodem iſtius edicta, inſtituta, iniurias: addite Apronij, Veneriorumq. ſeruorũ in agro decumano regna, ac rapinas: quãquam haec omitto: de cella loquor. placet ne uobis in cellam magiſtratibus noſtris frumentum Siculos gratis dare? quid hoc indignius? quid iniquius? atqui hoc ſcitote aratoribus, hoc praetore, optandum, ac petendum fuiſſe. Soſitenus eſt Entellinus, homo cum primis ciuitatis prudens, & domi nobilis? cuius uerba audiſtis; qui ad hoc iudicium legatus publice cum Artemone, & Meniſco, primarijs uiris, miſſus eſt. is cum in ſenatu Entellino multa mecum de iſtius iniurijs ageret, hoc dixit, ſi hoc de cella, atque hac aeſtimatione concederetur, uelle Siculos ſenatui polliceri frumentum in cellam gratis, ne poſthac tantas pecunias magiſtratibus noſtris decerneremus. Perſpicere uos certo ſcio, Siculis quantopere hoc expediat, non ad aequitatis condicionem, ſed ad minima malorum eligenda. nam qui mille modium Verri ſuae partis in cellam gratis dediſſet, duo millia nummum, aut ſummum tria dediſſet; idem nunc pro eodem numero frumenti* H-S VIII *dare coactus eſt. hoc arator aſſequi per triennium, certo fructu ſuo non potuit: uendiderit inſtrumentum,*

mentum, neceſſe eſt. quod ſi hoc munus, & uectigal
aratio tolerare, hoc eſt Sicilia ferre, ac pati poteſt:
populo R. ferat potius, quam noſtris magiſtratibus
magna eſt pecunia, magnum praeclarumq. uectigal;
ſi modo id ſalua prouincia, ſi ſine iniuria ſociorum
percipere poſſitis. nihil detraho magiſtratibus: tan-
tumdem detur in cellam, quantum ſemper datum
eſt. quod praeterea Verres imperat, id, ſi facere non
poſſunt, recuſent; ſi poſſunt, populi R. potius hoc
ſit uectigal, quam praeda praetoris. deinde cur in u-
no genere ſolo frumenti iſta aeſtimatio conſtituitur?
ſi eſt aequa, & ferenda; populo R. Sicilia decumas
det, pro ſingulis tritici modijs ternos denarios; ſi-
bi habeat frumentum. data tibi pecunia eſt, Ver-
res; una, qua frumentum tibi emeres in cellam; al-
tera, qua frumentum emeres a ciuitatibus, quod
Romam mitteres. tibi datam pecuniam domi reti-
nes: & praeterea pecuniam permagnam tuo nomi-
ne aufers. fac idem in eo frumento, quod ad popu-
lum R. pertinet: exige eadem aeſtimatione pecu-
niam a ciuitatibus, & refer quam accepiſti: tum re
fertius erit aerarium populi R. quam umquam fuit.
at enim iſtam rem in publico frumento Sicilia non
ferret, hanc rem in meo frumento tulit. proinde qua-
ſi aut aequior ſit iſta aeſtimatio in tuo, quam in popu
li R. commodo: aut ea res, quã ego dico, & ea, quam
tu feciſti, inter ſe genere iniuriae, non magnitu-
dine pecuniae differant. uerum iſtam ipſam cellam
ferre nullo modo poſſunt. ut omnia remittantur;

*ut omnibus iniurijs, & calamitatibus, quas, te praetore, tulerunt, in poſterum liberentur; iſtam ſe cellam, atque iſtam aeſtimationem negant ullo modo ferre poſſe. Multa Sophocles Agrigentinus apud Cn. Pompeium conſulem nuper, homo diſertiſſimus, & omni doctrina, & uirtute ornatiſſimus, pro tota Sicilia de aratorum miſerijs grauiter, ac copioſe dixiſſe, ac deploraſſe dicitur. ex quibus hoc ijs, qui aderant, (nam magno conuentu acta res eſt) indigniſſimum uidebatur: qua in re ſenatus optime, ac beniginiſſime cum aratoribus egiſſe, large, liberaliterq. aeſtimaſſet, in ea re praedari praetorem, bonis euerti aratores, & id non modo fieri, ſed ita fieri, quaſi liceat, conceſſumq. ſit. Quid ad haec Hortenſius? falſum eſſe crimen? hoc numquam dicet. non magnam hac ratione pecuniam captam? ne id quidem dicet. non iniuriam factam Siculis, atque aratoribus? qui poterit dicere? quid igitur dicet? feciſſe alios? quid eſt hoc? utrum crimini defenſio, an comitatus exſilio quaeritur? tu in hac rep. atque in hac hominum libidine, &, ut adhuc habuit ſe ſtatus iudiciorum, etiam licentia, non ex iure, non ex aequitate, non ex lege, non ex eo, quod licuit, ſed ex eo, quod aliquis fecerit, id, quod reprehenditur, recte factum eſſe defendes? fecerunt aliqui alia quam multa: cur in hoc uno crimine iſto genere defenſionis uteris? ſunt quaedam omnino in te ſingularia, quae in nullum alium hominem dici, neque conuenire poſſint; quaedam tibi cum multis communia. ergo ut omittam tuos peculatus,*

*ut*

*ut ob ius dicundum pecunias acceptas, ut eiuſmodi cetera, quae forſitan alij quoque etiam fecerint: illud, in quo te grauiſſime accuſaui: quod ob iudicandam rem pecuniam accepiſſes, eadem iſta ratione defendes, feciſſe alios? ut ego aſſentiar orationi, defenſionem tamen non probabo: potius enim, te damnato, ceteris anguſtior locus improbitatis defendendae relinquetur, quam, te abſoluto, alij, quod audaciſſime fecerunt, recte feciſſe exiſtimentur. Lugent omnes prouinciae: quaeruntur omnes liberi populi: regna denique iam omnia de noſtris cupiditatibus, & iniurijs expoſtulant: locus intra Oceanum iam nullus eſt, neque tam longinquus, neque tam reconditus, quo non per haec tempora noſtrorum hominum libido, iniquitasq. peruaſerit: ſuſtinere iam populus R. omnium nationum non uim, non arma, non bellum, ſed luctum, lacrymas, quaerimonias non poteſt. in eiuſmodi re, ac moribus, ſi is, qui erit adductus in iudicium, cum manifeſtis in flagitijs tenebitur, alios eadem feciſſe dicet: illi exempla non deerunt; reip. ſalus deerit, ſi improborum exemplis improbi iudicio, ac periculo liberabuntur. Placent uobis hominum mores? placet ita geri magiſtratus, ut geruntur? placet ſocios ſic tractari, quod reſtat, ut per haec tempora tractatos uidetis? cur haec a me opera conſumitur? quid ſedetis? cur non in media oratione mea conſurgitis, atque diſceditis? uultis autem iſtorum audacias, ac libidines aliqua ex parte reſecare? deſinite dubitare, utrum ſit utilius, propter multos*

 im-

*improbos uni parcere, an unius improbi ſupplicio multorum improbitatem coercere. tametſi quae iſta ſunt exempla multorum? nam cum in cauſſa tanta, cum in crimine maximo dici a defenſore coeptum eſt, factitatum eſſe aliquid; exſpectant iij, qui audiunt, exempla ex uetere memoria, & monumentis, ac litteris, plena dignitatis, plena antiquitatis. haec plurimum ſolent & auctoritatis habere ad probandum, & iucunditatis ad audiendum. Africanos mihi, & Catones, & Laelios commemorabis? & eos feciſſe idem dices? quamuis res non placeat, tamen contra hominum auctoritatem pugnare non potero. an, cum eos non poteris, proferes hos recentes, Q. Catulum patrem, C. Marium. Q. Scaeuolam, M. Scaurum, Q. Metellum? qui omnes prouincias habuerunt, & frumentum cellae nomine imperauerunt. magna eſt hominum auctoritas, & tanta, ut etiam delicti ſuſpicionem tegere poſſit. non habes ne ex his quidem hominibus, qui nuper fuerunt, ullum auctorem iſtius aeſtimationis, quo me igitur, aut ad quae exempla reuocas? ab illis hominibus, qui tum uerſati ſunt in rep. cum & optimi mores erant, & hominum exiſtimatio grauis habebatur, & iudicia ſeuera fiebant, ad hanc hominum licentiam, & libidinem me abducis? & in quos aliquid exempli populus R. ſtatui putat oportere, ab iis tu defenſionis exempla quaeris? non fugio ne hos quidem mores, dummodo ex his ea, quae probat populus R. exempla, non ea quae condemnat, ſequamur. non cir*

*cumſpiciam*

*cumſpiciam, non quaeram foris, cum habeas iudices principes ciuitatis, P. Seruilium, Q. Catulum: qui tanta auctoritate ſunt, tantis rebus geſtis, ut in illo antiquorum, & clariſſimorum hominum, de quibus antea dixi, numero reponantur. exempla quaerimus, & ea non antiqua. modo uterque horum exercitum habuit. quaere, Hortenſi, quoniam te recentia exempla delectant, quid fecerint. ita ne uero? Q. Catulus frumento eſt uſus, pecuniam non coegit: P. Seruilius quinquennium exercitui cum praeeſſet, et iſta ratione innumerabilem pecuniam facere poſſet, non ſtatuit ſibi quidquam licere, quod non patrem ſuum, non auum Q. Metellum facere uidiſſet: C. Verres reperietur, qui, quod expediat, id licere dicat? quod nemo, niſi improbus, fecerit, id aliorum exemplo ſe feciſſe defendat? At in Sicilia factitatum eſt. quae eſt iſta condicio Siciliae? cur, quae optimo iure propter uetuſtatem, fidelitatem, propinquitatem eſſe debet, huic praecipua lex iniuriae definitur; ſed in iſta ipſa Sicilia non quaeram exemplum foris; hoc ipſo ex cõſilio utar exemplis. C. Marcelle, te appello: Siciliae prouinciae, cum eſſes pro conſule, praefuiſti: nũ quae in tuo imperio pecuniae cellae nomine coactae ſunt? neque ego hoc in tua laude pono. alia ſunt tua facta, atque conſilia, ſumma laude digna, quibus illam tu prouinciam afflictam, & perditã erexiſti, atque recreaſti. nam hoc de cella ante ne Lepidus quidem fecerat, cui tu ſucceſſiſti. Quae ſunt tibi igitur exempla in Sicilia cellae, ſi hoc crimen non modo Marcelli facto,*

ſed ne Lepidi quidem potes defendere? an me ad M. Antonij aeſtimationem frumenti, exactionemq. pecuniae reuocaturus es? ita, inquit, ad M. Antonij. hoc enim mihi ſignificaſſe, & annuiſſe uiſus eſt. ex omnibus ne igitur populi R. praetoribus, conſulibus, imperatoribus M. Antonium delegiſti, & eius unum improbiſſimum factum, quod imitarere? & hic utrum mihi difficile eſt dicere, an his exiſtimare, ita ſe in illo infinito imperio M. Antonium geſſiſſe, ut multo iſti pernicioſius ſit dicere, ſe in re improbiſſima uoluiſſe Antonium imitari, quam, ſi poſſet, defendere, nihil in uita ſe M. Antonio ſimile feciſſe? homines in iudicijs ad crimen defendendum, non quid fecerit quiſpiam, proferre ſolent, ſed quid probarint. Antonium, cum multa contra ſociorum ſalutem, multa contra utilitatem prouinciarum & faceret, & cogitaret, in medijs eius iniurijs, & cupiditatibus mors oppreſſit. tum mihi, quaſi eius omnia facta, atque conſilia ſenatus populusq. R. iudices comprobarint, ita Antonij exemplo iſtius audaciam defendis. At idem fecit Sacerdos. hominem innocentem, & ſumma prudentia praeditum nominas: ſed tum idem feciſſe erit exiſtimandus, ſi eodem conſilio fecerit. nam genus aeſtimationis ipſum a me numquam eſt reprehenſum: ſed eius aequitas aratorum commodo, & uoluntate perpenditur. non poteſt reprehendi illa aeſtimatio, quae aratori non modo incommoda non eſt, ſed etiam gratia eſt. Sacerdos ut in prouinciam uenit, frumentum in cellam imperauit. cũ eſſet ante nouum tritici

mod.

*mod.* HS XV, *petiuerunt ab eo ciuitates ut aeſtimaret. remiſſior aliquanto eius fuit aeſtimatio, quam annona: nam aeſtimauit denarijs* III. *Vides eandem aeſtimationem propter temporis diſſimilitudinem in illo laudis cauſſam habere, in te criminis? in illo beneficij, in te iniuriae? Eodem tempore Antonius* III *denarijs aeſtimauit poſt meſſem, ſumma in uilitate, cum aratores frumentum dare gratis malebant; & aiebat, ſe tantidem aeſtimaſſe, quanti Sacerdotem: neque mentiebatur: ſed eadem iſta aeſtimatione alter ſubleuarat aratores, alter euerterat. quod niſi omnis frumenti ratio ex temporibus eſſet, & annona, non ex numero, neque ex ſumma conſideranda: numquam tam grati hi ſeſquimodij, Q. Hortenſi, fuiſſent; quos tu cum ad menſurae tam exiguam rationem populo R. in capita deſcripſiſſes, gratiſſimum omnibus feciſti: caritas enim annonae faciebat, ut iſtuc, quod re paruum uidebatur, tempore magnum uideretur. idem iſtuc ſi in uilitate populo R. largiri uoluiſſes, deriſum tuum beneficium eſſet, atque contemptum. noli igitur dicere, iſtum idem feciſſe, quod Sacerdotem: quoniam non eo tempore, neque ſimili fecit anno. dicito potius, quoniam habes auctorem idoneum; quod Antonius uno aduentu, & uix menſtruis cibarijs fecerit, id iſtum per triennium feciſſe: & iſtius innocentiam M. Antonij facto, atque auctoritate defendito. Nam de Sex. quidem Peducaeo, fortiſſimo, atque innocentiſſimo uiro, quid dicitis? de quo quis umquam arator queſtus eſt? aut quis non ad hoc tem-*

*pus*

*pus innocentiſſimam omnium, diligentiſſimamq. praeturam illius hominis exiſtimauit? biennio prouinciam obtinuit, cum alter annus in uilitate, alter in ſumma caritate fuerit: num aut in uilitate nummum arator quiſquam dedit, aut in caritate de aeſtimatione frumenti queſtus eſt? at uberiora cibaria facta ſunt caritate. credo: neque id eſt nouum, neque reprehendendum. modo C. Sentium uidimus, hominem uetere illa, ac ſingulari innocentia praeditum, propter caritatem frumenti, quae fuerat in Macedonia, permagnam ex cibarijs pecuniam reportare. quamobrem non ego inuideo tuis commodis, ſi qua ad te lege uenerunt: iniuriam queror: improbitatem arguo: auaritiam in crimen, & in iudicium uoco. quod ſi ſuſpiciones inijcere uoletis, ad plures homines, & ad plures prouincias crimen hoc pertinere: non ego iſtam defenſionem ueſtram pertimeſcam, ſed me omnium prouinciarum defenſorem eſſe profitebor. etenim hoc dico, & magna uoce dico: ubicumque hoc factum eſt, improbe factum eſt: quicumque hoc fecit, ſupplicio dignus eſt. nam, per deos immortales, uidete, iudices, & proſpicite animis, quid futurum ſit. multi magnas pecunias ab inuitis ciuitatibus, atque ab inuitis aratoribus, iſta ratione, cellae nomine coegerunt: (omnino ego neminem uideo, praeter iſtum: ſed do hoc uobis, & concedo, eſſe multos) in hoc homine rem adductam in iudicium uidetis: quid facere poteſtis? utrum, cum iudices ſitis de pecunia capta, conciliata, tantã pecuniam captam negligere, an, cum lex ſocio*

*rum*

*rum cauſſa rogata ſit, ſociorum querimonias non audire? uerum hoc quoque uobis remitto: negligite praeterita, ſi uultis: ſed, ne reliquas ſpes turbetis, atque omnes prouincias euertatis, id prouidete; ne auaritiae, quae ante hac occultis itineribus, atque anguſtis uti ſolebat, auctoritate ueſtra uiam pateſaciatis illuſtrem, atque latam. nam ſi hoc probatis, & ſi hoc licere, pecunias iſto nomine capi, iudicatis: certe hoc, quod adhuc nemo, niſi improbiſſimus, fecit, poſthac nemo, niſi ſtultiſſimus, non faciet. improbi ſunt, qui pecunias contra leges cogunt: ſtulti, qui, quod licere iudicatum eſt, praetermittunt. Deinde, iudices, uidete, quam infinitam ſitis hominibus licentiam pecuniarum eripiendarum daturi. ſi, ternos denarios qui coegit, erit abſolutus: quaternos, denos denique, aut uicenos coget alius: quae erit reprehenſio? in quo primũ iniuriae gradu reſiſtere incipiet ſeueritas iudicis? quotus erit iſte denarius, qui non ſit ferendus? & in quo primum aeſtimationis iniquitas, atque improbitas reprehendatur? non enim a uobis ſumma, ſed genus aeſtimationis eſt comprobatum. neque hoc poteſtis iudicare, ternis denarijs aeſtimare licere. ubi enim ſemel ab annonae ratione, & ab aratorum uoluntate res ad praetoris libidinem translata eſt, non eſt iam in lege, atque in officio, ſed in uoluntate hominum, atque auaritia poſitus modus aeſtimandi. quapropter ſi uos ſemel in iudicando finem aequitatis, & legis tranſieritis, ſcitote uos nullum ceteris in aeſtimando finem improbitati, & auaritiae reliquiſſe. uidete igi-*

*tur,*

*tur, quam multa ſimul a uobis poſtulentur. abſoluite eum, qui ſe fateatur maximas pecunias cum ſumma ſociorum iniuria cepiſſe: non ſatis: ſunt alij quoque complures, qui idem fecerint. abſoluite etiam illos, ſi qui ſunt; ut uno iudicio quamplurimos improbos liberetis: ne id quidem ſatis eſt. facite, ut ceteris poſt hac idem liceat: licebit: at hoc parum eſt. permittite, ut liceat: quanti quiſque uelit, tanti aeſtimet: aeſtimabit. uidetis iam profecto, iudices, hac aeſtimatione a uobis comprobata, neque modum poſthac auaritiae cuiuſquam, neque poenam improbitatis futurã. Quas ob res, quid agis, Hortẽſi? conſul es deſignatus: prouinciam ſortitus es, de aeſtimatione cum dices frumenti, ſic te audiemus, quaſi id, quod ab iſto recte factum eſſe defendes, te facturum profiteare, & quaſi, quod iſti licitum eſſe dices, uehementer cupias tibi licere. atqui ſi id licebit, nihil eſt, quod putetis quemquam poſthac commiſſurum, ut de pecunijs repetundis condemnari poſſit. quantam enim quiſque concupierit pecuniam, tantam licebit per cellae nomen aeſtimationis magnitudine conſequatur. At enim eſt quiddam, quod etiam ſi palam in defendendo non dicit Hortenſius, tamen ita dicit, ut uos id ſuſpicari, & cogitare poſſitis: pertinere hoc ad commodum ſenatorium, pertinereq; ad utilitatem eorum, qui iudicent, qui in prouincijs cum poteſtate, aut cum legatione ſe futuros aliquando arbitrentur. Praeclaros uiros exiſtimas iudices nos habere, quos alienis peccatis conceſſuros putes, quo facilius ipſis peccare liceat. ergo*

id

*id uolumus populum R. id prouincias, id ſocios, nationesq. exteras exiſtimare, ſi ſenatores iudicent, hoc certe unum genus infinitae pecuniae per ſummam iniuriam cogendae nullo modo poſſe reprehendi? quod ſi ita eſt; quid poßumus contra illum praetorem dicere, qui quotidie templum tenet, qui remp. ſtare negat poſſe, ni ad equeſtrem ordinem iudicia referantur? quod ſi ille hoc unum agitare coeperit, eſſe aliquod genus cogēdae pecuniae ſenatorum commune, & iam prope conceſſum ordini, quo genere ab ſocijs maxima pecunia per ſummam iniuriam auferatur, neque ullo modo ſenatorijs iudicijs reprehendi poſſe, idque, dum equeſter ordo iudicaret, numquam eſſe commiſſum: quis obſtet? quis erit tam cupidus ueſtri, tam fautor ordinis, qui de transferendis iudicijs poſſit recuſare? Atque utinam poſſet aliqua ratione hoc crimen, quamuis falſa, modo humana, atque uſitata, defendere: minore periculo ueſtro, minore periculo prouinciarum omnium iudicaretis. negaret hic aeſtimatione ſe uſum: uos id credidiſſe homini, non factum comprobaße uideremini. nullo modo negare poteſt: urgetur a tota Sicilia: nemo eſt ex tanto numero aratorum, a quo pecunia cellae nomine non ſit exacta. Vellem etiam hoc poſſet dicere, nihil ad ſe iſtam rationem pertinere, per quaeſtores rem frumentariam eſſe adminiſtratam. ne id quidem ei licebit dicere: propterea quod ipſius litterae recitantur, ad ciuitates de ternis denarijs miſſae. Quae eſt igitur defenſio? feci, quod arguis: coegi pecunias maximas cellae*

*nomine:*

*nomine: ſed hoc mihi licuit: uobis, ſi proſpicitis, licebit. periculoſum prouincijs, genus iniuriae confirmari iudicio: pernicioſum noſtro ordini, populum R. exiſtimare, non poſſe eos homines, qui ipſi legibus teneantur, leges in iudicando religioſe defendere. Atque iſto praetore, iudices, non ſolum aeſtimandi frumenti modus non fuit, ſed ne imperandi quidem. neque enim id, quod debebatur, ſed quantum commodum fuit, imperauit. ſummam faciam uobis ex publicis litteris, & teſtimonijs ciuitatum frumenti in cellam imperati: reperietis quinquies tanto, iudices, amplius iſtum, quam quantum ei in cellam ſumere licitum ſit, ciuitatibus imperaſſe. quid ad hanc impudentiam addi poteſt, ſi & aeſtimauit tanti, ut homines ferre non poſſent, & tanto plus, quam erat ei conceſſum legibus, imperauit? Quapropter, cognita tota re frumentaria, iudices, iam facillime perſpicere poteſtis, amiſſam eſſe populo R. Siciliam, fructuoſiſſimam, atque opportuniſſimam prouinciam, niſi eam uos iſtius damnatione recuperatis. quid eſt enim Sicilia, ſi ei agri cultionem ſuſtuleris, & ſi aratorum numerum, ac nomen extinxeris? quid enim poteſt eſſe in calamitate reſidui, quod non ad miſeros aratores, iſto praetore, per ſummam iniuriam, ignominiamq. peruenerit? quibus, cum decumas dare deberent, uix ipſis decumae relictae ſunt: cum pecunia deberetur, ſoluta non eſt: cum optima aeſtimatione ſenatus frumentum eos in cellam dare noluiſſet, etiam inſtrumenta agrorum uendere coacti ſunt. di-*

*xi*

ſi iam antea, iudices, ut has omnes iniurias tollatis, tamen ipſam rationem arandi ſpe magis, & iucunditate quadam, quam fructu, atque emolumento, teneri. etenim ad incertum caſum, & euentum certus quotannis labor, & certus ſumptus impenditur. annona porro pretium, niſi in calamitate fructuum, non habet. ſi autem ubertas in percipiendis fructibus fuit, conſequitur uilitas in uendendis: ut aut male uendendum intelligas, ſi proceſſit; aut male perceptos fructus, ſi recte licet uendere. totae autem res ruſticae eiuſmodi ſunt, ut eas non ratio, neque labor, ſed, res incertiſſima, uenti, tempeſtatesq. moderentur. hinc cum unae decumae lege, & condicione trahantur; alterae nouis inſtitutis, propter annonae rationem, imperentur; ematur praeterea frumentum quotannis publice, poſtremo etiam in cellam magiſtratibus, & legatis imperetur: quid, aut quantum praeterea eſt, quod aut liberum poſſit habere ille arator, ac dominus in poteſtate, ſuorum fructuum, aut in ipſis fructibus ſolutum? quod ſi haec feruntur omnia; ſi uobis potius, ac populo R. quam ſibi, & ſuis commodis, opera, ſumptu, labore deſeruiunt: etiam ne haec noua debent edicta, & imperia praetorum, & Apronij dominationem, & Veneriorum ſeruorum furta, rapinasq. perferre? etiam ne frumentum pro empto gratis dare? etiam ne, in cellam cum cupiant gratis dare ultro, pecuniam grandem dare? etiam ne haec tota detrimenta, atque damna cum maximis iniurijs, contumelijsq. perferre?
itaque

*itaque haec, iudices, quae pati nullo modo potuerunt, non pertulerunt. arationes tota Sicilia deſertas, atque a dominis relictas eſſe cognoſcitis: neque quidquam aliud agitur hoc iudicio, niſi ut antiquiſſimi ſocij, fideliſſimique, Siculi, coloni populi R. atque aratores, ueſtra ſeueritate, & diligentia, me duce, atque auctore, in agros, atque in ſedes ſuas reuertantur.*

## LIBER. IV

## ORATIO. IX

V ENIO *nunc ad iſtius, quemadmodum ipſe appellat, ſtudium; ut amici eius, morbum, & inſaniam; ut Siculi, latrocinium. ego, quo nomine appellē, neſcio. rem uobis proponam: uos eam ſuo nominis pondere penditote. genus ipſum prius cognoſcite, iudices: deinde fortaſſe non magnopere quaeretis, quo nomine appellandum putetis. Nego in Sicilia tota, tam locuplete, tam uetere prouincia, tot opidis, tot familijs, tam copioſis, ullum argenteum uas, ullum Corinthium, aut Deliacum fuiſſe: nego ullam gemmam, aut margaritam fuiſſe, aut quidquam ex auro, aut ebore factum, ſignum ullum aeneum, marmoreum, eburneum: nego ullam picturam neque in tabulis, neque textilem fuiſſe, quin quaeſierit, inſpexerit; quod placitum ſit, abſtulerit. magnum uideor dicere: attendite, etiam quemadmodum dicam. non enim uerbi, neque criminis cauſſa augendi complector omnia. cum dico nihil iſtum eiuſmodi rerum in tota prouincia reliquiſſe; latine me ſcitote, non accuſatorie, loqui. etiam planius: nihil in aedibus cuiuſquam, ne in opidis quidem, nihil in locis communibus, ne in fanis quidem, nihil apud Siculum, nihil apud ciuem R. denique nihil iſtum, quod oculos, animumq. accenderit, neque priuati, neque pu-*

 *blici,*

*blici, neque profani, neque ſacri tota in Sicilia reliquiſſe. unde igitur potius incipiam, quam ab ea ciuitate, quae tibi una in amore, atque in delicijs fuit? aut ex quo potius numero, quam ex ipſis laudatoribus tuis? facilius enim perſpicietur, qualis apud eos fueris, qui te oderunt, qui accuſant, qui perſequuntur; cum apud tuos Mamertinos inueniere improbiſſima ratione eſſe praedatus. C. Heius eſt Mamertinus, (omnes hoc mihi facile concedent, qui Meſſanam acceſſerunt) omnibus rebus in illa ciuitate ornatiſſimus. huius domus eſt uel optima Meſſanae, notiſſima quidem certe, & noſtris hominibus apertiſſima, maximeq. hoſpitalis. ea domus ante aduentum iſtius ſic ornata fuit, ut urbi quoque eſſet ornamento. nam ipſa Meſſana, quae ſitu, moenibus, portuq. ornata ſit, ab ijs rebus, quibus iſte delectatur, ſane uacua, atque nuda eſt. erat apud Heium ſacrarium cum magna dignitate in aedibus, a maioribus traditum, perantiquum: in quo ſigna pulcherrima quattuor, ſummo artificio, ſumma nobilitate, quae non modo iſtum, hominem ingenioſum, atque intelligentem, uerumetiam quemuis noſtrum, quos iſte idiotas appellat, delectare poſſent: unum Cupidinis marmoreum, Praxitelis. nimirum didici etiam, dum in iſtum inquiro, artificum nomina. idem opinor artifex eiuſdem modi Cupidinem fecit illum, qui eſt Theſpijs: propter quem Theſpiae uiſuntur. nam alia uiſendi cauſſa nulla eſt. itaque ille L. Mummius, cum Theſpijs ea, quae ad aedem Felicitatis*

*tis ſunt, ceteraq. profana ex illo opido ſigna tolleret, hunc marmoreum Cupidinem, quod erat conſecratus, non attigit;. uerum, ut ad illud ſacrarium redeam; ſignum erat hoc, quod dico, Cupidinis e marmore: ex altera parte Hercules, egregie factus, ex aere. is dicebatur eſſe Myronis, ut opinor, & certe. item ante hoſce deos erant tabulae, quae cuiuis ſacrarij religionem ſignificare poſſent. erant aenea praeterea duo ſigna non maxima, uerum eximia uenuſtate, uirginali habitu, atque ueſtitu, quae manibus ſublatis ſacra quaedam more Athenienſium uirginum, repoſita in capitibus, ſuſtinebant. Canephorae ipſae uocabantur. ſed earum artificem, quem? quemnam? recte admones: Polycletum eſſe dicebant. Meſſanam ut quiſque noſtrum uenerat, haec uiſere ſolebat: omnibus haec ad uiſendum patebant quotidie: domus erat non domino magis ornamento, quam ciuitati. C. Claudius, cuius aedilitatem magnificentiſſimam ſcimus fuiſſe, uſus eſt hoc Cupidine tam diu, dum forum dijs immortalibus, populoq. R. habuit ornatum: & cum eſſet hoſpes Heiorum, Mamertini autem populi patronus, ut illis benignis uſus eſt ad commodandum, ſic ipſe diligens fuit ad reportandum. nuper homines nobiles eiuſmodi, iudices: ecquid dico, nuper? immo uero modo, ac plane paullo ante uidimus, qui forum, ac baſilicas non ſpolijs prouinciarum, ſed ornamentis amicorum, commodis hoſpitum, non furtis nocentium, ornarent: qui tamen ſigna, atque ornamenta ſua cuique reddebant, nō, abla-*

*ta ex urbibus ſociorum, quatridui cauſſa, per ſimulationem aedilitatis, domum deinde, atque ad ſuas uillas auferebant. haec omnia, quae dixi, ſigna, iudices, ab Heio de ſacrario Verres abſtulit: nullum, inquam, horum reliquit, neque aliud ullum tamen, praeter unum peruetus ligneum, Bonam fortunam. ut opinor, eam iſte domi ſuae habere noluit. pro deum hominumq. fidem, quid hoc eſt? quae haec cauſſa? quae haec impudentia eſt? quae, dico, ſigna, ante quam abs te ſublata ſunt, nemo Meſſanam cum imperio uenit, quin uiderit. tot praetores, tot conſules in Sicilia tũ in pace, tum etiam in bello fuerunt: tot homines cuiuſque modi: non loquor de integris, innocentibus, religioſis: tot cupidi, tot improbi, tot audaces: quorum nemo ſibi tam uehemens, tam potens, tam nobilis uiſus eſt, qui ex illo ſacrario quidquam poſcere, aut tollere, aut attingere auderet. Verres, quod ubique erit pulcherrimum, auferet? nihil habere praeterea cuiquam licebit? tot domus locupletiſſimas domus iſtius una capiet? iccirco nemo ſuperiorum attigit, ut iſte tolleret? ideo C. Claudius Pulcher retulit, ut C. Verres poſſet auferre? at non requirebat ille Cupido lenonis domum, ac meretriciam diſciplinam: facile illo ſacrario patrio continebatur: Heio ſe a maioribus relictum eſſe ſciebat: ad hereditatem ſacrorum non quaerebat meretricis heredem. Sed quid ego tam̃ uehementer inuehor? uerbo iam uno repellar. emi, inquit, o dij immortales, praeclaram defenſionẽ. mercatorem, cum imperio, ac ſecuribus in prouin-*

*tiam miſimus, qui omnia ſigna, tabulas pictas, omne argentum, aurum, ebur, gemmas coemeret, nihil cuiquam relinqueret. haec enim mihi ad omnia defenſio patefieri uidetur, emiſſe. primum, ſi id, quod uis, tibi ego concedam, ut emeris; quoniam in toto hoc genere hac una defenſionis uſurus es: quaero, cuiuſmodi tu iudicia Romae putaris eſſe, ſi tibi hoc quemquam conceſſurum putaſti, te in praetura, ac imperio tot res, tam pretioſas, omnes denique res, quae alicuius pretij fuerint, tota ex prouincia coemiſſe. Videte maiorum diligentiam; qui nihil dum etiam iſtiuſmodi ſuſpicabantur, uerumtamē ea, quae paruis in rebus accidere poterant, prouidebant. neminem, qui cum poteſtate, aut legatione in prouinciam eſſet profectus, tam amentem fore putarunt, ut emeret argentum; dabatur enim de publico: ut ueſtem; praebebatur enim legibus: mancipium putauerunt: quo & omnes utimur, & non praebetur a populo. ſanxerunt, ne quis emeret mancipium, niſi in demortui locum. ſi quis Romae eſſet demortuus? immo, ſi quis ibidem: non enim te inſtruere domum tuam uoluerunt in prouincia, ſed illum uſum prouinciae ſupplere. quae fuit cauſſa, cur tam diligenter nos in prouincijs ab emptionibus remouerent? haec iudices, quod putabant ereptionem eſſe, non emptionem, cum uenditori ſuo arbitratu uendere non liceret. in prouincijs, intelligebant, ſi is, qui eſſet cum imperio, ac poteſtate, quod apud quemque eſſet, emere uellet, idq. ei liceret; fore, uti, quod quiſque uellet, ſiue eſſet*

 *uenale,*

*uenale, ſiue non eſſet, quanti uellet, auferret. Dicet aliquis: noli iſto modo agere cum Verre: noli eius facta ad antiquae religionis rationem exquirere: concede, ut impune emerit, modo ut bona ratione emerit, nihil ab inuito, nihil per iniuriam. Sic agam. ſi quid uenale habuit Heius; ſi id, quanti aeſtimabat, tanti uendidit: deſino quaerere, cur emeris. quid igitur nobis faciundum eſt? num argumentis utendum in re eiuſmodi? quaerendum eſt, credo, Heius iſte num aes alienum habuerit, num auctionem fecerit: ſi fecit, num tanta difficultas eum rei nummariae tenuerit, tanta egeſtas, tanta uis oppreſſerit, ut ſacrarium ſuum ſpoliaret, ut deos patrios uenderet. at hominem uideo auctionem feciſſe nullam, uendidiſſe praeter fructus ſuos nihil umquam; non modo in aere alieno nullo, ſed in ſuis nummis multis eſſe, ac ſemper fuiſſe: ſi haec contra, ac dico, eſſent omnia; tamen illum haec, quae tot annos in familia, ſacrarioq. maiorum fuiſſent, uenditurum non fuiſſe. Quid, ſi magnitudine pecuniae perſuaſum eſt ei? uériſimile non eſt, ut ille, homo tam locuples, tam honeſtus, religioni ſuae, monumentisq. maiorum pecuniam anteponeret. Sunt iſta: uerumtamen abducuntur homines nōnumquam etiā ab inſtitutis ſuis magnitudine pecuniae. uideamus, quanta iſta pecunia fuit, quae potuerit Heium, hominem maxime locupletem, minime auarum, ab humanitate, & pietate, ab religione deducere. ita iuſſiſti, opinor, ipſum in tabulas referre:* HAEC. OMNIA SIGNA. PRAXITELIS. MYRONIS. POLYCLETI

H-S. V̄ I. ET. D. VERRI. VENDITA. SVNT. *Recita ex tabulis. Iuuat me, haec praeclara nomina artifi cum, quae iſti ad caelum ferunt, Verris aeſtimatione ſic concidiſſe. Cupidinem Praxitelis* H-S MDC. *profecto hinc natum eſt, Malo emere, quam rogare. Dicet aliquis: quid? tu iſta permagno aeſtimas? ego uero ad meam rationem, uſumq. non aeſtimo: uerũtamen a uobis ita arbitror ſpectari oportere, quanti haec eorum iudicio, qui ſtudioſi ſunt harum rerum, aeſtimentur; quanti uenire ſoleant; quanti haec ipſa, ſi palam libereq. uenirent, uenire poſſent; denique ipſe Verres quanti aeſtimet. numquam enim, ſi denarijs quadringentis Cupidinem illum putaſſet, commiſiſſet, ut propter eum in ſermonem hominum, atque in tantã uituperationem ueniret. quis ueſtrum igitur neſcit, quanti haec aeſtimentur? in auctione ſignum aeneum non magnum* H-S C X X *millibus uenire non uidimus? quid, ſi uelim nominare homines, qui aut non minoris, aut etiam pluris emerint; non ne poſſum? etenim qui modus eſt in his rebus cupiditatis, idem eſt aeſtimationis. difficile eſt enim finem facere pretio, niſi libidini feceris. Video igitur Heium neque uoluntate, neque difficultate aliquą temporis, neque magnitudine pecuniae adductum eſſe, ut haec ſigna uenderet, teq. iſta ſimulatione emptionis, ui, metu, imperio, faſcibus ab homine eo, quem una cum ceteris ſocijs non ſolum poteſtati tuae, ſed etiam fidei populus R. cõmiſerat, eripuiſſe, atque abſtuliſſe. Quid mihi tam optãdum, iudices, po*

*teſt eſſe in hoc crimine, quam ut haec eadem dicat ipſe Heius? nihil profecto. ſed ne difficilia optemus. Heius eſt Mamertinus: Mamertina ciuitas iſtum publice communi conſilio ſola laudat: omnibus iſte ceteris Siculis odio eſt; ab his ſolis amatur: eius autem legationis, quae ad iſtum laudandum miſſa eſt, princeps eſt Heius: etenim eſt primus ciuitatis. ne forte, dum publicis mandatis ſeruiat, de priuatis iniurijs reticeat. haec cum ſcirem, & cogitarem, commiſi tamen me, iudices, Heio: produxi eum prima actione: neque id tamen ullo periculo feci. quid enim poterat Heius reſpondere, ſi eſſet improbus? ſi ſui diſſimilis? ſigna illa domi ſuae eſſe, non apud Verrem? qui poterat quidquam eiuſmodi dicere? ut homo turpiſſimus eſſet, impudentiſſimeq. mentiretur, hoc diceret, illa ſe habuiße uenalia, eaq. ſeſe, quanti uoluerit, uendidiſſe. homo domi ſuae nobiliſſimus, qui uos de religione ſua, ac dignitate uere exiſtimare maxime uellet, primo dixit, ſe iſtum publice laudare, quod ſibi ita mandatum eſſet; deinde, neque ſe habuiſſe illo uenalia, neque ulla condicione, ſi, utrum uellet, liceret, adduci umquam potuiſſe, ut uenderet illa, quae in ſacrario fuiſſent a maioribus ſuis relicta, & tradita. Quid ſedes, Verres? quid exſpectas? quid te a Centuripina ciuitate, a Catinenſi, ab Haleſina, Tindaritana, Ennenſi, Agyrinenſi, ceteriſq. Siciliae ciuitatibus circumueniri, atque opprimi dicis? tua te altera patria, quemadmodum dicere ſolebas, Meſſana circumuenit; tua inquam Meſſana; tuo*

*rum adiutrix ſcelerum, libidinum teſtis, praedarum, ac furtorum receptrix. adeſt enim uir ampliſſimus eius ciuitatis, legatus huiuſce iudicij cauſa domo miſſus, princeps laudationis tuae, qui te publice laudat. ita enim mandatum, atque imperatum eſt. tametſi rogatus de Cybea, tenetis memoria, quid reſponderit: aedificatam publicis operis, publice coactis, aedificandae publice Mamertinum ſenatorem praefuiſſe. idem ad uos priuatim, iudices, confugit: utitur hac lege, qua iudicium eſt communis, & priuatae rei ſociorum. tametſi lex eſt de pecunijs repetundis; ille ſe negat pecuniam repetere, quam ereptam nõ tantopere deſiderat: ſacra ſe maiorum ſuorum repetere abs te dicit. deos penates a te patrios repoſcit. ecqui pudor eſt? ecquae religio, Verres? ecqui metus? habitaſti apud Heium Meſſanae: res illum diuinas apud deos in ſuo ſacrario prope quotidie facere uidiſti. nõ mouetur pecunia: denique, quae ornamenti cauſſa fuerunt, non requirit. tibi habe Canephoras: deorum ſimulacra reſtitue. Quae quia dixit, quia, tempore dato, moleſte, apud uos, ſocius, amicusq. populi R. queſtus eſt; quia religioni ſuae non modo in dijs patrijs repetundis, ſed etiam in ipſo iureiurando, ac teſtimonio proximus fuit: hominem miſſum ab iſto ſcitote eſſe Meſſanam de legatis unum, illum ipſum, qui naui iſtius aedificandae publice praefuit; qui a ſenatu peteret, ut Heius ignominia afficeretur. Homo amẽtiſſime, quid putaſti? te impetraturum? quãti is a ciuibus ſuis fieret, quanti auctoritas eius haberetur, ignorabas?*

*uerum*

*uerum fac te impetrauiſſe: fac aliquid grauius in Heium ſtatuiſſe Mamertinos: quantam putas auctoritatem laudationis eorum futuram, ſi in eum, quem conſtet uero pro teſtimonio dixiſſe, poenam conſtituerent? tametſi quae eſt iſta laudatio, cum laudator interrogatus laedat neceſſe eſt? Quid? iſti laudatores tui non ne teſtes mei ſunt? Heius eſt laudator: laeſit grauiſſime. producam ceteros: reticebunt, quae poterunt, libenter: dicent, quae neceſſe erit, ingratis. negent iſti onerariam nauem maximam aedificatam eſſe Meſſanae? negent, ſi poſſint. negent ei naui faciundae ſenatorem Mamertinum publice praefuiſſe? utinam negent. ſunt etiam cetera, quae malo integra reſeruare; ut quamminimum ſit illis temporis ad meditandum, confirmandumq. periurium. haec tibi laudatio procedat in numerum. hi te homines auctoritate ſua ſubleuent, qui te neque debent adiuuare, ſi poſſint; neque poſſunt, ſi uelint: quibus tu priuatim iniurias plurimas, contumeliasq. impoſuiſti: quo in opido multas familias in perpetuum infames tuis ſtupris, flagitijsq. feciſti. At publice commodaſti. non ſine magno quidem reip. prouinciaeq. Siciliae detrimento. tritici modium LX millia empta populo R. dare debebant, & ſolebant: abs te ſolo remiſſum eſt. reſp. detrimentum fecit, quod per te imperij ius una in ciuitate imminutum eſt: Siculi, quod ipſum hoc non de ſumma frumenti detractum eſt, ſed translatum in Centuripinos, & Haleſinos, immunes populos; & hoc plus impoſitum, quam ferre poſſent. Nauem*

*imperare*

*imperare ex foedere debuiſti: remiſiſti in triennium. Militem nullum umquam popoſciſti per tot annos: feciſti item uti praedones ſolent: qui cum communes hoſtes ſint omnium, tamen aliquos ſibi inſtituunt amicos, quibus non modo parcant, uerum etiam praeda quos augeant, & eos maxime, qui habent opidum oportuno loco, quo ſaepe adeundum ſit nauibus, non numquam etiam neceſſario. Phaſelis illa, quam cepit P. Seruilius, non fuerat urbs ante Cilicum, atque praedonum: Lycij illam, Graeci homines, incolebant: ſed quod erat eiuſmodi loco, atque ita proiecta in altum, ut & exeuntes e Cilicia praedones ſaepe ad eam neceſſario deuenirent, &, cum ex hiſce ſe locis reciperent, eodem deferrentur; aſciuerunt illud ſibi opidum piratae, primo commercio, deinde etiam ſocietate. Mamertina ciuitas improba antea nõ erat, etiam erat inimica improborum: quae C. Catonis illius, qui conſul fuit, impedimenta retinuit: at cuius hominis? clariſſimi, potentiſſimique: qui tamen, cum conſul fuiſſet, condemnatus eſt. ita ne uero? C. Cato, duorum hominum clariſſimorum nepos, L. Paulli, & M. Catonis, & P. Africani ſororis filius; quo damnato, tum cum ſeuera iudicia fiebant,* HS XVIII *millibus lis aeſtimata eſt: huic Mamertini irati non fuerunt, qui maiorem ſumptum, quam quanti Catonis lis aeſtimata eſt, in Timarchidis prandium ſaepe fecerunt? Verum haec ciuitas iſti praedoni, ac piratae Sicilienſi Phaſelis fuit. huc omnia undique deportabantur, apud iſtos relinquebantur: quod caelari*

*opus*

*opus erat, habebant ſepoſitum, ac reconditum: per iſtos, quae uolebat, in nauem clam imponenda, occulte exportãda curabat: nauem denique maximam, quam onuſtam furtis in Italiam mitteret, apud iſtos faciendam, aedificandamq. curauit. pro hiſce rebus uacatio data eſt ab iſto ſumptus, laboris, militiae, rerum denique omnium. per triennium ſoli non modo in Sicilia, uerum, ut opinio mea fert, his quidem temporibus in omni orbe terrarum uacui, expertes, ſoluti, ac liberi fuerunt ab omni ſumptu, moleſtia, munere. hinc illa Verrea nata ſunt. hinc in conuiuium Sex. Cominium protrahi iuſſit, in quem ſcyphum de manu iacere conatus eſt, quem obtorta gula de conuiuio in uincula, atque in tenebras abripi iuſſit. hinc illa crux, in quam ciuem R. iſte multis inſpectantibus ſuſtulit: quam non auſus eſt uſquam defigere, niſi apud eos, quibuſcum omnia ſcelera ſua, ac latrocinia communicaſſet. Laudatum etiam uos quemquam uenire audetis? qua auctoritate? utrum, quam apud ſenatorium ordinem, an quam apud populum R. habere debetis? ecquae ciuitas eſt, non modo in prouincijs noſtris, uerum in ultimis nationibus, aut tam potens, aut tam libera, aut etiam tam immanis, ac barbara; rex denique ecquis eſt, qui ſenatorem populi R. tecto, ac domo non inuitet? qui honos non homini ſolum habetur, ſed primum populo R. cuius beneficio nos in hunc ordinem uenimus; deinde ordinis auctoritati; quae niſi grauis erit apud ſocios, atque externas nationes, ubi erit*

*imperij*

imperij nomen, & dignitas? Mamertini me publice non inuitauerunt. me cum dico, leue eſt. ſenatorem populi R. ſi non inuitauerunt, honorem debitum detraxerunt non homini, ſed ordini. nam ipſi Tullio patebat domus locupletiſſima, & ampliſſima C. Pompeij Baſilici, quo, etiam ſi eſſet inuitatus a uobis, tamen diuertiſſet: erat etiam Percenniorum, qui nunc item Pompeij ſunt, domus honeſtiſſima: quo Lucius frater meus, ſumma illorum uoluntate, diuertit. ſenator populi R. quod in uobis fuit, in ueſtro opido iacuit, & pernoctauit in publico. nulla hoc alia ciuitas umquam commiſit. amicum enim noſtrum in iudicium uocabas. tu, quid ego priuatim negotij geram, interpretabere in minuēdo honore ſenatorio? uerum haec tum queremur, ſi quid de uobis per eum ordinem agetur, qui ordo a uobis adhuc ſolis contemptus eſt. in populi R. quidem conſpectum quo ore uos commiſiſtis? nec prius illam crucem, quae etiam nunc ciuis R. ſanguine redundat, quae fixa eſt ad portum, urbemq. ueſtram, reuelliſtis, neque in profundum abieciſtis, locumq. illum omnem expiaſtis, quam Romã, atque in horum conuentum adiretis? in Mamertinorum ſolo foederato, atque pacato monumentum iſtius crudelitatis conſtitutum eſt. ueſtra ne urbs electa eſt, ad quam qui adirent ex Italia, crucem ciuis R. prius, quam quemquam amicum uiderem populi R.? quam uos Rheginis, quorum ciuitati inuitis, item incolis ueſtris, ciuibus R. oſtendere ſoletis; quo minus ſibi arrogent, minusq. uos deſpiciant, cum uideãt

ius

*tus ciuitatis illo ſupplicio eſſe mactatum. Verum haec emiſſe te dicis: quid illa Attalica, tota Sicilia nominata, ab eodem Heio peripetaſmata emere oblitus es? licuit eodem modo, ut ſigna: quid enim actum eſt? an litteris pepercisti? uerum hominem amentem hoc fugit. minus clarum putauit fore, quod de armario, quã quod de ſacrario, eſſet ablatum. at quo modo abſtulit? non poſſum dicere planius, quam ipſe apud uos dixit Heius. cum quaeſißem, numquid aliud de bonis eius perueniſſet ad Verrem: reſpondit, iſtum ad ſe miſiſſe, ut ſibi mitteret Agrigentum peripetaſmata. quaeſiui, an miſiſſet: reſpondit id, quod neceſſe erat, ſcilicet dicto audientem fuiße praetori, miſiſſe. rogaui, perueniſſent ne Agrigentum: dixit, perueniſſe. quaeſiui, an domum reuertiſſent? negauit adhuc reuertiſſe. riſus populi, atque admurmuratio omnium facta eſt. Hic tibi in mentem non uenit, iubere, ut haec quoque referret* HS VI D *ſe tibi uendidiſſe: metuiſti, ne aes alienum tibi creſceret, ſi* HS VI D *tibi conſtarent ea, quae tu facile poſſes uendere* HS CC *millibus. fuit tanti, mihi crede: haberes, quod defenderes: nemo quaereret, quanti illa res eſſet: ſi modo te poſſes docere emiſſe, facile, cui uelles, tuam cauſſam, & factum probares. nunc de peripetaſmatis quemadmodum te expedias, non habes. Quid? a Philarcho Centuripino, homine locuplete, ac nobili, phaleras pulcherrime factas, quae regis Hieronis fuiſſe dicuntur, utrum tandem abſtuliſti, an emiſti? in Sicilia quidem cum eſſem, ſic a Centuripinis, ſic a ceteris*

*audiebam:*

*audiebam: non enim parum res erat clara. tam te has phaleras a Philarcho Centuripino abſtuliſſe dicebãt, quã alias item nobiles ab Ariſto Panormitano, quã tertias a Cratippo Tyndaritano. etenim ſi Philarchus uendidiſſet, nõ ei, poſtea quã reus factus es, redditurũ te promiſiſſes. quod quia uidiſti plures ſcire; cogitaſti, ſi ei reddidiſſes, te minus habiturũ, rẽ nihilo minus teſtatam futuram: nõ reddidiſti. dixit Philarchus pro teſtimonio, ſe, quod noſſet tuum iſtum morbum, ut amici tui appellant, cupiſſe te caelare de phaleris: cũ abs te appellatus eſſet, negaſſe habere ſeſe: apud alium quoque eas habuiſſe depoſitas, ne qua inuenirentur: tuã tantam fuiſſe ſagacitatem, ut eas per illum ipſum inſpiceres, ubi erant depoſitae: tum ſe deprehenſum negare non potuiſſe: ita ab ſe inuito ablatas phaleras gratis. Iam, ut haec omnia reperire, ac perſcrutari ſolitus ſit, iudices, eſt operaepretium cognoſcere. Cybiratae ſunt fratres quidam, Tlepolemus, & Hiero: quorum alterum fingere opinor e cera ſolitum eſſe, alterum eſſe pictorem. hoſce opinor Cybirae, cum in ſuſpicionem ueniſſent ſuis ciuibus, fanum expilaſſe Apollinis, ueritos poenam iudicij, ac legis, domo profugiße. quod Verrem artificij ſui cupidum cognouerant, tum, cum iſte, id quod ex teſtibus didiciſtis, Cybiram cum inanibus ſyngraphis uenerat; domo profugientes, ad eum ſe exſules, cum iſte eſſet in Aſia, contulerunt. habuit ſecum eos ab illo tempore: & in legationis praedis, atque furtis multum illorũ opera, conſilioq. uſus eſt. hi ſunt illi, quibus in tabulas retulit*

*ſeſe*

*ſeſe Q. Tadius dediſſe, iuſſu iſtius, Graecis pictoribus: quos ſibi iam bene cognitos, & re probatos, ſecum in Siciliam duxit. quo poſtea quam uenerunt, mirandum in modum (canes uenaticos diceres) ita odorabantur omnia, & perueſtigabant, ut, ubi quidque eſſet, aliqua ratione inuenirent. aliud minitando, aliud pollicendo, aliud per ſeruos, aliud per liberos, per amicum aliud, aliud per inimicum inueniebant, quidquid illius placuerat, perdendum erat. nihil aliud optabant, quorum poſcebatur argentum, niſi ut Hieroni, & Tlepolemo diſpliceret. Vere mehercules hoc, iudices, dicam. memini Pamphilum Lilybaetanum, hoſpitem meum, & amicum, nobilem hominem, mihi narrare; cum iſte ab ſeſe hydriam Boeti manu factam, praeclaro opere, & grandi pondere, per poteſtatem abſtuliſset, ſe ſane triſtem, & conturbatum domum reuertiſſe. quod uas eiuſmodi, quod ſibi a patre, & a maioribus eſſet relictum, quo ſolitus eſset uti ad feſtos dies, ad hoſpitum aduentum, a ſe eſſet ablatum. Cum ſederem, inquit, domi triſtis, accurrit Venerius, iubet me ſcyphos ſigillatos ad praetorem ſtatim affer re. permotus ſum, inquit. binos habebam: iubeo promi utroſque, ne quid plus mali naſceretur, & mecum ad praetoris domum ferri. eo cum uenio, praetor quieſcebat, fratres illi Cybiratae inambulabant. qui ſimul ut me uiderunt, Vbi ſunt Pamphile, inquiunt, ſcyphi? oſtendo triſtis. laudant: incipio queri, me nihil habiturum, quod alicuius eſſet pretij, ſi etiam ſcyphi eſſent ablati. tum illi ubi me conturbatum uident;*

*quid*

quid uis nobis dare, ut iſti ne auferantur abs te? ne multa, H-S CC me, inquit, popoſcerunt: dixi me C daturum. uocat interea praetor: ſcyphos poſcit. tũ illos coepiſſe praetori dicere, putaſſe ſe, id quod audiſſent, alicuius pretij ſcyphos eſſe Pamphili: luteum negotium eſſe, non dignum, quod in ſuo argento Verres haberet. ait ille, idem ſibi uideri. ita Pamphilus ſcyphos optimos aufert. & mehercules ego antea, tametſi hoc neſcio quid nugatoriũ ſciebam eſſe, iſta intelligere; tamen mirari ſolebam, iſtum in his ipſis rebus aliquem ſenſum habere, quem ſcirem nulla in re quidquam ſimile hominis habere. tum primum intellexi, ad eam rem iſtos fratres Cybiratas, fuiſſe, ut iſte in furando manibus ſuis, oculis illorum uteretur. at ita ſtudioſus eſt huius praeclarae exiſtimationis, ut putetur in hiſce rebus intelligens eſſe, ut nuper, (uidete hominis amentiam) poſtea quam eſt comperendinatus, cum iam pro damnato, mortuoq. eſſet, ludis Circenſibus mane apud L. Siſennam, uirum primarium, cum eſſent triclinia ſtrata, argentumq. expoſitum in aedibus, cum pro dignitate L. Siſennae domus eſſet plena hominum honeſtorum, acceſſerit ad argentum, contemplari unumquodque otioſe, & conſiderare coeperit. mirari ſtultitiam alij, quod in ipſo iudicio eius ipſius cupiditatis, cuius inſimularetur, ſuſpicionem augeret: alij amentiam, cui comperendinato, cum tam multi teſtes dixiſſent, quidquam illorum ueniret in mentem. pueri autem Siſennae, credo qui audiuiſſent quae in iſtum

*teſtimonia eſſent dicta, oculos de iſto nuſquam deij cere, neque ab argento digitum diſcedere. eſt boni iu dicis, paruis ex rebus coniecturam facere uniuſcuiuſque & cupiditatis, & incontinentiae. qui reus lege, & reus comperendinatus, re, & opinione hominum paene damnatus, temperare non potuerit maximo conuentu, quin L. Siſennae argentum tractaret, & conſideraret; hunc in prouincia praetorem quiſquam putabit a Siculorum argento cupiditatem, aut manus abſtinere potuiſſe? Verum uti Lylibaeum, unde digreſſa eſt, oratio reuertatur: Diocles eſt, Pamphili gener illius, a quo hydria ablata eſt, Popillius cognomine. ab hoc abaci uaſa omnia, ut expoſita fuerant, abſtulit. dicat ſe licet emiſſe. etenim hic, propter magnitudinem furti, ſunt opinor, litterae factae. iuſſit Timarchidem aeſtimare ar gentum. quo modo? quo, qui umquam tenuiſſime in donatione hiſtrionum aeſtimauit. tametſi iam dudum erro, qui tam multa de tuis emptionibus uerba faciam, & quaeram, utrum emeris, & quo modo, & quanti emeris: quo uerbo transigere poſſum. ede mihi ſcriptum; quid argenti in prouincia Sicilia pararis, unde quidque, aut quanti emeris. quid fit? quamquam non debebam ego abs te has lit teras poſcere. me enim tabulas tuas habere, & proferre oportebat. uerum negas te horum annorum ali quot confeciſſe. compone hoc, quod poſtulo. de argento: de reliquo uidero. nec ſcriptum habeo: nec poſſum edere. quid futurum igitur eſt? quid exiſtimas*

*hoſce*

*hoſce iudices facere poſſe? domus plena ſignorum pulcherrimorum iam etiam ante praeturam, multa ad uillas tuas poſita, apud amicos multa depoſita, multa alijs data, atque donata: tabulae nullum indicant emptum: omne argentum ablatum ex Sicilia eſt: nihil cuiquam, quod ſuum dici uellet, relictum. Fingitur improba defenſio, praetorem omne id argentum coemiſſe: tamen id ipſum tabulis demonſtrari non poteſt: ſi quas tabulas profers, in his, quid habeas, quo modo habeas, ſcriptum non eſt. horum autem temporum cum te plurimas res emiſſe dicas, tabulas omnino nullas proferas; non ne te & prolatis, & non prolatis tabulis condemnari neceſſe eſt? tu a M. Caelio, equite R. lectiſſimo adoleſcente, quae uoluiſti uaſa argentea Lilybaei abſtuliſti: tu P. Cacurij, promptiſſimi hominis, & experientis, & in primis gratioſi, ſupellectilem omnem auferre non dubitaſti: tu maximam, & pulcherrimam menſam citreã a Q. Lutatio Diodoro, qui Q. Catuli beneficio a L. Sylla ciuis R. factus eſt, omnibus ſcientibus, Lilybaei abſtuliſti. non tibi obijcio, quod hominem digniſſimum tuis moribus, Apollonium Niconis filium, Drepanitanum, qui nunc A. Clodius uocatur, omni argento optime facto ſpoliaſti, ac depeculatus es. taceo: non enim putat ille ſibi iniuriam factam, propterea quod homini iam perdito, & collum in laqueum inſerenti ſubueniſti, quum pupillis Drepanitanis bona patria erepta cum illo partitus es. gaudeo etiam, ſi quid ab illo abſtuliſti; & abs te nihil re-*

*ctius factum eſſe dico. a Liſone uero Lilybaetano, primo homine, apud quem diuerſatus es, Apollinis ſignum ablatum certe eſſe non oportuit. at dices te emiſſe. ſcio: H-S M: ita opinor: ſcio, inquam: proferam litteras: & tamen id factum non oportuit. A pupillo Heio, cui C. Marcellus tutor eſt, a quo pecuniam grandem eripueras, ſcaphia cum emblematis Lilybaei utrum empta eſſe dicis, an confiteris erepta? Sed quid ego iſtius in eiuſmodi rebus mediocres iniurias colligo, quae tantummodo in furtis iſtius, et damnis eorum, a quibus auferebat, uerſata eſſe uideantur? accipite, ſi uultis, iudices, rem eiuſmodi, ut amentiam ſingularem, ut furorem iam, non cupiditatem eius perſpicere poſſitis. Melitenſis Diodorus eſt; qui apud uos antea teſtimonium dixit. is Lilybaei multos iam annos habitat, homo & domi nobilis, & apud eos, quo ſe contulit, propter uirtutem ſplendidus, & gratioſus. de hoc Verri dicitur, habere eum perbona toreumata, in his pocula duo quaedam, quae Heraclia nominantur, Mentoris manu ſummo artificio facta. quod ubi iſte audiuit, ſic cupiditati inflammatus eſt non ſolum inſpiciundi, uerum etiam auferendi, ut Diodorum ad ſe uocaret, ac poſceret. ille, qui illa non inuitus haberet, reſpondit, ſe Lilybaei non habere, Melitae apud quendam propinquum ſuum reliquiſſe. tum iſte continuo mittit homines certos Melitam: ſcribit ad quoſdam Melitenſes, ut ea uaſa perquirant; rogat Diodorum, ut ad illum ſuum propinquum det litteras. nihil ei longius uide-*

*batur,*

*batur, quam dum illud uideret argentum. Diodorus, homo frugi, ac diligens, qui ſua ſeruare uellet, propinquo ſuo ſcribit, ut ijs, qui a Verre ueniſſent, reſponderet, illud argentum ſe paucis illis diebus miſiſſe Lilybaeum. ipſe interea recedit. abeſſe ab domo pauliſper maluit, quam praeſens illud optime factum argẽtum amittere. quod ubi audiuit iſte, uſque eo eſt commotus, ut ſine ulla dubitatione inſanire omnibus, ac furere uideretur. quia non potuerat argentũ eripere, ipſe a Diodoro erepta ſibi uaſa optime facta dicebat; minitari abſenti Diodoro, uociferari palam, lacrymas interdum uix tenere. Eriphylam accepimus in fabulis ea cupiditate, ut, cum uidiſſet monile, ut opinor, ex auro, & gemmis, pulchritudine eius incenſa ſalutem uiri proderet. ſimilis iſtius cupiditas, hoc etiam acrior, atque inſanior, quod illa cupiebat, id quod uiderat; huius libidines non ſolum oculis, ſed etiam auribus excitabantur. conquiri Diodorum tota prouincia iubet. ille ex Sicilia caſtra iam mouerat, & uaſa collegerat. homo, ut aliquo modo illum in prouinciam reuocaret, hanc excogitauit rationem: ſi haec ratio potius, quam amentia nominanda eſt. apponit de ſuis canibus quendam, qui dicat, ſe Diodorum Melitenſem rei capitalis reum uelle facere. primo mirum omnibus uideri, Diodorum reum, hominem quietiſſimum, ab omni non modo facinore, uerum etiam minimi errati ſuſpicione remotiſſimum: deinde eſſe perſpicuum, fieri omnia illa propter argentum. iſte non dubitat iubere, nomen deferri. &*

*tum primum opinor iſtum abſentis nomen recepiſſe. reclamat Sicilia tota, propter caelati argenti cupiditatem reos fieri rerum capitalium, neque ſolum praeſentes, ſed etiam abſentes. Diodorus Romae ſordidatus, circum patronos, atque hoſpites curſare, rem omnibus narrare. litterae mittuntur iſti a patre uehementes, ab amicis item; uideret, quid ageret de Diodoro, quo progrederetur; rem claram eſſe, & inuidioſam; inſanire hominem; periturum hoc uno crimine, niſi cauiſſet. iſte etiam tum patrem ſi non in parentis, at in hominum numero putabat: ad iudicium nondum ſe ſatis inſtruxerat: primus annus erat prouinciae, non, ut in Sthenio, iam refertus pecunia: itaque furor eius paullulum non pudore, ſed metu, ac timore repreſſus eſt: condemnare Diodorum non audet, abſentem de reis eximit. Diodorus interea, praetore iſto, prope triennium prouincia, domoq. caruit. ceteri non ſolum Siculi, ſed etiam ciues R. hoc ſtatuerant; quoniam iſte tantum cupiditate progrederetur, nihil eſſe, quod quiſquam putaret ſe, quod iſti paullo magis placeret, conſeruare, aut domi ſuae retinere poſſe. poſtea uero quam intellexerunt, iſti uirum fortem, quem ſumme prouincia exſpectabat, Q. Arrium non ſuccedere; ſtatuerunt ſe nihil tam clauſum, neque tam reconditum poſſe habere, quod non iſtius cupiditati apertiſſimum, promptiſſimumq. eſſet. Tum iſte ab equite R. ſplendido, & gratioſo, Cn. Calidio, cuius filium ſciebat ſenatorem populi R. & iudicem eſſe, equuleos argenteos nobiles, qui Q. Maximi*

*ximi fuerant, aufert. imprudens huc incidi, iudices: emit enim, non abſtulit. nollem dixiſſe. iactabit ſe, & in his equitabit equuleis. emi: pecuniam ſolui. credo, etiam tabulae proferentur. eſt tanti. cedo tabulas. dilue ſane crimen hoc Calidianum, dum ego tabulas aſpicere poſſim. uerumtamen quid erat, quod Calidius Romae quereretur, ſe, cum tot annos in Sicilia negotiaretur, abs te ſolo ita eſſe contemptum, ita deſpectum, ut etiam cum ceteris Siculis deſpoliaretur; ſi emeras? quid erat, quod confirmabat ſe abs te argentum eſſe repetiturum, ſi tibi ſua uoluntate uendiderat? tu porro poſſes facere, ut Cn. Calidio non redderes? praeſertim cum is L. Siſenna, defenſore tuo, tam familiariter uteretur, cum & ceteris familiaribus Siſennae reddidiſſes. denique non opinor negaturum eſſe te, homini honeſto, ſed non gratioſiori, quam Cn. Calidius eſt, L. Cordio argentum per Potamonem, amicum tuum, reddidiſſe. qui quidem ceterorum cauſſam apud te difficiliorem fecit. nam cum te compluribus confirmaſſes redditurum; poſtea quam Cordius pro teſtimonio dixit te ſibi reddidiſſe, finem reddendi feciſti; quod intellexiſti te praeda de manibus amiſſa, teſtimonium tamen effugere non poſſe. Cn. Calidio, equiti R. per omnes praetores licuit argentum habere bene factum: licuit poſſe, domeſticis copijs, cum magiſtratum, aut aliquem ſuperiorem inuitaſſet, ornare, & apparare conuiuium. multi domi Cn. Calidij cum imperio, ac poteſtate fuerunt: nemo inuentus eſt tam amens, qui illud argentum,*

*tam praeclarum, ac tam nobile, eriperet; nemo tam audax, qui poſceret; nemo tam impudens, qui poſtularet, ut uenderet. ſuperbum eſt enim iudices, & non ferendum, dicere praetorem in prouincia homini honeſto, locupleti, ſplendido, uende mihi uaſa caelata. hoc eſt enim dicere, non es dignus tu, qui habeas, quae tam bene facta ſint: meae dignitatis iſta ſunt. tu dignior Verres, quam Calidius? qui, ut non conferam uitam, atque exiſtimationem tuam cum illius, (neque enim eſt conferenda) hoc ipſum conferam, quo tu te ſuperiorem fingis, quod* H-S LXXX *diuiſoribus, ut praetor renunciarere, dediſti;* CCC *accuſatori, ne tibi odioſus eſſet. ea re contemnis equeſtrem ordinem, ac deſpicis? ea re indignum tibi uiſum eſt, quidquam, quod tibi placeret, Calidium potius habere quam te? Iactat ſe iam dudum de Calidio: narrat omnibus, ſe emiſſe. num etiam de L. Papirio, uiro primario, locuplete, honeſtoq. equite R. thuribulum emiſti? qui pro teſtimonio dixit, te, cum inſpiciendum popoſciſſes, aulſo emblemate remiſiſſe: ut intelligatis, in homine intelligentiam eſſe, non auaritiam; artificij cupidum, non argenti fuiſſe. nec ſolum in Papirio fuit hac abſtinentia: tenuit hoc inſtitutum in thuribulis omnibus, quaecumque in Sicilia fuerunt. incredibile eſt autem, quam multa, & quam praeclara fuerint. credo tum, cum Sicilia florebat opibus, & copijs, magna artificia fuiſſe in ea inſula. nam domus erat ante iſtum praetorem nulla paullo locupletior,*

*qua*

*qua in domo haec non eſſent, etiam ſi praeterea nihil eſſet argēti, patella grandis, cum ſigillis ac ſimulacris deorum; patera, qua mulieres ad res diuinas uterentur; thuribulum. haec autem omnia antiquo opere, & ſummo artificio facta: ut hoc liceret ſuſpicari, fuiſſe aliquando apud Siculos peraequa proportione cetera; ſed, quibus multa fortuna ademiſſet, tamen apud eos remanſiſſe ea, quae religio retinuiſſet. Dixi, iudices, multa fuiſſe fere apud Siculos omnes: ego idem confirmo, nunc ne unum quidem eſſe. quid hoc eſt? quod monſtrum, quod prodigium in prouinciam miſimus? non ne uobis id egiſſe uidetur, ut non unius libidinem, non ſuos oculos, ſed omnium auariſſimorum inſanias, cum Romam reuertiſſet, expleret? qui ſimul atque in opidum quoppiam uenerat. immittebantur illi continuo Cybiratici canes, qui inueſtigabant, et perſcrutabātur omnia. ſi quod erat grande uas, & maius opus inuentum, laeti auferebant. ſi minus eiuſmodi quippiam uenari poterant, illa quidem certe pro lepuſculis capiebantur, patellae, paterae, thuribula. hic quos putatis fletus mulierum, quas lamentationes fieri ſolitas eſſe in hiſce rebus? quae forſitan uobis paruae eſſe uideantur; ſed magnum, & acerbum dolorem commouent, mulierculis praeſertim, cum eripiuntur e manibus ea, quibus ad res diuinas uti conſueuerunt, quae a ſuis acceperunt; quae in familia ſemper fuerunt. Hic noli te exſpectare, dum ego hoc crimen agam oſtiatim: ab Aeſchilo Tindaritano, iſtum paterā abſtuliſſe, a Thra*

*ſone*

*ſone item Tindaritano patellam, a Nemphodoro Agrigentino thuribulum. cum teſtes ex Sicilia dabo; quem uolet, eligat, quem ego interrogem de patellis, pateris, thuribulis: non modo opidum nullum, ſed ne domus quidem ulla paullo locupletior expers huius iniuriae reperietur. quid cum in conuiuium ueniſſet, ſi quidquam caelati aſpexerat, manum abſtinere, iudices, non poterat. Cn. Pompeius eſt Philo; qui fuit Tindaritanus. is caenam iſti dabat apud uillam in Tindaritano. fecit, quod Siculi non audebant. ille, ciuis R. quod erat, impunius id ſe facturum putauit. appoſuit patellam, in qua ſigilla erant egregia. iſte continuo, ut uidit, non dubitauit illud inſigne penatium, hoſpitaliumq. deorum ex hoſpitali menſa tollere: ſed tamen, quod antea de iſtius abſtinentia dixeram, ſigillis auulſis reliquum argẽtum ſine ulla auaritia reddidit. Quid? Eupolemo Calatino, homini nobili, Lucullorum hoſpiti, ac perfamiliari, qui nunc apud exercitum cum L. Lucullo eſt, non idem fecit? caenabat apud eum. argentum illi ceterum purum, ne purus ipſe relinqueretur, duo pocula nõ magna, uerumtamen cum emblematis, appoſuerat. hic, quaſi feſtiuũ acroama, ne ſine corollario de conuiuio diſcederet, ibidem, conuiuis inſpectantibus, emblemata auellenda curauit. Neque ego nunc iſtius facta omnia enumerare conor: neque opus eſt: nec fieri ullo modo poteſt: tantummodo uniuſcuiuſque de uaria improbitate generis indicia apud uos, & exempla profero. neque enim ita ſe geſſit in his rebus, tamquam rationem aliquan-*

do

*do eſſet redditurus; ſed prorſus ita, quaſi aut reus numquam eſſet futurus, aut, quo plura abſtuliſſet, eo minore periculo in iudicium eſſet uenturus; qui haec, quae dico, iam non oculte, non per amicos, atque interpretes, ſed palam de loco ſuperiore ageret pro imperio, & poteſtate. Catinam cum ueniſſet, opidum locuples, honeſtum, copioſum, Dionyſiarchum ad ſe Proagorum, hoc eſt ſummum magiſtratum, uocari iubet. ei palam imperat, ut omne argentum, quod apud quemque eſſet Catinae, conquirendum curaret, & ad ſe transferendum. Philarchum Centuripinum, primarium hominem genere uirtute, pecunia, non hoc idem iuratum dicere audiſtis? ſibi iſtum negotium dediſſe, atque imperauiſſe, ut Centuripis, in ciuitate totius Siciliae multo maxima, & locupletiſſima, omne argentum conquireret, & ad ſe comportari iuberet, Agyrio ſimiliter iſtius imperio uaſa Corinthia per Apollodorum, quem teſtem audiſtis, Syracuſas deportata ſunt. illa uero optima, quod, cum Haluntinum ueniſſet praetor laborioſus, & diligens, ipſe in opidum accedere noluit, quod erat difficili aſcenſu, atque arduo: Archagathum Haluntium, hominem non ſolum domi ſuae, ſed tota Sicilia in primis nobilem, uocari iuſſit: ei negotium dedit, ut, quidquid Halunti eſſet argenti caelati, aut ſi quid etiam Corinthiorum, id omne ſtatim ad mare ex opido deportaretur. aſcendit in opidum Archagathus. homo nobilis, qui a ſuis & amari, & diligi uellet, ferebat grauiter, illam ſibi ab iſto prouinciam datam: nec, quid faceret, habebat:*

*pronunciat,*

*pronunciat. quid ſibi imperatum eſſet: iubet omnes proferre, quae haberent. metus erat ſummus: ipſe enim tyrannus non diſcedebat longius: Archagathum, & argentum, in lectica cubans, ad mare infra opidum exſpectabat. quem concurſum factum in opido putatis? quem clamorem? quem porro fletum mulierum? qui uiderent, equum Troianum introductum, urbem captam eſſe dicerent. efferri ſine thecis uaſa, extorqueri alia de manibus mulierum, effringi multorum fores, reuelli clauſtra. quid enim putatis? ſcuta ſi quando conquiruntur a priuatis in bello, ac tumultu, tamen homines inuiti dant, etſi ad ſalutem communem dari ſentiunt: ne quem putetis ſine maximo dolore argentum caelatum domo, quod alter eriperet, protuliſſe. omnia deferuntur. Cybiratae fratres uocantur: pauca improbant: quae probant, ijs cruſtae, aut emblemata detrahuntur. ſic Haluntini, excuſſis delicijs, cum argento puro domum reuerterunt. Quod umquam, iudices, huiuſcemodi euerriculum ulla in prouincia fuit? auertere aliquid de publico quam obſcuriſſime per magiſtratū ſolebant: etiam aliquid de priuato non numquam occulte auferebant: & illi tamen condemnabantur. &, ſi quaeritis, (ut egomet mihi detraham) illos ego accuſatores puto fuiſſe, qui huiuſmodi hominum furta odore, aut aliquo leuiter preßo ueſtigio perſequebantur. nam nos quidem quid facimus in Verre, quem in luto uolutatum totius corporis ueſtigijs inuenimus? permagnum eſt in eum dicere aliquid, qui*

*praeteriens, lectica paullíſper depoſita, non per praeſtigia, ſed palam, per poteſtatem, uno imperio, oſtiatim, totum opidum compilarit? Attamen, ut poſſit ſe dicere emiſſe, Archagatho imperat, ut aliquid illis, quorum argentum fuerat, nummorum dicis cauſſa daret. inuenit Archagathus paucos, qui uellent accipere: his dedit: eos nummos tamen iſte Archagatho non reddidit. uoluit Romae petere Archagatus: Cn. Lentulus Marcellinus diſſuaſit, ſicut ipſum dicere audiſtis. atque hac tota de re audiſtis Archagathi, & Lentuli teſtimonium. Et ne forte hominem exiſtimetis hanc tantam uim emblematum ſine cauſſa coaceruare uoluiſſe; uidete, quanti uos, quanti existimationem populi R. quanti leges, & iudicia, quanti teſtes Siculos, negotiatoresq. fecerit. Poſtea quam tantam multitudinem collegerat emblematum, ut ne unum quidem cuiquam reliquiſſet; inſtituit officinam Syracuſis. in regiam maximam palā artifices omnes, caelatores, ac uaſcularios conuocari iubet: & ipſe ſuos complures habebat. eo conducit magnam hominum multitudinem. menſes octo continuos opus his non defuit; cum uas nullum fieret, niſi aureum. tum illa, ex patellis, & thuribulis quae uellerat, ita ſcite in aureis poculis illigabat, ita apte in ſcyphis aureis includebat, ut ea ad illam rem nata eſſe diceres. ipſe tamen praetor, qui ſua uigilantia pacem in Sicilia dicit fuiſſe, in hac officina maiorem partem diei cum tunica pulla ſedere ſolebat, & pallio. Haec ego, iudices, non auderem proferre, ni uererer, ne forte*

plura

*plura de iſto ab alijs in ſermone, quam a me in iudicio, audiſſe nos diceretis. quis enim eſt, qui de hac officina, qui de uaſis aureis, qui de iſtius pallio, tunica pulla non audierit? quem uoles de conuentu Syracuſanorum uirum bonum nominato: producam: nemo erit, quin hoc ſe aut uidiſſe, aut audiſſe dicat. o tempora: o mores. nihil nimium uetus proferam. ſunt ueſtrum, iudices, quam multi, qui L. Piſonem cognouerunt, huius L. Piſonis, qui praetor fuit, patrem. is cum eſſet in Hiſpania praetor, qua in prouincia occiſus eſt; neſcio quo pacto, dum armis exercetur, annulus aureus, quem habebat, fractus eſt, & comminutus. cum uellet ſibi annulum facere, aurificem iuſſit uocari in foro, ad ſellam, Cordubae; & ei palam appendit aurum. hominem in foro ſellam iubet ponere, & facere annulum omnibus praeſentibus. nimium fortaſſe dicet aliquis hunc diligentem. hactenus reprehendat, ſi quis uolet: nihil amplius. uerum fuit ei concedendum. filius enim L. Piſonis erat eius, qui primus de pecunijs repetundis legem tulit. Ridiculum eſt nunc de Verre me dicere, cum de Piſone Frugi dixerim. uerumtamen, quantum interſit, uidete. Iſte cum aliquot abacorum faceret uaſa aurea, non laborauit, quin non modo in Sicilia, uerum etiam Romae in iudicio audiretur: ille in auri ſemuncia totam Hiſpaniam ſcire uoluit, unde praetori annulus fieret. nimirum ut hic nomen ſuum comprobauits, ſic ille cognomen. Nullo modo poßum omnia iſtius facta aut memoria conſequi, aut oratione complecti: genera ip*

*ſa*

*ſa cupio breuiter attingere: ut hic modo me commonuit Piſonis annulus, quod totum effluxerat. Quam multis iſtum putatis hominibus honeſtis de digitis annulos aureos abſtuliſſe? numquam dubitauit, quotieſcunque alicuius aut gemma, aut annulo delectatus eſt. incredibilem rem dicam, ſed tam claram, ut ipſum negaturum non arbitrer. Cum Valentio, eius interpreti, epiſtola Agrigento allata eſſet, caſu ſignum iſte animaduertit in cretula: placuit ei: exquiſiuit, unde eſſet epiſtola: reſpondit, Agrigento. iſte litteras, ad quos ſolebat, miſit, ut is annulus ad ſe primo quoque tempore afferretur. ita litteris iſtius patrifamilias L. Titio cuidam, ciui R. annulus de digito detractus eſt. Illa uero eius cupiditas incredibilis eſt. nam, ut in ſingula conclauia, quae iſte non modo Romae, ſed omnibus in uillis habet, tricenos lectos optime ſtratos cum ceteris ornamentis conuiuij quaereret, nimium multa comparare uideretur. nulla domus in Sicilia locuples fuit, ubi iſte non textrinam inſtituerit. mulier eſt Segeſtana, perdiues, & nobilis, Lamia nomine. per triennium iſti, plena domo telarum, ſtragulam ueſtem confecit, nihil non conchylio tinctum. Attalus, homo pecunioſus, nec uulgo, Lilybaei, Critolaus Ennae, Syracuſis Aeſchrio, Cleomenes, Theomnaſtus, Pelori Archonides, Megiſtus. uox me citius defecerit, quam nomina. ipſe dabat purpuram tantum, amici operas. credo: iam enim non libet omnia criminari: quaſi uero hoc mihi non ſatis ſit ad crimen, habuiſſe tam multum, quod daret;*

ret;

*ret; uoluiſſe deportare tam multa: hoc denique, quod concedit, amicorum operis eſſe in huiuſcemodi rebus uſum. Iam uero lectos aeratos, & candelabra aenea num cui, praeter iſtum, Syracuſis per triennium facta eſſe exiſtimatis? Emebat, credo: ſed tantum uos certiores, iudices, facio, quid iſte in prouincia praetor egerit, ne cui forte nimium negligens fuiſſe uideatur, neque ſe ſatis, cum poteſtatem habuerit, inſtruxiſſe, & ornaſſe. Venio nunc non iam ad furtum, non ad auaritiam, non ad cupiditatem, ſed ad eiuſmodi facinus, in quo omnia nefaria contineri mihi, atque ineſſe uideantur: in quo dij immortales uiolati, exiſtimatio, atque auctoritas nominis populi R. imminuta, hoſpitium ſpoliatum, ac proditum, abalienati ſcelere iſtius a nobis omnes reges amiciſſimi, nationesque, quae in eorum regno, ac ditione ſunt. Nam reges Syriae, regis Antiochi filios, pueros, ſcitis Romae nuper fuiſſe, qui uenerant, non propter Syriae regnum: nam id ſine controuerſia obtinebant, ut a patre, & a maioribus acceperant: ſed regnum Aegypti ad ſe, & ad Selinem, matrem ſuam, pertinere arbitrabantur. hi poſtquam, temporibus populi R. excluſi, per ſenatum agere, quae uoluerant, non potuerunt; in Syriam in regnum patrium profecti ſunt. eorum alter, qui Antiochus uocatur, iter per Siciliam facere uoluit: itaque iſto praetore uenit Syracuſas. hic Verres hereditatem ſibi ueniſſe arbitratus eſt; quod in eius regnum, ac manus uenerat is, quem iſte & audierat multa ſecum praecla-*

*ra habere, & ſuſpicabatur. mittit homini munera ſatis large; ad uſum domeſticum, uini, olei, quod uiſum erat; etiam tritici, quod ſatis eſſet, de his decumis. deinde ipſum regem ad caenam uocauit. exornat ample, magnificeq. triclinium: exponit ea, quibus abundabat, plurima, ac pulcherrima uaſa argentea: namque haec aurea nondum fecerat. omnibus, curat, rebus inſtructum & paratum ut ſit conuiuium. quid multa? rex ita diſceſſit, ut & iſtum copioſe ornatum, & ſe honorifice acceptum arbitraretur. uocat ad caenam deinde ipſe praetorem: exponit ſuas copias omnes, multum argentum, non pauca etiam pocula ex auro: quae, ut mos eſt regius, & maxime in Syria, gemmis erant diſtincta clariſſimis. erat etiam uas uinarium ex una gemma pergrandi, trulla excauata, cum manubrio aureo; de qua, credo, ſatis idoneum, ſatis grauem teſtem, Q. Minucium dicere audiſtis. iſte unumquodque uas in manus ſumere, laudare, mirari. rex gaudere, praetori populi R. ſatis iucundum, & gratum illud eſſe conuiuium. poſtea quam inde diſceſſum eſt, cogitare iſte nihil aliud, quam, id quod ipſa res declarauit, quemadmodum regem ex prouincia ſpoliatum, expilatumq. dimitteret. mittit rogatum uaſa ea, quae pulcherrima apud illum uiderat: ait ſe ſuis caelatoribus uelle oſtendere. rex, qui iſtum non noſſet, ſine ulla ſuſpicione libentiſſime dedit. mittit etiam trullam gemmeam rogatum; uelle eam ſe diligentius conſiderare. ea quo-*

 *que*

*quę ei mittitur. nunc reliquum, iudices, attendite, de quo & uos audiſtis, & populus R. non nunc primum audiet, & in exteris nationibus uſque ad ultimas terras peruagatum eſt. Candelabrum e gemmis clariſſimis, opere mirabili perfectum, reges hi, quos dico, Romam cum attuliſſent, ut in Capitolio ponerent; quod nondum etiam perfectum templum offenderant, neque ponere, neque uulgo oſtendere, ac proferre uoluerunt; ut & magnificentius uideretur, cum ſuo tempore in cella Iouis Optimi Maximi poneretur; & clarius, cum pulchritudo eius recens ad oculos hominum, atque integra perueniret, ſtatuerunt id ſecum in Syriam reportare, ut, cum audiſſent ſimulacrum Iouis Optimi Maximi dedicatum, legatos mitterent, qui cum ceteris rebus illud quoque eximium, atque pulcherrimum donum in Capitolium afferrent. peruenit res ad iſtius aures neſcio quo modo: nam rex id caelatum uoluerat: non quo quidquam metueret, aut ſuſpicaretur, ſed ut ne multi illud ante perciperent oculis, quam populus R. iſte petit a rege, & eum pluribus uerbis rogat, uti ad ſe mittat: cupere ſe dicit inſpicere, neque ſe alijs uidendi poteſtatem eſſe facturum. Antiochus, qui animo & puerili eſſet, & regio, nihil de iſtius improbitate ſuſpicatus eſt: imperat ſuis, ut id in praetorium inuolutum quam occultiſſime deferrent. quo poſtea quam attulerunt, inuolucrisq. reiectis conſtituerunt: iſte clamare coepit, dignam rem eſſe regno Syriae, dignam regio munere, dignam Capitolio: etenim erat*

eo

*eo ſplendore, qui ex clariſſimis, & plurimis gemmis eſſe debebat; ea uarietate operum, ut ars certare uideretur cum copia; ea magnitudine, ut intelligi poſſet, non ad hominum apparatum, ſed ad ampliſſimi templi ornamentum eſſe factum. quod cum ſatis iam perſpexiſſe uideretur, tollere incipiunt, ut referrent. iſte ait, ſe uelle illud etiam atque etiam conſiderare; nequaquam ſe eſſe ſatiatum. iubet illos diſcedere, & candelabrum relinquere. ſic illi tum inanes ad Antiochum reuertuntur. rex primo nihil metuere, nihil ſuſpicari. dies unus, alter, plures: non referri. tum mittit rex ad iſtum: ſi ſibi uideatur, ut reddat. iubet iſte poſterius ad ſe reuerti. mirum illi uideri. mittit iterum. non redditur. ipſe hominem appellat: rogat, ut reddat. os hominis, inſignemq. impudentiam cognoſcite. quod ſciret, quodq. ex ipſo rege audiſſet in Capitolio eſſe ponendum, quod Ioui Optimo Maximo, quod populo R. ſeruari uideret, id ſibi ut donaret, rogare, & uehementer petere coepit. cum ille ſe & religione Iouis Capitolini, & hominum exiſtimatione impediri diceret, quod multae nationes teſtes eſſent illius operis, ac muneris: iſte homini minari acerrime coepit. ubi uidet eum nihilo magis minis, quam precibus permoueri: repente hominem de prouincia iubet ante noctem diſcedere: ait ſe comperiſſe, ex eius regno piratas in Siciliam eſſe uenturos. rex maximo conuentu Syracuſis, in foro, ne quis forte me in crimine obſcuro uerſari, atque effingere aliquid ſuſpicione homi*

*num arbitretur, in foro, inquam, Syracuſis, flens, deos hominesq. conteſtans clamare coepit, candelabrum factum e gemmis, quod in Capitolium miſſurus eſſet, quod in templo clariſſimo, populo R. monumentum ſuae ſocietatis, amicitiaeq. eſſe uoluiſſet, id ſibi C. Verrem abſtuliſſe. de ceteris operibus ex auro, & gemmis, quae ſua penes illum eſſent, ſe non laborare: hoc ſibi eripi, miſerum eße, & indignum: id etſi antea iam mente, & cogitatione ſua fratrisq. ſui conſecratum eſſet; tamen tum ſe in illo conuentu ciuium R. dare, donare, dicare, conſecrare Ioui Optimo Maximo, teſtemq. ipſum Iouem ſuae uoluntatis, ac religionis adhibere. Quae uox? quae latera? quae uires huius unius criminis querimoniam poſſint ſuſtinere? rex Antiochus, qui Romae ante oculos omniũ noſtrum biennium fere comitatu regio, atque ornatu fuiſſet, is cum amicus, & ſocius populi R. eſſet, amiciſſimo patre, auo, maioribus, antiquiſſimis, & clariſſimis regibus, opulentiſſimo, & maximo regno, praeceps e prouincia populi R. exturbatus eſt. Quemadmodum hoc accepturas nationes exteras, quemadmodum huius tui facti famam in regna aliorum, atque in ultimas terras peruenturam putaſti, cum audierint, a praetore populi R. in prouincia uiolatum regem, ſpoliatum hoſpitem, eiectum ſocium populi R. atque amicum? nomen ueſtrum, populiq. R. odio, atque acerbitati ſcitote nationibus exteris, iudices, futurum, ſi iſtius haec tanta iniuria impunita diſceſſerit. ſic omnes arbitrabuntur praeſer-*

*tim*

*tim cum haec omnino fama de noſtrorum hominum auaritia, & cupiditate percrebuerit; non iſtius ſolius hoc eſſe facinus, ſed eorum etiam, qui approbarint. multi reges, multae liberae ciuitates, multi priuati opulenti, ac potentes habent profecto in animo Capitolium ſic ornare, ut templi dignitas, imperijq. noſtri nomen deſiderat. qui ſi intellexerint, interuerſo regali hoc dono, grauiter uos tuliſſe: grata fore uobis populoq. R. ſua ſtudia, ac dona arbitrabuntur. ſin hoc uos in rege tam nobili, in re tam eximia, in iniuria tam acerba neglexiſſe audierint: non erunt tam amentes, ut operam, curam, pecuniam impendant in eas res, quas uobis gratas fore non arbitrentur. Hoc loco, Q. Catule, te appello: loquor enim de tuo clariſſimo, pulcherrimoq. monumento. non iudicis ſolum ſeueritatem in hoc crimine, ſed prope inimici, atque accuſatoris uim ſuſcipere debes. tuus eſt enim honos in illo templo, ſenatus populiq. R. beneficio: tui nominis aeterna memoria ſimul cum templo illo conſecratur: tibi haec cura ſuſcipienda, tibi haec opera ſumenda eſt, ut Capitolium, quo modo magnificentius eſt reſtitutum, ſic copioſius ornatum ſit, quam fuit; ut illa flamma diuinitus extitiſſe uideatur, non quae deleret Iouis Optimi Maximi templum, ſed quae praeclarius magnificentiusq. depoſceret. audiſtis Q. Minucium Rufum dicere, domi ſuae diuerſatum eſſe Antiochum regem Syracuſis, ſe illud ſcire ad iſtum eſſe delatum, ſe ſcire non redditum. audiſtis, & audies omni e conuentu Syracuſano, qui ita di-*

*cant, ſeſe audientibus, illud Ioui Optimo Maximo di catum eſſe ab rege Antiocho, & conſecratum. ſi iudex non eſſes, & haec ad te delata res eſſet; te po tiſſimum hoc perſequi, te petere, & agere oporteret. quare non dubito, quo animo iudex huius crimi nis eſſe debeas, qui apud alium iudicem multo a- crior, quam ego ſum, actor, accuſatorq. eſſe deberes. Vobis autem, iudices, quid hoc indignius, aut quid minus ferendum uideri poteſt? Verres ne habebit domi ſuae candelabrum Iouis Optimi Maximi, e gem mis auroq. perfectum? cuius fulgore collucere, atque illuſtrari Iouis Optimi Maximi templum oportebat; id apud iſtum in eiuſmodi conuiuijs cōſtituetur, quae domeſticis ſtupris, flagitijsq. flagrabunt? in iſtius le nonis turpiſſimi domo ſimul cum ceteris Chelidonis hereditarijs ornamentis Capitolij ornamenta ponen tur? quid huic ſacri umquam fore, aut quid fuiſſe reli gioſi putatis, qui nunc tanto ſcelere ſe obſtrictum eſ- ſe non ſentiat? qui in iudicium ueniat, ubi ne precari quidem Iouem Optimum Maximum, atque ab eo au xilium petere more omnium poſſit? a quo etiam dij immortales ſua repetunt in eo iudicio, quod homini- bus ad ſuas res repetundas eſt conſtitutum. Miramur Athenis Mineruam, Deli Apolinem, Iunonem Sa- mi, Pergae Dianam, multos praeterea ab iſto deos to ta Aſia, Graeciaq. uiolatos, qui a Capitolio manus abſtinere non potuerit? quod priuati homines de ſuis pecunijs ornant, ornaturq. ſunt, id C. Verres ab re- gibus ornari non eſt paſſus. itaque, hoc nefario ſcele-*

*re*

re concepto, nihil poſtea tota in Sicilia neque ſacri, neque religioſi eſſe duxit, ita ſeſe in ea prouincia per triennium geſſit, ut ab iſto non ſolum hominibus, uerum etiam dijs immortalibus bellum indictum putaretur. Segeſta eſt opidum peruetus in Sicilia, iudices, quod ab Aenea fugiente a Troia, atque in haec loca ueniente conditum eſſe demonſtrant. itaque Segeſtani non ſolum perpetua ſocietate, atque amicitia, uerum etiam cognatione ſe cum populo R. coniunctos eſſe arbitrantur. hoc quondam opidum, cum illa ciuitas cum Poenis, ſuo nomine, ac ſua ſponte, bellaret, a Carthaginienſibus ui captum, atque deletum eſt, omniaque, quae ornamento urbi eſſe poſſent, Carthaginem ſunt ex illo loco deportata. fuit apud Segeſtanos ex aere ſimulacrum Dianae, tum ſumma, atque antiquiſſima praeditum religione, tum ſingulari opere, artificioq. perfectum. hoc tranſlatum Carthaginem, locum tantum, hominesq. mutarat, religionem quidem priſtinam conſeruabat: nam propter eximiam pulchritudinem etiam hoſtibus digna, quam ſanctiſſime colerent, uidebatur. aliquot ſaeculis poſt P. Scipio bello Punico tertio Carthaginem cepit. qua in uictoria (uidete hominis uirtutem, & diligentiam, ut & domeſticis praeclariſſimae uirtutis exemplis gaudeatis, & eo maiore odio dignam iſtius incredibilem audaciam iudicetis) conuocatis Siculis omnibus, quod diutiſſime, ſaepiſſimeq. Siciliam uexatam a Carthaginienſibus eſſe cognorat, iubet omnia conquiri: ſibi pollicetur magnae

*curae fore, ut omnia ciuitatibus, quae cuiuſque fuiſſent, reſtituerentur. tum illa, quae quondam fuerant, Himera ſublata, de quibus antea dixi, Thermitanis ſunt reddita. tum alia Gellenſibus, alia Agrigentinis, in quibus etiam ille nobilis taurus, quem crudeliſſimus omnium tyrannorum Phalaris habuiſſe dicitur, quo uiuos ſupplicij cauſſa demittere homines, & ſubijcere flammam ſolebat. quem taurum Scipio cum redderet Agrigentinis, dixiſſe dicitur, aequum eſſe illos cogitare, utrum eſſet Siculis utilius, ſuis ne ſeruire, an populo R. obtemperare, cum idem monumentum & domeſticae crudelitatis, & noſtrae manſuetudinis haberent. illo tempore Segeſtanis maxima cum cura haec ipſa Diana, de qua diximus, redditur: reportatur Segeſtam: in ſuis antiquis ſedibus, ſumma cum gratulatione ciuium, & laetitia, & reponitur. haec erat poſita Segeſtae, ſane excelſa in baſi, in qua grandibus litteris P. Africani nomen erat inciſum, eumq. Carthagine capta reſtituiſſe perſcriptum. colebatur a ciuibus: ab omnibus aduenis uiſebatur. cum quaeſtor eſſem, nihil mihi ab illis eſt demonſtratum prius, erat admodum amplum, & excelſum ſignum cum ſtola: uerumtamen inerat in illa magnitudine aetas, atque habitus uirginalis: ſagittae pendebant ab humero: ſiniſtra manu retinebat arcum: dextra ardentem facem praeferebat. hanc cum iſte, ſacrorum omnium hoſtis, religionumq. praedo, uidiſſet; quaſi ipſa illa face percuſſus eſſet, ita flagrare cupiditate, atque amentia coepit. imperat magiſtratibus iſte, ut*

ut eam demoliantur, & ſibi dent: nihil ſibi gratius oſtendit futurum. illi uero dicere, id ſibi nefas eſſe, ſeq. cum ſumma religione, tum ſummo metu legum, & iudiciorum teneri. iſte tum petere ab illis, tum minari, tum ſpem, tum metum oſtendere. opponebant illi interdum nomen Africani: donum populi R. illud eſſe dicebant: nihil ſe in eo poteſtatis habere, quod imperator clariſſimus, urbe hoſtium capta, monumentum uictoriae populi R. eſſe uoluiſſet. cum iſte nihilo remiſſius, atque etiam multo uehementius inſtaret quotidie; res agitur in ſenatu: uehementer ab omnibus reclamatur: itaque illo tempore, ac primo iſtius aduentu pernegatur. poſtea, quidquid erat oneris in nautis remigibusq. exigendis, in frumento imperando, Segeſtanis praeter ceteros imponebat aliquanto amplius, quam ferre poſſent. praeterea magiſtratus eorum euocabat: optimum, & nobiliſſimum quemque ad ſe accerſebat: circum omnia prouinciae fora rapiebat: ſigillatim unicuique calamitati fore ſe denunciabat: uniuerſam ſe funditus illam euerſurum eſſe ciuitatem minabatur. itaque aliquando, multis malis, magnoq. metu uicti Segeſtani, praetoris imperio parendum eſſe decreuerunt. magno cum luctu, & gemitu totius ciuitatis, multis cum lacrymis, & lamentatione uirorum, mulierumq. omnium, ſimulacrum Dianae tollendum locatur. uidete, quanta religione fuerit. apud Segeſtanos repertum eſſe, iudices, ſcitote neminem, neque liberum, neque ſeruum, neque ciuem, neque peregrinum, qui

*ret; uoluiſſe deportare tam multa: hoc denique, quod concedit, amicorum operis eſſe in huiuſcemodi rebus uſum. Iam uero lectos aeratos, & candelabra aenea num cui, praeter iſtum, Syracuſis per triennium facta eſſe exiſtimatis? Emebat, credo: ſed tantum uos certiores, iudices, facio, quid iſte in prouincia praetor egerit, ne cui forte nimium negligens fuiſſe uideatur, neque ſe ſatis, cum poteſtatem habuerit, inſtruxiſſe, & ornaſſe. Venio nunc non iam ad furtum, non ad auaritiam, non ad cupiditatem, ſed ad eiuſmodi facinus, in quo omnia nefaria contineri mihi, atque ineſſe uideantur: in quo dij immortales uiolati, exiſtimatio, atque auctoritas nominis populi R. imminuta, hoſpitium ſpoliatum, ac proditum, abalienati ſcelere iſtius a nobis omnes reges amiciſſimi, nationesque, quae in eorum regno, ac ditione ſunt. Nam reges Syriae, regis Antiochi filios, pueros, ſcitis Romae nuper fuiſſe, qui uenerant, non propter Syriae regnum: nam id ſine controuerſia obtinebant, ut a patre, & a maioribus acceperant: ſed regnum Aegypti ad ſe, & ad Selinem, matrem ſuam, pertinere arbitrabantur. hi poſtquam, temporibus populi R. excluſi, per ſenatum agere, quae uoluerant, non potuerunt; in Syriam in regnum patrium profecti ſunt. eorum alter, qui Antiochus uocatur, iter per Siciliam facere uoluit: itaque iſto praetore uenit Syracuſas. hic Verres hereditatem ſibi ueniſſe arbitratus eſt; quod in eius regnum, ac manus uenerat is, quem iſte & audierat multa ſecum praecla-*

*ra habere, & ſuſpicabatur. mittit homini munera ſatis large; ad uſum domeſticum, uini, olei, quod uiſum erat; etiam tritici, quod ſatis eſſet, de his decumis. deinde ipſum regem ad caenam uocauit. exornat ample, magnificeq. triclinium: exponit ea, quibus abundabat, plurima, ac pulcherrima uaſa argentea: namque haec aurea nondum fecerat. omnibus, curat, rebus inſtructum & paratum ut ſit conuiuium. quid multa? rex ita diſceſſit, ut & iſtum copioſe ornatum, & ſe honorifice acceptum arbitraretur. uocat ad caenam deinde ipſe praetorem: exponit ſuas copias omnes, multum argentum, non pauca etiam pocula ex auro: quae, ut mos eſt regius, & maxime in Syria, gemmis erant diſtincta clariſſimis. erat etiam uas uinarium ex una gemma pergrandi, trulla excauata, cum manubrio aureo; de qua, credo, ſatis idoneum, ſatis grauem teſtem, Q. Minucium dicere audiſtis. iſte unumquodque uas in manus ſumere, laudare, mirari. rex gaudere, praetori populi R. ſatis iucundum, & gratum illud eſſe conuiuium. poſtea quam inde diſceſſum eſt, cogitare iſte nihil aliud, quam, id quod ipſa res declarauit, quemadmodum regem ex prouincia ſpoliatum, expilatumq. dimitteret. mittit rogatum uaſa ea, quae pulcherrima apud illum uiderat: ait ſe ſuis caelatoribus uelle oſtendere. rex, qui iſtum non noſſet, ſine ulla ſuſpicione libentiſſime dedit. mittit etiam trullam gemmeam rogatum; uelle eam ſe diligentius conſiderare. ea quo-*

*que ei mittitur. nunc reliquum, iudices, attendite, de quo & uos audiſtis, & populus R. non nunc primum audiet, & in exteris nationibus uſque ad ultimas terras peruagatum eſt. Candelabrum e gemmis clariſſimis, opere mirabili perfectum, reges hi, quos dico, Romam cum attuliſſent, ut in Capitolio ponerent; quod nondum etiam perfectum templum offenderant, neque ponere, neque uulgo oſtendere, ac proferre uoluerunt; ut & magnificentius uideretur, cum ſuo tempore in cella Iouis Optimi Maximi poneretur; & clarius, cum pulchritudo eius recens ad oculos hominum, atque integra perueniret; ſtatuerunt id ſecum in Syriam reportare, ut, cum audiſſent ſimulacrum Iouis Optimi Maximi dedicatum, legatos mitterent, qui cum ceteris rebus illud quoque eximium, atque pulcherrimum donum in Capitolium afferrent. peruenit res ad iſtius aures neſcio quo modo: nam rex id caelatum uoluerat: non quo quidquam metueret, aut ſuſpicaretur, ſed ut ne multi illud ante perciperent oculis, quam populus R. iſte petit a rege, & eum pluribus uerbis rogat, uti ad ſe mittat: cupere ſe dicit inſpicere, neque ſe aliјs uidendi poteſtatem eſſe facturum. Antiochus, qui animo & puerili eſſet, & regio, nihil de iſtius improbitate ſuſpicatus eſt: imperat ſuis, ut id in praetorium inuolutum quam occultiſſime deferrent. quo poſtea quam attulerunt, inuolucriſq. reiectis conſtituerunt: iſte clamare coepit, dignam rem eſſe regno Syriae, dignam regio munere, dignam Capitolio: etenim erat*

*eo*

eo ſplendore, qui ex clariſſimis, & plurimis gemmis eſſe debebat; ea uarietate operum, ut ars certare ui deretur cum copia; ea magnitudine, ut intelligi poſſet, non ad hominum apparatum, ſed ad ampliſſimi templi ornamentum eſſe factum. quod cum ſatis iam perſpexiſſe uideretur, tollere incipiunt, ut referrent. iſte ait, ſe uelle illud etiam atque etiam conſi derare; nequaquam ſe eſſe ſatiatum. iubet illos diſcedere, & candelabrum relinquere. ſic illi tum inanes ad Antiochum reuertuntur. rex primo nihil metuere, nihil ſuſpicari. dies unus, alter, plures: non referri. tum mittit rex ad iſtum: ſi ſibi uideatur, ut reddat. iubet iſte poſterius ad ſe reuerti. mirum illi uideri. mittit iterum. non redditur. ipſe hominem appellat: rogat, ut reddat. os hominis, inſignemq. impudentiam cognoſcite. quod ſciret, quodq. ex ipſo rege audiſſet in Capitolio eſſe ponendum, quod Ioui Optimo Maximo, quod populo R. ſeruari uideret, id ſibi ut donaret, rogare, & uehementer petere coepit. cum ille ſe & religione Iouis Capitolini, & hominum exiſtimatione impediri diceret, quod multae nationes teſtes eſſent illius operis, ac muneris: iſte homini minari acerrime coepit. ubi uidet eum nihilo magis minis, quam precibus permoueri: repente hominem de prouincia iubet ante noctem diſcedere: ait ſe comperiſſe, ex eius regno piratas in Siciliam eſſe uenturos. rex maximo conuentu Syracuſis, in foro, ne quis forte me in crimine obſcuro uerſari, atque effingere aliquid ſuſpicione homi

num arbitretur, in foro, inquam, Syracuſis, flens, deos hominesq. conteſtans clamare coepit, candelabrum factum e gemmis, quod in Capitolium miſſurus eſſet, quod in templo clariſſimo, populo R. monumentum ſuae ſocietatis, amicitiaeq. eſſe uoluiſſet, id ſibi C. Verrem abſtuliſſe. de ceteris operibus ex auro, & gemmis, quae ſua penes illum eſſent, ſe non laborare: hoc ſibi eripi, miſerum eſſe, & indignum: id etſi antea iam mente, & cogitatione ſua fratrisq. ſui conſecratum eſſet; tamen tum ſe in illo conuentu ciuium R. dare, donare, dicare, conſecrare Ioui Optimo Maximo, teſtemq. ipſum Iouem ſuae uoluntatis, ac religionis adhibere. Quae uox? quae latera? quae uires huius unius criminis querimoniam poſſint ſuſtinere? rex Antiochus, qui Romae ante oculos omniū noſtrum biennium fere comitatu regio, atque ornatu fuiſſet, is cum amicus, & ſocius populi R. eſſet, amiciſſimo patre, auo, maioribus, antiquiſſimis, & clariſſimis regibus, opulentiſſimo, & maximo regno, praeceps e prouincia populi R. exturbatus eſt. Quemadmodum hoc accepturas nationes exteras, quemadmodum huius tui facti famam in regna aliorum, atque in ultimas terras peruenturam putaſti, cum audierint, a praetore populi R. in prouincia uiolatum regem, ſpoliatum hoſpitem, eiectum ſocium populi R. atque amicum? nomen ueſtrum, populiq. R. odio, atque acerbitati ſcitote nationibus exteris, iudices, futurum, ſi iſtius haec tanta iniuria impunita diſceſſerit. ſic omnes arbitrabuntur praeſertim

*tim cum haec omnino fama de noſtrorum hominum auaritia, & cupiditate percrebuerit; non iſtius ſolius hoc eſſe facinus, ſed eorum etiam, qui approbarint. multi reges, multae liberae ciuitates, multi priuati opulenti, ac potentes habent profecto in animo Capitolium ſic ornare, ut templi dignitas, imperijq. noſtri nomen deſiderat. qui ſi intellexerint, interuerſo regali hoc dono, grauiter uos tuliſſe: grata fore uobis populoq. R. ſua ſtudia, ac dona arbitrabuntur. ſin hoc uos in rege tam nobili, in re tam eximia, in iniuria tam acerba neglexiſſe audierint: non erunt tam amentes, ut operam, curam, pecuniam impendant in eas res, quas uobis gratas fore non arbitrentur. Hoc loco, Q. Catule, te appello: loquor enim de tuo clariſſimo, pulcherrimoq. monumento. non iudicis ſolum ſeueritatem in hoc crimine, ſed prope inimici, atque accuſatoris uim ſuſcipere debes. tuus eſt enim honos in illo templo, ſenatus populiq. R. beneficio: tui nominis aeterna memoria ſimul cum templo illo conſecratur: tibi haec cura ſuſcipienda, tibi haec opera ſumenda eſt, ut Capitolium, quo modo magnificentius eſt reſtitutum, ſic copioſius ornatum ſit, quam fuit; ut illa flamma diuinitus extitiſſe uideatur, non quae deleret Iouis Optimi Maximi templum, ſed quae praeclarius magnificentiusq. depoſceret. audiſtis Q. Minucium Rufum dicere, domi ſuae diuerſatum eſſe Antiochum regem Syracuſis, ſe illud ſcire ad iſtum eſſe delatum, ſe ſcire non redditum. audiſti, & audies omni e conuentu Syracuſano, qui ita dicant,*

*tant, ſeſe audientibus, illud Ioui Optimo Maximo dĩcatum eſſe ab rege Antiocho, & conſecratum. ſi iudex non eſſes, & haec ad te delata res eſſet; te potiſſimum hoc perſequi, te petere, & agere oporteret. quare non dubito, quo animo iudex huius criminis eſſe debeas, qui apud alium iudicem multo acrior, quam ego ſum, actor, accuſatorq. eſſe deberes. Vobis autem, iudices, quid hoc indignius, aut quid minus ferendum uideri poteſt? Verres ne habebit domi ſuae candelabrum Iouis Optimi Maximi, e gemmis auroq. perfectum? cuius fulgore collucere, atque illuſtrari Iouis Optimi Maximi templum oportebat; id apud iſtum in eiuſmodi conuiuijs cõſtituetur, quae domeſticis ſtupris, flagitijsq. flagrabunt? in iſtius lenonis turpiſſimi domo ſimul cum ceteris Chelidonis hereditarijs ornamentis Capitolij ornamenta ponentur? quid huic ſacri umquam fore, aut quid fuiſſe religioſi putatis, qui nunc tanto ſcelere ſe obſtrictum eſſe non ſentiat? qui in iudicium ueniat, ubi ne precari quidem Iouem Optimum Maximum, atque ab eo auxilium petere more omnium poſſit? a quo etiam dij immortales ſua repetunt in eo iudicio, quod hominibus ad ſuas res repetundas eſt conſtitutum. Miramur Athenis Mineruam, Deli Apolinem, Iunonem Sami, Pergae Dianam, multos praeterea ab iſto deos tota Aſia, Graeciaq. uiolatos, qui a Capitolio manus abſtinere non potuerit? quod priuati homines de ſuis pecunijs ornant, ornaturq. ſunt, id C. Verres ab regibus ornari non eſt paſſus. itaque, hoc nefario ſcele-*

*re*

*re concepto, nihil poſtea tota in Sicilia neque ſacri, neque religioſi eſſe duxit, ita ſeſe in ea prouincia per triennium geſſit, ut ab iſto non ſolum hominibus, uerum etiam dijs immortalibus bellum indictum putaretur. Segeſta eſt opidum peruetus in Sicilia, iudices, quod ab Aenea fugiente a Troia, atque in haec loca ueniente conditum eſſe demonſtrant. itaque Segeſtani non ſolum perpetua ſocietate, atque amicitia, uerum etiam cognatione ſe cum populo R. coniunctos eſſe arbitrantur. hoc quondam opidum, cum illa ciuitas cum Poenis, ſuo nomine, ac ſua ſponte, bellaret, a Carthaginienſibus ui captum, atque deletum eſt, omniaque, quae ornamento urbi eſſe poſſent, Carthaginem ſunt ex illo loco deportata. fuit apud Segeſtanos ex aere ſimulacrum Dianae, tum ſumma, atque antiquiſſima praeditum religione, tum ſingulari opere, artificioq. perfectum. hoc translatum Carthaginem, locum tantum, hominesq. mutarat, religionem quidem priſtinam conſeruabat: nam propter eximiam pulchritudinem etiam hoſtibus digna, quam ſanctiſſime colerent, uidebatur. aliquot ſaeculis poſt P. Scipio bello Punico tertio Carthaginem cepit. qua in uictoria (uidete hominis uirtutem, & diligentiam, ut & domeſticis praeclariſſimae uirtutis exemplis gaudeatis, & eo maiore odio dignam iſtius incredibilem audaciam iudicetis) conuocatis Siculis omnibus, quod diutiſſime, ſaepiſſimeq. Siciliam uexatam a Carthaginienſibus eſſe cognorat, iubet omnia conquiri: ſibi pollicetur magnae*

*curae fore,ut omnia ciuitatibus, quae cuiuſque fuiſſent, reſtituerentur. tum illa,quae quondam fuerant, Himera ſublata, de quibus antea dixi, Thermitanis ſunt reddita. tum alia Gellenſibus, alia Agrigentinis, in quibus etiam ille nobilis taurus, quem crudeliſſimus omnium tyrannorum Phalaris habuiſſe dicitur, quo uiuos ſupplicij cauſſa demittere homines, & ſubijcere flammam ſolebat. quem taurum Scipio cum redderet Agrigentinis, dixiſſe dicitur, aequum eſſe illos cogitare, utrum eſſet Siculis utilius, ſuis ne ſeruire, an populo R. obtemperare, cum idem monumentum & domeſticae crudelitatis, & noſtrae manſuetudinis haberent. illo tempore Segeſtanis maxima cum cura haec ipſa Diana, de qua diximus, redditur: reportatur Segeſtam: in ſuis antiquis ſedibus, ſumma cum gratulatione ciuium, & laetitia, & reponitur. haec erat poſita Segeſtae, ſane excelſa in baſi, in qua grandibus litteris P. Africani nomen erat inciſum, eumq. Carthagine capta reſtituiſſe perſcriptum. colebatur a ciuibus: ab omnibus aduenis uiſebatur. cum quaeſtor eſſem, nihil mihi ab illis eſt demonſtratum prius. erat admodum amplum, & excelſum ſignum cum ſtola: uerumtamen inerat in illa magnitudine aetas, atque habitus uirginalis: ſagittae pendebant ab humero: ſiniſtra manu retinebat arcum: dextra ardentem facem praeferebat. hanc cum iſte, ſacrorum omnium hoſtis, religionumq. praedo, uidiſſet; quaſi ipſa illa face percuſſus eſſet, ita flagrare cupiditate, atque amentia coepit. imperat magiſtratibus iſte, ut*

*ut eam demoliantur, & ſibi dent: nihil ſibi gratius oſtendit futurum. illi uero dicere, id ſibi nefas eſſe, ſeq. cum ſumma religione, tum ſummo metu legum, & iudiciorum teneri. iſte tum petere ab illis, tum minari, tum ſpem, tum metum oſtendere. opponebant illi interdum nomen Africani: donum populi R. illud eſſe dicebant: nihil ſe in eo poteſtatis habere, quod imperator clariſſimus, urbe hoſtium capta, monumentum uictoriae populi R. eſſe uoluiſſet. cum iſte nihilo remiſſius, atque etiam multo uehementius inſtaret quotidie; res agitur in ſenatu: uehementer ab omnibus reclamatur: itaque illo tempore, ac primo iſtius aduentu pernegatur. poſtea, quidquid erat oneris in nautis remigibusq. exigendis, in frumento imperando, Segeſtanis praeter ceteros imponebat aliquanto amplius, quam ferre poſſent. praeterea magiſtratus eorum euocabat: optimum, & nobiliſſimum quemque ad ſe accerſebat: circum omnia prouinciae fora rapiebat: ſigillatim unicuique calamitati fore ſe denunciabat: uniuerſam ſe funditus illam euerſurum eſſe ciuitatem minabatur. itaque aliquando, multis malis, magnoq. metu uicti Segeſtani, praetoris imperio parendum eſſe decreuerunt. magno cum luctu, & gemitu totius ciuitatis, multis cum lacrymis, & lamentatione uirorum, mulierumq. omnium, ſimulacrum Dianae tollendum locatur. uidete, quanta religione fuerit. apud Segeſtanos repertum eſſe, iudices, ſcitote neminem, neque liberum, neque ſeruum, neque ciuem, neque peregrinum, qui*

*illud*

illud ſignum auderet attingere: barbaros quoſdam Lilybaeo ſcitote aduocatos eſſe operarios. hi denique illud, ignari totius negotij, ac religionis, mercede accepta ſuſtulerunt: quod cum ex opido exportaretur, quem conuentum mulierum factum eſſe arbitramini? quem fletum maiorum natu? quorum non nulli etiam illum diem memoria tenebant, cum illa eadem Diana, Segeſtam Carthagine reuecta, uictoriam populi R. reditu ſuo nunciaſſet. quam diſſimilis hic dies illi tempori uidebatur? tum imperator populi R. uir clariſſimus, deos patrios reportabat Segeſtanis, ex urbe hoſtium recuperatores: nunc ex urbe ſociorum praetor eiuſdem populi turpiſſimus, atque impuriſſimus eoſdem illos deos nefario ſcelere auferebat. quid hoc tota Sicilia eſt clarius, quam omnes Segeſtanas matronas, & uirgines conueniſſe, cum Diana exportaretur ex opido? unxiſſe unguentis? compleſſe coronis, & floribus? thure odoribusq. incenſis uſque ad agri fines proſecutas eſſe? Hanc tu tantam religionem ſi tum in imperio, propter cupiditatem, atque audaciam, non pertimeſcebas, ne nunc quidem in tanto tuo, liberorumq. tuorum periculo perhorreſcis? quem tibi aut hominem, inuitis dijs immortalibus, aut uero deum, tantis eorum religionibus uiolatis, auxilio futurum putas? tibi illa Diana in pace, atque in otio religionem nullam attulit, quae cum duas urbes, in quibus locata fuerat, captas incenſasq. uidiſſet, bis ex duorum bellorũ flamma, ferroq. ſeruata eſt; quae, Carthaginienſium uictoria loco mutato, religionem

tamen

*tamen non amiſit; P. Africani uirtute, religionem ſimul cum loco recuperauit? quo quidem ſcelere ſuſcepto, cum inanis eſſet baſis, & in ea P. Africani nomen inciſum, res indigna, atque intolleranda uidebatur omnibus, non ſolum religiones eſſe uiolatas, uerum etiam P. Africani, uiri fortiſſimi, rerum geſtarum gloriam, memoriam uirtutis, monumenta uictoriae C. Verrem ſuſtuliſſe. quod cum iſti renunciaretur de baſi, ac litteris, exiſtimauit homines in obliuionem totius negotij eſſe uenturos, ſi etiam baſim, tamquam indicem ſui ſceleris, ſuſtuliſſet: itaque tollendam iſtius imperio locauerunt. quae nobis locatio ex publicis Segeſtanorum litteris priore actione recitata eſt. Te nunc, P. Scipio, te, inquam, lectiſſimum, ornatiſſimumq. adoleſcentem, appello: abs te officium tuum, debitum generi, & nomini, requiro, & flagito. cur pro iſto, qui laudem, honoremq. familiae ueſtrae depeculatus eſt, pugnas? cur eum defenſum eſſe uis? cur ego tuas partes ſuſcipio? cur tuum onus ſuſtineo? cur M. Tullius P. Africani monumenta requirit; P. Scipio eum, qui illa ſuſtulit, defendit? cum mos a maioribus traditus ſit, ut monumenta maiorum ita ſuorum quiſque defendat, ut ea ne ornari quidem nomine alieno ſinat: tu iſti aderis, qui non obtriuit aliqua ex parte monumenta P. Scipionis, ſed funditus ſuſtulit, at deleuit? quiſnam igitur, per deos immortales tuebitur P. Scipionis memoriam mortui? quis monumenta, atque indicia uirtutis, ſi tu ea relinquis, ac deſeris? neque ſolum ſpoliata illa patiere, ſed etiam eo-*

*rum*

*rum ſpoliatorem, uexatoremq. defendes? adſunt Segeſtani, clientes tui, ſocij populi R. atque amici: certiorem te faciunt, P. Africanum, Carthagine deleta, ſimulacrum Dianae maioribus ſuis reſtituiſſe, idq. apud Segeſtanos eius imperatoris nomine poſitũ, ac dedicatum fuiſſe, hoc Verrem demoliendum, & aſportandum, nomenq. omnino P. Scipionis delendum, tollendumq. curaſſe. orant te, atque obſecrant, ut ſibi religionem, generi tuo laudem, gloriamq. reſtituas; ut, quod ex urbe hoſtium per P. Africanum recuperarint, id per te ex praedonis domo conſeruare poſſint. quid aut his reſpondere honeſte potes, aut illi facere, niſi ut te, ac fidem tuam implorent? adſunt, & implorant. potes domeſticae laudis amplitudinem, Scipio, tueri, potes: omnia in te ſunt, quae aut fortuna hominibus, aut natura largitur. non praecerpo fructum officij tui: non alienam mihi laudem appeto: non eſt pudoris mei, P. Scipione, florentiſſimo adoleſcente, uiuo, et incolumi, me propugnatorem monumentorum P. Scipionis, defenſoremq. profiteri. quamobrem ſi ſuſcipis domeſticae laudis patrocinium, me non ſolum ſilere de ueſtris monumentis oportebit, ſed etiam laetari, P. Africani eiuſmodi eſſe fortunas mortui, ut eius honos ab ijs, qui ex eadem familia ſint, defendatur, neque ullum aduenticium requiratur auxilium. ſin iſtius amicitia te impediet; ſi hoc, quod abs te poſtulo, minus ad officium tuum pertinere arbitrabere: ſuccedam ego uicarius tuo muneri: ſuſcipiam partes, quas alienas eſſe*

*arbi-*

*arbitrabar: ne iſta praeclara nobilitas deſinat quęri populum R. hominibus nouis, atque induſtriis libenter honores mandare, ſemperq. mandaſſe. non eſt querendum, in eā ciuitate, quae propter uirtutem omnibus nationibus imperat, uirtutem plurimum poſſe. ſit apud alios imago P. Africane: ornentur alij mortui uirtute, ac nomine: talis ille uir fuit, ita de populo R. meritus eſt, ut non uni familiae, ſed uniuerſae ciuitati commendatus eſſe debeat: eſt aliqua mea pars uirilis, quod eius ciuitati ſum, quam ille amplam, illuſtrem, claramq. reddidit; praecipue quod in his artibus pro mea parte uerſor, quarum ille princeps fuit, aequitate, induſtria, temperantiā, defenſione miſerorum, odio improborum: quae cognatio ſtudiorum, & artium propemodum non minus eſt coniuncta, quam iſta, qua uos delectamini, generis, & nominis. Repeto abs te, Verres, monimentum P. Africani: cauſſam Siculorum, quam ſuſcepi, relinquo: iudicium de pecunijs repetundis ne ſit hoc tempore: Segeſtanorum iniuriae negligantur: baſis P. Africani reſtituatur: nomen inuictiſſimi imperatoris incidatur: ſignum pulcherrimum, Carthagine capta recuperatum, reponatur. haec abs te non Siculorum defenſor, non tuus accuſator, non Segeſtani poſtulant, ſed is, qui laudem, gloriamq. P. Africani tuendam, conſeruandamq. ſuſcepit. non uereor, ne hoc officium meum P. Seruilio, iudici, non probem: qui, cum res maximas geſſerit, monumentaq. ſuarum rerum maxime conſtituat, atque in his elaboret,*

*profecto*

*profecto uolet haec nō ſolum ſuis poſteris, uerum etiam omnibus uiris fortibus, & bonis ciuibus defendenda, non ſpolianda improbis, tradere. non uereor, ne tibi, Q. Catule, diſpliceat, cuius ampliſſimum in orbe terrarum, clariſſimumq. monumentum eſt, quamplurimos eſſe cuſtodes monumentorum, & putare omnes bonos alienae gloriae defenſionem ad officium ſuum pertinere. & quidem ceteris iſtius furtis, atque flagitijs ita moueor, ut ea reprehendenda tantum putem: hic uero tanto dolore afficior, ut nihil mihi indignius ferendum uideatur. Verres Africani monumentis domum ſuam, plenam ſtupri, plenam flagitij, plenam dedecoris, ornabit? Verres temperatiſſimi, ſanctiſſimiq. uiri monumentum, Dianae ſimulacrum uirginis, in ea domo collocabit, in qua ſemper meretricum, lenonumq. flagitia uerſantur? At hoc ſolum Africani monumentum uiolaſti. quid? a Tyndaritanis non eiuſdem Scipionis beneficio poſitum ſimulacrum Mercurij, pulcherrime, factum ſuſtuliſti? at quemadmodum, dij immortales, quam audacter, quā libidinoſe, quam impudenter. audiſtis nuper dicere legatos Tyndaritanos, homines honeſtiſſimos, ac principes ciuitatis; Mercurium, qui ſacris anniuerſarijs apud eos, ac ſumma religione coleretur, quem P. Africanus, Carthagine capta, Tyndaritanis non ſolum ſuae uictoriae, ſed etiam illorum fidei, ſocietatisq. monumentum, atque indicium dediſſet, huius ui, ſcelere, imperioq. eſſe ſublatum. qui, ut primum in illud oppidum uenit, ſtatim, tamquam ita fieri non ſolum oporteret,*

*teret, ſed etiam neceſſe eſſet, tamquam hoc ſenatus mandaſſet, populusq. R. iuſſiſſet, ita, continuo ſignum ut demolirentur, & Meſſanam deportarent, imperauit. quod cum illis, qui aderant, indignum, qui audiebant, incredibile uideretur; non eſt ab iſto primo illo aduētu perſeueratum. diſcedens mandat Proagoro Sopatro, cuius uerba audiſtis, ut demoliatur. cum recuſaret, uehementer minatur. ita tum ex illo opido proficiſcitur. Proagorus refert rem ad ſenatū: uehementer undique reclamatur. ne multa: iterum iſte aliquanto poſt ad illos uenit, quaerit continuo de ſigno. reſpondetur ei, ſenatum non permittere; poenam capitis conſtitutam, ſi iniuſſu ſenatus quiſquam attigiſſet: ſimul religio cōmemoratur. tum iſte, quam mihi religionem narras? quam poenam? quem ſenatum? uiuum te non relinquam: moriere uirgis, niſi ſignum traditur. Sopater iterum flens ad ſenatum refert; iſtius cupiditatem, minasq. demonſtrat. ſenatus Sopatro reſponſum nullum dat, ſed commotus, perturbatusq. diſcedit. ille a praetore accerſitus nuncio, rem demonſtrat, negat ullo modo fieri poſſe. atque haec (nihil enim praetermittendum de iſtius impudentia uidetur) agebantur in conuentu, palam, de ſella, ac de loco ſuperiore. erat hiems ſumma, tempeſtas, ut ipſum Sopatrum dicere audiſtis, perfrigida, imber maximus, cum iſte imperat lictoribus, ut Sopatrum de porticu, in qua ipſe ſedebat, praecipitem in forum deijciant, nudumq. conſtituant. uix erat hoc plane etiam imperatum, cum illum ſpoliatum, ſtipa-*

*tumq.*

*tumq. lictoribus uideres. omnes ideo putabant, ut miſer, atque innocens uirgis caederetur, fefellit haec homines opinio. uirgis iſte caederet ſine cauſſa ſocium populi R. atque amicum? non uſque eo improbus: non omnia ſunt in eo uno uitia: numquam fuit crudelis. leniter hominem, clementerq. accepit. equeſtres ſunt medio in foro Marcellorum ſtatuae, ſicuti fere ceteris in opidis Siciliae. ex quibus iſte C. Marcelli ſtatuam delegit: cuius officia in illa ciuitate, totaq. prouincia recentiſſima erant, & maxima. in ea Sopatrum, hominem tum domi nobilem, tum ſummo magiſtratu praeditum, diuaricari, ac deligari iubet. quo cruciatu ſit affectus, uenire in mentem neceſſe eſt omnibus, cum eſſet uinctus nudus in aere, in imbri, in frigore. neque tamen finis huic iniuriae, crudelitatiq. fiebat, donec populus, atque uniuerſa multitudo, atrocitate rei, miſericordiaq. commota, ſenatum clamore coegit, ut ei ſimulacrum illud Mercurij polliceretur. clamabant fore, ut ipſi ſeſe dij immortales ulciſcerentur: hominem interea perire innocentem non oportere. tum frequens ſenatus ad iſtum uenit, pollicetur ſignum. ita Sopater de ſtatua C. Marcelli, cum iam paene obriguiſſet, uix uiuus aufertur. Non poſſum diſpoſite iſtum accuſare, ſi cupiam. opus eſt non ſolum ingenio, uerum etiam artificio quodam ſingulari. Vnum hoc crimen uidetur eßе, & a me pro uno ponitur, de Mercurio Tyndaritano. plura ſunt: ſed, ea quo pacto diſtinguere, ac ſeparare poſſim, neſcio. eſt pecuniarum captarum,*

*rum,*

*rum, quod ſignum a ſocijs pecuniae magnae ſuſtulit: eſt peculatus, quod publice populi R. ſignum, de praeda hoſtium captum, poſitum imperatoris noſtri nomine, non dubitauit auferre: eſt maieſtatis, quod imperij noſtri gloriae, rerumq. geſtarum monumenta euertere, atque aſportare auſus eſt: eſt ſceleris, quod religiones maximas uiolauit: eſt crudelitatis, quod in hominem innocentem, in ſocium noſtrum, atque amicum, nouum, ac ſingulare ſupplicij genus excogitauit. illud uero quid ſit, iam non queo dicere: quo nemine appellem, neſcio: quod in C. Marcelli ſtatua. quid eſt hoc? patronus ne quod erat? quid tum? quo id ſpectat? utrum ea res ad opem, an ad calamitatem clientium, atque hoſpitum ualere debebat? an ut hoc oſtenderes, contra uim tuam in patronis praeſidij nihil eſſe? quis hoc nō intelligeret, in improbi praeſentis imperio maiorem eſſe uim, quam in bonorum abſentium patrocinio? an uero ex hoc illa tua ſingularis ſignificatur inſolentia, ſuperbia, contumacia? detrahere uidelicet aliquid te de magnitudine Marcellorum putaſti: itaque nunc Siculorum Marcelli non ſunt patroni; Verres in eorum locum ſubſtitutus eſt. quam in te tantam uirtutem eſſe, aut dignitatem arbitratus es, ut conarere clientelam tam illuſtrem, tam ſplendidae prouinciae traducere ad te, auferre a certiſſimis, antiquiſſimisq. patronis? tu iſta ſtultitia, nequitia, inertia, non modo totius Siciliae, ſed unius tenuiſſimi Siculi clientelam*

tueri potes? tibi Marcelli ſtatua pro patibulo in clientes Marcellorum fuit? tu ex illis honore in eos ipſos, qui honorem illi habuerant, ſupplicia quaerebas? quid poſtea? quid tandem tuis ſtatuis fore arbitrabare? an uero id, quod accidit? nam Tyndaritani ſtatuam iſtius, quam ſibi propter Marcellos, altiore etiam baſi poni iuſſerat, deturbarunt, ſimul ac ſucceſſum iſti audierunt. dedit igitur tibi fortuna Siculorum C. Marcellum iudicem, ut, cuius ad ſtatuam Siculi te praetore alligabantur, eius religioni te eundem uinctum, adſtrictumq. dedamus. Ac primo, iudices, hoc ſignum Mercurij dicebat iſte Tyndaritanos C. Marcello huic Aeſernino uendidiſſe: atque hoc ſua cauſſa etiam Marcellum ipſum ſperabat eſſe dicturum. quod mihi numquam ueriſimile uiſum eſt, adoleſcentem illo loco natum, patronum Siciliae, nomen ſuum iſti ad translationem criminis cõmodaturum. uerumtamen ita res mihi tota praeuiſa, atque praecauta eſt, uti, ſi maxime eßet inuentus, qui in ſe ſuſcipere iſtius culpam, crimenq. cuperet, tamen is proficere nihil poſſet, eos enim teſtes deduxi, & eas litteras deportaui, ut de iſtius facto dubium nemini eſſe poſſet. publicae litterae ſunt, deportatum eſſe Mercurium Meſſanam ſumptu publico: dicunt, quanti: praefuiſſe huic negotio publice legatum Poleam. quid is? ubi eſt? praeſto eſt: teſtis eſt. Proagori Sopatri iuſſu. quis eſt hic? qui ad ſtatuam adſtrictus eſt. quid is? ubi eſt? teſtis eſt. uidiſtis hominem, & uerba eius audiſtis. demoliendum curauit

uit Demetrius Gymnaſiarchus, quod is ei loco praeerat. quid? hoc nos dicimus? immo uero ipſe praeſens, Romae nuper iſtum eſſe pollicitum, ſeſe id ſignum legatis eſſe redditurum, ſi eius rei teſtificatio tolleretur, cautumq. eſſet eos teſtimonium non eſſe dicturos. dixit hoc apud nos Soſippus, & Hiſmenias, homines nobiliſſimi, & principes Tyndaritanae ciuitatis. Quid Agrigento? non ne eiuſdem P. Scipionis monumentum, ſignum Apollinis pulcherrimum, cuius in femine litterulis minutis argenteis nomen Myronis erat inſcriptum, ex Aeſculapij religioſiſſimo fano ſuſtuliſti? quod iſte, iudices, cum clam feciſſet, cum ad ſuum ſcelus, illud, furtumq. nefarios quoſdam homines improbos duces, atque adiutores adhibuiſſet; uehementer commota ciuitas eſt. uno eodem tempore Agrigentini beneficium Africani, religionem domeſticam, ornamentum urbis, indicium uictoriae, teſtimonium ſocietatis requirebant. itaque ab illis, qui principes in ea ciuitate erant, praecipitur, & negotium datur quaeſtoribus, & aedilibus, ut noctu uigilias agerent ad aedes ſacras. etenim iſte Agrigenti (credo propter multitudinem illorum hominum, atque uirtutem, & quod ciues R. uiri fortes, ac ſtrenui, & honeſti permulti in illo opido, coniunctiſſimo animo cum ipſis Agrigentinis uiuunt, ac negotiantur) non audebat palam tollere, aut poſcere, quae placebant. Herculis templum eſt apud Agrigentinos, non longe a foro ſane ſanctum apud illos, & religioſum. ibi eſt ex

*aere ſimulacrum ipſius Herculis: quo non facile quidquam dixerim me uidiſſe pulchrius, (tametſi non tam multum in iſtis rebus intelligo, quam multa uidi) uſque eo iudices, ut rictus eius, ac mentem paullo ſit attritius, quod in precibus, & gratulationibus non ſolum id uenerari, uerum etiam oſculari ſolent. ad hoc templum, cum eſſet iſte Agrigenti, duce Timarchide, repente, nocte intempeſta, ſeruorum armatorum fit concurſus, atque impetus. clamor a uigilibus, faniq. cuſtodibus tollitur. qui primo cum obſiſtere, ac defendere conarentur, male multati clauis, ac fuſtibus repelluntur. poſtea, conuulſis repagulis, effractisq. ualuis, demoliri ſignum, ac uectibus labefactare conantur. interea ex clamore fama tota urbe percrebuit, expugnari deos patrios; non hoſtium aduentu, neque repentino praedonum impetu, ſed ex domo, atque cohorte praetoria manum fugitiuorum inſtructam, armatamq. ueniſſe. nemo Agrigenti neque aetate tam affecta, neque uiribus tam infirmis fuit, qui non illa nocte, eo nuncio excitatus ſurrexerit, telumque, quod cuique ſors offerebat, arripuerit. itaque breui tempore ad fanum ex urbe tota concurritur. hora amplius iam in demoliendo ſigno permulti homines moliebantur: illud interea nulla lababat ex parte, cum alij, uectibus ſubiectis, conarentur commouere, alij deligatum omnibus membris rapere ad e funibus. repente Agrigentini concurrunt: fit magna lapidatio: dant ſeſe in fugam iſtius praeclari imperatoris no-*

*cturni*

ſturni milites. duo tamen ſigilla perparuula tollunt, ne omnino inanes ad iſtum praedonem religionum reuerterentur. numquam tam male eſt Siculis, quin aliquid facete, & commode dicant, uelut in hac re. aiebant in labores Herculis non minus hunc immaniſſimum Verrem, quam illum aprum Erymanthium referri oportere. Hanc uirtutem Agrigentinorum imitati ſunt Aſſorini poſtea, uiri fortes, & fideles, ſed nequaquam ex tam ampla, neque tam ex nobili ciuitate. Chryſas eſt amnis, qui per Aſſorinorum agros fluit. is apud illos habetur deus, & religione maxima colitur. fanum eius eſt in agro, propter ipſam uiam, qua Aſſoro itur Ennam. in eo Chryſe eſt ſimulacrum praeclare factum e marmore. id iſte poſcere Aſſorinos propter ſingularem eius fani religionẽ non auſus eſt. Tlepolemo dat, Hieroniq. negotium. illi noctu facta manu, armatiq. ueniunt: fores aedis effringunt; aeditimi, cuſtodesq. mature ſentiunt: ſignum, quod erat notum uicinitati, bucina datur: homines ex agris concurrunt: eijcitur, fugaturq. Tlepolemus: neque quidquam ex fano Chryſae, praeter unum perparuulum ſignum ex aere deſideratum eſt. Matris magnae fanum apud Enguinos eſt. iam enim mihi non modo breuiter de unoquoque dicendum eſt, ſed etiam praetereunda uidentur eſſe permulta, ut ad maiora iſtius, & illuſtriora in hoc genere furta, & ſcelera ueniamus. in hoc fano loricas, galeasq. aeneas caelatas opere Corinthio, hydriasq. grandes, ſimili in genere, atque eadem ar-

*te perfectas, idem ille P. Scipio, uir omnibus rebus praecellentiſſimus, poſuerat, & ſuum nomen inſcripſerat. quid iam de iſto plura dicam, aut quaerar? omnia illa, iudices, abſtulit: nihil in religioſiſſimo fano, praeter ueſtigia uiolatae religionis, nomenq. P. Scipionis, reliquit: hoſtium ſpolia, monumenta imperatorum, decora, atque ornamenta fanorum, poſthac, his praeclaris nominibus amiſſis, in inſtrumento, ac ſupellectili C. Verris numerabuntur. Tu uidelicet ſolus uaſis Corinthijs delectaris? tu illius aeris temperationem, tu operum liniamenta ſolertiſſime perſpicis? haec Scipio ille non intelligebat, homo doctiſſimus, atque humaniſſimus? tu, ſine ulla bona arte, ſine humanitate, ſine ingenio, ſine litteris, intelligis, & iudicas? uide, ne ille non ſolum temperantia, ſed etiam intelligentia te, atque iſtos, qui ſe elegantes dici uolunt, uicerit. nam quia, quam pulchra eſſent, intelligebat, iccirco exiſtimabat ea non ad hominum luxuriem, ſed ad ornatum fanorum, atque opidorum eſſe facta, ut poſteris noſtris monumenta religioſa eſſe uideantur. Audite etiam ſingularem eius, iudices, cupiditatem, audaciam, amentiam, in ijs praeſertim ſacris polluendis, quae non modo manibus attingi, ſed ne cogitatione quidem uiolari fas fuit. Sacrarium Cereris eſt apud Catinenſes, eadem religione, qua Romae, qua in ceteris locis, qua prope in toto orbe terrarum. in eo ſacrario intimo fuit ſignum Cereris perantiquum: quod uiri, non modo cuiuſmodi eſſet, ſed ne eſſe quidem ſciebant. aditus enim in id ſa-*

*crarium*

*trarium non eſt uiris: ſacra per mulieres, ac uirgines confici ſolent. hoc ſignum noctu clam iſtius ſerui ex illo religioſiſſimo, atque antiquiſſimo fano ſuſtulerunt. poſtridie ſacerdotes Cereris, atque illius fani antiſtitae, maiores natu, probatae, ac nobiles mulieres rem, ad magiſtratus ſuos deferunt. omnibus acerbum, indignum, luctuoſum denique uidebatur. tum iſte per motus illa atrocitate negotij, ut ab ſe ſceleris iſtius ſuſpicio remoueretur, dat hoſpiti ſuo cuidam negotium, ut aliquem reperiret, quem ea feciſſe inſimularet; daretq. operam, ut is crimine damnaretur, ne ipſe eſſet in crimine. res non procraſtinatur. nam cum iſte Catinam profectus eſſet, ſerui cuiuſdam nomen defertur: is accuſatur: ficti teſtes in eum dantur: rem cunctus ſenatus Catinenſium legibus iudicat. ſacerdotes uocantur: ex his quaeritur ſecreto in curia, quid eſſet factum, quemadmodum arbitrarentur ſignum eſſe ablatum. reſpondent illae, praetoris in illo loco ſeruos eſſe uiſos. res, quae eſſet antea non obſcura, ſacerdotum teſtimonio perſpicua eſſe coepit. itur in conſilium: ſeruus ille innocens omnibus ſententijs abſoluitur, quo facilius uos hunc omnibus ſententijs condemnare poſſetis. quid enim poſtulas, Verres? quid ſperas? quid ſpectas? quem tibi aut deorum, aut hominum auxilio putas futurum? eo ne tu ſeruos ad ſpoliandum fanum immittere auſus es, quo liberos adire ne orandi quidem cauſſa fas erat? his ne rebus manus afferre non dubitaſti, a quibus etiam oculos cohibere te religionum iu-*

*ra cogebant? tametſi ne oculis quidem captus in hanc fraudem tam ſceleratam, ac tam nefariam decidiſti: nam id concupiſti, quod numquam uideras: id, inquam, adamaſti, quod antea non aſperas. auribus tu tantam cupiditatem concepiſti, ut eam non metus, non religio, non deorum uis, non hominum exiſtimatio contineret. at ex uiro bono, credo, audieras, & bono auctore. qui id poteſt? qui ne ex uiro quidem audire potueris. audiſti igitur ex muliere; quoniam id uiri neque uidiſſe, neque noſſe poterant. qualem porro illam feminam fuiſſe putatis, iudices, quam pudicam, quae cum Verre loqueretur? quam religioſam, quae ſacrarium ſpoliandi oſtenderet rationem? at minime mirum, quae ſacra per ſummam caſtimoniam uirorum, ac mulierum fiant, eadem per iſtius ſtuprum, ac flagitium eſſe uiolata. quid ergo? hoc ſolum auditione expetere coepit, cum id ipſe non uidiſſet? immo uero alia complura: ex quibus eligam ſpoliationem nobiliſſimi, atque antiquiſſimi fani: de qua priore actione teſtes dicere audiſtis. nunc eadem illa, quaeſo, audite, & diligenter, ſicut adhuc feciſtis, attendite. Inſula eſt Melita, iudices, ſatis lato ab Sicilia mari, periculoſoq. diſiuncta: in qua eſt eodem nomine opidum, quo iſte numquam acceſſit: quod tamen iſti textrinum per triennium ad muliebrem ueſtem conficiendam fuit. ab eo opido non longe in promõtorio fanum eſt Iunonis antiquum: quod tanta religione ſemper fuit, ut non modo illis Punicis bellis, quae in his fere locis nauali copia geſta, atque*

*uerſata ſunt, ſed etiam in hac praedonum multitudine ſemper inuiolatum, ſanctumq. fuerit. quin etiam hoc memoriae proditũ eſt, claſſe quõdam Maſſaniſae regis ad eum locum appulſa, praefectum regium dentes eburneos incredibili magnitudine e fano ſuſtuliſſe, & eos in Africam portaſſe, Maſſaniſaeq. donaſſe: regem quidem primo delectatum eſſe munere: poſt, ubi audiſſet unde eſſent ſtatim certos homines in quinqueremi miſiſſe, qui eos dentes reportarent. itaque in his inſcriptum litteris Punicis fuit, regem Maſſiniſſam imprudentem accepiſſe, re cognita reponendos, reſtituendosq. curaſſe. Erat praeterea magna uis eboris, multa ornamenta, in quibus eburneae uictoriae, antiquo opere, ac ſumma arte perfectae. haec iſte omnia, ne multis morer, uno impetu, atque uno nuncio, per ſeruos Venerios, quos eius rei cauſſa miſerat, tollenda, atque aſportanda curauit. Pro dij immortales, quem ego hominem accuſo? quem legibus, ac iudiciali iure perſequor? de quo uos ſententiam per tabellam feretis? dicunt legati Melitenſes publice, ſpoliatum templum eſſe Iunonis, nihil iſtum in religioſiſſimo fano reliquiſſe; quem in locum claſſes hoſtium ſaepe acceſſerant, ubi piratae fere quotannis hiemare ſolebant, quod neque praedo uiolarit antea, neque hoſtis attigerit, id ab uno iſto ſic ſpoliatum eſſe, ut nihil omnino ſit relictum. Hic nunc aut iſte reus, aut ego accuſator, aut hoc iudicium appellabitur? criminibus enim coarguitur, aut ſuſpicionibus in iudicium uocatur? dij ablati, fana uexata,*

*nudatae*

*nudatae urbes reperiuntur. earum autem rerum nullam ſibi iſte neque infitiandi rationem, neque defendendi facultatem reliquit: omnibus in rebus coarguitur a me, conuincitur a teſtibus, urgetur confeſſione ſua, manifeſtis in maleficijs tenetur, & manet etiam, ac tacitus facta mecum ſua recognoſcit. Nimium mihi diu uideor in uno genere uerſari criminum: ſentio, iudices, occurrendum eſſe ſatietati aurium, animorumq. ueſtrorum: quamobrem multa praetermittam. ad ea autem, quae dicturus ſum, reficite uos, quaeſo, iudices, per deos immortales, per eos ipſos, de quorum religione iam diu dicimus, dum id eius facinus commemoro, & profero, quo prouincia tota commota eſt. de quo ſi paullo altius ordiri, ac repetere memoriam religionis uidebor, ignoſcite. rei magnitudo me breuiter perſtringere atrocitatem criminis non ſinit. Vetus eſt haec opinio, iudices, quae conſtat ex antiquiſſimis Graecorum litteris, atque monumentis, inſulam Siciliam totam eſſe Cereri, & Liberae conſecratam. hoc cum ceterae gentes ſic arbitrantur, tum ipſis Siculis tam perſuaſum eſt, ut animis eorum inſitum, atque innatum eſſe uideatur. nam & natas eſſe has in his locis deas, & fruges in ea terra primum repertas arbitrantur, & raptam eſſe Liberam, quam eandem Proſerpinam uocãt, ex Ennenſium nemore; qui locus, quod in media eſt inſula ſitus, umbilicus Siciliae nominatur. quam cum inueſtigare, & conquirere Ceres uellet, dicitur inflammaſſe taedas ijs ignibus, qui ex Aetnae uertice erumpunt: quas ſibi*

*bi cum ipſa praeferret, orbem omnium peragraſſe terrarum. Enna autem, ubi ea, quae dico, geſta eſſe memorantur, eſt loco praecelſo, atque edito: quo in ſummo eſt aequata agri planities, & aquae perennes: tota uero omni aditu circumciſa, atque dirempta eſt: quam circa lacus, luciq. ſunt plurimi, & lectiſſimi flores omni tempore anni: locus ut ipſe raptum illum uirginis, quem iam a pueris accepimus, declarare uideatur. etenim propter eſt ſpelunca quaedam, conuerſa ad aquilonem, infinita altitudine, qua Ditem patrem ferunt repente cum curru extitiſſe, abreptamq. ex eo loco uirginem ſecum aſportaſſe, & ſubito non longe a Syracuſis penetraſſe ſub terras, lacumq. in eo loco repente extitiſſe: ubi uſque ad hoc tempus Syracuſani feſtos dies anniuerſarios agunt, celeberrimo uirorum, mulierumq. conuentu. propter huius opinionis uetuſtatem, quod eorum his locis ueſtigia, ac prope incunabula reperiuntur deorum, mira quaedam tota Sicilia priuatim, ac publice religio eſt Cereris Ennenſis. etenim multa ſaepe prodigia uim eius, numenq. declarant; multis ſaepe in difficillimis rebus praeſens auxilium eius oblatum eſt: ut haec inſula ab ea non ſolum diligi, ſed etiam incoli, cuſtodiriq. uideatur. nec ſolum Siculi, uerum etiam ceterae gentes, nationesq. Ennenſem Cererem maxime colunt. etenim ſi Atheniēſium ſacra ſumma cupiditate expetuntur, ad quos Ceres in illo errore ueniſſe dicitur, frugesq. attuliſſe: quantam eſſe religionem conuenit eorum, apud quos eam natam eſſe, & fruges inueniſſe conſtat? itaque*

*apud patres noſtros, atroci, ac difficili reip. tempore, cum, Ti. Graccho occiſo, magnorum periculorum metus ex oſtentis portenderetur, P. Mucio, L. Calpurnio cos. aditum eſt ad libros ſibyllinos: in quibus inuentum eſt, Cererem antiquiſſimam placari oportere. tũ ex ampliſſimo collegio decemuirali ſacerdotes populi R. cum eſſet in urbe noſtra Cereris pulcherrimum, & magnificentiſſimum templum, tamen uſque Ennam profecti ſunt. tanta enim erat auctoritas, & uetuſtas illius religionis, ut, cum illuc irent, non ad aedem Cereris, ſed ad ipſam Cererem proficiſci uiderentur. Non obtundam diutius aures ueſtras: iam dudũ uereor, ne oratio mea aliena ab iudiciorum ratione, & quotidiana dicendi cõſuetudine eſſe uideatur. hoc dico, hanc ipſam Cererem antiquiſſimam, religioſiſſimam, principem omnium ſacrorum, quae apud omnes gentes, nationesq. fiunt, à C. Verre ex ſuis templis, ac ſedibus eſſe ſublatam. Qui acceßiſtis Ennã, uidiſtis ſimulacrum Cereris è marmore, & in altero templo Liberae. ſunt ea perampla, atque praeclara, ſed non ita antiqua. ex aere fuit quoddam modica amplitudine, ac ſingulari opere, cum facibus, perantiquum, omniũ illorum, quae ſunt in eo fano, multo antiquiſſimum. id ſuſtulit: ac tamen eo contentus non fuit. Ante aedẽ Cereris, in aperto, ac propatulo loco, ſigna duo ſunt, Cereris unum, alterum Triptolemi, & pulcherrima, & perampla. his pulchritudo periculo, amplitudo ſaluti fuit, quòd eorum demolitio, atque aſportatio perdifficilis uidebatur. inſiſtebat in manu Cereris*

*dextra*

*dextra ſimulacrum, pulcherrime factum, Victoriae. hoc iſte è ſigno Cereris auellendum, aſportandumq. curauit. Qui tandem iſtius animus eſt nunc in recognitione ſcelerum ſuorum, cum ego ipſe in commemoratione eorum non ſolum animo commouear, uerum etiam corpore perhorreſcam? uenit enim mihi fani, loci, religionis illius in mentem: uerſantur ante oculos omnia; dies ille, quo ego Ennam cum ueniſſem, praeſto mihi ſacerdotes Cereris cum infulis, ac uerbenis fuerunt; concio, conuentusq. ciuium, in quo ego cum loquerer, tanti fletus, gemitusq. fiebant, ut acerbiſſimus tota urbe luctus uerſari uideretur. non illi decumarum imperia, non bonorum direptiones, non iniqua iudicia, non importuniſſimas iſtius libidines, non uim, non contumelias, quibus operti, oppreſſiq. erant, conquerebantur: Cereris numen, ſacrorum uetuſtatem, fani religionem, iſtius ſceleratiſſimi, atque audaciſſimi ſupplicio expiari uolebant: omnia ſe cetera pati, ac negligere dicebant: hic dolor erat tantus, ut Verres alter Orcus ueniſſe Ennam, & non Proſerpinam aſportaſſe, ſed ipſam abripuiſſe Cererem uideretur. ętenim urbis illa, non urbs uidetur, ſed fanum Cereris eſſe: habitare apud ſeſe Cererem Ennenſes arbitrantur: ut mihi non ciues illius ciuitatis, ſed omnes ſacerdotes, omnes accolae, atque antiſtites Cereris eſſe uideantur. Ennae tu ſimulacrum Cereris tollere audebas? Ennae tu de manu Cereris Victoriam diripere, & deam deae detrahere conatus es? quorum nihil uiolare, nihil attingere auſi ſunt, in*

*quibus erant omnia, quae ſceleri propiora ſunt, quam religioni. tenuerunt enim P. Popillio P. Rupilio coſ. illum locum ſerui, fugitiui, barbari, hoſtes. ſed neque tam ſerui illi dominorum, quam tu libidinum: neque tam fugitiui illi a dominis, quam tu a iure & a legibus: neque tam barbari lingua, & natione illi, quã tu natura, & moribus: neque illi tam hoſtes hominibus, quam tu dijs immortalibus. quae deprecatio eſt igitur ei reliqua, qui indignitate ſeruos, temeritate fugitiuos, ſcelere barbaros, crudelitate hoſtes uicerit? audiſtis Theodorum, & Numinium, & Nicaſionem, legatos Ennenſes, publice dicere, ſeſe a ſuis ciuibus haec habere mandata, ut ad Verrem adirent, et eum ſimulacrum Cereris, & Victoriae repoſcerẽt: id ſi impetraſſent, tum ut morem ueterem Ennenſium conſeruarent, publice in eum, tametſi uexaſſet Siciliam, tamen, quoniam haec a maioribus conſtituta accepiſſent, teſtimonium ne quod dicerent: ſin autem ea non reddidiſſet, tum ut iudicio adeſſent, tum uti de eius iniurijs iudices docerẽt, ſed multo maxime de religione quererentur. Quas illorũ querimonias nolite, per deos immortales, aſpernari, nolite contemnere, ac negligere, iudices. aguntur iniuriae ſociorum: agitur uis legum: agitur exiſtimatio, ueritasq. iudiciorum. quae ſunt omnia permagna, uerum illud maximum: tanta religione obſtricta tota prouincia, eſt tanta ſuperſtitio ex iſtius facto mentes omnium Siculorum occupauit, ut, quaecunque accidant publice, uel priuatim incommoda, propter eam cauſſam, ſcelere iſtius,*

*euenire*

*euenire uideantur. Audiſtis Centuripinos, Agyrinenſes, Catinenſes, Herbitenſes, Ennenſes, complures alios publice dicere, quae ſolitudo eſſet in agris, quae uaſtitas, quae fuga aratorum, quam deſerta, quam inculta, quam relicta omnia. ea tametſi iſtius multis & uariis iniuriis acciderunt; tamen haec una cauſſa in opinione Siculorum plurimum ualet, quod, Cerere uiolata, omnes cultus, fructusq. Cereris in his locis interiiſſe arbitrantur. Medemini religioni ſociorũ; iudices: conſeruate ueſtram auctoritatem. neque enim haec externa nobis eſt religio, neque aliena. quod ſi eſſet; ſi ſuſcipere eam nolletis; tamen in eo, qui uiolaſſet, ſancire uos uelle oporteret. nunc uero in communi omnium gentium religione, inq. his ſacris, quae maiores noſtri ab exteris nationibus adſcita, atque accerſita coluerunt; quae ſacra, ut erant re uera, ſic appellari Graeca uoluerunt; negligentes, ac diſſoluti ſi cupiamus eſſe, qui poſſumus? Vnius etiam urbis omnium pulcherrimae, atque ornatiſſimae, Syracuſarum direptionem commemorabo, & in medium proferam, iudices; ut aliquando totam huius generis orationem concludam, ac definiam. Nemo fere ueſtrum eſt, quin, quemadmodum captae ſint a M. Marcello Syracuſae, ſaepe audierit, non nunquam etiam in annalibus legerit. conferte hanc pacem cum illo bello, huius praetoris aduentum cum illius imperatoris uictoria, huius cohortem impuram cum illius exercitu inuicto, huius libidines cum illius continentia: ab illo, qui cepit, conditas, ab hoc, qui conſtitutas accepit, ca*

*ptas*

*ptas dicetis Syracuſas. ac iam illa omitto, quae diſperſe à me multis locis dicentur, ac dicta ſunt: forum Syracuſanorum, quod introitu Marcelli purum a caede ſeruatum eſt, id aduentu Verris Siculorum innocentium ſanguine redundaſſe: portum Syracuſanorum, qui tum & noſtris claſſibus, & Carthaginiēſium clauſis fuiſſet, eum iſto praetore Cilicū myoparoni, praedonibusq. patuiſſe. mitto adhibitam uim ingenuis, matresfamilias uiolatas, quae tum, urbe capta, commiſſa non ſunt neque odio hoſtili, neque licentia militari, neque more belli, neque iure uictoriae: mitto, inquam, haec omnia, quae ab iſto per triennium perfecta ſunt: ea, quae coniuncta cum illis rebus ſunt, de quibus antea dixi, cognoſcite. Vrbem Syracuſas maximam eſſe Graecarum urbium, pulcherrimamq. omnium, ſaepe audiſtis. eſt, iudices, ita, ut dicitur. nam & ſitu eſt cum munito, tum ex omni aditu uel terra, uel mari praeclaro ad aſpectum: & portus habet prope in aedificatiône, adſpectuq. urbis incluſos: qui cum diuerſos inter ſe aditus habeant, in exitu coniunguntur, & confluunt. eorum coniunctione pars opidi, quae appellatur inſula, mari diſiuncta anguſto, ponte rurſum adiungitur, & continetur. ea tanta eſt urbs, ut ex quatuor urbibus maximis conſtare dicatur. quarum una eſt ea, quam dixi, inſula: quae duobus portubus cincta, in utriuſque pòrtus oſtium, aditumque proiecta eſt: in qua domus eſt, quae regis Hieronis fuit, qua praetores uti ſolent. in ea ſunt aedes ſacrae complures, ſed duae, quae longe ceteris antecellunt,*

*ſunt, Dianae una, & altera, quae fuit ante iſtius aduentum ornatiſſima, Mineruae. in hac inſula extrema eſt fons aquae dulcis, cui nomen Arethuſa eſt, incredibili magnitudine, pleniſſimus piſcium: qui fluctu totus operiretur, niſi munitione, ac mole lapidum a mari diſiunctus eſſet. altera autem eſt urbs Syracuſis, cui nomen Acradina eſt: in qua forum maximum, pulcherrimae porticus, ornatiſſimum Prytaneum, ampliſſima eſt curia, templumq. egregium Iouis Olympij: ceteraeq. urbis partes una lata uia perpetua, multisq. tranſuerſis diuiſae, priuatis, aedificijs continentur. Tertia eſt urbs, quae, quod in ea parte Fortunae fanum antiquum fuit, Tyche nominata eſt: in qua & gymnaſium ampliſſimum eſt, & complures aedes ſacrae: coliturq. ea pars, & habitatur frequentiſſime. Quarta autem eſt urbs, quae, quia poſtrema aedificata eſt, Neapolis nominatur: quam ad ſummam theatrum eſt maximum: praeterea duo templa ſunt egregia, Cereris unum, alterum Liberae; ſignumq. Apollinis, qui Teſmothetes uocatur, pulcherrimum, & maximum: quod iſte ſi portare potuiſſet, non dubitaſſet auferre. Nunc ad Marcellum reuertar, ne haec a me ſine cauſſa commemorata eſſe uideantur. qui cum tam praeclaram urbem ui, copijsq. coepiſſet, non putauit ad laudem populi R. hoc pertinere, hanc pulchritudinem, ex qua praeſertim nihil periculi oſtenderetur, delere, & extinguere. itaque aedificijs omnibus, publicis & priuatis, ſacris, & profanis ſic pepercit, quaſi ad ea de-*

*ſendenda cum exercitu, non expugnanda, ueniſſet. in ornatu urbis habuit uictoriae rationem, habuit humanitatis. uictoriae putabat eſſe, multa Romam deportare, quae ornamento urbi eſse poſſent: humanitatis, non plane ſpoliare urbem, praeſertim quam conſeruare uoluiſſet. in hac partitione ornatus non plus uictoria Marcelli populo R. appetiuit, quam humanitas Syracuſanis reſeruauit. Romam quae aſportata ſunt, ad aedem Honoris atque Virtutis, itemq. alijs in locis uidemus. nihil aedibus, nihil in hortis poſuit, nihil in ſuburbano. putauit, ſi urbis ornamenta domum ſuam non contuliſſet, domum ſuam urbi ornamento futuram. Syracuſis autem permulta, atque egregia reliquit, deum uero nullum uiolauit, nullum attigit. Conferte Verrem: non ut hominem cum homine comparetis, ne qua tali uiro mortuo fiat iniuria; ſed ut pacem cum bello, leges cum ui, forum, & iuriſdictionem cum ferro, & armis, aduentum, & comitatum cum exercitu, & uictoria conferatis. Aedes Mineruae eſt in inſula, de qua ante dixi: quam Marcellus non attigit, quam plenam, atque ornatam reliquit: quae ab iſto ſic ſpoliata, atque direpta eſt, non ut ab hoſte aliquo, qui tamen in bello religionum, & conſuetudinis iura retineret, ſed ut a barbaris praedonibus uexata eſſe uideatur. Pugna erat equeſtris Agathoris regis, in tabulis picta praeclare, his autem tabulis interiores templi parietes ueſtiebantur: nihil erat ea pictura nobilius; nihil Syracuſis, quod magis uiſen-*

*dum putaretur. has tabulas M. Marcellus, cum omnia illa uictoria ſua profana feciſſet, tamen religione impeditus non attigit. iſte, cum illa iam propter diuturnam pacem, fidelitatemq. populi Syracuſani ſacra, religioſaq. accepiſſet; omnes eas tabulas abſtulit; parietes, quorum ornatus tot ſaecula manſerat, tot bella effugerat, nudos, ac deformatos reliquit. & Marcellus, qui, ſi Syracuſas cepiſſet, duo templa ſe Romae dedicaturum uouerat, quod erat aedificaturus, ijs rebus ornare, quas ceperat, noluit: Verres, qui non Honori, neque Virtuti, ut ille, ſed Veneri, & Cupidini uota deberet, is Mineruae templum ſpoliare conatus eſt. ille deos deorum ſpolijs ornare noluit: hic ornamenta Mineruae uirginis in meretriciam domum tranſtulit. uiginti & ſeptem praeterea tabulas, pulcherrime pictas, ex eadem aede ſuſtulit: in quibus erant imagines Siciliae, regum, ac tyrannorum: quae non ſolum pictorum artificio delectabant, ſed etiam commemoratione hominum, & cognitione formarum. Ac uidete, quanto tetrior hic tyrannus Syracuſanis fuerit, quam quiſquam ſuperiorum; cum illi tamen ornarint templa deorum immortalium, hic etiam deorum monumenta, atque ornamenta ſuſtulerit. Iam uero quid ego de ualuis illius templi commemorem? uereor, ne, haec qui non uiderunt, omnia me nimis augere, atque ornare arbitrentur: quod tamen nemo ſuſpicari debet, tam eſſe me cupidum, ut tot uiros primarios uelim, praeſertim ex iudicum numero, qui*

*Syracuſis fuerint, qui haec uiderint, eſſe temeritati, & mendacio meo conſcios. confirmare hoc liquido, iudices poſſum, ualuas magnificentiores ex auro, atque ebore perfectiores nullas umquam ullo tempore fuiſſe. incredibile dictu eſt, quam multi Graeci de ualuarum harum pulchritudine ſcriptum reliquerint. nimirum forſitan haec illi mirentur, atque efferant. eſto: uerumtamen honeſtius eſt reip. noſtrae, iudices, ea, quae illis pulchra eſſe uideantur, imperatorem noſtrum in bello reliquiſſe, quam praetorem in pace abſtuliſſe. ex ebore diligentiſſime perfecta argumenta erant in ualuis: ea detrahenda curauit omnia. Gorgonis os pulcherrimum, crinitum anguibus, reuellit, atque abſtulit: & tamen indicauit, ſe non ſolum artificio, ſed etiam pretio, quaeſtuq. duci: nam bullas omnes aureas ex his ualuis, quae erant & multae, & graues, non dubitauit auferre: quarum iſte non opere delectabatur, ſed pondere: itaque eiuſmodi ualuas reliquit, ut, quae olim ad ornandum templum erant maxime, nunc tantum ad claudendum factae eſſe uideantur. Etiam ne fraxineas haſtas? uidi enim uos in hoc non minime, cum teſtes dicerent, commoueri: quod erant huiuſmodi, ut ſemel uidiſſe ſatis eſſet: in quibus neque manu factum quidquam, neque pulchritudo erat ulla, ſed tantum magnitudo incredibilis: de qua uel audire ſatis eſſet; nimium, uidere plus quam ſemel. etiam ne id concupiſti? nam Sappho, quae ſublata de Prytaneo eſt, dat tibi iuſtam excuſationem, prope ut conceden*

*dum,*

dumq. atque ignoſcendum eſſe uideatur. an Syllanionis opus, tam perfectum, tam elegans, tam elaboratum, quiſquam non modo priuatus, ſed populus potius haberet, quam homo elegantiſſimus, atque eruditiſſimus Verres? nimirum contra dici nihil poteſt. noſtrum enim unuſquiſque, qui tam beati, quam iſte eſt, non ſumus, tam delicati eſſe non poßumus. ſi quando quis aliquid iſtiuſmodi uidere uolet, eat ad aedem Felicitatis, ad monumentum Catuli, in porticum Metelli: det operam, ut admittatur in alicuius iſtorum Tuſculanum: ſpectet forum ornatum, ſi quid iſte ſuorum aedilibus accommodauit: Verres haec habeat domi: Verres ornamentis fanorum, atque oppidorum habeat plenam domum, uillas refertas. Etiam ne huius operarij ſtudia, ac delicias, iudices, perferetis? qui ita natus eſt, ita educatus, ita factus & animo, & corpore, ut multo appoſitior ad deferenda, quam ad auferenda ſigna eſſe uideantur. Atque haec Sappho ſublata quantum deſiderium ſui reliquerit, dici uix poteſt. nam tum ipſa fuit egregie facta, tum epigramma Graecum pernobile inciſum habuit in baſi: quod iſte, eruditus homo, & Graeculus, qui haec ſubtiliter iudicat, qui ſolus intelligit, ſi unã litteram Graecam ſciſſet, certe non ſuſtuliſſet. nunc enim, quod inſcriptum eſt inani in baſi, declarat quid fuerit, et id ablatum indicat. Quid? ſignum Paeanis ex aede Aeſculapij, praeclare factum, ſacrum, & religioſum, non ſuſtuliſti? quod omnes propter pulchritudinem uiſere, propter religionem colere ſolebant.

*Quid? ex aede Liberi ſimulacrum Ariſtei non tuo imperio palam ablatum eſt? Quid? ex aede Iouis religioſiſſimum ſimulacrum Iouis imperatoris, quẽ Graeci οὔριον nominant, pulcherrime factum, non ne abſtuliſti? Quid? ex aede Liberi paruum illud caput, pulcherrimum, quod uiſere ſolebamus, num dubitaſti tollere? Atque ille Paean ſacrificijs anniuerſarijs ſimul cum Aeſculapio apud illos collebatur: Ariſteus, qui, ut Graeci ferunt, Liberi filius, inuentor olei eſſe dicitur, una cum Libero patre, apud illos eodem erat in templo conſecratus. Iouem autem imperatorem quanto honori in ſuo templo fuiſſe arbitramini? hinc colligere poteſtis, ſi recordari uolueritis, quanta religione fuerit eadem ſpecie, atque forma ſignum illud, quod ex Macedonia captum, in Capitolio poſuerat Flamininus. etenim tria ferebantur in orbe terrarum ſigna Iouis imperatoris, uno in genere pulcherrime facta; unum, illud Macedonicum, quod in Capitolio uidemus; alterum in Ponti ore, & anguſtijs; tertium, quod Syracuſis ante Verrem praetorem fuit. illud Flamininus ita ex aede ſua ſuſtulit, ut in Capitolio, hoc eſt in terreſtri domicilio Iouis, poneret. quod autem eſt ad introitum Ponti, id, cum tam multa ex illo mari bella emerſerint, tam multa porro in Pontum inuecta ſint, uſque ad hanc diem integrum, inuiolatumq. ſeruatum eſt. hoc tertium, quod erat Syracuſis, quod M. Marcellus armatus, & uictor uiderat, quod religioni conceſſerat, quod ciues, atque incolae Syracuſani colere aduenae non ſolum uiſe-*

re,

*re, uerum etiam uenerari ſolebant, id Verres ex templo Iouis ſuſtulit. Vt ſaepius ad M. Marcellum reuertar, iudices, ſic habetote, plures eſſe a Syracuſanis iſtius aduentu deos, quam uictoria Marcelli homines deſideratos. etenim ille requiſiſſe dicitur etiam Archimedem illum, ſummo ingenio hominem, ac diſciplina, eumq. cum audiſſet interfectum, permoleſte tuliſſe. iſte omnia, quae requiſiuit, non ut ſeruaret, uerum ut aſportaret, requiſiuit. Iam illa, quia leuiora uidebuntur, ſi hoc loco dicerentur, ideo praeteribo, quod iſte menſas Delphicas e marmore, crateras ex aere pulcherrimas, uim maximam uaſorum Corinthiorum ex omnibus aedibus ſacris Syracuſis abſtulit. itaque, iudices, ij, qui hoſpites, ad ea, quae uiſenda ſunt, ducere ſolent, & unumquidque oſtendere, quos illi μυσταγωγοὺς uocãt, conuerſam iam habẽt demonſtrationem ſuam: nam ut ante demonſtrabant, quid ubique eſſet; ita nunc, quid undique ablatum ſit, oſtendunt. Quid tum? mediocri ne tandem dolore eos affectos eſſe arbitramini? non ita eſt, iudices: primum, quod omnes religione mouentur, & deos patrios, quos a maioribus acceperunt, colendos ſibi diligenter, & retinendos eſſe arbitrantur: deinde hic ornatus, haec opera, atque artificia, ſigna, tabulae pictae Graecos homines nimio opere delectant. itaque ex illorũ quaerimonijs intelligere poſſumus, haec illis acerbiſſima uideri, quae forſitan nobis leuia, & contemnẽda eſſe uideantur. mihi credite, iudices: (tametſi uoſmet ipſos haec eadem audire certo ſcio) cum*

*multas acceperint per hoſce annos ſocij, atque exterae nationes calamitates, & iniurias, nullas Graeci homines grauius tulerunt, nec ferunt, quam huiuſcemodi ſpoliationes fanorum, atque opidorum. licet iſte dicat, emiſſe ſe, ſicuti ſolet dicere: credite mihi, iudices, nulla umquam ciuitas tota Aſia, & Graecia ſignum ullum, tabulam pictam, ullum denique ornamentum urbis ſua uoluntate cuiquam uendidit. niſi forte exiſtimatis, poſtea quam iudicia ſeuera Romae fieri deſierint, Graecos homines haec uendere coepiſſe; quae tum non modo non uendebant, cum iudicia fiebant, uerum etiam coemebant. niſi arbitramini L. Craſſo, Q. Scaeuolae, C. Claudio, potētiſſimis hominibus, quorum aedilitates ornatiſſimas uidimus, commercium iſtarum rerum cum Craecis hominibus non fuiſſe; his, qui poſt iudiciorum diſſolutiones aediles facti ſunt, fuiſſe. acerbiorem etiam ſcitote eſſe ciuitatibus falſam iſtam, & ſimulatam emptionem, quam ſi quis clam ſurripiat, aut eripiat palam, atque auferat. nam turpitudinem ſummam eſſe arbitrantur, referri in litteras publicas, pretio adductam ciuitatem, & pretio paruo, ea, quae accepiſſet a maioribus, uendidiſſe, atque alienaſſe. etenim mirandum in modum Graeci rebus iſtis, quas nos contemnimus, delectantur. itaque maiores noſtri facile patiebantur, haec eſſe quamplurima apud ſocios, ut imperio noſtro quam ornatiſſimi, florentiſſimiq. eſſent: apud eos autem, quos uectigales, aut ſtipendiarios fecerant, tamen haec relinquebant, ut illi, quibus ea iu-*

cunda ſunt, quae nobis leuia uidebantur, haberent haec oblectamenta, & ſolatia ſeruitutis. Quid arbitramini Rheginos, qui iam ciues R. ſunt, mereri uelle, ut ab ijs marmorea Venus illa ne auferatur? quid Tarentinos, ut ne Europam in Tauro ſedentem amittant? ut Satyrum, qui apud illos in aede Veſtae eſt? ut cetera? quid Theſpienſes, ut Cupidinis ſignum, propter quod unum uiſuntur Theſpiae? quid Gnidios, ut Venerem marmoream? quid ut pictam, Coos? quid Ephesios, ut Alexandrum? quid Cyzicenos, ut Aiacem, aut Medeam? quid Rhodios, ut Ialyſum? quid Athenięſes, ut ex marmore Iacchum, aut Parhalum pictum, aut ex aere Myronis buculam? longum eſt, & non neceſſarium commemorare, quae apud quoſque uiſenda ſunt tota Aſia, & Graecia. uerum illud eſt, quamobrem haec commemorarim; quod exiſtimare uos hoc uolo, mirum quendam dolorem accidere ijs, ex quorum urbibus haec auferantur. atque ut ceteros omittamus, de ipſis Syracuſanis cognoſcite: ad quos ego cum ueniſſem, ſic primo exiſtimabam, ut Romae ex iſtius amicis acceperam, ciuitatem Syracuſanam propter Heraclij hereditatem non minus eſſe iſti amicam, quam Mamertinam propter praedarum, ac furtorum omnium ſocietatem: ſimul & uerebar, ne mulierum nobilium, & formoſarum gratia, quarum iſte arbitrio praeturam per triennium geſſerat, uirorumq. quibuſcum illae nuptae erant, nimia in iſtum non lenitudine, ſed etiam liberalitate oppugnarer, ſi quid ex litteris Syracuſanorum conquirerem:

itaque

*itaque Syracuſis cum ciuibus R.eram: eorum tabulas exſcribebam, iniurias cognoſcebam: cum diutius in negocio, curaq. fueram; ut requieſcerem, curamq. animi remitterem, ad Carpinatij praeclaras tabulas reuertebar: ubi cum equitibus R. ex illo conuentu honeſtiſſimis illos Verrutios, de quibus ante dixi, explicabam, a Syracuſanis prorſus nihil adiumenti neque publice, neque priuatim exſpectabam, neque erat in animo poſtulare. cum haec agerem, repente ad me uenit Heraclius, is, qui tum magiſtratum Syracuſis habebat, homo nobilis, qui ſacerdos Iouis fuiſſet: qui honos apud Syracuſanos eſt ampliſſimus: agit mecum, & cum fratre meo, ut, ſi nobis uideretur, adiremus ad eorum ſenatum: frequentes eſſe in curia: ſe iuſſu ſenatus a nobis petere, ut ueniremus; primo nobis fuit dubiũ, quid ageremus: deinde cito uenit in mentem, non eſſe uitandum nobis illum conuentum, & locum: itaque in curiam uenimus. honorifice ſane conſurgitur. nos rogatu magiſtratus aſſedimus. incipit is loqui, qui & auctoritate, & aetate, &, ut mihi uiſum eſt, uſu rerum antecedebat, Diodorus Timarchides: cuius omnis oratio hanc habuit primo ſententiam: Senatum populumq. Syracuſanum moleſte, grauiterq. ferre, quòd ego, cum in ceteris Siciliae ciuitatibus ſenatum populumq. docuiſſem, quid eis utilitatis, quid ſalutis afferrem, & cum ab omnibus mandata, legatos, litteras, teſtimoniaq. ſumpſiſſem, in illa ciuitate nihil eiuſmodi facerem. Reſpondi, neque Romae in conuentu Siculorum, cum a me auxilium*

*communi*

*communi omnium legationum conſilio petebatur, cauſſaq. totius ad me Siciliae deferebatur, legatos Syracuſanorum affuiſſe; neque me poſtulare, ut quidquam contra C. Verrem decerneretur in ea curia, in qua inauratam C. Verris ſtatuam uiderem. Quod poſtea quam dixi, tantus eſt gemitus factus adſpectu ſtatuae, & commemoratione, ut illud in curia poſitum monumentum ſcelerum, non beneficiorum uideretur. tum pro ſe quiſque, quantum dicendo aſſequi poterat, docere me coepit ea, quae paulo ante commemoraui: ſpoliatam urbem, fana direpta, de Heraclij hereditate, quam palaeſtritis conceſiſſet, multo maximam partem ipſum abſtuliſſe: neque poſtulandum fuiſſe, ut ille palaeſtritas diligeret, qui etiam inuentorem olei deum ſuſtuliſſet: neque illam ſtatuam eſſe ex pecunia publica, neque publice datam; ſed eos qui hereditatis diripiendae participes fuiſſent, faciendam ſtatuendamq. curaſſe: eoſdem Romae fuiſſe legatos, illius adiutores improbitatis, ſocios furtorum, conſcios flagitiorum: eo minus mirari me oportere, ſi illi communi legatorum uoluntati, & ſaluti Siciliae defuiſſent. Vbi eorum dolorem ex illius iniurijs non modo minorem, ſed prope maiorem, quam ceterorum Siculorum, eſſe cognoui; Tum ego meum animum in illos, tũ mei conſilij, negotijq. totius ſuſcepti cauſſam, rationemq. propoſui: tũ eos hortatus ſum, ut cauſſae communi, ſalutiq. ne deeſſent, ut ei illam laudationẽ, quã ſe ui, ac metu coactos paucis illis diebus decreſſe dicebãt, tollerent. itaque, iudices, Syracuſani haec faciunt,*

*ciunt, iſtius clientes, atque amici: primum mihi litteras publicas, quas in aerario ſanctiore conditas habebant, proferunt: in quibus oſtendunt omnia, quae dixi ablata, eſſe perſcripta, & plura etiam, quam ego potui dicere: perſcripta autem hoc modo, quod ex aede Mineruae hoc & illud abeſſet, quod ex aede Iouis, quod ex aede Liberi. ut quiſque eis rebus tuendis, conſeruandisq. praefuerat, ita perſcriptum erat, cum rationem ex lege redderet, &, quae acceperat, deberet tradere, petiſſe, ut ſibi, quod haeres abeſſent, ignoſceretur: itaque omnes liberatos diſceßiſſe, & eſſe ignotum omnibus. quas ego litteras obſignandas publico ſigno, deportandasq. curaui. De laudatione autem ratio ſic reddita eſt: primum, cum a Verre litterae aliquanto ante aduentum meum de laudatione ueniſſent, nihil eſſe decretum: deinde, cum quidam ex illius amicis commonerent, oportere decerni, maximo eſſe clamore, & conuicio repudiatos; &, poſtea quã meus aduentus appropinquarit, imperaſſe eum, qui ſummam poteſtatem haberet, ut decernerent: decretum ita eſſe, ut multo plus illi laudatio mali, quam boni poſſit afferre. id adeo, iudices, ut mihi ab illis demõſtratum eſt, ſic uos ex me cognoſcite. Mos eſt Syracuſis, ut, ſi qua de re ad ſenatum referatur, dicat ſententiam, qui uelit: nominatim nemo rogatur: & tamen, ut quiſque honore, & aetate antecedit, ita primus ſolet ſua ſponte dicere; idq. a ceteris ei conceditur: ſi quando taceant omnes, tunc ſortito coguntur dicere. cum hic mos eſſet, refertur ad ſenatum de laudatione*

*Verris.*

*Verris.in quo primum,ut aliquid eſſet morae, multi interpellant:de Sex.Peducaeo,qui de illa ciuitate,totaq. prouincia optime meritus eſſet, ſeſe antea, cum audiſſent ei negotium faceſſitum, cumq. eum publice pro plurimis eius, & maximis meritis laudare cuperent,a C.Verre prohibitos eſſe:iniquum eſſe, tametſi Peducaeus eorum laudatione iam non uteretur, tamen non id prius decernere, quod aliquando uoluiſſent,quam quod tum cogerentur.conclamant omnes, & approbant ita fieri oportere. refertur de Peducaeo.ut quiſque aetate, & honore antecedebat, ita ſententiam dixit ex ordine. id adeo ex ipſo S. C. cognoſcite: nam principium ſententiae perſcribi ſolet. Recita.* QVOD VERBA FACTA SVNT DE SEX. PEDVCAEO. *Dicit,qui primi ſuaſerint,decernitur.refertur deinde de Verre. dic, quaeſo.* QVOD. *quo modo?* QVOD VERBA FACTA SVNT DE C. VERRE. *Quid poſtea ſcriptum eſt?* CVM SVRGERET NEMO, NEQVE SENTENTIAM DICERET. *Quid hoc eſt?* SORS DVCITVR. *Quamobrem? nemo erat uoluntarius laudator praeturae tuae, defenſor periculorum tuorũ? praeſertim cum inire a praetore gratiam poſſet?nemo.ipſi illi tui conuiuae, cõſiliarij, & conſcij,uerbum facere non audebant.in qua curia ſtatua tua ſtabat, & nuda filij, in ea nemo fuit,quem ne nudus quidem filius in nuda prouincia commoueret. Atque etiam hoc me docent, eiuſmodi S.C. ſeſe feciſſe laudationem, ut omnes intelligere poſſent,*

*non*

*non laudationem, ſed potius irriſionem eſſe illam, quae communefaceret iſtius turpem, calamitoſamq. praeturam: etenim ſcriptum eſſe ita;* QVOD *iſte uirgis neminem cecidiſſet, a quo cognoſcitis nobiliſsimos homines, atque innocentiſſimos ſecuri eſſe percuſſos:* QVOD *uigilanter prouinciam adminiſtraſſet; cuius omnes uigilias in ſtupris conſtat, adulterijsq. eſſe conſumptas. hoc autem ſcriptum etiam, quod proferre non auderet reus, accuſator recitare non deſineret;* QVOD *praedones procul ab inſula Sicilia prohibuiſſet Verres; quos etiam intra Syracuſanam inſulam recepiſſet. Quae poſtea quam ex illis cognoui, diſceſſi cum fratre e curia; ut nobis abſentibus, ſi quid uellent, decernerent. decernunt ſtatim: primum, ut Lucio fratri hoſpitiũ publice fieret, quod is eandem uoluntatem erga Syracuſanos ſuſcepiſſet, quam ego ſemper habuiſſem. id non modo tum ſcripſerunt, uerum etiam in aere inciſum nobis tradiderunt. ualde hercle te Syracuſani tui, quos crebro commemorare ſoles, diligunt; qui cum accuſatore tuo ſatis iuſtam cauſſam coniungendae neceſſitudinis putant, quod te accuſaturus ſit, & quod ad inquirendum in te uenerit. Poſtea decernitur, ac non uarie, ſed prope cunctis ſententijs, ut laudatio, quae C. Verri decreta eſſet, tolleretur. At uero, cum iam non ſolum diſceſſio facta eſſet, ſed etiam perſcriptum, atque in tabulas relatum, praetor appellatur. at quis appellat? magiſtratus aliquis? nemo. ſenator? ne id quidem. Syracuſanorum aliquis? minime. quis igi-*

*tur*

*tur praetorem appellat? qui quaeſtor iſtius fuerat, Caecilius. o rem ridiculam: o deſertum hominem: o deſperatum, ac relictum. a magiſtratu Siculo, ne S. C. Siculi homines facere poſſent, ne ſuum ius ſuis moribus, ſuis legibus obtinere poſſent, non amicus iſtius, non hoſpes, non denique aliquis Siculus, ſed quaeſtor praetorem appellat. quis hoc uidit? aut quis audiuit? praetor aequus, & ſapiens dimitti iubet ſenatum. concurrit ad me maxima multitudo. primum ſenatores clamare, eripi ſibi ius, eripi libertatem: populus ſenatum laudare, gratias agere: ciues R. a me nuſquam diſcedere. quo quidem die nihil aegrius factum eſt multo labore meo, quam ut manus ab illo appellatore abſtinerentur. cum ad praetorem in ius adiſſemus, excogitat ſane diligenter, & caute, quid decernat: nam ante quam uerbum facerem, de ſella ſurrexit, atque abijt. itaque tum de foro, cum iam adueſperaſceret, diſceſſimus. poſtridie mane ab eo poſtulo, ut Syracuſanis liceret S. C. quod pridie feciſſent, mihi reddere. ille enim uero negat: & ait indignum facinus eſſe, quod ego in ſenatu Graeco uerba feciſſem: quod quidem apud Graecos graece locutus eſſem, ferri nullo modo poſſe. Reſpondi homini, ut potui, ut uolui, ut debui: tum multa, tum etiam hoc me memini dicere: facile eſſe perſpicuum, quantum inter hunc, & illum Numidicum, uerum, & germanum Metellum intereſſet: illum noluiſſe ſua laudatione iuuare L. Lucullum, ſororis uirum, qui cum optime conueniſſet; hunc homini*

*mini*

*mini alieniſſimo a ciuitatibus laudationes per uim, & metum comparare. quod ubi intellexi, multum apud illum recentes nuncios, multum tabulas non commendaticias, ſed tributarias ualuiſſe; admonitu ipſorum Syracuſanorum impetum in eas tabulas facio, in quibus ſingula perſcripta erant. Ecce autem noua turba, atque rixa: ne tamen iſtum omnino Syracuſis ſine amicis, ſine hoſpitibus plane nudum eſſe, ac deſertum putetis. retinere coepit tabulas Theomnaſtus quidam, homo ridicule inſanus: quem Syracuſani Theoractum uocant: qui illic eiuſmodi eſt, ut eum pueri ſectentur, ut omnes, cum loqui coeperit, irrideant. huius tamen inſania, quae ridicula eſt alijs, mihi tum moleſta ſane fuit. nam cum ſpumas ageret in ore; arderent oculi; uoce maxima, uim me ſibi afferre, clamaret: copulati in ius peruenimus. hic ego poſtulare coepi, ut mihi tabulas obſignare, ac deportare liceret: ille contra. inſtare ego, omnium mihi tabularum, & litterarum fieri poteſtatem oportere: contra. ille furioſus urgere, nihil ad ſe noſtras leges pertinere. praetor intelligens, negare ſibi placere, quod S. C. ratum eſſe non deberet, id me Romam deportare. quid multa? niſi uehementius homini minatus eſſem, niſi legum ſanctionem, poenamq. recitaſſem; tabularum mihi poteſtas facta non eſſet. ille autem inſanus, qui pro iſto contra me uehementiſſime declamaſſet, poſtquam non impetrauit, credo ut in gratiam mecum rediret, libellum mihi dat, in quo iſtius furta Syracuſana perſcripta erant:*

*quae*

quae ego antea iam ab illis cognoram, & acceperam. Laudent te ſane iam Mamertini: qui ex tanta prouincia ſoli ſunt, qui te ſaluum uelint: ita tamen laudent, ut Heius, qui eius princeps legationis eſt, adſit: ita laudent, ut ea, quae rogati erunt, mihi parati ſint reſpondere. ac ne ſubito a me opprimantur, haec ſum rogaturus: nauem debeant ne? fatebuntur: praebuerint ne praetore C. Verre? negabunt: aedificauerint ne nauem onerariam maximam publice, quam Verri dederunt? negare non poterunt: frumentum ne ab his ſumpſerit Verres, quod populo R. mitteret, ſicuti ſuperiores? negabunt. quid militum, aut nautarum per triennium dederunt? nullum datum dicent. fuiſſe Meſſanam omnium iſtius furtorum, ac praedarum receptricem? negare non poterunt. permulta multis nauibus illinc exportata? hanc denique nauem maximam a Mamertinis datam, onuſtam, cum iſto praetore profectam? fatebuntur. Quamobrem tibi habe ſane iſtam laudationem Mamertinam: Syracuſanam quidem ciuitatem, ut abs te affecta eſt, ita in te eſſe animatam uidemus: apud quos etiam Verrea illa flagitioſa ſublata ſunt. etenim minime conueniebat, ei deorum honores haberi, qui ſimulacra deorum ſuſtuliſſet. etiam mehercule illud in Syracuſanis merito reprehenderetur, ſi, cum diem feſtum ludorum de factis ſuis ſuſtuliſſet celeberrimum, & ſanctiſſimum, quod eo ipſo die Syracuſae a Marcello captae eſſe dicuntur, iidem diem

*feſtum Verris nomine agerent; cum iſte Syracuſanis, quae ille calamitoſus dies reliquerit, ademiſſet. at ui dete hominis impudentiam, atque arrogantiam, iudices, qui non ſolum Verrea haec, turpia, ac ridicula, ex Heraclij pecunia conſtituerit, uerum etiam Marcellea tolli imperarit; ut ei ſacra facerent quotannis, cuius opera omnium annorum ſacra, deoſq; patrios amiſerant; eius autem familiae dies feſtos tollerent, per quam ceteros quoque feſtos dies recuperarant.*

# ACTIONIS. VI. IN C. VERREM

## LIBER. V

## ORATIO. X

NEMINI *uideo dubium eſſe, iudices, quin apertiſſime C. Verris in Sicilia ſacra, profanaq. omnia & priuatim, & publice ſpoliarit, uerſatusq. ſit ſine ulla non modo religione, uerum etiam diſſimulatione in omni genere furandi, atque praedandi. ſed quaedam mihi magnifica, & praeclara eius defenſio oſtenditur: cui quemadmodum reſiſtam, multo mihi antea eſt, iudices, prouidendũ. ita enim cauſſa conſtituitur, prouinciam Siciliam uirtute eius, et uigilantia ſingulari, dubijs formidoloſisq. temporibus, a fugitiuis, atque a belli periculis tutam eſſe ſeruatam. quid agam, iudices? quo accuſationis meae rationem conferam? quo me uertam? ad omnes enim meos impetus, quaſi murus quidam, boni nomen imperatoris opponitur. noui locum: uideo, ubi ſe iactaturus ſit Hortenſius. belli pericula, tempora reip. imperatorum penuriam commemorabit. tum deprecabitur a uobis, tum etiam pro ſuo iure contendet, ne patiamini talem imperatorem populo R. Siculorum teſtimonijs eripi, ne ue obteri laudem imperatoriam criminibus auaritiae uelitis. Non poſſum diſſimulare, iudices. timeo, ne C. Verres, propter hanc uirtutem eximiam in re militari, omnia, quae fecit, impune fecerit: uenit e-*

*nim mihi in mentem, in iudicio M'. Aquillij quantum auctoritatis, quantum momenti oratio M. Antonij habuiſſe exiſtimata ſit: qui, ut erat in dicendo non ſolum ſapiens, ſed etiam fortis, cauſſa prope perorata, ipſe arripuit M'. Aquillium, conſtituitq. in conſpectu omnium, tunicamq. eius a pectore abſcidit, ut cicatrices populus R. indicesq. aſpicerent aduerſo corpore exceptas. ſimul & de illo uulnere, quod ille in capite ab hoſtium duce acceperat, multa dixit: eoq. adduxit eos, qui erant iudicaturi, uehementer ut uererentur, ne, quem uirum fortuna ex hoſtium telis eripuiſſet, cum ſibi ipſe non peperciſſet, hic non ad populi R. laudem, ſed ad iudicum crudelitatem uideretur eſſe ſeruatus. Haec eadem nunc ab illis defenſionis ratio, uiaq. tentatur: idem quaeritur. ſit fur, ſit ſacrilegus, ſit flagitiorum omnium, uitiorumq. princeps: at eſt bonus imperator, & felix, & ad dubia reip. tempora reſeruandus. Non agam ſummo iure tecum: non dicam id, quod debeam forſitan obtinere; cum iudicium certa lege ſit conſtitutum, non quid in re militari fortiter feceris, ſed quemadmodum manus ab alienis pecunijs abſtinueris, abs te doceri oportere. non, inquam, ſic agam: ſed ita quaero, quemadmodum te uelle intelligo, quae tua opera, & quanta fuerit in bello. quid dices? an bello fugitiuorum Siciliam uirtute tua liberatam? magna laus, honeſta oratio: ſed tamen quo bello? nos enim poſt id bellum, quod M'. Aquillius confecit, ſic accepimus, nullum in Sicilia fugiti*

*uorum*

*uorum bellum fuiſſe. at in Italia fuit. fateor: & magnum quidem, ac uehemens. num igitur ex eo bello partem aliquam laudis appetere conaris? num tibi illius uictoriae gloriam cum M. Craſſo, aut Cn. Pompeio communicandam putas? non arbitror hoc etiam deeſſe tuae impudentiae, ut quidquam eiuſmodi dicere audeas. Obſtitiſti uidelicet, ne ex Italia tranſire in Siciliam fugitiuorum copiae poſſent. ubi? quando? qua ex parte? cum aut nauibus, aut ratibus conarentur accedere? nos enim nihil umquam prorſus audiuimus: & illud audiuimus, M. Craſſi, fortiſſimi uiri, uirtute, conſilioq. factum, ne ratibus coniunctis freto fugitiui ad Meſſanam tranſire poſſent. a quo illi conatu non tantopere prohibendi fuiſſent, ſi ulla in Sicilia praeſidia ad illorum aduentum oppoſita putarentur. At, cum in Italia bellum tam prope a Sicilia, tamen in Sicilia non fuit. quid mirum? ne cum in Sicilia quidem fuit, eodem interuallo pars eius belli in Italiam ulla peruaſit. etenim propinquitas ad utram partem hoc loco profertur? utrum, aditum facilem hoſtibus, an contagionem imitandi eius belli periculoſam fuiſſe? aditus omnis hominibus ſine ulla facultate nauium non modo disiunctus, ſed etiam clauſus fuit: ut illis, quibus Siciliam propinquam fuiſſe dicis, facilius fuerit ad Oceanum peruenire, quam ad Peloridem accedere. Contagio autem iſta ſeruilis belli cur abs te potius, quam ab iis omnibus, qui ceteras prouincias obtinuerunt, praedicatur? an quod in Sicilia iam an-*

*te bella fugitiuorum fuerunt? at ea ipſa cauſſa eſt, cur ipſa prouincia minimo in periculo ſit, & fuerit. nam poſtea quam illinc M'. Aquilius deceſſit, omniũ inſtituta, atque edicta praetorum fuerunt eiuſmodi, ut ne quis cum telo ſeruus eſſet. uetus eſt, quod dicam. & propter ſeueritatem exempli nemini fortaſſe ueſtrum inauditum: L. Domitium praetorem in Sicilia cum aper ingens ad eum allatus eſſet, admiratum requiſiſſe, quis eum percuſiſſet: cum audiſſet, paſtorem cuiuſdam fuiſſe, eum ad ſe uocari iuſſiſſe: illum cupide ad praetorem, quaſi ad laudem, atque ad praemium, accurriſſe: quaeſiſſe Domitium, qui tantam beſtiam percuſſiſſet? illum reſpondiſſe, uenabulo: ſtatim deinde iuſſu praetoris in crucem eſſe ſublatum. durum hoc fortaſſe uideatur: neque ego ullam in partem diſputo: tantum intelligo, maluiſſe Domitium crudelem in animaduertendo, quam in praetermittendo diſſolutum uideri. Ergo his inſtitutis prouinciae, iam tum, cum bello fugitiuorum tota Italia arderet, homo non acerrimus, nec fortiſſimus, Cn. Norbanus in ſummo otio fuit: perfacile enim ſeſe Sicilia tuebatur, ne quod in ipſa bellum poſſet exiſtere. etenim cum nihil tam coniunctum ſit, quam negotiatores noſtri cum Siculis uſu, re, ratione, concordia; & cum ipſi Siculi res ſuas ita conſtitutas habeant, ut his pacem expediat eſſe; imperium autem populi R. ſic diligant, ut id imminui, ac commutari minime uelint; cumq. haec ab ſeruorum bello pericu-*

*la*

*la & praetorum inſtitutis, & dominorum diſciplina prouiſa ſint: nullum eſt malum domeſticum, quod ex ipſa prouincia naſci poſſit. Quid igitur nulli? ne motus in Sicilia ſeruorum Verre praetore? nullae ne conſenſiones factae eſſe dicuntur? nihil ſane, quod ad ſenatum populumq. R. peruenerit: nihil, quod iſte Romam publice conſcripſerit. & tamen coeptum eſſe in Sicilia moueri aliquot locis ſeruitium ſuſpicor. id adeo non tam ex re, quam ex iſtius factis, decretisq. cognoſco. ac uidete, quam non inimico animo ſim acturus. ego ipſe haec, quae ille quaerit, quae adhuc numquam audiſtis, commemorabo, et proferam. In Triocbalino, quam locum fugitiui iam ante tenuerunt, Leonidae cuiuſdam Siculi familia in ſuſpicionem uocata eſt coniurationis. res delata ad iſtum. ſtatim, ut par fuit, iuſſu eius homines, qui nominati erant, comprehenſi ſunt, adductiq, Lilybaeum: domino denunciatum eſt, ut adeſſet: cauſſa, dicta damnati ſunt. Quid deinde? quid cenſetis? furtum fortaſſe, aut praedam exſpectatis aliquam? nolite uſquequaque eadem quaerere. in metu belli, furandi qui locus poteſt eſſe? etiam ſi qua hic fuit in hac re occaſio, praetermiſſa eſt. tum potuit a Leonida nummorum aliquid auferre, cum denunciauit, ut adeſſet. fuit nundinatio aliqua, & iſti non noua, ne cauſſam diceret. etiam alter locus, ut abſoluerentur. damnatis quidem ſeruis, quae praedandi poteſt eſſe ratio? produci ad ſupplicium neceſſe eſt. teſtes enim ſunt, qui in conſilio fuerunt: te-*

ſtes publicae tabulae: teſtes ſplendidiſſima ciuitas Lilybetana : teſtis honeſtiſſimus , maximusq. conuentus ciuium R. nihil poteſt . producendi ſunt : itaque producuntur , & ad palum alligantur . Etiam num mihi exſpectare uidemini , iudices , quid deinde factum ſit : quid iſte nihil umquam fecit ſine aliquo quaeſtu , atque praeda . quid in eiuſmodi re fieri potuit ? quod commodum eſt? exſpectate facinus quam uultis improbum : uincam tamen exſpectationem omnium . Nomine ſceleris , coniurationisq. damnati, ad ſupplicium traditi, ad palum alligati, repente, multis millibus hominum inſpectantibus , ſoluti ſunt, & Leonidae illi domino redditi . Quid hoc loco potes dicere , homo amentiſſime ? niſi id , quod ego non quaero , quod denique in re tam nefaria , tametſi dubitari non poteſt , tamen , ne ſi dubitetur quidem , quaeri oporteat ; quid , aut quantum, aut quo modo acceperis. remitto tibi hoc totum, atque iſta te cura libero : neque enim metuo , ne hoc cuiquam perſuadeatur,ut, ad quod facinus nemo , praeter te,ulla pecunia adduci potuerit, id tu gratis ſuſcipere conatus ſis . uerum de iſta furandi, praedandiq. ratione nihil dico:de hac imperatoria iam tua laude diſputo. Quid ais bone cuſtos, defenſorq. prouinciae? tu, quos ſeruos arma capere,ac bellũ facere in Sicilia uoluiſſe cognoras,& de conſilij ſententia iudicaras,hos ad ſupplicium iam more maiorum traditos , & ad palum alligatos, ex media morte eripere , ac liberare auſus es , ut , quam damnatis ſeruis crucem fixeras , hanc

indemnatis

*indemnatis ciuibus R. reſeruares? perditae ciuitates, deſperatis omnibus rebus, hos ſolent exitus exitiales habere, ut damnati in integrum reſtituantur, uincti ſoluantur, exſules reducantur, res iudicatae reſcindantur. quae cum accidunt, nemo eſt, quin intelligat ruere illam remp. haec ubi eueniunt, nemo eſt, qui ullam ſpem ſalutis reliquam eſſe arbitretur. atque haec ſicubi facta ſunt, facta ſunt, ut homines populares, aut nobiles ſupplicio, aut exſilio leuarentur; at non ab iis ipſis, qui iudicaſſent; at non ſtatim, at non eorum facinorum damnati, quae ad uitam, & fortunas omnium pertinerent. hoc uero nouum, & eiuſmodi eſt, ut magis propter reum, quam propter rem ipſam credibile eſſe uideatur, ut homines ſeruos, ut ipſe qui iudicarat, ut ſtatim, e medio ſupplicio dimiſerit; ut eius facinoris damnatos ſeruos, quod ad omnium liberorum caput, & ſanguinem pertineret. O praeclarum imperatorem, nec iam cum M'. Aquillio, fortiſſimo uiro, ſed uero cum Paullis, Scipionibus, Mariis cõferendum. Tantum ne uidiſſe in metu, periculoq. prouinciae? cum ſeruitiorum animos in Sicilia ſuſpenſos propter bellum Italiae fugitiuorum uideret; ne quis ſe commouere auderet, quantum terroris iniecit? comprehendi iuſſit: quis non pertimeſcat? cauſſam dicere dominos: quid ſeruis tam formidoloſum? feciſſe uideri, pronunciauit. exortam uidetur flammam paucorum dolore, ac morte reſtinxiſſe. quid deinde ſequitur? uerbera, atque ignes, & illa extrema ad ſupplicium damnatorum, metum ceterorum, cruciatus, & crux.*

*& trux . hiſce omnibus ſupplicijs ſunt liberati, quis dubitet, quin ſeruorum animos ſumma formidine oppreſſerit, cum uiderent ea facilitate praetorem, ut ab eo ſceleris, coniurationisq. damnatorum uita, uel ipſo carnifice internuncio, redimeretur? Quid? hoc in Apollonienſi Ariſtodamo? quid? in Leonte Megarēſi non idem feciſti? quid? iſte motus ſeruorum, belliq. ſubita ſuſpicio utrum tibi tandem diligentiam cuſtodiendae prouinciae, an nouam rationem improbiſſimi quaeſtus attulit? Halycienſis Eumenidae, nobilis hominis, & honeſti. magnae pecuniae uillicus cum impulſu tuo inſimulatus eſſet, HS LX a domino accepiſti. quod, nuper ipſe iuratus docuit, quemadmodum geſtum eſſet. Ab equite R. C. Matrinio abſente, cum is eſſet Romae, quod eius uillicos, paſtoresq. tibi in ſuſpicionem ueniſſe dixeras, HS $\overline{C}$ abſtuliſti. dixit hoc L. Flauius, qui tibi eam pecuniam numerauit, procurator C. Matrinij: dixit ipſe C. Matrinius: dicet clariſſimus uir, Cn. Lentulus cenſor, qui, Matrinij honoris cauſſa, recenti negotio ad te litteras miſit, mittendasq. curant. Quid? de Apollonio, Dioclis filio, Panormitano, cui Gemino cognomen eſt, praeteriri poteſt? ecquid hoc tota Sicilia clarius? ecquid indignius? ecquid manifeſtius proferri poteſt? quem is, uti Panormum uenit, ad ſe uocari, & de tribunali citari iuſſit, concurſu magno, frequentiaq. conuentus. homines ſtatim loqui, mirari, quod Apollonius, homo pecunioſus, tamdiu ab iſto maneret integer: excogitauit: neſcio quid attulit: profecto homo diues repente a*

*Verre non ſine cauſſa citatur: exſpectatio ſumma omnium, quidnam id eſſet: cum examinatus ſubito ipſe accurrit cum adoleſcente filio: nam pater grandis natu iamdiu lecto tenebatur. nominat iſte ſeruum, quem magiſtrum pecoris eſſe diceret: eum dicit coniuraſſe, & alias familias concitaſſe. is omnino ſeruus in familia non erat. eum ſtatim exhiberi iubet. Apollonius affirmat ſeruum ſe omnino illo nomine habere neminem. iſte hominem arripi a tribunali, & in carcerem conijci iubet. ille clamare, cum raperetur, nihil ſe miſerum feciſſe, nihil commiſiſſe, pecuniam ſibi eſſe in nominibus, numeratã in praeſentia non habere. haec cum maxime ſumma hominum frequentia teſtificaretur, ut quiuis intelligere poſſet, eum, quod pecuniam non dediſſet, iccirco illa tam acerba iniuria affici; cum maxime, ut dico, hoc de pecunia clamaret, in uincla coniectus eſt. uidete conſtantiam praetoris, & eius praetoris, qui nunc reus non ita defendatur, ut mediocris praetor, ſed ita laudetur, ut optimus imperator. cum ſeruorum bellum metueretur; quo ſupplicio dominos indemnatos afficiebat, hoc ſeruos damnatos liberabat. Apollonium, locupletiſſimum hominem, qui, ſi fugitiui bellum in Sicilia facerent, ampliſſimas fortunas amitteret, belli fugitiuorum nomine, indicta cauſſa, in uincla coniecit: ſeruos, quos ipſe cum conſilio belli faciendi cauſſa conſenſiſſe iudicauit, eos ſine conſilij ſententia, ſua ſponte, omni ſupplicio liberauit. quid, ſi ab Apollonio aliquid commiſſum eſt, quã obrem iure in eum animaduerteretur: tamen ne hanc*

rem

rem ſic agemus, ut crimini, aut inuidiae reo putemus eſſe oportere, ſi quo de homine ſeuerius iudicauit? nõ agam tam acerbe: non utar iſta accuſatoria conſuetudine, ſi quod eſt factum clementer, ut diſſolute factum criminer; ſi quid uindicatum ſeuere eſt, ut ex eo crudelitatis inuidiam colligam. non agam iſta ratione: tua ſequar iudicia: tuam defendam auctoritatem, quoad tu uoles. ſimul ac tute coeperis tua iudicia reſcindere, mihi ſuccenſere deſinito: meo enim iure contendam, eum, qui ſuo iudicio condemnatus ſit, iuratorum iudicum ſententijs damnari oportere, non defendam Apollonij cauſſam, amici, atque hoſpitis mei; ne tuum iudicium uidear reſcindere. nihil de hominis frugalitate, uirtute, diligentia dicam. praetermittam illud etiam, de quo antea dixi, fortunas eius ita conſtitutas fuiſſe, familia, pecore, uillis, pecunijs creditis, ut nemini minus expediret, ullum in Sicilia tumultum, aut bellum commouerit. non dicam ne illud quidem; ſi maxime in culpa fuerit Apollonius, tamen in hominem honeſtiſſimum, ciuitatis honeſtiſſimae, tam grauiter animaduerti, cauſſa indicta, non oportuiſſe. nullam inuidiam in te ne ex illis quidem rebus concitabo, cum eſſet talis uir in carcere, in tenebris, in ſqualore, in ſordibus; tyrannicis interdictis tuis, patri exacta aetate, & adoleſcenti filio adeundi ad illum miſerum poteſtatem numquam eſſe factam. etiam illud praeteribo; quotieſcunque Panormum ueneris illo anno, & ſex menſibus, (nam tamdiu fuit in carcere Apollonius) toties ad te ſenatum Panormitanum

num

*num adiſſe ſupplicem cum magiſtratibus, ſacerdotibusq. publicis, orantem, atque obſecrantem, ut aliquando ille miſer, atque innocens calamitate illa liberaretur. relinquam haec omnia: quae ſi uelim perſequi, facile oſtendam, tua crudelitate in alios, omnes tibi aditus miſericordiae iudicum iam pridẽ eſſe praecluſos: omnia igitur iſta concedam, & remittam: praeuideo enim, quid ſit defenſurus Hortenſius. fatebitur, apud iſtum neque ſenectutem patris, neque adoleſcentiam filij, neque lacrymas utriuſque plus ualuiſſe, quam utilitatẽ, ſalutemq. prouinciae. dicet, remp. adminiſtrari ſine metu, ac ſeueritate non poſſe. quaeret, quamobrem faſces praetoribus praeferantur, cur ſecures datae, cur carcer aedificatus, cur tot ſupplicia ſint in improbos more maiorum conſtituta. quae cum omnia grauiter, ſeuereq. dixerit; quaeram, cur hunc eundem Apollonium Verres idem, repente, nulla noua re allata, nulla defenſione, ſine cauſſa, de carcere emitti iuſſerit: tantumq. in hoc crimine ſuſpicionis eſſe affirmabo, ut iam ipſis iudicibus ſine mea argumentatione coniecturam facere permittam, quod hoc genus praedandi, quam improbum, quam indignum, quamq. ad magnitudinem quaeſtus immenſum, infinitumq. eſſe uideatur. nam quae iſte in Apollonio fecit, ea, primum breuiter cognoſcite, quot, & quanta ſint: deinde haec expendite, atque aeſtimate pecunia: reperietis, iccirco haec in uno pecunioſo tot conſtituta, ut ceteris formidines ſimilium incommodorum, atque exempla periculorum proponerentur.*

*nerentur. Primum inſimulatio eſt repentina, capitalis, atque inuidioſi criminis. ſtatuite, quanti hoc putetis, & quam multos redemiſſe. deinde crimen ſine accuſatore, ſententia ſine conſilio, damnatio ſine defenſione. aeſtimate harum rerum omnium pretia: & cogitate, in his iniquitatibus unum haeſiſſe Apollonium, ceteros profecto multos ex his incommodis pecunia ſe liberaſſe. poſtremo tenebrae, uincla, carcer, incluſum ſupplicium, atque a conſpectu parentum, ac liberum, denique a libero ſpiritu, & communi luce ſeclusum. haec uero, quae uel uita redimi recte poſſunt, aeſtimare pecunia non queo. haec omnia ſero redemit Apollonius, iam maerore, ac miſerijs perditus: ſed tamen ceteros docuit, ante iſtius auaritiae, ac ſceleri occurrere: niſi uero exiſtimatis, hominem pecunioſiſſimum, ſine aliqua cauſſa quaeſtus, iniectum ad tam incredibile crimen, aut ſine eadem cauſſa repente e carcere emiſſum, aut hoc praedandi genus ab iſto in illo uno adhibitum, ac tentatum, & non per illum omnibus pecunioſis Siculis metum propoſitum, & iniectum. Cupio mihi, iudices, ab illo ſubijci, quoniam de militari eius gloria dico, ſi quid forte praetereo. nam mihi uideor de omnibus iam rebus eius geſtis, dixiſſe, quae quidem ad belli fugitiuorum pertinerent ſuſpicionem: certe nihil ſciens praetermiſi. Habetis hominis conſilia, diligentiam, uigilantiam, cuſtodiam, defenſionemq. prouinciae. ſumma illuc pertinet, ut ſciatis, quoniam plura genera ſunt imperatorum, ex quo genere iſte ſit.*

*ne diu-*

*ne diutius, in tanta penuria uirorum fortium, talem imperatorem ignorare poſſitis, non ad Q. Maximi ſapientiam, neque ad illius ſuperioris Africani in re gerenda celeritatem, neque ad huius, qui poſtea fuit, ſingulare conſilium, neque ad Paulli rationem, ac diſciplinam, neque ad C. Marij uim, atque uirtutem, ſed ad aliud genus imperatorum, ſane diligenter retinendum, & conſeruandum, quaeſo, cognoſcite. Itinerum primum laborem, qui uel maximus eſt in re militari, iudices, & in Sicilia maxime neceſſarius, accipite, quam facilem ſibi iſte, & iucundum ratione, conſilioq. reddiderit. primum temporibus hibernis ad magnitudinem frigorum, & ad tempeſtatum uim, ac imbrium praeclarum ſibi hoc remedium comparat. urbem Syracuſas elegerat: cuius hic ſitus, atque haec natura eſſe loci, caeliq. dicitur, ut nullus umquam dies tam magna, turbulentaq. tempeſtate fuerit, quin aliquo tempore ſolem eius diei homines uiderent. hic ita uiuebat iſte bonus imperator hibernis menſibus, ut eum non facile non modo extra tectum, ſed ne extra lectum quidem quiſquam uideret. ita diei breuitas conuiuijs, noctis longitudo ſtupris, & flagitijs conterebatur. cum autem uer eſſe coeperat, cuius initium iſte non a Fauonio, neque ab aliquo aſtro notabat, ſed cum roſam uiderat, tunc incipere uer arbitrabatur; dabat ſe labori, atque itineribus: in quibus uſque eo ſe praebebat patientem, atque impigrum, ut eum nemo umquam in aequo ſedentem uideret. nam, ut mos fuit Bithyniae regibus, lectica*

*octophoro*

*octophoro ferebatur: in qua puluinus erat perlucidus, Melitenſi roſa farctus. ipſe autem coronam habebat unam in capite, alteram in collo: reticulumq. ad nares ſibi admouebat tenuiſſimo lino, minutisque maculis, plenum roſae. ſic confecto itinere, cum ad aliquod opidum uenerat, eadem lectica uſque in cubiculum deferebatur. eo ueniebant Siculorum magiſtratus, ueniebant equites R. id quod ex multis iuratis audiſtis: controuerſiae ſecreto deferabantur: paullo poſt palam decreta auferebantur. deinde, ubi paulliſper in cubiculo, pretio, non aequitate iura deſcripſerat; Veneri iam, & Libero reliquum tempus deberi arbitrabatur. Quo loco mihi non praetermittenda uidetur praeclari imperatoris egregia, ac ſingularis diligentia. nam ſcitote eſſe opidum in Sicilia nullum, ex ijs opidis, in quibus praetores conſiſtere, & conuentum agere ſolent, quo in opido non iſti ex aliqua familia non ignobili delecta ad libidinem mulier eſſet. itaque non nullae ex eo numero in conuiuium adhibebantur palam: ſi quae caſtiores erant, ad tempus ueniebant, lucem, conuentumq. uitabant. erant autē conuiuia non illo ſilentio praetorum, atque imperatorum, neque eo pudore, qui in magiſtratuum conuiuijs uerſari ſolet, ſed cum maximo clamore, atque conuicio. non nunquam etiam res ad manus, atque ad pugnam ueniebat. iſte enim, praetor ſeuerus, ac diligēs, qui populi R. legibus nunquam paruiſſet, illis diligenter legibus, quae in poculis ponebantur, obtemperabat. itaque erant exitus eiuſmodi, ut alius inter manus*

*nus e conuiuio, tamquam e proelio, auferretur, alius tamquam occiſus relinquèretur, pleriq. fuſi ſine mente, ac ſine ullo ſenſu iacerent; quiuis ut, cum aſpexiſſet, non ſe praetoris conuiuium, ſed ut Cannenſem pugnam nequitiae uidere arbitraretur. Cum uero aeſtas ſumma eſſe iam coeperat; quod tempus omnes Siciliae ſemper praetores in itineribus conſumere conſueuerunt; propterea quod tum putant obeundam eſſe maxime prouinciam, cum in areis frumenta ſunt; quod & familiae congregantur, & magnitudo ſeruitij perſpicitur, & labor operis maxime offenditur, & frumenti copia commonet, tempus anni non impedit: tum, inquam, cum concurſant ceteri praetores, iſte nouo quodam ex genere imperator, pulcherrimo Syracuſarum luco ſtatiua ſibi caſtra faciebat. nam in ipſo aditu, atque ore portus, ubi primum ex alto ſinus ad urbem ab littore inflectitur, tabernacula carbaſeis intenta uelis collocabat. huc ex illa domo praetória, quae regis Hieronis fuit, ſic emigrabat, ut per eos dies nemo iſtum extra illum locum uidere poſſet. in eum autē ipſum locū aditus erat nemini, niſi qui aut ſocius, aut miniſter libidinis eſſe poſſet. huc omnes mulieres, quibuſcum iſte conſueuerat, conueniebant: quarum, incredibile eſt, quanta multitudo fuerit Syracuſis. huc homines digni iſtius amicitia, digni uita illa, conuiuijſq. ueniebant. inter eiuſmodi uiros, ac mulieres adulta aetate filius uerſabatur: ut eum, etiam ſi natura a parentis ſimilitudi-*

*ne abriperet, conſuetudo tamen, ac diſciplina patri ſimilem eſſe cogeret. huc Tertia illa, perducta per dolum, atque inſidias ab Rhodio tibicine, maximas in iſtius caſtris effeciſſe turbas dicitur; cum indigne pateretur uxor Cleomenis Syracuſani, nobilis mulier, itemq. Aeſchrionis honeſto loco nata, in conuentum ſuum mimi Iſiodori filiam ueniſſe. iſte autem Annibal, qui in ſuis caſtris uirtute putaret oportere, non genere certari, ſic hanc Tertiam dilexit, ut eam ſecum ex prouincia exportaret. Ac per eos dies, cum iſte cum pallio purpureo, talariq. tunica uerſaretur in conuiuijs muliebribus, non offendebantur homines in eo, neque moleſte ferebant, abeſſe a foro magiſtratum, non ius dici, non iudicia fieri: lucum illum littoris percrepare totum mulierum uocibus, cantuq. ſymphoniae, in foro ſilentium eſſe ſummum cauſſarum, atque iuris, non ferebant homines moleſte. non enim ius abeſſe uidebatur a foro, neque iudicia, ſed uis, & crudelitas, & bonorum acerba, atque indigna direptio. Hunc tu igitur imperatorem eſſe defendis, Hortenſi? huius furta, rapinas, cupiditatem, crudelitatem, ſuperbiam, ſcelus, audaciam, rerum geſtarum magnitudine, atque imperatorijs laudibus tegere conaris? hic ſcilicet eſt metuendum, ne ad exitum defenſionis tuae uetus illa Antoniana dicendi ratio, atque auctoritas proferatur: ne excitetur Verres, ne denudetur a pectore, ne cicatrices populus R. adſpiciat, ex mulierum morſu ueſtigia libidinis, atque nequitiae. dij faciant, ut rei militaris,*

*ris, ut belli mentionem facere audeas: cognoſcentur enim omnia iſtius aera illa uetera: ut, non ſolum in imperio, uerum etiam in ſtipendijs qualis fuerit, intelligatis. renouabitur prima illa militia, cum iſte e foro abduci, non, ut ipſe praedicat, perduci ſolebat. aleatoris Placentini caſtra commemorabuntur: in quibus cum frequens fuiſſet, tamen aere dirutus eſt. multa eius in ſtipendijs damna proferentur: quae ab iſto aetatis fructu diſſoluta, & compenſata ſunt. Iam uerò, cum in eiuſmodi patientia turpitudinis, aliena, non ſua ſatietate, obduruiſſet, qui uir fuerit, quot praeſidia, quam munita, pudoris, & pudicitiae, ui, & audacia ceperit, quid me attinet dicere, aut coniungere cum iſtius flagitio cuiuſquam praeterea dedecus? non faciam, iudices: omnia uetera praetermittam: duo ſola recentia ſine cuiuſquam infamia ponam, ex quibus coniecturam facere de omnibus poſſitis: unum illud, quod ita fuit illuſtre, notumq. omnibus, ut nemo tam ruſticanus homo L. Lucullo, & M. Cotta cos. Romam ex ullo municipio uadimonij cauſſa uenerit, quin ſciret iura omnia populi R. nutu, atque arbitrio Chelidonis meretriculae gubernari: alterum, quod, cum paludatus exiſſet, uotaq. pro imperio ſuo communiq. populi R. nuncupaſſet, noctu, ſtupri cauſſa, lectica in urbem introferri ſolitus eſt ad mulierem, nuptam uni propoſitam omnibus, contra fas, contra auſpicia, contra omnes diuinas, atque humanas religiones. O dij immortales, quid intereſt inter mentes*

*hominum, & cogitationes. ita mihi meam uoluntatem, ſpemq. reliquae uitae ueſtra, populiq. R. exiſtimatio comprobet, ut ego, quos adhuc mihi magiſtratus populo R. mandauit, ſic eos accepi, ut me omnium officiorum obſtringi religione arbitrarer. ita quaeſtor ſum factus, ut mihi honorem illum tum non ſolum datum, ſed etiam creditum, ac commiſſum putarem. ſic obtinui quaeſturam in prouincia Sicilia, ut omnium oculos in me unum coniectos arbitrarer; ut me, quaeſturamq. meam quaſi in aliquo orbis terrae theatro uerſari exiſtimarem; ut omnia ſemper, quae iucunda uidentur eſſe, non modo his extraordinarijs cupiditatibus, ſed etiam ipſi naturae, ac neceſſitati denegarem. nunc ſum deſignatus aedilis: habeo rationem, quid a populo R. acceperim: mihi ludos ſanctiſſimos maxima cum caerimonia Cereri, Libero, Liberaeq. faciendos, mihi Floram matrem populo, plebiq. R. ludorum celebritate placandam, mihi ludos antiquiſſimos, qui primi Romani ſunt nominati, maxima cum dignitate, ac religione Ioui, Iunoni, Mineruaeq. eſſe faciundos, mihi ſacrarum aedium procurationem, mihi totam urbem tuendam eſſe commiſſam: ob earum rerum laborem, & ſolicitudinem fructus illos datos, antiquiorem in ſenatu ſententiae dicendae locum, togam praetextam, ſellam curulem, ius imaginis ad memoriam, poſteritatemq. prodendam. ex his ego rebus omnibus, iudices, ita mihi deos omnes propitios eſſe uelim, ut, tametſi mihi iucundiſſimus eſt honos populi, tamen*

*men nequaquam tantum capio uoluptatis, quantum ſolicitudinis, & laboris, ut haec ipſa aedilitas, non quia neceſſe fuerit, alicui candidato data, ſed, quia ſic oportuerit, recte collocata, & iudicio populi digno in loco poſita eſſe uideatur. Tu, cum eſſes praetor renunciatus, quoquo modo, (mitto enim, & praetereo, quid tum ſit actum) ſed cum eſſes renunciatus, ut dixi, non ipſa praeconis uoce excitatus es, qui te toties ſeniorum, iuniorumq. centurijs illo honore affici pronunciauit, ut hoc putares, aliquã reip. partem tibi creditam? annum tibi illum unum domo carendum eſſe meretricis? cum tibi ſorte obtigiſſet, ut ius diceres, quantum negotij, quid oneris haberes, numquam cogitaſti; neque illud rationis habuiſti, ſi forte expergefacere te poſſes, eam prouinciam, quam tueri ſingulari ſapientia, atque integritate difficile eſſet, ad ſummam ſtultitiam, nequitiamq. ueniſſe. itaque non modo domo tua Chelidonem in praetura extrudere noluiſti, ſed in Chelidonis domum praeturam tuam totam detuliſti. Secuta prouincia eſt; in qua tibi numquam uenit in mentem, non tibi iccirco faſces, & ſecures, & tantam imperij uim, tantamq. ornamentorum omnium dignitatem datam, ut earum rerum ui, & auctoritate omnia repagula iuris, pudoris, & officij perfringeres; ut omnium bona praedam tuam duceres; nullius res tuta, nullius domus clauſa, nullius uita ſepta, nullius pudicitia munita contra tuam cupiditatem, & audaciam poſſet eſſe: in qua tu te ita geſſiſti, ut, cum omnibus*

 *teneare*

*teneare rebus; ad bellum fugitiuorum confugias: ex quo iam intelliges, non modo tibi nullam defenſionem, ſed maximam uim criminum exortam. niſi forte Italici belli fugitiuorum reliquias, atque illud Themſanum incommodum proferes: ad quod recens cum te peroportune fortuna obtuliſſet, ſi quid in te uirtutis, atque induſtriae fuiſſet; idem, qui ſemper fueras; inuentus es. Cum ad te Valentini ueniſſent, & pro his, homo diſertus, & nobilis M. Marius loqueretur, ut negotium ſuſciperes; ut, cum penes te praetorium imperium, ac nomen eſſet, ad illam paruam manum extinguendam, ducem te, principemq. praeberes: non modo id refugiſti, ſed eo ipſo tempore, cum eſſes in littore, Tertia illa tua, quam tecum deportabas, erat in omnium conſpectu. ipſis autem Valentinis, ex tam illuſtri, nobiliq. municipio, tantis de rebus reſponſum nullum dediſti; cum eſſes tunica pulla, & pallio. Quid hunc proficiſcentem, quid in ipſa prouincia feciſſe exiſtimatis, qui, cum iam ex prouincia non ad triumphum, ſed ad iudicium decederet; ne illam quidem infamiam fugerit, quam ſine uoluptate capiebat? O diuina ſenatus frequentis in aede Bellonae admurmuratio. memoria tenetis, iudices; cum adueſperaſceret, & paullo ante eſſet de hoc Themſano incommodo nunciatum, cum inueniretur nemo, qui in illa loca cum imperio mitteretur, dixiſſe quendam, Verrem eſſe non longe a Themſa; quam ualde uniuerſi admurmurarint; quam palam principes contra dixerint. &*

*is,*

*is, tot criminibus, teſtimonijsq. conuictus, in eorum tabellis ſpem ſibi aliquam ponit, quorum omnium palam, cauſſa incognita, uoce damnatus eſt? Eſto: nihil ex fugitiuorum bello, aut ſuſpicione belli laudis adeptus eſt, quod neque bellum eiuſmodi, neque belli periculum fuit in Sicilia, neque ab iſto prouiſum eſt, ne quod eſſet: at uero contra bellum praedonum claſſem habuit ornatam, diligentiamq. in eo ſingularem: itaque iſto praetore praeclare defenſa prouincia eſt. Sic de bello praedonum, ſic de claſſe Siciliẽſi, iudices, dicam, ut hoc iam ante confirmem, in hoc uno genere omnes ineſſe culpas iſtius maximas, auaritiae, maieſtatis, dementiae, libidinis, crudelitatis. haec dum breuiter expono, quaeſo, ut feciſtis adhuc, diligenter attendite. Rem naualem primum ita dico eſſe adminiſtratam, non uti prouincia defenderetur, ſed ut claſſis nomine pecunia quaereretur. ſuperiorũ praetorum conſuetudo cum haec fuiſſet, ut naues ciuitatibus, certusq. numerus nautarum, militumq. imperaretur, maximae, & locupletiſſimae ciuitati Mamertinae nihil horum imperauiſti, ob quam rem quid tibi Mamertini clã dederint pecuniae, poſt uidebitur: ex ipſorum litteris, et teſtibus quaeremus. nauem uero Cybeam maximam, triremis inſtar, pulcherrimam, atque ornatiſſimam, palam aedificatã ſumptu publico, ſciente Sicilia, per magiſtratum, ſenatũq. Mamertinũ, tibi datã, donatamq. eſſe dico. haec nauis onuſta praeda Sicilienſi, cum ipſa quoque eſſet ex praeda, ſimul cum iſte decederet, appulſa Veliam eſt cum plurimis*

*rebus, & iis, quas ante Romam mittere cum ceteris furtis noluit, quod erant cariſſimae, maximeq. eũ delectabant. eam nauem nuper egomet uidi Veliae, multiq. alij uiderunt, pulcherrimã, atque ornatiſſimam, iudices. quae quidem omnibus, qui eam aſpexerant, proſpectare iam exſilium, atque explorare fugam domini uidebatur. Quid mihi hoc loco reſpondebis? niſi forte id, quod tametſi probari nullo modo poteſt, tamen dici quidem in iudicio de pecunijs repetundis neceſſe eſt, de tua pecunia conſtare aedificatam eſſe eam nauem. aude hoc ſaltem dicere, quod neceſſe eſt. noli metuere, Hortenſi, ne quaerã, qui licuerit aedificare nauem ſenatori. antiquae ſunt iſtae leges, et mortuae, quemadmodum tu ſoles dicere, quae uetant. fuit iſta reprehenſio quõdam, fuit iſta ſeueritas in iudicijs, ut iſtam rem accuſator in magnis criminibus obijciendã putaret. quid enim tibi naue opus fuit? qui ſi quo publice proficiſcereris, & praeſidij, & uecturae cauſſa, ſumptu publico nauigia praeberentur. priuatim autem nec proficiſci quoquam potes, nec accerſere res tranſmarinas ex ijs locis, in quibus tibi habere, mercari nihil licet. deinde cur quidquam contra leges paraſti? ualeret hoc crimen in illa ueteri ſeueritate, ac dignitate reip. nunc non modo te hoc crimine non arguo, ſed ne illa quidem communi uituperatione reprehendo. poſtremo tu tibi hoc numquam crimino-ſum, numquam inuidioſum fore putaſti, celeberrimo loco palam tibi aedificari onerariam nauẽ in ea prouincia, quam tu cum imperio obtinebas? quid eos lo-*

*qui,*

*qui,qui uidebant,quid exiſtimare eos,qui audiebant, arbitrabare? inanem te nauem eſſe in Italiam deducturum? nauiculariam te', cum Romam ueniſſes, eſſe facturum? ne illud quidem quiſquam poterat ſuſpicari. te habere in Italia maritimum fundum,& ad fructus deportandos onerariam nauem comparare.eiuſmodi de te uoluiſti ſermonem eſſe omnium, palam ut loquerentur, te illam nauem parare, quae praedam ex Sicilia deportaret,& quae ad ea furta, quae reliquiſſes,commearet? uerum haec omnia,ſi doces nauem de tua pecunia aedificatam, remitto, atque concedo. ſed hoc, homo amentiſſime, non intelligis, priore actione ab ipſis Mamertinis, tuis laudatoribus, eſſe ſublatam. nam dixit Heius, princeps ciuitatis, princeps iſtius legationis,quae ad tuam laudationem miſſa eſt,nauem tibi operis publicis Mamertinorum eſſe aedificatam, eiq. faciendae ſenatorem Mamertinum publice praefuiſſe. Reliqua eſt materies: hanc Rheginis, ut ipſi dicunt, (tametſi tu negare non potes) publice, quod Mamertini materiem non habent, imperauiſti. Si, & ex quo fit nauis, & qui faciunt,imperio tibi tuo, non pretio praeſto fuerunt: ubi tandem iſtuc latet, quod tu de tua pecunia dicis impenſum? At Mamertini in tabulis nihil habent. Primum uideo potuiſſe fieri, ut ex aerario nihil darent: (etenim uel Capitolium, ſicut apud maiores noſtros factum eſt, publice gratis coactis fabris, operisq. imperatis exaedificari, atque effici potuit) deinde id quoque perſpicio, quod & oſtendam,*

*cum*

*cum iſtos produxero, ipſorum ex litteris, multas pecunias iſti, erogatas in operum locationes falſas, atque inanes, eſſe perſcriptas. nam illud minime mirum eſt, Mamertinos, a quo ſummum beneficium acceperant, quem ſibi amiciorem, quam populo R. eſſe cognouerant, eius capiti litteris ſuis peperciſſe. ſed ſi argumento eſt, Mamertinos pecunias tibi non dediſſe, quia ſcriptum non habent: ſit argumento, tibi gratis conſtare nauem, quia, quid emeris, aut quid locaueris, ſcriptum proferre non potes. At enim iccirco nauem Mamertinis non imperaſti, quod ſunt foederati. Dij approbent. habemus hominem in foecialium manibus educatum, unum praeter ceteros in publicis religionibus foederum ſanctum, & diligentem. omnes, qui ante te praetores fuerũt, dedantur Mamertinis, quod ijs nauem contra pactionem foederis imperarint. ſed tamẽ tu, ſancte homo, ac religioſe, cur Taurominitanis, item foederatis, nauem imperaſti? an hoc probabis, in aequa cauſſa populorum, ſine pretio uarium ius, & diſparem condicionem fuiſſe? quid, ſi eiuſmodi eſſe haec duo foedera duorum populorum, iudices, doceo, ut Taurominitanis nominatim cautum, & exceptum ſit foedere, ne nauem dare debeant; Mamertinis in ipſo foedere ſanctum, atque perſcriptum ſit, uti nauem dare neceſſe ſit; iſtum autem, contra foedus, & Taurominitanis imperaſſe, & Mamertinis remiſiſſe? num cui dubium poterit eſſe, quin, Verre praetore, plus Mamertinis Cybea, quam Taurominitanis foedus opitulatum ſit? Recitentur foedera. Iſto igitur*

*tuo,*

*tuo, quemadmodum ipſe praedicas, beneficio, ut res indicat, pretio, atque mercede, minuiſti maieſtatem reip. minuiſti auxilia populi R. minuiſti copias maiorum uirtute, ac ſapientia comparatas: ſuſtuliſti ius imperij, condicionem ſociorum, memoriam foederis. qui ex foedere ipſo nauem uel uſque ad Oceanum, ſi imperaſſemus, ſumptu, periculoq. ſuo armatam, atque ornatam mittere debuerunt; hi, ne in freto, ante ſua tecta, & domos nauigarent, ne ſua moenia, portusq. defenderent, pretio abs te ius foederis, & imperij condicionem emerunt. quid cenſetis in hoc foedere faciũdo uoluiſſe Mamertinos impendere laboris operae, pecuniae, ne haec biremis adſcriberetur, ſi id ullo modo poſſent a noſtris maioribus impetrare? nam cum hoc munus imperaretur tam graue ciuitati, inerat neſcio quo modo in illo foedere ſocietatis quaſi quaedã nota ſeruitutis. quod tum recentibus ſuis officijs, integra re, nullis populi R. difficultatibus, a maioribus noſtris foedere aſſequi non potuerunt, id nunc, nullo nouo officio ſuo, tot annis poſt, iure imperij noſtri quotannis uſurpato, ac ſemper retento, ſumma in difficultate nauium, a C. Verre pretio aſſecuti ſunt. At non hoc ſolum aſſecuti, ne nauem darent: ecquem nautam, ecquem militem, qui aut in claſſe, aut in praeſidio eſſet, te praetore, per triẽnium Mamertini dederunt? Denique cum ex S. C. itemq. ex lege Terentia, & Caſſia frumentum aequabiliter emi ab omnibus Siciliae ciuitatibus oporteret, id quoque munus leue, atque commune Mamertinis remiſiſti. Dices, frumen-*

*tum Mamertinos non debere. Quo modo non debere? an, ut ne uenderent? non enim erat hoc genus frumenti ex eo genere, quod exigeretur, ſed ex eo, quod emeretur. te igitur auctore, & interprete, ne foro quidem, & commeatu Mamertini populum R. iuuare debuerunt. quae tandem ciuitas fuit, quae deberet? qui publicos agros arant, certum eſt, quid ex lege cenſoria dare debeant. cur ijs quidquam praeterea ex alio genere imperauiſti? quid decumani? numquid praeter ſingulas decumas ex lege* Hieronica *debent? cur ijs quoque ſtatuiſti, quantum ex hoc genere frumenti empti darent? qui ſunt immunes, ij certe nihil debent. at ijs non modo imperaſti, uerũ etiam, quo plus darent, quam poterant, haec ſexagena millia modium, quae Mamertinis remiſeras, addidiſti. nec hoc dico, ceteris non recte imperatum eſſe: Mamertinis, qui erant in eadẽ cauſſa, & quibus ſuperiores omnes praetores, item ut ceteris, imperarant pecuniam, qui ex S.C. & ex lege diſſoluerãt, his dico nõ recte remiſſum. At, ut hoc beneficium, quemadmodum dicitur, trabali clauo figeret, cum conſilio cauſſam Mamertinorum cognoſcit, & de conſilij ſententia. Mamertinis ſe frumentum non imperare, pronunciat. Audite decretum mercenarij praetoris ex ipſius commẽtario; et cognoſcite, quanta in ſcribendo grauitas, quãta in cõſtituendo iure ſit auctoritas. Recita.* COMMENTARIVM. *Libenter ais ſe facere: itaq. perſcribit. quid, ſi hoc uerbo non eſſes uſus, libenter? nos uidelicet inuitũ te quaeſtum facere putaremus.* AC. DE

CONSI-

CONSILII. SENTENTIA. *Praeclarum recitari conſilium, iudices, audiſtis. utrum uobis conſilium recitari tãdem praetoris uidebatur, cum audiebatis nomina, an praedonis improbiſſimi ſocietas, atque comitatus? En foederum interpretes, ſocietatis pactores, religionis auctores. numquam in Sicilia frumẽtum publice eſt emptũ, quin Mamertinis proportione imperaretur, ante quã hoc delectũ, praeclarumq. conſiliũ iſte dedit, ut ab his nummos acciperet, ac ſui ſimilis eſſet. itaque tantum ualuit iſtius decreti auctoritas, quãtum debuit eius hominis, qui, a quibus frumentũ emere debuiſſet, iјs decretum uendidiſſet. nam ſtatim L. Metellus, ut iſti ſucceſſit, ex C. Sacerdotis & Sex. Peducaei inſtituto, ac litteris, frumentum Mamertinis imperauit. tum illi intellexerunt, ſe id, quod a malo auctore emiſſent, diutius obtinere non poſſe. Age porro, tu, qui te tam religioſum exiſtimari uoluiſti interpretem foederum, cur Taurominitanis frumẽtum, cur Netinis imperaſti? quarum ciuitatum utraque foederata eſt. ac Netini quidem ſibi non defuerunt: nam, ſimul ac pronunciaſti, libenter te Mamertinis quidem remittere; te adierunt, & eandem ſuam cauſſam foederis eſſe docuerũt. tu aliter decernere in eadem cauſſa non potuiſti: pronuncias, Netinos frumentum dare non oportere: & ab his tamen exigis. Cedo mihi eiuſdem praetoris litteras & rerum decretarum, & frumenti imperati, & rerum decretarum tritici empti. Quid potius in hac tanta, ac tam turpi inconſtantia uſpicari poſſumus, iudices, quam id, quod neceſſe eſt,*

aut

*aut iſti a Netinis pecuniam, cum poſceret, non datã, aut id eſſe actum, ut intelligerent Mamertini, bene ſe apud iſtum tam multam pretia, ac munera collocaſſe, cum idem alij iuris ex eadem cauſſa non obtinerent? Hic mihi etiam audebit mentionem facere Mamertinae laudationis. in qua quam multa ſint uulnera, quis eſt ueſtrum, iudices, quin intelligat? primum, in iudicijs. qui decem laudatores dare non poteſt, honeſtius eſt ei nullum dare, quam illum quaſi legitimum numerum conſuetudinis non explere. tot in Sicilia ciuitates ſunt, quibus tu per triennium praefuiſti: arguunt ceterae: paucae, & paruae, metu repreßae, ſilent: una laudat. hoc quid eſt, niſi intelligere, quid habeat utilitatis uera laudatio? Sed tamen ita, Verres, prouinciae praefuiſti, ut hac utilitate neceſſario tibi ſit carendum. deinde, id quod alio loco ante dixi, quae eſt iſta tandem laudatio, cuius laudationis legati principes & publice tibi nauem aedificatam, & priuatim ſe ipſos abs te ſpoliatos, expilatosq. eſſe dixerunt? poſtremo quid aliud iſti faciunt, cum te ſoli ex Sicilia laudant, niſi teſtimonio nobis ſunt, te omnia ſibi eſſe largitũ, quae tu de rep. noſtra detraxeris? Quae colonia eſt in Italia tam bono iure, quod tam immune municipium, quod per hos annos tam cõmoda uacatione ſit uſum omnium rerum, quam Mamertina ciuitas per triennium? ſoli, ex foedere quod debuerunt, non dederunt: ſoli, iſto praetore, omnium rerum immunes fuerunt: ſoli, iſtius imperio, ea condicione uitae fuerunt, ut populo R. nihil darent, Verri, nihil*

*ri nihil denegarent. Verum ut ad claſſem, quo ex loco ſum digreſſus, reuertar: accepiſti a Mamertinis nauem contra legem, remiſiſti contra foedera. ita in una ciuitate bis improbus fuiſti; cum & remiſiſti, quod nō oportebat; & accepiſti, quod non licebat. exigere te oportuit nauem, quae contra praedones, non quae cū praeda nauigaret; quae defenderet, ne prouincia ſpoliaretur, non quae noua prouinciae ſpolia portaret. Mamertini tibi & urbem, quo furta undique portares; & nauem, qua exportares, praebuerunt. illud tibi opidum receptaculum praedae fuit: illi homines teſtes, cuſtodesq. furtorum: illi tibi & locum furtis, & furtorum uehiculum comparauerunt. itaque ne tum quidem, cum claſſem auaritia, ac nequitia tua perdidiſti, nauem Mamertinis imperare auſus es. quo tempore, in tanta inopia nauium, tantaq. calamitate prouinciae, etiam ſi precario eſſent rogandi, tamen ab ijs impetraretur. reprimebat enim tibi & imperandi uim, & rogandi conatum praeclara illa non populo R. reddita biremis, ſed praetori donata Cybea. ea fuit merces imperij, auxilium iuris, conſuetudinis, foederis. habetis unius ciuitatis firmum auxilium, amiſſum, ac uenditum pretio: cognoſcite nunc nouam praedandi rationem, ab hoc primum excogitatam. Sumptum omnem in claſſem frumento, ſtipendio, ceterisq. rebus nauarcho ſuo quaeque ciuitas ſemper dare ſolebat. is neque, ut accuſaretur a nautis, committere audebat, & ciuibus ſuis rationem referre debebat: in illo omni negotio non modo labore, ſed*

*etiam*

*etiam periculo ſuo uerſabatur. erat hoc, ut dico, factitatum ſemper, nec ſolum in Sicilia, ſed in omnibus prouincijs, etiam in ſociorum, & Latinorum ſtipendio, ac ſumptu, tum cum illorum auxilijs uti ſolebamus. Verres, poſt imperium conſtitutum, primus imperauit, ut ea pecunia omnis a ciuitatibus ſibi adnumeraretur, ut is eam pecuniam tractaret, quem ipſe praefeciſſet. Cui poteſt eſſe dubium, quamobrem & omnium conſuetudinem ueterem primus immutaris, & tantam utilitatem per alios tractandae pecuniae neglexeris, & tantam difficultatem cum crimine, moleſtiam cum ſuſpicione ſuſceperis? Deinde alij quaeſtus inſtituuntur, ex uno genere nauali, uidete quam multi; accipere a ciuitatibus pecunias, ne nautas darent; pretio certo miſſos facere nautas; miſſorum omne ſtipendium lucrari; reliquis, quod deberet, non dare. haec omnia ex ciuitatum teſtimonijs cognoſcite. Recita.* TESTIMONIA. CIVITATVM. *Hunccine hominem? hanccine impudentiam, iudices? hanccine audaciam? ciuitatibus pro numero militum pecuniarum ſummas deſcribere; certum pretium, ſexcenos nummos, nautarum miſsioni conſtituere. quos qui dederat, commeatum totius aeſtatis abſtulerat. iſte, quod & nautae nomine pro ſtipendio, frumentoq. acceperat, lucrabatur. ita queſtus duplex unius miſsione fiebat. atque haec homo amentiſsimus in tanto praedonum impetu, tantoq. periculo prouinciae ſic palam faciebat, ut & ipſi praedones ſcirent, & tota prouincia teſtis eſſet. Cum, propter iſtius hāc*

*tantam*

*tantam auaritiam, nomine claſſis eſſent in Sicilia, re
quidem uera naues inanes, quae praedam praetori,
non quae praedonibus metum afferrent: tamen, cum
P. Ceſecius, & P. Tadius decem nauibus bis ſemiple
nis nauigarent, nauem quadam piratarum, praeda
refertam, nō ceperunt, ſed abduxerunt, onere ſuo pla
ne captam, atque depreſſam. erat ea nauis plena iu-
uentutis formoſiſſimae, plena argenti facti, atque
ſignati, multa cum ſtragula ueſte. haec una nauis a
claſſe noſtra non capta eſt, ſed inuenta ad Megaridē:
qui locus eſt non longe a Syracuſis. quod ubi iſti nun
ciatum eſt; tametſi noctu cum mulierculis iacebat e-
brius, erexit ſe tamen, & ſtatim quaeſtori, legatoq.
ſuo cuſtodes miſit complures, ut omnia ſibi integra
quamprimum exhiberentur. appellitur nauis Syracu
ſas: exſpectatur ab omnibus: ſuppliciū ſumi de capti
uis putatur. iſte, quaſi praeda ſibi aduecta, nō praedo
nibus captis, ſi qui ſenes, aut deformes erant, eos in
hoſtium numero ducit: qui aliquid formae, aetatis,
artificijq. habebant, abducit omnes: non nullos ſcri-
bis ſuis, filio, cohortiq. diſtribuit: ſymphoniacos ſex
cuidam amico ſuo Romam muneri miſit: nox illa tota
exinanienda naui conſumitur. archipiratam ipſum
uidet nemo; de quo ſupplicium ſumi oportuit: ho-
dieq. omnes ſic habent perſuaſum, (quid eius ſit, uos
coniectura quoque aſſequi debetis) iſtum clam a pi-
ratis ob hunc archipiratam pecuniam accepiſſe. cōie
ctura eſt: iudex eſſe bonus nemo poteſt, qui ſuſpicio-
ne certa non mouetur. hominem noſtis; conſuetudi-*

nemq. omnium tenetis; qui ducem praedonum, aut hoſtium ceperit, quam libenter eum palam ante oculos omnium eſſe patiatur. hominem in tanto conuentu Syracuſis uidi neminem, iudices, qui archipiratam captum uidiſſe ſe diceret, cum omnes, ut mos eſt, concurrerent, quaererent, uidere cuperent. quid accidit, cur tantopere iſte homo occultaretur, ut eum ne caſu quidem quiſquam aſpicere poſſet? homines maritimi Syracuſis, qui ſaepe iſtius ducis nomen audiſſent, ſaepe timuiſſent, cum eius cruciatu, atque ſupplicio paſcere oculos, animumq. exaturare uellent; poteſtas aſpiciendi nemini facta eſt. Vnus plures praedonum duces uiuos cepit P. Seruilius, quam omnes antea. ecquando igitur iſto fructu quiſquam caruit, ut uidere piratam captum non liceret? at contra, quacumque iter fecit, hoc iucundiſſimum ſpectaculum omnibus uinctorum, captorumq. hoſtium praebebat: itaque ei concurſus undique fiebant, ut non modo ex iјs opidis, qua ducebantur, ſed etiam ex finitimis uiſendi cauſſa conuenirent. Ipſe autem triumphus quamobrem omnium triumphorum gratiſſimus populo R. fuit, atque iucundiſſimus? quia nihil eſt uictoria dulcius: nullum eſt autem teſtimonium uictoriae certius, quam, quos ſaepe metueris, eos te uinctos ad ſupplicium duci uidere. Hoc tu quamobrem non feciſti? quamobrem ita iſte pirata caelatus eſt, quaſi eum aſpicere nefas eſſet? quamobrem ſupplicium non ſumpſiſti? quam ob cauſſam hominem reſeruaſti? ecquem audiſti in Sicilia ante captum archi-

archipiratam. qui non ſecuri percuſſus ſit? unum cedo auctorem tui facti: unius profer exemplum. uiuum tu archipiratam ſeruabas, quem per triumphũ, credo quem ante currum tuum duceres. neque enim quidquam erat iam reliquum, niſi, ut, claſſe populi R. pulcherrima amiſſa, prouinciaq. lacerata, triumphus naualis tibi decerneretur. Age porro, cuſtodiri ducem praedonum nouo more, quam ſecuri feriri omnium exemplo, magis placuit. quae ſunt iſtae cuſtodiae? apud quos homines? quemadmodum eſt aſſeruatus? Lautumias Syracuſanas omnes audiſtis, plerique noſtis. opus eſt ingens, magnificum, regum, ac tyrannorum: totum eſt ex ſaxo in mirandam altitudinem depreſſo, & multorum operis penitus exciſo. nihil tam clauſum ad exitus, nihil tam ſeptum undique, nihil tam tutum ad cuſtodias nec fieri, nec cogitari poteſt. in has Lautumias, ſi qui publicae cuſtodiendi ſunt, etiam ex ceteris opidis Siciliae deduci imperantur. eo quod multos captiuos ciues R. coniecerat, & quod eodem ceteros piratas contrudi imperarat; intellexit, ſi hunc ſubditicium archipiratam in eandem cuſtodiam dediſſet, fore, ut a multis, illis in Lautumijs, uerus ille dux quaereretur. itaque hominem huic optimae, tutiſſimaeq. cuſtodiae non audet committere: denique Syracuſas totas timet: amãdat hominem, quo? Lilybaeum fortaſſe? uideo: tamen homines maritimos non plane reformidat. minime, iudices. Panormum igitur? audio: quamquam Syracuſis, quoniam in Syracuſano captus erat, maxime, ſi mi-

*nus ſupplicio affici, at cuſtodiri oportebat. ne Panormum quidem. quid igitur? quo putatis? ad homines a Piratarum metu, & ſuſpicione alieniſſimos, a nauigando, rebusq. maritimis remotiſſimos, ad Centuripinos, homines maxime mediterraneos, ſummos aratores, qui nomen numquam timuiſſent maritimi praedonis, unum te praetore horruiſſent Apronium terreſtrem archipiratam. &, ut quiuis facile perſpiceret, id ab iſto actum eſſe, ut ille ſuppoſitus facile & libenter ſe illum, qui non erat, eſſe ſimularet; imperat Centuripinis, ut is uictu, ceterisq. rebus quamliberaliſſime, cõmodiſſimeq. habeatur. Interea Syracuſani, homines periti, & humani, qui non modo ea, quae perſpicua eſſent, uidere, uerum etiam occulta ſuſpicari poſſent, habebant rationem omnes quotidie piratarum, qui ſecuri ferirentur; quam multos eſſe oporteret, ex ipſo nauigio, quod erat factum ſex remorum numero, conijciebant. iſte, quod omnes, qui artificij aliquid habuerant, aut formae, remouerat, atque abduxerat; reliquos ſi, ut conſuetudo eſt, uniuerſos ad palum alligaſſet, clamorem populi fore ſuſpicabatur; cũ tanto plures adducti eſſent, quam relicti propter hanc cauſſam cum inſtituiſſet alios alio tempore producere; tamen in tanto conuentu nemo erat, quin rationem, numerumq. haberet, & reliquos non deſideraret ſolum, ſed etiam poſceret, & flagitaret. cum maximus numerus deeſſet; tum iſte, homo nefarius, in eorum locum, quos domum ſuam de piratis abduxerat, ſubſtituere, et ſupponere coepit ciues R. quos in carcerem*

cerem antea coniecerat. quorum alios Sertorianos milites fuiſſe inſimulabat, & ex Hiſpania fugientes ad Siciliam appulſos eſſe dicebat: alios, quia praedonibus erant capti, cum mercaturas facerent, aut aliam ob cauſſam nauigarent, ſua uoluntate cum piratis fuiſſe arguebat. itaque alij ciues R. ne cognoſcerētur, capitibus obuolutis e carcere ad palum, atque ad necem rapiebantur: alij, cum a multis ciuibus R. recognoſcerentur, ab omnibus defenderentur, ſecuri feriebantur. quorum ego de acerbiſſima morte crudeliſſimoq. cruciatu dicam, cum eum locum tractare coepero; & ita dicam, ut, ſi me in ea querimonia, quam ſum habiturus de iſtius crudelitate, & de ciuium R. indigniſſima morte, non modo uires, uerum etiam uita deficiat, id mihi praeclarum, & iucundum putem. haec igitur eſt geſta res, haec uictoria praeclara: myoparone piratico capto, dux liberatus: ſymphoniaci Romam miſſi: formoſi homines, & adoleſcentes, & artifices, domum abducti: in eorum locum, & ad eorum numerum ciues R. hoſtilem in modum cruciati, & necati: omnis ueſtis ablata: omne aurum, & argentum & ablatum, & auerſum. At quemadmodum ipſe ſe ſe induit priore actione? qui tot dies tacuiſſet, repente in M. Annij, hominis ſplendidiſſimi, teſtimonio, cum in ciues R. dixiſſet, & archipiratam negaſſet ſecuri eſſe percuſſum, exiluit, conſcientia ſceleris, et furore ex maleficijs concepto excitatus: dixit ſe, quod ſciret ſibi crimini datum iri, pecuniam accepiſſe, neque de uero archipirata

ſumpſiſſe ſupplicium, ideo ſecuri non percuſſiße: domi eſſe apud ſeſe archipiratas dixit duos. O clementiam populi R. ſeu potius patientiam miram, ac ſingularem. ciuem R. ſecuri eſſe percuſſum, Annius eques R. dicit: taces. archipiratam negat: fateris. fit in eo gemitus omnium, & clamor, cum tamen a praeſenti ſupplicio tuo ſe continuit populus R. & repreſſit, & ſalutis tuae rationem iudicum ſeueritati reſeruauit. Qui ſciebas tibi crimini datum iri? quamobrem ſciebas? quamobrem etiam ſuſpicabare? inimicum habebas neminem: ſi haberes, tamen non ita uixeras, ut mecum iudicij propoſitum habere deberes. an te, id quod fieri ſolet, conſcientia timidum, ſuſpicioſumq. faciebat? qui igitur, cum eſſes in imperio, iam tum iudicium, & crimen horrebas; reus, cum tot teſtibus coarguare, potes de damnatione dubitare? Verum ſi crimen hoc metuebas, ne quis abs te ſuppoſitum eſſe diceret, qui pro archipirata ſecuri feriretur: utrum tandem tibi ad defenſionem firmius fore putaſti, in iudicio, coactu, atque efflagitatu meo, producere ad ignotos, tanto poſt, eum, quem archipiratam eſſe diceres, an recenti re, Syracuſis apud notos, inſpectante Sicilia paene tota, ſecuri ferire? uide, quid interſit, utrum faciendum fuerit. in illo reprehenſio nulla eſſe potuit: hic defenſio nulla eſt. itaque illud ſemper omnes fecerunt: hoc quis ante te, quis praeter te fecerit, quaero. Piratam uiuum tenuiſti: quem ad finem? dum cum imperio fuiſti: quamobrem? quam ob cauſſam? quo exemplo? cur tam diu? cur, inquam, ci

uibus

*uibus R. quos piratae ceperant, ſecuri ſtatim percuſſis, ipſis piratis lucis uſuram tam diuturnam dediſti? Verum eſto: ſit tibi illud liberum omne tempus, quod cum imperio fuiſti: etiam ne priuatus? etiam ne reus? etiam ne paene damnatus hoſtium duces priuata in domo retinuiſti? unum, alterum menſem, prope annum denique domi tuae piratae, a quo tempore capti ſunt, quoad per me licitum eſt, fuerunt, hoc eſt quoad per M'. Acilium Glabrionem licitum eſt; qui, poſtulante me, produci, atque in carcerem condi imperauit. quod eſt huiuſce rei ius? quae conſuetudo? quod exemplum? hoſtem acerrimum, atque infeſtiſſimum populi R. ſeu potius communem hoſtem gentium, nationumq. omnium quiſquam omnium mortalium, priuatus, intra moenia, domi ſuae, retinere poterit? Quid, ſi pridie, quam a me tu coactus es confiteri, ciuibus R. ſecuri percuſſis, praedonum ducem uiuere, apud te habitare; ſi, inquam, pridie domo tua profugiſſet; ſi aliquam manum contra populum R. facere potuiſſet; quid diceres? apud me habitauit: mecum fuit: ego illum ad iudicium meum, quo facilius crimen inimicorum diluere poßem, uiuum, atque incolumem reſeruaui. Ita ne uero? tu tua pericula communi periculo defendes? tu ſupplicia, quae debentur hoſtibus uictis, ad tuum, non ad populi R. tempus conferres? populi R. hoſtis priuatis cuſtodijs aſſeruabitur? at etiam qui triumphant, eoq. diutius uiuos hoſtium duces ſeruant, ut, his per triumphum ductis, pulcherrimum ſpectaculum, fru-*

ctumq. uictoriae populus R. perſpicere poſſit; tamen, cum de foro in Capitolium currum flectere incipiunt, illos duci in carcerem iubent; idemq. dies & uictoribus imperij, & uictis uitae finem facit. Eſt nunc, credo, cuiquam dubium, quin tu id commiſſurus non fueris; praeſertim cum ſtatuiſſes, ut ais, tibi cauſſam eſſe dicendam; ut ille archipirata non potius ſecuri feriretur, quam, quod erat ante oculos poſitum, tuo periculo uiueret. ſi enim eſſet mortuus; tu, qui crimen ais te metuiſſe, quaero, cui probares? cum conſtaret iſtum Syracuſis ab nullo uiſum eſse archipiratam, ab omnibus deſideratum; cum dubitaret nemo, quin abs te pecunia liberatus eſſet; cum uulgo loquerentur, ſuppoſitum in eius locum, quem pro illo probare uelles; cum tute faſſus eſſes, te id crimen tanto ante metuiſſe: ſi eum diceres eſſe mortuum, quis te audiret? nunc cum uiuum iſtum neſcio quem produces, tamen ne id credi uoles? quid, ſi aufugiſſet, ſi uincla rupiſſet, ita ut Nico ille nobiliſſimus pirata fugit, quem P. Seruilius, qua felicitate ceperat, eadem recuperauit; quid diceres? Verum hoc erat: ſi ille ſemel uerus archipirata ſecuri percuſſus eſſet, pecuniam illam non haberes: ſi hic falſus eſſet mortuus, aut profugiſſet, non eſſet difficile alium in ſuppoſiti locum ſupponere. Plura dixi, quam uolui, de illo archipirata: & tamen ea, quae certiſſima ſunt huius criminis argumenta, praetermiſi. ſi uolo enim mihi totum eſſe crimen hoc integrum. eſt certus locus, certa lex, certum tribunal, quo hoc

*reſeruetur. Hac tanta praeda auctus, mancipijs, argento, ueſte locupletatus, nihilo diligentior ad claſſem ornandam, milites reuocandos, alendosq. eſſe coepit; cum ea res non ſolum prouinciae ſaluti, uerum etiam ipſi praedae eſſe poſſet. nam aeſtate ſumma, quo tempore ceteri praetores obire prouinciam, & concurſare conſueuerunt, aut etiam in tanto praedonum metu, & periculo ipſi nauigare, eo tempore ad luxuriam, libidinesq. ſuas domo ſua regia, quae regis Hieronis fuit, qua praetores uti ſolent, contentus non fuit: tabernacula, quemadmodum conſueuerat temporibus aeſtiuis, quod antea iam demonſtraui, carbaſeis intenta uelis collocari iuſſit in litore: quod eſt litus in inſula Syracuſis poſt Arethuſae fontem, propter ipſum introitum atque oſtium portus, amoeno ſane, & ab arbitris remoto loco. hic dies aeſtiuos ſexaginta praetor populi R. cuſtos, defenſorq. prouinciae ſic uixit, ut muliebria quotidie conuiuia eſſent, uir accumberet nemo, praeter ipſum, & praetextatum filium. tametſi recte ſine exceptione dixeram, uirum, cum iſti eſſent, neminem fuiſſe. non numquam etiam libertus Timarchides adhibebatur: mulieres autem nuptae nobiles, praeter unã mimi Iſidori filiam, quam iſte, propter amorem ab Rhodio tibicine abduxerat; Pippa quaedam, uxor Aſchrionis Syracuſani: de qua muliere plurimi uerſus, qui in iſtius cupiditatem facti ſunt, tota Sicilia percelebrantur. erat Nice, facie eximia, ut praedicatur, uxor Cleomenis Syracuſani. hanc Cleomenes uir amabat, ue-*

*runtamen huius libidini aduerſari nec poterat, nec audebat: & ſimul ab iſto donis,beneficijsq. plurimis deuinciebatur. illo autem tempore iſte,tametſi ea eſt hominis impudentia,quam noſtis,ipſe tamen, cum uir eſſet Syracuſis,uxorem eius parum poterat animo ſoluto, ac libero,tot in acta noctes ac dies ſecum habere. itaque excogitat rem ſingularem.naues,quibus legatus praefuerat, Cleomeni tradit : claſſi populi R. Cleomenem Syracuſanum praeeſſe iubet, atque imperat.hoc eo facit.ut ille non ſolum abeſſet a domo,tum cum nauigaret; ſed etiam libenter cum magno honore,beneficioq. abeſſet;ipſe autem, remoto, atque ablegato uiro,non liberius,quam ante, (quis enim umquam iſtius libidini obſtitit?)ſed paullo ſolutiore tamen animo ſecum illam haberet, ſi non tamquam uirum, at tamquam aemulum remouiſſet. Accipit nauem ſociorum, atque amicorum Cleomenes Syracuſanus. quid primum aut accuſem, aut querar, iudices? Siculo ne homini legati,quaeſtoris,praetoris denique poteſtatem,honorem, auctoritatem dari? ſi te impediebat iſta conuiuiorum,mulierumq. occupatio; ubi quaeſtores? ubi legati? ubi ternis denarijs aeſtimatum frumentum? ubi muli? ubi tabernacula? ubi tot, tantaq. ornamenta magiſtratibus, & legatis a ſenatu,populoq. R.permiſſa,& data? denique ubi praefecti, & tribuni tui? ſi ciuis R. dignus iſto negotio nemo fuit; quid ciuitates,quae in amicitia,fideq. populi R. perpetuo manſerant? ubi Segeſtana; ubi Centuripina ciuitas?quae tum officijs, fide, uetuſtate,tum*

etiam

*etiam cognatione populi R. nomẽ attingunt. O dij immortales, quid, ſi harum ipſarum ciuitatum militibus, nauibus, nauarchis Syracuſanus Cleomenes iuſſus eſt imperare? non omnis bonos ab iſto dignitatis, aequitatis, officij ſublatus eſt? Ecquod in Sicilia bellum geſsimus, quin Centuripinis ſocijs, Syracuſanis hoſtibus uteremur? atque haec omnia ad memoriam uetuſtatis, non ad contumeliam ciuitatis referri uolo. itaque ille, uir clariſſimus, ſummusq. imperator, M. Marcellus, cuius uirtute captae, miſericordia conſeruatae ſunt Syracuſae, habitare in ea parte urbis, quae inſula eſt, Syracuſanum neminem uoluit. hodie, inquam, Syracuſanum in ea parte habitare non licet. eſt enim locus, quem uel pauci poſſunt defendere. committere igitur eum non fideliſſimis hominibus noluit: ſimul quod ab illa parte urbis nauibus aditus ex alto eſt. quamobrem qui noſtros exercitus ſaepe excluſerant, ijs clauſtra loci committenda non exiſtimauit. Vide, quid interſit inter tuam libidinem, maiorumq. auctoritatem; inter amorem, furoremq. tuũ, & illorum conſilium, atque prudentiam. illi aditum littoris Syracuſanis ademerunt: tu maritimum imperium conceſſiſti. illi habitare in eo loco Syracuſanũ, quo naues accedere poſſent, noluerunt: tu claſſi, & nauibus Syracuſanum praeeſſe uoluiſti. quibus illi urbis ſuae partem ademerunt, ijs tu noſtri imperij partem dediſti: & quorum ſociorum opera Syracuſani nobis dicto audientes ſunt, eos Syracuſanis dicto audientes eſſe iuſſiſti. Egreditur Centuripina quadrire*

*mi*

*mi Cleomenes e portu: ſequitur Segeſtana nauis, Tyndaritana, Herbitenſis, Heraclienſis, Apollonienſis, Haluntina, praeclara claſſis in ſpeciem, ſed inops, & infirma propter dimiſſionem propugnatorum, atque remigum. tamdiu in imperio ſuo claſſem iſte praetor diligens uidit, quamdiu conuiuium eius flagitioſiſſimum praeteruecta eſt. ipſe autem, qui uiſus multis diebus non eſſet, tum ſe tamen in conſpectum nautis paulliſper dedit. ſtetit ſoleatus praetor populi R. cum pallio purpureo, tunicaq. talari, muliercula nixus, in litore. iam hoc ipſo iſtum ueſtitu Siculi, ciuesq. R. permulti ſaepe uiderunt. poſtea quam paullum prouecta claſſis eſt, & Pachynum quincto die denique appulſa eſt; nautae famae coacti, radices palmarum agreſtium, quarum erat in illis locis, ſicut in magna parte Siciliae, multitudo, colligebant, & his miſeri, perditiq. alebantur. Cleomenes autem, qui alterum ſe Verrem cum luxuria, atque nequitia, tum etiam imperio putaret, ſimiliter totos dies, in litore tabernaculo poſito, perpotabat. ecce autem repente, ebrio Cleomene, eſurientibus ceteris, nunciatur piratarum naues eſſe in portu Ediſſae. nã ita is locus nominatur. noſtra autem claſſis erat in portu Pachyni. Cleomenes autem, quod ibi erat terreſtre praeſidium non re, ſed nomine, ſperabat ijs militibus, quos ex eo loco deduxiſſet, explere ſe numerum nautarum, & remigum poſſe. reperta eſt eadem iſtius hominis auariſſimi ratio in praeſidijs, quae in claſſibus. nam erant perpauci reliqui, ceteriq. dimiſſi.*

*princeps*

*princeps Cleomenes in quadriremi Centuripina ma-
lum erigi, uela fieri, praecidi anchoras imperauit,
& ſimul, ut ſe ceteri ſequerentur, ſignum dari iuſſit.
haec Centuripina nauis erat incredibili celeritate ue
lis: nam ſcire iſto praetore nemo poterat, quid quae-
que nauis remis facere poſſet: etſi in hac quadriremi
propter honorem, et gratiam Cleomenis, minime mul
ti remiges, & milites deerant. euolarat iam e conſpe-
ctu fere fugiens quadriremis, cum etiam tunc cete-
rae naues ſuo in loco moliebantur. erat animus in re-
liquis: quamquam erant pauci, quoquo modo ſeſe
res habebat, pugnare tamen ſe uelle clamabant; &,
quod reliquum uitae, uiriumq. fames fecerat, id fer-
ro potiſſimum reddere uolebant. quod ſi Cleomenes
non tanto ante fugiſſet, aliqua tamen ad reſiſtendũ
ratio fuiſſet. erat enim ſola illa nauis conſtrata, &
ita magna, ut propugnaculo ceteris poſſet eſſe: quae,
ſi in praedonum pugna uerſaretur, urbis inſtar habe
re inter illos piraticos myoparones uideretur. ſed tũc
inopes relicti a duce, praefectoq. claſſis, eundem ne-
ceſſario curſum tenere coeperunt. Pelorum uerſus,
ut ipſe Cleomenes, ita ceteri nauigabant. neque ita
tamen tam praedonum fugiebant impetum, quam
imperatorem ſequebantur. tum ut quiſque in fuga
poſtremus, ita in periculo princeps erat. poſtremam
enim quamque nauem piratae primam adorieban-
tur. ita prima Haluntinorum nauis capitur: cui
praeerat Haluntinus, homo nobilis, Philarchus,
quem ab illis praedonibus Locrẽſes poſtea publice re*

*demerunt:*

*demerunt: ex quo uos priore actione iurato rem omnem, cauſſamq. cognoſtis. deinde Apollonienſis nauis capitur, & eius praefectus Anthropinus occiditur. haec dum aguntur, interea Cleomenes iam ad Pelori litus peruenerat, iam ſeſe in terram e naui eiecerat, quadriremem q. in ſalo fluctuantem reliquerat. reliqui praefecti nauium, cum in terram imperator exiſſet, cum ipſi neque repugnare, neque mari effugere ullo modo poſſent, appulſis ad Pelorum nauibus Cleomenem perſecuti ſunt. tunc praedonum dux Heracleo, repente, praeter ſpem, non ſua uirtute, ſed iſtius auaritia, nequitiaq. uictor, claſſem pulcherrimam populi R. in litus expulſam, & eiectam, cum primum adueſperaſceret, inflammari, incendiq. iuſſit. O tempus miſerum, atque acerbum prouinciae Siciliae: o caſum illum multis innocentibus calamitoſum, atque funeſtum: o iſtius nequitiam, ac turpitudinem ſingularem. una atque eadem nox erat, qua praetor amoris turpiſſimi flamma, ac claſſis populi R. praedonum incendio conflagrabat. Affertur nocte intempeſta grauis huiuſce mali nuncius Syracuſas: curritur ad praetorium, quo iſtum e conuiuio illo praeclaro reduxerant paullo ante mulieres cum cantu, atque ſymphonia. Cleomenes, quamquam nox erat, tamen in publico eſſe non audet: includit ſe domi: neque aderat uxor, quae conſolari hominem in malis poſſet. huius autem praeclari imperatoris ita erat ſeuera domi diſciplina, ut, in re tanta, in tam graui nuncio, nemo admitteretur, nemo eſſet, qui auderet aut*

*dormien-*

*dormientem excitare, aut interpellare uigilantem. iã uero, re ab omnibus cognita, concurſabat urbe tota maxima multitudo. non enim, ſicut antea conſuetudo erat, praedonum aduentum ſignificabat ignis e ſpecula ſublatus, aut tumulto; ſed flamma ex ipſo incendio nauium & calamitatem acceptam, & periculum reliquum nunciabat. cum praetor quaereretur, & conſtaret ei neminem nunciaſſe; fit ad domum eius cum clamore concurſus, atque impetus. tum iſte excitatus exit: audit rem omnem ex Timarchide: ſagum ſumit. lucebat iam fere: procedit in medium, uini, ſomni, ſtupri plenus. excipitur ab omnibus eiuſmodi clamore, ut ei Lampſaceni periculi ſimilitudo uerſaretur ante oculos. hoc etiam maius hoc uidebatur, quod in odio ſimili multitudo hominum haec erat maxima. tum iſtius acta commemorabantur, tum flagitioſa illa conuiuia: tum appellabantur a multitudine mulieres nominatim: tum quaerebatur ex ipſo palam, tot dies continuos, per quos nunquam uiſus eſſet, ubi fuiſſet? quid egiſſet? tum imperator ab iſto praepoſitus Cleomenes flagitabatur: neque quidquã propius eſt factum, quam ut illud Vticenſe exemplũ de Adriano transferretur Syracuſas, ut duo ſepulcra duorum praetorum improborũ, duabusq. in prouincijs conſtituerentur. uerum habita eſt a multitudine ratio temporis, habita eſt tumultus, habita etiam dignitatis, exiſtimationiſq. communis; quod is eſt cõuentus Syracuſis ciuium R. ut non modo illa prouincia, uerum etiam hac rep. digniſſimus exiſtimetur. cõ*

*firmant*

*firmant ipſi ſe, cum is etiam tum ſemiſomnis ſtuperet: arma capiunt: totum forum, atque inſulam, quae eſt urbis magna pars, complent. unam illam ſolam noctē praedones ad Pelorum commorati, cum fumantes etiam noſtras naues reliquiſſent, accedere incipiunt ad Syracuſas. qui uidelicet ſaepe audiſſent, nihil eſſe pulchrius, quam Syracuſarum moenia, ac portus; ſtatuerant ſeſe, ſi ea Verre praetore non uidiſſent, numquam eſſe uiſuros. ac primo ad illa aeſtiua praetoris accedunt, ipſam illam ad partem litoris, ubi iſte per eos dies, tabernaculis poſitis, caſtra luxuriae collocarat. quem poſtea quam inanem locum offenderunt, & praetorem commouiſſe ex eo loco caſtra ſenſerunt; ſtatim ſine ullo metu in portum ipſum penetrare coeperunt. cum in portum dico, iudices, ( explanandum eſt enim diligentius eorum cauſſa, qui locum ignorant ( in urbem dico, atque in urbis intimam partem ueniſſe piratas. non enim portu illud opidum clauditur, ſed urbe portus ipſe cingitur, & concluditur; non ut alluantur a mari moenia extrema, ſed influat in urbis ſinum portus. Hic te praetore Heracleo archipirata cum quatuor myoparonibus paruis ad arbitrium ſuum nauigauit. Pro dij immortales, piraticus myoparo, cum imperium populi R. nomen, ac faſces eſſent Syracuſis, uſque ad forum, & ad omnes urbis crepidines acceſſit: quo neque Carthaginienſium glorioſiſſimae claſſes, cum mari plurimum poterant, multis bellis ſaepe conatae, umquam aſpirare potuerunt; neque populi R. inuicta ante te praetorem*

rem gloria illa naualis, umquam tot Punicis, Siciliensibusq. bellis penetrare potuit: qui locus eiuſmodi eſt, ut ante Syracuſani in moenibus ſuis, in urbe, in foro hoſtem armatum, ac uictorem, quam in portu ullam hoſtium nauem uiderent. hic te praetore praedonum nauiculae peruagatae ſunt, quo Atheniensium claſſis ſola poſt hominum memoriam CCC. nauibus ui, ac multitudine inuaſit: quae in eo ipſo portu, loci ipſius, portusq. natura uicta, atque ſuperata eſt. hic primum opes illius ciuitatis uictae, comminutae, depreſſaeq. ſunt: in hoc portu Atheniensiũ nobilitatis, imperij, gloriae naufragium factum exiſtimatur. eo ne pirata penetrauit, quo ſimul atque adiſſet, non modo a latere, ſed etiam a tergo magnam partem urbis relinqueret? Inſulam totam praeteruectus eſt: quae eſt urbis magna pars Syracuſis ſuo nomine, ac moenibus: quo in loco maiores, ut ante dixi, Syracuſanum quemquam habitare uetuerunt, quod, qui illam partem urbis tenerent, in eorum poteſtatem portum futurum intelligebant. at quemadmodum eſt peruagatus? radices palmarum agreſtium, quas in noſtris nauibus inuenerat, iaciebat, ut omnes iſtius improbitatem, & calamitatem Siciliae poſſent cognoſcere. Siculos ne milites, aratorum ne liberos, quorum patres tantum labore ſuo frumenti exarabant, ut populo R. totiq. Italiae ſuppeditare poſſent, eos ne, in inſula Cereris natos, ubi primum fruges inuentae eſſe dicuntur, eo cibo eſſe uſos, a quo maiores eorum ceteros

*quoque, frugibus inuentis, remouerunt? te praetore Siculi milites palmarum ſtirpibus, praedones Siculo frumento alebantur. O ſpectaculum miſerum, atque acerbum: ludibrio eſſe urbis gloriam, populi R. nomen; hominum conuentu, atque multitudine, piratico myoparone, in portu Syracuſano, de claſſe populi R. triumphum agere piratam, cum praetoris nequiſſimi, inertiſſimiq. oculos praedonum remi reſpergerent. Poſtea quam e portu piratae, non metu aliquo affecti, ſed ſocietate exierant, tum coeperunt quaerere homines cauſſam illius tantae calamitatis: dicere omnes, & palam diſputare, minime eſſe mirandum, ſi, militibus, remigibusq. dimiſſis, reliquis egeſtate, & fame perditis, praetore tot dies cum mulierculis perpotante, tanta ignominia, & calamitas eſſet accepta. haec autem iſtius uituperatio, atque infamia confirmabatur eorum ſermone, qui a ſuis ciuitatibus illis nauibus praepoſiti fuerant: qui ex illo numero reliqui Syracuſas, claſſe amiſſa, refugerant. dicebant, quos ex ſua quiſque naui miſſos ſciret eſſe. res erat clara: neque ſolum argumentis, ſed etiã certis teſtibus iſtius audacia tenebatur. homo certior fit, agi nihil in foro, & conuentu, toto die, niſi hoc quaeri a nauarchis, quemadmodum claſſis eſſet amiſſa: illos reſpondere, & docere unumquemque, miſſione remigum, fame reliquorum, Cleomenis timore, & fuga. quod poſtea quam iſte cognouit, hanc rationem habere cepit. cauſſam ſibi dicendam eſſe ſtatuerat iam ante, quam hoc uſu ueniret, ita ut ipſum priore*

*re actione dicere audiſtis. uidebat, illis nauarchis teſtibus, tantum hoc crimen ſuſtinere ſe nullo modo poſſe. conſilium capit primo ſtultum, uerumtamen clemens: Cleomenem, & nauarchos ad ſe uocari iubet: ueniunt. accuſat eos, quod huiuſmodi de ſe sermones habuerint: rogat, ut id facere deſiſtant, & in ſua quiſque naui dicat ſe tantum habuiſſe nautarum, quantum oportuerit, neque quemquam eſſe dimiſſum. illi enimuero ſe oſtendunt, quod uellet, eſſe facturos. iſte non procraſtinat: aduocat amicos ſtatim: quaerit ex his ſigillatim, quot quiſque nautas habuerit. reſpondit unuſquiſque, ut erat praeceptum. iſte in tabellas refert: obſignat ſignis amicorum prouidens homo, ut contra hoc crimen, ſi quando opus eſſet, hac uidelicet teſtificatione uteretur. Deriſum credo eſſe hominem amentem a ſuis conſiliariys, & admonitum, haſce ei tabulas nihil profuturas, etiam plus ex nimia praetoris diligentia ſuſpicionis in eo crimine futurum. iam iſte erat hac ſtultitia multis in rebus uſus, ut publica quoque, quae uellet, in ciuitatum litteris & tolli, & referri iuberet. quae omnia nunc intelligit ſibi nihil prodeſſe, poſtea quam certis litteris, teſtibus, auctoritatibusq. conuincitur. Vbi hoc uidet, illorum confeſſionem, teſtificationem ſuam, tabellas ſibi nullo adiumento futuras; init conſilium, non improbi praetoris, (nam id quidem eſſet ferendum) ſed importuni, atque amentis tyranni: ſtatuit, ſi hoc crimen extenuare uellet, (nam omnino tolli poſſe non arbitrabatur*

*nauarchos omnes teſtes ſui ſceleris uita eſſe priuandos. occurrebat illa ratio: quid Cleomeni fiet? potero ne animaduertere in eos, quos dicto audientes eſſe iuſſi; miſſum facere eum, cui imperium, poteſtatemq. permiſi? potero ne eos afficere ſupplicio, qui Cleomenem ſecuti ſunt; ignoſcere Cleomeni, qui ſecum fugere, & ſe conſequi iuſſit? potero ne in eos eſſe uehemens, qui naues inanes non modo habuerunt, ſed etiam apertas; in eum diſſolutus, qui ſolus habuerit conſtratam nauem, & minus exinanitam? pereat Cleomenes una: ubi fides? ubi execrationes? ubi dextrae, complexusque? ubi illud contubernium muliebris militiae in illo delicatiſſimo litore? fieri nullo modo poterat, quin Cleomeni parceretur. Cleomenem uocat: dicit ei, ſe ſtatuiſſe animaduertere in omnes nauarchos: ita ſui periculi rationes ferre, ac poſtulare. tibi uni parcam; & totius iſtius culpae crimen, uituperationemq. inconſtantiae potius ſuſcipiam, quam aut in te ſim crudelis, aut tot, tam graues teſtes uiuos, incolumesq. eſſe patiar. agit gratias Cleomenes: approbat conſilium: dicit, ita fieri oportere: admonet tamen illud, quod iſtum fugerat, Phalargum Centuripinum nauarchum non poſſe animaduerti, propterea quod ſecum fuiſſet una in Centuripina quadriremi. quid ergo? iſte, homo ex eiuſmodi ciuitate, adoleſcens nobiliſſimus, teſtis relinquetur? in praeſentia, inquit Cleomenes: quoniam ita neceſſe eſt: ſed poſt aliquid uidebimus, ne iſte nobis obſtare poſſit. Haec poſtea quam acta, & conſtituta*

*ſtituta ſunt, procedit iſte repente e praetorio, inflammatus ſcelere, furore, crudelitate: in forum uenit: nauarchos uocari iubet. qui nihil metuerent, nihil ſuſpicarentur, ſtatim accurrunt. iſte hominibus miſeris, innocentibusq. iniici catenas imperat. implorare illi fidem populi R. & , quare id faceret, rogare. tunc iſte hoc cauſſae dicit, quod claſſem praedonibus prodidiſſent. fit clamor, & admiratio populi, tãtam eſſe in homine impudentiam, atque audaciam, ut aut alijs cauſſam calamitatis attribueret, quae omnis propter auaritiam ipſius accidiſſet; aut, cum ipſe praedonum ſocius putaretur, alijs proditionis crimen inferret: deinde, hoc quintodecimo die crimen eſſe natum, poſtquam claſſis eſſet amiſſa. tum haec fierent; quaerebatur, ubi eſſet Cleomenes: non quo illum ipſum, cuiuſmodi eſſet, quiſquam ſupplicio propter illud incommodum dignum putaret. nam quid Cleomenes facere potuit, (non enim poſſum quemquam inſimulare falſo) quid, inquam, magnopere potuit Cleomenes facere, iſtius auaritia nauibus exinanitis? atque eum uident ſedere ad latus praetoris, & ad aurem familiariter, ut ſolitus erat, inſuſurrare. tum uero omnibus indigniſſimum uiſum eſt, homines honeſtiſſimos, electos ex ſuis ciuitatibus, in ferrum, atque in uincla coniectos, Cleomenem propter flagitiorum, ac turpitudinis ſocietatem familariſſimum eſſe praetoris. apponitur his tamen accuſator Naeuius Turpio quidam, qui C. Sacerdote praetore iniuriarum damnatus eſt, homo bene appoſitus*

*ad iſtius audaciam: quem iſte in decumis, in rebus capitalibus, in omni calumnia praecurſorem habere ſolebat, & emiſſarium. Veniunt Syracuſas parentes, propinquiq. miſerorum adoleſcentium, hoc repentino calamitatis ſuae commoti nuncio: uictos adſpiciunt catenis liberos ſuos; cum iſtius auaritiae poenam collo, & ceruicibus ſuis ſuſtinerent: adſunt, defendunt, proclamant: fidem tuam, quae nuſquam erat, nec umquam fuit, implorant. pater aderat Dexio Tyndaritanus, homo nobiliſſimus, hoſpes tuus, cuius tu domi fueras, quem hoſpitem appellaras. eum cum illa auctoritate, & miſeria uideres praeditum, non te eius lacrymae, non ſenectus, non hoſpitij ius, atque nomen a ſcelere aliquam ad partem humanitatis reuocare potuit. Sed quid ego hoſpitij iura in hac tam immani bellua commemoro? qui Sthenium Thermitanum, hoſpitem ſuum, cuius domum per hoſpitium exhauſit, & exinaniuit, abſentem in reos retulerit, cauſſa indicta capite damnarit; ab eo nunc hoſpitiorum iura, atque officia quaeramus? cum homine enim crudeli nobis res eſt, an cum fera, atque immani bellua? Te patris lacrymae de innocentis filij periculo non mouebant? cum patrem domi reliquiſſes, filium tecum haberes; te neque praeſens filius de liberorum caritate, neque abſens pater de indulgentia patria commonebat? Catenas habebat hoſpes tuus Ariſteus, Dexionis filius. quid ita? prodiderat claſſem. quod ob praemium? deſeruerat exercitum. quid Cleomenes? ignauus fuerat: at*

*eum*

*eum tu ob uirtutem corona aurea donaras. dimiſerat nautas: at ab omnibus tu mercedem miſſionis acceperas. Alter parens ex altera parte erat Herbitenſis Eubulida, homo domi ſuae clarus, & nobilis: qui, quia Cleomenem in defendendo filio laeſerat, nudus paene eſt deſtitutus. quid erat autem, quod quiſquam diceret, aut defenderet? Cleomenem nominare non licet. at cauſſa cogit. moriere, ſi appellaris. numquam enim iſte eſt cuiquam mediocriter minatus. at remiges non erant. praetorem tu accuſas? frange ceruicem. ſi neque praetorem, neque praetoris aemulum appellare licebit, cum in his duobus tota cauſſa ſit; quid futurum eſt? Dicit etiam cauſſam Heraclius Segeſtanus, homo domi ſuae ſummo loco natus. audite, ut neſtra humanitas poſtulat, iudices: audietis enim de magnis incommodis, iniuriisq. ſociorum. hunc ſcitote fuiſſe Heraclium in ea cauſſa, qui propter grauem morbum oculorum tum non nauigarit, & iuſſu eius, qui poteſtatem habuit, cum commeatu Syracuſis remanſerit. iſte certe neque prodidit claſſem, neque metu perterritus fugit, neque exercitum deſeruit. etenim tunc eſſet hoc animaduerſum, cum claſſis Syracuſis proficiſcebatur. is tamen in eadem cauſſa fuit, quaſi eſſet in aliquo manifeſto ſcelere deprehenſus, in quem ne falſo quidem cauſſa conferri criminis potuit. Fuit in illis nauarchis Heraclienſis quidam Furius, (nam habent illi non nulla huiuſcemodi Latina nomina) homo, quam diu uixit, domi ſuae, non ſolum poſt mortem tota Sicilia, clarus, et nobilis. in quo*

*homine tantum animi fuit, non ſolum ut iſtum libere laederet, (nam id quidem, quoniam moriendum uidebat, ſine periculo ſe facere intelligebat) uerum, morte propoſita, cum lacrymans in carcere mater noctes diesq. aſſideret, defenſionem cauſſae ſuae ſcripſit: quam nunc, nemo eſt in Sicilia, quin habeat, quin legat, quin tui ſceleris, & crudelitatis ex illa oratione commonefiat. in qua docet, quot a ciuitate ſua nautas acceperit, quot & quanti quemque dimiſerit; quot ſecum habuerit: item de ceteris nauibus dicit. quae cum apud te diceret, uirgis oculi uerberabantur: ille, morte propoſita, facile dolorem corporis patiebatur. clamabat, id quod ſcriptum reliquit, facinus eſſe indignum, plus impudiciſſimae mulieris apud te de Cleomenis ſalute, quam de ſua uita lacrymas matris ualere. deinde etiam illud uideo eſſe dictum, quod, ſi recte uos, populus R. cognouit, non falſo ille iam in ipſa morte de uobis praedicauit: non poſſe Verrem teſtes interficiendo crimina ſua extinguere: grauiorem apud ſapientes iudices ſe fore ab inferis teſtẽ, quam ſi uiuus in iudicium produceretur: tum, auaritiae ſolum, ſi uiueret, nunc, cum ita eſſet necatus, ſceleris, audaciae, crudelitatis teſtem fore: iam illa praeclara, non teſtium modo cateruas, cum tua res ageretur, ſed tum a dijs Manibus innocentium poenas, ſceleratorumq. furias in tuum iudicium eſſe uenturas: ſeſe ideo leuiorem caſum ſuum fingere, quod iam ante aciem ſecurium tuarum, Sextijq. tui carnificis uultum, & manum uidiſſet, cum*

*in conuentu ciuium R. iuſſu tuo ſecuri ciues R. ferirẽtur. Ne multa, iudices; libertatem quam uos ſocijs de dictis, hac ille in acerbiſſimo ſupplicio miſerrimae ſeruitutis abuſus eſt, condemnat omnes de conſilij ſententia: tamen neque iſte in tanta re, tot hominum, totq. ciuium cauſſa, P. Vettium ad ſe accerſit, quaeſtorem ſuum, cuius conſilio uteretur, neque P. Ceruium, talem uirum, legatũ, qui, quia legatus iſto praetore in Sicilia fuit, primus ab iſto iudex reiectus eſt; ſed de latronum, hoc eſt de comitum ſuorum ſententia condemnat omnes. hic cuncti Siculi, fideliſſimi, atque antiquiſſimi ſocij, plurimis affecti beneficijs a maioribus noſtris, grauiter commouentur, & de ſuis periculis, fortuniſq. omnibus pertimeſcunt. illam clementiam, manſuetudinem noſtri imperij in tantam crudelitatem, inhumanitatemq. eſſe conuerſam? condemnari tot homines uno tempore nullo crimine? defenſionem ſuorum furtorum praetorem improbum ex indigniſſima morte innocentium quaerere? nihil addi iam uidetur, iudices, ad hanc improbitatem, amentiam, crudelitatemq. poſſe: & recte nihil uidetur. nam, ſi cum aliorum improbitate certe; longe omnes, multumq. ſuperabit: ſed ſecum ipſe certat: id agit, ut ſemper ſuperius ſuum facinus nouo ſcelere uincat. Phalargum Centuripinum dixeram exceptum eſſe a Cleomene, quod in eius quadriremi Cleomenes uectus eſſet: tamen, quia pertimuerat adoleſcens, quod eandem ſuam cauſſam uidebat eſſe, quam illorum, qui innocentes peribant,*

*ribant, ad hominem accedit Timarchides: a ſecuri negat eſſe ei periculum: uirgis ne caederetur, monet ut caueat. ne multa: ipſum dicere adoleſcentem audiſtis, ſe ob hunc uirgarum metum pecuniam Timarchidi numeraſſe. Leuia ſunt haec in hoc reo crimina. metum uirgarũ nauarchus nobiliſſimae ciuitatis pretio redemit: humanum. alius, ne condemnaretur, pecuniam dedit: uſitatum eſt. non uult populus R. obſoletis criminibus accuſari Verrem: noua poſtulat, inaudita deſiderat: non de praetore Siciliae, ſed de crudeliſſimo tyranno fieri iudicium arbitratur. Includuntur in carcerem condemnati. ſupplicium conſtituitur in illos, ſumitur de miſeris parentibus nauarchorum: prohibentur adire ad filios ſuos: prohibentur liberis ſuis cibum, ueſtitumq. ferre. patres hi, quos uidetis, iacebant in limine; matresq. miſerae pernoctabant ad oſtium carceris, ab extremo cõplexu liberum excluſae: quae nihil aliud orabãt, niſi ut filiorum extremum ſpiritum ore excipere ſibi liceret. aderat ianitor carceris, carnifex praetoris, mors terrorq. ſociorum, & ciuium, lictor Sextius: cui ex omni gemitu, doloreq. certa merces comparabatur. ut adeas, tantum dabis: ut cibum tibi introferre liceat, tantum: nemo recuſabat. quid, ut uno ictu ſecuris afferam mortem filio tuo, quid dabis? ne diu crucietur? ne ſaepius feriatur? ne cum ſenſu doloris aliquo, aut cruciatu ſpiritus auferatur? etiam ob hanc cauſſam pecuniam lictori? dabatur. o magnum, atque intolerandum dolorem: o grauem, acerbamq.*

*fortunam.*

*fortunam. non uitam liberum, ſed mortis celeritatem pretio redimere cogebantur parentes. atque ipſi etiã adoleſcentes cum Sextio de eadem plaga, & de uno illo ictu loquebantur: idq. poſtremum parentes ſuos liberi orabant, ut, leuandi cruciatus ſui gratia, lictori pecunia daretur. multi, & graues dolores inuenti parentibus, & propinquis, multi: uerumtameu mors ſit extrema: non erit. eſt ne aliquid ultra, quo progredi crudelitas poſſit? reperietur: nam illorum liberi cum erunt ſecuri percuſſi, ac necati, corpora feris obijcientur. hoc ſi luctuoſum eſt parenti, redimat pretio ſepeliendi poteſtatem. Onaſum Segeſtanum, hominem nobilem, dicere audiſtis, ſe ob ſepulturam Heraclij nauarchi pecuniam Timarchidi dinumeraſſe. hoc (ne poſſis dicere; patres enim ueniunt, amiſſis filijs, irati) uir primarius, homo nobiliſſimus, dicit, neque de filio dicit. iam hoc, quis tum fuit Syracuſis, qui non audierit, quin ſciat, has per Timarchidem pactiones ſepulturae cum uiuis etiam illis eſſe factas? non palam cum Timarchide loquebantur? non omnes omnium propinqui adhibebantur? non palam uiuorum funera locabantur? Quibus rebus omnibus actis, atque deciſis, producuntur e carcere, & deligantur ad palum. quis tam fuit illo tempore durus, & ferreus, quis tam inhumanus, praeter unum te, qui non illorum aetate, nobilitate, miſeria commoueretur? ecquis fuit, quin lacrymaretur? quin ita calamitatem putaret illorum, ut fortunam tamen non alienam, periculum autem commune agi arbitraretur? Feriuntur*

*tur*

*tur ſecuri. laetaris tu in omnium gemitu, & triumphas: teſtes auaritiae tuae gaudes eſſe ſublatos. errabas, Verres, & uehementer errabas, cum te maculas furtorum, & flagitiorum tuorum, ſociorum innocentium ſanguine eluere arbitrabare: praeceps amẽtia ferebare, qui te exiſtimares auaritiae uulnera crudelitatis remedijs poſſe ſanare. etenim, quamquam illi ſunt mortui, ſceleris tui teſtes; tamen eorum propinqui neque tibi, neque illis deſunt; tamen ex illo ipſo numero nauarchorum aliqui uiuunt, & adſunt; quos, ut mihi uidetur, ab illorum innocentium poena fortuna ad hanc cauſſam reſeruauit. adeſt Philarchus Haluntinus: qui, quia cum Cleomene non fugit, oppreſſus a praedonibus, & captus eſt: cui calamitas ſaluti fuit: qui niſi captus a piratis eſſet, in hunc praedonem ſociorum incidiſſet. dicet is pro teſtimonio de miſſione nautarum, de fame, de Cleomenis fuga. adeſt Centuripinus Phalargus, in ampliſſima ciuitate ampliſſimo loco natus: eadem dicit: nulla in re diſcrepat. Per deos immortales, iudices, quo tandem animo feretis? aut haec quemadmodum auditis? utrum ego deſipio, & plus, quam ſatis eſt, doleo in tanta calamitate, miſeriaq. ſociorum; an uos quoque hic acerbiſſimus innocentium cruciatus, & maeror pari ſenſu doloris afficit? ego enim cum Herbitenſem, cum Heraclienſem ſecuri eſſe percuſſum dico, uerſatur mihi ante oculos indignitas calamitatis. eorum ne populorum ciues, eorum ne agrorum colonos, ex quibus maxima uis frumenti quotannis plebi Romanae*

manae illorum operis, ac laboribus quaeritur, qui a parentibus ſpe noſtri imperij, noſtraeq. aequitatis ſuſcepti, educatiq. ſunt, ad C. Verris nefariam immanitatem, & ad eius ſecurem funeſtam eſſe ſeruatos? Cum mihi Tyndaritani illius uenit in mentem, cum Segeſtani, tum iura ſimul ciuitatum, atque officia conſidero. quas urbes P. Africanus etiam ornandas eſſe ſpolijs hoſtium arbitratus eſt, eas C. Verres non ſolum illis ornamentis, ſed etiam uiris nobiliſsimis nefario ſcelere priuauit. en quod Tyndaritani libenter praedicent. nos in ſeptemdecim populis Siciliae non eramus: nos ſemper in omnibus Punicis, Sicilienſibusq. bellis amicitiam fidemq. populi R. ſecuti ſumus: a nobis omnia populo R. ſemper & belli adiumenta, & pacis ornamenta adminiſtrata ſunt. Multum uero haec his iura profuerunt in iſtius imperio, ac poteſtate. Veſtros quondam nautas contra Carthaginem Scipio duxit. at nunc naues contra praedones paene inanes Cleomenes ducit. Vobiſcum Africanus hoſtium ſpolia, & praemia laudis communicauit. at nunc per me ſpoliati, naue a praedonibus abducta, ipſi in hoſtium numero, locoq. ducemini. Quid uero illa Segeſtanorum non ſolum litteris tradita, neque commemorata uerbis, ſed multis officijs illorum uſurpata & comprobata cognatio, quos tandem fructus huiuſce neceſsitudinis in iſtius imperio tulit? nempe hoc fuit iure, iudices, ut ex ſinu patris nobiliſsimus adoleſcens, & e complexu matris ereptus innocens filius iſtius carnifici

*nifici Sextio dederetur. cui ciuitati maiores noſtri maximos agros, atque optimos conceſſerunt, quam immunem eſſe uoluerunt; haec tanta apud te cognationis, fidelitatis, uetuſtatis auctoritate, ne hoc quidem iuris obtinuit, ut unius honeſtiſſimi, atque innocentiſſimi ciuis mortem, & ſanguinem deprecaretur. Quo confugient ſocij? quem implorabunt? qua ſpe denique, ut uiuere uelint, tenebuntur, ſi uos eos deſeritis? ad ſenatum deuenient, qui de Verre ſupplicium ſumat? non eſt uſitatum, non ſenatorium. ad populum R. confugient? facilior eſt cauſſa populi: legem enim ſe ſociorum cauſſa iuſſiſſe, & ei legi uos cuſtodes ac uindices praepoſuiſſe dicet. hic locus eſt igitur unus, quo perfugient; hic portus, haec arx, haec ara ſociorum: quo quidem nunc non ita confugiunt, ut antea in ſuis repetendis rebus ſolebant: non argentum, non aurum, non ueſtem, non mancipia repetunt, non ornamenta, quae ex urbibus, fanisq. erepta ſunt: metuunt homines imperiti, ne iam haec populus R. concedat, & iam fieri uel t. patimur enim iam multos annos, & ſilemus, cum uideamus ad paucos homines omnes omnium nationum pecunias perueniſſe. quod eo magis ferre aequo animo, atque concedere uidemur, quia nemo iſtorum diſſimulat, nemo laborat, ut obſcura ſua cupiditas eſſe uideatur. in urbe noſtra pulcherrima, atque ornatiſſima quod ſignum, quae tabula picta eſt, quae non ab hoſtibus uictis capta, atque apportata ſit? at iſtorum uillae ſociorum fideliſſimorum & plurimis, & pulcherrimis ſpolijs ornatae, refertaeq.*

*ſertaeq. ſunt. ubi pecunias exterarum nationum eſſe arbitramini, quibus nunc omnes egent, cum Athenas, Pergamum, Cyzicum, Miletum, Chion, Samon, totam denique Aſiam, Achaiam, Graeciam, Siciliam iam in paucis uillis incluſas eſſe uidetis? ſed haec, ut dico, omnia iam ſocij ueſtri relinquunt, & negligunt, iudices: ne publice a populo R. ſpoliarentur, officijs, ac fide prouiderunt. paucorum cupiditati, tum cum obſiſtere non poterant, tamen ſufficere aliquo modo poterant: nunc uero iam adempta eſt non modo reſiſtendi, uerum etiam ſuppeditandi facultas: itaque res ſuas negligunt: pecunias, quo nomine iudicium hoc appellatur, non repetunt, relinquunt, & negligunt: hoc iam ornatu ad uos confugiunt. aſpicite, aſpicite, iudices, ſqualorem, ſordesq. ſociorum. Eſt Sthenius hic Thermitanus, cum hoc capillo, atque ueſte: domo ſua tota expilata, mentionem tuorum furtorum non facit: ſe ſe ipſum abs te repetit, nihil amplius. totum enim tua libidine, & ſcelere ex ſua patria, in qua multis uirtutibus & beneficijs princeps floruit, ſuſtuliſti. Dexio hic, quem uidetis, non quae publice Tyndari, non quae priuatim ſibi eripuiſti, ſed unicum miſer abs te filium optimum, atque innocentiſſimum flagitat. non ex litibus aeſtimatis tuis pecuniam domũ, ſed ex tua calamitate cineri atque oſſibus filii ſui ſolatium uult aliquod reportare. Hic iam grandis natu Eubulida hoc tantum, exacta aetate, laboris, itinerisq. ſuſcepit, non ut aliquid ex ſuis bonis recuperaret, ſed ut quibus oculis cruentas ceruices filij ſui ui-*

*derat,*

*uiderat, iiſdem te condemnatum uideret. Si per L. Metellum licitum eſſet, iudices, matres illorum, uxores, ſororesq. ueniebant. quarum una, cum ego ad Heracliam noctu accederem, cum omnibus matronis eius ciuitatis, & cum multis facibus mihi obuiam uenit; & ita, me ſuam ſalutem appellans, te ſuum carnificem nominans, filij nomen implorans, mihi ad pedes miſera iacuit, quaſi ego excitare filium eius ab inferis poſſem. faciebant hoc idem in ceteris ciuitatibus grandes natu matres, & idem paruuli liberi miſerorum: quorum utrorumque aetas laborem, & induſtriam meam, fidem, & miſericordiam ueſtram requirebat. itaque ad me, iudices, praeter ceteras, hanc querimoniam Sicilia detulit lacrymis. ego ad hoc non gloria inductus acceßi, ſed ne falſa damnatio, ne carcer, ne catenae, ne uerbera, ne ſecures, ne cruciatus ſociorum, ne ſanguis innocentium, ne denique etiã exanguium corpora mortuorum, ne maeror parentum, ac propinquorum magiſtratibus noſtris quaeſtui poſſet eſſe. hunc ego ſi metum Siciliae, damnatione iſtius, per ueſtram fidem, & ſeueritatem deiecero, iudices; ſatis officio meo, ſatis illorum uoluntati, qui a me hoc petiuerunt, factum eſſe arbitrabor. Quapropter ſi quem forte inueneris, qui hoc nauale crimen conetur defendere; is ita defendat illa cõmunia, quae ad cauſſam nihil pertinent, praetermittat, me culpã fortunae aſſignare, calamitatem crimini dare, me amiſſionem claßis obiicere, cum multi uiri fortes, in communi, incertoq. periculo belli, & terra, & mari ſaepe offen-*

pe offenderint. nullam tibi obijcio fortunam: nihil eſt, quod ceterorum res minus commode geſtas proferas: nihil eſt, quod multorum naufragia fortunae colligas. ego naues inanes fuiſſe dico: remiges, nautasq. dimiſſos: reliquos ſtirpibus uixiſſe palmarum: * praefuiſſe claſſi populi R. Siculum, perpetuo ſocijs, atque amicis Syracuſanum: te illo tempore ipſo, ſuperioribusq. diebus omnibus, in litore cum mulierculis perpotaſſe dico: harum rerum omnium auctores, teſteſq. produco. num tibi inſultare in calamitate, num intercludere perfugium fortunae, num caſus bellicos exprobrare, aut obijcere uideor? tametſi ſolent ij fortunam ſibi obijci nolle, qui ſe fortunae commiſerunt, qui in eius periculis ſunt, ac uarietate uerſati. iſtius quidem calamitatis tuae fortuna particeps non fuit. homines enim in proelijs, non in conuiuijs, belli fortunam tentare, ac periclitari ſolent: in illa autem calamitate non Martem fuiſſe communem, ſed Venerem, poſſumus dicere. quod ſi fortunam tibi obijci non oportet; cur tu fortunae illorum innocentium ueniam, ac locum non dediſti? Etiam illud praedices licet; quod ſupplicium more maiorum ſumpſeris, ſecuriq. percuſſeris, iccirco a me in crimen, & inuidiam uocari. non in ſupplicio crimen meum uertitur: non ego ſecuri nego quemquam feriri debere: non ego metum ex re militari, non ſecuritatem imperij, non penam flagitij tolli dico oportere: fateor, non modo in ſocios, ſed etiam in ciues, militesq. noſtros perſaepe eſſe ſeuere, ac

*uehementer uindicatum. quare haec quoque praeter mittas licet. ego culpam non in nauarchis, ſed in te fuiſſe demonſtro: pretia milites, remigesq. dimiſiſſe arguo. hoc nauarchi reliqui dicunt: hoc Netinorum foederata ciuitas publice dicit: hoc Herbitenſes, hoc Ameſtratini, hoc Ennenſes, hoc Agyrinenſes, Tyndaritani, Locrenſes publice dicunt: tuus denique teſtis, tuus imperator, tuus hoſpes Cleomenes hoc dicit, ſeſe in terram eſſe egreſſum, ut Pachyno e terreſtri praeſidio milites colligeret, quos in nauibus collocaret. quod certe non feciſſet, ſi ſuum numerum naues haberent. ea eſt enim ratio inſtructarum, ornatarumq. nauium, ut non modo plures, ſed ne ſinguli quidem poſſint accedere. Dico praeterea, illos ipſos reliquos nautas fame, atque inopia rerum omnium confectos fuiſſe, ac perditos. dico, aut omnes extra culpam fuiſſe: aut, ſi uni attribuenda culpa ſit, in eo maximam fuiſſe, qui optimam nauem, plurimos nautas haberet, ſummum imperium obtineret: aut, ſi omnes in culpa fuerint, non oportuiſſe Cleomenem conſtitui ſpectatorem illorum mortis, atque cruciatus. dico etiam, in illo ſupplicio mercedem lacrymarum, mercedem uulneris, atque plagae, mercedem funeris, ac ſepulturae conſtitui nefas fuiſſe. Quapropter ſi mihi reſpondere uoles, haec dicito, claſſem inſtructam, atque ornatam fuiſſe, nullum propugnatorem abfuiſſe, nullum uacuum tranſtrum fuiſſe, remigi rem frumentariam eſſe ſuppeditatam, mentiri nauarchos, mentiri tot & tam graues ciuita-*

tes

*tes, mentiri etiam Siciliam totam: proditum eſſe tè a Cleomene, qui ſe dixerit exiße in terram, ut Pachyno deduceret milites: animum illis, non copias defuiſſe: Cleomenem acerrime pugnantem ab his relictum eſſe, atque deſertum: nummum ob ſepulturam datum nemini. quae ſi dices, tenebre. ſin alia dices; quae a me dicta ſint, non refutabis. Hic tu etiam dicere audebis, Eſt in iudicibus ille familiaris meus, eſt paternus amicus ille? non, ut quiſque maxime eſt, qui cum tibi aliquid ſit, ita tui huiuſcemodi criminis maxime eum pudet? Paternus amicus eſt. ipſe pater ſi iudicaret, per deos immortales quid facere poſſet, cum tibi haec diceret? Tu in prouincia populi R. praetor, cum tibi maritimum bellum eßet adminiſtrandũ, Mamertinis, ex foedere quam deberent nauem, per triennium remiſiſti: tibi apud eoſdem priuatim nauis oneraria maxima publice eſt aedificata: tu a ciuitatibus pecunias claſſis nomine coegiſti: tu pretio remiges dimiſiſti: tu, cum nauis eſſet a quaeſtore, & ab legato capta praedonum, archipiratam ab omnium oculis remouiſti: tu, qui ciues R. eſſe dicerentur, qui a multis cognoſcerentur, ſecuri ferire potuiſti: tu tuam domum piratas abducere, in iudicium archipiratam domo producere auſus es: tu in prouincia tam ſplendida, apud ſocios fideliſſimos, ciues R. honeſtiſſimos, in metu periculoq. prouinciae, dies continuos complures in litore, conuiuijsq. iacuiſti: te per eos dies nemo domi tuae conuenire, nemo in foro uidere potuit: tu ſociorum, atque amicorum ad ca*

*conuiuia matresfamilias adhibuiſti: tu inter eiuſmodi mulieres praetextatum tuum filium, nepotem meum, collocauiſti, ut aetati maxime lubricae, atque incertae exempla nequitiae parentis uita praeberet: tu praetor in prouincia cum tunica talari, pallioq. purpureo uiſus es: tu, propter amorem libidinemq. tuã, imperiũ nauium legato populi R. ademiſti, Syracuſano tradidiſti: tui milites in prouincia Siciliae frugibus, frumentoq. caruere: tua luxuria, atque auaritia claſſis populi R. capta, & incenſa eſt: poſt Syracuſas conditas quem in portum numquam hoſtis acceſſerat, in eo te praetore primum piratae nauigauerunt: neque haec tot, tantaq. dedecora diſſimulatione tua, neque obliuione hominum, ac taciturnitate tegere uoluiſti; ſed etiam nauium praefectos, ſine ulla cauſſa, de complexu parentum ſuorum, hoſpitum tuorum, ad mortem cruciatumq. rapuiſti; neque in parentum luctu, atque lacrymis te mei nominis commemoratio mitigauit: tibi hominum innocentium ſanguis non modo uoluptati, ſed enim quaeſtui fuit. Haec ſi tibi tuus parens diceret, poſſes ab eo ueniam petere? poſſes, ut tibi ignoſceret, poſtulare? Satis eſt factum Siculis, ſatis officio, ac neceſſitudini, iudices, ſatis promiſſo noſtro, ac muneri recepto. reliqua eſt ea cauſſa, iudices, quae non iam recepta, ſed innata, neque delata ad me, ſed in animo, ſenſuq. meo penitus affixa, atque inſita eſt: quae non ad ſociorum ſalutem, ſed ad ciuium R. hoc eſt ad uniuſcuiuſque noſtrum uitam, & ſanguinem pertinet. in qua nolite a*

*me,*

*me, quaſi dubium ſit aliquid, argumenta, iudices, exſpectare. omnia, quae dicam de ſupplicio ciuium R. ſic erunt clara, & illuſtria, ut ad ea probanda totam Siciliam teſtem adhibere poſſim. furor enim quidam, ſceleris & audaciae comes, iſtius effrenatum animum, importunamq. naturam tanta oppreſſit amentia, ut numquam dubitaret in conuentu palam ſupplicia, quae in conuictos maleficij ſeruos conſtituta ſunt, ea in ciues R. expromere. uirgis quam multos ceciderit, quid ego commemorem? tantum breuiſſime dico, iudices: nullum fuit omnino iſto praetore in hoc genere diſcrimen: itaque iam conſuetudine ad corpora ciuium R. etiam ſine iſtius nutu ferebatur manus ipſa lictoris. Num potes hoc negare Verres, in foro Lilybaei, maximo conuentu, C. Seruilium, ciuem R. e conuentu Panormitano ueterem negotiatorem, ad tribunal, ante pedes tuos, ad terram uirgis et uerberibus abiectum? aude hoc primum negare, ſi potes. nemo Lilybaei fuit, quin uiderit; nemo in Sicilia, quin audierit. plagis confectum, dico, a lictoribus tuis ciuem R. ante oculos tuos concidiſſe: ob quam cauſſam, dij immortales? tametſi iniuriam facio communi cauſſae, et iuri ciuitatis. quaſi enim poſſit eſſe ulla cauſſa, cur hoc cuiquam ciui R. iure accidat, ita quaero, quae in Seruilio cauſſa fuerit. ignoſcite in hoc uno, iudices: in caeteris enim non magnopere cauſſas requiram. locutus erat liberius de iſtius improbitate, atque nequitia. quod iſti ſimul ac renunciatum eſt, hominem iubet Lilybaeum uadimonium Venerio ſeruo promittere.*

 *promittit.*

*promittit. Lilybaeum uenitur. cogere eum coepit, cum ageret nemo, nemo poſtularet, HS duobus millibus ſponſionem facere cum lictore ſuo, ni furtis quaeſtum faceret. recuperatores de cohorte ſua dicit daturum. Seruilius & recuſare, & deprecari, ne iniquis iudicibus, nullo aduerſario, iudicium capitis in ſe conſtitueretur. haec cum maxime loqueretur, ſex lictores circumſiſtunt ualentiſſimi, & ad pulſandos uerberandosq. homines exercitatiſſimi: cedunt acerrime uirgis: denique proximus lictor, de quo ſaepe iam dixi, Sextius, conuerſo bacillo oculos miſero tundere uehementiſſime coepit. itaque illi cum ſanguis os, oculosq. compleſſet, concidit; cum illi nihilo minus iacenti latera tunderentur; ut aliquando ſpondere ſe diceret. ſic ille affectus, illinc tum pro mortuo ſublatus, breui poſtea eſt mortuus. iſte autem, homo Venerius, & affluens omni lepore, & uenuſtate, de bonis illius in aede Veneris argenteum Cupidinem poſuit. etiam fortunis hominum abutebatur ad nocturna uota cupiditatum ſuarum.*

*Nam quid ego de ceteris ciuium R. ſupplicijs ſigillatim potius, quàm generatim atque uniuerſe, loquar? carcer ille, qui eſt a crudeliſſimo tyranno Dionyſio factus Syracuſis, quae Lautumiae uocantur, in iſtius imperio domicilium ciuium R. fuit. ut quiſque iſtius animum, aut oculos offenderat, in Lautumias ſtatim conijciebatur. Indignum hoc uideo uideri omnibus, iudices; & id iam priore actione, cum haec teſtes dicerent, intellexi. retineri enim putatis*

oportere

oportere iura liberatis nonmodo hic, ubi tribuni pl. ſunt, ubi ceteri magiſtratus, ubi plenum forum iudiciorum, ubi ſenatus auctoritas, ubi exiſtimatio populi R. & frequentia; ſed, ubicumque terrarum, & gentium uiolatum ius ciuium R. ſit, ſtatuitis id pertinere ad communem cauſſam libertatis, & dignitatis. In externorum hominum, & maleficorum, ſceleratorumque, in praedonum, hoſtiumq. cuſtodias tu tantum numerum ciuium R. includere auſus es? numquam ne tibi iudicij, numquam concionis, numquam huius tantae frequentiae, quae nunc animo te iniquiſſimo infeſtiſſimoq. intuetur, uenit in mentem? numquam tibi populi R. abſentis dignitas, animoq. uerſata eſt? numquam te in horum conſpectum rediturum, numquam in forum populi R. uenturum, numquam ſub legum & iudiciorum poteſtatem caſurum eſſe putaſti? At quae erat iſta libido crudelitatis exercendae? quae tot ſcelerum ſuſcipiendorum cauſſa? nulla, iudices, praeter praedandi nouam ſingularemq. rationem. nam ut illi, quos a poetis accepimus, ſinus quoſdam obſediſſe maritimos, aut reliqua promontoria, aut praerupta ſaxa tenuiſſe dicuntur, ut eos, qui eſſent appulſi nauigijs, interficere poſſent: ſic iſte in omnia maria infeſtus ex omnibus Siciliae partibus imminebat. quaecumque nauis ex Aſia, quae ex Syria, quae Tyro, quae Alexandria uenerat, ſtatim certis indicibus, et cuſtodibus tenebatur: uectores omnes in Lautumias conijciebantur: onera, atque merces in praetoriam domum deferebantur. uerſabatur in Sici

*lia longo interuallo, non Dionyſius ille, nec Phalaris, (tulit enim illa quondam inſula multos, & crudeles tyrannos) ſed quoddam nouum monſtrum, ex uetere illa immanitate, quae in iiſdem uerſata locis dicitur. non enim Charybdin tam infeſtam, neque Scyllam nautis, quam iſtum in eodem freto fuiſſe arbitror. hoc etiam iſte infeſtior, quod multo ſe pluribus, & maioribus canibus ſuccinxerat. Cyclops alter, multo importunior. hic enim totam inſulam obtinebat: ille Aetnam ſolam, & eam Siciliae partem tenuiſſe dicitur. At quae cauſſa tum ſubiiciebatur ab ipſo, iudices, huius tam nefariae crudelitatis? eadem, quae nunc in defenſione commemorabitur. quicumque acceſſerant ad Siciliam paullo pleniores, eos Sertorianos milites eſſe, atque a Dianio fugere dicebat. illi ad deprecãdũ periculum proferebant alij purpuram Tyriam, thus alij, atque odores, ueſtemq. lineam, gemmas alij, & margaritas, uina non nulli Graeca, uenalesq. Aſiaticos: ut intelligeretur ex mercibus, quibus ex locis nauigarent. non intelligebant, eas ipſas ſibi cauſſas eſſe periculi, quibus adiumentis ſe ad ſalutem uti arbitrabantur. iſte enim haec eos ex piratarũ ſocietate adeptos eſſe dicebat: ipſos in Lautumias abduci imperabat: naues eorum atque onera diligenter aſſeruanda curabat. his inſtitutis, cum completus iam mercatorum cacer eſſet, tum illa fiebant, quae L. Suetium, equitem R. lectiſſimum uirum, dicere audiſtis, quae ceteros audietis. ceruices in carcere frangebantur indigniſſime ciuium R. ut etiam illa uox, & illa imploratio,*

*ploratio, ciuis R. ſum, quae ſaepe multis iu ultimis terris opem inter barbaros, & ſalutem tulit, ea mortem illis acerbiorem, & ſupplicium maturius feret. Quid eſt, Verres? quid ad haec cogitas reſpondere? num mentiri me? num fingere aliquid? num augere crimen? num quid horum dicere iſtis defenſoribus tuis audes? Cedo mihi, quaeſo, ex ipſius ſinu litteras Syracuſanorum, quas iſte ad arbitrium ſummum confectas eſſe arbitratur. cedo rationem carceris, quae diligentiſſime conficitur, quo quiſque die datus in cuſtodiã, quo mortuus, quo necatus ſit.* LITTERAE. SYRACVSANORVM. *Videtis ciues R. gregatim coniectos in Lautumias: uidetis indigniſſimo loco coaceruatã multitudinẽ ueſtrorum ciuium. quaerite nũc ueſtigia, quibus exitus illorum ex illo in loco compareant: nulla ſunt. omnes ne mortui? ſi ita poſſet defendere, tamen fides huic defenſioni non haberetur. ſed ſcriptum extat in iiſdem litteris, quod iſte, homo barbarus, ac diſſolutus, neque attendere umquam, neque intelligere potuit.* ἐδικαώθησαν, *inquit, ut Siculi loquuntur, hoc eſt, ſupplicio affecti, ac necati ſunt. Si quis rex, ſi qua ciuitas exterarum gentium, ſi qua natio feciſſet aliquid in ciuem R. eiuſmodi, non ne publice uindicaremus? non bello perſequeremur? poſſemus hanc iniuriam, ignominiamq. nominis R. inultam, impunitamq. dimittere? quot bella maiores noſtros, & quãta ſuſcepiſſe arbitramini, quod ciues R. iniuria affecti, quod nauicularij retẽti, quod mercatores ſpoliati dicerentur? at ego retentos non queror: ſpoliatos,*

*ferendum*

*ferendum puto: nauibus, mancipijs, mercibus ademptis in uincula coniectos eſſe mercatores, & in uinculis ciues R. necatos eſſe, arguo. Si haec apud Scythas dicerem, non hic in tanta multitudine ciuium R. non apud ſenatores lectiſſimos ciuitatis, non in foro populi R. de tot & tam acerbis ſupplicijs ciuium Romanorum; tamen animos etiam barbarorum hominum permouere. tanta enim huius imperij amplitudo, tanta nominis R. dignitas eſt apud omnes nationes, ut iſta in noſtros homines crudelitas nemini conceſſa uideatur. Num ego tibi ullam ſalutem, ullum perfugium putem, cum te implicatum ſeueritate iudicum, circumretitum frequentia populi R. eſſe uideam? ſi mehercules, id quod fieri intelligo non poſſe, ex his laqueis te exueris, ac te aliqua ui ac ratione explicaris; in illas tibi maiores plagas incidendum eſt, in quibus te ab eo dem me, ſuperiore ex loco confici, & concidi neceſſe eſt. Cui ſi etiam, id quod defendit, uelim concedere: tamen illa ipſa defenſio non minus eſſe ei pernicioſa, quam mea uera accuſatio, debeat. quid enim defendit? ex Hiſpania fugientes ſe excepiſſe, & ſupplicio affeciſſe dicit. quis tibi id permiſit? quo id iure feciſti? quis idem fecit? qui tibi id facere licuit? forum plenum, & baſilicas iſtorum hominum uidemus, & animo aequo uidemus. ciuilis enim diſſenſionis, & ſiue amentiae, ſiue fati, ſeu calamitatis non eſt iſte moleſtus exitus: in quo reliquos ſaltem ciues incolumes licet conſeruare. Verres ille uetus proditor conſulis, tranſlator quaeſturae, auerſor pecuniae pu-*

*blicae, tantum ſibi auctoritatis in rep. ſuſcepit, ut, quibus hominibus per ſenatum, per populum R. per omnes magiſtratus in foro, in ſuffragijs, in hac urbe, in rep. uerſari liceret, ijs omnibus mortem acerbam crudelemq. proponeret, ſi fortuna eos ad aliquam partem Siciliae detuliſſet. Ad Cn. Pompeium, clariſſimum uirum, & fortiſſimum, permulti, occiſo Perperna, ex illo Sertoriano numero militum confugerunt, quem nō ille ſummo cum ſtudio ſaluum, incolumemq. ſeruauit? cui ciui ſupplici non illa dextera inuicta & fidem porrexit, & ſpem ſalutis oſtendit? Itane uero? quibus fuit portus apud eum, contra quem arma tulerunt; ijs apud te, cuius nullum in rep. umquam monumentum fuit, mors, & cruciatus erat conſtitutus? Vide, quam commodam defenſionem excogitaris. malo, malo mehercules, id quod tu defendis, his iudicibus, populoq. R. quam id, quod ego inſimulo, probari. malo, inquam, te iſti generi hominum, quam mercatoribus, & nauicularijs, inimicum, atque infeſtum putari, meum enim crimen auaritiae te nimiae coarguit: tua defenſio furoris cuiuſdam, & inmanitatis, & inauditae crudelitatis, & paene nouae proſcriptionis. Sed non licet me iſto tanto bono, iudices, uti, non licet. adſunt enim Puteoli toti: frequentiſſimi uenerunt ad hoc iudicium mercatores, homines locupletes, atque honeſti; qui partim ſocios ſuos, partim libertos ab iſto ſpoliatus, in uincla coniectos, partim in uinclis necatos, partim ſecuri percuſſos eſſe dicent. Hic, uide, quam me ſis uſurus aequo. cum ego P. Granium*

*teſtem*

*teſtem produxero, qui ſuos libertos a te ſecuri percuſ ſos eſſe dicat, qui a te nauem ſuam, mercesq. repetat: refellito, ſi poteris: meum teſtem deſeram, tibi fauebo, te, inquam, adiuuabo: oſtendito, illos cum Sertorio fugiſſe, a Dianio fugientes ad Siciliam eſſe delatos. nihil eſt, quod te malim probare. nullum enim facinus, quod maiore ſupplicio dignum ſit, reperiri, neque proferri poteſt. reducam iterum equitem R. L. Flauium, ſi uoles: quoniam priore actione, ut patroni tui dictitant, noua quadam ſapientia; ut omnes intelligunt, cõſciẽtia tua, atque auctoritate meorum teſtium, teſtem nullum interrogaſti: interrogetur Flauius, ſi uoles, quinam fuerit L. Herennius is, quem ille argentariã Lepti feciſſe dicit; qui cum amplius centum ciues R. haberet ex conuentu Syracuſum, qui eum non ſolum cognoſcerent, ſed etiam lacrymantes, ac te implorantes defenderent, tamen a te, inſpectantibus omnibus Syracuſanis, ſecuri percuſſus eſt. Huic quoque teſtem meum refelli, & illum Herennium Sertorianum fuiſſe, abs te demonſtrari, & probari uolo. quid de illa multitudine dicemus eorum, qui capitibus inuolutis, in piratarum captiuorumq. numero producebantur, ut ſecuri ferirentur? Quae iſta noua diligentia? quam ob cauſſam abs te excogitata? an te L. Flauij, ceterorumq. de L. Herennio uociferatio commouebat? an M. Annij, grauiſſimi, atque honeſtiſſimi uiri, ſumma auctoritas paulo diligentiorem, timidioremq. fecerat? qui nuper pro teſtimonio, non aduenam neſcio quem, nec alienum,*

*ſed*

*ſed eum ciuem R. qui omnibus in illo conuentu notus, qui Syracuſis natus eſſet, a te ſecuri percuſſum eſſe dixit. poſt hanc illorum uociferationem, poſt hanc cõmunem famam, atque querimoniam non mitior in ſupplicio, ſed diligentior eſſe coepit: capitibus inuolutis ciues R. ad necem producere inſtituit: quos tamen iccirco necabat palam, quod homines in conuentu, id quod antea diximus, nimium diligenter praedonum numerum requirebant. Haeccine populi R. te praetore eſt conſtituta condicio? haec negotij gerendi ſpes? hoc capitis, uitaeq. diſcrimen? parum ne multa mercatoribus ſunt neceſſario pericula ſubeunda fortunae, niſi etiam hae formidines ab noſtris magiſtratibus, atque in noſtris prouinciis impendebunt? ad eam ne rem fuit haec ſuburbana ac fidelis prouincia Sicilia, plena optimorum ſociorum, & honeſtiſſimorum ciuium R. quae ciues R. omnes ſuis ipſa ſedibus libentiſſime ſemper accepit, ut, qui uſque ex ultima Syria, atque Aegypto nauigarent, qui apud barbaros propter togae nomẽ in honore aliquo fuiſſent, qui ex praedonum inſidijs, qui ex tempeſtatum periculis profugiſſent, in Sicilia ſecuri ferirentur, cum ſe iam domum ueniſſe arbitrarentur? Nam quid ego de P. Gauio, Conſano municipe, dicã, iudices? aut qua ui uocis, qua grauitate uerborũ, quo dolore animi dicã? tametſi dolor me non deficit: ut cetera mihi in dicẽdo digna re, digna dolore meo ſuppetant, magis elaborãdum eſt. quod crimen eiuſmodi eſt, ut, cum primum ad me delatum eſt, uſurum me illo non putarem: tametſi*

*enim*

*enim ueriſſimum eſſe intelligebam, tamen credibile fore non arbitrabar. coactus lacrymis omnium ciuium R. qui in Sicilia negotiantur, adductus Valentinorũ, hominum honeſtiſſimorum, teſtimonijs, omniumq. Rhegynorum, multorum equitum R. qui cáſu tum Meſſanae fuerunt, dedi tantum priore actione teſtium, res ut nemini dubia eſſe poſſet. quid nunc agam? cum iam tot horas de uno genere, ac de iſtius nefaria crudelitate dicam; cum prope omnem uim uerborum eiuſmodi, quae ſcelere iſtius digna ſunt, alijs in rebus conſumpſerim; neque hoc prouiderim, ut uarietate criminum uos attentos tenerem; quemadmodum de tanta re dicam? opinor, unus modus, atque una ratio eſt. rem in medio ponam: quae tantum habet ipſa grauitatis, ut neque mea, quae nulla eſt, neque cuiuſquam ad inflammandos ueſtros animos eloquẽtia requiratur. Gauius hic, quem dico, Conſanus, cum illo in numero ab iſto in uincula coniectus eſſet, & neſcio qua ratione clam e Latomijs profugiſſet, Meſſanamq. ueniſſet; qui prope iam Italiam, & moenia Rhegynorum uideret, & ex illo metu mortis ac tenebris, quaſi luce libertatis, & odore aliquo legum recreatus reuixiſſet, loqui Meſſanae coepit, & quaeri, ſe ciuem R. in uincla eſſe coniectum, ſibi recta iter eſſe Romam, Verri ſe praeſto aduenienti futurum. non intelligebat miſer, nihil intereſſe, utrum haec Meſſanae, an apud ipſum in praetorio loqueretur. nam, ut ante uos docui, hanc ſibi iſte urbem delegerat, quam haberet adiutricem ſcelerum, furtorum receptricem, flagitiorum omnium ſociam.*

*ciam. itaque ad magiſtratum Mamertinum ſtatim deducitur Gauius: eoq. ipſo die caſu Meſſanam Verres uenit. res ad eum defertur, eſſe ciuem R. qui ſe Syracuſis in Latomijs fuiſſe quereretur: quem iam ingredientem nauem, & Verri nimis atrociter minitantem, a ſe retractum eſſe, & aſſeruatum, ut ipſe in eum ſtatueret, quod uideretur. agit hominibus gratias, & eorum erga ſe beneuolentiam diligentiamq. collaudat. ipſe inflammatus ſcelere, & furore, in forum uenit. ardebant oculi: toto ex ore crudelitas eminebat: exſpectabant omnes, quo tandem progreſſurus, aut quidnam acturus eſſet: cum repente hominem proripi, atque in foro medio nudari, ac deligari, & uirgas expediri iubet. clamabat ille miſer, ſe ciuem eſſe R. municipem Conſanum, meruiſſe ſe cum L. Pretio, ſplēdidiſſimo equite R. qui Panormi negotiaretur, ex quo haec Verres ſcire poſſet. tum iſte ſe comperiſſe ait, eum ſpeculandi cauſſa in Siciliam ab ducibus fugitiuorum eſſe miſſum: cuius rei neque index, neque ueſtigium aliquod, neque ſuſpicio cuiquam eſſet ulla. deinde iubet undique hominem proripi, uehementiſſimeq. uerberari. Caedebatur uirgis in medio foro Meſſanae ciuis R. iudices, cum interea nullus gemitus, nulla uox alia illius miſeri inter dolorem, crepitumq. plagarum audiebatur, niſi haec, ciuis R. ſum. hac ſe commemoratione ciuitatis omnia uerbera depulſurum, cruciatum a corpore deiecturum arbitrabatur. is non modo hoc non perfecit, ut uirgarum uim deprecaretur; ſed cū imploraret ſaepius, uſurparetq.*

*nomen*

*nomen ciuitatis, crux, crux, inquam, infelici, & aerumnoſo, qui numquam iſtam poteſtatem uiderat, cõparabatur. O nomen dulce libertatis: o ius eximium noſtrae ciuitatis: o lex Porcia, legesq. Semproniae: o grauiter deſiderata, & aliquando reddita plebi Romanae tribunicia poteſtas: huccine tandem omnia reciderunt, ut ciuis R. in prouincia populi R. in opido foederatorum, ab eo, qui beneficio populi R. faſces et ſecures haberet, deligatus in foro uirgis caederetur? quid, cum ignes, candentesq. laminae, ceteriq. cruciatus admouebantur? Si te illius acerba imploratio, et uox miſerabilis non inhibebat; ne ciuium quidẽ Romanorum, qui tum aderant, fletu, & gemitu maximo commouebare? in crucem tu agere auſus es quemquam, qui ſe ciuem R. eſſe diceret? Nolui tam uehementer agere hoc prima actione, iudices, nolui. uidiſtis enim, ut animi multitudinis in iſtum dolore, & odio, & communis periculi metu concitarentur. Statui egomet mihi tum modum orationi meae, & C. Numitorio, equiti R. primario homini, teſti meo: et Glabrionem id, quod ſapientiſſime fecit, facere laetatus ſum, ut repente conſilio in medio teſtem dimitteret. etenim uerebatur, ne populus R. ab iſto eas poenas ui repetiſſe uideretur, quas, ueritus eſſet, ne iſte legibus, & ueſtro iudicio non eſſet perſoluturus. Nunc quoniam iam exploratum eſt omnibus, quo loco cauſſa tua ſit, & quid de te futurum ſit; ſic tecum agam Gauium iſtum, quem repentinum ſpeculatorem fuiſſe dicis, oſtendam in Lautumias Syracuſis a te eſſe*

*coniectum:*

*conieƈtum: neque id ſolum ex litteris oſtendam Syracuſanorum. ne poſſis dicere me, quia ſit aliquis in litteris Gauius, hoc fingere & eligere nomen, ut hunc illum eſſe poſſim dicere; ſed ſecundum arbitrium tuũ teſtes dabo, qui iſtum ipſum Syracuſis abs te in Lautumias conieƈtum eſſe dicant. producam etiam Conſanos, municipes illius, ac neceſſarios, qui te nunc ſero doceant, iudices non ſero, illum P. Gauium, quem tu in crucem egiſti, ciuem R. & municipem Conſanum, non ſpeculatorem fugitiuorum fuiſſe. cum haec omnia, quae polliceor, cumulate tuis proximis plana fecero; tum iſtuc ipſum tenebo, quod abs te mihi datur; eo contentum me eſſe dicam. quid enim nuper tu ipſe, cum populi R. clamore atque impetu perturbatus exiluiſti, quid, inquam, locutus es? illum, quod moram ſupplicio quaereret, ideo clamitaſſe, ſe eſſe ciuem R. ſed ſpeculatorem fuiſſe. iam mei teſtes ueri ſunt. quid enim dicit aliud C. Numitorius, quid M. & P. Cotij, nobiliſſimi homines, ex agro Tauromminitano? quid Q. Lucceius, qui argentariam Rhegij maximam fecit? quid ceteri? adhuc enim teſtes ex eo genere a me ſunt dati, non qui nouiſſe Gauium, ſed qui ſe uidiſſe dicerent, cum is, qui ſe ciuem R. eſſe clamaret, in crucem ageretur. hoc tu, Verres, idem dicis, hoc tu confiteris, illum clamitaſſe ſe ciuem eſſe Romanum; apud te nomen ciuitatis ne tantum quidem ualuiſſe, ut dilationem aliquam crucis, ut crudeliſſimi teterrimiq. supplicij aliquam paruam moram ſaltem poſſet afferre. hoc teneo, hic haereo, iudi-*

ces, hoc ſum contentus uno: omitto, ac negligo cetera: ſua confeſſione induatur, ac iuguletur, neceſſe eſt. Qui eſſet, ignorabas? ſpeculatorem eſſe ſuſpicabare? non quaero, qua ſuſpicione: tua te accuſo oratione. ciuem R. ſe eſſe dicebat: ſi tu apud Perſas, aut in extrema India deprehenſus Verres, ad ſupplicium ducerere; quid aliud clamitares, niſi te ciuem eſſe Romanum? & ſi tibi ignoto apud ignotos, apud barbaros, apud homines in extremis atque ultimis gentibus poſitos, nobile et illuſtre apud omnes nomen tuae ciuitatis profuiſſet: ille, quiſquis erat, quem tu in crucem rapiebas, qui tibi eſſet ignotus, cum ciuem ſe R. eſſe diceret, apud te praetorem ſi non effugium, ne moram quidem mortis mentione atque uſurpatione ciuitatis aſſequi potuit? homines tenues, obſcuro loco nati, nauigant: adeunt ad ea loca, quae numquam antea uiderunt: ubi neque noti eſſe ijs, quo uenerunt, neque ſemper cum cognitoribus eſſe poſſunt: hac una tamē fiducia ciuitatis nō modo apud noſtros magiſtratus, qui & legum, & exiſtimationis periculo continētur, neque apud ciues ſolum Romanos, qui & ſermonis, & iuris, & multarum rerum ſocietate iuncti ſunt, fore ſe tutos arbitrantur; ſed, quocumque uenerint; hanc ſibi rem praeſidio ſperant eſſe futurum. tolle hanc ſpem, tolle hoc praeſidium ciuibus Romanis: conſtitue, nihil eſſe opis in hac uoce; ciuis R. ſum; poſſe impune praetorem, aut alium quemlibet ſupplicium, quod uelit, in eum conſtituere, qui ſe ciuem R. eſſe dicat: quod quis ignoret: iam omnes

mnes prouincias, iam omnia regna, iam omnes liberas ciuitates, iam omnem orbem terrarum, qui ſemper noſtris hominibus maxime patuit, ciuibus R. iſta defenſione praecluſeris. Quid, ſi L. Pretium, equitem R. qui tum in Sicilia negotiabatur, nominabat? etiam ne id magnum fuit, Panormum litteras mittere; aſſeruaſſe hominem, cuſtodijs Mamertinorum tuorum uinctum; clauſum habuiſſe, dum Panormo Pretius ueniret? cognoſceret hominem: aliquid de ſummo ſupplicio remitteres. ſi ignoraret: tum, ſi ita tibi uideretur, hoc iuris in omnes conſtitueres, ut, qui neque tibi notus eſſet, neque cognitorem locupletem daret, quamuis ciuis R. eſſet, in crucem tolleretur. Sed quid ego plura de Gauio? quaſi tu Gauio tum fueris infeſtus, ac non nomini, generi, iuri ciuium hoſtis: non illi, inquam, homini, ſed cauſſae cõmuni libertatis inimicus fuiſti. quid enim attinuit, cum Mamertini more atque inſtituto ſuo crucem fixiſſent poſt urbem, in uia Pompeia, te iubere in ea parte figere, quae ad fretum ſpectaret, & hoc addere, quod negare nullo modo potes, quod omnibus audientibus dixiſti palam, te iccirco illum locum deligere, ut ille, qui ſe ciuem R. eſſe diceret, ex cruce Italiam cernere, ac domum ſuam proſpicere poſſet? itaque illa crux ſola, iudices, poſt conditam Meſſanam illo in loco fixo eſt. Italiae conſpectus ad eam rem ab iſto delectus eſt, ut ille in dolore cruciatuq. moriens, peranguſto fretu diuiſa ſeruitutis ac libertatis iura cognoſceret; Italia autem alumnum ſuum, ſeruitutis extremo ſummoq. ſupplicio

*affectum uideret? Facinus eſt, uincire ciuem R. ſcelus, uerberare: prope parricidium, necare: quid dicam, in crucem tollere? uerbo ſatis digno tam nefaria res appellari nullo modo poteſt. non fuit his omnibus iſte contentus. ſpectet, inquit, patriam: in conſpectu legum libertatisq. moriatur. Non tu hoc loco Gauium, non unum hominem neſcio quem ciuem R. ſed communem libertatis, et ciuitatis cauſſam in illum cruciatum, & crucem egiſti. iam uero uidete hominis audaciam. non ne eum grauiter tuliſſe arbitramini, quod illam ciuibus R. crucem non poſſet in foro, non in comitio, non in roſtris defigere? quod enim his locis in prouincia ſua celebritate ſimillimum, regione proximum potuit, elegit: monumentum ſceleris audaciaeq. ſuae uoluit eſſe in conſpectu Italiae, ueſtibulo Siciliae, praeteruectione omnium, qui ultro citroq. nauigarent. Si haec non ad ciues R. non ad aliquos amicos noſtrae ciuitatis, non ad eos, qui populi R. non audiſſent, denique, ſi non ad homines, uerum ad beſtias, aut etiam, ut longius progrediar, ſi in aliqua deſertiſſima ſolitudine ad ſaxa, & ad ſcopulos haec conqueri, & deplorare uellem: tamen omnia muta, atque inanima, tanta, et tam indigna rerum atrocitate commouerentur. nunc uero, cum loquar apud ſenatores populi R. legum, iudiciorumque, & iuris auctores, timere non debeo, ne non unus iſte ciuis R. illa cruce dignus, ceteri omnes ſimili periculo indigniſſimi iudicentur. Paullo ante, iudices, lacrymas in morte miſera, atque indigniſſima nauarchorum non*

*tene-*

*tenebamus, et recte ac merito, ſociorum innocentium miſeria commouebamur: quid nunc in noſtro ſanguine tandem facere debemus? nam ciuium R. omnium ſanguis coniunctus exiſtimandus eſt; quoniam id et ſalutis omnium ratio, & ueritas poſtulat. omnes hoc loco ciues R. & qui adſunt, & qui ubicumque ſunt, ueſtram ſeueritatem deſiderant, ueſtram fidem implorant, ueſtrum auxilium requirunt: omnia ſua iura, commoda, auxilia, totam denique libertatem in ueſtris ſententijs uerſari arbitrantur. a me, tametſi ſatis habent, tamen, ſi res aliter acciderit, plus habebunt fortaſſe, quam poſtulant. nam & ſi qua uis iſtum de ueſtra ſeueritate eripuerit; id quod neque me tuo, iudices, neque ullo modo fieri poße uideo: ſed ſi in hoc me ratio feſellerit: Siculi cauſſam ſuam periſſe querentur, & mecum pariter moleſte ferent: populus quidem Romanus breui, quoniam mihi poteſtatem apud ſe agendi dedit, ius ſuum, me agente, ſuis ſuffragijs ante Kal. Feb. recuperabit. Ac ſi de mea gloria & amplitudine quaeritis, iudices; non eſt alienum meis rationibus, iſtum mihi ex hoc iudicio ereptum ad illud populi R. iudicium reſeruari. ſplendida eſt illa cauſſa, probabilis mihi, & facilis, populo grata, atque iucūda. denique ſi uideor hic, id quod ego non quaeſiui, de uno iſto uoluiſſe creſcere: iſto abſoluto, quod ſine multorum ſcelere fieri non poteſt, de multis mihi creſcere licebit. ſed mehercule ueſtra reiq. publicae cauſſa, iudices, nolo in hoc delecto conſilio tantum flagitium eſſe commiſſum: nolo eos iudi-*

 *ces,*

*ces, quos ego probarim, atque delegerim, ſic in hac ur be notatos iſto abſoluto ambulare, ut non cera, ſed cœno obliti eſſe uideantur. Quamobrem te quoque, Hortenſi, quia monendi locus eſt, ex hoc loco moneo, uideas etiam atque etiam, & conſideres, quid agas, quo progrediare, quem hominem, & qua ratione defendas. neque de illo quidquã tibi praeſinio, quo minus ingenio mecum atque omni dicendi facultate contendas: cetera, ſi qua putas te occultius extra iudicium, quae ad iudicium pertinent, facere poſſe; ſi quid artificio, conſilio, potentia, gratia, copijs iſtius moliri cogitas; magnopere cenſeo deſiſtas; & illa, quae tentata iam, & coepta ab iſto ſunt, a me autem perueſtigata, et cognita, moneo ut extinguas, et longius progredi ne ſinas. magno tuo periculo peccabitur in hoc iudicio, maiore quam putas. quod enim te liberatum iam exiſtimationis metu, defunctum honoribus, deſignatum conſulem cogites: mihi crede, ornamenta iſta, & beneficia populi R. non minore negotio retinentur, quam comparantur. tulit haec ciuitas, quoad potuit, quoad neceſſe fuit, regiam iſtam ueſtram dominationem in iudicijs, & omni republica, tulit: ſed, quo die populo R. tribuni pl. reſtituti ſunt, omnia iſta uobis, ſi forte nondum intelligitis, adempta, atque erepta ſunt. omnium nunc oculi coniecti ſunt hoc ipſo tempore in unumquemque noſtrum, qua fide ego accuſem, qua religione hi iudicent, qua tu ratione defendas. de omnibus nobis, ſi quis tantulum de recta regione deflexerit, non illa*

*tacita*

*tacita exiſtimatio, quam antea contemnere ſolebatis, ſed uehemens ac liberum populi R. iudicium conſequetur. nulla tibi, Quinčte, cum iſto cognatio eſt, nulla neceſſitudo: quibus excuſationibus antea nimium in aliquo iudicio ſtudium tuum defendere ſolebas, earum habere in hoc homini nullam potes. quae iſte in prouincia palam dičtitabat, cum ea, quae faciebat, tua ſe fiducia facere dicebat; ea ne uera putentur, tibi maxime eſt prouidendum. ego mei iam rationem officij confido eſſe omnibus iniquiſſimis meis perſolutam: nam iſtum paucis horis primae ačtionis omnium mortalium ſententijs condemnaui. reliquum iudicium non iam de mea fide, quae perfečta eſt; neque de iſtius uita, quae damnata eſt; ſed de iudicibus; &, uere ut dicam, de te futurum eſt. at quo tempore futurum eſt? (nam id maxime prouidendum eſt: etenim cum omnibus in rebus, tum in rep. permagni momenti eſt ratio, atque inclinatio temporum) nempe eo, cum populus R. aliud genus hominum, atque alium ordinem ad res iudicandas requirit; nempe ea lege de iudicijs, iudicibusq. nouis promulgata, quam non is promulgauit, cuius nomine proſcriptam uidetis, ſed hic reus. hic, inquam, ſua ſpe, atque opinione, quam de uobis habet, legem illam ſcribendam, promulgandamq. curauit. itaque, cum primo agere coepimus, non erat promulgata: cum iſte ueſtra ſeueritate permotus, multa ſigna dederat, quamobrem reſpõſurus non uideretur, mentio de lege nulla fiebat: poſtea quam iſte recreari, & confirmari uiſus eſt, lex*

*ſtatim promulgata eſt: cui legi cum ueſtra dignitas uehementer aduerſetur, iſtius ſpes falſa, & inſignis impudentia maxime ſuffragatur. Hic ſi quid erit commiſſum a quoquam ueſtrum, quod reprehendatur: aut populus R. iudicabit de eo homine, quem iam antea iudicijs indignum putauit; aut ij, qui propter offenſionem iudiciorum de ueteribus iudicibus lege noua noui iudices erunt conſtituti. Mihi porro, ut ego non dicam, quis omnium mortalium non intelligit, quam longe progredi ſit neceſſe? potero ſilere, Hortenſi, potero diſſimulare, cum tantum reſp. uulnus acceperit, ut expilatae prouinciae, uexati ſocij, dij immortales ſpoliati, ciues R. cruciati, & necati impune me actore eſſe uideantur? potero hoc onus tantum aut in hoc iudicio deponere; aut diutius tacitus ſuſtinere? non agitanda res erit? non in medium proferenda? non populi R. fides imploranda? non omnes, qui tanto ſe ſcelere obſtrinxerint, ut aut fidem ſuam corrumpi paterentur, aut iudicium corrumperent, in diſcrimen, ac iudicium uocandi? Quaeret aliquis fortaſſe: tantum ne igitur laborem, tantas inimicitias, tot hominum, ſuſcepturus es? Non ſtudio quidem mehercule ullo; neque uoluntate: ſed non idem mihi licet, quod ijs, qui nobili genere nati ſunt; quibus omnia populi R. beneficia dormientibus deferuntur. longe alia mihi lege in hac ciuitate, & conditione uiuendum eſt. uenit enim mihi in mentem M. Catonis, hominis ſapientiſſimi: qui cum ſe uirtute, non genere populo R. commendari putaret, cum ipſe*

ſe

*ſe ſui generis initium, ac nominis ab ſe gigni, & propa
gari uellet, hominum potentiſſimorum ſuſcepit inimi-
citias, & maximis in laboribus uſque ad ſummam ſe-
nectutem ſumma cum gloria uixit. Poſtea Q. Pom-
peius, humili atque obſcuro loco natus, non ne pluri
mis inimicitijs, maximisq. ſuis periculis, ac doloribus
ampliſſimos honores eſt adeptus? Modo L. Fimbriam,
C. Marium, C. Coelium uidimus non mediocribus ini-
micitijs, ac laboribus contendere, ut ad iſtos honores
peruenirent, ad quos uos per ludum, & per negligen
tiam perueniſtis. Haec eadem eſt noſtrae nationis
regio, & uia: horum nos hominum ſectam, atque
inſtituta perſequimur. uidemus, quanta ſit in inui-
dia, quantoq. in odio apud quoſdam homines nobi-
les nouorum hominum uirtus, & induſtria; ſi tantu-
lum oculos deiecerimus, praeſto eſſe inſidias; ſi ullum
locum aperuerimus ſuſpicioni, aut crimini, accipien-
dum eſſe ſtatim uulnus: eſſe nobis ſemper uigilãdum,
ſemper laborandum uidemus, inimicitiae ſunt, ſubean
tur: labores, ſuſcipiantur. etenim tacitae magis, &
occultae inimicitiae timendae ſunt, quam indictae,
& apertae. hominum nobilium non fere quiſquam
noſtrae induſtriae fauet: nullis noſtris officijs beneuo
lentiam illorum allicere poſſumus: quaſi natura, &
genere diſiuncti ſint, ita diffident a nobis animo, ac
uoluntate. Quare quid habent eorum inimicitiae pe
riculi, quorum animos iam ante habueris inimicos,
& inuidos, quam ullas inimicitias ſuſceperis? Quam-
obrem mihi, iudices, optandum eſt illud, in hoc reo*

*finem*

*finem accuſandi facere, cum & populo R. ſatisfactũ, & receptum officiũ Siculis, neceſſarijs meis, erit perſolutum. deliberatum autem eſt, ſi res opinionẽ meã, quam de uobis habeo, fefellerit, non modo eos perſequi, ad quos maxime culpa corrumpendi iudicij, ſed etiam illos, ad quos conſcientiae contagio pertinebit. proinde ſi qui ſunt, qui in hoc reo aut potentes, aut audaces, aut artifices ad corrumpendum iudicium uelint eſſe; ita ſint parati, ut diſceptante populo R, mecum ſibi rem uideant futuram. & ſi me in hoc reo, quem mihi inimicum Siculi dederunt, ſatis uehementem, ſatis perſeuerantem, ſatis uigilantem eſſe cognorunt; exiſtiment in ijs hominibus, quorum ego inimicitias populi R. ſalutis cauſſa ſuſcepero multo grauiorem, atque acriorem futurum. Nunc te, Iuppiter Optime Maxime, cuius iſte donum regale, dignum tuo pulcherrimo templo, dignum Capitolio, atque iſta arce omnium nationum, dignum regio munere, tibi factum ab regibus, tibi dicatum, atque promiſſum, per nefarium ſcelus de regijs manibus extorſit; cuiusq. ſanctiſſimum, et pulcherrimum ſimulacrum Syracuſis ſuſtulit: teque, Iuno regina, cuius duo fana duabus in inſulis poſita ſociorum, Melitae, & Sami, ſanctiſſima, & antiquiſſima, ſimili ſcelere idem iſte omnibus donis, ornamentisq. nudauit: teque, Minerua, quam item iſte duobus in clariſſimis, & religioſiſſimis templis expilauit; Athenis, cum auri grande pondus; Syracuſis, cum omnia, praeter tectum, & parietes, abſtulit: teque, Latona, & Apollo,*

*& Apollo, & Diana, quorum iſte Deli non fanum, ſed, ut hominum opinio, & religio fert, ſedem antiquam diuinumq. domicilium nocturno latrocinio, atque impetu compilauit: etiam te Apollo, quem iſte Chio ſuſtulit: teq. etiam atque etiam, Diana, quam Pergae ſpoliauit, cuius ſimulacrum ſanctiſſimum Segeſtae, bis apud Segeſtanos conſecratum, ſemel ipſorum religione, iterum P. Africani uictoria, tollendum, aſportandumq. curauit: teq., Mercuri, quem Verres in uilla, & in priuata aliqua palaeſtra poſuit, P. Africanus in urbe ſociorum, & in gymnaſio Tyndaritanorum iuuentutis illorum cuſtodem, & praeſidem uoluit eſſe: teque, Hercules, quem iſte Agrigenti, nocte intempeſta, ſeruorum inſtructa et comparata manu conuellere ex ſuis ſedibus, atque auferre conatus eſt: teque, ſanctiſſima mater Idaea, quam apud Enguinos auguſtiſſimo & religioſiſſimo in templo ſic ſpoliatam reliquit, ut nunc nomen modo Africani, & ueſtigia uiolatae religionis maneant, monumenta uictoriae faniq. ornamēta nō extent, uosq. omnium rerum forenſium, conſiliorum maximorum, legum iudiciorumq. arbitri, & teſtes, celeberrimo in loco praetorij locati, Caſtor, & Pollux, quorum e templo quaeſtum ſibi iſte, & praedam maximam improbiſſime comparauit: omnesq. dij, qui uehiculis tenſarum ſollemnes coetus ludorum initis, quorum iter iſte ad ſuum quaeſtum, non ad religionum dignitatem faciendum, exigendumq. curauit: teque, Ceres, & Libera, quarum ſacra, ſicut opiniones hominum,*

ac

*ac religiones ferunt, longe maximis, atque occultiſſimis caerimonijs continentur, a quibus initia uitae, atque uictus, legum, morum, manſuetudinis, humanitatis exempla hominibus, & ciuitatibus data, ac diſpertita eſſe dicuntur: quarum ſacra populus R. a Graecis adſcita, & accepta, tanta religione & publice, & priuatim tuetur, non ut ab alijs huc allata, ſed ut ceteris hinc tradita eſſe uideantur: quae ab iſto uno ſic polluta, & uiolata ſunt, ut ſimulacrum Cereris unum, quod a uiro non modo tangi, ſed ne aſpici quidem fas fuit, e ſacrario Catinae conuellendum, auertendumq. curauerit; alterum autem Ennae ex ſua ſede, ac domo ſuſtulerit; quod erat tale, ut homines, cum uiderent, aut ipſam uidere ſe Cererem, aut effigiem Cereris non humana manu factam eſſe, ſed de caelo delapſam arbitrarentur: uos etiam atque etiam imploro, & appello, ſanctiſſimae deae, quae illos Ennenſes lacus, lucosq. colitis, cunctaeq. Siciliae, quae mihi defendenda tradita eſt, praeſidetis, a quibus, inuentis frugibus, & in orbem terrarum diſtributis, omnes gentes, ac nationes ueſtri religione numinis continentur: ceteros item deos, deasq. omnes imploro, atque obteſtor, quorum templis, & religionibus iſte nefario quodam furore, & audacia inſtinctus bellum ſacrilegum ſemper, impiumq. habuit indictum, ut, ſi in hoc reo, atque in hac cauſſa omnia mea conſilia ad ſalutem ſociorum, dignitatem populi R. fidem meam ſpectauerunt, ſi nullam ad rem, niſi ad officium, & ueritatem, omnes meae curae, uigiliae, cogitationesq.*

*laborarunt;*

*laborarunt; quae mea mens in ſuſcipienda cauſſa fuit, fides in agenda, eadem ueſtra in iudicanda ſit; denique, uti C. Verrem, ſi eius omnia ſunt inaudita, & ſingularia facinora ſceleris, audaciae, perfidiae, libidinis, auaritiae, crudelitatis, dignus exitus eiuſmodi uita, atque factis ueſtro iudicio conſequatur; utq. reſp. mea fide, unaq. hac accuſatione mea contenta ſit; mihiq. poſthac bonos potius defendere liceat, quam improbos accuſare neceſſe ſit.*

# PRO . M . FONTEIO

## ORATIO . XI

*Deſunt permulta.*

*Hoc praetore oppreſſam eſſe aere alieno Galliam. a quibus uerſuras tantarum pecuniarum factas eſſe dicunt? a Gallis? nihil minus. a quibus igitur? a ciuibus R. qui negotiantur in Gallia? cur eorum uerba non audimus? cur eorum tabulae nullae proferuntur? inſector ultro, atque inſto accuſatori, iudices: inſector, inquam, & flagito teſtes. plus ego in hac cauſſa laboris, & operae conſumo in poſcendis teſtibus, quam ceteri defenſores in refutandis. au dacter hoc dico, iudices, non temere confirmo. referta Gallia negotiatorum eſt, plena ciuium R. nemo Gallorum ſine ciue R. quidquam negotij gerit: nummus in Gallia nullus ſine ciuium R. tabulis commouetur. uidete, quo deſcendam, iudices, quam longe uidear a conſuetudine mea, & cautione, ac diligentia diſcedere. unae tabulae proferantur, in quibus ueſtigium ſit aliquod, quod ſignificet pecuniam Fonteio datam: unum ex toto negotiatornm, colonorum, publicanorum, aratorum, pecuariorum numero teſtem producant: uere accuſatum eſſe concedam. pro dij immortales, quae haec eſt cauſſa? quae defenſio? prouinciae Galliae M. Fonteius praefuit, quae conſtat ex ijs generibus hominum, & ciuitatum, qui*

*ut*

*ut uetera mittam, partim noſtra memoria bella cum populo R. acerba, ac diuturna geſſerunt; partim, modo ab noſtris imperatoribus ſubacti, modo bello domiti, modo triumphis, ac monumentis notati, modo ab ſenatu agris urbibusq. multati ſunt; partim, qui cum ipſo M. Fonteio ferrum ac manus contulerunt, multoq. eius ſudore, ac labore ſub populi R. imperium, ditionemq. ceciderunt. Eſt in eadem prouincia Narbo Martius, colonia noſtrorum ciuium, ſpecula populi R. ac propugnaculum iſtis ipſis nationibus oppoſitum, & obiectum. eſt item urbs Maſſilia, de qua ante dixi, fortiſſimorum, fideliſſimorumq. ſociorum, qui Gallicorum bellorum pericula a populo R. copijs, armisq. propulſarunt. eſt praeterea numerus ciuium R. maximus, atque hominum honeſtiſſimorum. Huic prouinciae, quae ex hac gentium uarietate conſtaret, M. Fonteius, ut dixi, praefuit: qui erant hoſtes, ſubegit: qui proximi fuerant, eos ex ijs agris, quibus erãt multati, decedere coegit: ceteris, qui iccirco magnis ſaepe erant bellis ſuperati, ut ſemper populo R. parerent, magnos equitatus ad ea bella, quae tum in toto orbe terrarum a populo R. gerebantur, magnas pecunias ad eorum ſtipendium, maximum frumenti numerum ad Hiſpanienſe bellum tolerandum imperauit. Haec qui geſſit, in iudicium uocatur: uos, qui in re non interfuiſtis, cauſſam una cum praetore cognoſcitis: dicunt contra, quibus inuitiſſimis imperatum eſt: dicunt, qui ex agris ex M. Fonteij decreto decedere ſunt coacti: dicunt, qui ex bello, caede, & fuga*

*nunc*

nunc primum audent contra M. Fonteium inermem conſiſtere. Quid coloni Narbonenſes, quid uolunt? quid exiſtimant? hunc per uos uolunt, ſe per hunc incolumes exiſtimant eſſe. Quid Maſſilienſium ciuitas? hunc praeſentem ijs affecit honoribus, quos habuit ampliſſimos. uos autem abſens orat, atque obſecrat, ut ſua religio, laudatio, auctoritas aliquid apud ueſtros animos momenti habuiſſe uideatur. Quid? ciuium R. quae uoluntas eſt? nemo eſt ex tanto numero, quin hunc optime de prouincia, de imperio, de ſocijs, de ciuibus meritum eſſe arbitretur. Quoniam igitur uidetis, qui oppugnent M. Fonteium; cognoſcitis, qui defenſum uelint; ſtatuite nunc, quid ueſtra aequitas, quid populi R. dignitas poſtulet: utrum colonis ueſtris, negotiatoribus ueſtris, amiciſſimis atque antiquiſſimis ſocijs & credere, & conſulere malitis; an ijs, quibus neque propter iracundiam fidem, neque propter infidelitatem honorem habere debetis. Quid ſi maiorem etiam hominum honeſtiſſimorum copiam affero, qui huius uirtuti, atque innocentiae teſtimonio poſſint eſſe? tamen ne plus Gallorum conſenſio ualebit, quam ſumma auctoritas omnium? Cum Galliae Fonteius praeeſſet ſcitis, iudices, maximos populi R. exercitus in duabus Hiſpanijs, clariſſimosq. imperatores fuiſſe. quam multi equites R. quam multi tribuni militũ, quales, & quot, & quoties legati ad eos? exercitus praeterea Cn. Pompeius, maximus, atque ornatiſſimus, hiemauit in Gallia, M. Fonteio imperante. Satis ne uobis multos, ſatis idoneos teſtes, & con-

ſcios

*ſcios uidetur ipſa fortuna eſſe uoluiſſe earum rerum, quae, M. Fonteio praetore, gererentur in Gallia? quem ex tanto hominum numero teſtem in hac cauſſa producere poteſtis? quis eſt ex eo numero, qui uobis auctor placeat? eo nos iam laudatore, & teſtes utemur. Dubitabitis etiam diutius, iudices, quin illud, quod initio uobis propoſui, ueriſſimum ſit? aliud per hoc iudicium nihil agi, niſi ut, M. Fonteio oppreſſo, teſtimonijs eorum, quibus multa, reip. cauſſa, inuitiſſimis imperata ſunt, ſegniores poſthac ad imperandum ceteri ſint, cum uideant eos oppugnari, quibus oppreſſis populi R. imperium incolume eſſe non poſſit. Obiectum eſt etiam, quaeſtum M. Fonteium ex uiarum munitione feciſſe: ut aut ne cogeret munire, aut id, quod munitum eſſet, ne improbaret. Si & coacti ſunt munire omnes, & multorum opera improbata ſunt: certe utrumque falſum eſt, & ob uacationem pretium datum, cum immunis nemo fuerit; & ob probationem, cum multa improbata ſint. Quid, ſi hoc crimen optimis hominibus delegare poſſimus, & ita, ut non culpam in alios tranferamus, ſed uti doceamus, eos iſte munitioni praefuiſſe, qui facile officium ſuum & praeſtare, & probare poſſunt? tamen ne uos omnia in M. Fonteium, iratis teſtibus freti, conferetis? cum maioribus reip. negotijs M. Fonteius impediretur; & cum ad remp. pertineret, uiam Domitiam munire: legatis ſuis primarijs uiris, C. Annio Bellieno, & C. Fonteio negotium*

 *dedit.*

*dedit. itaque praeſuerunt, imperauerunt pro dignitate ſua, quod uiſum eſt, & probauerunt. quod uos, ſi nulla alia ex re, ex litteris quidem ueſtris, quas ſcripſiſtis, & miſſis, & allatis, certe ſciri potuiſtis: quas ſi antea non legiſtis, nunc ex nobis, quid de ijs rebus Fonteius ad legatos ſuos ſcripſerit, quid ad eum illi reſcripſerint, cognoſcite.* L. M. AD. C ANNIVM. LEG. AD. C. FONTEIVM. LEG L. A. C. ANNIO. LEG. AB. C. FONTEIO. LEG

*Satis opinor eſſe perſpicuum, iudices, hanc rationem mutationis neque ad M. Fonteium pertinere, & ab ijs eſſe tractatam, quos nemo poſſit reprehendere. cognoſcite nunc de crimine uinario, quod illi inuidioſiſſimum, et maximum eſſe uoluerunt. Crimen a Plaetorio, iudices, ita conſtitutum eſt; Fonteio non in Gallia primum ueniſſe in mentem, ut portorium uini inſtitueret, ſed in Italia, hac propoſita ratione, Roma profectum: itaque Titurium Toloſae quaternos denarios in ſingulas uini amphoras portorij nomine* * *exegiſſe, Croduni Porcium, & Munium ternos uictoriatos, Vulchalone ſeruae umbinos et uictoriatos* * *mille. atque in his locis ſe Croduni & Vulchalone ab his portorium eſſe exactum, ſi qui Cobiomacho, qui uicus inter Toloſam & Narbonem eſt, diuerterentur,* * *neque Toloſam ire uellent: Eleſiodolus tantum ſenos denarios ab ijs, qui ad hoſtem portarent, exegiſſet. Video, iudices, eſſe crimen, & genere ipſo magnum: uectigal enim eſſe impoſitum fructibus noſtris dicitur: & pecuniam permagnam ratione iſta*

*cogi*

*cogi potuiſſe confiteor, & inuidiam: uel maxime enim inimici hanc rem ſermonibus diuulgare uoluerunt. ſed ego ita exiſtimo; quo maius crimen ſit id, quod oſtendatur eſſe falſum, hoc maiorem ab eo iniuriam fieri, qui id confingat. uult enim magnitudine rei ſic occupare animos eorum, qui audiunt, ut difficilis aditus ueritati relinquatur.*

*Deſiderantur, quae de crimine uinario erat reliqua, nec non quae ad bellum Vocontiorum, & diſpoſitionem hibernorum pertinebant.*

*At hoc Galli negant. actio rerum, & uis argumentorum coarguit. poteſt igitur teſtibus iudex non credere? cupidis, & iratis, & coniuratis, & ab religione remotis non ſolum poteſt, ſed etiam debet: etenim ſi, quia Galli dicunt, iccirco M. Fonteius nocens exiſtimandus eſt: quid mihi opus eſt ſapiente iudice? quid aequo quaeſitore? quid oratore non ſtulto? dicunt enim Galli: negare non poſſumus. hic ſi ingenioſi, & periti, & aequi iudicis has partes eſſe exiſtimatis, ut, quoniam, quidem teſtes dicũt, ſine ulla dubitatione credendum ſit: Salus ipſa uirorum fortium innocentiam tueri non poteſt. ſin autem in rebus iudicandis non minimam partem ad unamquamque rem exiſtimandam, momentoq. ſuo ponderandam ſapientia iudicis tenet: ne multo ueſtrae maiores, grauioresq. partes ſunt ad cogitandum quam ad dicendum meae. mihi enim ſemper unaqua-*

*que de re teſtis non ſolum ſemel, uerum etiam breuiter interrogandus, & ſaepe etiam non interrogandus, ne aut irato facultas ad dicendum data, aut cupido auctoritas attributa eſſe uideatur. uos & ſaepius eandem rem animis agitare, & diutius unoquoque de teſte cogitare poteſtis. & ſi quem nos interrogare noluimus; quae cauſſa nobis tacendi fuerit, exiſtimare debetis. quamobrem ſi hoc iudici praeſcriptum lege, aut officio putatis, teſtibus credere: nihil eſt, cur alius alio iudice melior, aut ſapientior exiſtimetur. unum eſt enim, et ſimplex aurium iudicium, & promiſcue, & communiter ſtultis, ac ſapientibus ab natura datum. quid eſt igitur: ubi elucere poſſit prudentia? ubi diſcerni ſtultus auditor, & credulus ab religioſo, & ſapienti iudice? nimirum illud, in quo ea, quae dicuntur a teſtibus, coniecturae, & cogitationi traduntur, quanta auctoritate, quanta animi aequitate, quanto pudore, quanta fide, quanta religione, quanto ſtudio exiſtimationis bonae, quanta cura, quanto timore dicantur. an uero uos id in teſtimonijs hominum barbarorum dubitabitis, quod perſaepe & noſtra, & patrum memoria ſapientiſſimi iudices de clariſſimis noſtrae ciuitatis uiris dubitandum non putauerunt? qui Cn. & Q. Caepionibus, L. & Q. Metellis teſtibus in Q. Pompeium, hominem nouum, non crediderunt: quorum uirtuti, generi, rebus geſtis fidem, & auctoritatem in teſtimonio cupiditatis atque inimicitiarum ſuſpicio derogauit. ecquem hominem uidimus, ecquem uere commemorare poſſumus*

*parem*

*parem conſilio, grauitate, conſtantia, ceteris uirtutibus, honoris, ingenij, rerum geſtarum ornamentis M. Aemilio Scauro fuiſſe? tamen huius, cuius iniuriati nutu prope terrarum orbis regebatur, iurati teſtimonio neque in C. Fimbriam, neque in C. Memmium creditum eſt. noluerunt ij, qui iudicabant, hanc patere inimicitijs uiam; quem quiſque odiſſet, ut eum teſtimonio poſſet tollere. Quantus in L. Craſſo pudor fuerit, quod ingenium, quanta auctoritas, quis ignorat? tamen is, cuius etiam ſermo teſtimonij auctoritatem habebat, teſtimonio ipſo, quae in M. Marcellum inimico animo dixit, probare non potuit. Fuit, fuit illis iudicibus diuinum, ac ſingulare, iudices, conſilium, qui ſe nõ ſolum de reo, ſed etiã de accuſatore, de teſte iudicare arbitrabantur, quid fictum, quid fortuna ac tempore allatum, quid pretio corruptum, quid ſpe, aut metu deprauatum, quid a cupiditate aliqua aut inimicitijs profectum uideretur. quae ſi iudex non amplectetur omnia conſilio, non animo, ac mente circumſpiciet; ſi, ut quidque ex illo loco dicetur, ex oraculo aliquo dici arbitrabitur: profecto ſatis erit id, quod dixi antea, non ſurdum iudicem huic muneri, atque officio praeeſſe: nihil erit, quamobrem ille neſcio quis, ſapiens homo, ac multarum rerum peritus, ad res iudicandas requiratur. an uero illi equites R. quos nos uidimus, qui nuper in rep. iudicijsq. maximis floruerunt, habuerunt tantum animi, tantum roboris, ut M. Scauro teſti non crederent: uos Belgarum, atque Allobrogum teſtimonijs non credere timetis? Si inimico te-*

*ſti credi non oportuit: inimicior Marcello Craſſus, aut Fimbriae Scaurus ex ciuilibus ſtudijs, atque ob trectatione domeſtica, quam huic Galli? quorum, qui optima in cauſſa ſunt, equites, frumentum, pecu cuniam ſemel, atque iterum, ac ſaepius inuitiſſimi da re coacti ſunt: ceteri, partim ex ueteribus bellis agro multati, partim ab hoc ipſo bello ſuperati, & oppreſ ſi. Si, qui ob aliquod emolumentum ſuum cupidius ali quid dicere uidentur, ijs credi non conuenit: credo, maius emolumentum Caepionibus, & Metellis propoſitum fuiſſe ex Q. Pompeij damnatione, cum ſtudiorum ſuorum obtrectatorem ſuſtuliſſent, quam cũctae Galliae ex M. Fonteij calamitate, in qua illa prouincia prope ſuam immunitatem, ac libertatem poſitam eſſe arbitratur. An, ſi homines ipſos ſpectare conuenit, id quod in teſte profecto ualere plurimum debet, non modo cum ſummis ciuitatis noſtrae uiris, ſed cum infimo ciue R. quiſquam ampliſſimus Galliae comparandus eſt? ſcit Induciomarus, quid ſit teſtimoniũ dicere? mouetur eo timore, quo noſtrum unuſquiſque, cum in eum locum productus eſt? recordamini, iudices, quantopere laborare ſoleatis, non modo quid dicatis pro teſtimonio, ſed etiam quibus uerbis utamini, ne quod minus moderate poſitum, ne quod ab aliqua cupiditate prolapſum uerbum eſſe uideatur. multu denique laboratis, ne qua ſignificari poſſit ſuſpicio cupiditatis: ut &, cum proditis, exiſtimatio ſit quaedam tacita de uobis pudoris, ac religionis; &, cum diſceditis, ea diligenter conſeruata, ac retenta uideatur.*

*tur. credo haec eadem Induciomarum in teſtimonio timuiſſe, aut cogitaſſe: qui primum illud uerbum conſideratiſſimum noſtrae conſuetudinis, Arbitror, quo nos etiam tunc utimur, cum ea dicimus iurati, quae comperta habemus, quae ipſi uidimus, ex toto teſtimonio ſuo ſuſtulit, atque omnia ſe ſcire dixit. uerebatur enim uidelicet, ne quid apud uos populumq. R. de exiſtimatione ſua deperderet; ne qua fama conſequeretur eiuſmodi, Induciomarũ, talem uirum, tam cupide, tam temere dixiſſe: non intelligebat, ſe in teſtimonio nihil praeter uocem, & os, & audaciam neque ciuibus ſuis, neque accuſatoribus noſtris praeſtare debere. An uero iſtas nationes religione iuriſiurandi, ac metu deorum immortalium in teſtimonijs dicendis commoueri arbitramini? quae tantũ a ceterarum gẽtium more ac natura diſſentiunt, quod ceterae pro religionibus ſuis bella ſuſcipiunt; iſtae contra omnium religiones: illae in bellis gerendis ab dijs immortalibus pacem, ac ueniam petunt, iſtae cum ipſius dijs immortalibus bella geſſerunt. hae ſunt nationes, quae quondam tam longe ab ſuis ſedibus Delphos uſque ad Apollinem Pythium, atque ad oraculum orbis terrae uexandum, ac ſpoliandum profectae ſunt. ab iiſdem gentibus, ſanctis, & in teſtimonio religioſis, obſeſſum Capitolium eſt, atque ille Iupiter, cuius nomine maiores noſtri ſanctam teſtimoniorum fidem eſſe uoluerunt. poſtremo, ijs quidquam ſanctum ac religioſum uideri poteſt, qui, etiam ſi quando aliquo metu adducti deos placandos eſſe arbitrantur,*

*tur, humanis hoſtijs eorum aras, ac templa funeſtant? ut ne religionem quidem colere poſſint, niſi eam ipſam prius ſcelere uiolarint. quis enim ignorat, eos uſque ad hanc diem retinere illam immanem ac barbaram conſuetudinem hominum immolandorum? quam obrem, quali fide, quali pietate exiſtimatis eſſe eos, qui etiam deos immortales arbitrentur hominum ſcelere, & ſanguine facillime poſſe placari? Cum his uos teſtibus ueſtram religionem coniungetis? ab his quid quam ſancte, aut moderate dictum putabitis? hoc ueſtrae mentes, tam caſtae, tam integrae, ſibi ſuſcipient, ut, cum omnes legati noſtri, qui illo triennio in Galliam uenerunt; omnes equites R. qui in illa prouincia fuerunt; omnes negotiatores eius prouinciae, denique omnes in Gallia, qui ſunt ſocij populi R. atque amici, M. Fonteium incolumē eſſe cupiant, iurati priuatim & publice laudent; uos tamen Gallis credere malitis? quid ut ſecuti eſſe uideamini? uoluntatem ne hominum? grauior igitur erit hoſtium uoluntas, quam ciuium? an dignitatem teſtium? poteſtis igitur ignotos notis, iniquos aequis, alienigenas domeſticis, cupidos moderatis, mercenarios gratuitis, impios religioſis, inimiciſſimos huic imperio, ac nomini, bonis, ac fidelibus & ſocijs, & ciuibus anteferre? An uero dubitatis, iudices, quin inſitas inimicitias iſtae gentes omnes & habeant, & gerant cum populi R. nomine? ſic exiſtimatis eos hic ſagatos, brachatosq. uerſari animo demiſſo, atque humili, ut ſolent ij, qui affecti iniurijs, ad opē iudicum ſupplices inferioresq.*

*conſu-*

*confugiunt? nihil uero minus. hi contra uagantur laeti, atque erecti paſſim toto foro, cum quibuſdam minis, & barbaro atque immani terrore uerborũ. quod ego profecto non crederem, niſi aliquoties ex ipſis accuſatoribus uobiſcũ ſimul, iudices, audiſſem; cũ praeciperent, ut caueretis, ne, hoc abſoluto, nouum aliquod bellum Gallicum concitaretur. Si M. Fonteium, iudices, in cauſſa deficerent omnia; ſi turpi adoleſcentia, uita infami, magiſtratibus, quos ante oculos ueſtros geſſit, conuictis uirorum bonorum teſtimonijs, legationibus flagitioſe obitis, inuiſus ſuis omnibus in iudicium uocaretur, ſi in eo iudicio colonorum populi R. Narbonenſium, fideliſſimorum ſociorum Maſſilienſium, ciuium R. omnium teſtimonijs tabulisq. premeretur: tamen eſſet uobis magnopere prouidendum, ne, quos ita afflictos a ueſtris patribus maioribusq. accepiſſetis, ut contemnendi eſſent, eos pertimuiſſe, & eorum minis & terrore commoti eſſe uideremini. nunc uero, cum laedat nemo bonus, laudent omnes ueſtri ciues, atque ſocij, oppugnent ij, qui ſaepiſſime hanc urbem, & hoc imperium oppugnarunt; cumq. inimici M. Fonteij uobis, ac populo R. minentur, amici, ac propinqui ſupplicent uobis: dubitabitis non modo ueſtris ciuibus, qui maxime gloria, ac laude ducuntur, uerum etiam exteris nationibus, ac gentibus oſtendere, uos in ſententijs ferendis ciui parcere, quam hoſti cedere, maluiſſe? Magna mehercule cauſſa, iudices, abſolutionis cum ceteris cauſſis haec eſt, ne qua*

s.1 *inſignis*

*inſignis huic imperio macula, atque ignomina ſuſcipiatur, ſi hoc ita perlatum erit in Galliam, ſenatum, equitesq. populi R. non teſtimonijs Gallorum, ſed minis commotos, rem ad illorum libidinem iudicaſſe. ita uero, ſi illi bellum facere conabuntur, excitandus nobis erit ab inferis C. Marius; qui Inducioṁaro iſti minaci, atque arroganti par in belligerando eſſe poſſit: excitandus Cn. Domitius, & Q. Maximus; qui nationem Allobrogum, & reliquias ſuis iterum armis conficiat, atque opprimat: aut, quoniam id quidem non poteſt, orãdus erit nobis amicus meus M. Plaetorius, ut ſuos nouos clientes a bello faciendo deterreat, ut eorum iratos animos, atque horribiles impetus deprecetur: aut, ſi non poterit, M. Fabium ſubſcriptorẽ eius rogabimus, ut Allobrogum animos mitiget, quoniam apud illos Fabiorum nomen ampliſſimum: ut uelint iſti aut quieſcere, id quod uicti ac ſubacti ſolent, aut, cum minantur, intelligere, ſe populo R. non metũ belli, ſed ſpem triumphi oſtendere. quod ſi in turpi reo patiendum non eſſet, ut quidquã iſti ſe minis profeciſſe arbitrarẽtur: quid faciendum uobis in M. Fonteio arbitramin.? de quo homine, iudices, (iam enim mihi uideor hoc, prope cauſſa duabus actionibus perorata, debere dicere) de quo uos homine, iudices, ne ab inimicis quidem ullum fictum probroſum non modo crimẽ, ſed ne maledictum quidẽ audiſtis. ecquis unquã reus, praeſertim in hac uitae ratione uerſatus, in honoribus petendis, in poteſtatibus, in imperijs gerendis, ſic accuſatus eſt, ut nullum probrum, nullum facinus, nul-*

*la*

*la turpitudo, quae a libidine, aut a petulantia, aut ab audacia nata eſſet, ab accuſatore obijceretur; ſi non uera, attamen ficta, cum aliqua ratione, ac ſuſpicione? M. Aemilium Scaurum, ſummum noſtrae ciuitatis uirum, ſcimus accuſatum a M. Bruto. extant orationes, ex quibus intelligi poteſt, multa in illum ipſum Scaurum eſſe dicta, falſo, quis negat? uerumtamẽ ab inimico dicta, & obiecta. Quam multa M'. Aquillius audiuit in ſuo iudicio? quam multa L. Cotta? denique P. Rutilius? qui etſi damnatus eſt; mihi uidetur tamen inter uiros optimos, atque innocentiſſimos eſſe numerandus. ille igitur ipſe, homo ſanctiſſimus, ac tẽperantiſſimus, multa audiuit in ſua cauſſa, quae ad ſuſpicionem ſtuprorum, ac libidinem pertinerent. Extat oratio hominis, ut opinio mea fert, noſtrorum hominum longe ingenioſiſſimi, atque eloquentiſſimi, C. Gracchi: qua in oratione permulta in L. Piſonem turpia, ac flagitioſa dicuntur: at in quem uirum? qui tanta uirtute, atque integritate fuit, ut etiam illis optimis temporibus, cum hominem inuenire nequam nemінem poſſes; ſolus tamen Frugi nominaretur. quem cũ in concionẽ Gracchus uocari iuberet; & uiator quaereret, quem Piſonem? quod erant plures: cogis me, inquit, dicere inimicum meum Frugi. is igitur uir, quem ne inimicus quidem ſatis in appellando ſignificare poterat, niſi ante laudaſſet; qui uno cognomine declarabatur, non modo quis eſſet, ſed etiam qualis eſſet; tamen in falſam, atque iniquam probrorum inſimulationem uocabatur. M. Fonteius ita duabus actionibus*

*accuſatus*

*accuſatus eſt, ut obiectum nihil ſit, quo ſignificari ue ſtigium libidinis, petulantiae, crudelitatis, audaciae poſſit. non modo nullum facinus huius protulerunt, ſed ne dictum quidem aliquod reprehenderunt. quod ſi aut quantam uoluntatem habent ad hunc opprimẽdum, aut quantam ad maledicendum licentiam, tantum haberent aut ad ementiendum animi, aut ad fingendum ingenij non meliore fortuna ad probra nunc audienda Fonteius, quam illi, de quibus antea commemoraui, fuiſſet. Frugi igitur hominem, iudices, frugi, inquam, & in omnibus uitæ partibus moderatum, ac temperantem, plenum pudoris, plenum officij, plenum religionis, uidetis poſitum in ueſtra fide, ac poteſtate, atque ita, ut commiſſus ſit fidei, permiſſus poteſtati. uidete igitur, utrum ſit aequius; hominem honeſtiſſimum, uirum fortiſſimum, ciuem optimum dedi inimiciſſimis, atque immaniſsimis nationibus, an reddi amicis; praeſertim cum tot res ſint, quae ueſtris animis pro huius innocentis ſalute ſupplicent; primum generis antiquitas; quam Tuſculo, ex clariſſimo municipio, profectam, in monumentis rerum geſtarum inciſam, ac notatam uidemus; tum autem continuae praeturae, quae & ceteris ornamentis, & exiſtimatione innocentiae maximae floruerunt; deinde recens memoria parentis, cuius ſanguine non ſolum Aſculanorum manus, a qua interfectus eſt, ſed totum illud ſociale bellum macula ſceleris imbutum eſt; poſtremo ipſe, cum in omnibus uitae partibus honeſtus, atque integer, tum in re militari cum ſum-*

*mi*

mi conſilij, & maximi animi, tum uero uſu quoque bellorum gerendorum in primis eorum hominum, qui nunc ſunt, exercitatus. Quare ſi etiam monendi eſtis a me, iudices, quod non eſtis; uideor hoc leuiter pro mea auctoritate uobis praecipere poſſe, ut ex eo genere homines, quorum cognita uirtus, induſtria, felicitas in re militari ſit, diligenter uobis retinendos exiſtimetis. fuit enim maior talium uirorum in hac rep. copia: quae cum eſſet, tamen eorum non modo ſaluti, ſed etiam honori conſulebatur. quid nunc uobis faciendum eſt, ſtudijs militaribus apud iuuentutem obſoletis, hominibus autem ac ſummis ducibus partim aetate, partim ciuitatis diſcordijs hac reip. calamitate conſumptis, cum tot bella aut a nobis neceſſario ſuſcipiantur, aut ſubito atque improuiſa naſcantur. non ne et hominē ipſum ad dubia reip. tempora reſeruandum, & ceteros ſtudio laudis, ac uirtutis inflammandos putatis? recordamini, quos legatos nuper in bello L. Iulius, quos P. Rutilius, quos L. Cato, quos Cn. Pompeius habuerit: ſcietis fuiſſe tum M. Cornutum, L. Cinnam, L. Sullam, praetorios homines, belli gerendi peritiſſimos, praeterea C. Marium, P. Didium, Q. Catulum, P. Craſſum, non litteris homines ad rei militaris ſcientiam, ſed rebus geſtis ac uictorijs eruditos. age uero nunc inferte oculos in curiam, introſpicite penitus in omnes reip. partes: utrum uidetis, nihil poſſe accidere, ut tales uiri deſiderandi ſint; an, ſi acciderit, eorum hominum copia populum R. abundare? quae ſi diligen-

ter

*ter attendetis, profecto, iudices, uirum ad labores belli impigrum, ad pericula fortem, ad uſum ac diſciplinam peritum, ad conſilia prudentem, ad caſum fortunamq. felicem, domi uobis ac liberis ueſtris retinere, quam inimiciſſimis populi R. nationibus, & crudeliſſimis tradere, & condemnare, maletis. At infeſtis prope ſignis inferuntur Galli in Fonteium, & inſtant, atque urgent ſummo cum ſtudio, ſumma cũ audacia: nos uero, iudices, non & multis, & firmis praeſidijs, uobis adiutoribus, iſti immani, atque intolerandae barbariae reſiſtemus? Primum obijcitur contra iſtorum impetus Macedonia, fidelis & amica populo R. prouincia: quae cum ſe, ac ſuas urbes non ſolum conſilio, ſed etiam manu Fonteii conſeruatam eſſe dicat; ut illa per hunc a Thracum aduentu, ac depopulatione defenſa eſt, ſic ab huius nunc capite Gallorum impetus, terroresq. depellit. Conſtituitur ex altera parte ulterior Hiſpania: quae profecto non modo religione ſua reſiſtere iſtorum cupiditati poteſt, ſed etiam ſceleratorum hominum periuria teſtimonijs, ac laudationibus ſuis refutare. Atque ex ipſa etiam Gallia, fideliſſima, & grauiſſima, auxilia ſumuntur. uenit huic ſubſidio miſero, atque innocenti Maſſilienſium cuncta ciuitas: quae non ſolum ob eam cauſſam laborat, ut huic, a quo ipſa ſeruata eſt, parem gratiam referre uideatur, ſed etiam, quod ea condicione, atque eo fato ſe in ijs terris collocatam eſſe arbitratur, ne quid noſtris hominibus iſtae gentes nocere poſſint. Pugnat pariter pro ſalute M. Fonteij Narbonenſis colonia:*

*quae per hunc ipſa nuper obſidione hoſtium liberata, nunc eiuſdem miſerijs, ac periculis commouetur. Denique, ut oportet bello Gallico, ut maiorum iura, moresq. praeſcribunt, nemo eſt ciuis R. qui ſibi ulla excuſatione utendum putet. omnes illius prouinciae publicani, agricolae, pecuarij, ceteri negotiatores uno animo M. Fonteium, atque una uoce defendũt. Quod ſi tantas auxiliorum noſtrorum copias Induciomarus ipſe deſpexerit, dux Allobrogum ceterorumq. Gallorum: num etiam de matris hunc complexu lectiſsimae, miſerrimaeq. feminae, uobis inſpectantibus auellet, atque abſtrahet? praeſertim cum uirgo Veſtalis ex altera parte germanum fratrẽ cõplexa teneat ueſtramq. iudices, ac populi R. fidem imploret: quae pro uobis liberisq. ueſtris tot annos in dijs immortalibus placandis occupata eſt, ut ea nunc pro ſalute ſua, fratrisq. ſui animos ueſtros placare poſſit. cui miſerae quod praeſidium, quod ſolatium reliquũ eſt, hoc amiſſo? nam ceterae feminae gignere ipſae ſibi praeſidia, & habere domi fortunarum omnium ſocium participemq. poſſunt: huic uero uirgini quid eſt, praeter fratrem, quod aut iucundum, aut carum eſſe poſsit? nolite pati, iudices, aras deorum immortalium, Veſtaeq. matris, quotidianis uirginis lamentationibus de ueſtro iudicio commoneri. proſpicite, ne ille ignis aeternus, nocturnis Fonteiae laboribus uigilijsq. ſeruatus, ſacerdotis Veſtae lacrymis extinctus eſſe dicatur. tẽdit ad uos uirgo Veſtalis manus ſupplices eaſdẽ, quas pro uobis dijs immortalibus tẽdere cõſueuit.*

*cauete,*

*cauete, ne periculoſum, ſuperbumq. ſit, eius uos obſecrationem repudiare, cuius preces ſi dij aſpernarentur, haec ſalua eſſe non poſſent. Videtis ne ſubito, iudices, uirum fortiſſimum, M. Fonteium parentis, & ſororis commemoratione lacrymas profudiſſe? qui numquam in acie pertimuerit, qui ſe armatus ſaepe in hoſtium manum immiſerit, cum in eiuſmodi periculis eadem ſe ſolatia ſuis relinquere arbitraretur, quae ſuus pater ſibi reliquiſſet; idem nunc perturbato animo pertimeſcit, ne non modo ornamento, & adiumento non ſit ſuis, ſed etiam cum acerbiſſimo luctu dedecus aeternum miſeris, atque ignominiam relinquat. O fortunã longe diſparem, M. Fontei, ſi deligere potuiſſes, ut potius telis tibi Gallorum, quam periurijs interundem eſſet. tum enim uitae ſocia uirtus, mortis comes gloria fuiſſet: nunc uero qui eſt dolor? uictoriae te, atque imperij poenas ad eorum arbitrium ſufferre, qui aut uicti armis ſunt, aut inuitiſſimi paruerunt? a quo periculo defendite, iudices, ciuem fortem, atque innocentem: curate, ut noſtris teſtibus plus, quam alienigenis credidiſſe uideamini; plus ſaluti ciuium, quam hoſtium libidini conſuluiſſe; grauiorem duxiſſe eius obſecrationem, quae ueſtris ſacris praeſit, quam eorum audaciam, qui cum omnium ſacris, delubriſq. bella geſſerunt. poſtremo proſpicite, iudices, id quod ad dignitatem populi R. maxime pertinet, ut plus apud uos preces uirginis Veſtalis, quam minae Gallorum ualuiſſe uideantur.*

# PRO A. CAECINA

## ORATIO. XII

SI, quantum in agro, locisq. deſertis audacia poteſt, tantum in foro, atque in iudicijs impudentia ualeret; non minus nunc in cauſſa cederet A. Caecina Sex. Aebutij impudentiae, quam tum in ui facienda ceſſit audaciae. uerum & illud conſiderati hominis eſſe putauit, qua de re iure decertari oporteret, armis non contendere; & hoc conſtantis, quicum uì & armis certare noluiſſet, eum iure iudicioq. ſuperare. Ac mihi quidem cum audax praecipue fuiſſe uidetur Aebutius in conuocandis hominibus, & armandis, tum impudens in iudicio; non ſolum, quod in iudicium uenire auſus eſt; (nam id quidem, tametſi improbe fit in aperta re, tamen malitia eſt iam uſitatum) ſed quod non dubitauit id ipſum, quod arguitur, confiteri. niſi forte hoc rationis habuit, quoniam, ſi facta uis eſſet moribus, ſuperior in poſſeſſione retinenda non fuiſſet: quia contra ius moremq. facta ſit, A. Caecinam cum amicis metu perterritum profugiſſe: nunc quoque in iudicio, ſi cauſſa more inſtitutoq. omnium defendatur, nos inferiores in agendo non futuros: ſin e conſuetudine recedatur, ſe, quo impudentius egerit, hoc ſuperiorem diſceſſurum. quaſi uero aut in iudicio poſſit idem improbitas, quod in ui confidentia: aut non eo libentius tũ audaciae ceſſerimus, quo

*nunc impudentiae facilius obſiſteremus. itaque longe alia ratione, Recuperatores, ad agendam cauſſam hac actione uenio; atque initio ueneram. tum enim noſtrae cauſſae ſpes erat poſita in defenſione mea, nunc in confeſſione aduerſarij; tum in noſtris, nunc uero in illorum teſtibus: de quibus ego antea laborabam, ne, ſi improbi eſſent, falſi aliquid dicerent; ſi probi exiſtimarentur, quod dixiſſent, probarent. nunc ſum animo aequiſſimo. ſi enim ſunt uiri boni, me adiuuant, cum id iurati dicunt, quod ego iniuratus inſimulo: ſin autem minus idonei, me non laedunt, cum, ſiue creditur ijs hoc ipſum, quod nos arguimus, confitentur, ſiue fides non habetur, de aduerſarij teſtium fide derogatur. uerumtamen cum illorum cauſſae actionem conſidero; non uideo, quid impudentius dici poſſit: cum autem ueſtram in iudicando dubitationem; uereor, ne id, quod uidentur impudenter feciſſe, aſtute, & callide fecerint. nam ſi negaſſent uim hominibus armatis eſſe factam, facile honeſtiſſimis teſtibus in re perſpicua tenerentur: ſin confeſſi eſſent, & id, quod nullo tempore iure fieri poteſt, tum ab ſe iure factum eſſe defenderent; ſperarunt id, quod aſſecuti ſunt, ſe iniecturos uobis cauſſam deliberandi, & iudicandi iuſtam moram, ac religionem. ſimul illud, quod indigniſſimum eſt, futurum arbitrati ſunt, ut in hac cauſſa non de improbitate Sex. Aebutij, ſed de iure ciuili iudicium fieri uideretur. Qua in re ſi mihi eſſet unius A. Caecinae cauſſa agenda, profiterer ſatis idoneum eſſe me defenſorem; pro-*

TT

*pterea*

pterea quod fidem meam diligentiamq. praeſtarem: quae cum ſunt in actore cauſſae, nihil eſt, in re praeſertim aperta ac ſimplici, quod excellẽs ingenium requiratur. ſed cum de eo iure mihi dicendum ſit, quod pertineat ad omnes, quod conſtitutum ſit a maioribus, conſeruatum uſque ad hoc tempus; quo ſublato non ſolum pars aliqua iuris diminuta, ſed etiam uis ea, quae iuri maxime eſt aduerſaria, iudicio confirmata eſſe uideatur; uideo ſummi ingenij cauſſam eſſe; non uti demonſtretur, quod ante oculos eſt; ſed ne, ſi quis uobis error in tanta re ſit obiectus; omnes potius me arbitrentur cauſſae, quam uos religioni ueſtrae defuiſſe. Quamquam ego mihi ſic perſuadeo, Recuperatores, non uos tam propter iuris obſcuram dubiamq. rationem bis iam de eadem cauſſa dubitaſſe, quam, quod uidetur ad ſummam illius exiſtimationem hoc iudicium pertinere, moram ad condemnandum acquiſiſſe, ſimul & illi ſpatium ad ſeſe colligendum dediſſe. quod quoniam iam in conſuetudinem uenit, & id uiri boni ueſtri ſimiles in iudicando faciunt; reprehendendum fortaſſe minus, querendum uero magis etiam uidetur: ideo quod omnia iudicia ad diſtrahendarum controuerſiarum, aut puniendorum maleficiorum cauſſa reperta ſunt: quorum alterum leuius eſt; propterea quod & minus laedit, & perſaepe diſceptatore domeſtico dijudicatur: alterum eſt uehementiſſimum; quod & ad grauiores res pertinet, & non honorariam operam amici, ſed ſeueritatem iudicis, ac uim requirit. quod

*eſt grauius, & cuius rei cauſſa maxime iudicia conſtituta ſunt, id iam mala conſuetudine diſſolutum eſt. nam ut quaeque res eſt turpiſſima, ſic maxime, & maturiſſime iudicanda eſt: at ea, in qua exiſtimationis periculum eſt, tardiſſime iudicatur. qui igitur conuenit, quae cauſſa fuerit ad conſtituendum iudicium; eandem moram eſſe ad iudicandum? ſi quis, quod ſpopondit, qua in re uerbo ſe uno obligauit, id non facit; maturo iudicio, ſine ulla religione iudicis condemnatur: qui per tutelam, aut ſocietatem, aut rem mandatam, aut fiduciae rationem fraudauit quempiam, in eo, quo delictum maius eſt, eo poena eſt tardior. eſt enim turpe iudicium, & factum quidem turpe. uidete igitur, quam inique accidat, quia res indigna ſit, ideo turpem exiſtimationem ſequi; quia turpis exiſtimatio ſequatur, ideo rem indignam non iudicari. At ſi quis mihi hoc iudex, Recuperator ue dicat: potuiſti enim leuiore actione confligere: potuiſti ad tuum ius faciliore & commodiore iudicio peruenire: quare aut muta actionem; aut noli mihi inſtare, ut iudicem: tamen is aut timidior uideatur, quam fortem, aut cupidior, quam ſapientem iudicem eſſe aequum eſt, ſi aut mihi praeſcribat, quemadmodum meum ius perſequar, aut ipſe id, quod ad ſe delatum ſit, non audeat iudicare. etenim ſi praetor, is, qui iudicia dat, numquam petitori praeſtituit, qua actione illum uti uelit: uidete, quam iniquum ſit, conſtituta iam re, iudicem, quid agi potuerit, aut quid poſſit, non quid*

*actum ſit, quaerere. uerumtamen nimiae ueſtrae benignitati pareremus, ſi alia ratione ius noſtrum recuperare poſſemus: nunc uero quis eſt, qui aut uim, armatis hominibus factam, relinqui putet oportere, aut eius rei leuiorem actionem nobis aliquam demonſtrare poſſit? ex quo genere peccati, ut illi clamitant, uel iniuriarum, uel capitis iudicia conſtituta ſunt, in eo poteſtis atrocitatem noſtram reprehendere? cum uideatis nihil aliud actum, niſi poſſeſſionem per interdictum eſſe repetitam? uerum ſiue uos exiſtimationis illius periculum, ſiue iuris dubitatio tardiores fecit adhuc ad iudicandum; alterius rei cauſſam uoſmet ipſi iam uobis, ſaepius prolato iudicio, ſuſtuliſtis; alterius ego uobis hodierno die cauſſam profecto auferam, ne diutius de controuerſia noſtra, ac de communi iure dubitetis. & ſi forte uidebor altius initium rei demonſtrandae petiſſe, quam me ratio iuris, & ius de quo iudicium eſt, & natura cauſſae coegerit; quaeſo, ut ignoſcatis: non enim minus laborat A. Caecina, ne ſummo iure egiſſe, quam ne certum ius non obtinuiſſe uideatur. M. Fulcinius fuit, Recuperatores, e municipio Tarquinieſi: qui & domi ſuae cum primis honeſtis exiſtimatus eſt, et Romae argentariam non ignobilem fecit. is habuit in matrimonio Ceſenniam, eodem e municipio, ſummo loco natam, & probatiſſimam feminam, ſicut & uiuus multis ipſe rebus oſtendit, & in morte ſua teſtamento declarauit. huic Ceſenniae fundum in agro Tarquinienſi uendidit temporibus illis difficillimis ſolutionis*

cum uteretur dote uxoris numerata, quo mulieri eſſet res cautior, curauit ut in eo fundo dos collocaretur. aliquando poſt, iam argentaria diſſoluta, Fulcinius huic fundo uxoris continentia quaedam praedia, atque adiuncta mercatur. moritur Fulcinius: (multa enim, quae ſunt in re, quia remota ſunt a cauſſa, praetermittam) teſtamento facit heredem, quem habebat e Ceſennia, filium: uſumfructum omnium bonorum ſuorum Ceſenniae legat, ut frueretur una cum filio. magnus honos uiri iucundus mulieri fuiſſet, ſi diuturnum eſſe licuiſſet. frueretur enim bonis cum eo, quem ſuis bonis heredem eſſe cupiebat, & ex quo maximum fructum ipſa capiebat: ſed hunc fructum matura fortuna ademit: nam breui tempore M. Fulcinius adoleſcens mortuus eſt: heredem P. Ceſennium fecit: uxori grande pondus argenti, matriq. partem bonorum maiorem legauit: itaque in partem mulieres uocatae ſunt. cum eſſet haec auctio hereditaria conſtituta, Aebutius iſte, qui iam diu Ceſenniae uiduitate, ac ſolitudine aleretur, ac ſe eius in familiaritatem inſinuaſſet hac ratione, ut cum aliquo ſuo compendio negotia mulieris, ſi qua acciderent, controuerſiasq. ſuſciperet, uerſabatur quoque eo tempore in his rationibus auctionis, & partitionis, atque etiam ſe ipſe inſerebat, & intrudebat; & in eam opinionem Ceſenniam adducebat, ut mulier imperita nihil putaret agi callide poſſe, ubi non adeſſet Aebutius. quam perſonam iam ex quotidiana cognoſcitis uita Recuperatores, mulierum

*rum aſſentatoris, cognitoris uiduarum, defenſoris nimium litigioſi, conciti ad rixam, inepti ac ſtulti inter uiros, inter mulieres periti iuris, & callidi; hanc perſonam imponite Aebutio: is enim Caeſenniae fuit Aebutius. ne forte quaeratis, num propinquus? nihil alienius. amicus aut a patre, aut a uiro traditus nihil minus. quis igitur? ille, quem ſupra deformaui, uoluntarius amicus mulieris, non neceſſitudine aliqua, ſed ficto officio, ſimulataq. ſedulitate coniunctus, magis oportuna opera non numquam, quam aliquando fideli. Cum eſſet, ut dicere inſtitueram, conſtituta auctio Romae; ſuadebant amici cognatiq. Ceſenniae id, quod ipſi quoque mulieri in mentem ueniebat: quoniam poteſtas eſſet emendi fundum illum Fulcinianum, qui fundo eius antiquo continens eſſet nullam eſſe rationem, amittere eiuſmodi occaſionem, cum praeſertim pecunia ex partitione deberetur: nuſquam eam poſſe melius collocari. itaq. mulier facere conſtituit. mandat, ut fundum ſibi emat. cui tandem? cui putatis? an non in mentem uenit hominis illius ad hoc munus, & ad omnia mulieris negotia parati, ſine quo nihil ſatis caute, nihil ſatis callide agi poſſet? recte attenditis. Aebutio negotium datur. adeſt ad tabulam, licetur Aebutius: deterrentur emptores multi, partim gratia Ceſenniae, partim etiam pretio: fundus addicitur Aebutio: pecuniam argentario promittit Aebutius. quo teſtimonio nũc uir optimus utitur, ſibi emptum eſſe. quaſi uero aut nos ei negemus addictum; aut tum quiſquam fue*

 *rit,*

*rit, qui dubitarit, quin emeretur Ceſenniae, cum id plerique ſcirent, omnes fere audiſſent, hi coniectura aſſequi poſſent; cum pecunia Ceſenniae ex illa hereditate deberetur; eam porro in praedijs collocari maxime expediret; eſſent autem praedia, quae mulieri maxime conuenirent; ea uenirent; liceretur is, quem Ceſenniae dare operam nemo miraretur, ſibi emere nemo poſſet ſuſpicari. hac emptione facta, pecunia ſoluitur a Ceſennia. cuius rei putat iſte rationem reddi non poſſe, quod ipſe tabulas auerterit: ſe autem habere argentarij tabulas, in quibus ſibi expenſa pecunia lata ſit, acceptaq. relata: quaſi id aliter fieri oportuerit. cum omnia ita facta eſſent, quemadmodum nos defendimus, Ceſennia fundum poſſedit, locauitque, neque ita multo poſt A. Caecinae nupſit. ut in pauca conferam, teſtamento facto mulier moritur. facit heredem ex deunce, & ſemuncia Caecinam, ex duabus ſextulis M. Fulcinium, libertum ſuperioris uiri, Aebutio ſextulam aſpergit. hanc ſextulam illa mercedem iſti eſſe uoluit aſſiduitatis, & moleſtiae, ſi quam ſuſceperat. iſte autem hac ſextula ſe anſam retinere omnium controuerſiarum putat. iam principio auſus eſt dicere, non poſſe heredem eſſe Ceſenniae Caecinam, quod is deteriore iure eſſet, quam ceteri ciues, propter incommodum Volaterranorum, calamitatemq. ciuilem. itaque homo timidus, imperitusque, qui neque animi, neque conſilij ſatis haberet, non putauit eſſe tanti hereditatem, ut de ciuitate in dubiũ ueniret: cõceſſit, credo, Aebu*

*tio*

*tio, quantum uellet de Ceſenniae bonis ut haberet, immo, ut uiro forti, ac ſapiēti dignum fuit, ita calumniā ſtultitiamq. obtriuit, ac contudit: in poſſeſſione bonorum cum eſſet, & cum ipſe ſextulam ſuam nimium exaggeraret, nomine heredis arbitrum familiae erciſcundae poſtulauit. atque illis paucis diebus, poſtea quam uidet nihil ſe ab A. Caecina poſſe litium terrore abradere, homini Romae in foro denũciat, fundum illum, de quo ante dixi, cuius iſtum emptorem demonſtraui fuiſſe mandato Ceſenniae, ſuum eſſe, ſeq. ſibi emiſſe. quid ais? tuus ille fundus eſt, quem ſine ulla controuerſia quadriennium, hoc eſt, ex quo tempore fundus uenijt, quoad uixit, poſſedit Ceſennia? Vſus enim, inquit, eius, & fructus fundi teſtamento uiri fuerat Ceſenniae. Cum hoc nouae litis genus tam malitioſe intenderet, placuit Caecinae de amicorum ſententia conſtituere, quo die in rem praeſentem ueniretur, & de fundo Caecina moribus deduceretur. colloquuntur: dies ex utriuſque commodo ſumitur. Caecina cum amicis ad diem uenit in caſtellum Axiam: ex quo loco fundus is, de quo agitur, non longe abeſt, ibi certior fit a pluribus, homines permultos liberos, atque ſeruos coegiſſe, & armaſſe Aebutium. cum id partim mirarentur, partim non crederent, ecce ipſe Aebutius in caſtellum uenit, denunciat Caecinae ſe armatos habere, abiturum eum non eſſe, ſi acceſſiſſet. Caecinae placuit, & amicis, quoad uideretur ſaluo capite fieri poſſe, experiri. tum de caſtello deſcendunt, in fundum proficiſcuntur.*

tur.

*tur. uidetur temere commiſſum. uerùm, ut opinor, hoc fuit cauſſae, tam temere iſtum re commiſſurum, quã uerbis nunciabatur, nemo putauit. atque iſte ad omnes introitus, qua adiri poterat non modo in eum fundum, de quo controuerſia fuerat, ſed etiam in illum proximum, de quo nihil ambigebatur, armatos homines opponit. itaque primo cum in antiquum fundum ingredi uellet, quod ea proxime accedi poterat; frequentes armati obſtiterunt. quo loco depulſus Caecina, tamen qua potuit, ad eum fundum profectus eſt; ex quo ex cõuentu uim fieri oportebat. eius autẽ fundi extremam partem oleae directo ordine definiunt. ad eas cum accederetur; iſte cum omnibus copijs praeſto fuit, ſeruumq; ſuum nomine Antiochum ad ſe uocauit, & clara uoce imperauit, ut eum, qui illum olearum ordinem intraſſet, occideret. homo mea ſententia prudentiſſimus, Caecina, tamen in hac re plus mihi animi, quam conſilij, uidetur habuiſſe. nam cum & armatorum multitudinem uideret; & eam uocem Aebutij, quam commemoraui, audiſſet; tamen acceſſit propius; & iam ingrediens intra finem eius loci, quem oleae terminabant, impetum armati Antiochi, ceterorumq. tela, atque incurſus refugit. eodẽ tempore ſe in fugam conferunt una amici, aduocatiq. eius metu perterriti; quemadmodum illorum teſtem dicere audiſtis. His rebus ita geſtis, P. Dolabella praetor interdixit, ut eſt conſuetudo, de ui hominibus armatis, ſine ulla exceptione, tantum, ut, unde deiciſſet, reſtitueret. reſtituiſſe ſe dixit. ſponſio facta eſt.*

*hac*

*bat de ſponſione nobis iudicandum eſt. Maxime fuit optandum Caecinae, Recuperatores, ut controuerſiae nihil haberet; ſecundo loco, ut ne cum tam improbo homine; tertio, ut cum tam ſtulto haberet. etenim non minus nos ſtultitia illius ſubleuat, quam laedit improbitas. improbus fuit, quod homines coegit, armauit, coactis, armatisq. uim fecit. laeſit in eo Caecinã: ſubleuauit ibidem: nam in eas ipſas res, quas improbiſſime fecit, teſtimonia ſumpſit, & eis in cauſſa teſtimonijs utitur. itaque mihi certum eſt, Recuperatores, ante quam ad meam defenſionem, meosq. teſtes uenio, illius uti confeſſione, & teſtimonijs. quid confitetur? atque ita libenter confitetur, ut non ſolum fateri, ſed etiam profiteri uideatur, Recuperatores? conuocaui homines, coegi, armaui: terrore mortis, ac periculo capitis, ne accederes, obſtiti. ferro, inquit, ferro (& hoc dicit in iudicio.) te reieci, atque perterrui. Quid? teſtes quid aiunt? P. Vettilius propinquus Aebutij, ſe Aebutio cum armatis ſeruis ueniſſe aduocatum: quid praeterea? fuiſſe complures armatos. quid aliud? minatum eſſe Aebutium Caecinae. Quid ego de hoc teſte dicam, niſi hoc, Recuperatores? ut idcirco non minus ei credatis, quod homo minus idoneus habetur, ſed ideo credatis, quod ex illa parte id dicit, quod illi cauſſae maxime eſt alienum. A. Terentius, alter teſtis, non modo Aebutium, ſed etiam ſe ipſum arguit. in Aebutium hoc dicit, armatos hominos fuiſſe: de ſe autem hoc praedicat, Antiocho, Aebutij ſeruo, imperaſſe, ut in Caecinam aduenientem cum ferro inua-*

rò inuaderet. quid loquar amplius hoc de homine? in quem ego dicere, cum rogarer a Caecina, nũquam uolui, ne arguere illum rei capitalis uiderer: de eo dubitò nunc, quo modo aut loquar, aut taceam, cum ipſe hoc de ſe iuratus praedicet. Deinde L. Coelius nõ ſolum Aebutium cum armatis dixit fuiſſe cõpluribus, uerum etiam cum aduocatis perpaucis eo ueniſſe Caecinam. de hoc ego teſte detraham, cui, aeque atque meo teſti, ut credatis, poſtulo? P. Memmius ſecutus eſt, qui ſuum non paruum beneficium commemorauit in amicos Caecinae, quibus ſeſe uiã per fratris ſui fundum dediſſe dixit, qua effugere poſſent, cũ eſſent metu omnes perterriti. huic ego teſti gratias agam, quod & in re miſericordem ſe praebuit, & in teſtimonio religioſum. A. Atilius, & eius filius L. Atilius, & armatos ibi fuiſſe, & ſe ſuos armatos adduxiſſe, dixerunt, etiam hoc amplius: cum Aebutius Caecinae malum minaretur, ibi tum Caecinam poſtulaſſe, ut moribus deductio fieret. Hoc idem P. Rutilius dixit, & eo libentius dixit, ut aliquo in iudicio eius teſtimonio creditum putaretur. Duo praeterea teſtes nihil de ui, ſed de ipſa emptione fundi dixerunt, P. Ceſennius, auctor fundi, non tam auctoritate graui, quam corpore, & argentarius Sex. Clodius, cui nomen eſt Phormio, nec minus niger, nec minus confidens, quam ille Terentianus eſt Phormio: nihil de ui dixerunt, nihil praeterea, quod ad ueſtrum iudicium pertineret. Decimo uero loco teſtis exſpectatus, & ad extremum reſeruatus dixit: ſenator populi R. ſplendor or-

*dinis, decus atque ornamentum iudiciorum, exemplar antiquae religionis, Fidiculanius Falcula: qui cum ita uehemens, acerq. ueniſſet, ut non modo Caecinam periurio ſuo laederet, ſed etiam mihi uideretur iraſci; ita eum placidum, mollemq. reddidi, ut non auderet, ſicut meminiſtis, iterum dicere, quot millia fundus ſuus abeſſet ab urbe. nam cum dixiſſet, minus abeſſe* LIII, *populus cum riſu acclamauit ipſa eſſe: meminerant enim omnes, quantum in Albiano iudicio accepiſſet. In eum quid dicam, niſi id, quod negare non poſſit? ueniſſet in conſilium publicae quaeſtionis, cum eius conſilij iudex non eſſet; et in eo conſilio, cum cauſſam non audiſſet, & poteſtas eſſet ampliandi, dixiſſe, ſibi liquere; dum incognita re, iudicare uoluiſſet, maluiſſe condemnare, quam abſoluere: cum, ſi uno minus damnarent, condemnari reus non poſſet, non ad cognoſcendam cauſſam, ſed ad explendam damnationem praeſto fuiſſe. utrum grauius aliquid in quempiam dici poteſt, quam ad hominem condemnandum, quem numquam uidiſſet, neque audiſſet; adductum pretio eſſe? an certius quidquam obijci poteſt, quam quod is, cui obijcitur, ne nutu quidem infirmare conatur? uerumtamen is teſtis, (ut facile intelligeretis eum non affuiſſe animo, cum ab illis cauſſa ageretur, teſteſq. dicerent, ſed tantiſper de aliquo reo cogitaſſe) cum omnes ante eum dixiſſent teſtes, armatos cum Aebutio fuiſſe complures; ſolus dixit, non fuiſſe. uiſus eſt mihi primo ueterator intelligere praeclare,*

clare, quid cauſſa optaret; & tantummodo errare, quod omnes teſtes infirmaret, qui ante eum dixiſſent: cum ſubito ecce idem qui ſolet, ſuos ſolos ſeruos armatos fuiſſe dixit. Quid huic tu homini facias? nonne concedas interdum, ut excuſatione ſummae ſtultitiae, ſummae improbitatis odium deprecetur? Vtrum, Recuperatores, his teſtibus nõ credidiſtis, cũ, quid liqueret, non habuiſtis? At controuerſia non erat, quin uerum dicerent. An in coacta multitudine, in armis, in telis, in praeſenti metu, mortis perſpicuo periculo caedis, dubium uobis fuit, an eſſe uis aliqua uideretur, nec ne? quibus igitur in rebus uis intelligi poteſt, ſi in his non intelligetur? An uero illa defenſio uobis praeclara uiſa eſt? non deieci, ſed obſtiti: non enim te ſum paſſus in fundum ingredi, ſed armatos homines oppoſui: ut intelligeres, ſi in fundo pedẽ poſuiſſes, ſtatim tibi eſſe pereundum. Quid ais? is, qui armis perterritus, fugatus, pulſus eſt, non uidetur eſſe deiectus? poſterius de uerbo uidebimus: nunc rem ipſam ponamus, quam illi non negant; & eius rei ius, actionemq. quaeramus. Eſt haec res, poſita, quae ab aduerſario non negatur; Caecinam, cum ad conſtitutam diem, tempusq. ueniſſet, ut uis ac deductio moribus fieret, pulſum prohibitumq. eſſe ui, coactis hominibus, & armatis: cum hoc conſtet, ego homo imperitus iuris, ignarus negotiorum, ac litium, hanc puto me habere actionem, ut per interdictum, meum ius teneam, atque iniuriam tuam perſequar. fac in hoc errare me, nec ullo modo poſſe per hoc interdictum id

aſſequi, quod uelim: te uti in hac re magiſtro uolo. quaero, ſit ne aliqua huius rei actio, an nulla? conuocari homines propter poſſeſſionis controuerſiam non oportet: armari multitudinem iuris retinendi cauſſa non conuenit: nec iuri quidquam tam inimicũ, quã uis: nec aequitati quidquam tam infeſtum eſt, quam cõuocati homines, & armati. Quod cum ita ſit, resq; eiuſmodi ſit, ut in primis à magiſtratibus animaduertenda eſſe uideatur; iterum quaero, ſit ne eius rei aliqua actio, an nulla? nullam eſſe dices? audire cupio, qui in pace & otio cum manum fecerit, copias pararit, multitudinem hominum coegerit, armarit, inſtruxerit, homines inermes, qui ad conſtitutum, experiundi iuris gratia, ueniſſent, armis, uiris, terrore, periculoq. mortis repulerit, fugarit, auerterit, hoc dicat? Feci equidem, quae dicis, omnia; & ea ſunt & turbulenta, & temeraria, & periculoſa: quid ergo eſt? impune feci: nam, quid agas mecũ ex iure ciuili, ac praetorio, non habes. Ita ne uero, Recuperatores? hoc uos audietis? & apud uos dici patiemini ſaepius? cum maiores noſtri tanta diligentia, prudentiaq. fuerint, ut omnia omnium non modo tãtarum rerum, ſed etiã tenuiſſimarum iura ſtatuerint, perſecutiq. ſint; ut hoc genus unum uel maximum praetermitterent, ut, ſi qui me exire domo mea coegiſſet armis, haberem actionem; ſi qui introire prohibuiſſet, non haberem? Nondum de Caecinae cauſſa diſputo: nondum de iure poſſeſſionis noſtrae loquor: tantum de tua defenſione, C. Piſo, queror. Quando ita dicis, & ita conſti-

tuis; Si Caecina.cum in fundo eſſet, inde deiectus eſſet, tum per hoc interdictum eum reſtitui oportuiſſe; nunc uero deiectum nullo modo eſſe inde, ubi non fuerit; hoc interdicto nihil nos aſſecutos eſſe: quaero, ſi te hodie domum tuam redeuntem coacti homines & armati non modo limine tectoq. aedium tuarum, ſed primo aditu ueſtibuloq. prohibuerint, quid acturus ſis? monet amicus meus te L. Calpurnius, ut idem dicas, quod ipſe antea dixit, iniuriarum. quid ad cauſſam poſſeſſionis? quid ad reſtituendum eum, quẽ oportet reſtitui? quid denique ad ius ciuile, aut ad actoris animaduerſionem ages actionem, & ad iniuriarum? plus tibi ego largiar, non ſolum egeris, uerum etiam condemnaris licet: numquid magis poſſidebis? actio enim iniuriarum non ius poſſeſſionis aſſequitur, ſed dolorem imminutae libertatis iudicio poenaq. mitigat. praetor interea Piſo tanta de re tacebit? quem admodum te reſtituat in aedes tuas, non habebit? qui dies totos aut uim fieri uetat, aut reſtitui factam iubet, qui de foſſis, de cloacis, de minimis aquarum itinerumq. controuerſiis interdicit, is repente obmuteſcet? in atrociſſima re quid faciat non habebit? &, C. Piſone domo tectisq. ſuis prohibito, prohibito, inquam, per homines coactos, & armatos, praetor, quẽ admodum more & exemplo opitulari poſſit, non habebit? quid enim dicet? aut quid tu, tam inſigni accepta iniuria, poſtulabis? unde ui prohibitus ſis, nemo umquam interdixit. nouum eſt, non dico inuſitatum, uerum omnino inauditum. Vnde deiectus? quid

proſi-

*proficies, cum illi hoc reſpondebunt tibi, quod tu nũc
mihi? armatos ſe tibi obſtitiſſe, ne in aedes accede-
res: deijci porro nullo modo potuiſſe, qui non acceſ-
ſerit. Deijcior ego, inquis, ſi quis meorum deijcitur.
omnino iam bene agis: a uerbis enim recedis, & ae-
quitate uteris. nam uerba ipſa ſi ſequi uolumus, quo
modo tu deijceris, cum ſeruus tuus deijcitur? uerum
ita eſt, uti dicis: te deiectum debeo intelligere, etiam
ſi tactus non fueris: non ne? Age nunc, ſi ne quidem
tuorum quiſquam loco motus erit, atque omnes in
aedibus adſeruati, ac retenti, tu ſolus prohibitus,
& a tuis aedibus ui atque armis perterritus: utrum
hanc actionem habebis, qua nos uſi ſumus, an aliam
quampiã, an omnino nullam? nullã eſſe actionem di-
cere in re tam inſigni, tamq. atroci, neque pruden-
tiae, neque auctoritatis tuae eſt. alia ſi qua forte eſt,
quae nos fugerit, dic quae ſit: cupio diſcere. haec ſi
eſt, qua nos uſi ſumus: te iudice uincamus, neceſſe eſt.
non enim uereor, ne hoc dicas, in eadem cauſſa eodem
interdicto te oportere reſtitui, Caecinam non oporte
re. etenim cui perſpicuum non ſit, ad incertum reuoca
ri bona, fortunas, poſſeſſiones omnium, ſi ulla ex par
te ſententia huius interdicti diminuta, aut infirmata
ſit? ſi auctoritate uirorum talium, uis armatorum ho
minum iudicio approbata uideatur, in quo iudicio nõ
de armis dubitatum, ſed de uerbis quaeſitum eſſe di-
catur? Is ne apud uos obtinebit cauſſam ſuam, qui ſe
ita defenderit: Eieci ego te armatis hominibus, nõ de
ieci: ut tantũ facinus non in aequitate defenſionis, ſed*

*in una littera latuiſſe uideatur? huiuſce rei uos ſtatuetis nullam eſſe actionem; nulli experiundi ius conſtitutum, quod obſtiterit armatis hominibus, qui, multitudine coacta, non introitu, ſed omnino aditu quempiam prohibuerit? quid ergo? hoc quam habet uim? ut illa res aliquid aliqua ex parte differre uideatur, utrum, pedem cum intulero, atque in poſſeſſionem ueſtigium fecero, tum expellar, atque deijciar; an in eadem ui, atque iiſdem armis mihi ante occurratur, ne non modo intrare, uerum etiam aſpicere, aut aſpirare poſſim. qui hoc ab illo differt? ut ille cogatur reſtituere, qui ingreſſum expulerit; ille, qui ingredientem repulerit, non cogatur? uidete, per deos immortales, quod ius nobis, quam condicionem uobiſmet ipſis, quam denique ciuitati legem conſtituere uelitis. huiuſce generis una eſt actio, per hoc interdictum, quo uos uſi ſumus, conſtituta. ea ſi nihil ualet, aut ſi ad hanc rem non pertinet, quid negligentius, aut quid ſtultius maioribus noſtris dici poteſt, qui aut tantae rei praetermiſerint actionem, aut eam conſtituerint, quae nequaquam ſatis uerbis cauſſam & rationẽ iuris amplecteretur? periculoſum eſt, diſſolui hoc interdictum: captioſum eſt omnibus, rem ullam conſtitui eiuſmodi, quae cum armis geſta ſit, reſcindi iure non poſſit: uerumtamen eſt turpiſſimum illud, tantae ſtultitiae prudentiſſimos homines condemnari, ut uos iudicetis, huius rei interdictum, atque actionem in mentem maioribus noſtris non ueniſſe. Queramur, inquit, licet: tamen hoc interdicto Aebutius non tenetur.*

*Quid*

*Quid ita? quod uis Caecinae facta non eſt. dici in hac cauſſa poteſt, ubi arma fuerint, ubi coacta hominum multitudo, ubi inſtructi & certis locis cum ferro homines collocati, ubi minae, pericula, terroresq. mortis, ibi uim non fuiſſe? Nemo, inquit, occiſus eſt, neque ſaucius. Quid ais? cum de poſſeſſionis controuerſia, & de priuatorum hominum contentione iuris loquamur, tu uim negabis eſſe factam, ſi caedes, & occiſio facta non erit? ego exercitus maximos ſaepe pulſos & fugatos eſſe dico terrore ipſo, impetuq. hoſtiũ, ſine cuiuſquam non modo morte, uerum etiam uulnere. etenim, Recuperatores, non ea ſola uis eſt, quae ad corpus noſtrum, uitamq. peruenit, ſed etiam multo maior ea, quae, periculo mortis iniecto, formidine animum perterritum loco ſaepe, & certo de ſtatu dimouet: itaque ſaucij ſaepe homines, cum corpore debilitantur, animo tamen non cedunt, neque eum relinquunt locum, quem ſtatuerint defendere: at alij pelluntur integri: ut non dubium ſit, quin maior adhibita uis ei ſit, cuius animus ſit perterritus, quam illi, cuius corpus uulneratum ſit. quod ſi ui pulſos dicimus exercitus eſſe eos, qui metu, ac tenui ſaepe ſuſpicione periculi fugerunt; & ſi non ſolum impulſu ſcutorum, neque conflictu corporum, neque ictu cominus, neque coniectione telorum, ſed ſaepe clamore ipſo militum, aut inſtructione, aſpectuq. ſignorum magnas copias pulſas eſſe & uidimus, & audiuimus: quae uis in bello appellatur, ea in otio non appellabitur? & quod uehemens in re militari putatur, id leue*

*in iure ciuili iudicabitur? & quod exercitus armatos mouet, id aduocationem togatorum non uidebitur mouiſſe? & uulnus corporis magis iſtam uim, quam terror animi declarabit? & ſauciatio quaeretur, cum fugam factam eſſe conſtabit? tuus enim teſtis hoc dixit, metu perterritis noſtris aduocatis, locum, qua effugerent, demonſtraſſe. qui non modo ut fugerent, ſed etiam ipſius fugae tutam uiam quaeſierunt, his uis adhibita non uidebitur? quid igitur fugiebant? propter metum. quid metuebant? uim uidelicet. poteſtis igitur principia negare, cum extrema conceditis? fugiſſe perterritos confitemini: cauſſam fugae dicitis eandem, quam omnes intelligimus, arma, multitudinem hominum, incurſionem, atque impetum armorum. haec ubi conceduntur eſſe facta ibi uis facta negabitur? At uero hoc quidem iam uetus eſt, & maiorum exemplo multis in rebus uſitatum; cum ad uim faciendam ueniretur, ſi quos armatos quamuis procul conſpexiſſent, ut ſtatim teſtificati diſcederent, optime ſponſionem facere poſſent, ni aduerſus edictum praetoris uis facta eſſet. Ita ne uero? ſcire eſſe armatos, ſatis eſt ut uim factam probes: in manus eorum incidere, non eſt ſatis? aſpectus armatorum ad uim probandam ualebit, incurſus & impetus non ualebit? qui abierit, facilius ſibi uim factam probabit, quam qui effugerit? at ego dico hoc: ſi, ut primo in caſtello Caecinae dixit Aebutius, ſe homines coegiſſe, & armaſſe, neque illum, ſi eo acceſſiſſet, abiturum, ſtatim Caecina diſceſſiſſet;*

*ſiſſet;*

*ſiſſet; dubitare uos non debuiſſe, quin Caecinae facta uis eſſet. ſi uero, ſimul ac procul conſpexit armatos, receſſiſſet: eo minus dubitaretis: omnis enim uis eſt, quae periculo aut decedere nos alicunde cogit, aut prohibet accedere. quod ſi aliter ſtatuetis; uidete, ne hoc uos ſtatuatis, qui uiuus diſceſſerit, ei uim non eſſe factam, ne hoc omnibus in poſſeſſionum controuerſijs praeſcribatis, ut confligendum ſibi, & armis decertandum putent; ne, quemadmodum in bello poena ignauis ab imperatoribus conſtituitur, ſic in iudicijs deterior cauſſa ſit eorum, qui fugerint, quam qui ad extremum uſque contenderint. Cum de iure, & legitimis hominum controuerſijs loquimur, & in rebus uim nominamus, pertenuis uis intelligi debet. uidi armatos, quamuis paucos: magna uis eſt. deceſſi, unius hominis telo perterritus: deiectus, detruſusq. ſum. hoc ſi ita ſtatuetis, non modo non erit cur depugnare quiſquam poſthac poſſeſſionis cauſſa uelit, ſed ne illud quidem, cur repugnare. ſin autem uim ſine caede, ſine uulneratione, ſine ſanguine nullam intelligetis; ſtatuetis, homines poſſeſſionis cupidiores, quam uitae, eſſe oportere. Age uero, de ui te ipſum habebo iudicem, Aebuti: reſponde, ſi tibi uidetur: in fundum Caecina utrum noluit tandem, an non potuit accedere? cum te obſtitiſſe, & repudiaſſe dicis, certe hunc uoluiſſe concedis. potes igitur dicere, non ei uim fuiſſe impedimento, cui, cum cuperet, eoq. conſilio ueniſſet, per homines coactos non ſit licitum accedere? ſi enim id, quod maxime*

*uoluit, nullo modo potuit: uis profecto quaedam obſtiterit, neceſſe eſt: aut tu dic, quamobrem, cum uellet accedere, non acceſſerit. Iam uim factam negare non potes: deiectus quemadmodum ſit, qui non acceſſerit, id quaeritur: dimoueri enim, & depelli de loco neceſſe eſt eũ, qui deijciatur. id antẽ accidere ei, qui poteſt, qui omnino in eo loco, unde ſe deiectum eſſe dicit, numquam fuit? qui ſi fuiſſet, & ex eo loco, metu permotus, fugißet, cum armatos uidiſſet; diceres ne eſſe deiectum? opinor. at tu, qui tam diligenter, & tam callide uerbis controuerſias, non aequitate dijudicas, & iura non utilitate communi, ſed litteris exprimis, poteris ne dicere deiectum eße eum, qui tactus non erit? quid detruſum dices? nam eo uerbo antea praetores hoc interdicto uti ſolebant. quid ais? poteſt ne detrudi quiſquam, qui non attingitur? non ne, ſi uerbum ſequi uolumus, hoc intelligamus neceße eſt, eum detrudi, cui manus afferantur? neceſſe eſt, inquam, ſi ad uerbum rem uolumus adſtringere, neminem ſtatuere detruſum, qui non adhibita ui, manu demotus, & actus praeceps intelligatur. deiectus uero qui poteſt eße quiſquam, niſi in inferiorem locum de ſuperiore motus? poteſt pulſus, fugatus, eiectus denique; illud uero nullo modo poteſt, deiectus eſſe quiſquam, non modo qui tactus non ſit, ſed ne aequo quidem, & plano loco. quid ergo? hoc interdictum putamus eorum eſſe cauſſa compoſitum, qui ſe praecipitatos ex locis ſuperioribus*

*ribus dicerent? eos enim uere poſſumus dicere eſſe deiectos. an non, cum uoluntas, & conſilium, & ſententia interdicti intelligatur, impudentiam ſummam, aut ſtultitiam ſingularem putabimus, in uerborum errore uerſari, rem, & cauſſam, & utilitatem communem non relinquere ſolum, ſed etiam prodere? an dubium eſt, quin neque uerborum tanta copia ſit, non modo in noſtra lingua, quae dicitur eſſe inops, ſed ne in alia quidem ulla, res ut omnes ſuis certis, ac proprijs uocabulis nominentur; neque uero quidquam opus ſit uerbis, cum ea res, cuius cauſſa uerba quaeſita ſint, intelligatur? quae lex, quod ſenatuſconſultum, quod magiſtratus edictum, quod foedus, aut pactio, quod (ut ad priuatas res redeam) teſtamentum, quae iudicia, aut ſtipulationes, aut pacti, & conuenti formula non infirmari, aut conuelli poteſt, ſi ad uerba rem deflectere uelimus, conſilium autem eorum, qui ſcripſerunt, & rationem, & auctoritatem relinquamus? ſermo, hercule, & familiaris, & quotidianus non cohaerebit, ſi uerba inter nos aucupabimur. denique imperium domeſticum nullum erit, ſi ſeruulis hoc noſtris conceſſerimus, ut ad uerba nobis obediant, non ad id, quod ex uerbis intelligi poſſit, obtemperent. exemplis nunc uti uidelicet mihi neceſſe eſt harum rerum omnium. non occurrit unicuique ueſtrum aliud alij in omni genere exemplum, quod teſtimonio ſit, non ex ueſtris totum pendere ius, ſed uerba ſeruire hominum conſilijs, & au*

ctoritatibus? ornate,& copioſe L.Craſſus,homo longe eloquentiſſimus, paullo ante quam nos in forum uenimus, iudicio centumuirali hanc ſententiam defendit; & facile, cum contra eum prudentiſſimus homo Q.Mucius diceret, probauit omnibus, M'. Curium, qui heres inſtitutus eſſet ita, mortuo poſthumo filio, cum filius non modo non mortuus, ſed ne natus quidem eſſet, heredem eſſe oportere. quid? uerbis ſatis hoc cautum erat? minime. quae res igitur ualuit? uoluntas. quae ſi tacitis nobis, intelligi poſſet, uerbis omnino non uteremur: quia non poteſt, uerba reperta ſunt, non quae impedirent, ſed quae indicarent uoluntatem. Lex uſum fundi iubet eſſe biennium. at utimur eodem iure in aedibus, quae in lege non appellantur. ſi uia ſit immunita, iubet, qua uelit, agere iumentum. poteſt hoc ex uerbis intelligi, licere, ſi uia ſit in Brutijs immunita, agere, ſi uelit, iumentum per M. Scauri Tuſculanum. actio eſt in auctorem praeſentem his uerbis: Quandoquidem te in iure conſpicio. hac actione Appius ille caecus uti non poſſet, ſi tam ueгe homines uerba conſectarentur, quam rem, cuius cauſſa uerba ſunt, non conſiderarent. Teſtamento ſi recitatus heres eſſet pupillus Cornelius; isq. iam annos XX haberet; uobis interpretibus amitteret hereditatem? Veniunt in mentem mihi permulta, uobis plura certo ſcio. uerum ne nimium multa complectamur, atque ab eo, quod propoſitum eſt, longius aberret oratio; hoc ipſum interdictum, de quo agitur,

conſide-

*conſideremus. intelligetis enim in eo ipſo, ſi in uerbis ius conſtituamus, omnem utilitatem nos huius interdi cti, dum uerſuti & callidi uolumus eſſe, amiſſuros.* VNDE. TV. AVT. FAMILIA. AVT. PROCVRATOR. TVVS. *Si me uillicus tuus ſolum deieciſſet; non familia deieciſſet, ut opinor, ſed aliquis de familia; recte igitur diceres te reſtituiſſe? quippe: quid enim facilius eſt, quam probari ijs, qui lati ne ſciant, in uno ſeruulo familiae nomen non ualere? ſi uero ne habeas quidem ſeruum praeter eum, qui me deiecerit; clames uidelicet, Si habeo familiam, a familia mea fateor te eſſe deiectum. neque dubium eſt, quin, ſi ad rem iudicandam uerbo ducimur, non re, familiam intelligamus, quae conſtet ex ſeruis pluribus; quin unus homo familia non ſit. uerbum certe hoc non modo poſtulat, ſed etiam cogit. At uero ratio iuris, interdictiq. uis, & praetorum uoluntas, & hominum prudentium conſilium, & auctoritas reſpuat hanc defenſionem, & pro nihilo putet. Quid ergo? iſti homines latine non loquuntur? immo uero tantum loquuntur, quantum eſt ſatis ad intelligendam uoluntatem: cum ſibi hoc propoſuerint, ut, ſiue me tu deieceris, ſiue tuorum quiſpiam, ſiue ſeruorum, ſiue amicorum, ut ſeruos non numero diſtinguant, ſed appellent uno familiae nomine; de liberis autem, quiſquis eſt, procuratoris nomine appelletur: non quo omnes ſint, aut appellentur procuratores, qui negotii noſtri aliquid gerant: ſed in hac re, cognita ſententia interdicti,*

*dicti, uerba exquiri omnia noluerunt. non enim alia cauſſa eſt aequitatis in uno ſeruo, & in pluribus: non alia ratio iuris in hoc genere dumtaxat, utrum me tuus procurator deiecerit is, qui legitime procurator dicitur omnium rerum eius; qui in Italia non ſit, abſit ue reip. cauſſa, quaſi quidam paene dominus, hoc eſt alieni iuris uicarius; an tuus colonus, aut uicinus, aut cliens, aut libertus, aut quiuis, qui illam uim, deiectio nemq. tuo rogatu, aut tuo nomine fecerit. quare ſi ad eum reſtituendum, qui ui deiectus eſt, eandem uim habet aequitatis ratio: ea intellecta, certe nihil ad rem pertinet, quae uerborum uis ſit, ac nominum. tam reſtitues, ſi tuus me libertus deiecerit, nulli tuo praepoſitus negotio, quam ſi procurator deiecerit: non quo omnes ſint procuratores, qui aliquid noſtri negotij gerunt: ſed quod in hac re quaeri nihil attinet. tam reſtitues, ſi unus ſeruulus, quam ſi familia deiecerit uniuerſa: non quo idem ſit ſeruulus, quod familia: uerum quia, non quibus uerbis quidque dicatur, quaeritur, ſed quae res agatur. Etiam ut iam longius a uerbo decedamus, ab aequitate ne tantulum quidem: ſi tuus ſeruus nullus fuerit, & omnes alieni ac mercenarij, tamen & ipſi tuae familiae & genere, & nomine continebuntur. Perge porro hoc idem interdictum ſe qui.* HOMINIBVS. COACTIS. *Neminem coegeris; ipſi conuenerint ſua ſponte: certe cogit is, qui congregat homines, & conuocat. coacti ſunt ij, qui ab aliquo ſunt unum in locum congregati. ſi non modo conuocati non ſunt, ſed ne cõuenerunt quidem,*

*ſed*

*ſed ij modo fuerunt, qui etiam antea, non uis ut fieret, uerum colendi, aut paſcendi cauſſa eſſe in agro conſueuerant: defendes, homines coactos non fuiſſe; & uerbo quidem ſuperabis, me ipſo iudice; re autem ne conſiſtes quidem ullo iudice. uim enim multitudinis reſtitui uoluerunt, non ſolum conuocatae multitudinis: ſed, quia plerunque, ubi multitudine opus eſt, homines cogi ſolent, ideo de coactis compoſitum interdictum eſt: quod etiam ſi uerbo differre uidebitur, re tamen erit unum, & omnibus in cauſſis idem ualebit, in quibus perſpicitur una atque eadem cauſſa aequitatis.* ARMATIS. VE. *Quid dicemus? armatos, ſi latine loqui uolumus, quos appellare uere poſſumus? opinor eos, qui ſcutis, telisq. parati, ornatiq. ſunt. quid igitur? ſi glebis, aut ſaxis, aut fuſtibus aliquem de fundo praecipitem egeris; iuſſusq. ſis, quem hominibus armatis deieceris, reſtituere: reſtituiſſe te dices? uerba ſi ualent, ſi cauſſae non ratione, ſed uocibus ponderantur: me auctore dicito. uinces profecto non fuiſſe armatos eos, qui ſaxa iacerent, quae de terra ipſi tollerent; non eſſe arma ceſpites, neque glebas; non fuiſſe armatos eos, qui praetereuntes ramum defringerent arboris; arma eſſe ſuis nominibus, alia ad tegendum, alia ad nocendum; quae qui non habuerint; eos inermes fuiſſe uinces: uerum, ſiquidem erit armorum iudicium, tum iſta dicito: iuris iudicium cũ erit, & aequitatis, caue in iſta tam frigida, tam ieiuna calumnia deliteſcas. non enim reperies quemquam iudicem, aut Recuperatorem, qui, tamquam ſi arma*

*militis*

*militis inſpiciunda ſint, ita probet armatum: ſed perinde ualebit, quaſi armatiſſimi fuerint, ſi reperientur ita parati fuiſſe, ut uim uitae, aut corpori potuerint afferre. Atque ut magis intelligas, quam uerba ba nihil ualeant: ſi tu ſolus, aut quiuis unus cum ſcuto, cum gladio impetum in me feciſſet, atque ego ita deiectus eſſem; auderes ne dicere, interdictum eſſe de armatis hominibus, hic autem hominem armatum unum fuiſſe? non, opinor, tam impudens eſſes. at qui uide, ne multo nunc ſis impudentior: nam cum quidem omnes mortales implorare poſſes, quod homines in tuo negotio latine loqui obliuiſcerentur; quod inermes armati indicarentur; quod, cum interdictum eſſet de pluribus, commiſſa res eſſet ab uno, unus homo plures eſſe homines iudicarentur. uerum in his cauſſis non uerba ueniunt in iudicium, ſed ea res, cuius cauſſa uerba haec in interdictum coniecta ſunt. uim, quae ad caput, & ad uitam pertinet, reſtitui ſine ulla exceptione uoluerunt. ea fit plerumque per homines coactos, armatosque. quae ſi alio conſilio, eodem periculo facta ſit, eodem iure eſſe uoluerunt. non enim maior eſt iniuria, ſi tua familia, quam ſi tuus uillicus; non ſi tui ſerui, quam ſi alieni, ac mercenarij; non ſi tuus procurator, quam ſi uicinus, aut libertus tuus; non ſi coactis hominibus, quam ſi uoluntarijs, aut etiam aſſiduis, ac domeſticis; non ſi armatis, quam ſi inermibus, qui uim haberent armatorum ad nocendum; non ſi pluribus, quam ſi uno armato: quibus enim rebus plerumque uis fit,*

*eiuſmodi*

*eiuſmodi hae res appellantur interdicto. ſi per alias res eadem facta uis eſt, ea, tametſi uerbis interdicti non concluditur, tamen ſententia iuris, atque auctoritate retinetur. Venio nunc ad illud tuum: Non deieci, ſi non ſiui accedere. puto te ipſum, Piſo, perſpicere, quanto iſta ſit anguſtior iniquiorq. defenſio, quã ſi illa uterere: Non fuerunt armati, cum fuſtibus & ſaxis fuerunt. Si mehercule mihi, non copioſo homini ad dicendum, optio detur, utrum malim defendere, non eſſe deiectum eum, cui ui & armis ingrediendi ſit occurſum; an armatos non fuiſſe eos, qui ſine ſcutis ac ſine ferro fuerint: omnino ad probandum utramque rem uideam infirmam, nugatoriamq. eſſe: ad dicendum autem, in altera uidear mihi aliquid reperire poſſe, non fuiſſe armatos eos, qui neque ferri quidquam, neque ſcutum ullum habuerint: hic uero haeream, ſi mihi defendendum ſit, eum, qui pulſus, fugatusq. ſit, non eſſe deiectum. Atque illud in tota defenſione tua mihi maxime mirum uidebatur, te dicere, iuriſconſultorum auctoritati obtemperari non oportere. quod ego, tametſi non nunc primum, neque in hac cauſſa ſolum audio, tamen admodum mirabar abs te quamobrem diceretur. nam ceteri tum ad iſtam orationem decurrunt, cum ſe in cauſſa putant habere aequum & bonum, quod defendant. ſi contra uerbis & litteris, &, ut dici ſolet, ſummo iure contenditur; ſolent eiuſmodi iniquitati boni & aequi nomen, dignitatemque opponere. tum illud, quod dicitur*

*tur*

* *tur, ſi ne ni be, irrident: tum aucupia uerborum, & litterarum tendiculas in inuidiam uocant: tum uociferantur, ex aequo & bono, non ex callido uerſutoq. iure, rem iudicari oportere: ſcriptum ſequi calumniatoris eſſe; boni iudicis, uoluntatem ſcriptoris, auctoritatemq. defendere. in iſta uero cauſſa, cũ tu ſis is, qui te uerbo, litteraq. defendas; cum tuae ſint eae partes; unde deiectus es? an inde, quo prohibitus es accedere? eiectus es, non deiectus: cum tua ſit haec oratio, fateor me homines coegiſſe, fateor armaſſe, fateor tibi mortem eſſe minitatũ, fateor hoc interdicto praetoris uindicari, ſi uoluntas & aequitas ualeat. ſed ego inuenio in interdicto uerbum unum, ubi deliteſcam; Non deieci te ex eo loco, quem in locum prohibui ne uenires. In iſta defenſione accuſas eos, qui cõſuluntur, quod aequitatis cenſeant rationem, non uerbi haberi oportere. & hoc loco Scaeuolam dixiſti cauſſam apud centumuiros non tenuiſſe: quem ego antea commemoraui, cum idem faceret, quod tu nũc; tametſi ille in aliqua cauſſa faciebat, tu in nulla facis; tamen probaſſe nemini, quod defendit, quia uerbis oppugnare aequitatem uidebatur. cum id miror, te hoc in hac re alieno tempore, & contra quam iſta cauſſa poſtulaſſet, defendiſſe: tum illud uulgo in iudicijs, & non numquam ab ingenioſis hominibus defendi mihi mirum uideri ſolet, nec iuriſconſultis concedi, nec ius ciuile in cauſſis ſemper ualere oportere. nam qui hoc diſputant, ſi id dicunt, non recte aliquid ſtatuere eos, qui conſulantur, non hoc debent dicere, iuri ciuili, ſed*

*homini-*

*bus ſtultis obtemperari non oportere: ſin illos recte reſpondere concedunt, & aliter iudicari dicunt oportere, male iudicari oportere dicunt. neque enim fieri pot eſt, ut aliud iudicari de iure, aliud reſponderi oporteat; nec ut quiſquam iuris numeretur peritus, qui id ſtatuat eſſe ius, quod non oporteat iudicari. At eſt aliquando contra iudicatum. Primum utrum recte, an perperam? ſi recte; id fuit ius, quod iudicatum eſt: ſin aliter; non dubium eſt, utrum iudices, an iuriſconſulti uituperandi ſint. Deinde; ſi de iure uario quippiam iudicatum eſt; non potius contra iuriſconſultos ſtatuunt, ſi aliter pronunciatum eſt ac Mucio placuit, quam ex eorum auctoritate, ſi, ut Manilius ſtatuebat, ſic eſt iudicatum. etenim ipſe Craſſus non ita cauſſam apud Centumuiros egit, ut contra iuriſconſultos diceret, ſed ut hoc doceret, illud, quod Scaeuola defendebat, non eſſe iuris; & in eam rem non ſolum rationes afferret, ſed etiam Q. Mucio, ſocero ſuo, multisq. peritiſſimis hominibus auctoribus uteretur. nam qui ius ciuile contemnendum putat, is uincula reuellit non modo iudiciorum, ſed etiam utilitatis, uitaeq. communis. qui autem interpretes iuris uituperat, ſi imperitos iuris eſſe dicit, de hominibus, non de iure ciuili detrahit: ſin peritis non putat eſſe obtẽperandum, non homines laedit, ſed leges, ac iura labefactat. quod uobis uenire in mentem profecto neceſſe eſt. nihil enim in ciuitate tam diligenter, quam ius ciuile, retinendum. etenim, hoc ſublato, nihil eſt, quare exploratum cuiquam poſſit eſſe, quid ſuum, aut quid*

*alienum ſit;nihil eſt,quod aequabile inter omnes, atque unum omnibus eſſe poſſit. itaque in ceteris controuerſiis, atque iudicijs, cum quaeritur, aliquid factum, nec ne ſit uerum, an falſum proferatur, & fictus teſtis ſubornari ſolet, & imponi falſae tabulae, non numquam honeſto ac probabili nomine bono uiro iudici error obijci, improbo facultas dari, ut, cum ſciens perperam iudicarit, teſtimonium, aut tabulas ſecutus eſſe uideatur. in iure nihil eſt eiuſmodi, Recuperatores, non tabulae falſae, non teſtis improbus. denique nimia iſta, quae dominatur in ciuitate, potentia in hoc ſolo genere quieſcit; quid agat, quo modo aggrediatur iudicem, qua denique digitum proferat, nō habet. illud enim poteſt dici iudici ab aliquo non tam uerecundo homine, quam gratioſo: Iudica hoc factum eſſe, aut numquam eſſe factum, uel cogitatum: crede huic teſti: has comproba tabulas: hoc non poteſt: Cui filius agnatos ſit, eius teſtamentum non eſſe ruptum, iudica; quod mulier ſine tutore auctore promiſerit, deberi. non eſt aditus ad huiuſcemodi res neque potētiae cuiuſquam, neque gratiae. Denique, quo maius hoc, ſanctiusq. uideatur, ne pretio quidem corrumpi iudex in eiuſmodi cauſſa poteſt. iſte ueſter teſtis, qui auſus eſt dicere, feciſſe uideri eum, de quo ne cuius rei argueretur quidem ſcire potuiſſet, ipſe numquam auderet iudicare, deberi uiro dotem, quam mulier nullo auctore dixiſſet. O rem praeclaram, uobisq. ob hoc retinendam, Recuperatores. quod enim eſt ius ciuile? quod neque inflecti gratia, neque perfringi potentia,*

*tentia, neque adulterari pecunia poſſit. quod ſi non modo oppreſſum, ſed etiam deſertum, aut negligentius adſeruatum erit; nihil eſt, quod quiſquam ſeſe habere certum, aut a patre accepturum, aut relicturum liberis arbitretur. quid enim refert, aedes, aut fundum relictum a patre, aut aliqua ratione habere bene partum, ſi incertum ſit, quae lumina tua iure mancipijſint, ea poſſis ne retinere? ſi parietum communium ius? ſi ciuili ac publica lege contra alicuius gratiam teneri non poteſt? quid, inquam, prodeſt fundum habere, ſi, quae decentiſſime deſcripta a maioribus iura finium, poſſeſſionum, aquarum, itinerumq. ſunt, haec perturbari aliqua ratione, commutariq. poſſunt? mihi credite, maior hereditas uenit unicuique noſtrum in iiſdem bonis a iure, et a legibus, quam ab iis, a quibus illa ipſa bona relicta ſunt. nam ut perueniat ad me fundus, teſtamento alicuius fieri poteſt: ut retineam quod meum factum ſit, ſine iure ciuili non poteſt. fundus a patre relinqui poteſt: at uſucapio fundi, hoc eſt finis ſolicitudinis, ac periculi litium, non a patre relinquitur, ſed a legibus. aquaeductus, hauſtus, iter, actus, a patre, ſed rata auctoritas harum rerum omnium a iure ciuili ſumitur. Quapropter non minus diligenter ea, quae a maioribus accepiſtis, publica patrimonia iuris, quam priuatae rei ueſtrae retinere debetis; non ſolum, quod haec iure ciuili ſepta ſunt; ſed etiam, quod patrimonium unius incommodo dimittitur, ius amitti non poteſt ſine magno incommodo ciuitatis. In hac ipſa cauſ-*

*ſa, Recuperatores, ſi hoc nos non obtinebimus, ui armatis hominibus deiectũ eſſe eum, quẽ ui armatis hominibus pulſum, fugatumq. eſſe conſtet: Caecina rem non amittet, quam ipſam animo forti, ſi tempus ita ferret, amitteret: in poſſeſſionem in praeſentia non reſtituetur, nihil amplius: populi R. cauſſa, ciuitatis ius, bona, fortunae, poſſeſſionesq. in dubium, incertumq. reuocabuntur: ueſtra auctoritate hoc conſtituetur, hoc praeſcribetur; quicum tu poſthac de poſſeſſione contendes, eum ſi ingreſſum modo deieceris, in praedium reſtituas oportebit; ſin autem ingredienti, cum armata multitudine obuius fueris, & ita uenientem repuleris, fugaris, auerteris, non reſtitues. tum ſtatueritis uim in caede ſolum, non in animo libidinis: niſi cruor appareat, uim non eſſe factam; iniuriarum delictum eſſe: qui prohibitus ſit, niſi ex eo loco, ubi ueſtigium impreſſerit, deijci neminem poſſe; iuris retinere ſententiam, & aequitatem plurimum ualere oportere, an uerbo ac littera ius omne torqueri. Vos ſtatuite, Recuperatores, utrum utilius eſſe uideatur. Hoc loco percommode accidit, quod non adeſt is, qui paullo ante affuit, & adeſſe nobis frequenter in hac cauſſa ſolet, uir ornatiſſimus, C. Aquillius. nam, ipſo praeſente, de uirtute eius, & prudentia timidius dicerem; quod & ipſe pudore quodam afficeretur ex ſua laude; & me ſimilis ratio pudoris a praeſentis laude tardaret. cuius auctoritatĩ, dictum eſt, ab illa cauſſa concedi nimium non oportere. non uereor, de tali uiro ne plus dicam, quam uos aut ſentiatis,*

*tis, apud uos commemorari uelitis: quapropter hoc dicam, numquam eius auctoritatem nimium ualere, cuius prudentiam populus R. in cauendo, non in deci piendo perſpexerit: qui iuris ciuilis rationem numquam ab aequitate ſeiunxerit: qui tot annos ingenium, laborē, fidem ſuam populo R. promptam, expo ſitāq. praebuerit: qui ita iuſtus, et bonus uir eſt, ut natura, non diſciplina conſultus eſſe uideatur; ita pe ritus, ac prudens, ut ex iure ciuili non ſcientia ſolum quaedam, uerum etiam bonitas nata uideatur: cuius tantum eſt ingenium, ita prompta fides, ut quidquid inde haurias, purum, liquidumq. te haurire ſentias. Quare permagnam initis a nobis gratiam, cum eum auctorem noſtrae defenſionis eſſe dicitis. illud autem miror, cur uos aliquid contra me ſentire dicatis, cum eum auctorem u os pro me appelletis, no ſtrum nominetis. uerumtamen quid ait iſte noſter au ctor? Omnibus quidquid uerbis actum pronunciatumq. ſit. Conueni ego ex iſto genere conſultorum non neminem, ut opinor, iſtum ipſum, quo nos aucto re rem iſtam agere, & defenſionem cauſſae conſtituere dicitis: qui cum iſtam diſputationem mecum ingreſ ſus eſſet, non poſſe probari, quemquam eſſe deiectum, niſi ex eo loco, in quo fuiſſet; rem, & ſententiam in terdicti mecum facere fatebatur, uerbo me excludi dicebat, a uerbo autem poſſe recedi non arbitrabatur. cum exemplis uterer multis, etiam illa materia aequitatis, ab uerbo, et ab ſcripto plurimis ſaepe in rebus aequi boniq. rationem eſſe ſeiunctam, ſemperq.*

*id ualuiſſe plurimum, quod in ſe auctoritatis habuiſſet aequitatisq; plurimum: conſulatus eſt me, & oſtendit, in hac ipſa cauſſa nihil eſſe quod laborarem: nam uerba ipſa ſponſionis facere mecum, ſi uellem diligenter attendere. quonam, inquam, modo? quia certe, inquit, deiectus eſt Caecina ui hominibus armatis aliquo ex loco: ſi non ex eo loco, quem in locum uenire uoluit, at ex eo certe, unde fugit. quid tum? praetor, inquit, interdixit, ut, unde deiectus eſſet, eo reſtitueretur, hoc eſt, quicumque is locus eſſet, unde deiectus eſt. Aebutius autem, qui fatetur aliquo ex loco deiectum eſſe Caecinam, is, quo modo ſe reſtituiße dixit, neceſſe eſt male fecerit ſponſionem. Quid eſt, Piſo? placet tibi pugnare uerbis? placet cauſſam iuris, & aequitatis, & non noſtrae poſſeſſionis, ſed omnino poßeſſionum omnium conſtituere in uerbo? ego, quod mihi uideretur, quod a maioribus factitatum, quod horum auctoritate, quibus iudicandum eſt, dignum eſſet, oſtendi, id uerum, id aequum, id utile omnibus eſſe; ſpectari, quo conſilio & qua ſententia, non quibus quidque uerbis eſſet actum. Tu me ad uerbum uocas? Non ante uenio, quam recuſaro. nego oportere, nego obtineri poſſe, nego ullam rē eſſe, quae aut comprehendi ſatis, aut caueri, aut excipi poſſit, ſi aut praeterito aliquo uerbo, aut ambigue poſito, ſententia & re cognita, non id, quod intelligitur, ſed id, quod dicitur, ualebit. Quoniam ſatis recuſaui, uenio iam quo uocas. Quaero abs te, ſim ne deiectus, non de Fulciniano fundo: neque enim praetor, ſi ex eo fundo*

*eſſem*

*eſſem deiectus, ita me reſtitui iuſſit, ſed eo, unde deiectus eſſem. ſum ex proximo uicini fundo deiectus, qua adibam ad iſtum fundum: ſum de uia, ſum certe alicunde, ſiue de priuato, ſiue de publico: eo reſtitui ſum iuſſus. reſtituiſſe te dixiſti: nego me ex decreto praetoris reſtitutum eſſe. quid ad haec dicimus? aut tuo, quemadmodum dicitur, gladio, aut noſtro defenſio tua conficiatur, neceſſe eſt. ſi ad interdicti ſententiam confugis, & de quo fundo actum ſit tum, cum Aebutius reſtituere iubebatur, id quaerendum eſſe dicis, neque aequitatem rei uerbi laqueo capi putas oportere: in meis caſtris, praeſidijsq. uerſaris: mea, mea eſt iſta defenſio: ego hoc uociferor, ego omnes homines deosq. teſtor, cum maiores uim armatã nulla iuris defenſione texerint, non ueſtigium eius, qui deiectus ſit, ſed factum illius, qui deiecerit, in iudicium uenire; deiectum eſſe, qui fugatus ſit; uim eſſe factam, cui periculum mortis ſit iniectum. Iſtum locum fugis, & reformidas: & me ex hoc, ut ita dicam, campo aequitatis ad iſtas uerborum anguſtias, & ad omnes litterarum angulos reuocas. in ijs ipſis intercludere inſidijs, quas mihi conaris opponere. Nõ deieci, ſed eieci. Peracutum hoc tibi uidetur: hic eſt mucro defenſionis tuae: in eum ipſum cauſſa tua incurrat, neceſſe eſt. ego enim tibi refero. Si non ſum ex eo loco deiectus, quo prohibitus ſum accedere; at ex eo ſum deiectus, quo acceſſi, unde fugi. ſi praetor non diſtinxit locum, quo me reſtitui iuberet, & reſtitui iuſſit; non ſum ex edicto reſtitutus. Velim, Recuperatores,*

*hoc totum ſi uobis uerſutius, quã mea conſuetudo defendendi fert, uidebitur, ſic exiſtimetis; primum, aliũ non me excogitaſſe; deinde, huius rationis non modo non inuentorem, ſed ne probatorem quidem eſſe me; idq. me non ad meam defenſionem attuliſſe, ſed illorum defenſioni retuliſſe: me pro meo poſſe iure dicere? neque in hac re, quam ego protuli, quaeri oportere, quibus uerbis praetor interdixit, ſed de quo loco ſit actum, cum interdixit, neque in ui armatorum ſpectari oportere, in quo loco ſit facta uis, uerum ſit ne facta: te uero nullo modo poſſe defendere; in qua re tu uelis, uerba ſpectari oportere; in qua re nolis, nõ oportere. Verumtamen ecquid mihi reſpondetur ad illud, quod antea dixi, non ſolum re, & ſententia, ſed uerbis quoque hoc interdictum ita eſſe compoſitum, ut nihil commutandum uideretur? Attendite diligenter, quaeſo, Recuperatores: eſt enim ueſtri ingenij, nõ meam, ſed maiorum prudentiam cognoſcere. non enim ſum id dicturus, quod ego inuenerim, ſed quod illos non fugerit. cum de ui interdicitur, duo genera cauſſarum eſſe intelligebant, ad quae interdictum pertineret; unum, ſi qui ex eo loco, in quo eſſet; alterum, ſi ab eo loco, quo ueniret, ui deiectus eſſet. & horum utrumque, neque praeterea quidquam, poteſt accidere, Recuperatores. id adeo, ſi placet, conſiderate. Si qui meam familiam de meo fundo deiecerit, ex eo me loco deiecerit. ſi qui mihi praeſto fuerit cum armatis hominibus extra meum fundum, & me introire prohibuerit, non ex eo, ſed ab eo loco me deiecerit. ad*

*haec*

*haec duo genera rerum, unum uerbum, quod ſatis declararet utrasque res, inuenerunt, ut, ſiue ex fundo, ſiue a fundo deiectus eſſem, uno atque eodem interdicto reſtituerer, VNDE. VI. hoc uerbum, Vnde, utrumque declarat, & ex quo loco, & a quo loco. unde deiectus eſt Cinna? ex urbe. unde deiectus Carbo? ab urbe. unde deiecti Galli? a Capitolio. unde qui cum Graccho fuerunt? ex Capitolio. uidetis igitur hoc uno uerbo ſignificari res duas, & ex quo, & a quo loco. Cum autem eo reſtitui iubet, ita iubet; ut, ſi Galli a maioribus noſtris poſtularent, ut eo reſtituerentur, unde deiecti eſſent, & aliqua ui hoc aſſequi poſſent; non, opinor, eos in cuniculum, qua aggreſſi erant, ſed in Capitolium reſtitui oporteret. hoc enim intelligitur: unde deieciſti, ſiue ex quo loco, ſiue a quo loco, eo reſtituas. hoc iam ſimplex eſt, in eum locum reſtituas: ſiue ex hoc loco deieciſti, reſtitue in hunc locum: ſiue ab hoc loco, reſtitue in eum locum, non ex quo, ſed a quo deiectus. ut ſi qui ex alto, cum ad patriam acceſſiſſet, tempeſtate ſubito reiectus optaret, ut, unde eſſet dieiectus, eo reſtitueretur; hoc, opinor, optaret, ut, a quo loco depulſus eſſet, in eum ſe fortuna reſtitueret, non in ſolum, ſed in ipſam urbem, quam petebat: ſic (quoniam uim uerborum neceſſario ſimilitudine rerum aucupamur) qui poſtulat, ut a quo loco deiectus eſt, eo reſtituatur, hoc poſtulat, ut, unde deiectus eſt, eo reſtituatur. cum uerba nos eo ducunt, tu res ipſa hoc ſentire, atque intelligere cogit. Etenim, Piſo, (redeo*

*nunc ad illa principia defenſionis meae) ſi quis te ex aedibus tuis ui hominibus armatis deiecerit, quid ages? opinor, hoc interdicto, quo nos uſi ſumus, perſequere, quid? ſi qui iam de foro redeuntem armatis hominibus domum tuam te introire prohibuerit, quid ages? utere eodem interdicto. cum igitur praetor interdixerit, unde deiectus es, ut eo reſtituaris; tu hoc idem, quod ego dico, & quod perſpicuum eſt, interpretabere, cum illud uerbum, Vnde in utramque rem ualeat, eoq. tu reſtitui ſis iuſſus, tam te in aedes tua reſtitui oportere, ſi e ueſtibulo, quam ſi ex interiore aediũ parte deiectus ſis. Vt uero iam, Recuperatores, nulla dubitatio ſit, ſiue rem, ſiue uerba ſpectare uultis, quin ſecũdum nos iudicetis; exoritur hic, iam obrutis rebus omnibus & perditis, illa defenſio, eũ deijci poſſe, qui tum poſſideat; qui non poſſideat, nullo modo poſſe; itaque, ſi ego ſim a tuis aedibus deiectus, reſtitui non oportere; ſi ipſe ſis, oportere. Numera, quam multa in iſta defenſione falſa ſint, Piſo. Ac primũ illud attende, te iã ex illa ratione eſſe depulſum, quod negabas quemquã deijci poſſe, niſi qui in eo loco eſſet: nunc iã poſſe concedis: eum, qui non poſſideat, negas deijci poſſe. cur ergo aut in illud quotidianũ interdictum, Vnde ille me ui deiecit, additur, Cum ego poſſiderem, ſi deijci nemo poteſt, qui non poſſidet: aut in hoc interdictũ, De hominibus armatis, nõ additur, Si oportet quaeri, poſſederit, nec ne? Negas deijci, niſi qui poſſideat. oſtendo, ſi ſine armatis, coactis ue hominibus deiectus quiſquã ſit, eum, qui fateatur ſe deiecisse,*

*ciſſe,*

*ciſſe, uincere ſponſionem, ſi oſtendat eum non poſſediſ ſe. Negas deijci, niſi qui poſſideat. oſtendo, ex hoc in terdicto, De armatis hominibus, qui poſſit oſtendere non poſſediſſe eum, qui deiectus ſit, condemnari tamē ſponſionis neceſſe eſſe, ſi fateatur eſſe deiectum. Dupliciter homines deijciuntur, aut ſine coactis, armatis ue hominibus, aut per eiuſmodi rationem, ac uim. ad duas diſſimiles res duo deuincta interdicta ſunt. in illa ui quotidiana non ſatis eſt poſſe docere ſe deiectum, niſi oſtendere poſſit, cum poſſideret, tum deiectum. ne id quidem ſatis eſt, niſi docet ita ſe poſſediſ ſe, ut nec ui, nec clam, nec precario poſſederit. itaque is, qui ſe reſtituiſſe dicit, magna uoce ſaepe confiteri ſolet, ſe ui deieciſſe: uerum illud addit, non poſſidebat: uel etiam, cum hoc ipſum conceſſit, uincit tamen ſponſionem, ſi planum facit, ab ſe illum aut ui, aut clam, aut precario poſſediſſe. Videtis ne, quot defenſionibus eum, qui ſine armis ac multitudine uim fecerit, uti poſſe maiores uoluerunt? hunc uero, qui ab iure, officio, bonis moribus ad ferrum, ad arma, ad caedem confugierit, nudum in cauſſa deſtitutumq. uidetis: ut, qui armatus de poſſeſſione contendiſſet, inermis plane de ſponſione certaret. Ecquid igitur intereſt, Piſo, inter haec interdicta? ecquid intereſt, utrum hoc additum, cum A. Caecina poſſideret, nec ne? ecquid te ratio iuris, ecquid interdi ctorum diſſimilitudo, ecquid auctoritas maiorum com mouet? ſi eſſet additum, de eo quaeri oporteret: additũ non eſt, tamē oportebit? Atque ego in hoc Caecinã*

*non*

*non defendo. poſſedit enim Caecina, Recuperatores: & id, tametſi extra cauſſam eſt, percurram tamen breui, ut non minus hominem ipſum, quam ius commune defenſum uelitis. Ceſenniam poſſediſſe propter uſumfructum non negas. qui colonus habuit conductum de Ceſennia fundum, cum idem ex eadem conductione, fuerit in fundo, dubium eſt, quin, ſi Ceſennia tum poſſidebat, cum erat colonus in fundo, poſt eius mortem heres eodem iure poſſederit? Deinde, ipſe Caecina, cum circuiret praedia, uenit in iſtum fundum, rationes a colono accepit. ſunt in eam rem teſtimonia, Poſtea, cur Aebuti de iſto potius fundo, quā de alio, ſi quem habes, Caecinae denunciabas, ſi Caecina non poſſidebat? Ipſe porro Caecina cur ſe moribus deduci uolebat, idq. tibi de amicorum, etiam de ipſius C. Aquillij ſententia reſponderat? At enim Sylla legem tulit. Vt nihil de illo tempore, nihil de calamitate reip. querar; hoc tibi reſpondeo, adſcripſiſſe eundem Syllam in eandem legem, ſi quid ius non eſſet rogari, eius ea lege nihilum rogatum. quid eſt, quod ius non ſit, quod populus iubere, aut uetare non poſſit? ut ne longius abeam, declarat iſta adſcriptio eſſe aliquid: nam niſi eſſet: hoc in omnibus legibus non adſcriberetur. ſed quaero abs te, putes ne, ſi populus iuſſerit me tuum, aut item te meum ſeruum eſſe, id iuſſum ratum*
* *atque firmum futurum? perſpicis hoc nihil eſſe, ut in ceteris, quae rogaui. primum illud concedis, non quidquid populus iuſſerit, ratum eſſe oportere. deinde nihil rationis affers, quamobrem, ſi libertas adimi*

*nulle*

*nullo modo poſſit, ciuitas poſſit. nam & eodem modo de utraque re traditum nobis eſt: & ſi ſemel ciuitas adimi poteſt, retineri libertas non poteſt. qui enim poteſt iure Quiritum liber eſſe is, qui in numero Quiritum non eſt? atque ego hanc adoleſcentulus cauſſam cum agerem contra hominem diſertiſſimum noſtrae ciuitatis Cottam, probaui. Cum Arretinae mulieris libertatem defenderem; & Cotta decemuiris religionem inieciſset, non poſſe ſacramentum noſtrum iuſtum iudicari, quod Arretinis adempta ciuitas eſſet; & ego uehementius contendiſſem, ciuitatem adimi non potuiſſe: decemuiri prima actione non iudicauerunt; poſtea, re quaeſita, & deliberata, ſacramentum noſtrum iuſtum iudicauerunt. atque hoc & contradicente Cotta, & Sylla uiuo iudicatum eſt. Iam uero in ceteris, ut omnes, qui in eadem cauſſa ſunt, & lege agant; & ſuum ius perſequantur; & omnes iure ciuili ſine cuiuſquam aut magiſtratus, aut iudicis, aut periti hominis, aut imperiti dubitatione utantur; quid ego commemorem? dubium nemini ueſtrum eſt. certe, quaeri hoc ſcelere, me non praeterit, (ut ex me ea, quae tibi in mentem non ueniunt, audias) quemadmodum, ſi ciuitas adimi non poſſit, in colonias Latinas ſaepe noſtri ciues profecti ſint. aut ſua uoluntate, aut legis multa profecti ſunt: quam multam ſi ſufferre uoluiſſent, tamen manere in ciuitate potuiſſent. Quid? quem pater patratus dedidit, aut ſuus pater, populus ue uendidit, quo is iure amittit ciuitatem? ut religione ciui*

*tas ſoluatur, ciuis R. traditur: qui cum eſt acceptus, eſt eorum, quibus eſt deditus, ſi non accipiunt, ut Mancinum Numantini, retinet integram cauſſam, & ius ciuitatis. Si pater uendidit, eum, quem in ſuam poteſtatem ſuſceperat, ex poteſtate dimittit. Iam populus cum eum uendit, qui miles factus non eſt, non adimit ei libertatem, ſed iudicat non eſſe eum liberum, qui, ut liber ſit, adire periculum noluit. cum autem incenſum uendit, hoc iudicat; cum ij, qui in ſeruitute iuſta fuerint, cenſu liberentur, eum, qui, cum liber eſſet, cenſeri noluerit, ipſum ſibi libertatem abiudicaſſe. quod ſi maxime ijſce rebus adimi libertas, aut ciuitas poteſt; non intelligunt, qui haec commemorant, ſi per has rationes adimi maiores poſſe uoluerunt, alio modo noluiſſe. nam ut haec ex iure ciuili protulerunt, ſic afferant uelim, quibus lege aut Romana ciuitas, aut libertas erepta ſit. nam quod ad exſilium attinet, perſpicue intelligi poteſt quale ſit. exſilium enim non ſupplicium eſt, ſed profugium, portusq. ſupplicij. nam qui uolunt poenam aliquam ſubterfugere, aut calamitatem, eo ſolum uertunt, hoc eſt ſedem, ac locum mutant. itaque nulla in lege noſtra reperietur, ut apud ceteras ciuitates, maleficium ullum exſilio eſſe multatum. ſed cum homines uincula, neces, ignominiasq. uitant, quae ſunt legibus conſtitutae, confugiunt, quaſi ad aram, in exſilium: qui ſi in ciuitate legis uim ſubire uellent, non prius ciuitatem, quam uitam amitterent; quia nolunt, non adimitur his ciuitas, ſed ab his relinquitur, atque deponitur.*

*ponitur. nam cum ex noſtro iure duarum ciuitatum nemo eſſe poſſit, tum amittitur haec ciuitas denique, cum is, qui profugit, receptus eſt in exſilium, hoc eſt in aliam ciuitatem. Non me praeterit, Recuperatores, tametſi de hoc iure multa praetereo, tamen me longius prolapſum eſſe, quam ratio ueſtri iudicij poſtularit: uerum id feci, non quod uos in hac cauſſa hanc defenſionem deſiderare arbitrarer, ſed ut omnes intelligerent, nec adēptam cuiquam ciuitatem eſſe, neç adimi poſſe. hoc cum eos ſcire uolui, quibus Sylla uoluit iniuriam facere, tum omnes ceteros nouos, ueteresq. ciues. neque enim ratio afferri poteſt, cur, ſi cuiquam nouo ciui potuerit adimi ciuitas, non omnibus antiquiſſimis ciuibus poſſit. nam ad hanc quidem cauſſam nihil hoc pertinuiſſe, primum ex eo intelligi poteſt, quod uos ea de re iudicare non debetis; deinde, quod Sylla ipſe ita tulit de ciuitate, ut non ſuſtulerit horum nexa, atque hereditates: iubet enim eodem iure eſſe, quo fuerint Ariminenſes: quos quis ignorat duodecim coloniarum fuiſſe, & a populo R. hereditates capere potuiſſe? quod ſi adimi ciuitas A. Caecinae lege potuiſſet, magis illam rationem tamen omnes boni quaereremus, quemadmodum ſpectatiſſimum, prudentiſſimumq. hominē, ſummo conſilio, ſumma uirtute, ſumma auctoritate domeſtica praeditum, leuatum iniuria, ciuem retinere poſſemus, quam uti nunc cum de iure ciuitatis nihil potuerit deperdere, quiſquam exiſtat, niſi tui, Sexte, ſimilis & ſtultitia, & impudentia,*

*tia,*

*tia, qui huic ciuitatem ademptam eſſe dicat. qui quoniam, Recuperatores, ſuum ius non deſeruit, neque quidquam illius audaciae, petulantiaeq. conceſſit; de relinquo communem cauſſam; populiq. R. ius in ueſtra fide ac religione depono. is homo ita ſe probatum uobis ueſtriq. ſimilibus ſemper uoluit, ut id non minus in hac cauſſa laborarit; nec contenderit aliud, quam ne ius ſuum diſſolute relinquere uideretur; nec minus uereretur, ne contemnere Aebutium, quam ne ab eo contemptus eſſe exiſtimaretur. Quapropter, ſi quid extra iudicium eſt, quod homini tribuendum ſit, habetis hominem ſingulari pudore, uirtute cognita, & ſpectata fide, ampliſſimum Etruriae totius, in utraque fortuna cognitum multis ſignis & uirtutis, & humanitatis. ſi quid in contraria parte in homine offendendum ſit, habet eum, ut nihil dicam amplius, qui ſe homines coegiſſe fateatur. ſin hominibus remotis de cauſſa quaeritis; cum iudicium de ui ſit, is, qui arguitur, uim ſe hominibus armatis feciſſe fateatur; uerbo ſe, non aequitate defendere conetur, id quoque ei uerbum ipſum ereptum eſſe uideatis; auctoritatem ſapientiſſimorum hominum facere nobiſcum; in iudicium non uenire, utrum Caecina poſſederit, nec ne; tamen doceri poſſediſſe; multo etiam minus, quaeri, A. Caecinae fundus ſit, nec ne; me tamen id ipſum docuiſſe, fundum eſſe Caecinae: cum haec ita ſint, ſtatuite, quid uos tempora reip. de armatis hominibus, quid illius confeſſio de ui, quid noſtra deciſio*

*de*

*de aequitate, quid ratio interdicti de iure admoneant, ut iudicetis.*

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google